GJERGJ FISHTA

LAHUTA E MALCÍS

ROMË 1958

AT GJERGJ FISHTA O.F.M.

LAHUTA E MALCÍS

(e pajisun me argumenta e sqarime fjalori)

BOTIM I DYTË - 1958
ROMË

Françeskajët Shqiptarë në mergim
ruejnë të drejtën e qëdo
perkthimi a ribotimi

ÁT GJERGJ FISHTA O.F.M.

LAHUTA E MALCÍS

(e pajisun me argumenta e sqarime fjalorî)

BOTIM I DYTË - 1958
ROMË

Veç se po, moj **Zanë Shqyptare,**
Krah m' krah bashkë na tue këndue
Ndertue kemi 'i pomendare,
Rrfé as mot mos m' e dermue.

K. XXX, 21 - 25.

Fotografija e Át Gjergj Fishtës
vjetin e botimit definitiv të
« Lahuta e Malcís »
1937

DEKORACJONET:

Nga	Turqija: « Mearif Kl. II. »	1912
Nga	Austro-Ungerija: « Ritterkreuz »	1912
Nga	Piu i XI: « Medaglia al Merito »	1925
Nga	Greqija: « Phoenix »	1931

DIFTOJSI

Át Danjel Gjeçaj: Paraqitja			Faqe	IX
Át Pashk Bardhi: Si xuni fíll Lahuta e Malcís			»	XV
Kangë	I	Cubat	»	1
Kangë	II	Oso Kuka	»	23
Kangë	III	Preja	»	35
Kangë	IV	Vranina	»	53
Kangë	V	Deka	»	67
Kangë	VI	Dervish Pasha	»	91
Kangë	VII	Kuvendi i Berlinit	»	113
Kangë	VIII	Ali Pasha i Gucís	»	125
Kangë	IX	Lidhja e Prizrendit	»	139
Kangë	X	Mehmet Ali Pasha	»	163
Kangë	XI	Lugati	»	181
Kangë	XII	Marash Uci	»	197
Kangë	XIII	Te Kisha e Shnjonit	»	207
Kangë	XIV	Te Ura e Rrzhanicës	»	221

Kangë	XV	Kasneci	Faqe 237
Kangë	XVI	Kulshedra	» 247
Kangë	XVII	Në Qafë-Hardhí	» 273
Kangë	XVIII	Te Ura e Sutjeskës	» 299
Kangë	XIX	Pater Gjoni	» 335
Kangë	XX	Lekët	» 357
Kangë	XXI	Ndermjetsija	» 395
Kangë	XXII	Tringa	» 427
Kangë	XXIII	Ke Tbanat e Curr Ulës	» 465
Kangë	XXIV	Zana e Vizitorit	» 511
Kangë	XXV	Gjaku i Marrun	» 557
Kangë	XXVI	Koha e Ré	» 605
Kangë	XXVII	Xhemjeti	» 623
Kangë	XXVIII	Dedë Gjo' Luli	» 639
Kangë	XXIX	Lufta e Balkanit	» 671
Kangë	XXX	Konferenca e Londonit	» 687

PARAQITJE

Më kujtohet të kemi lexue:

Ushtrít gjermane rrethojnë nji fortifikatë françeze. Françezët betohen të bâjnë dekën para se t' a lëshojnë. Keza gjethlare e fitimit kalon luhatëshëm nga njana anë më tjetrën. Përleshja zgjatet dhe ushtarët françezë pakohen. Kryekomandanti i fortesës lypë ndihma nga shtabi madhuer i Parigjit. Gjegja âsht e ftohët dhe e disprueshme: « Fortesa duhet të pështohet, ushtarët mungojnë ». Tashti mbetet e mbramja provë: në vend të luftarëvet gjenerali i mbrojtjes kërkon kopje të muzikueme të himnit kombtár. Ato i arrijnë më nji herë. Kanga e « Allons, enfants de la Patrie » pertrîn fuqít e ligshtueme t' ushtarëvet të lodhun, naltson moralin e rám, shtor uzdajën në fitoren vendimtare, perforcon dashunín per Atdhé, ngjall heroizmin, trimnon zemrat e molisuna. Fortesa e tronditun në themel merret dhe Franca pështon.

* * *

Po plotsohen katërmbëdhetë vjet qëse fortesa jonë, Shqipnija, âsht në dorën e anmikut. Pushtimi vendimtár i Atdheut po bâhet perditë e mâ kërcnues. Mrenda ledhevet, gërmadha, qi ndrŷjnë eshtent e tatave tanë, luftarët e lirís, mbrojsat e vizarit shpirtnuer të rracës sonë iliro-trake, trashigimtarët e ligjëshëm të dokeve gjyshore, kanuni doketár, i shkruem me spik të zí mbi

shajakun e bardhë dhe i skalitun në zemra me shkrola, qi veç na i kuptojmë, pipakët e fare-fisit arbnuer, shpënesë e gjáll e qëdo kombi, po shkojnë tuj u shkimbë kadalë në gjak a por tuj u shkrî trishtueshëm n' errsin e burgjeve, këthye tashmâ n' ekatombe të Atdheut. Deri né, qi jetojmë ravguesa nder rrugat e botës, jashta kufinit të thurun rrastë me thupra të çelikta, po na lmeket drita, qi fitimin e largtë i a afron atij, qi ndodhet në terr si na.

Nji ditë vetëdijtas rrokme armët per të mbrojtun zemrat tona, të cilat sado qi na rrahin në parzme, qi barim, i kemi lanë atje, ku na vetë u lindem.

Mjerisht këto armë, qi duhet të kenë nji qellim dhe bashkarisht të kallen per nji ideal, me të rrotulluem të motevet, po ndryshken, a por, shka âsht mâ zí, plumbat helmues po i drejtojmë ku s' duhet në damin e qindresës. Lypim ndihma të reja luftarake. Atdheu s' i ka të na i apë. E prá, Shqipnija duhet të pështohet, sado ushtarët janë pak me numër.

Epopeja kombtare, himën i muzikuem prej të madhit tatë të letravet, GJERGJ FISHTËS, po u shpërndahet me ketë botim të pervûjtë, luftarëve, ndoshta të lodhun nga koha e gjatë e rrethanat e vështira, neper të cilat po pershkohemi. Asht kanga qi të ban të thithish ajrin e kulluet të malevet arbnore, gjithmonë të lira; âsht gurra qi dikon nga dejt e tokës sonë e qi kurr nuk shterret, sado llagêmi a tërmeti të trondisë në themel alpet e mjelluna me kulla-shkamb të Shqiptarit; âsht shkolla e votrës gjyshore, ku rreth zjarmit mikpritës u ruejtë deri më sot ndera, burrnija, virtyti, besa, trimnija, dashunija per vatan, shpirtmadhsija dalluese e rracës, bujarija, ideali i pazhigla e i prém: me nji fjalë, bërthama e thalbi i njaj kombi, qi s' des deri sá « LAHUTA »të këndohet, të ndiqet heroizmi i Osos, urtija e Marash Ucit, vendosmenija e Ali Pashës, bashkimi i Lidhjes së Prizrendit, trimnija e Drangojvet legjendarë në Bigë të Shalës, fytyrat historike në Rrzhanicë, Qafë-Hardhí, Sutjeskë e Deçiq, dashunija e vet-

mohimi i Pater Gjonit, guximi e burrnija e Dedë Gjo' Lulit, fisnikija e virtyti mashkulluer i Tringës.

Këto armë, të rendueme mjeshtrisht në « XHEBE-HANEN » e Lahutës, ku zemra e shpirti shqiptár xen vendin e agzotit, qi kallet me shpejtín e vetimës, kur të gjêjë dorë qi t' i shkrepë gur-gacin, na i paraqet edhe nji herë Fishta me kryeveprën e vet, të zhdukun mizorisht n'Atdhé.

Ka drunin e rí arma fishtjane, qi ti, bashkatdhetár, ké në dorë, por çeliku i çarkut dhe tyta, qi me tym e flakë lindë plumbin, janë të njajta dhe të ruejtuna me kujdes si ato qi sparit, vjetin 1937, veshen veprën e dalun nga farka tushjane e auktorit.

Prejse zotnuesi i armës nga mosmarështrimi i perditëshëm bjerrë shpesh shpejtsín e perdorimit, m'u gjá e arsyeshme, e ndoshta per shum kend e dobishme, shtesa sqaruese, qi smadhon vllimin e Lahutës, por qi s'i a ternon natyrën as s'i a shtremnon thumbin per të vrá shêjin qi desht auktori.

Bashkatdhetár,

Lexoje me dashuní Lahutën e ké me pá se vllazent t'ue në robní, burra të shtŷm në mot, s'qájnë kot kur kangët e Fishtës i percjellin me zanin e vajtueshëm të drunit të zgavrruem a të çiftelís tingëllkëputun, tuj lagë me gurrën e sŷve-gacë zhargun e vegles primitive dhe tuj zbutë qimet e egra nen harkun e thanës a telat e brishtë nen rasin e likurës së lakueshme të qershís.

Shfletsoje me kujdes Lahutën e Homeri i kombit tand — si me arsye e quen Prof. Lambertz Fishtën — ka me të folë jo per trimní e heroj legjendarë, por per sá shum nesh i a mrrîjten në jetën foshnjore, mbasi shpallja e Pamvarsís kombtare perputhet me kapakun e artë të poemit.

Ndigjoje me vemendje Fishtën e fletët e Lahutës le të jenë si thërmijat e dheut qi Hungerezët, jashta atmes së vet, ruejnë me kujdes nder shishe per t'i pasë

gadi të desin me to nen krye, të lum se mbyllin sŷt tuj pushue per të mbramën herë mbi tokën e të Parvet, si mjeshtrisht i msoi poeti i madh Petöf.

Studjoje me peshim Lahutën e ké me gjetë në tê shka në botën, qi rrahë, âsht zhdukë gadi faret e qi vetëm në vend tand të largtë jeton endè, mbulue, por jo shlye, nga ortegu perpîs, qi dyndë nga Rusija, âsht plandosë në brigjet e detit, qi puthë tokën, të cilën ti tash sá mote dishron.

Rueje Lahutën, qi âsht mâ fort e jotja se e Fishtës, e ban qi kjo të njifet nder të huej e të ndiqet nder bashkatdhetarë në mërgim e ké per të pá se edhe per këtê anmiku ka per të shqiptue nji ditë fjalët e Austro-Hungerezve para Burgjeve të mija *të Silvio Pellico: « mâ dam na bani vepra e shkrimtarit se sá arma e ushtarit ».*

Kriteri i ndjekun në botim.

Me botimin e dytë të kryeveprës së letrave shqipe më gitet të kemi krye nji detyrë. Rrethanat, më të cilat Lahuta del në dritë, nuk më lejuenë t'i epshem kësajë atë paraqitje as atë peshim, qi e meriton. Shpënesoj, veç, se mirsija e lexuesit ka per të plotsue qëdo mungesë.

Zgodha germa shtypi të mjesme në madhsí, tuj dashtë mâ teper mos të lodhi synin e atij qi e shfletson, se sá të dnoj vëllimin e librit; u ndeja larg vrejtjeve letrare, stilistike, historike etj., i sugurtë se këto kanë per t'u bâ me kohë e me atë shtrîsí, të cilën nji botim, si ky, nuk e pranon; u mundova të ruejë dritë nder faqe e lehtsí paraqitje së mrendshme, pá randue teper elegancën e vargjeve. Letrën m'a caktuen shpenximet e kufizueme, prandej, nëqe se trashsija e librit âsht mungesë, kjo i do kërkue këtyne. Gjithnji:

Lahuta del per të parën herë e numrueme nder vargje, punë kjo e doemosdoshme per konsultim e thirrje, per studjime e kritika.

Qëdo kange i âsht paravû argumenti perkatës, per të bâ mâ të rrjedhshëm e të lehtë kuptimin e ngjarjevet, qi ndjekin e qi lidhen mjeshtrisht më nja, per të perfundue me ndodhjen historike të vargut të mramë të poemit.

Secila faqe ka nji numër të kufizuem vrejtjesh sqaruese mbi fjalë e fraze të vështira per kuptim të menjihershëm t'atij qi, ndoshta, nuk e njef në thalb gjuhën e pastër të maleve veriore a por nuk ka pasë rasë të peshojë me vemendje dhe të shfrytzojë pasunín e pashterrshme të rapsodive lahutare të Jutbinës.

Jam mundue të bâj qi qëdo kangë të jetë e pamvarshme në lexim nga tjetra: këndej thirrja e shpeshtë dhe e persritun nder kangë. Fjalët e persrituna më të njajtën kangë zhvillohen vetëm nji herë. Shênjoj se fjalët e bartuna nga teksti nder vrejtje fillojnë me atë germë, të madhe a të vogël, si në vargje t'origjinalit. Janë lanë, perkundra, pa u sqarue gjith ato zâje e fraze, të cilat nga vetë auktori spjegohen nder rreshta, qi ndjekin, a por kuptohen lehtas.

Do të kishte dalë, sugurisht, punim shum mâ i plotsuem, po t'ishin spjegue fraze e mënyrë së thanuni dhe veçanerí tjera të shumta gjuhsore, por mbasi vepra kryesisht âsht per Shqiptarë e në rendin e dytë per studjoza e të huej, janë lanë jashtë me të mendueme.

Zhvillohen, perkundra, shum emna toponomastikë, mbasi, mbas mendimit tem, këta e bâjnë leximin mâ të gjallë dhe shpesh e shtyjnë lexuesin të marrë pjesë nder ngjarje të pershkrueme me aq pershtatmení.

Ortografija e perdorun.

Jam mundue të ruejë më ndergjegje e perpikmení drejtshkrimin e botimit të parë. M'âsht dridhë dora edhe atëherë kur m'u desht të shëndrroj ndonji send të vogël a por të permirsoj ndonji gabim të rrshitun në botimin definitiv të vjetit 1937. Më ndihmoi dhe më dha zemër në ketë rasë kujtimi se vetë Fishta, në

dit të mbrame të jetës, ankohej per gabime shtypi të Lahutës dhe pohonte se në të parin ribotim do të bante ndonji permirsim edhe per kah shtrîsija.

Studjozi, pa dyshim, ka per të ndeshë edhe në ketë ribotim në mungesë e gabime shtypi. Ka per të qenë mirsisht i mëshirshëm, tuj mendue se nji kryevepër e tillë âsht shtypë në vend të huej, ku gjuha jonë âsht sá e panjoftun aq e vështirë në drejtshkrim.

Perfundoj tuj u a porositë Shqiptarëvet dhe Albanologëvet kryeveprën e Fishtës, i sugurtë se si të parët si të fundit kanë per të gjetë në tê atë freski poetike, e cila në botën e sotshme atomike shkon dalë-kadalë tuj u zhdukë.

P. Danjel Gjeçaj

SI XUNI FÍLL LAHUTA E MALCÍS

Át Gjergj Fishta ende si xâs në Bosnje i ka shijue e i ka çmue fort vjerrshat jogosllave. Dy vjerrshtarët kroat Kaçiq e Martiq i kishte prorë neper dorë, jo mâ pak vjerrshtarët klasikë latin e italjan, të cillët ende si xâs s'i lshojte kurr duerësh. Me gjith këta, ndonse un, si kolegë i tij, mbasi këthyem në Shqypní u mundova sa herë me i a mbushë menden të bâjte nji veper poetike kombtare, tuj mârrë per shembull kangët e popullit, atij s'i mbushej mendja. I habitun teper mbas klasikësh, nuk e mendojte se mujtte me dalë në zâ me nji veper poetike popullore. Në të rí të vet ka pasë qitë vjerrsha popullore gazi, (të cillat mjerisht nuk i ka shkrue), e ishin aq të bukura, qi bâjshin me u shperthye në gaz. Prej këso vjerrshash un e shifshe prirjen e tij per vjersha popullore.

Ndodhin ka'i herë në jetë të njirit do punë qi, ndonse në vedi të vogla, u napin shkas punvet të mdhaja. Kështu i ndodhi edhe Át Fishtës me « Lahutë të Malcís ».

Në vjetë 1902 Át Leonard Gojani, famullitari i Rapshës në Hot, duel prej famullijet, e Át Fishta kje çue si xavendës famullitari per pak dit. Atje u njoft me Marash Ucin, burrë i vjeter e malcuer n'e moçme. Ky per gjith ditë shkojte me e pá Át Fishten e i çojte ka trí hudra. Marash Uci per Át Fishten ishte fort simpatik, pse i kallxojte punë të moçme e lufta qi kishin bâ Malcorët me Malazez, e sidomos luften te Ura e Rrzhanicës, në të cillen kishte mârrë pjesë aj vetë.

Këtu Át Fishta muer rasë per me shkrue blênin e parë të « Lahutës së Malcís » — *Te Ura e Rrzhanicës.* — At herë un ndodhëshe në Zarë si mësues i gjuhës shqype nder Arbneshë të Borgo Erizzo-s. Në veren e vjetit 1904 erdha në Shkoder per vakanca. Lexoj këto vjerrsha t'Át Fishtës, të cillat më pelqyen fort, e i thaçë me i botue. Por aj nuk i dha shum randsí fjalvet të mija, e më pergjegji: « Le të rrijnë nji herë. Tash shofim mâ vonë ».

At herë Át Fishta dhe un ishim pjestarë të shoqnís letrare « Bashkimi », themeluesi e kryetari i së cillës ishte Emzot Doçi, Abati i Mirditës. Prandej fola me Emzot Doçin, qi shoqnija t'i botojte ato vjerrsha. Më pergjegji se shoqnija, sa per at herë, nuk kishte mjete per me botue as ato vjerrsha as vepra tjera, qi shoqnija kishte gatue.

Mbas vakancash ktheva në Zarë. Ishem në korrispondencë të padame me Faik Konitzen, qi at herë botojte të perkohshmen « Albania » në London. Në nji leter qi mora prej tij, më pvette pse shoqnija « Bashkimi » tash do kohë nuk kishte botue asnji veper. I pergjegja se shoqnija kishte gadi per botim do vepra, por i mungojshin mjetet. At herë Faiku më çoi 200 frag e më shkruejte se ato të holla i a kishte çue Ministrija e Punvet të Jashtme e Austro-Ungarís per me botue do vjerrsha të Filip Shirokës, por, mbasi ky vjerrshat s'i kishte ende gadi per botim, m'i çojte mue, qi me to t'u botojte ndonji veper e « Bashkimit ». Un me nji herë i shkrova Emzot Doçit dhe Át Fishtës qi të m'i çojshin ato vjerrshat qi ky kishte shkrue nden titullin « Te Ura e Rrzhanicës ». Vjerrshat më kjenë çue e un u kujdesova me i botue në shtypshkrojen Vitaliani në Zarë.

Por këtu ndesha nji pengim pse, mbas ligjet, do t'u diftojte vendi i shtypshkrojës ku u botojte libri, punë qi mujtte me bâ me rá në sŷ para qeverijet turke, e cilla ndalote çdo liber shqyp, posë asish qi ishin krejt fetarë. M'ato dit Emzot Doçi u gjindte në Vjenë, kryeqytet i Austro-Ungarís, I shkrova tuj ju utë të folte në Ministrín austro- ungare, a thue kishte me mujtë

në ket rasë me u lanë mbas dore kjo ligjë. Më pergjegji të shkojshe me u marrë vesht me Mëkambsin Mbretnuer të Dalmacís, i cilli mbi ket çashtje ishte i lajmuem prej ministrijet. Ishte at herë Mëkambës Mbretnuer i Dalmacís Nardelli, dalmatin, te i cilli un shkova me u mârrë vesht mbi ket punë. Më tha se ligja s'mujtte me u lanë mbas doret, por t'i thojshe shtypshkrojsit qi emnin e vendit e të shtypshkrojës, në vend qi me e shkrue në faqe të parë të librit, t'a shkruejte në fleten e mbrâme, në të cillen mos t'u shkruejte tjeter. Kjo fletë mbasandej mujtte me u pré prej meje, perpara se të fillojshe me i shperdá librat.

Kështu duel në dritë blêni i parë i « Lahutës së Malcís » e, ndonse gjith lavdi e ndera i perket Át Fishtës, nji grimë per nderë do t'i a dijmë edhe Marash Ucit, pse, mos t' ishte perpjekë me tê, ndoshta Át Fishtës nuk i ishte mbushë mendja me shkrue « Lahuten e Malcís ».

Porsa duel prej shtypit, me nji herë e çova në Shqypní e e shperdava nder Albanologjë e nder Shqyptarë jashta Shqypnijet. Gjithkund kje pritë me entuzjazem. Studentat shqyptarë në Vjenë kjén aq fort entuzjazmue, qi thojshin se kishte kenë mirë me e proponue Át Fishten per çmimin Nobel.

Prej këso lavdesh Át Fishta merr zêmer e në vjetë 1907 botoi në Sarajevë pernjiherë me « Anzat e Parnasit » të dytin blê të « Lahutës së Malcís » — *Oso Kuka* —. Lavdi e entuzjazmi kjén të njinjishem si per të parin blê.

Per me diftue se Át Fishtës ende nuk i ishte mbushë mendja plotsisht se mujte me dalë i permendun me « Lahutë të Malcís » po diftoj ket anekdotë:

Në vjetë 1907, nuk më bjen në mend se në çë muej, ndeper liqê të Shkodrës kthejte prej nji udhtimi, qi kishte bâ në Vjenë, Abati i Mirditës Emzot Doçi. Át Fishta, Át Bernardin Shllaku, mâ vonë Ipeshkev në Pult, e un i duelem perpara ku ndaloi vapori. T'emzot Doçit i erdh mirë e, kur hîmë në lunder per me ardhë

në qytet, e thirri Át Fishten me ndejë brî tij e i kallxoi si në Vjenë të gjith profesorë e studenta e të gjith ata qi u mershin ndopak me gjuhë shqype ishin t'entuzjazmuem per « Oso Kuken » e lavdet qi kishte ndie prej sish, nuk dijte me i shprehë. Át Fishta e pveti: « Po per «Anza të Parnasit» Monsignore, shka thojshin? » Emzot Doçi i pergjegji: « Aq ja'u ka marrë mendt «Lahuta e Malcís», qi s'u bjen në mend per «Anza të Parnasit». More P. Gjergj, vjerrsha si «Anzat e Parnasit » ata kan lexue mjaft në gjuhë tjera; por « Lahuta e Malcís » âsht nji gjâ kombtare krejt e jona. Pra, P. Gjergj, vijo me punue në « Lahutë të Malcís », pse ké me i lanë namë vedit e nji kryeveper literatyrës s'onë kombtare ».

Kështu Át Fishta muer zêmer, vijoi botimet mbi «Lahutë të Malcís», e sot kemi edhe na nji epopé kombtare të shkrueme mjeshtrisht.

Át Pashk Bardhi O.F.M.

Shkoder, 24 Kallnduer 1941.

LAHUTA E MALCÍS

Më nji mënyrë krejt të veçantë falnderojm **Z. Martinin Prof. Camaj** per ndihmën e çmueshme, qi na dha, e **Z. Petro Dr. Vuçani-n,** i cili ditë as natë s'u kursye të na gjindej pranë në qortime e mbikqyrje tipografike.

Po ashtu u jemi mirënjohsë gjith atyne, qi me këshille e zemrim na e lehtsuen ketë barrë jo aq të papeshë.

* * *

Të himet e nxjerruna nga shitja e librit a ndihmat e ardhuna nga bujarija e njoftun e Shqiptarëvet mbesin **ekskluzivisht** per botimet e mâtejshme të kryeveprave letrare shqipe.

P. D. Gjeçaj

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Parë

CUBAT

ARGUMENTI

Shikim i gjithmarshëm i gjendjes historike të vjetit 1858 *dhe plani i poemit. Turqija, qi per pesëqind vjet mbajti Shqipnín në robní, nisë të ligshtohet. Popujt e Balkanit i dalin doret. Shqiptarët zgjohen dhe mendojnë per të fitue lirín e dishrueme. Ndeshen në nji anmik tjetrë. Knjaz Nikolla i Malit të Zí, tuj pá gjendjen e turbullt dhe ligshtín e Perandorís Otomane, don të bâjë të vetën pjesen veriore të Shqipnís. Per t'i a mrrijtë këtij qellimit e nxitë Cari i Rusís, i cili, nga ana e vet, synon të shtiejë në dorë Stambollen. I shkruen, prandej, nji letrë tanë dredhí e përkëdhelje Krajl Nikollës tuj i premtue ndihmën e vet me bukë e fishekë, mjaft qi ai mos t'a lâjë të qetë Turkun. Letrën i a dorzon lajmtarit (Kasnecit) të vet. Mbas njaj udhtimit të*

gjatë shtegtari kapet në Cetinë dhe dorzon shkresën. Knjazi e këndon me vemendje, e pleqnon mirë me vehte, mandej çon e thërret Vulo Radoviq-in, Serdarin e Vasoviq-it, búrr ky i fortë e trim, i urtë e guximtár, dhelpnak e i tmershëm per Turqt e Malit të Zí. Mbasi e merr me të mirë, me përkëdhelje e premtime, e shtyn të formojë nji çetë cubash dhe me ta të biejë në Vraninë. Dahet Vuloja prej Knjazit dhe tashti s'mendon tjetrë veç të çojë në vend planet e Gospodarit (zotnis - Mbretit).

Ndihmo, Zot, si m'ké ndihmue!
Pesqind vjet kishin kalue,
Se të bukren ket Shqypní
Turku e mbate në robní,
Krejt tue e lá t' mjeren në gjak,
Frymen tue i zanun njak,
E as tue e lânë, jo, dritë me pá:
Kurr të keqen pa i a dá:
Rrihe, e mos e lên me kjá:
Me i u dhimtë, po, minit n'múr,
Me i u dhimtë gjarpnit nen gúr!
Veç si 'i dêm, vû n' laver s' pari,
Qi, ka' e vret zgjedha e kulari,
Kah nuk bán m' e thekë strumllari,

5-10 *Frymen tue i zanun njak*: tuj (duke) e shtërngue në fyt sá t'a bâjë të pëlsasë. — *E as tue e lânë, jo, dritë me pá*: tuj mos e lanë (dot) të shofë ditë të mirë. — *Rrihe*: godite.

10-15 *Me i u dhimtë, po, minit n'múr... gjarpnit nen gúr*: aq e madhe âsht dhimba (dhëmbja), sá deri mini (miu) në múr dhe gjarpni (gjarpri) nën gúr ká mëshirë për tê. — *m'e thekë strumllari*: nuk bán qi bujku t'a gacmojë, t'a thér, me strumbullár (ustê) per t'a nxitue të terheqë parmendën (*m'pluer...*).

S' ndigjon me terhjekun m' pluer:
E tue dhânë kryq e terthuer,
Tue i dhânë bulkut shum merzí,
Me u vû s' ryset per hullí
E as me shoq aj pendë me shkue:
Kshtu Shqyptarët, të cillt mësue
S' i'n me ndêjë rob nen zgjedhë të huej,
Pagë e t'dhetta me i lá kujë:
Por të lirë me shkue atà motin,
Mbí vedi tue njoftë por Zotin,
E askurrkujë n' kto troje t'veta
Mos me i bâ kurr tungiatjeta,
N' braz me Turk kurr nuk kan rá
E as kurr pushken s'i a kan dá;
Por t'janë grî me tê e t'janë vrá,
Si me kênë tue u vrá me Shkjá.
E prandej, si pat fillue
Turkut Ora m'i u ligshtue,
E nisë pat m'i u thye atij hovi,
M' qafë per ditë tue i mbetë Moskovi:

15-20 *Me u vû s'ryset per hullí*: s'bindet të vêhet në hullí, as të shkojë *pendë* (çift, krahas) me shok.

25-30 *Mos me i bâ kurr tungiatjeta*: mos me i u shtrue, me e njoftë për zotní dhe si të tillë me i bâ nderimet e nenshtrimit. — *N'braz me Turk kurr nuk kan rá*: s'kanë rá në brazë, hullí, në godi me Turk.

30-35 *me Shkjá*: me Sllavë. — *Ora*: fytyrë mitologjike shqiptare, e paraqitun si nji vashë e hieshme qi ruen shêjet dalluese të vehtjes, vendit a familjes qi mbron. Kur kjo des, lëngon a ligshtohet, dhe vehtja, vendi a familja vuen si ajo. — *Moskovi*: Rusija.

E ato fiset e Balkanit
Zûn me i dalë dore Sulltanit,
Nisë Shqyptarët kan me u mendue,
Si Shqypnín me e skapullue
Zgjedhet t' Turkut: qi si motit
N' ato kohët e Gjergj Kastrjotit,
Krejt e lirë kjo t'ishte, e askujë
Nji Krajlit a 'i Mbretit t' huej,
Me i bâ mâ kurr tungiatjeta,
Kurr me i lá mâ pagë e t'dheta:
Edhè flamuri i Shqypnís,
Si fletë Englli t' Perendís,
Si ajo flaka e rrfés zhgjetare,
Me u suvalë prap m' tokë shqyptare.
Kúr, qe, aj Knjazi i Malit t'Zí,
Knjaz Nikolla, 'i gerxhelí:
Gerxhelí, por belaçí:
Na dyndë top, na dyndë ushtrí
Edhè del e bjen n' Shqypní,
Per me shtrue do bjeshkë e vrrî,
Shka mêrr Drinit per s'të giatit

35-40 *Si Shq. me e skapullue*: nisen të mendojnë për t'a librue Shqip. nga zgjedha, nga robnija.

45-50 *Si fletë Englli t' Perendís*: porsi flatër (krah) Engjulli — *Si ajo fl. e rrfés zhgjetare*: sikur flaka e rrufés, qi bjen porsi shigjeta. — *Me u suvalë*: me u valvitë. — *Knjazi*: krajli i Malit të Zí ase krajl Nikolla.

50-55 *'i gerxhelí*: trim i çartun. — *belaçí*: qi kërkon belá tuj i mbetë në qafë tjervet, tuj u ngatrrue kot me tjerë. — *Shka m. Drinit per s'të giatit*: shka përfshin rrjedha e Drinit, lum qi del në malet e Pejës, në Kosovë, e përshkon Shqipnín deri në Liqê t'Ohrit.

Dér m' Kalá të Rozafatit,
Kû aj me ngulë do « trobojnicen »,
Do Shkoders m'i a vû « kapicen »:
Me bâ Shkodren Karadak,
Mbasì 'i herë t' a kisht' lá aj n' gjak!
Ká ndejë Turku e kqyrë harû,
Pika pika lott tue i shkue,
Kah s'ká Shkjaut si me i qindrue;
Se Moskovi e ká rrethue:
Ká Stambollen muhasere!
Bâjn shtatë Krajlat muzhavere
Shoq me shoq, tue shartue zí
—Si atà e zeza m'i pasët mblue!—
Per të bukren ket Shqypní,
Si m'i a lshue n'dorë Malit t' Zí.
M' kamë Shqyptarët atëherë t'janë çue.
Sa mirë n'armë na janë shterngue!
T' fortë kan lidhë nji besë të Zotit,
Si të Parët qi u a lidhshin motit
N'ato kohët e Gjergj Kastrjotit:

55-60 *Kalá të Rozafatit*: deri në kalán e Shkodrës. — *trobojnicen*: flamurin tringjyrshe të Malit të Zí. — *kapicen*: ksulën rrafshatake të zezë me kapak të kuq dhe me germat fillestare SSSS, qi në gjuhën sllave duenë të thonë: « Vetëm Bashkimi Pështon Serbín ». — *Karadak*: Mal të Zí.

60-55 *kqyrë harû*: këqyrë, shikon për seri si hû gardhit. — *Stambollen muhasere*: Kostantinopullin e rrethuem. — *B. shtatë Krajlat mazhavere*: fuqít e mdhá (Austrí, Gjermaní, Francë, Italí, Anglí, Rusí, Turqí) bâjnë kuvend. mblidhen të bisedojnë. — *tue shartue zí*: tuj mendue, njellë zí.

E 'i kamë mbathë e tjetren dathë,
Gjân e gjallë pá grazhd mbyllë n' vathë,
Dikû ngranë, dikû pa ngranë,
Harrue grue, moter e nanë,
Sŷ'n agzot, zêmren barot,
E si aj plajmi me furí,
T'kan rrâ n'ndesh Malit të Zí,
Per t' giatë t' Cemit n' at kufî,
Kû edhè trimat t'janë perlá:
T' janë perlá Shqyptarë e Shkjá,
Ballë per ballë atà tue u vrá,
Fytafyt, ofshe! tue u pré:
Tue mbetë shakull permbi dhé,
Mish per shpêz e kaçabeta,
Gjithkû kje ajo pikë e djalit,
Gjithkû kjenë sokola malit,
Pa kjá m'ta as nanat e shkreta.
Veç se, po, me parzme t'veta
Atŷ Shkjaut sulmin kan thye.

80-85 *Sŷ'n agzot*: synin si baruti në bubëz të pushkës. - *plajmi*: borë e imtë me frymë, me erë. — *T'k. rrâ n'ndesh*: të janë ndeshë me hov njani kundra tjetrit; kanë rrâ kundra. — *P. t'giatë t'Cemit*: gjatë Cemit, lum, qi buron në prendim të Trojanit (2132 m.), përshkon Selcen, bashkohet me Cemin e Vuklit te Ura e Tamarës dhe prej andej kalon në Traboinë per t'u derdhë mâ vonë në Liqê të Shkodrës së bashku me Moraçë.

85-90 *T. mbetë shakull*: duke mbetë dekun, pá frymë, të fëtofun për tokë. — *shpêz*: shpend grabitqarë. — *kaçabeta*: qifta (Milvus milvus).

90-95 *sokola malit*: petrita, metaforikisht per trima, burra të fortë.

Mbasì Shkjaut sulmin kan thye,
Bâjn kuvend Shqyptarët n' mjet vetit
E 'i fjalë t'madhe çuekan Mbretit:
Se jo veç qi Knjazë Nikollës
Nuk i lajn kurr pagë e t'dhetta,
Por se as Mbretit të Stambollës
S'duen me i bâ mâ tungiatjeta,
E se dore duen me i dalë:
Se Shqypnín nuk po e kisht' falë
Perendija per çerkez,
Turq, manovë, likurazez;
Por per do sokola mali,
Qi « Shqyptarë » bota po i quete,
Per t'a gzue kta djalë mbas djali,
Dér qi jeta mos t'u shuete.
Turku fjalen e ká ndie:
Se ç'âsht mbushë aj me mëní!
Se edhè lshue ç'ká mbí Shqypní,
Gjallë Shqyptarët aj me i perpî!
Por Shqyptari gjallë s'perpîhej,
E as me u shkelë, besa, s'po lîhej,
Kúr po i mbushej mendja e vet,
Per Shqypní me bâ aj gajret,
N'dashtë t'a msŷjn Krajl edhè Mbret.
Edhè kshtû t'janë kaperthye
Grykë per grykë Turq e Shqyptarë,

100-105 *çerkez*: banorë të Kaukazit n'afersí të Detit të Zí.

105-110 *manovë*: ushtarë Turqijet me origjinë orjentale. — *jeta... shuete*: deri sá mos të mbarojë jeta.

115-125 *t'janë kaperthye grykë per grykë*: janë ngatrrue, mbërthye, zanë fyta-fyt, aq afër sá m' u ndeshë grykët e

Pa dhimë krenash tuj u thye
Si me thye kunguj nper arë.
T'i u dha zjarmi atëherë Balkanit.
Shkjau: kah drote se Shqypnija
Nji herë shkputë dore s'Sulltanit,
Mâ s'do t'bijte n' kthetra t'tija,
Si atij hanger i a kisht' palla:
Mêrr e msŷn m'Turk fulikare,
E si derrat me çakalla
T'janë mberthye, t'janë kaperthye:
Haju, ngaju, çaju, vraju,
M'pushkë e m'top gjuju batare,
Gjaku rrmè nper rrahe e qare,
E nper fusha e nper gajusha,
Dér qi s'mbrami, n' p'r at zhumhúr,
Zgjedhe s' Turkut pshtoi Shqypnija
E duel m'vedi, si dikúr:
Si premtue e kisht' Perendija;
Por si dashtë, besa, lum vllau,

---

pushkvet. — *krenash tuj u thye*: tuj thye kokat, porsí thehen kungujt nepër ara.

125-130 *n'kthetra t'tija*: në çapoj, në duerë të tija. — *Si atij hanger i a kisht' palla*: i a kishte marrë mendja. — *fulíkare*: me turr, me vrap, me hov si shigjeta. — *E si derrat me çakalla*: porsi derrat (thít e egjër) me çakaj (*canis aureus*).

130-135 *T'janë mberthye... kaperthye... haju, ngaju, çaju, vraju*: vrò « crescendo » në pershkrim: nzêhen, hahen, ngucaten, kacafiten, varrohen, vriten. — *rrmè nper rrahe e qare*: gjaku rrjedhë me rrëmbim nepër tokë të papunueme, pylla të préme e nepër vende qarrash, bungash (*quercus cerris*). — *gajusha*: kaçuba, shkorre.

135-140 *zhumhúr*: krizëm, poterë.

S' do t' kisht' pasë as Turku, as Shkjau.
Se s' ká dashtë Turku lirí,
M' a mêrr mendja; veç un s' dij
Knjazë Nikollës kah gjith kjo zêmer
Ardhë i paska, qi nen thêmer
Rob Shqyptarët po do me i shtrue,
Edhè at tokë aj me pushtue,
Per të cillen vetoi motit
Shpata rrfé e nji Gjergj Kastrjotit?
E qi s' paska dert aspak,
Se Shqypní edhè Karadak
Krejt me at punë po i late n' gjak?
Zêmra i ardhka prej Moskovit!
N' Petrograd Cari i Moskovit
Nji bé t' madhe po e kisht' bâ:
M'e ndie plak e kalamâ:
Se aj natë t' madhe s' do t' kremtote,
Se aj kumarë as krushk s'do t' shkote:
Gostë as darsem nuk do t'ngrifte,
S'do t'u láte as do t' u krifte,
As do t' dilte n' log t' kuvendit,
Per pá i hî Stambollës permbrendit,
Per pá kcye mbi post të Mbretit,

150-155 *N'Petrograd Cari i Moskovit*: në qytet të Leningradit të soçëm, perandori i Rusís.

155-165 *natë t'madhe*: nata e festave të mdhá. — *kumarë*: ai qi mban fëmín në pagzim (ligjim) ase i merr flokët fëmís mâ së parit. — *ngrifte, krifte*: s'do të bânte darsëm as s'do t'u krehte, në shêj jazet; as s'do të delte në *log t'kuvendit*: në mbledhje, ku mbahet kuvendi, bisedimi. — *Per pá kcye mbi post të Mbretit*: pa marrë fronin, sundimin, pa hipë në selí të mbretit.

Me u bâ aj zot i tokës e i detit:
Edhè Europës tregun m'i a pré,
Mos m'e lânë me shitë, me blé,
Mos m' e lânë me çilë kund pûnë;
Por me bâ qi ajo perdhûnë,
Per me çue 'i grimë bukë te shpija,
Rob të ngelte n' kthetra t' tija:
N' ato kthetra me gjak zhye,
Msue gjithmonë n' gjâ t' huej me grrye!
Por, persè ishte 'i skile e vjeter,
Si per fjalë ashtû per leter,
Mos m'i u gjetë kund nji shoq tjeter,
Aj po e dijte mirë e hollë,
Se isht' do pûnë me hî n' Stambollë:
Se isht' do punë Turkun me e thye,
Pa sharrue vetë mbrendë me krye.
Prandej xên aj me trillue,
M' shpînë Shkjenín Turkut m'i a lshue:
M' i a lshue m' shpînë Shkjét e Balkanit,
Qi me i qitë kta pûnë Sulltanit:
Me i qitë punë kta 'i herë mâ para
Me trazime e pûnë t' pambara,
E mandej vetë prej Rusijet,

176-175 *me gjak zhye*: të lerosuna, ndyeme, zhgryeme me gjak. — *n'gjâ t'huej me grrye*: me marrë, me heqë tinëz, me vjedhë. — *'i skile e vjeter*: nji dhelpën (dhelpër) e msueme, dinak, i msuem, i rrahun.

175-180 *Pa sharrue... me krye*: pa lanë kokën, kryet. — *xên aj me trillue*: fillon të sendërgjojë, të sajojë, të shpikë.

180-185 *Shkjenín*: tana fiset e Sllavëvet të jugut.

Si harusha prej pusijet,
Me i rá Turkut fulikare,
M' e zhbî m' vend, m' e qitun fare;
Per pá bâ aj me mend pleqní,
Se me at pûnë boten unjí
Mujtte, ndoshta, m' e pshtjellë n' zí...
Kur ket punë e ká pleqnue,
Ká marrë trimi e n'odë ká shkue,
Ká ndêjë m' tryezë e âsht vû me shkrue,
Me u shkrue miqve kah Serbija,
Kah Zagrebi e kah Sofija:
Me lidhë besen shkaf âsht Shkjá,
Mbí Budin, m' Çanak-Kalá,
Edhè, tok kta ndermjet vetit,
Mos m' i a dá të keqen Mbretit;
Por m'e nzitë, por m' e merzitë,
M'i u vardisë si 'i ditë per ditë,
Herë per shtek, herë per kufî,
Tash me pêng, tash me pleqní,

185-190 *prej pusijet*: nga prita, nga vendi i mshehtë.

190-200 *unjí*: tanë. — *Zagr.*: kryeq. i Kroacís. — *Sof.*: kryeq. i Bullgarís. — *shkaf âsht Shkjá*: tanë ata, të cilët i lidhë besimi e kombsija sllave. — *Mbi Budin m'Çanak - Kalá*: që merr nga Budim-pjesë e qytetit të soçem Budim-peshtderi në Çanakkale, fortesë e vendueme në grykën e Helespontit.

200-205 *M'i u vardisë*: me i u vû dikujë pa i u dá deri sá t'a mërzisë. — *Herë per shtek, herë per kufî*: herë n'udhtim tuj i pré rrugën, herë tuj e trazue në vín e kufinit (kufirit). — *Tash me peng, tash me pleqní*: tash me sigurimin e plotsimit të konditave (qyshkeve), (tuj vû besë) tash me vendim të marrun (duke prishur).

Por gjithmonë, po, pá kanû,
Veç si t'mujën n' teposhtë m' e vû.
Masandej, ky zogu i Shkinës,
Mêrr e i shkruen Knjazit t' Cetinës,
Mêrr e 'i leter i a angllatisë,
Me dredhí tuj i a qendisë:
Ti, qi jé qaj Knjazë Nikolla,
Falmeshndet Cari i Rusis.
Se zâ t' madh per tý kam ndie
Qi jé trim e gerxhelí,
Qi jé burrë e kuvendtár,
Me t'a drashtë hijen anmiku.
Por, me giasë, kjo fjalë s' isht' gjâ;
Pse, qe, ti m' at rrasë Cetine
Më ké ndêjë me 'i gjymsë opinge,
E jé bâ, po, gazi i dheut,
Tue merzitë miq e kumbarë,
Veç e per bukë thatë në gojë.
Mje sa Turku, per brî tejet,
Dredhun çallmen m'vetull t' sŷnit,

205-210 *zogu i Shkinës*: biri i Shkinës, Sllavi. — *Knjazit t' Cetinës*: krajlit të Cetinës që âsht kryeqyteti i M. Z. — *angllatisë*: i a rreshton, i a perpilon me kujdes.

210-220 *Me t'a drashtë hijen anmiku*: aq trim sá deri hieja e tij i shtjen mënerë anmikut. — *m'at rrasë Cetine*: Cetina âsht e vendueme në nji gropë të vogël, rrethue nga tana anët prej malesh së zdeshuna e si rrasa. — *Më ké ndêjë me 'i gjymsë opinge*: me nji gjysë opange, persè nga vorfnija s'ka as aqë sa t'i dalë të mbathet.

220-225 *Dredhun çallmen*: çallma âsht nji shall i bardhë ase i gjelbër bezje, qi rrotullojnë disá herash rreth krejet, ka-

Derdhë shallvarët aj pola-pola,
Rrin e bân kokrren e pallës,
E as m'e pá ti s' mund t' a shofish
Per mbas koders së pilafit...
Po a, thue, t' la tý kamba e dora,
A se njitë jé ndoshta, m'rrogë,
Jo se hî ké bulkë n' e huejen,
Qi s' po ndihesh kund per s' gjalli?
Mo', bre burrë, se nuk ká hije,
Urtë me ndêjë Cubi i Cetinës,
Edhè n' shpí me e shkuem aj motin,
Tuj u ndeshë nper furka t'gravet!...
Po a s' t' a mbushë sŷnin Shqypnija,
Me ato male të madhnueshme,
Me ato fusha të blerueshme,
Qi kurrkund s' jé kah orvate,
Me i a shkye 'i skundíll per vedi?....
M' tê, krahthát, e mos rri fjetun!
Pse, pa luejtë ti kambë e dorë,

---

puçit ase fesit dhe si në krení e ulin pak në njanën anë (*në vetull të sŷnit*).

225-230 *Derdhë shallvarët aj pola pola*: shallvarët janë si brandavekët në kostumin turk ase pantoll të gjanë me shum pola. — *bân kokrren e pallës*: bân qéf pa kurrfarë droje, rrin në qetsín e plotë, pa vesvese, pa kujdes.

230-240 *A se njitë jé... m' rrogë*: jé vendosun si rrogtár, si sherbtuer. — *shkuem aj motin tuj u ndeshë nper furka t'gravet:* me kalue kohën në shpí, shka s'âsht per cuba, në mjes të gravet të cilat, të gjikueme per të ndejë në shpí, kanë si xêjtarí kryesore me tjerrë ndër furka etj.

240-245 *'i skundíll*: nji copë, nji skâj, pëqi, shpëlqi i petkut. —

S' t' ndihmon Zot as i Shên Nkollë:
Por, ti luej, nafaka luej,
Ká pasë thânë aj burri i huej,
Sá per bukë e per fyshekë,
Piqu m' mue, se t' i qes vetë;
Edhè ksulen vêne m' sŷ,
Se të nget Mbreti i Stambollës:
Nuk t' a lâ me t' prekë me pupel.—
Letren kshtû Cari e ká shkrue,
Edhè mirë e ka palue,
E e ka mbyllë me dýll të zí;
I a ká dhânë kasnecit t' rí,
Me i a çue Knjazit n' Mal t' Zí.
Letren n' gjí ká qitë kasneci,
Ká thekë kambët aj sá mund heci:
Ká lânë mbrapa fushë e zalle
Kapercye ká bjeshkë e male,
Edhè dalë ká lum e shé:
Ká shtektue per ujë e dhé,
Dér qi 'i ditë, tue marrun dilli,

S't' ndihmon Zot as i Shên Nkollë: âsht kot se pret ndihmën e Zotit (Perendís) a po të Shêjtit Nëkollë, nji ndër shêjtent mâ të njoftuntë e mâ të nderuemt ndër Shqiptarë e Malazez.

245-255 *ai burri i huej*: i moçmi, të cilit s'i dihet êmni. — *se t'nget*: se të ngucatë, trazon. — *N. t'a lâ me t'prekë me pupel*: sadoqi të prekunt me pupël nuk shkakton dhimbë, un s'kam për t'a lanë me e bâm këthough punë, as me të takue sado lehtas.

255-265 *Ká thekë kambët*: ka mprehë kambët, ka nxitue, u ká grahë kambëvet. — *lum e shé*: lumeje e përroje me ujë të perherëshem. — *tue marrun dielli*: në prendim.

Në Cetinë ká behë aj filli:
Shtjerrë opangat, grisun setren:
Knjazit n'dorë kû ká dhânë letren,
Me dýll Cari si e kisht' mshilë.
Ká marrë Knjazi edh' e ká çilë,
E ká çilë edh' e ká kndue.
Trí herë rresht aj e ká kndue,
Trí dit rresht edh' âsht mendue;
Masandej aj fjalë ká çue
Njatij Vulo Radoviqit,
Kerkserdarit t' Vasoviqit,
Qi me dalë me rá n' Cetinë,
Pá kqyrë shtek, pá kqyrun stinë:
Me flutrue si gjeraçinë,
Per me u pjekë me « Gospodarin ».
Njiky Vuloja Serdari
Kisht' pasë kênë nji trim i çartun:
M'e pasë randë toka m'e bartun.
Pá tê pré kund s'ishte marrë,
Pá fjalë t' tij ngarkue s' isht' barrë,

265-275 *Shtjerrë opangat*: çpue, grisë të mathunat. — *Trí herë rresht*: per t'a kuptuem mirë. — *Tri dit rresht*: gjatë e jo kambë e në dorë. — *Vulo Radoviqit*: nji Malazias në shêj, trim e cub i fortë, komandant (kerkserdár) mbi 40 vetë të *Vasoviqit*: Vasoviq âsht nji fis i Malit të Zí, qi kufizon me Kelmend.

275-280 *Pá kqyrë shtek, pá kqyr. stinë*: pa shique kohën e shtegut të caktuem as ashpërsín e stinës. — *gjeraçinë*: gjeraqinë ase petrit (*astur palumbarius*), shpend grabitqár i shpejtë në fluturim. — « *Gospodarin* »: mbretin.

280-285 *M'e pasë randë toka m'e bartun*: aq trim, i tërbuem

Pague s' ishte varrë as gjak,
S' kishte vû nuse duvak,
As s' isht' dá gjýgj a pleqní.
Pse edhe Turku i Malit t' Zí
Po e kisht' pasë shqype mbi krye,
Mos m' e lânë me pá me sŷ.
— Se edhè 'i punë, ky zogu i Shkinës,
Po e kisht' bâ m' at udhë t' Cetinës.
Paska mârrë e shi në rrugë
Per terthuer shtrîka nji strugë,
Edhè i çueka fjalë terthores,
Qi shka âsht Turk i Cernagores,
Mos me mujtë m' e shkapercye,
Per pá lá 'i dukat per krye —
Bre! kish kênë edhè 'i farë burri,
Larg e larg me i dajtun turri.
Ftyra e tij porsi duhija,
Sŷni i tij, tanë zjarm e shkndija;

(tërbuar) sá deri toka e kishte randë. — *Pá tê pré kund s'ishte marrë*: s'ishte bâ grabí cubnije pa tê. — *varrë as gjak*: mbas Kanunit të malevet plagosja ase gjaku merret tuj vrá dorërasin ase tuj e pague gjakun e derdhun.

285-295 *duvak*: nusja shqiptare kur epet e del prej shpijet mbulon fytyren me nji faculetë të madhe (duvak), të cilen e hjek në shpín e burrit, në darsem, ku miqasija e shofin për të parën herë. — *strugë*: postêhe, tallagan, batanî, lloj qylymi. — *terthores*: krahinës, rretheve kahë kalon rruga.

295-300 *Turk i Cernagores*: shka âsht muhamedan i Malit të Zí. — *dukat*: pare arit me vleftë nji gjysmë napoloni ari. — *Larg e larg me i dajtun turri*: trimnija e tij (turri) kish marrë haptë.

Vetllat trashë ngerthye kulár,
Porsi lesh derrit bugár;
Vesh e m' vesh dega e mustakut,
Si dy korba lidhë per lakut;
Edhe i mbrrîjte kryet më trá:
Burrë i atillë me sŷ m' u pá.
Veshë e mbathë e m' armë shterngue,
Kishe thânë se âsht lé drangue.
Se ktê Knjazi fort e dote,
Fort e dote edhè e ndigiote;
Pse edhè i urtë aj kishte ndollë,
Me i a pré mendja fort hollë.
Prandej Knjazi i çueka fjalë
Në Cetinë per ngut me dalë.
Edhè Vulja bjen m' Cetinë,
Pá kqyrë shtek, pa kqyrun stinë,
Tue flutrue si gjeraçinë.
N' at Cetinë kúr Vulja zbriti,
Atê Knjazi mirë e priti,
Mirë e priti e n' odë e qiti,

300-310 *ngerthye kulár*: mbledhë vetullat si harku i kularit. — *Porsi lesh derrit bugár*: porsi qimet e thiut t'egër, të fuqijshëm, të fortë. — *dega e mustakut*: njana anë e musteqeve qi në vín e mjedisit, qi i pergjegjë perdes së hundës, dahen si në dy degë tuj (duke) mbetë kapun si *dy korba* (Corvus corax) të zez. — *Edhe i mbrrijte kryet më trá*: i gjatë nji bojë njeriut, sá kryet me i ndeshë në trá qi mban tavanin. — *i atillë*: i bâshem, i fuqishën, i fortë. — *âsht lé drangue*: drangua: figurë mitologjike shqiptare në trajtë njeriu, me fletë, simbol i trimnís persè vetem ata luftojnë dhe e vrasin kulshedrën (kuçedrën).

I qiti duhan e kafe,
Edhè nisi kshtû t' bâjë llafe:
Kû jé Vulo, eh kopilane!
Se ti ujk, po, né na u bâne,
Ke s' po duke kah Cetina,
Kû ké miq e probatina,
Qi s' të ndrrojn me sŷ të ballit?...
Po a ké mûjtë?... a ké farë hallit?...
Si po t' shkon n' Vasoviq moti? —
Per jetë t' ande!... si do Zoti,
Mêrr e i thotë Vulo Serdari;
Pse sivjet, lum « Gospodari »,
Nuk ká pasë toka valigë,
E ká ardhë nji kohë e ligë,
Sá nuk dij si ká m' i u bâ,
Per me pshtue do rob e gjâ,
Pse edhè buka âsht tuj na lânë.
Hajt, eh qê'! Knjazi i ká thânë...
Se s' po gjên cubi me ngrânë...
Se s' po gjên skyferi mish...

320-330 *kopilane!*: dinak, dhelpnak (dhelprak) në veshtrim të mirë (në bisedë familjare). — *Se ti ujk... na u bâne*: na u bâne i egër, na harrove... — *Ku ké miq e probatina*: vllazën me të cilët âsht vllaznue tuj pí gjakun e gishtit.

330-340 *toka valigë*: mot të përshtatun, hanë të mirë. — *do rob e gjâ*: ropt e shpís, pjestarët e familjes, e gjân e gjáll: familja në mentalitetin fshatár s'ká kuptim pa pjestarë e pa gjâ të gjáll. — *buka âsht tuj na lanë*: âsht duke (tuj) na u mbarue, sosë. — *eh qê'*... në dashuní ndër miq: eh qên, qênokó.

340-350 *skyferi*: falkoni ase fajkoni, sqiftér (falco) kaçubet. —

Se ti e xjerrë koren dyfish!...
Mjaft t' i bijsh ndoj vendit pré,
Se po e bân me lopë e qé,
Sá me mbajtë njerzt e kujrís,
Jo se mâ gjinden e shpís...
A din shka, Vulo Serdari,
Ndiej shka t' thotë tý « Gospodari »;
Pshtilli bashkë nja disá cuba:
T' idhtë si gjarpni nder kaçuba,
T' letë e t' shpejtë si gjeraçina:
Edhè lshoj ti kah Vranina,
Per me vrá atà e per me pré,
Per me djegun gur e dhé,
Mbrendë tuj vjedhë e tuj plaçkitë,
Tuj grabitë e tuj robitë,
N' daç me natë e n' daç me ditë;
Se un prandej të kam çue fjalë,
Dér n' Cetinë nji herë me dalë,
Pse dishka mue tash m' ká kcye,
Prap me Turk me u kaperthye:
Prap me Turk, po, na me u vrá.
Pse edhè as hije, tham, nuk ká,
Urtë me ndêjun Turk e Shkjá.

---

koren dyfish: bereqetin, frytin e tokës dyfish. — *kujrí*: në Kanû: pronë e përbashkët e nji katundi.

350-360 *kah Vranina*: ishull i vogël, si sukë, në Liqenin e Shkodrës kahë Veriu, sot nën Mal të Zí. — *djegun gur e dhé*: per të shkretnue (shkretsuar) gjithshkafen. — *tuj robitë*: duke bâm rob, tuj e shtî nën zgjedhë.

360-365 *m'ká kcye*: m'âsht tekë, më ká ardhë dishiri, më ká vojtë mendja. — *Turk e Shkjá*: dy anmiq shekullorë.

E kështû, tue ligjirue,
Krye më krye tuj bisedue,
Hollë e giatë e ká qortue,
Si me u sjellë e si me u prue,
Per m' e lá Vraninen n' gjak.
E si vesht janë mârrë me fjalë,
Knjazi m' bukë atê e ká ndalë,
Edhè falë i ká do pare;
E i ká falë nji « xheverdare »,
Krejt n' argjan kandakut ngrí,
Mos m'i u gjetë shoqja n' Mal t' Zí:
M' e drashtë vjerrun në sergjí,
Jo mâ m' krah të nji luftarit,
Jo mâ n' krah t' Vulo Serdarit,
Qi isht' me bré hekur me dhambë!
At herë Vulja âsht çue në kambë:
Ká bâ Knjazit « tungiatjeta »,
Edh' âsht nisë malit perpjeta
Udhës me mend aj tuj perblue,
Si Vraninen me shkretnue,
Knjazi ashtû si e kisht' qortue.

365-370 *Hollë e giatë*: gjanë e gjatë me hollsí.

370-375 *« xheverdare »*: pushkë malazeze, si huta, me thumb të gackeqes qi shkrepë në gurgacë dhe kallë barutin. — *Krejt n'argjan kandakut ngrí*: stolisë me argjand në pjesën e drunit, në pjesën qi vêhet në faqe.

375-380 *M'e drashtë vjerrun në sergjí*: me i u tutë edhe atëherë kur rrin e shtrime ase e vjerrun në sergjí (në drrasë ku vendohen sendet e shtëpís (në policë, në lëpizë).

380-385 *Ká bâ Knjazit « tungiatjeta »*: ka pershëndetë krajlin, mbretin. — *me mend... tuj perblue*: tuj peshue me vedi, tuj pleqnue, tuj sendergjue.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Dytë

OSO KUKA

ARGUMENTI

Më nji mbledhje Avdi Pasha, me dredhi, ankohet per mizorí e rrenime qi Vulo Radoviq-i kishte nisë të kryente në Vraninë. Sunduesi "turçeli" i Shkodrës, vetë i pá-djalë, nuk gjenë nji búrr shqiptár të zonë me i dalë perbáll të Malaziasit. Oso Kuka, djalë shkodranë, veshtron fjalën e Pashës, por kur ky pohon se Shqipnija kishte mbetë në vasha (çupa), i vlon gjaku, nëxehet dhe mendon të qesë në Pashën. I urti s'ngutet. Ndalë dorën, por s'mund pritet pa folë. Provon se Shqipnija ka djelm si zana, të gatshëm kurdoherë me dekë ku t'i lypë Mbreti, Atdheu, Kanuni, Besa e Feja. Ai vetë zotnohet me u provue me Cubat e Knjazit dhe me u a ndalë

hovin ase me u shkrî në flakë të barutit. Në krye të javës Oso Kuka me 40 djelm të zgjedhun, "veshë e mathë e m'armë shterngue - thue se krushq po duen me shkue", rreshtohen më nji lundër në grykë të Buenës dhe nisen per Vraninë.

Zot, ç' ká thânë njaj Avdi Pasha:
Paska mbetë Shqypnija m' vasha,
Qysh se s' léka mbrendë nji djalë,
N' at Vraninë mue sod me m'dalë,
N' at Vraninë, m' at t'zezë terthore,
Kû mbe'n shkret sá armë mizore,
Kû mbe'n djerr sá tokë gratçore,
Kû mbe'n vithnat pa bagtí,
Veç prej cubash t' Malit t' Zí,
Qi po vrasin djelmt e rí,
Qi po mârrin lopët me viça,
Qi po presin dhênt me ogiça,
E po djegin kulla e stane,
E po thájn kaq zêmra nane !
Eh! po, Knjazi ke Cetina

1-5 *Paska mbetë Shq. m'vasha*: në goca, në çika. — *Vraninë*: K. I, 352.

5-10 *armë mizore*: qi vrasin, të pashpirta. — *mbe'n djerr so tokë gratçore*: mbeten të papunueme sa tokë të pllesh-me. — *vithnat pa bagtí*: vathë-a = vendi i thurun, ku mbahet bagtija e imtë.

10-20 *ogiça*: desht e kumbonës, përgjithsisht të paqethun dhe brina dredhun. — *po thájn... zêmra nane*: tuj i lanë pa djelm. — *Knjazi ke Cetina*: krajli në Cetinë, në krye-qytet të M. Zí.

Ka lshue cubat kah Vranina,
Per me vrá atà e per me pré,
Per me djegun gur e dhé,
Veç si t' nisë degamë me né;
Pse dushmani âsht tue ndersŷ,
Tokët e Mbretit per me i msŷ,
Per me i msŷ e me i rrembye.
Nji djalë m' voter t' m' ishte llâ,
Paçë m' i a lânë t' âmen me fshâ,
Paçë m' i a lânë motren me kjá:
T' mjeren moter, ehu! pá vllá,
E n' Vraninë un kjeçë tue e qitun,
Cubat Knjazit per m' i a pritun.
Por mue djalë nuk m' ká qillue;
E n' Shqypní nji djalë drangue,
T' cillit mos t' i dhimbet jeta
Per Daulet e troje t' veta,
Fort kerkova e s' mund e gjeta. —
Kshtû ankoi Pasha turçelí.
Oso Kuka paska ndí:
Paska ndí, po, e kênka idhnue:
M' sylah doren paska çue:

20-25 *Veç si të nisë degamë*: si të fillojë shamatë, si të ngatrrohet me né. — *dushmani*: anmiku. — *rrembye*: me i shtî me përdhunë në dorë, me i bâ të vetat me zort. — *Nji dj. m'voter t'm'ishte llâ*: po të kisha nji djalë të rritshëm në shpí. — *t'âmen me fshâ*: qi të fshajë, të dihasë, të lëshojë psherëtima.

30-35 *djalë drangue*: K. I, 309. — *Daulet*: popull. — *Pasha turçelí*: Pasha turk, anadollak prej Turqijet.

35-40 *M'sylah dor. p. çue*: paska bâ me xjerrë kuburen prej

Me qitë m' Pashen ká mendue.
Por i urti kurr nuk ngutet,
Prej burrnís e jo prej tutet;
Prandej Osja ndali doren,
E as m' e xjerrë s' e xuer mizoren,
N' fletë t' sylahit çatallue;
Veç pá i folë s' mujt me u durue:
Avdì Pashë, tha, mâ kadalë!
Mos e thuej dý herë at fjalë,
Se, per Dî'n e per Imâ'n,
T' bâj qi t' kjajë e zeza nânë!
T' bâj qi t'kjajë pa « exhel » tý nâna;
Pse n' Shqypní ká djelm si Zâna,
Qi per Mbret e troje t' veta
Nuk u dhimbet gjâja as jeta:
E kû i lypë besa e burrnija,
Kû i lypë Mbreti e i lypë Shqypnija,
Kta mâ t' parët jânë n' fushtë t' mejdanit,

---

sylahit: nji lloj brêzit lëkuret, qi në pjesën e djathtë, përpara, ka si nji fletë (qese) të mërthyeme sipri e në të cilën shtihet kuburja. Në dy anët e saj vjerren vezmet per fishekë dhe kutijat e argjanta (vojicat) per të lye armët.

40-50 *çatallue*: shtremnue si në kërcnim. — *Se per Dî'n e per Ima'n*: beja mâ e madhja e musulmanvet: per Dinin, per Koran e per fén muslimane. — *Pa "exhel"*: pa qenë shenjue prej Perendís, jashta orës së caktueme, në të cilën qëdo njerí do të desë.

50-60 *si Zâna*: të fortë e trima porsi Zana: gjysë hyjnije mitologjike shqiptare, e idhtë e ndeshkuese: preket per qëdo gabim dhe të shiton (në kundershtim me Orë qi e mbron njerín). — *n'fushë t'mejdanit*: në fushë të betés, të luf-

Kta mâ të rrebët janë n'ballë t'dushmanit:
Janë çelik per tef t' taganit.
Marre vedit kurr s' i lâmë!
Pá ksulë m' krye pa opangë në kâmbë,
Na per Mbret e per Atdhé
Per kanû, per besë e Fé,
S' druem me rá nder pré të thyeshme,
S' druem me msŷ kalát e rrmyeshme:
E kahdo qi t' bjerë Shqyptari,
Shkon rrufeja tue e ndezë zhari,
Pushkë e besë pse na la i Pari.
E ti tash vjen ktû e na thue:
Se n' Shqypni nji djalë drangue,
Qi per Mbret e troje t' veta
Nuk i dhimbet gjâja as jeta,
Fort kerkova e s' mund e gjeta...
Por s'ké faj; pse zâni i zí
Aj ká dalë, po, per Shqypní,
Qysh se erdh Pasha turçelí,

---

timit. —*n'ballë t'dushmanit*: në vi të parë kundra anmikut. — *çelik per tef t'taganit*: janë të fortë si çeliku, qi përdoret per të mbathë tehin e taganit, nji lloj shpatet orientale. — *pa opangë në kambë*: të mathuna lëkuret endun rrethit me dredhë prej lëkurës së dhís a deles.

60-70 *pré të thyeshme*: preja âsht pasuní e pasugurtë në dorën e atij, qi padrejtsisht e bân të vetën; âsht si ena e qelqtë, e cila thehet udobisht. — *kalát e rrmyshme*: fortesat, qi zakonisht janë të vendueme mbi kodra veshë me shkambíj të rrëmbyeshëm, të lám. — *drangue*: K. I, 309.

70-75 *zâni i zí*: nami i zí. — *Pasha turçelí*: shif rr. 34: titulli mâ i nalti qi u epej në Turqí funkcjonarëvet civila a ushtarakë.

Qse edhè t' huejve sod Shqyptari
Qiri m' kambë do t' rrijë qyqari,
Si punue né s' na ká i Pari...
Por po i lâm tash na kto fjalë.
Në Vraninë, qe, un jam tue t' dalë,
Cubat Knjazit me t' i a ndalë.
Veç t'i lypi un dyzet vetë,
Dyzet vetë, po, djelm të letë,
Qi të desin kû t' zatesin:
Si mund t'léjn veç e n'Shqypní;
E po t' ap besen e Zotit,
Se, pa u djegë un n' flakë t' barotit,
S' ká me u lshue per t' gjallë Vranina.
Avdî Pasha kênka çue,
Osos doren ká shterngue:
Aferim, bre, ti Oso Kuka!
Se tý t' thotë fjala edhè duka
Qi ké lé nji sokol malit.
Zgidh kû t' jetë, po, pika e djalit,
Edhè del ti n' at rranxë boke:
N' at Vraninë, kû t' zezat loke,

75-80 *Qiri m'kambë do t'rrijë qyqari*: i shkreti Shqiptár do të rrijë gjithherë gadi, në kambë (këmbë) porsi qiri (drejt) per të qenë i pregatitun per urdhna të zotnís. — *Vraninë*: K.I, 352.

80-95 *Knjazit*: K.I, 49. — *djelm të letë*: djelm të zhdërvjelltë, të gjallë. — *kû t'zatesin*: aty ku të ngulin kambë, ku të nxajnë vend. — *Aferim*: hallâll të qoftë, të lumtë brè! — *sokol malit*: K.I, 91. — *n'at rranxë boke*: Vranina âsht nji sukë gjysë e sdeshun, gjysë bokë.

95-100 *kû t'zezat loke*: të mjerat nana (në dashuní, në përkëdhelje). — *Buzës s'Cukalit*: Cukali âsht nji mal në Verí-

Qi kan mlue, ehu! djelmt e rí,
Qi kan kthye rejat n' gjiní,
Janë tuj t' pritë si drita diellin.
Foli Pasha. Buzës s' Cukalit,
N' krye t' javës, dielli kur u çue,
Per me shndritë mbí kobe të shekullit,
Kû e perbuzne shuen e drejta,
Qafës s'Kalás, qe, çeta e Osos
Po mêrr rrugen kah Vranina.
Çetë e vogel, por kreshnike:
Dyzet vetë mâ s' janë me t' njehun:
Djelm të zgiedhun n' mal e n' vrrî,
Jo per dukë e per pashí,
Por per zêmer e trimní:
Oso Kuka na u ká prî.
Oso Kuka, 'i rrfé prej qiellet,
Shoq nuk ká kah vrân e kthiellet.
A she' 'i herë, ka' i bje sokakut,
Se ç' m' i bâjn t' gjith tungiatjeta!
Se ç' permnershem *xheverdarja*

---

lindje të Shkodrës, mbi Mazrek, dhe sbashkut me Maranaj, prej t'cilit dahet nga rrjedha e Kirit, i bân kunorë qytetit (m. 1722).

100-115 *mbí kobe t'shekullit*: mbi mbrapshtí, mbi punë të padrejta, të prapta, të njerzimit. — *Kû e perbuzne shuen e drejta*: ku e drejta zhduket, s'ndihet, s'merret para sŷsh persè e perbuzun. — *Qafës s'Kalás*: nji qafë e vogël në rrugën qi prej kështjellit dirgjet në pazarin e qytetit: ndermjet kodrave të Tepes e vetë kalás së Shkodrës. — *ká' i bje sokakut*: kah hecë rrugës.

115-120 *Se ç'permner... zheverdarja etj.*: pushkë e moçme me gurgacë në çark. — *i flakon*: i shkëlqán, i shëndrit porsî

M' i flakon mbí sup të krahit,
Si ajo rrfeja n' natë t' thellimit!
N' fletë t' sylahit — folé bollash
Çatallue i ká dý kuburet:
T' mnershmet motra t' t' idhtë taganit,
Qi ndermjet u rri kercnue.
Veshë e mbathë e n' armë shterngue,
Shtatin div, e sŷ'n si zhgjeta,
Oso Kuka n' jelek arit,
Pash e m' pash po i bjen pazarit.
Njitë mbas tij vjen shpata e dekës,
Soko Tona i Gurit t' Lekës:
Soko Tona, si Valbona,
Larg permendë m' kto male t' ona,

---

rrufeja në natë të stuhíshme. — *folé bollash*: strofull gjarpíjsh të helmatisun. — *Çatallue i ká dý kuburet*: koburet, pishtolet: armë brêzi me gúr dhe me nji të mbushun, prandaj bájshin dy per të qenë mâ të shpejtë e mâ të sigurtë në qitje e mbushje.

120-125 *T'mnershmet motra t'idh. t.*: motra të mnershme (të tmershme) të taganit t'idhtë, qi rrin ndermjet tyne dhe i kërcnohet njeriut, frigson njerín. — *Shtatin div e sŷ'n si zhgjeta*: shtatin, trupin sá nji vigâ (të madh tejèt) e synin (syrin) të prehtë dhe depërtues si shigjeta. — *Oso K. n'jelek arit*: nji lloj kraholi stofi, (pá mangë) i çilun përpara, i qindisun me fije arit mbi cohë të kuqe. Mberthehet me sumbulla të shumta gadi ngjitë dhe të qepuna lirisht.

125-135 *Pash e m'pash po i bjen pazarit*: me hapa të matun, të qetët, të sugurtë, tanë madhní, sherbes, krenarisht. — *shpata e dekës*: epiteti i madhnueshëm i Soko Tonës nga *Guri i Lekës*, nji shkamb i venduem në breg të

Si per bukë n' shpí t' tij të ngranme,
Si per pushkë e besë të dhanme.
Thonë se i ká nja trí nishane,
Trí nishane, me fermane
Per sherbim qi i bâka Mbretit
Ktej e andej valen e detit.
Mbrapa i shkon qa' i biri i t' mirit,
Taro Pllumi i Jegumirit.
Mbandej vînë dý rê mizore,
Dy djelmoça prej Zagore:
Kaçel Doda e Kerrni Gila,
Rritun mocë si karajfila.
Ehu! bre Oso, Oso-rrfeja,
Ç' kan me t' namë dý vasha t' reja:
Ç' kan me t' namë dý bija nane
N' ato mrize e n' ato stane,
Kúr, kercunat, kan me ndí,
Se ké zgiedhë dy dhandrra t' rí,
Me i perpjekë me Mal të Zí.
Po a thue e njef njat kime-zí,

Lesniqes (lumit të Shalës), ndërmje malevet të Buellit e fshatit Kajvall. — *Soko Tona si Valbona*: luginë ndër Alpe të Veriut, qi ndjek rrjedhën e lumit me të njajtin emën. — *me fermane*: me dekret të Sulltanit.

135-145 *qa'i biri i t'mirit*: epitet i Taro Pllumit nga *Jegumiri* ase Jugomiri, ndërmjet Rapshës e Kastratit, lagje e të cilit âsht. — *prej Zagore*: katund i Shkrelit. — *Rritun mocë si karajfila*: moshtarë për kah vjett, të hieshëm e të rritun sbashkut si dy karajfila.

145-150 *Kúr, kercunat*: të shkretat, të mjerat, kërcurat, të páfatet. — *kime-zí*: flokë-zí, qime-zí.

Qi e ká ballin si siní,
Qi e ká sŷnin si duhí,
Qi i ká shpatllat si nji arí?
Aj âsht Çoku i Mar Kolë Dinit
Prej Kabashit t' Dukagjinit:
Trim i çartun, trim si Zânë,
I pá tatë edhè i pá nânë,
Dy gur njitë, thonë, s' i ká lânë.
Per mbas ktij vjen çeta tjeter,
Do mâ t' rí, do prap mâ t' vjeter,
Por t' gjith mocë me trimëní.
Me trimní e me bujarí:
Veç, per dukë e per pashí
Dán mâ n' shêj njaj Jup Qehaja,
Galo Keqi e Sinanaja,
Vuksan Gjeli e Met Zeneli;
E nder t' gjith — porsì hýll drite,
Preng Markola prej Mirdite:
Lypë per pushkë ky e per pleqní
Q' mêrr prej Shkodre e n' Peshkopí.
Veshë e mbathë e m' armë shterngue:
Thue se krushq po duen me shkue:
Nja mbas nja'i po i bien Pazarit,
Si ajo rê qi prej Tivarit

150-155 *ballin si siní*: porsi tepsija e haptë bakri me rreth të cekët. — *sŷnin si duhí*: të rrebtë si stuhija. — *shpatllat si nji arí*: të gjana si shpatullat e harushës (ariut). — *Prej Kabashit t'Dukagjinit*: Kabashi âsht nji fshat i Pukës dhe shkon me Dukagjinin e vjetër.

170-175 *m'armë shterngue*: të armatosun mirë. — *Si ajo rê qi prej Tivarit*: Për banorët e Shkodrës rêt, qi vinë nga

Njitet zí terthorve t'ona,
Per me shkrepë ndokahë t' e vona:
Edhè kapen m' at breg Buene,
Kû n' nji lunder u rreshtuene.
Vend n'at lunder t' gjith kur zune,
Rrqasë âsht lundra e veli u ndê,
Edhè nisë âsht porsi rê,
Tuj çá valen nper Liqê:
Tuj çá valen kah Vranina,
Kû po bâte nâm Cetina.

ana e Tivarit, qytet bregdetár nga prendimi, bienë shí, dhe heret a vonë. — *t'e vona* — zhgarkohen — *per me shkrepë* — në vende të qytetit — *terthorve.*

175-183 *Rrqasë*: âsht shkëputë lundra nga bregu, nga toka. — *porsi rê*: me shpejtí, e shtyme si rêja prej erës.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Tretë

PREJA

ARGUMENTI

Epizod i thekshëm i vrasjes së Vraninasit Avdi Hisës, të cilit Vuloja i merr petka e armë bashkë me tufën e gjâs. E motra e Avdis, zemërplasun, kah e shef të vllán në vig, e vajton përmallshëm. Vaji i sajë bâhet edhe mâ i pikllueshëm kúr ajo ankohet se i vrámi s'la mashkull mbrapa per t'i a mârrë gjakun. Porositë, prandej, zogun e zí, qi Avdis ká per t'i këndue mbi vorr, qi ai të bâhet lajmtár në Shqipní per kobin e asajë dite. Oso Kuka, ndigjon brimën e motrës vajtore dhe mbushet me mní kundra gjaksorëvet malazez. Vendos me i u bâ vllá Avdis dhe me i a marrë gjakun. Thrret shokët e me ndihmën e tyne dán me i a këthye nderën Shqipnís. U vêhet per gjurmë cubavet me djelmt e vet sokola. Në breg të Moraçës kërset mâ e para pushkë,

pushka e Preng Markolës nga Mirdita, kundra Malazezvet. Vlon lufta. Dy prej çetës së Vulo Serdarit vriten, tjerët lânë gjân e plaçkat e vêhen në të hikun. Vetëm Vuloja s'e shpejton hapin: s'ishte burrë qi trembej; por mjerisht s'ka kush e ndjek. Osja âsht habitë, persè në çetën e tij mungon Kerni Gila nga Zogorja. Gjaku ishte pague dy per nja, prandej Shqiptarët dájnë me këthye. Rrugës Oso Kuka heton Kerni Gilen, qi tash sá kohë ishte nxanë në bejleg me të Malaziasin Jovanin. Prejsè të dy trima, endè s'kishin mujtë me e dá luftimin e ashpër. Kerni, tuj pá prîsin, tyrpnohet. Sjell me tanë fuqí me taganin e pergjakun n'anmik, por ky kishte ndodhë jetë-gjatë. Osja u hin ndermjet e dán dyluftimin. I lidhë varrët anmikut e e lëshon të këthejë shëndosh te shpija. E porositë, veç, qi t'i bâjë me dijtë Gospodarit të vet qi aty e mbrapa mos t'a rrêjë mâ atê as tjerët me msŷ tokat shqiptare.

Vall, kush din mue me m' kallzue,
Pse kjo qyqja, zog i true,
Si mos kurr âsht tue vajtue
N' at Vraninë, n' at t' zezë krahinë,
M' breg t' Liqênit n' at kodrinë?
A mos kján hallet e veta,
Persè zí i shkon moti e jeta,
Bír as bí pá rritë e shkreta?
Qyqja vehten s' âsht tue kjá,
Bír as bí pse e mjera s' ká;
Por po kján ajo nji moter,
Qi ka mbetë sod qyqe n' voter,
Sod qi kputë i âsht kulmi i shpís:
Kján qat motren e atí Avdís!

1-5 *qyqja, zog i true*: qyqja (cuculus) âsht zog i truem, persè gjithmonë vajton.

5-10 *Bír as bí pá rrithë e shkreta*: qyqja nuk i çilë as nuk i rritë zogjt vetë: ajo i lëshon voet ndër çerdhe të zogjve tjerë, dhe ata i çilin e i ushqejnë.

10-15 *ka mbetë sod qyqe n'voter*: ka mbetë pa vllá, pa mashkull në shpí, kërcunë. — *kputë i âsht kulmi i shpís*: burri në familjen shqiptare âsht si kulmi, trau kryesuer i mbulojës së shpís.

Jo, po, âsht vrá, thonë, Avdì Hisa,
Mriz kah bâte nên dy lisa,
Nên dy lisa n' mal t' Vraninës:
E vrau Vulja, i biri i shkinës!
Njiky Vulja, 'i trim drangue,
N' at Vraninë fort âsht randue:
Nuk lên kál, jo, me shtektue,
Nuk lên çikë, jo, me u fejue,
Ke po i vret aj djelmt e rí,
Ke po i kthen nuset n' gjiní,
Ke po i veshë nanat në zí.
Edhè u çueka, zogu i shkinës,
Me trembdhetë cuba t' Cetinës,
Me msŷ mrizet e Vraninës:
Po i isht' kênë kandun mishi i dhís:
Edhè u ndeshka m' mriz t' Avdís.
Qaj Avdija vrik piskati:
Ndalo, Vulo, mustak-giati!
Ndalo, Vulo, me caruqe,
Pse s' t' i lshoj, jo, dhít e kuqe,
Per pá e lá mrizin me gjak:

15-25 *Mriz kah bâte*: ndersá pushonte nën hije. — *trim drangue*: K. I, 309. — *âsht randue*: âsht bâ i padurueshëm, i randë. — *mrizet*: landë degagjana me hije të dêt (rrastë), të vendueme ndër logje, livadhe e brîja, zakonisht brî krojesh, ku pushojnë barít me gjâ në zhegun e ditës.

25-35 *Po i isht' kênë kandun*: i kishte pasë pelqye, i a kish pasë anda. — *vrik piskati*: briti shpejt të madhe. — *caruqe*: të mathunat dalluese të Malazezvet. — *dhít e kuqe*: per të shênjue ngjyrën dalluese të shumicës, qi përbante tufën.

S' ruej un dhí per Karadak!
Edh' e drodh t' zezen « *breshânë* »,
Qi e kisht' pasë moter e nânë,
Kinsè, i mjeri, zjarm me i dhânë;
Por prej Zotit s' kisht' kênë thânë;
Persè i shkrepi n' dorë « *breshâna* »,
Shì kur dashtë s' do t' i a kisht' nâna.
Po, por Vùloja i terbue,
Qi per pushkë ishte i gatue,
M' « *karajfile* » i u shterngue:
Dekun m' tokë e la pushue.
Edhè u turr m' tê i patenzoni,
(Shka as atij s' i a epte zakoni),
E i a zdeshi xhamada'n
E i a xuer edhè taga'n,
E i a muer pushken e giatë,
Si nder burra s' âsht zanát;
Mbandej dhít i vên perpara,
Edhè u grafë nper rrege e ara.
Fort po nget capi i Vraninës,

35-40 *Karadak*: K.I, 59. — *drodh t'z. breshânë*: suellë, kthei kah ai të z. breshanë: nji pushkë me gúr-gacë në çark: muer emnin prej qytetit t'Italís, Brescia, ku punoheshin aso heret. — *Kinsè*: gjojà per t'a shprazë, per të qitë. — (*zjarm me i dhanë*).

40-50 *i shkrepi*: nuk i ndezi, nuk i u shpraz, shtini po s'i ndezi. — *Shì*: pikrisht, mu n'atë çast. — *M'karajfile i u shterngue*: qiti me karajfile, nji farë pushke e gjatë me gúr.

50-60 *rrege*: tokë të punueme (të punuara) njiherë, por mandej të mbetuna djerr dhe të prishuna prej rrëmorje. — *capi*:

Fort po e ndjekë cubi i Cetinës,
Fort po kján nji e bija e Turkinës:
Fort po kján e fort po fshán,
Dekun m' vig kah shef të vllán:
— Kur ká dalë qaj hylli i dritës,
O vllau i êm, o vllá!
Mbí ato suka t' Podgoricës,
O vllau i êm, o vllá!
Ti m' i a vûne pushken krahit,
O vllau i êm, o vllá!
Edhè m' dole m' derë të vathit,
O vllau i êm, o vllá!
E m'i a lshove zânin skjapit,
O vllau i êm, o vllá!
Me i lshue podit e livadhit,
O vllau i êm, o vllá!
Me i lshue m' ujë — m' at ujë t' Moraçës
O vllau i êm, o vllá!
Me i mrizue ke aj lisi i rrashit.
O vllau i êm, o vllá!
Qyqja motra tue t' kundrue,

---

sqapi. — *vig*: nji lloj shkalcit i thjeshtë, perbâ prej dy drujvet të gjatë, mbi të cilt lidhen shkopîj si shtrat për të bajtë mâ udobisht të dekunt, të smuetët e të varruemt.

60-65 *t'Podgoricës*: qytet i vogël i venduem në fushën omonime (me atë emen) dhe qi përshkohet nga lumi Moraçë. Bán êmnin sllav, qi don të thotë nenë mal. Sot quhet Titograd; âsht i rrethuem prej sukave të zdeshuna.

65-75 *m'i a lshove z. skjapit*: thirre sqapin e kumbonës. — *podit*: rrafshnaltave. —*lisi i rrashit*: lisi, landa e vendueme në rrafsh, kû mrizojnë gjâja.

O vllau i êm, o vllá!
Porsì lis me degë prarue,
O vllau i êm, o vllá!
Lis me mâje të lulzue,
O vllau i êm, o vllá!
Rrite e mjera tue u mendue,
O vllau i êm, o vllá!
Se me ç' vashë tý me t' fejue;
O vllau i êm, o vllá!
Por qe Vùloja, 'i drangue,
O vllau i êm, o vllá!
Me tokë t' zezë tý t' ká martue,
O vllau i êm, o vllá!
Armë e petka tue t' shkretnue,
O vllau i êm, o vllá!
Nanë e moter tue t' zezue,
O vllau i êm, o vllá!
T' zezat qyqe tash këndojn,
O vllau i êm, o vllá!
Nanë e moter t'u ndihmojn,
O vllau i êm, o vllá!
Pse mâ udhë per tý s' kundrojn.
O vllau i êm, o vllá!
Tash këndon nji zog i zí,
O vllau i êm, o vllá!
Kah t' flutrojë neper Shqypní:
O vllau i êm, o vllá!
Kurr ket pûnë un s' e kam ndî,
O vllau i êm, o vllá!

90-95 *Nanë e m. tue t'zezue*: tuj (duke) i rrethue me váj.

Se ká mbetë kund gjak pá u kthye,
O vllau i êm, o vllá!
A me pare a se me krye,
O vllau i êm, o vllá!
Veç ká mbetë njaj gjaku i Avdis,
O vllau i êm, o vllá!
Qyqja motra, vaj, e Avdís! —
Kshtû vajton të vllán Turkina:
E ndien Lqêni edhè Vranina,
Edhè e ndieka aj Oso Kuka;
Vaj'n e ndieka e m' kambë u çueka:
— Hani djelm! e ju vraftë buka!
Eh ju vraftë buka e Dauletit;
Eh ju dhaça ujët e detit,
Po s'u muer sod gjaku i Avdís,
Po s' i u kthye ndera Shqypnís.
Çou bre, Soko, e mund t' i xâmë!
T' mos t' i májm cubat me vjâmë,
T' mos t' i lâmë çikat me nâmë.
Proh! ti o Zot, kur na janë çue,
Mbathë e zbathë — si kan qillue

105-110 *gjak pá u kthye*: pa u mârrë gjaku. — *A me pare a se me krye*: gjaku ase paguhet me pare ase merret tuj vrá dorë-rasin.

110-125 *E ndien Lqêni* (Liqêni i Shkodrës) *dhe Vranina. — Hani djelm! e ju vraftë buka*: çonju djelm! Buka âsht gjâ shêjte: ajo mund të bâhet bekim a por vret atê qi e shpërdoron. — *buka e Dauletit*: K. II, 32. — *ju dhaça ujët e detit*: i u dhaça rrugën e mergimit, tuj u bâ me kalue detin... — *T'mos t'i májm cubat me vjâmë*: mos t'i ushqejm cubat me gjanat mâ të mirat.

E i kan rrokun armët shqyptare,
Njato « *ltina* » e « *xheverdare* »,
Njato t' bardhat n' zâ « *breshâna* »
E i kan njitë njatà tagâna,
E i kan vû njato calina,
Se ç' ushtimë ká marrë Vranina!
Porsì, kur ndokush t' i nguce,
Dalin grêthat jashtë biruce,
Njashtû turr per derë t' kaushës
Djelmt e Osos rrâjn drejt fushës
Kû kisht' krisë e zezë potera,
Motra e Avdís kû kjate e mjera.
Shoqi shoqin nuk po e pritka,
Por seicilli vrap po ngitka,
Thue se t' parit qi do t' veka,
Petku cohet do t'i u préka,
E jo mâ se po i pret deka!
S' âsht tue e drashtë, jo, kush rrezikun,
Kah per gjurmë po ndjekë anmikun;
Veç se i lngon setcillit zêmra,
Ke mâ e letë s' i ndolli thêmra.

125-130 *ltina*: armë t'ardhuna prej Italijet. — *xheverdare*: K. II, 115.

130-135 *E i kan njitë nj. tagâna*: K. II, 57. — *calina*: armë brezi si kuburja. — *t'i nguce*: t'i trazojë, t'i nxisë, t'i ngasë.

135-145 *kaushës*: banesa e rojës ushtarake në kufî. — *rrâjn*: ngasin, vrapojnë, turren, derdhen. — *do t'veka*: do të shkueká, paská për të shkue, do të vetka.

145-150 *i lngon zêmra*: i vjen keq, (dishron, kishte për të dashun) — *Ke mâ e letë*: perse mâ e shpejtë *s'i ndolli thêmra*:

Sŷt u qesin flakë e shkndija
Kah t' frigueshem, si duhija,
Qi kalon me t' rrebtë zhumhuer,
Fushës i bjen kryq e terthuer,
N' dorë tuj mbajtun pushkët arbnore,
Qi u flakojn neper terthore
Porsì rrfeja n' natë mizore.
Si 'i langue, qi, dalë me gjue,
Endet malit pá pushue,
Dér sa t' jetë « per erë » pá u vû:
Djelmt e Osos njashtû ngasin,
Veç me cuba si mund t' hasin.
S' kerset, jo, nji pyllë mâ teper,
Kur mêrr zjarrë ndoj majes s' eper,
Si kerset Vranina e shkretë,
Sod qi i bien Shqyptarët e letë,
Vrap tuj ngá poshtë e perpjetë:
Thue se kambve u kan vû fletë.
Kur, qe, krisi 'i « *xheverdare* »
M' breg të Moraçës nder do zhavare:

---

kamba (këmba), hapi, çapi. — *Sŷt u q. flakë e shkndija*: aq janë të zëmruem sa sŷt e tyne duken si të qitshin prej idhnimit e trimnije flakë e shkëndija.

150-160 *zhumhuer*: zhurmë, krizëm, poterë. — *mizore*: të trishtueshme, qi s'ka dhimbë per kurrkend per të zbutë furín e stuhís. — *Si 'i langue*: porsi nji langue (*langua*), qen gjuetár, i shpejtë e i hajshëm. — *« per erë » pá u vû*: qeni gjuetár, porsá të dalë, nget andej e këndej per të hetue erën e gjaes (egërsirës). — *si mund t'hasin*: si mund të takohen, ndeshen.

165-170 *Thue sa kambve u kan vû fletë*: po thuaj se janë duke fluturue e jo tuj hecë. — *nder do zhavare*: vend me bimë

M' breg t' Moraçës drejt Bjelopoles,
Krisi pushka e Preng Markoles.
Preng Markola prej Mirditet,
Nder shokë t' vet porsì hýll dritet,
I pau cubat aj mâ i pari,
Ke po majshin kah Ponari.
Ah! kadalë, bre zogu i shkinës,
Se s' i a mêrr ti gjân Vraninës,
Me kênë vetë Knjazi i Cetinës!
Prenga Mirkos i vikati,
M' « *xheverdare* », edhè i ndêi gati.
Krisi pushka, atëherë, batare.
Krisi « *ltinë* e *xheverdare* »,
Edhè ushtoi duhma e *breshânës*
Me u dridhë fmija n' zêmer t' nânës.
E pse trimi m' trim si t' hase,
E n' log Zânash si t' kersase,
Si t' kersase pushka, or vllá,
Rrallë pá gjak se mujn me u dá,
Pavloviqi ktû edhè u vrá:
Pavloviqi u vrá n' pushkë t' para,
Ka' u grahë dhive neper ara.
Kúr pau Vùloja se shoku

---

knetash. — *drejt Bjelopoles*: fshat i venduem në brigjet e Moraçës afer Liqênit të Shkodrës, këndej Vraninës. — *pushka e P. Markoles*: lirí poetike për « e Preng Markolës ».

170-180 *kah Ponari*: vend në rrethe të Zhablakut. — *Knjazi i Cetinës*: K. I, 208.

180-185 *E n'log Zânash*: K. I, 160; K. II, 50.

I kje vrá, e se pataloku
Per tê s' isht' nji vend bejlegut,
I lshoi dhít edhè u nis bregut.
Me dorë, burra! — sa i mujt zâni,
Briti Osja atbotë si ulâni,
Edhè m' shpinë aj zhgjetë i u lshue
Me djelm t' vet, porsi 'i terbue.
A ké pá ndo' i herë per seri
Se si, kur t' u bjerë skyferi,
Hikin pulat nper kaçuba?
Njashtû atbotë, hikne ata cuba.
Hikne cubat porsi zhgjeta,
Kush n' teposhtë, kush kah perpjeta,
Veç se Vulja, çue dollâmen,
Aj aq shpejt s' e ndrrote kâmben:
Kisht' kênë trim, eh i bâsha gjâmen!
Por shka? sod s'i heci e mara,
Pse edhè 'i shoq i a fiku Tara.
Tara Pllumi i Jegumirit
I rá krés shi njâjë mâ t' mirit,

190-195 *e se pataloku*: shesh i vogël, rrafsh. — *nji vend bejlegut*: nji vend i aftë per dyluftim. — *Me dorë, burra! — sa i mujt zâni*: me sá zâ pat bertiti: m. d. burra! gjojà: mëtanì e kapni me dorë!

195-205 *si ulâni*: porsi luani. — *skyferi*: K. I, 341. — *kaçuba*: gëmusha. — *çue dollâmen*: shpervjelë dollamen: lloj kapote cohet e çilun perpara dhe e gjatë deri në gjû.

205-210 *s'e ndrrote kâmben*: s'hecte, s'ndërronte hapin, çapin. — *eh i bâsha gjâmen*: e pasha dekun, e pasha në drrasë per t'i bâ gjamën — nji lloj vajit qi bâjnë burrat tuj bertitë e tuj u gerdhishtë mbi trupin e të dekunit. — *i a fiku*: i a vrau. — i *Jegumirit*: K. II, 137.

Njajë djaloçit prej Zaçirit,
Tue e lshue dekun m' do gjeth firit.
Deh! moj Zânë, m' a thuej nji fjalë:
Kû e ka Osja edhè nji djalë?
Kû e ka Osja at Kerrni Gilen,
Qi s'i a dáj kund « *karajfilen* »?
A thue ti, pse ndolli i rí,
E pse e dí qi per tê n' shpí
Rreh nji zêmer plot dashtní,
Ndoshta sod po i dhimbet jeta
E rrin mshefët nder shkorre e mbreta?
Nuk âsht mshefë, jo, Kerrn Zagorja,
Kerrn Zagorja — rê mizorja;
Por âsht ndeshë aj me Jovanin,
M' breg t' Moraçës tue da mejdanin.
Desht ky Jovja 'i herë me hikun,
Por per vrap s' kisht' pasë kerrçikun;
Prandej shokët e lane mbrapa,
T' cillt po hikshin me t' mdhaj hapa.
« *Urra!* » m' shpinë, atbotë, si bisha
I u lshue Kerrni neper plisha,
Neper plisha e bregut t' uj't,
M' « *karajfile* » m' nja tue e gjujtë,
M' nja tue e gjuejtë, por veç per ânë:

210-215 *prej Zaçirit*: krahinë e Malit të Zí. — *Zânë*: K. II, 50.
220-230 *shkorre e mbreta*: shkurre, kaçuba të shpeshta me degë të kapërthyeme e mbreta: krifsha, kripça. — *P. per vrap s'k. p. kerrçikun*: kërcirin, s'i a kish pasë fuqín.
230-235 *Neper plisha*: bîmë kënetash e lartë dhe me gjeth të gjatë (*Phragmites communis*). — *M' karajfile m'nja tue e gj.*: duke e gjuejtë flakza, padá, pa pushim, me karajfile.

Gjallë me dorë dote m' e xânë.
Por me dorë nuk xêhej djali,
Pse kisht' kênë nji sokol mali:
Kisht' kênë Shkjau, po, me trí zêmra!
Tek e ndieu Kerrnin te thêmra,
E hodh pushken m' nji ferrmanë,
Edhè xuer aj t' idhtë tagâ'n,
Qi kisht' fikë mâ se nji nânë;
E t' u dredhë ka' i zagorjani,
Kshtû po mêrr e i thotë Jovani:
Mos t' rrêjë mendja, or trim i rí,
Se e koris Malin e Zí,
Tuj t' rá n' dorë si nji baxhí;
Por, n'jé i armve e n' jé Shqyptár,
E per n' jé ndopak bujár,
Xír tagâ'n, e n' kjoftë gjykue,
N' bejleg kryet shkurtoma mue.
Vrik qaj Kerrni na i ndêi gati,
Na i ndêi gati edhè i piskati:
Si tagan, si pushkë të giatë,
Jam Shqyptár, e i kam zanát;
Edhè cubi i Malit t'Zí
S'ká per t'm' msue besë e burrní...
Por, merzitë mbasi t'âsht jeta
Me cubní e me pûnë të shkreta,

235-245 *sokol mali*: K. I, 91. — *ferrmanë*: ferra qi dalin gardhijeve, nder stomije e mure dhe i bâjnë kokrrat posi manat (*Rubus fructicosus*). — *t'idhtë tagâ'n*: taganin e idhtë; K. II, 57.

250-255 *shkurtoma*: m'a shkurtò.

A ti ktû ké me marue;
Kerrni Gila pse m'thonë mue,
Edhè xuer tagâ'n prej millit:
Ç'ka flakrue m'at rreze dillit!
E si pushken m'tokë e uli,
Báll per báll Jovos i duli.
— Or Shqyptár, qi tash n'e vona,
Tuj perbuzun Fé e zakona,
Veç mbas shpinet msŷn anmikun,
Hec e shif si dredhë çelikun
Kerrni Gila e njaj Jovani:
Shif si dahet, bre, mejdani!
N' báll t'shoshojt ata si u gjeten,
Kryq taganat i zateten:
E si t'ishin flakë e agzot,
Lum e lum per t'Madhin Zot!
Se ç'filluene me vringllue,
Si dý rrfé, ehu! tue flakrue.
Shkrepshin shkndija ndaj perpjetë
Porsi m'kullmë prej hekrit t'xetë,
N'ajr tagânat ka' u perpiqshin,
Kryet shoshojt atà ka' i ndiqshin.

260-270 *Edhè x. ta. prej millit*: prej këllefit lëkure, më të cilin mbahet. — *i duli*: i duel. — *si dredhë çelikun*: si perdoron shpatën, taganin, armën.

270-275 *Kryq t. i zateten*: i ndeshen me hov njani kundra tjetrit (tjatrit). — *flakë e agzot*: K. I, 80.

275-280 *Shkrep. sh. ndaj perpjetë*: tuj (duke) u ndeshë shperthejshin xixa drejt perpjetë (Zadr.). — *P. m'kullmë*: posi në kudhër: cung i çeliktë mbi të cilin farketari (kovaçi) rreh me çekan hekurin e skuqun.

Djersë e gjak xû me u kullue;
Por s' xû asnjâni me u ligshtue,
Mu mâ fort erdh t'u terbue.
Kur varrohet n' mal nji arí
A me pushkë a m'hekur t' zí,
Jo veç se prej dhimës s'topitet,
Por mâ teper vjen e nzitet,
Edhè msŷn, n'furí t'terbueme,
Me gjak t' vet armen t'ritueme:
Njashtu atbotë atà dy trima
T' shpejtë kah dora si vetima,
T' rrebtë ka' e sjellmja porsì rrfeja,
Mêrrshin turr me fuqí t'reja,
Tue terfllluem e tue kercnuem,
Shkumë e gjak prej gojës tu' u shkuem.
Kur i a behë, qe, n'at fushore
Oso Kuka, rrfé mizore,
Kah po kthete asajta n'shpí
Me dy rob edhè me dhí,
Qi kisht' marrë prej Malit t'Zí.
Oson Kerrni tuj e pá
Disi marre atbotë i rá
Ke nene s'kisht' pré anmikun;
Prandej çon të prehtë çelikun

285-290 *nji arí*: nji harushë. — *m'hekur t'zí*: në kurthë, grackë. — *s'topitet*: s'frigsohet.

290-300 *Me gj. t'vet arm. t'ritueme*: rreshtò: msŷn armën e ritueme, të lagun me gjak të vet. — *Tue terfllluem*: tuj tërfllue, tuj (duke) frŷ bulshît. — *i a behë*: arrin papritmas.

300-305 *Ke nene*: ke akoma, halá, endè (Zadrimë).

Edhè e siell me kaq furí,
Qi t'kisht' ndeshë n' cub t' Malit t' Zí
Fíll per gjysë, tham, kje tu' e pré.
Por jetë-giatë cubi kisht' lé;
Pse ndermjet tagâ'n i a qiti
Me tê deken edhè e priti.
Kur tagânat janë zatetë,
Fort shunglloi Vranina e shkretë.
Edhè u kpu'n t' dy per mjedisit,
Si t' ki'n kênë dý krande lisit.
« Jam ndermjet! » atbotë vikati
Oso Kuka edhè u ndêi gati.
U ndêi gati me i shkatrrue,
Pse me dorë kjenë t'u pushtue.
« Trima, mjaft pask'ni luftue:
Dikû veç nuk ká kênë shkrue. »
Zûni Osja atëherë me u thânë,
« Dikû shkrue veç nuk ká kânë
Njâni tjetrin dekë me e lânë...
Prá, ti cubi i Malit t' Zí,
Prehi kâmbët e dredhò n' shpí,
E thuej nânës e nuses s' ré
(Per n' i paç ti kund n' at dhé),
Se per s' dytit sod ké lé.
Jem' tue t'falë, po, n'ket ditë t' sodit
Pse, me giasë, qi kênke rodit.

310-320 *shunglloi*: ushtoi, u tund me zhurmë. —*u kpu'n*: u këputen. — *t'u pushtue*: tuj u rrokë (në veshtrimin e të folmes kosovare), tue u kapë, kacafitë.

325-330 *Prehi kâmbët*: baras: K. I, 258.

Por ket fjalë shokve m'u a thuej:
T' mos u rrêjë njaj Cari i juej
Se sundon mbi né kurr Nika,
Per pá mbetë Shqypnija m' çika.
Ndoshta t'dám na jem' nder veti;
Por kû né t'na lype Mbreti,
Por kû Shkjau t'na ngasë n'vend t' t' Parve,
Per ket besë, fara e Shqyptarve
Turk e i kshtênë — mêrr vesht, or djalë —
Kan me u gjetun krejt me 'i fjalë...
Kshtû tha Osja. Atbotë Jovani
Njâ as dý mâ nuk i a bani,
Por, si i a lidhen varrët e shtatit,
Rroku pushken e u nis shpatit:
Lum! e lum! po, kopilani
Pse i u kput n'at ditë tagani...
U nis shpatit per Cetinë
E Oso Kuka per Vraninë,
Per Vraninë, kû kndote Zâna:
Ke bje dielli e ke mêrr hâna
Oso Kukë nuk bân mâ nâna
As n' Begllerë as n' Kapidana!

335-350 *çika*: çupa, goca, vajza. — *Njâ as dý m. n. i « bâni*: s'vonoi, s'u hutue. — *kopilani*: K. I, 324.

350-353 *Zâna*: K. II, 50. — *Ke bje d. e ke mêrr hâna*: kah bjen dielli e prendon hana.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Katërt

VRANINA

ARGUMENTI

Shëndrrimi i gjendjes në Vraninë bân qi kryeqyteti i Malit të Zi, Cetina, të shqetsohet. Shkajku i këtij ndryshimit âsht Oso Kuka. Përshkrim i hollsishëm i kreshnikut Shqiptár. Knjaz Nikolla thrret Krenët e Malit të Zi dhe çilë mbledhjen tuj u paraqitë gjendjen e Vraninës dhe planet e veta. U paraqet të pranishëmvet premtimet e Carit të Rusís, premtime, të cilat nuk mund të çohen në vend perpá hjekë qafet trimin Shkodranë. I pari, qi merr fjalën mbas Knjazit, âsht i Cetinjani, Mirkja. Ai vetë, si Knjazi, pohon trimnín e Shqiptarëvet, por çashtjen s'e bjen të disprueshme. Me Shqiptarë — thotë — ku s'punon trimnija, ka me punue dredhija

e parja, të fitmet e dasija. Per mos me bjerrë kohë ai lyp prej Cetinet 700 vetë e 400 prej Biocet nën Gjukoviq Peren. Me ta vendosë të dalë në Vraninë.

Auktori thrret Zanën per t'i lajmue Osos vendimet e mshehta të Cetinës. Pergjegja e Zanës âsht nji ankesë e pervájshme jo aq për dekë t'Oso Kukës, sa per pleqní të bame me coptue tokët e Burrit, të Lekës e të Kastriotit. Mbyllë kangën nji kushtrim i thekshëm, qi Poeti u sjell Shqìptarëvet e sidomos drejtuesavet, të ndjekin shembullin e kreshnikut Shkodranë dhe të desin, si ai, përpara se të lanë me coptue vendin e të Parvet tuj bjerrë Fé e zakone.

Vojti fjala ke Cetina:
Vall ç' po bân mbi Shkjé, Vranina!
Vall ç' po bân Vranina m' Shkjé,
Rob tue zânë e gjind tue pré:
Tue pré gjind, tue zânë hajduka,
Qysh se duel njaj Oso Kuka!
Oso Kuka, 'i burrë Shkodranë,
Shoq në Shkoder, thonë, s' ká lanë
Per kah besa e kah trimnija,
Qi zanát i ká Shqypnija.
Kaleshan e sŷ-pergjakun,
Mje m'sylah e ka mustakun;
Ushton mali, thonë, kur t' flase,
Dridhet fusha kah t' vikase;
E kah t'dredhë të rrebtë tagâ'n,
Thue se rrfeja shkrepë per ânë:
Kaq vringllim aj shkon tu' i dhânë!
Edhè e ká nji *xheverdare*,
Xheverdare pushkë vrastare,

1-10 *mbi Shkjé*: K. I, 30. — *tue zânë hajduka*: hajdutë, cuba.
10-15 *Kaleshan e sŷ-pergjakun*: shêje trimnije: i kërleshtë, leshatak, leshatár dhe synin posi t'i kish nxanë gjak. — *Mje m'sylah*: K.II,37.
15-20 *tagâ'n*: K. II, 57. — *xheverdare*: K. I, 373. — *p. vrastare*: qi vret hollë.

Qi, ke t'laje sŷni i njerit,
Me tê sŷ'n i a zier skyferit.
Burrë kaprroç e trim si Zâna,
Thonë me kmishë e bâni nâna;
Edhè, thonë, ká lé drangue,
Pse trí zêmra i kan qillue,
E pse i ka trí pupla t'arta
Per nen krah të armve t'larta.
Prandej plumja m'tê nuk ngulet,
M' tê tagâni edhè perkulet:
Top me i rá shpirti s'i shkulet.
Ky n'Vraninë edhe ká zânë
Me njiqind e nji *breshânë*
Kû nji fjalë e paska thânë:
Se per t' gjallë rodi i Shqyptarit
S'i bjen n' dorë kurr Gospodarit.
Fjala Knjazit n'vesh ká shkue:
Edhè Knjazi na âsht idhnue,
Na âsht idhnue kur e ká ndí.
Thirrka Krenët e Malit t' Zí:
Njani arí, tjetri duhí,

20-25 *ke t'laje sŷni*: deri ku të mrrîjë syni. — *Me tê sŷ'n i a z. skyferit*: aq hollë gjuen, shenjon, sá i a xjerrë synin skyferit. K.I,341. — *Burrë kaprroç*: i lidhun e i fortë, i bâshëm. — *me kmishë e bâni n.*: mbas legjendave popullore burrat e permendun (drangojt) léjnë (linden) pështjellun me nji këmishë, léjnë me fat. — *drangue*: K. I, 309.

25-30 *i ka trí pupla t'arta-per nen krah të armve t'larta*: drangojt léjnë me krahë ase me pendla nën sqetulla: *t'larta*: të përmenduna, në zâ.

30-40 *Me nji q. e nji breshânë*: K. III, 37 me nji q... vetë t'armatosun. — *Gospodarit*: K. I, 278. — *arí*: *duhí*: K. II, 151-2.

Të gjith lé sokola malit:
E m' ledinë n'kuvend rreshtue,
Ngerthye vetllat m' shtek të ballit,
Folë u paska si tue ulrue:
Ká dalë fjala nper Cetinë,
Se 'i Shkodranë ká rá n'Vraninë,
N'at Vraninë, po n'at rranzë suket
Thonë ká rá 'i farë Oso Kuket.
Kaleshan e kime-zí,
Gjak e zjarm â aj sŷni i tí;
Edhè i ká nji parë musteqe
Kaçarrel e leqe-leqe,
Qi me i mrrîjtë mje m'fletë t' sylahit,
T' zez e t'trashë sá llana e krahit.
Ky edhè, thonë, ká lé drangue,
Pushkë as top mos m'e shinue,
As tagân mos m'e varrue;
E po thonë se ká zatetë
N'at Vraninë me dyqind vetë,
Me dyqind fatosa t' rí
Djelm të zgjedhun n'mal e n'vrrî
Jo per dukë e hijeshí,
Por per zêmer e trimní,

40-45 *E m'ledinë*: shesh i vogël, tokë djerr, tokë e papunueme. — *Ngerthye vetllat* (K. I, 302) *m'shtek të b.*: pjesa e ballit në mes të vetullavet.

50-55 *Kaçarrel e leqe-leqe*: kaçurrel: me flokë të përdredhun, me krela, e tallaze-tallaze. — *m'fletë t'sylahit*: K. II, 43. — *sá llana e krahit*: sa llëra e krahit: pjesa e poshtme e krahit që nga bërryli deri te neni (kuçi) i dorës.

55-60 *ká lé drangue*: K. I, 309. — *mos m'e shinue*: shitue.

Qi e kan pushken tatë e nânë.
Ky edhè 'i fjalë e paska thânë:
Se per t'gjallë rodi i Shqyptarit
S'i bjen n'dorë kurr Gospodarit...
Prap po thonë se ky Oso Kuka
Paska zânun do hajduka:
Do i ká zânë e do i ká pré:
S' lên me rá mâ Shkjá n'at dhé.
Cubat vetë i paçë ndersŷ,
T' zezë Vraninen per me msŷ,
Vrasë e pré mos me i a ndalë,
Veç me Turk si t'nisi fjalë;
Pse Moskovi e ká pleqnue
Shqyptarín né me na lshue
M' Rozafat e m' Kishë Deçane,
Kû do t'mrrîjë megja serbjane,
Per me u gjetun Cernagora
Me Serbí bashkë dora-dora.
Kujtoj keq s'na kishte rá.
Shqypnín tjeter kan me e dá
Bulgarija e ajo Greqija.
Pse, mbasi Shkjét e Balkanit
T' kenë pushtue tokët e Sulltanit,
E mârrë t'kenë do skele detit
Të kenë lidhë besë ndermjet vetit,
Ká m'i u dhânë Shkjenís e mbara,
Ká m'u shtrue ura perpara

75-80 *M'Rozafat* (K. I, 56) *e m'Kishë Deçane*: kishë e përmendun në tanë Shqipnín: gjindet ndermjet Pejës e Gjakovës (Kosovë). — *megja serbjane*: kufini i Serbís.

90-95 *Ká m'u shtrue ura p.*: ka për t'u çilë rruga, shtegu. —

Dét e m'dét m'u kapë Moskovi;
Ká m'i u thye Krajlnive hovi.
Por, qe tash, mbasi ká zânë
N'at Vraninë ky burrë Shkodranë,
Nuk po dij se kah t'i a majë:
Drue s' m' ká metë per sod uzdajë
Se i pushtoj tokët e Shqyptarit,
Si e kam pasë fjalen e Carit!
Kshtû tha Knjazi i Malit t' Zí.
Krenët po rrijshin tue e ndí,
Tue e ndie e tue mendue
Se shka Knjazi ish' tue ligjrue
Per Shqypní e per Shqyptarë.
Kur qe Mirkja, Krenësh së parë,
Po i thotë Knjazit: *Gospodár*,
Fjala e Carit n'udhë s'do lânë,
Pse ka dalë nji burrë Shkodranë
N'at Vraninë, n'at t'zezë krahinë,
N'breg t'Liqênit n'at kodrinë.
Pse, po kje se ky Oso Kuka,
Po âsht nji nieri qi e man buka,
N' mos e mârrët pushka e kurrkuej,
(Mjaft qi, i mjeri, mund t'a gjuej!)
Ká m'e marrë nji pushkë vrastore:

Dét e m'dét m'u k. Moskovi: për t'u shtrî Rusija prej Detit të ngrît (t'akullit) të Veriut deri n'Adriatik. — *Krajlnive*: fuqîve të mdhá prendimore.

95-105 *Se i pushtoj*: se i shtroj, se i shtî nën sundim. — *Knjazi i M. Z.*: K. I, 49. — *ligjrue*: K. I, 365.

105-110 *n'udhë s'do lanë*: s'duhet lanë dot per gjymsë, pa u plotsue, pa u çue në vend.

Pushka e babës *ltinë mizore*,
Qi der m'sod mue s'm'ká koritun,
Pse edhè m'turk ajo âsht vaditun...
Veç po e zâm se ket Shkodranë
Gjallë as dekë s'po mûjm m'e zânë,
Me gjithkta nuk do me thânë,
Se na s'e pushtojm Shqypnín.
Malazezt të gjith e dín
Se n'Shqypní ká djelm si Zâna,
Qi mâ t'fortë s'po t'i bân nâna.
Me armë n'dorë, si thomë na, lé,
Anë e kand permendë mbi dhé
Per trimní, per besë e Fé:
E prandej p'r 'i ditë Shqypnija
S't'bjen n'dorë, besa, lum Zotnija.
Por me kohë e me dredhí,
Me u kapë mundet Mali i Zí
M'Teqe t'Krús e m' Kishë Deçane,
Kû do t'mrrîjë megja serbjane.
Pse tue kênë se kan fillue
N' Shqyptarí sod m'kâmbë me u vû
Muhaxhír e Anadollí,
Gjind t'pá plang edhè t'pá shpí,

115-120 *ltinë* (K. III, 128) *mizore*: qi s'njef mëshrír, qi s'falë kend. — *âsht vaditun*: âsht mësue, stërvitë, e ká bâ doke.

130-135 *M'Teqe t'Krús e m'Kishë Deç.*: Teqja e Krús âsht per Bektashij vend i shêjtë e ku dervishtë e përmendun të Krús zhvillojnë ceremonít fetare të tarikatit të tyne.

135-140 *Muhaxhír e Anadollí*: të huej, mergimtarë, e t'ardhun nga lindja (Anadollí). — *t'pá plang*: të pá banesa, të pâ tokë, të pá pasuní.

Qi nuk dín se shka u kje i Pari,
Zot e Mbret per t'cillt âsht ari,
E u lanë m'anesh dyert bujare,
Dyert bujare t 'tokës Shqyptare:
Njata krenë e kapitana,
Bajraktarë, trima si Zâna;
T'msuem per Mbret me dhânun jeten,
T'msuem per vend me shkrî atà veten,
Per ket besë, kallxou kuleten,
Se Shqypnín ké m'e pushtue
Para se t'a keshë mendue.
Prandej zên tash, *Gospodár*,
Me qitë fitme nder Shqyptarë;
Pse me kohë e dhelpëní
Ké m'u bâ Krajl mbi Shqypní.
Edhe ndoshta mbi Serbí...
Por na as tash harû s'po t'rrím:
Sá mâ shpejt n'Vraninë po t'bím,
Me u perpjekë me at Turk Shkodranë.
Un po t'bie me Cetinjanë,
Cetinjanë nja shtatqind vetë,
Qi per gjâ s' e bâjn ket jetë:
Si me dekë ashtû me metë.
Mandej t'bjerë Gjukoviq Pera

140-145 *dyert bujare*: dyert, shpijat e permenduna, në zâ. — *krenë e kapitana*: auktoritetet civile e ushtarake.

145-150 *kallxou kuleten*: kallxou paret: qesen pelhure e likure, ku mbahen paret. — *Me qitë fitme*: fillò, nis të mjellish ngatrresa, shpifje, spilca.

155-165 *per gjâ s'e bâjn k. jetë*: s'u dhimset jeta. — *Si me dekë*

Me nja katerqind pushkë tjera,
Katerqind Bijoca t'rí,
Qi janë Ora e Malit t'Zí.
Kam uzdajë se me kto çeta
N'sukë t'Vraninës un porsá t'veta,
Kam me ngulë m'tê *Trobojnicen*,
Kam m'i a vû Osos *kapicen*,
N'kjoftë se kryet s'i a pret tagâni,
Si n'Cetinë ka dalun zâni...
Pse perndryshej, kam m'i a prû
Kryet n'Cetinë, t'ngulun m'nji hû...
Kshtû tha Mirkja, Kapitani.
Ver me gojë kush mâ nuk bani.
Atëherë Knjazi i Malit t'Zí
Mêrr e u thotë: Sokola t'mí,
Bini, pra, n'Vraninë me ushtrí,
Me sa t'dueni ushtarë të rí;
Por Vraninen m'a pushtoni,
Osos kryet por m'i a shkurtoni.
Sá per *fitme* e per ngatrresa
M'lêni mue, perse, qe besa,
Me pak pare e tuj gergá,
At e bír un kam me dá:
Jo se mâ bajraqe e fise,
Qi, q'se mora mend e shise,

---

a. me metë: baras si me dekë në të shtrueme ase me mbetë në luftë. — *Bijoca t'rí*: nga Bioca. — *Ora e M. Zí*: K. I, 32.

165-175 *Trobojnicen, kapicen*: K. I, 57, 58. — *tagani*: K. II, 57. — *Ver me g. kush mâ nuk bâni*: s'çili kush gojën, s'foli.

180-190 *tuj gergá*: duke ngucë, tuj trazue, tuj shtî keq për...

Un t'bashkuem mend nuk i majë...
Oh! po tash mund t'kem' uzdajë,
Se Serbija e Cernagora
Kan me u gjetun dora-dora
Me Greqí e me Bullgarí,
Si n'Moskov â bâ pleqní.
Por Vraninen m'a pushtoni!
Osos kryet por m'i a shkurtoni!
Foli Knjazi, e Krenët u dane,
E n'Vraninë, mbi *xhebehâne*
Zû me krrokë nji sorrë kob-zâne.
Deh! moj Zânë, pásh njato kroje,
Pásh currilat neper prroje,
Pásh bylbylat e Prendverës
E pásh t'amlin fllad të erës
E p'r at voes, qi bje prej qielle
E pásh lulet drandofille,
Deh! m'kallxo a po t'vjen keq,
Se e dau Knjazi sod nder Pleq
Trup nji ushtrí n'Vraninë me çue,
Osos kryet per m'i a shkurtue?
Mue m'u kputshin fletët e krah'e
Mue m'u bâshin prozhmet rrahe,
Mue m'u shuejshin kângë e valle,

195-200 *xhebehâne*: depoja, vendi i municjonit, kulla e barutit. — *Zû me krrokë nji sorrë kob-zâne*: nisi të bertasë sorra. (*Corvus monedula*) ogur-zeze. — *currilat*: çurgjet: filli i ujit të kronit.

205-210 *m'u bâshin prozhmet rrahe*: m'u këthejshin tokët e punueme e bashtinat në të papunueme e vende të braktisuna (rrahe).

Kângë e valle edhè zavalle
Mbi njato rudina t'buta:
Per mjedis mue m'plasët lahuta,
N'paça dhimë a kurrnji grimë,
Pse po i pritet Osos kryet,
Pse po i erren të dy sŷt:
Krye n'Shqypní mos metët pá u pré,
N'kjoftë se n'shekull aj ká lé,
Per me u vû mbí tê *kapica*
Me njat shkrolë qi e shkroi Nikica!
Por m'lingon mue shpirti e zêmra,
Shtati m'dridhet mje ke thêmra,
Ke po ndiej un kob të rí:
Qi i ká metë sod Malit t'Zí,
Per me dá t'mjeren Shqypní,
Kû kan lé e kû jânë perkundun,
Prej kah shek'llin e kan tundun
Burri, Leka e Kastrijota,
Para t'cillve shuete bota:
E Shqyptarët porsi t'hutue,
Me duer m'í rrín tue shikjue,

210-220 *Kangë e v. edhè zavalle*: gëzime e idhnime, kangë e ankime, të mira e halle. — *rudina*: kodrina, suka të mbulueme me bár të njomë rrethuem prej pyjesh. — *i erren të dy sŷt*: i mbyllen sŷt, vdes.

220-225 *Me njatë shkrolë qi e shkroi Nikica*: vendimi qi merr krajl Nikolla âsht vendim mbretnuer, prandej i shkruem (shkrolë) dhe i vulosun. — *Por m'lingon etj.*: K. III, 146.

225-230 *shek'llin e kan tundun*: kanë dridhë botën. — *Burri, Leka e Kastrijota*: Pirroja, Leka i Madh e Skanderbegu.

230-235 *E Shqyptarët porsi t'hutue, me d. m'í rrín tue shikjue*:

Thue se 'i mend qiella e ká dá,
Rob me ndêjun kta nen Shkjá:
M'i u shtrue Knjazit dheu i Shqyptarve,
Shtrêjt fitue me gjak të t'Parve!...
Ehù! mallkue kjoftë njaj n'Shqypní,
Kjoftë mallkue, po, a plak a i rí,
Qi per Mbret e per lirí,
S'çohet sod me armë mizore,
S'lidhet sod me besë arbnore,
Per me dhânë mâ para jeten,
Per me shkrî mâ para veten,
Se me rá fisi i Shqyptarit
N'thoj t'pangîshem t'*Gospodarit.*
Shka? a thue n'kângë se ká me u vû,
Se pá pushkë e ndêjë harû
I rá Knjazit n'dorë Shqypnija,
N'zâ kah besa e trimënija?
Jo, per Zotin! Para toka
E perpîftë me male e boka
E me lume e fusha t'gjâna:
Per tê dielli u errtë e hâna!...
O zotnít e Shqyptarís,
O ju krenët edhè t'Malcís,
Pashi at Zot e at êmnin t'uej,
Mos lakmoni pares s'huej:

Shqipt. të shastisun, të habitun, rrijnë duke shique perseri me duer kryq, në demelí.

240-250 *N'thoj t'pangîshem t'Gospodarit*: në duer të Krajl Nikollës, i cili s'ngihet kurr.

250-255 *me male e boka*: male e kodra. — *O zotnít...*: o ju të parët, o ju sunduesat.

Sado vonë me pasë per t'shkue
Mbi djelm t'uej ká me gjikue!
E ju, t'cillve i Bukri i qillve
U ká zgiedhun me i prî nirit
Ravës s'amshueme t't'naltë Empirit,
Qi â e lirís e e s'Drejtës pasqyra,
Kinie n'mend: per jú detyra
S'âsht me mjelë veç delet t'ueja,
S'âsht me mkâmbë veç gjûhët e hueja,
Por me at Fé, qi kem' prej qillit,
Por me t'bardhen dritë t'Unjillit,
Mrendë dashtnín m'u a ndezë Shqyptarve
Per kah giûha e vendi i t'Parve:
Qi Shqypnija t'jetë e vetit,
Qi Shqyptarët t'sherbejn nja'i Mbretit:
Qi per Mbret e troje t'veta
Mos t'u dhimbet gjâja as jeta,
Por të desin, si Oso Kuka
Qi âsht tue dekë, ehu! n'ato suka!

260-265 *U ká zgiedhun etj. Ravës s'amshueme t't'naltë Empirit*: ju qi jeni zgjedhë me i prî njerit me dije në rrugën e perjetshme të qiellëvet, të viseve qiellore (t'Empirit), ku gjindet (pasqyra) lirija e vertetë e e Drejta: Kinie n'mend etj. — *S'âsht me mjelë veç delet t'ueja*: me u interresue vetëm per vedi.

265-270 *Por me t'bardhen dritë t'Unjillit*: me mësime të verteta, qi ep *Ungjilli*: libri shêjt i kristjanvet, ku përmbahen jeta e mësimet e Krishtit.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Pêstë

DEKA

ARGUMENTI

Në darkë, ku marrin pjesë herojt e Vraninës, Oso Kukës i lidhet buka. Han sá me thanë, lán duerët, del m'anesh e pështetet brî votrës. Duhani i a lehtson mendimet. Hieja e dekës, qi n'andërr i u gjá se i dha zjárr barutit të xhebehanes, s'i hiqet mendsh. Djelmnija, dikúr, çojnë tryezën e vêhen, simbas dokevet, dikush të luejë, dikush të lyejë e të shîjë armët. Soko Tona këqyrë me vemendje shpatullen, e cila kallxonte vorre e gjak. Shena familjare merr ngjyrë të zymtë. Vetëm kanga e Kaçel Dodës mbi dyluftimin e Gjergj Elez Alís me Harapin dishka zhdavaritë merzín e asajë mbasdarke, por jo kujdesin e Osos. Mbas kangës ky i urdhnon Met Zenelit të marrë Vuksanin, Sinanin e Kerrnin nga Zogorja dhe të dalin për roje në vá. Tjerët bienë me

fjetë. Oson, veç, s'e merr gjumi, ashtu si s'flêjnë anmiqt e tij shkjé: Zeliq Uka, Mirko Serdari e Gjukoviq Pera, të cilt përdorojnë natën per të rreshtue ushtrít e veta rreth Vraninës, ku në nade do të zhvilloheshin luftimet. Njimij e njiqind pushkë janë ata me të njehun. Poeti thrret Zanën per t'i lajmue Oso Kukës planini e shkjaut e rrezikun qi e pret; kujtohet me nji herë se në vá janë rojet shqiptare. Në të zbardhun të dritës gërset pushka e Kerni Gilës. Në të shtîme të para vritet Gjukoviq Pera. Lufta ndezet, shtohet, mrrîn në kulmin e vet kur çetat malazeze prej së tana anësh msyjnë e kalojnë ván. Oso Kuka rrân me nji herë në ndihmë të djelmvet të vet roje. Shef se anmiku âsht tepër i madh, por s'frigohet. Këthen dalë prej ballit të luftës vetëm atëherë, kur të vett i lajmojnë se ushtrít anmike kanë msŷ në drejtime të ndryshme xhebehanen dhe ngujohet në tê me ata pak luftarë, qi i kishin teprue. Kur Shkjét, në saje të numrit, i veshen kullës së ngujimit dhe kerkojnë me nxanë gjáll Shqiptarët, Oso Kuka vetë i ep zjarm barutit dhe hjedh per havá vedin e anmiqt trathtarë. Mbyllë kangën nji grishje e qortim nanave shkina, qi mos t'i msojnë mâ fëmijt me msŷ tokën shqiptare. Në Vraninë ngulet flamuri trîngjyrësh i Malit të Zí.

Kish t'a díej, ç'ká aj Oso Kuka,
Qi tue i shkue s' âsht sande buka.
S' po i shkon buka as mishi i dashit:
Kot nget tryezës â ndêjë per rrashit,
Tue perdredhë njato musteqe!
Thonë, ká pá nji anderr t' keqe.
Anderr t' keqe, thonë, ká pá
Mbramë, qi shkoi, porsa ká rá.
Ká pá n' anderr se prej Rjeket
Kênka nisë nji hije deket
Ndezun flakë, si flakë lugatit,
Qi, tue hecun fushës e shpatit
E nper kneta e nper zallina,
Fíll po vîte kah Vranina.
Kúr n' Vraninë ajo ká mrrî,
N' *Xhebehâne*, paska hî,

1-10 *Kot nget tryez. a ndêjë per rrashit*: tue qenë se s'han, âsht ulë kot në tryezë (sofrë), e cila shtrohet në truell t'odës e rreth sajë ulen me kambë kryq pjestarët e darkës. — *prej Rjeket*: qytet malazias në rrugë qi prej Virpazarit shkon per Cetinë.

10-15 *si flakë lugatit*: shauretit, vampirit, luvgatit: hija e ndonji të dekunit, qi në jetë qe i mbrapshtë dhe qi çohet prej vorrit (varrit) e i ep merzí robnís deri sá të kthejë rishtas në vorr.

Edhè i dhânka zjarrë barotit.
Kur ká dhânun zjarrë barotit,
Ká plasë kulla e ká marrë gjâmë,
Asht dridhë toka per nen kâmë,
Ká ushtue Lqêni, mali e lumi,
Edhe Osos po i del gjumi.
Pá ket anderr Oso Kuka,
E prandej nuk po i shkon buka,
S' po i shkon buka as mishi i dashit,
Kot nget tryezës â ndêjë per rrashit.
Po, s' han bukë, veç sá me thânë;
I lán duert e del m'njânë ânë,
Per urë voters pshtetë m'njâ'n brî,
Tue mendue, duhan tue pí.
Sa rrin Osja tue mendue,
Bukë djelmnija kan marue;
Çuene tryezat e i pështeten,
Rrokull odës mandej zateten,
Kush tue dhênë, kush tue kuvendë,
Kush tue luejtë *cic-mic e hâne*,
Kush tue lye ndo'i çark breshâne:
Nji tagâ'n m'unuer e mrefë,

25-30 *I lán duert e del...*: doke shqiptare me lá duerët para e mbrapa bukës. — *Per urë voters...*: perbrî votrës.

30-40 *Çuene tryezat e i pështeten*: sofrat gjithmonë duhen pështetë ase vjerrë. — *mandej zateten*: nxunë vend. — *tue dhênë*: duke gdhenë. — *cic-mic e hâne*: dy lojë (lodra) kombtare pa lëvizje trupore: luhen me kokrra a guraleca mbi nji pikzim 3 katërkandash të mbrendëshkruem dhe të prém prej vijave të drejta në mjes, në trajtë kryqi. — *çark breshâne*: K.III,37. — *tagâ'n m'unuer e mrefë*: unori

Fushekët tjetri m'vezme i njefë.
Kur zên Osja atje mâ vona:
Kqyre at shpatull, Soko Tona,
E na thuej a difton gjâ,
Pse dishka nakel m' âsht bâ...
Jo, po, shpatlla keq diftote:
Luftë kah *maja* ajo kallxote,
E ke *penda* disá vorre,
Tym e gjak neper oborre.
Prandej Soku erdh e u vrâ
Kah po e kqyrte m' dritë pá zâ.
Ndoshta shpatlla, tha, s'â gjâ
Pse per ndryshej fort ká giasë
Se na luftë kemi me pasë;
Se shum nieri ká me u vrá:
Shum do vorre jam tue i pá...
Por prej luftës Shqyptarët nuk tuten.
Merr, Kaçel, njiherë lahuten
E na thuej nji kângë shqyptare;
S' májm na zí pá na qitë fare!
Muer lahuten n'dorë Kaçeli,
M' tê *magjarin* n' vend e ngeli

(urori) âsht nji copë e vogël çeliku, i punuem në farkë. Perdorohet per të ndezë duhan a për të mrefë brisqit, taganin etj. — *m'vezme*: kutija likure (sholli), ku mbahen fishekët.

40-45 *Kqyre at shpatull*: per të njoftë prej shêjeve, qi paraqiten në tê, mbasi të vêhet në dritë, ngjarjet e ardhëshme. — *nakel m'âsht bâ*: m'âsht bâ marak.

45-50 *kah maja*: pjesa e prehët e shpatullës. — *E ke penda*: korrizi i shpatullës.

60-65 *magjarin*: kalin e lahutës: nji trekandsh i drujtë si sa-

E, mbasi per zâ atê ujdisi,
Kështû kângës atbotë i a nisi:
Kish' dalë nji Harap prej detit,
Trim i zí e belagjí
Edhè qitka 'i porez t' randë:
Ka trí bukë pagaçë per shpí,
Shtatë masë vênë per ditë me i pí,
Ka 'i taroç per mish të zí,
Ka nji dash n' mjesditë m' i a pjekun,
Ka nji skjap per darkë m' i a repun.
Njiqind vetë n' mejdan ká pré,
Njiqind vithna qiti faret,
Njiqind shpija edhè ká djegun.
Kur vojt rendi n' Shqyptarí,
Njatij Gjergj Elez Alís,
Leter t' vrashtë i paska çue:
Ndiej, ti or Gjergj Elez Alí,
Mbas dý javësh si t' bjerë kjo leter,
Ti n' mejdan mue ké me m' dalun;
Pse tý kullat do t' i djegi,
Mal e vrrî pse do t' i shkeli,
Dhên e dhí pse do t' i mjeli,
Pse edhe gruen rob do t' a mârr!

---

mari, qi tuj u pështetë mbi zharg çon qimet e kalit, mbi të cilat lëvizë harku per të dhanun zanin. — *ujdisi*: e perkoi, e akordoi per zâ. — *Harap prej detit*: arap: zezak i tmershëm qi del prej detit (fëtyrë prrallore). — *belagjí*: K. I, 51.

65-75 *porez*: pagesë. — *bukë pagaçë*: bukë zakonisht gruni (gruri) e pambrueme. — *taroç*: mëzat. — *n'mejdan*: në dyluftim, në fushë të betés.

Letra Gjergjit n' dorë ká rá:
Edhè Gjergji fort â vrâ,
Fort a vrâ kur e ká kndue.
Dý javë vehten e ká majtun,
Bukë prej djerrit aj tue hanger,
Mish taroçit aj tue ngrânun,
Vênë trí vjeçe edhè tue pí:
Edhè atin e ká majtun
Tagjí urizit n' strajcë tue i qitun,
Vênë me pí per ujë tue i dhânun.
Krye dý javësh, mushun dý javë,
Vehten Gjergji e ká provue:
Nji lis t' madh kish' pasë n' oborr;
Me dý duert Gjergji e ká kapun,
Me gjith tokë edhè e ká shkulun,
Opèt n' vend edhe e ká ngulun.
Kênka mbathë e kênka veshun:
Paska veshun petkat arit,
Paska njeshë shpaten florinit;
Zgidhka gjokun pullalí,
I a vên frênin treqind pullash,
I a merthen me shtatë kollana,
Edhè nânës aj po i bân zâ:
Halláll, nânë, ti me m' a bâ
Mirë e keq, shka kemi folun!

85-90 *Bukë prej djerrit*: bukë nga tokët e reja.

100-105 *petkat arit*: të qindisuna me ár. — *shpaten florinit*: prej metalit të çmueshëm, prej arit. — *gjokun pullalí*: kalin e shalës të bardhë e me pulla, danga-danga.

105-110 *kollana*: rrypa me të cilt i shtërngohet kalit shala (nenbarkce: qingjeja).

E i ka puthun nânes doren.
Amanet, morì ti loke,
N' kjoftë gjikue me m' pré Harapi,
Lot per mue ti mos me derdhun!
— « Hajt, mor bir, Zoti të ruejtët,
Se s' t' koritë, jo, lokja e jote.
E ká mârrë topuzin n' dorë,
E ká hypun mbi shpinë t' atit,
Edhè â nisun per t' giatë shpatit,
Tue zbardhë drita prej sabahit
I ká vojtun n' derë Harapit.
« Nadja e mirë, Harap i zí!
Nuk ké ngae me ndêjë sod n' hî,
Por çou e del n' at fushë t' mejdanit,
Sod dý javë si m' ké çue fjalen;
Sod tý kryet due me t' a pré!
Kur ká pá Harapi i detit
N' derë njat Gjergj Elez Alín,
Shif shka bâni atëherë Harapi:
Lkura buejsh per at ká lidhun.
Asht tutë ati i Gjergj Elezit,
E kah Gjergji paska shkue.
Mos u tut, bre zogu i atit:
Gjâja e coftë kurrgjâ s' mund t' bâjë.
I âsht turrë Harapi i zí

115-125 *topuzin n'dorë*: armë posi nji shkop druni a hekuri me krye (kokë) të trashë dhe të rrumbullaktë. — *me ndêjë sod n'hî*: me ndejë rreth votrës, në demelí.

125-130 *Lkura buejsh*: likura prej buejvet (buajvet): gjedh i madh me qime të zezë, i plozhtë (rëndë) me bryena të kthyeme mbrapa e krye të perçudun e të ngrehun perpjetë. — *per at*: per kál.

E m' topuz m' tâ edhè ká shtí.
Gjergji kryet por e ká ulun:
Permbí krye topuzi i rrshiti.
T' i u drodh Gjergj Elez Alija:
Dalë-kadalë, Harap i zí!
Se m' thonë Gjergj Elez Alí.
E m' topuz m' tâ edhè ká shtí.
M' lug t' dy krahve i a ká njitun,
Tre pash para m' dhé e ká ngulun.
Dekun m' tokë rá athotë Harapi.
Ká marrë djali edhè ká zdrypun,
I a ka pré ata krye të zí.
Hukubet Zoti e kisht' falun:
Trí pllâmë buzen kishte pasun;
Kisht' pasë veshin sá 'i zhgun burrit:
Sá dy vetë me tê me u mlue.
Kur ká ndie Mbret Sylejmani,
Paska shkrue m' at derë Stambolle:
Trima ká e trima s' ká,
Por si ká trima n' Shqypní
S' i ká Krajli as s' i ká Mbreti,
S' i ká toka as s' i ká deti.
Kshtû Kaçeli po këndote;
Rrokull oda po e vezhgote,
Po e vezhgote tue këndue,
Veç se Osja, trim drangue,

140-150 *M'lug t'dy krahve*: i a ka ngjitë, i ka rá në mjedis dý shpatullavet. — *Hukubet*: të përçudun, të mndershëm. — *sá'i zhgun burrit*: sá âsht sasija e shajakut për të pré në tê nji petk burrit.

155-160 *Rrokull oda po e vezhg.*: ata qi ishin n'odë e veshtrojshin.

Veshin kângës s' i a kishte vû:
Kânga at natë s' isht' tue i pelqye;
Prandej kânga kur u krye,
Zêmra t' kndoftë! s'i tha Kaçelit,
Veç se i thotë, po, Met Zenelit:
Mêrr Vuksanin e Sinanin,
Edhè mêrr Kerrn Zagorjanin
Edhè dilni sogje n' vá;
Pse mjesnatë tash â tuj rá,
E thonë Shkjau se besë nuk ká...
Kshtû tha Osja, e sogjet duelen,
Osja e djelmt me fjetë u ulen.
Rá me fjetë, njaj Oso Kuka,
Por s' po flên, jo, Zeliq Gjuka,
Nuk po flên as nuk po kotet:
Nja'i pûnës s'fortë, me giasë, po i zotet;
Pse ka herë dikah â nisë,
Me nji strugë per krye mertisë,
Vall, moj Zânë, a din me m' thânë
Se kû Gjuka don me zânë,
Qi nper terr ká dalë në vá
Thekatueshim udhës tue i ra? —
Zeliq Gjuka, nji zog shkinet,
Nji zog shkinet prej Vraninet,
Kah Prevlaka kâmbët po i thekë,

165-175 *sogje n'vá*: roje, prita në vá, ku lumi kalohet kambë. — *nuk po kotet*: s'po dërmit, s'po kotullohet.

175-180 *po i zotet*: po i zotnohet, po merr mbi vedi. — *Me nji strugë p.k. mertisë*: mbulue kryet me nji postêhe.

180-185 *Thekatueshim*: duke shpejtue hapat, ngutshëm. — *Kah Prevlaka kâmbët po i thekë*: kah Pr. (fshat i vogël në

Me qat Mirkon per m'u pjekë;
Pse qaj Mirkja i Malit t' Zí
Paska dyndë nji t' madhe ushtrí
Edhè dashtka, n' nâtë t' pá hânë,
Mrendë n' Vraninë sande me zânë:
Prandej Gjukos fjalë i çueka
Me i prî ushtrís nder ato suka.
Edhè fjalës i ndêjka Gjuka,
Pse, pá kndue gjelat e parë,
Aj na â pjekë m' Mirkon Serdár,
Na âsht pjekë, po, m' tê trathtari,
Shtrêjt pague pse e ká Serdari.
Por nuk dí a â mendue mirë,
Se n' ushtrí jânë krenat lirë...
Mbasi shêjzet pa'n prendue,
M' kâmbë ushtrija atbotë u çue,
Per me u nisun kah Vranina.
Shtatqind pushkë qi çoi Cetina
E qi Mirkja u kishte prî,
Tokës u nisen ví e ví
Bregut t' Rjekës s' Cernojeviqit,

verí të Liqenit ndermjet lumit të Cernojeviqit e Karatunit) mbreh kambët, shpejton.

190-195 *Pse, pá kndue gjelat e parë*: nata dahet me kangën e këndojsavet (gjelave), të cilt per të parën herë këndojnë kah mjesnata.

195-200 *Serdár*-i: K. I, 279. — *Se n'ushtrí jânë krenat lirë*: njeriu në luftë e lên kryet per kurrgjâsend. — *Mbasi shêjzet pa'n prend.*: mbasi patën prendue Plejadat (shênjëzat): nji grup shtatë hyjsh (yjësh), lajmtarë dritet.

200-205 *Tokës u nisen ví e ví*: rresht e rresht. — *Bregut t'Rjekës s'Cernojeviqit*: lumi i Cernojeviqve, qi derdhet në Liqê.

Tuj shkue vister mbas Zeliqit;
E ato katerqind pushkët tjera,
Qi u kish' prî Gjukoviq Pera
Rjekës u nisen mbi lundrica
Tuj vozitë kahë Çakavica,
Per m' e msŷ t' zezen Vraninë
N' báll t' Lesenders — n' at krahinë.
— Ehù! moj Zânë, pásh të dy sýt,
Shkomi Osos tash te krýt,
Edhè m' vesh atij m' i thuej,
Si nper tokë e si nper ujë
Ká çue Knjazi m' e rrethue,
Kryet atij per m' i a shkurtue!
Por, n' daç, ndal; pse Osja fjetë
Nuk â, jo, me kater vetë
Qi i ká qitë aj sogje n' vá.
Vetë Moskovi atŷ me zânë,
Pá i a zjerrë gjumin s' e lânë;
Pse kû ndolli Met Zeneli
Met Zeneli — e Vuksan Gjeli,
E aj Sinani — e aj Zagorjani,
Atŷ fusha ká marrë gjâmë
Atŷ toka â dridhë nên kâmë! —
Hylli i Dritës atbotë tue lé
Per me i prû dheut shpnesë të ré,
Per me i prû s' mjeres Shqypní,
Ofshè, váj, nji kob të rí,
Kur qe Mirkja ndolli n' vá,

210-215 *Çakavica*: ishull i vogël në verí të Vraninës. — *Lesenders*: shkamb, si ishull. brî Vraninës.

Po, a thue, sogja s' e ká pá?...
E ká pá, s' ká ndêjë tue fjetun;
Por nder prita ká zatetun,
Pushken Shkjaut per m' i a fillue,
Per shêj t' pushkës si t' jetë afrue.
N' ujë t' Moraçës tek behë ushtrija,
U zdath Gjuka, — atê e vraftë buka!
E vraftë buka si â tue e vrá!
Edhè vaut desht aj me i rá,
Kesh me u kapun m' breg t' Vraninës,
Me u çilë shtek djelmve t' Cetinës.
Por kje rrêjtë i biri i shkinës!
Perse atŷ 'i farë Kerrni Gile
I ndêj gati m' *karajfile*,
Tue i a njitë shi m' lule t' ballit,
Tuj e ftofë shi m' rânë të zallit.
Po, tek qiti i Zagorjani
Kuku, majko! Gjuka bâni
E rá dekun pik mâ i pari:
— Ashtû raftë gjithmonë trathtari!
Porsi kur nji burrë gjuetár
T' qese m' korba, grumllue n' arë,
E t' a vrasë ndoj korb të zí,

235-240 *nder prita ká zatetun*: ka nxanë vend nder prita, në pusí. — *Per shêj t'pushkës si t'j. afr.*: si të jetë avitë sá me e kapë pushka, plumbi.

245-250 *m'karajfile*: K.III, 45. — *Tue i a njitë shi m'lule t'b.*: duke e goditë shi në mjes të ballit.

250-255 *Kuku, majko*: kukú nanë.

255-260 *T'qese m'korba*: të shtiejë në *korba*: shpend mâ i madh se sorra dhe krejt i zí (*Corvus corax*).

Çohen korbat per ajrí,
T' u pshtjellue e t' u perzí:
Njashtû ushtrija e Malit t' Zí
At herë xûni m' u pshtjellue,
Kur pau Gjuken dekun shtrue.
Por, qe, rán prap trí *breshâna*
Trí *breshâna* — si trí Zâna,
N' zí tue veshun prap trí nâna.
Kur nji burrë t' a zblojë anmikun,
E t' a ketë në dorë çelikun,
E çelik t' a kete zêmren,
Edhè plum t' a kete thêmren,
Qi të dese kû t' zatese;
Shum gerset atŷ potera,
Shum do nâna atŷ i thán vera!
Qe edhè Mirkja kur ká pá
Se per báll kisht' priten n' vá,
« Bini djelm — ushtrís vikati,
Pse i ka ardhë Vraninës sahati,! »
Edhè ushtrija at herë ndêj gati:
Krisi pushka atŷ batare:
Krisi *ltinë* e *xheverdare*,
Krisi *dilke* edhe *breshânë*,
Ushtoi L'qêni ânë e m' ânë.

260-270 *trí breshâna — si trí Zâna*: K.III, 37; II,50. — *në dorë çelikun*: në dorë armën. — *plum t'a k. thêmren*: hapin, kambën të shpejtë si plumbi.

270-280 *i thán vera*: vera, qi në të folun pershîn edhe pranverën, njomë natyrën... — *ltinë e xheverdare, dilke, breshanë*: K.III, 128; II, 115; *dilke*-ja: armë me gyp (tytë) të shkurtë e të gjanë; K.III, 37.

Ah! gajret, bre, Met Zeneli,
Ah! qindro, bre, Vuksan Gjeli,
Mos e lsho, mori Zagore!
Ngul, Sinan, bre, rê mizore!
Pse me gjasë, ke dridhet suka,
Asht tuj ardhë tash Oso Kuka.
Aman, Zot! kur Osja mrrîni
Si rê breshni krés s' njaj vrrini,
Me tridhetë e disá burra,
E zateti neper curra,
Se ç' kje ndezun flakë Vranina!
Atŷ qiellë mâ nuk u pá,
Atŷ pushkë mâ nuk u dá;
Njekaq tymi erdh tue e mlue,
Njekaq gjâma erdh tue ushtue!
Rrihte *ltina* edhè *dudumja*;
Porsi breshni vîte plumja:
Jitshin gjindja neper kneta,
Neper kneta — e neper mreta
Tue rektue per nâna t' veta!
— Eni e shifni, oj nâna t' shkreta,
Eni e shifni 'i herë n' at vá
Djelmt e rí, qi atŷ u kan rá!...
Po, a dro, 'imend, mori ju shkina,
I rritët djelmt ju kah Cetina

280-290 *Ngul, Sinan etj.*: xen vend, ndalò. — *Si rê bresh. krés s'njaj vrrini*: si rê e zezë qi shpërthen me breshën neper bjeshkë, qi i bâjnë kunorë tokëvet t'ulta të fshatit.

295-300 *dudumja*: pushkë me dý të shtime. — *e neper mreta*: K.III, 221.

300-305 *Tue rektue*:tuj (duke) dishrue, u rrahë zemra, regtisë.

Per me u mbetun ke Vranina?
Per me u mbetë nen armë t' Shqyptarit,
Veç prej llokmes s' *Gospodarit?...*
Kjani, at herë! s' kam dertin t' uej,
Por, ke ata kan n' mjet nji ujë,
E ke n' báll kan disá curra
E nper curra — disá burra,
Qi per Mbret e troje t' veta
Nuk u dhimbet gjâja as jeta,
Fort po drue se sod n' at vá
Shum mâ zí kini per t' pá...
Tue krisë pushka pá i a dá,
Tue korrë deka krena m' Shkjá,
Thue se shndritshin n' qiellë dy diella
N' ânë prej t' Lemit u kuq qiella.
E kuqë ishte edhe Moraça!
E agoi drita. Neper kllaça
Kur pau Mirkja djelmt sharrue,
Me marrë frymë t' cillt ki'n harrue,
Aman, Zot, se ç' u terbue!
Oren xuer aj t' Karadakut,
Xuer taga'n t' dryshkun prej gjakut,
E tue britë porsi arí:
« Mrendë, sokola t' Malit t' Zí! »
I rá vaut porsi duhija

305-310 *Veç prej llokmes s'Gospodarit*: shtŷ vetëm prej ngopçsís, gryksís të mbretit. — *llokmë-a* = kafshorë e madhe.

320-330 *E kuqë ishte edhe Moraça*: prej gjakut. — *Neper kllaça*: neper gropa me ujë, brraka. — *djelmt sharrue*: qi kishin mbarue. — *Oren xuer aj t'Karadakut*: K.IV, 164. — *sokola t'M. Zí*: K.I, 91.

E mbas si të gjith ushtrija.
Ah, kadalë, bre, zogu i shkinës,
Krisi Osja n' curr t' Vraninës,
Se ké dalun n' vá t' pa vá,
Se n' log Zânash jé tue rá!
Edhè m' kambë atbotë u çue,
Me tagan në dorë shterngue,
Fíll e m' ta urysh tue shkue:
Porsi ulâ, qi t' shofë anmikun
Se kah strofili i ndên kerçikun.
Ehù! moj Zânë, po t' ishin ndeshun
Ata burra të kerleshun,
Qi mâ t' fortë nuk i bân shkina,
Qi mâ t' rrebtë s' i bân turkina,
Ndoshta zot ndrrue s' kish' Vranina:
Por n' qiellë ndryshej kndote shkrola!
Pse, pá u ndeshun kta sokola,
Briti t' madhe Prengë Mar' Kola:
« Dredho, Oso, n' *Xhebehane*,
Se na rá Shkjau pre' asajë âne! »
Me i rá tinzi 'i uk nder berre,

330-340 *Se ké dalun n'vá t'pa vá*: se ké dalë në vend qi s'duhet. — *Se n'log Zânash*: kur njeriu dashtas a gabimisht bjen në log të Zânave, kû ato lodrojnë, a por te krojet, ku ato lahen, Zânat n'idhnim se u pán prej tij e shitojnë (gjymtojnë) udhtarin.

340-350 *Se kah strofili i ndên kerçikun*: se kahë strofulli (strofka) i drejton hapin (çapin). — *të kerleshun*: K.IV, 11. — *nuk i bân shkina, turkina*: nuk i lindë (pjellë) grueja sllave as musulmanja. — *kndote shkrola*: K.IV, 220. — *n'Xhebehane*: K.IV, 196.

350-355 *'i uk*: nji ujk (*canis lupus*).

Kah t' u prîjë nper male e djerre,
S' dredhë mâ shpejt, jo, nji barí
Kah anmikun t' kete ndí,
Si m' atbotë drodh Oso Kuka,
Tuj u njitë perpjetë kah suka.
Kjani, kjani oj Zâna, kjani
N' ato maje, kû ju hani,
N' ato kroje, kû ju pini,
N' ato hije, kû ju rrini,
N' ato valle, kû vallzoni,
Kjani e lott mos i pushoni,
Perse tash, ehù! n' ata curra
Kan me mbetë, ehù! njata burra,
Me aq kujdes qi i kini rritun,
N' armë e n' luftë qi i patët vaditun:
Qi edhè vetë i kini msue
Me msŷ anmikun pá u frigue,
Pá u frigue, po, me msŷ anmikun,
Nja m' dhetë vetë me i bâ me hikun,
Mos me e luejtë p'r 'izet kerçikun!
Por shka t' bâjn sod s' janë tuj pasun:
Per gjith ânësh Shkjau u â rrasun.
S' kan shka bâjn? Po, a thue, mund t'desin?
T' desin, prá, nuk kan shka presin;
T' desin, po, si u kan dekë t' Parët
E t' a marrin vesht Shqyptarët,
Se â mâ mirë nen dhé me u kjá.

365-375 *i patët vaditun*: i patët ushtrue, stërvitë. — *Mos me e l. p'r 'izet kerçikun*: mos me u smbrapë para 20 vetve.

375-380 *nen dhé me u kjá*: me u qá të dekun, të vorruem.

Se per t' gjallë me ndêjë nen Shkjá...
Po, le t' desin — s' kan shka presin,
Pse, qe, Mirkja tash duel n' vá,
Kah Lesendra edh' â tuj rá
Tinzë, nper mal, Gjukoviq Pera
Me Bioca t' letë si era;
E janë çue Shkjét e Vraninës
E janë bâ me ushtrí t'Cetinës,
Per me marrë sod Oso Kuken,
Qi me ta ka pasë dá buken,
Qi u ká ruejtun mal e vrrí
Qi u ká mpruejtun erz e shpí:
Por, s' din Shkjau me mbajtë miqsí!
Aman, Zot, kur duel Serdari,
Se ç' kje ndezë Vranina zhari!
Aman Zot, kur mrrîni Pera,
Se shum krisi atbotë potera!
Por kur rán Shkjét e Vraninës
Shum u krisi plumja shpinës!
Porsi shé, qi m' nji natë gjâmet
Rritet turr e del prej âmet
Tuj ushtue — e tue shkumue,
Shkaperderdhet nper zallina,
Ashtû u derdh Shkjau te Vranina,
N' valë Shqyptarët krejt tue i pershî.

380-385 *Me Bioca*: K.IV, 163.

390-395 *mpruejtun erz e shpí*: u ka mbrojtë nderë e familje.

395-405 *Porsi shé, qi m'nji natë gjâmet* etj.: porsi nji prrue, qi më nji natë stuhijet rritet shpejt e shpejt dhe del prej shtratit të vet... — *Shkaperderdhet*: shpërndahet. — *kul-*

S' lufton ndryshe e rrebtë kulshetra
E me dhâmbë edhè me kthetra,
Zjarm e surfull tue flakrue,
Kur drangojt t' a kenë rrethue;
Si i qindron sod Shkjaut Shqyptari
Per dhé t' amel, qi i la i Pari:
Kâmbë per kâmbë, tuj qitë pá dá,
Tue korrë krena neper Shkjá.
U janë ndezun flakë breshânat,
U kullojn gjak n' dorë tagânat,
E u kullon gjak edhè zêmra,
Veç se vendit s' u lot thêmra.
Por ç' dobí: dielli tue lé
— Isht' tue lé m' at ditë per Shkjé! —
I rán ndore Shkjaut t' terbuem
Tridhetë t' vrám e dhetë t' shituem!...
O ata t' lumt, qi dhane jeten,
O ata t' lumt, qi shkrîne veten,
Qi per Mbret e vend të t' Parve,
Qi per erz e nderë t' Shqyptarve
Derdhen gjakun tuj luftue,
Porsi t' Parët u pa'n punue!

---

shetra: kuçedra: perbindsh i mitologjís shqiptare. Paraqitet si nji gjarpën i pamatun, me kambë, çapoj, krahë, bryena, e me 7, 8 a 12 krena (koka). Në betejë kundra drangojvet qet ase vjell (flakron) zjarm (zjarrë) e surfull (squfur) të ndezun.

410-415 *Tue korrë krena*: tuj vrá, duke qitun dekun. — *breshânat*: K.III, 37. — *taganat*: K.II, 57.

415-420 *s'u lot thêmra*: kamba (këmba). — *I rán ndore*: i rán në dorë, i u dorzuenë. — *t'shituem*: të varrosun.

Letë u kjoftë mbí vorr ledina,
Butë u kjoshin moti e stina,
Aklli, bora e serotina:
E dér t' kndoje n' mal ndo 'i Zânë,
E dér t' ketë n' dét ujë e rânë,
Dér sá t' shndrisin diell e hânë,
Ata kurr mos u harrojshin,
N'kângë e n' valle por u kndojshin.
E njaj gjak, qi kan dikue,
Bân, o Zot, qi t' jesë tue vlue
Per m' i a xé zêmren Shqyptarit,
Per kah vendi e gjûha e t' Parit!
— Po váll! Osja kû do t' jetë?
Oso Kuka a mos ká mbetë?
N' *Xhebehane* ká zatetë!
Ká zatetë n' at kullë t' barotit,
Kû ká bâ êmnin e Zotit,
Se per t' gjallë nuk ká m' e lshue,
Shokët e vet per pá i pague
Tridhetë t' vrám e dhetë t' shitue.
Kur pau Shkjau se pushka mêni
Si kah vau, si kah Liqêni,
E se mbetë s' kisht' Oso Kuka
Me tjerë t' vrám, perjashtë ke suka,
M' *Xhebehane* u turr m' at hera,

425-430 *ledina*: bûcat me të cilat mbulohen vorret. — *Butë u kjoshin moti e stina*: u qofshin, u kalojshin butë vjett e stinët. — *Aklli, b. e serotina*: akulli, dëbora e shinat (e ambëla e të leta).

430-435 *qi kan dikue*: qi kanë derdhë.

Si, kur t' lshoje kah Prendvera,
Vrullet bleta çark njaj zgjonit,
Tue zukatë si rryma e prronit.
N' brohorí tue i lutë jetë Knjazit
Njiqind vetë kcyen m' kulm t' pullazit,
Mâ t' permendunt kah trimnija,
Njaq u njiten mbi frangija,
Tue thye muret n'gjak t' perlyeme:
— Por ká gioben shpija e thyeme! —
Krisi Osja atbotë si ulâni,
Mje m' Cetinë i vojti zâni:
« Ah kadalë, Nikollë, t' vraftë Zoti!
Pse ktû i thonë *Oso baroti*:
Se s' ké pá Shqyptár me sŷ,
Se djegë vehten edhè tý! »
Edhè zjarrë i dha barotit.
Aman, falë i kjoshim Zotit,
Kur ká dhânun zjarrë barotit,
Se ç' â dridhë Vranina e shkretë!

450-455 *Vrullet bleta çark njaj zgjonit*: hudhet, lëshohet bleta rreth zgjonit (korubes, kosheres, arkës ku rri bleta). — *Tue zukatë si rryma e prronit*: duke ushtue, pizatë (zani qi ep bleta kur prroitë, lëshon) posi rrjedha e prronit.

455-460 *mbi frangija*: mazgalla: dritore të vogla, si plasa, sá me shtî tytën e pushkës, per të luftue. — *Por ká gioben shpija e thyeme*: shprehje ligjore e Kanunit. Shpija e cila tinëz a perdhûn thehet prej të huejit — hajn a anmik qoftë — do të paguhet me atë gjobë, qi kanuni doketár i cakton damsjellsit.

Se ç' â hjedhë kulla perpjetë!
Se edhe L'qêni ç' ká gjimue
M' kalá t' Shkoders tuj ushtue!
Qepra, tjeglla, gur e trena:
Kambë e trupen, krahë e krena,
Hî e tym e flakë e shkndija,
Shi mje m' Viri i hodh duhija:
I hodh duhmja shi m' breg t' Virit
Qepra, gur e gjymtyrë nirit.
Eni, eni, mori Shkina,
Eni, eni te Vranina,
Mblidhni vetë nper shpat e prrue
Ehù! kortarët e djelmve t' ue;
Edhè msoni fmín mbas sotit
Mos t' lakmojn tokës s' Kastriotit,
Pse u bjen shtrêjt, qe besa e Zotit!
Njasi gjakut qi Oso Kuka
Sod ká derdhun ke ato suka,
Si per Mbret, si per dhé t' t' Parve
Vlon se vlon nder dej t' Shqyptarve.
Prá, pa u djegun n' flakë t' agzotit
Si Oso Kuka n' kullë t' barotit,

470-475 *Qepra*: trenët qi prej kulmit të shpís pështeten mbi mure të sajë.

475-485 *Shi mje m'Viri*: shi deri në Viri, limâ i vogël në bregun prendimuer të Liqenit të Shkodrës (Virpazar). — *kortarët*: copat e gjymtyrëvet, gjymtyrët vetë të kputuna nga trupi.

490-495 *n'flakë t'agzotit*: në flakën e barutit në bubzë të push-

S' ká me rá fisi i Shqyptarit
N' thoj t' pangîshem t' *Gospodarit!* —
— Dielli n' cila kur u çue,
N' Vraninë s' parit u zhvillue
Trobojnica — kjoftë mallkue!

kës. — *N'thoj t'p. t'Gospodarit*: K. IV, 244. — *D. n'cila kur u çue*: kur dielli u çue aq sá me u ngranë cila.

495-496 *u zhvillue*: u suvalë, u valvit. — *Trobojnica*: K.I, 57.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Gjashtë

DERVISH PASHA

ARGUMENTI

Ndersá n'Yildiz-Kios, në t'errun të natës, thërret jacija, arrín nji lajmtár prej Shqipnijet dhe i kërkon dertarit të hîjë te Sulltani. Para kundërshtimevet të rojës rrugtari i largët kallxon se âsht hije e jo njerí, se s'âsht e keqja e kuj e se âsht i ngarkuem me qá hallet e Shqipnís. Hin te mbreti dhe në gjuj i endë fill e per pê ngjarjet e fundit. Ankohet për rámjen e Vraninës, të Zetës e të Podgoricës ndër duerë të Malit të Zí. I parashtron rrezikun, qi i kërcnohej Shkodrës e Shqipnís marë, dhe i lypë Sulltanit të dergojë nji ushtrí kundra Malazezvet. Mbreti thërret Dervish Pashën; i urdhënon të gatojë pêsëdhetë bataljona e me ta të niset per ballin e luftës.

Poeti e shef punën ndryshej dhe mjerohet para luftimit, qi do të zhvillohej dhe qi atdheut s'do t'i sjellte

tjetër perveç zí e kob, váj e gjak. U drejtohet bashkëatdhetarëvet të hutuem mbas të huejvet, të dám e t'anmiqsuem ndër veti dhe i këshillon të lidhen me besë të Zotit per t'i dalë zot vendit të vet, perndryshej Perendija vetë ka per t'i vrá me shuplakën e robnís nen Shkjá, dhe djelmt e nipat dikúr kanë per t'i namë, po qe se per faj të tyne ka per të hupë Shqipnija. Dasít, mnija e inadi ndër bashkëvendas e ligshton Auktorin, i cili i sjellet Zanës e, gadi në dyshim, e pëvetë atê t'i kallzojë se kur sŷt e tij kanë per t'i pá Gegët e Toskët nji fjale e nji qellimi kah luftojnë per nji flamur e per nji Shqipní.

Prap ngushllohet e shpënesë të reja i ngjallen Poetit, ke si në vegim profetik shef ditën e dishrueme. — Dervish Pasha kapet në Shkodrë me ushtrí dhe prej këndej dyndet në trí drejtime kundra Cetinës tuj ndjekë vín Podgoricë, Kernicë e Liqê të Shkodrës. Knjaz Nikolla, nderkaq, qet kushtrimin nder Malazez. Në zâ të tij rrâjn burra e grá në luftë. Në rrethet e Rjekës ushtrija e Knjazit betohet mos me e lishue Cetinen. Lufta ndezet trishtueshëm. Pasha shtyhet por Malazezt trima s'ligshtohen. Bjen Zeta, Podgorica, Viri e Kernica. Ushtarët anadollakë drejtohen kah Cetina. Luftimi ashpersohet dhe arrinë kulmin. Malazezt lëshojnë armët e krahit dhe e dbojnë anmikun mje në Vraninë. Pasha tashti, tuj pasë bjerrë qëdo shpënesë fitimi báll për báll i qet Knjazit nji ushtrí të zgjedhun permbrapa per t'i këputë rrugën e Kryeqytetit. Krajl Nikolla i kujtohet dredhís dhe terhiqet nder male, tuj i lëshue rrugë ushtrive anmike. Në Berlin dishka vlon dhe Poeti mbyllë kangën me nji pëvetje ironike.

N'at Yldiz tue thirrë Jacija,
Zbret te dera Kapixhija,
Kapixhija i Abdul Hamidit,
Per m' i a vû shulin derës s' zidit;
Pse, posë n' han, po isht' punë e praptë,
Me ndêjë dera naten haptë.
Kur, pa pritë, qe, shi m' atëhera,
Nji shtektár ja behë te dera:
Nji shtektár me rryp shterngue,
Shpervjelë tirqit dér në giû,
Lagë e ndragë e djerzët tue i shkue:
Rrugë të largtë kisht' mârrë i shkreti!
Edhe lypë me hî te Mbreti.
Po kush jé, more ti djalë?
Kush jé ti? kahdo me dalë?
Kapixhija po i nep fjalë;
Se ktû po isht' puna me derë...

1-5 *N'at Yldiz tue thirrë Jacija*: dersá (ndersá) n'oborrin e Sulltanit thrret hoxha kohën e mrames (jacin), dý orë mbas prendimit të diellit. — *Kapixhija*: dertari. — *m'i a vû shulin d. s'zidit*: per t'i vû drangun, llozin derës së murit, qi rrethon oborrin.

10-20 *Shpervjelë tirqit*: si bâjnë udhtarët kur kanë rrugë të gjatë. Ata çojnë tirqit (pantoll shajakut të leshtë). — *Lagë e*

E s' muej mrendë kêdo me shpjerë;
Jo qi mrendë edhe me t' shtî,
Se del prap, dorzanë s' mund t' hî.
Se kush jam, pse m' pvetë nuk ké;
Se un veç hije bâj mbí dhé,
Zên shtektari i ngratë tue fshâ:
Se un kam kênë e nuk jam mâ:
Kam kênë motit n' nám e n' zâ,
Kam pasë tokë e kam pasë gjí,
Kam pasë dhên e kam pasë dhí,
Kam pasë plemet me tagjí,
Si mâ i miri n' rrokullí.
Ofshe! sod, por, posë gjithkuej,
Un kam ngelë nên zgjedhë të huej
E mâ i keqi, ndêjë m' krye t' vendit,
M' a bân gjygjin jashtë kuvendit;
M' i mêrr tokët aj, qi m' la baba,
Edhe mue m' man mish per krraba,
N' daç per t' zí a n' daç per t' pjekë,
Gjithsi atij t' vîjë tue ju tekë...
Prandej ktû, pash t' madhin Zot!
Mos më rrek me fjalë ti kot;
Pse edhe ngae me u tallë nuk kam,

ndragë: i lagun e i përlloçun. i flliqur. — *Se ktu po isht'p. me derë*: s'ishte puna me hî dokudo, por në derë të Sulltanit. — *kêdo me shpjerë*: me shtî, me lanë.

20-30 *Se un veç hije bâj mbi dhé*: s'jam njerí mâ: jam hije: jam shpírt. — *Kam pasë plemet me tagjí*: ahrat, kullat e sanës, kasallat e tagjís.

30-40 *M'a bân gjygjin j. kuvendit*: pá kanû, i cili përshtatet në kuvend të pleqvet. — *mish per krraba*: ku seicili blés mund zgjedhë copën qi dishron; mish në çengel.

E pse e zeza e kuej nuk jam,
Veç se n' kjosha e zeza e vetit...
M' prîjë e m' qit, po, para Mbretit:
Se mue Shkodra më ká çue,
Per nji dert un m' i a dertue:
Per nji dert e 'i kob të zí,
Qi i ká rá s' mjeres Shqypní,
Qýsh se i ká dreqent kojshí,
Edhè ngrofë gjarpnin në gjí...
Kapixhija edhè i ká prî,
Fíll te Mbreti atê e ká shtî.
Kur ká dalë trimi te Mbreti
Lagë e ndragë, si isht' kênë i shkreti,
M' të dy giûjt atŷ aj ká rá
Edhè kshtû ká nisë tue kjá:
Per jetë t'ande, lala Mbret,
A ti mahe Mbret m' Shqypní,
A po Mbret âsht Knjaz Nikolla,
Qi i ká mbledhë cubat n' Cetinë
E u ká prî ktej kah Shqypnija,
Edhè mârrë e ká Vraninen;
Ká mârrë Zetë e Podgoricë;
Na ká thye atjè në Kernicë,
Kû, mos t'kenke ajo Mirdita,

45-50 *Per nji dert un m' i a dertue*: më ka çue, per t'i qá (dertue) nji hall, nji nevojë.

60-65 *Zetë e Podgoricë*: fushën e Zetës, qi prej Podgoricet (Titogradit të soçëm) shtrîhet deri në Liqê të Shkodrës. — *në Kernicë*: vend i përmendun, në breg të Liqenit, ku u zhvilluen luftime të përgjakshme ndërmjet Turqvet e Malazezvet (në verí të Shestanit).

Qi m' i a ndalun aty hovin:
Si zanát pushken qi e ká,
Edhè n' Shkoder pat me t' hî,
Me u bâ krajl aj mbî Shqypní;
Perse Shkodra, t'u ngjatët jeta!
Po ishte kryet e Shqyptarís.
Per jetë t' ande, lala Mbret,
A hiq dorë ti prej Shqypnijet,
A se ndryshe çoe nji ushtrí,
Qi t' i bjerë Malit të Zí;
Pse kshtû gjallë mâ nuk u rrnueka!
Ka ndêjë Mbreti edhè e ká ndie,
E ká ndie edhè âsht idhnue;
Çon e thrret qat Dervish Pashen:
Pa ndigjo, ti Dervish Pashë:
Ká ardhë puna tuj u trashë,
Tuj u trashë e t' u perzí;
Pse qaj Knjazi i Malit t' Zí
Ka çue m' kâmë, po thonë, nji ushtrí,
Edhè dalë ká në Shqypní,
Ká mârrë Zetë e Podgoricë,
Me Vraninë e me Kernicë,
Edhè n' Shkoder do me rá,
Per me e bâ t' tanë vendin Shkjá,
M' e bâ Shkjá Shkodren mizore!
Pshtielli bashkë pêsdhetë taborre,
Edhè del n' at Cernagore

80-85 *Ká a. puna tuj u trashë*: tuj (duke) u bâ perherë e mâ e randsishme.

90-95 *taborre*: bataljone ushtarësh. — *Cernagore*: Mal i Zí. —

E m' a bân Knjazin terbjet,
Qi Shqyptarët ká zânë e i nget,
E s' po i lên, jo, me gjellisun,
N' bjeshkë e n' vrrí aj tue u vardisun.
Mori e mjera Shqyptarí,
Si t'shkoi moti gjithmonë n'zí,
Si të shkoi moti tue kjá!
Vjetë per vjetë ti n'gjak tue u lá,
Vjetë per vjetë e muej per muej,
Herë n'gjak t'and, herë n'gjak të huej,
Pa t'u ndrrue kurrkund neshtrasha!
Qe, ky Pasha, Dervish Pasha,
T'rrebtë nji ushtrí në kamë ká çue
E n'per tý do me u pershkue,
Per me u ndeshë me Karadak...
Per me t' lá edhe 'i herë me gjak.
Po a njimend thue, se Dervishi
Ket ushtrí nen armë e grishi
Per me ardhë me t' dalë zot tý,
Edhè hekrat me t' shperthye,
Qi dermishë t' kan kâmbë e duer,
E t' majn rob tash s' dí se kúr?

E m'a bân Knj. terbjet: m'a rys, m'a vên per fije. — *me gjellisun*: me jetue.

95-105 *vardisun*: K. I, 202. — *neshtrasha*: ndesha e mirë a e keqe, gjendja, rrethanat.

105-115 *Karadak*: K. I, 59. — *nen armë e grishi*: e thirri në sherbim ushtarak. — *Edhè hekrat me t' shperthye*: me t'zgidhë (zgjidhë) hekurat, me të cilat jé i lidhun. — *Qi dermishë t'k. k. e duer*: qi të kanë dërmue, të kanë shprishë likurën.

Jo, mo' e shkretë! Dervishi s' lot
Per me ardhë me t' dalë tý zot
E per tý me Shkjá me u vrá:
Se aj zanát lirín s' e ká,
Se prej si, kahdo ká rá,
Kush s' ká kndue, veç se ká kjá.
Por aj vjen perse Stambolla
S' do qi t' hîjë n' Shkoder Nikolla,
Pse do vetë, po, edhè mbas sotit
Me t' majtë rob ajo si motit,
E, tue t' ndrydhun per nen thêmer,
Me t' ngulë shishin mâ kthellët n' zêmer,
Edhè gjakun me t' a pí,
Me t' a shkimë jeten unjí,
E me t' lânë m' u kalbë mbí dhé...
Po ti djelmt, Shqypní, kû i ké?
Kû i ké djelmt, qi sot per tý
M' armë me u çue edhe me msŷ,
Me msŷ m' armë, po, t' prûjtë anmikun
E, pa dhimë, m' parzme çelikun
Me ja rrasë, e Knjaz Nikollës
Me i diftue edhe Stambollës,
Se Shqyptari â i zoti i vetit,
Se s' i shtrohet Shkjaut as Mbretit?...
Ah, po! djelmt, qi ti ké rritun,
Ata mohit tý t' kan rá,

125-135 *shishin*: thikë çeliku e vogël, qi përdoret si armë e ftoftë. — *Me t'a shkimë j. unjí*: me të marrë jetën, me të mbytë. — *t'prûjtë anmikun*: anmikun e prunjtë, e ultë, e poshtër.

Edhè vedit i a kan njitun:
Njâni *Turk* e tjetri *Shkjá;*
Dikush *Grek*, dikush *Zejbek;*
E kurdo qi u ká qillue
Kta per tý, jo, s' kan qindrue,
Por per Mbret e per Turkí,
Por per Serb e per Greqí;
Aj, t' a máj Turkun n' Shqypní,
Ky, t' a bâj vendin Serbí,
Tjetri, Grekun t' a bí n' shpí;
Edhè shitë tý t' kan per pare,
T' kan rá mohit per timare,
Per qyflleqe e per beglleqe,
Si t' kish' kênë ti nji grue hore
E jo nânë e zojë kunore,
Zoja e Gjergjit Kastriota,
Qi sá t'enden stinë e mota
Me e nderue ká rrokull bota.
E prandej tash giatë e okolla
T' bijn Dervisha e t' bijn Nikolla,
E t' a lájn trupin në gjak,

140-145 *Njâni Turk e tjetri Shkjá*: këtu per kombësí: njani Anadollak e tjetri Sllav. — *Dikush... Zejbek*: i pá rodë, azjatik prej Smirnet.

150-155 *T'kan rá mohit per timare*: per tokë e vend qi lêhen per t'u marrë t'ardhunat. — *Per qyflleqe e per beglleqe*: per pasuní tokash e kambë beglerësh. — *zojë kunore*: grue e ligjëshme, prandej me të drejta trashigimi.

155-160 *sá t'enden stinë e mota*: gjithmonë. — *rrokull beta*: tanë bota, tanë njerzimi. — *giatë e okolla*: kryq e tërthuer, per së gjatit e per rreth. — *Dervisha e Nikolla*: Dervish Pasha e Knjaz Nikolla.

E t' a zânë shpírtin tý njak,
Si mo' Zot mâ keq per tý,
Se ç' ké pritë me pá me sŷ,
Se ç' ké pritë me sŷ me pá,
Me t' poshtnue tý Turk e Shkjá,
Porsi t'ish' nânë e pa djalë!
Ktû, Shqyptarë ndigjonie 'i fjalë:
A me hjekë sod mní e resë,
Zêmer t' keqe e ç' do ngatrresë,
Edhè t' fortë m' e lidhë nji besë,
T' fortë m' e lidhë nji besë të Zotit,
Si Shqyptarët qi e lidhshin motit
Se nuk shiteni nder t' huej,
Se qindroni p'r Atdhé t' uej:
A se, ndryshe Shqyptarija
Ká me hupë, e Perendija,
Po, t' a dini, ká me u vrá,
Tuj u lshue t' gjithve nên Shkjá:
Persè dita ká me ardhë
Dikû e zezë e dikû e bardhë
N' t' cillen Shkjau Turkut i bjen:
Edhè Shkjau Turkun e then
E e ngarmon aj jashta Europet,
Me gjak t' onë, qi rrin e ngopet,
Tash pêsqind e disa vjet:
Prá, at ditë Shkjau, po bâni e u gjet
T' dám n' mjet vedit, jue Shqyptarve,

160-165 *E t'a zânë shpir... njak*: baras si K. I, 6.
165-170 *mní e resë*: mní e inád, smirë.
180-185 *E e ngarmon aj j. Europ.*: e e dbon, e perjashton nga Europa. — *ngopet*: fryhet, mbushë barkun në teprí.

E pá zéll per giûhë të t' Parvet,
Pá dashtní per Atdhé t' uej,
Per ket besë, aj do t' u shuej,
Porsi shuehet krypa n' ujë;
Persè â trim e dhimë nuk ká,
Per kêdo qi nuk âsht Shkjá,
Jo qi i ká per t' mârrë do uhá...
E mos pritni se vjen Mbreti,
Se vjen Krajli a vjen Dauleti,
Me ju pshtue prej thojve t'tí;
Pse, si thomë na ktû n' Shqypní:
Shka t' a hajë ujku nji herë,
S' e zên gjarpni kurrnjiherë...
S' jânë, jo, t' huejt qi e pshtojn Shqypnín,
Qi ja bijn vendit lirín:
Jânë Shqyptarët, e kurrkush tjeter;
Manie n' mend, pse âsht fjalë e vjeter;
E un prandej po e vê ktû m' leter,
Qi, po kje se hupë Shqypnija
Per faj t' uej, kur t' rriten fmija
E t' uejt nipa: n' kje se gjallë
U a lên Shkjau ndonjâ per máll:
E ket fjalë m' "Lahutë t' Malcís"
T' a këndojn, në frymë t'idhnís
T'u a mallkojn shpirtin per s' dekuni
E t' u namin rroc e koc;

190-200 *do t'u shuej*: do t'u farosë, do t'u zhdukë. — *Dauleti*: këtu qeverija turke.

205-215 *po e vê ktû m'leter*: po e shkruej në libër. — *në frymë t'idhnís*: frŷ prej idhnimit, n'idhnim. — *rroc e koc*: shpírt e trup, kambë e krye.

Persè âsht dam, po, pasha Zotin!
N' zí Shqypnija m' e shkue motin
E me fshâ ajo n' robní,
Tue pasë djelmt, qi per trimní
I permenden n' fiset t' tâna,
Ke bje dielli e ke merr hâna.
Hej, moj Zânë! si t' duket tý?
A thue shof un kurr me sŷ,
Se Shqyptarët do t' bijn m' nji fjalë,
Zot Atdheut kta per t' i dalë?
Se mas flamrit kuq e zí,
Gegë e Toskë, fushë e Malcí,
Kan me dalë ndo'i herë n' ushtrí,
Me derdhë gjakun per Shqypní?
Po, pse jo? Me kohë e pûnë,
Kû me endire e kû me dhûnë,
Gjâ pa u bâ nuk jet n' ket shekull:
Kshtû qi 'i herë çka dukej mrekull,
Dán mandej si t' ishte lojë.
Jo, po; dita do t'agojë,
N' t' cillen tok fisi i Shqyptarit
Ká me u mledhë, edhe barbarit,
Qi dér m' shpírt e ka poshtnue,
Me armë n' dorë ká me i dishmue,
Se aj per t' gjallë s' i shtrohet kuej,
Se rob s' rri nên thêmer t'huej,

220-230 *Hej, moj Zânë*: K. II, 50. — *Kû me endire e kû me dhûnë*: ku me andje, pëlqim, e ku me përdhuni, me zort.

230-235 *çka dukej mrekull*: shka dukej mrekullí.

Por don kohë, moj zêmer valë,
Qi Shqypnija m' vedi t'dalë;
Pse vjen moti per kadalë.
Per nji ditë bîjn kpurdhat n'shí;
Por nuk mkâmet, jo, 'i Shqypní...
Pra, kto fjalë, tash, ktû t' i lâjm,
E prap kângës fillen t' i a zâjm;
Pse po ndiej ke atje kah Shkodra
Fort po rreh trompeta e lodra,
Fort po ushton qaj Rozafati,
Dervish Pasha ke s' i a ngiati,
Edhè n' Shkoder i a ka befun
Me pêsdhetë taborre t' njefun:
T' tanë Harapë e Anadollakë:
Per me e ndezë Cetinen flakë:
M'e ndezë flakë, edhè m' e kallë,
Knjaz Nikollen me e zânë gjallë;
Edhe lidhë n'Stambollë m' e çue,
M' e lânë mshilun në katue,
Kû rrin kali tue hingllue.
Heshtu, Zânë, mos qesh me mue;
Se merzitshim kam qillue!
Paj per t'gjallë s'lidhet Nikolla;
Se aj po i kisht' do djelm sokola,

240-250 *moj zêmer valë*: moj zemër e frŷtë, moj zemër ngushtë. — *fillen t'i a zâjm*: të nisim fillin e kangës, të vijojmë me kangën. — *trompeta e lodra*: burija e ushtarëve; tamburi që përdoret per të mbajtë hapin ushtarak. — *Rozafati*: K. I, 56.

250-260 *i a ka befun*: ka arrijtë pa pritë e pa kujtue. — *në katue*: në burg, ahër, shtallë, kateq.

Qi per Fé e lirí t' t' Parit,
Qi per nderë të Gospodarit,
Ndryshe s' bín, jo, n' fushë t' mejdanit,
Ndryshe s' rrâjn m' askjer t'Sulltanit,
Veç si krushku, qi shkon n' darsem:
T' tâna plumet presin m' parsem.
Pse edhe atà e kan kanû,
Besë me Turk kurr mos me vû,
Mos me vû kurr besë as fé:
Me tê por me u vrá, me u pré,
Po duel aj ndo 'i herë m' at dhé.
Jo qi vetë Knjazi i Cetinës
Po ishte trim, po, zogu i Shkinës,
E nuk lidhet per s'të gjallit,
Per me u mshilë te grazhdi i kalit.
Shka t'i bâjm: anmik na e kemi;
Por të drejten do t'ja themi...
Prandej vetë kishe me thânë,
Se edhè teper ka per t' kânë,
Per Dervishin, n' mujtët me dalë
Dér n' Cetinë, aj rrugës pa u ndalë;
Perse âsht mal Cetina e shkretë:
Duhet pûnë me u njitë perpjetë...
Jo, po; duhet, besa, pûnë,
Per me i hî Cetinës perdhûnë,
Pse, qe, Knjazi sa ká ndie,
Se Dervishi erdh n' Shqypní,

265-270 *Gospodarit*: K. I, 278. — *m'askjer*: ushtarë, asqer.

280-285 *do t'ja themi*: duhet t'i a thomi. — *ka per t'kânë*: ka për të qenë.

Fjalë ka çue Malit të Zí,
N' luftë me dalun plak e i rí,
N' luftë me dalun burrë e grue:
Burrat mirë nên armë shterngue,
Grát me kmesa e me supata,
Me kosh m' shpinë çikat e ngrata,
Per me i bartun bukë ushtrís,
Per me i dalun zot lirís
Kundra anmikut të lirís.
E pse rreth t'tânë Karadaku
Asht nji giûhe, 'i feje e 'i gjaku,
E nuk do veç Qeverín
Sa per t' ngopë me ár Parín;
Por do Atdhén e do lirín,
Do me shkue per ditë mâ para,
Per kah dieja e pûnët e mara,
Burrë e grue në kâmë jânë çue,
Edhe pritat i kan zânë,
Ashtû Knjazi si u ka thânë:
Kan zânë pritat ânë e m' ânë
Burra, djelm, e grá, e vasha.
Qe, edhe dyndë âsht Dervish Pasha
Me pêsdhetë taborre t' veta
Edhè mêrr rrugen perpjeta,
Tue rrahë lodra edhe trompeta.
Dá ushtrín e ká n' trí çeta:
Njânen lshon kah Podgorica,
Tjetren derdhë aj kah Kernica,

300-305 *rreth t' tânë Karadaku*: tana fiset e Malit të Zí per rreth.
315-320 *Podgorica*: K. III, 62.

Mêrr të treten per mas vetit
Giatë liqênit m'lundra t'Mbretit:
E si atà shkulmat e detit,
Qi, tue vlue e tue shkumue,
Tue gjimue e tue ushtue,
Vîn, plandosen per aní,
Herë per báll e herë per brî,
Tash tue e hjedhun, thue, nder rê,
Tash pingul neper kurrnê
Shul n' teposhtë tue e karraní,
Thue n' avis duen m'e perpî:
Shkrefë aj turrin per Mal t' Zí,
M' Veleçik e del m' Rumí.
Asht ndezë zhari mal e vrrî.
Kerset topi, rreh havani:
Ká mârrë gjâmë të tânë Balkani.
Ah! kadalë, bre Knjaz Nikolla:
Se ky â Mbreti e kjo â Stambolla,
Se me top e me *nizâmë*
T' djegin dhén, po, per nên kâmë.
A me Turk deshte me u pré?
Qe, tash Turkun tek e ké:

320-325 *E si atà shkulmat e d.*: posi dallkat, si valët e ngrituna të d. — *plandosen*: përplasen, shkrepen.

325-335 *kurrnê*: kurrní: rryma e shpejtë e ujit. — *Shul n'teposhtë tue e karraní*: tuj (duke) e shtrî, hjedhë, pingul në teposhtë. — *Thue n'avis*: humnere, abys. — *Shkrefë aj turrin*: shperthen fuqín, hovin, sulmin. — *M'Veleçik e del m'Rumí*: nga Veleçiku — mal i Kastratit, në Malcí të Madhe — deri në Rumí: mal mbi Ljare e Shestan. — *rreh havani*: heniku (mortaja), top i vogël.

Del, deh! rrugen me ja pré...
Por nuk die si ké m' u dá,
N' paç vû sŷ me tê me u vrá;
Perse âsht trim, po, askjeri i tí,
Si mâ i miri nder Krajlní,
Kur t' ketë krena qi me prî,
Të ketë bukë, barot të zí.
A nuk shef? a ké verbue?
Dervish Pasha ç' t' ká rrethue?
Si n' menjêne t' ká shterngue:
Gjallë prej dore s' ké me i pshtue,
Pse edhe m' tý fort âsht idhnue.
Se âsht idhnue Pasha i Stambollës,
Kish' me thânë se Knjaz Nikollës
S' po ja haka kurrkund palla;
Pse, qe, atje, n' do karpa t' gjalla,
Rreth e çark aj permbí Rjekë,
T' tânë ushtrín e ká perpjekë,
Kû dhanë besen per me dekë,
Per me dekë e per me u shue
E Cetinen mos me e lshue,
Per pá u bâ gjaku dér n' gjûe.
Kan lidhë besen, po, n' mjet vetit,
Me bâ pushkë me askjer të Mbretit,

340-345 *N' paç vû sŷ*: në qe se i a ke vû synin, në qe se ke qitë cekën, në qe se e ke vendosë.

350-360 *menjêne*: çekerk; përdorohet per të shtërngue landën e imtë mbi banak, ku punon zdrukthatari (mengjené). — *S'po ja haka... palla*: s'po i u tutëka syni. — *karpa t'gjalla*: shkambij të lámë, të thepisun. — *permbí Rjekë*: fshat i Cernojeviqit, mbi lum me të njajtin emën.

Edhe t' Parët mos me i koritun,
Qi, pa u lodhë e pa u topitun,
Kurdoherë me Turk jânë pré,
Per lirí, po, edhe per fé.
Mandej dá i ká çeta-çeta,
Rjekës tue i lshue malit perpjeta,
Kû s' ké veç curra e kaçuba:
Per kaçuba ka dy cuba,
Per gjith curra ka dy burra,
Ka dy burra malazez,
Njeshun vezmet mirë per brez,
Njitë taganat në sylah,
Idhtë *novicat* pshtetë per krah,
Sŷnin xhixhë e vetllat shllûngë,
Neje-neje kryet si bûngë,
Qi, 'iqind herë me i rá supatë,
Nuk i a hjekë, jo 'i ashkel t' thatë:
Por t' tânë mend e të tânë dije,
Per me u pré me Turk Azije...
Dervish Pashës, mandej, çon fjalë:
Byrm! kuer t' duejsh, mundesh me dalë,
N' daç per mik, n' daç per anmik,
Se mâ gati, se kam lé,

365-375 *pa u topitun*: pa u frigsuem dot. — *curra*: shkambij të thepisun, thepa.

375-380 *vezmet*: K. V, 39. — *taganat në sylah*: K. II, 57, 37. — *novicat*: pushkë e gjatë malazeze. — *Sŷnin xhixhë e vetllat shllûngë*: synin si xixa e vetullat e trasha. — *Neje-neje kryet si bûngë*: brenga, brenga, si rrâjët e bungut (per të shenjue burrnín e trimnín).

380-390 *ashkel*: ashke, bujashkë, kleçkë. — *Byrm!*: urdhnò!

S' e njof vedin në ket dhé:
Bukë e mish, barot të zí,
Si zanát qi âsht n' Mal të Zí.
Shkon Dervishi tuj u shtŷ
Tuj u shtŷ e tue rremye.
Ka mârrë Zetë e Podgoricë,
Ka mârrë Viri edhe Kernicë,
Edhe mârrë e ka Vraninen,
Oso Kuka kû ka metë:
Mandej kâmen aj ka thekë,
Per me dalun neper Rjekë
E me u kapun te Cetina,
Kû kisht' çerdhen gjeraçina:
Kû kisht' trollin Knjaz Nikolla:
Edhe trollin rreth e okolla
Me ja shêmë, me ja dermue:
Ndandë pash n' dhé me ja gropue.
Por se shka kúr erdh me dalë
Neper Rjekë me kapun mal',
Madhi Zot, tý t' kjoshim falë!
Se ç'ká shkrefë atŷ potera,
Se ç' âsht ndezun lufta at hera,
Se shum gjaku edhe ká shkue,
Shum *nizami* ká sharrue!
Kan metë gjindja pa u rmue,

390-400 *Zetë*: fushë nper të cilën kalon lumi i Z. — *Viri*: K. V, 476. — *kâmen aj ka thekë*: ka shpejtue hapin.

400-405 *gjeraçina*: K. I, 277. — *Me ja shêmë*: me i a rrëxue, shkatrrue. — *me ja gropue*: me i a shtî në dhé, në gropë.

410-415 *pa u rmue*: pa u shtí në dhé, pa u vorrosë.

Me i ngrânë shpêzt e Karadakut,
Qi edhe lshojshin fort m'erë t' gjakut...
Msŷni Turku me fuqí;
Priti Shkjau me trimëní,
E ka' u ndeshen me furí:
Si t' u ndeshshin flakë e agzot:
Lum e lum per t' Madhin Zot!
T' i a dha vigma e t' i a dha ushtima,
T' i a dha krizma e bumullima;
T' nisi topi me gjimue,
T' filloi pushka atŷ me vlue,
T' u perlá Turku me Shkjá
Njâni m' tjetrin t' u ndersŷ,
Shoq me shoq t' u kaperthye,
Njâni msŷj e tjetri shtŷj:
Si dy dema báll per báll
Qi atje n' djerr a n'ndonji záll,
Kúr bâjn gjedhet mriz prej s' t' zetit,
Kaperthye brynash n' mjet vetit,
Kukzue shpînet, bâ kulár,
Shtangue bishtin strumullár,
Dyndun pluhni rê n'ajrí,
Rrín t' u vrá me t' madhe mní,
Dér t'i dajë ndonji barí.
Dý herë Turku u kap në maje,
Dý herë Shkjau e lshoi nder zaje,

415-425 *flakë e agzot*: shkëndí, xixë, e barut. — *vigma*: brimë.
430-440 *gjedhet*: bagtija e trashë, qét, lopët etj. — *Kukzue*: bâ kuk, përulë kurrizin e shpinës. — *Shtangue b. strumullár*: ngrehë, çue, b. drejt si ustêni. — *e lshoi nder zaje*: e bâni t'ulej në breg të lumit të Rjekës.

Tue shtrue shpatin me Harapë.
Por, kúr s' tretit muer me u kapë
E me dalë prap m' maje t' malit,
Kû n' Mal t'Zí kje pika e djalit,
I lshoi m' tokë at herë *shejshânat*,
Edhe u çue e zuer tagânat,
E si bisha tue lurue,
Fulikare m'Turk u lshue.
E t' i a nisen me i krekcue
Kê me krye, po, e kê me kokë,
Tue i lshue shyt dekun per tokë.
Atŷ Turkun e lshoi zêmra,
Edhe vend s' i zû mâ thêmra;
Por u drodh e solli shpinen,
E n' teposhte e muer rrpinen.
T' i u lshue Shkjau mrapa per gjurmë,
E me vigme e t' madhe zhurmë,
Vrap per vrap e turr tue e ndjekë,
Kê tue therë, kê tue lânë dekë,
E dermoi dér poshtë në Rjekë,
Kû prap zhgjetë i vêhet m' shpinë,
Edhe e dbon e e qet n' Vraninë.
Kur me sŷ ká pá Dervishi,
Se Nikolla ushtrín i a prishi,
Fort nji herë aj na âsht idhnue,

440-445 *shejshânat*: lloj pushke e vjetër dhe e gjatë.

445-455 *Fulikare*: K. I, 128. — *krekcue*: me u pré gjymtyrësh porsi pritet (krekcohet) landa kur i shkurtohen degët. — *shyt*: pa kokë. — *e muer rrpinen*: iku teposhtë nepër nji vend të pjerrët.

Ka shkrepë kâmët porsi i terbue;
Idhtë *javerin* ká qortue;
Por, mandej, zgiedh nji *allaj* t' rí,
Nder mâ t' mirët qi i kisht' n' ushtrí,
E ja qet Shkjaut mrapa shpinës,
M' i a pré rrugen e Cetinës.
Veç Nikolla, i biri i Shkinës,
Po kisht' kênë nji biramel,
Qi mâ n' Shkjá shoqi s' i del:
Prande' e pá me kohë rrezikun,
Edhe u drodh e u vû në t' hikun;
Mori malin thik perpjeta,
Tuj u zhdukë me çeta t'veta.
U zhduk Knjazi, e Dervish Pasha,
Idhtë ngerthye ato vetlla t' trasha,
Mori rrugen per Cetinë.
Vall, a hîn Pasha n' Cetinë?...
Nuk e diej a hîn n' Cetinë;
Por n' Cetinë e diej se s'rrin:
Diç po vlon atje n' Berlin . . .

465-475 *javerin*: ndihmsin, adjutantin. — *allaj*: rregjiment. — *biramel*: i kujtueshëm, dinak, dhelpnak.

475-483 *ngerthye ato vetlla*: K. I, 302. — *Diç po vlon atje n'Berlin*: dishka po zien, po pregatitet në Berlin.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Shtatët

KUVENDI I BERLINIT

ARGUMENTI

Para ushtimës e gjamës, qi vjen nga Rumelija, Poeti pëvetë Zanën e vet per t' i diftue se shka jânë. Pergjegja âsht e qartë. Lufta ndermjet Turqis e Rusvet kishte shpërthye dhe do të kishte shkue gjatë, po mos të kishin hî ndermjet fuqít e mdhá europjane. Kështu nxen fill Kuvendi i Berlinit. Mjerisht per Shqipní së mendon kurrkush n' atë mbledhje. Perkundra Knjaz Nikolla, sado i veshun si lypës, paraqitet dhe pranohet në kuvend. Ankesat e tija të përvájshme prekin dhe thejnë zemrat e të mdhajvet. Këta, në godi me Sulltanin, i apin dorë të lirë mbi viset shqiptare të Veriut dhe dájnë qi Plava, Gusija, Shkodra e Malsija t' i kalojnë Malit të Zi, kufini i të cilit do të kapej deri në rrjedhën e Drinit. Ky vendim i padrejtë ban Poetin të

namë nenshkruesët e aktit mizuer dhe përbétohet se Shqipnija s' ka per t' i u lëshue kujë, para se gjaku të derdhet deri në gjû dhe bota marë të kállet flakë.

Gëzimi i Knjazit âsht i pamasë. Ai tashti s' mendon veç kohën e ardhëshme plot pasuní e të mira, plot madhní e nderime. Këthehet në Cetinë dhe thrret Pál Milanin, të cilit i urdhnon të gatojë sá mâ parë pêsë taborre dhe me to të nisej per tokat shqiptare. E porositë dhe i ep planin e luftës. Pali, mâ i urtë se trim, pleqnon me vedi e bindet per fjalët e Knjazit, per të cilin ishte gadi me u hjedhë në flakë të zjarmit e në valë t' ujit, por jo me rá në Shqipní. Qeshë Nikolla para ligshtësís së prîsit dhe nisë t' a tallë tuj e këshillue, si në gaz, të bâhej pop a por të njeshte furkën e grues per të tjerrë, në vend të sajë, te dera e shpís. Ata shka s' ndigjon Pali, ka per të m' a çue në vend Mark Milani — thotë krajli — dhe me nji herë ep urdhën të thirret tanë burrnimi n' ushtrí.

Tuj bâ të vetat fjalët e Zanës i sjellet Poeti Knjaz Nikollës dhe e qorton per gabim qi ishte tuj bâ, mbasi rrêhet keqas kushdo, qi i nget në të pádrejtë Shqiptarët.

Deh! oj Zânë, tý t' kjosha true!
A thue din ti me m'kallxue,
Se ç'ká ndêjë tue bumbullue
Andej larg kah Rumelija,
Ka' ajo Plevna e Bulgarija?
A kjenë topa a veç kjenë gjâmë,
Qi u dridh toka ashtû nên kâmë?
Besa, jo, pra nuk kjenë gjâmë
Qi u dridh toka ashtu nên kâmë;
Por kjenë topat e Rusís,
Kjenë havanat e Turkís
Qi bumblluen fushës s' Rumelís,
Nâtë e ditë tue rrahë pá dá,
Rumelín t' tânë n'gjak tue e lá
Kah na u pré Turku me Shkjá,
Me Miskov Turku ka' u pré.
Rrëmej gjaku shkulm mbí dhé:
Si mjerë zêmra e atyne nânave,
Qi i pa'n djelmt atyne ânave,

1-10 *tý t'kjosha true*: tý të qofsha kushtue. — *Rumelija*: krahinat bregore mbi Detin Egjé. — *Plevna*: qytet në kufí me Bosnje.
10-15 *havanat*: K. VI, 333.
15-25 *Rrëmej*: rrodhi, gufoi gjaku gulfa gulfa.

Perse kryet nên grykë t' havanave,
Kur të rrahin kta batare,
S' i bân nierit, jo nji pare.
Bre mâ zí 'dhe pat per t' ndollë,
Pse tue u rrasë kje Shkjau n'Stambollë,
Me zhbî Mbretin m' post të vet;
Veç se u rán Krajlat ndermjet,
Edhe pushka tashti prâni.
Sod t' shtatët Krajlat e Sulltani
N' at Berlin na jânë bashkue,
Na kan nisë me e bisedue
Se si pûnen me e vendue,
Per me vû paq edhe besë,
Per me shue luftë e ngatrresë,
Zêmer t' keqe, mní e resë,
Tue ngulë gúr, tue ngulë kufî,
Per gjith vend, per gjith mbretní,
Giatë Balkanit m' Dét të Zí.
Por tue kênë se besë e fé
Nuk po kisht', jo, sod mbi dhé,
E se i forti, n'armë merthye,
Aj po kisht' gjithmonë arsye,
Un tue e pasë jam ktû do frigë
Se na bîn ndo'i pûnë e ligë
Per Shqypní e per Shqyptarë:
Ke kta s' kan miq as kumarë,
Qi me e folë per ta nji fjalë,
Qi me hî atŷ zot me u dalë.

25-30 *Me zhbi Mbr. m' post të vet*: me rrëxue mbr. nga froni.
30-35 *mní e resë*: K. VI, 168.

Pse, edhe qe, qaj Knjaz Nikolla,
Lshue dollamen pola-pola,
E me 'i strugë të gjânë dý pllâmë,
Me 'i kosh rrethe neper kâmë,
Shkye shallvarësh mbî kupë të giûnit
Me ju dhimët gurit e drunit:
Aj po u del Krajlave para,
E me fjalë e dokrra t' mara
Po ja nisë atŷ me kjá,
Se aj tokë buke nuk po ká,
Bjeshkë e vrrî se atí i jânë thá:
I jânë thá e i jânë shkrumue,
Të tânë shkam e rrasë e lmue,
Pa nji kallzë, pa nji shkop drûje,
Sa qi poplli, rreshkun ûje,
Asht ka' i del prej Cernagore,
Po s'i u lshue nji tokë gratçore,
Si, bjen fjala, toka arbnore.
Toka arbnore, tokë me nâm
(Blé me pash e shitë me pllâmë,
Pashi argjand, pllâma florî,)
N' daç per bjeshkë e n' daç per vrrî,
N' daç per dhên e n'daç per dhí,
Si per bukë, si per tagjí

45-55 *Lshue dollamen pola-pola*: K. III, 204. — *E me 'i strugë,... Me 'i kosh rrethe*: K. I, 293. me dollakë të gjatë sá me mbushë nji kosh me to. — *Shkye shallvarësh*: me brandavekë malazez, ngjyrë qiellë, të shkyem.

55-60 *e dokrra t'mara*: me bisedë kote, por të thanuna mirë.

60-65 *e rrasë e lmue*: rrasë e láme. — *prej Cernagore*: nga Mali i Zí. — *tokë gratçore*: K. II, 7.

Si per pûnë, si per tregtí.
Edhe Krajlat po e ndigiojn,
Po e ndigiojn—as s' po e qortojn;
Veç se bashkë me Mbret t'Stambollës,
Po na i napin dorë Nikollës,
Me mârrë Plavë, me mârrë Gucí,
Me mârrë Shkodren me Malcí,
Dér kû dán vendi me Drî:
Si atê Zoti m' a marroftë,
Mbret, a Krajl, a kushdo kjoftë,
Qi vû dorë m' leter mâ i pari
Vendit t' vet me dalë Shqyptari,
Ase rob me ndêjë nen Shkjá,
Pagë e t' dheta atij tue i lá!
Se, per Zotin—kjoftë levdue!—
Per pa u bâ gjaku der m' giû,
Kurr Shqypnín s' kem' per t' a lshue.
Se kur t' mêrret, vall, Shqypnija,
Flakë do t' ndezet rrokullija,
E do t' binden fiset t' tâna
Kah bjen dielli e kah mêrr hâna.
Gjaku i jonë, po, ká me vlue,
Nama e jonë, po, ká me ushtue,
Ka me i shkue m' vesh Perendís,
Edhe i Lumi, n'frymë t' idhnís,

70-80 *s'po e qortojn*: s'po i a prishin fjalën. — *i napin dorë N.*: i napin dorë të lirë. — *Me mârrë Plavë... Gusí*: dý krahina shqiptare.

90-95 *rrokullija*: tanë bota rreth e rrotull.

95-100 *n'frymë t'idhnís*: K. VI, 211.

M'vend Europen ká me e vrá:
Të tânë n' gjak ká per t' a lá.
Kúr ka ndîe qaj Knjaz Nikolla,
Se atí Europa edhe Stambolla
Dorë i dhânkan mbî Shqypní,
Me dalë cubi nji zotní:
Vû kapicen m' njanin sŷ,
Se ç'â hjedhë e ç'ká lodrue,
Se 'dhe kangës ç'i a ká fillue,
Porsi krushku tue vallzue!
Lum e lum, po, i biri i Shkinës,
Se nder ksolla të Cetinës,
N' ato kohë qi kan me ardhë,
Ká me ngrânë aj bukë të bardhë,
Ká me zí aj mish taroçit,
Ká me pí, po vênë prej poçit,
N' të dý faqet me i plasë gjaku,
Kacadrê me i ndêjë mustaku.
Në Cetinë mandej ká dalë,
Pál Milanit ká çue fjalë:
More Pál, more ti djalë,
Nji sahat mos t' bâjsh me u ndalë,
Por flutro si gjeraçina,
Edhe peja ke Cetina;
Pse due t' ap un t'ý nji ushtrí:
Pêsë taborre djelm të rí,

110-120 *mish taroçit*: K. V, 68. — *Kacadrê... mustaku*: ngrehë musteqet porsi brinat e kacadrênit (*lucanus cervus*). — *si gjeraçina*: K. I, 277.

120-125 *peja ke Cetina*: eja në Cetinë se kam nji fjalë. — *taborre*: K. VI, 90.

T 'tânë Sokola lé n' Mal t' Zí,
Per me i qitë un n' at Shqypní:
N' Hot e n' Grudë, n' Plavë e n' Gusí
E ato vende me m' i shtrue,
Se ato Krajlat m' i dhanë mue,
Me shkelë m' to gjith si të due.
E mandej, si per nji javë
T' m'i keshë shtrue Gucí e Plavë,
M' beh t' m'i bijsh Lekve t' Malcís,
Si njaj ujku prej pusís,
E me shpatë e me konop
Të m'i bâjsh mue Lekët per shkop,
Edhè vendin, gjânë e giatë,
T' m' a pushtojsh dér m' Prrue të Thát.
Pse, si shtrue t'a kem' Malcín,
T' kem' mârrë Plaven e Gucín,
At herë na po t' rrasna n' Shkoder,
Tue luejtë valle e tue kcye loder,
Si ata mâzat neper lâmë,
Pa na hî kund ferrë në kâmë.
Pál Milani thotë nji fjalë:
Njeksaj pûnë â vshtirë me i dalë;
Se p'r 'i javë s' shtrohet Malcija,

125-135 *N'Hot e n'Grudë...* fiset e para të Malsís, të zaptueme prej Malit të Zí. — *M'beh t'm'i bijsh Lekve t'M.*: t'i sulmojsh papritmas Malsorët e M. së Madhe. — *ujku prej pusís*: ujku nga prita. — *Të m'i bâjsh... per shkop*: nga të rrahunat të kenë nevojë të mbahen në shkop.

135-140 *dér m'Prrue të Thát*: prrue qi xên fill në Pyllin e Bogës e derdhet në Liqê të Shkodrës.

Se as me pushkë s' mêrret Shqypnija.
Vênu shêj, po, fjalve t' mija,
E mos nguc grênzat me krande,
Perse ngucë të zezen t' ande,
Pse edhe jashtë n' ket pûnë ké marrë:
Per pá t' pasë kush gjak as varrë,
Nuk thotë Zoti, as s' e ep kanûni
Në vend t' huej me hî perdhûni.
Jo, po, m' thuej në zjarm me rrânë,
Me i rá detit ânë e m' ânë,
Se n' fjalë t' ande atje do t' veta;
Por n' Shqypní, besa, s' mund t' veta.
Qeshi Knjazi vesh e m' vesh,
Se ti s' kênke-o burrë prej nesh:
Kênke burrë veç me ngrânë pshesh,
Q' se i a nisë me m' predikue,
Thue se 'i grue vetë kam qillue
Qi me u trêmë prej fjalve t' ueja,
Per çka m'flet, per vende t' hueja.
Jo, po, mirë do t' isht' per tý
Kamelaf me vû ti n' krye,
Me lshue mjekren dér nen gjí,
E me dalë Pop ti n' Mal t' Zí
Per n' mos daç ti n' shpí me shkue
Me njitë furken porsi grue,

145-155 *E mos nguc grênzat me krande*: (grêthat) mos kerkò rrezik, belá. — *Pse... jashtë... ké marrë*: ké dalë jashtë masës së duhun, e ké teprue. — *me rrânë*: me rá.

160-170 *burrë... me ngrânë pshesh*: burrë i lig, frigacak. — *me m'predikue*: me më qortue, me më këshillue. — *Kamelaf*: kësulë popash, kamillaf.

E aty n' derë, ndêjë mbî ndo'i krroqe,
Me tjerrë m' bosht me t' ande shoqe,
Tuj u zé me tê n' shullâ:
Se per luftë s' u dashtke gjâ.
Sa per luftë âsht Mark Milani
Burrë si motit, trim si luani,
Qi edhè ushtrís ka per t' m' i prî,
Per me shtrue Plavë e Gucí,
Per me shkelë Lekë e Malcí.
Edhe Shkoders mrendë me i hî;
Me i hî mrenda me bajrak:
Me bâ Shkodren Karadak.
Kshtû tha Knjazi e lshoi kushtrimin,
Per me mledhë n' ushtrí burrnimin.
Pingroi Zâna neper molla:
Hajde! hajde! or, Knjaz Nikolla,
Se pak giatë jé shtŷ me fjalë:
Se vjen moti per kadalë:
Se s' din nieri kû mund t' dalë,
Po kje 'imend se lshon aj vrapin
Mâ të madh se t' a két hapin:
Si, me giasë, ti don m' e lshue,
Q' se nder mend tý t' âsht ngujue
Në Gucí nji ushtrí me e çue,
Shqyptarín nji herë pa e pvetë:

170-175 *ndêjë mbî ndo'i krroqe*: mbi karroqe, babune, vozgë misrit.

180-190 *Karadak*: K. I, 59. —*lshoi kushtrimin*: qiti lajmin, zânin (kush âsht trim), (alarm). — *Pingroi Zâna*: Zana (K. II, 50) lëshoi zânin, briti.

A thue e lshon Gucín e shkretë,
A thue e lshon Malcín e ngratë,
Per pa i shprazë dý pushkë m' të thatë.
Me Shqyptarë, more Nikollë,
Mundet nieri ngusht me ndollë,
Po s'u shkoi aj mrendë per mik;
Se ata lé kishin çelik,
E vû sŷ kishin me dekë,
M' erz a m' tokë me pasë me i prekë,
S' ka shka bân nder ta i huej'!
Se ata gjallë s'i shtrohen kuej,
N' dashtë t'jét Knjaz, a n'dashtë t'jét Mbret;
Se atà Mbret po ishin n' dhé t' vet:
Fort gabon kush i gerget!

200-209 *E vû sŷ kishin*: e kishin caktue, vendosë. — *M'erz*: në nderë. — *i gerget*: i ngacmon, i trazon.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Tetët

ALI PASHA I GUCÍS

ARGUMENTI

Në të zbardhun të dritës Ali Pasha çohet prej gjumit, veshet e mbathet dhe gaton kalin e shalës per rrugë. Para se të nisej përshëndetë nanën e vet plakë dhe kësajë i lên porosít burrnore të rracës fisnike shqiptare. Pasha kërkon qi e ama të vazhdojë me qenë mikpritëse, e ndershme, dorëdhanse me të vorfën e bujare me t' afërm. I difton — e vetëm kësajë — se ai do të bite deri në Pejë per t' u takue me Haxhi Zeken dhe e këshillon mos të merzitej per tê, në vonesë, mbasi shtekut nuk i dihej kurr caku. Mandej i sjellet grues, së cilës i lên amanet djalin, endè në djep. I qet në mend se detyra e sajë âsht mirërritja e fëmis, i cili tuj qenë djali i nji Ali Pashet, duhej të rritej bujár, trim, besnik, luftëtár, kuvendtár e i aftë me prî e i mirë me ndigjue. Në qe, mandej, se Shkjau, nësá ai ndodhej larg, kishte per të rá në Gusí, ajo vetë, sado

nanë, do t' i a pritte kryet në djep, por kurr s' do të lêjonte me u a dorzue gjáll në duerë.

Niset Pasha shqiptár mbytë në mendime, të cilat vetëm Perendija i din. Dikur, mbas shum rruget, kapet tek nji stom dhe aty pranë njaj gurre e nen nji hije ulet të pushojë. Kujtimet e rreziku, qi i kercnoheshin vendit e mbarë Shqipnís s' e lanë të qetët, si i qetë së âsht luani, të cilit anmiku i rrëmbeu klysht e hiku pa e pá kush. Tretë në këto mendime sjellë sŷt habitshëm dhe prej shpatit të malit shef kah i afrohet nji si Hije, veshë më të bardhë, stolisë me rreze, ngjeshë me nji shokë arit dhe me flokë të lëshuem, qi i derdheshin shtatit hyjnuer. Para kësajë fytyre mbinjerzore trembet kali dhe Alija i a ngulë sŷt asajë, qi tashti kishte nxanë vend mbi ylbera të kronit. Dikur merr zemër e e pëvetë se kush ishte ajo e se që besimit ishte. Rreziku i Shqipnís, vendimet e pleqnís së Berlinit, qellimet e Knjaz Nikollës, pakujdesi dhe shpërdorimet e Shqiptarëvet nder rasa të tilla e bajnë Hijen të çfaqej dhe t' i diftojë Pashës se aio ishte Ora e Shqipnís, por jo mâ mbrojse e ambël, por shituese e idhtë kundra bijve të vet shqiptarë, mohuesa të vendit a por të pakujdesshëm para rrezikut të perbashkët. Bét e Alís e dishiri vendimtár per t' u flijue ai e i biri per Shqipní, zbusin idhnimin e Orës, e cila, si në shpërblim, i ep kreshnikut nji fuqí mbinjerzore sá me zhgulë lisat vendit, me qenë i pavarrueshëm nga tagani a pushka, nga plumbi e gjylja e topit. Pasha provon fuqín e ré dhe, në saje të sajë, zhgulë lisin, por i mungon fuqija per t' a ngulë rishtas në dhé. Qeshë Ora e prap i afron rozmarín per të thithun prej sajë fuqí të reja. Tashmâ lisat në dorën e tij janë hûj gardhit dhe luen me ta tuj pritë se shka po i pergjegjte Ora. Por ajo ishte zhdukë e bâ voesë nder lule.

Kali e nzitë Pashën të marrë rishtas rrugë. Gjoku fluturon si rrufeja dhe kreshniku i Gusís e din se Shqipnija ishte në rrezik.

Drita duel, dielli s' ká lé,
Alì Pasha, 'i trim rrfé,
Heret sod na kênka çue,
Kênka veshë, kênka shterngue,
Paska mathë çizmet dér m' giû,
Edhè u ulka në katue,
Kû nisë gjokun me shilue,
I vên frênin prej florinit,
I vên shalen telatinit,
I a shterngon me tre kollana:
Hidhet gjoku porsi Zâna,
Porsi Zâna n' mal t' Tomorrit:
Edh' e zier te dera e oborrit,
Nânes s' vet aj kû po i thrret,
Kû po i thrret e kshtû po i flet:
« Po ndigio, morì ti loke,
Bânmu nderë miqve edhè shok'e,
Bânmu nderë, kush të jetë per nderë,

5-15 *katue*: K. VI, 258. — *me shilue*: me e pregatitë kalin per nisje. — *frênin prej florinit*: frênin me pulla arit. — *shalen telatinit*: shalë lëkure viçit ase lëkure së ndritshme qi regjej në Janinë. — *kollana*: K. V, 105. — *Tomorrit*: mal i përmendun në lindie të Beratit (m. 2480).

Mos lên t' vobeg me t' kjá n' derë,
Mos lên t' vobeg n' derë me t' kjá,
Por t' m'i dalsh moter e vllá,
Por t' m'i dalsh ti nânë e tatë,
Si të Parët na lanë zanát;
Se kan bîjtë do pûnë të reja
E do t' dal un dér kah Peja,
Dér kah Peja, dér kah Reka,
Per me u pjekë te Haxhi Zeka;
E nuk diej kur ká me m' rá,
Me u kthye dalë, me tý me u pá,
Persè shtegu orok nuk ká ».
Nuses s' vet, mandè' i ká thânë:
« Nji amanet jam tue t' a lânë:
Rritma djalin djalë bujár.
T' më dalë burrë e burrë shqyptár,
T' m' bâhet trim e kuvendtár,
Me qindrue per kanû t' vet,
Me luftue per Atme e Mbret:
T' diej me prî e me ndigiue,
Armët e besen mos me i lshue,
Kûdo pûna me i qillue.
Por në kje se Mali i Zí
Erdh e rá kurr në Gucí,

15-20 *t'vobeg*: të vorfën (varfër).

25-30 *Dér kah Peja*: deri në Pejë: qytet i Kosovës në rranxat e Çakorrit. — *Reka*: fusha dhe krahina në rreth të Gjakovës.

30-35 *Persè shtegu orok nuk ká*: udhtimi s'ka ditë të caktueme per këthim.

Dér sá t' jét djali kerthî,
Pásh njat Zot, qi të ká falë,
M'a ndigio ti, grue, nji fjalë:
Bâne zêmren gúr e krep,
Premia djalit kryet në djep:
Mos m' i a lsho Knjazit n' dorë gjallë:
S' due t' a lâ n' Shqypní un prrallë,
Se nji biri i Alì Begut,
Se nji i nipi i Skanderbegut
Knjaz Nikollës i ká sherbye
Se ká vû *kapicë* mbí krye,
Se ká ndêjë per t' gjallë nen Shkjá,
Pagë e t' dheta atij tue i lá.
Mâ mirë n' vorr m' u kjá per mâll,
Se nên Shkjá me ndêjë per t' gjallë! »
Kshtû tha Alija e i hypi kalit,
Edhè u nis terthores s' malit,
Porsì breshni me duhí,
Tue mendue, duhan tue pí.
Ç' do t' mendojë, vall, Alì Pasha,
Qi i ká vrâ ato vetlla t' trasha,
Qi i ká vrâ ata sŷ si zhgjeta,
Thue se n' mní i ká ardhun jeta?
Se shka endë kjo mendja e nirit,
S' din kush gjâ, posë njatij t' Mirit
Qi nuk flên as kurr nuk kotet,

40-50 *kerthî*: kërthinjë, fëmij djepi. — *Bâne zêmren gúr e krep*: bânu zemër-fortë, si guri, si shkëmbi.

65-70 *n'mní i ká ardhun jeta*: i âsht merzitë jeta, e urren jetën. — *njatij t'Mirit*: Perendís, i cili âsht vetë e Mira.

Qi ká n' dorë stinët edhè motet,
E qi rrezja e sŷut ka' i priret
T' zêmers s' nierit kthellon gjiret,
E i a shef të tâna endiret,
I a skjyrton t' gjitha dishiret,
Qi atŷ mrendë rrín t' u perzí
Dikû bardh e dikû zí:
Aj, po, din shk' âsht tue mendue
Alì Pasha rrugës tue shkue.
Un veç diej t' u tham nji fjalë,
Se, tue shkue ashtû m' kál e m' shalë,
Tue rá dromit me t' mdhej hapa,
Shum do rrugë ká lânë permbrapa:
Shkote gjoku porsi rê:
Edh' âsht kapun te nji rrê,
Kû nji lis i bukur ishte,
Lisi ishte e hije kishte,
Edhè kishte 'i gurrë per brî,
Gurrë të gjallë, të kjartë florí,
Kû edhe gjokun ka ndalue
E i ká zbritë per me pushue
Nen at hije e te njaj krue.
Tue pushue per nen at hije,
Si luâ, qi prej shkretije

70-75 *rrezja e sŷut ka' i priret*: kah sjellë sŷt, shikimin, vetëm me nji të këqyrun, të sjellmen sŷt. — *T'zêmers s'nierit kthellon gjiret:* depërton në thellsít e zemrës së njeriut, vren mshefsinat, dëshirat (*endiret*) e shpirtit.

80-85 *dromit:* udhës, rrugës së madhe. — *te nji rrê*: te nji rrugë e ngushtë, rrugë dhísh, ravë.

Zên m' ndo' i moje, kputë e lmekun,
Pá dobí mbasi t' ketë ndjekun
T' letë anmikun, qi i grabiti
Klysht e njomë e mnís i rrshiti,
Me sŷ t' vrântë kundron Alija
Se sá bukur Shqyptarija
Rreth e çark i shtrohet para
Me liqêj, me lume e ara,
E me male të madhnueshme,
E me pyje të blerueshme;
Edhè sŷt i mushen n' váj,
Kah mendon se fati i sajë
Nder duer t' hueja gjithmonë ngeli,
Se mâ i *keqi* p'rherë e shkeli
E s' e la me çue kurr krye,
S' e la dritë me pá me sŷ.
E ashtû ndêjë trimi nen hije,
N' mend tuj endun pûnë Shqypnije,
Kur qe shef logut tue ardhë
Nji si Hije veshë në t' bardhë,
Si nji vashë qi fat vè s'parit,
Shterngue ijet me 'i shogë arit,
Edhè zhdredhun flokët giatë shtatit
Si ato rrezet krés s' njaj shpatit
Kur bân dielli per me lé

90-100 *Zên m'ndo'i moje:* ngul, xen vend mbi ndonji naltsi. — *lmekun*: gadi pa frymë prej së lodhunit. — *mnís i rrshiti*: i pështoi mënís, i u largue rrezikut.

105-115 *ngeli:* mbet. — *Si nji vashë qi fat vè s'parit*: si vashë qi shkon nuse, te fati i vet. — *Shterng. ijet me 'i shogë arit:* me nji brêz, sherit arit, në mes.

Neper brymë të nadjes s' ré.
Ardhun shtatit si breshâna,
Si ajo vera e si ajo Zâna,
Bite shpatit tue flakue,
Dér qi vjen e zên mbî krue,
Vjen e zên fill nder ylbera
Qi ndermjet t' stomeve t' blera
E per rreth t' argjantë t' currilit
I trajtote rrezja e diellit.
U trand gjoku kur e pá,
(Thonë se kali praskë nuk ká).
Curroi veshët e ngrefi kryet
E harû, pá i a dá sŷt:
Turfulloi nja dý a trí herë,
Tuj u zmbrapë rudines s' blerë,
Kah kisht' ndêjë Alija pshtetë.
Ali Pasha e pá edhè vetë,
E m' njâ'n krah si kisht' zatetë,
I dha shtatit e u drejtue
Edhè ndêj aj tue kundrue
Palè a isht' nieri asè hyjní.
E tue kqyrë ashtû n' habí,
Qatje vonë po nisë me i thânë:
« Pásh Njatê qi të ká dhânë,
A jé nieri a se jé Zânë?
A lutë Pashkë a lutë Bajram? »

115-125 *Ardhun shtatit*: zhvillue mirë, me trup të tërhequn si breshana, si selvija.

125-130 *t'currilit:* fiskaja e ujit. — *praskë*: perde, mbulesë, pengesë në të pám. — *Curroi veshët:* ngrehi veshët.

« Se shka jam e shka nuk jam,
Se a lus Pashkë a lus Bajram,
Se a bâj hije a jo n' ket jetë,
Ktû s' âsht ngaeja me pëvetë: »
Po i thotë Hija atëherë Alís.
« Se ngusht janë pûnët e Shqypnís,
Se mrendë besa âsht krejt harrue,
Se lugat m' tê Knjazi âsht çue,
Asht çue Knjazi m' tê lugat:
Ká qitë sogjet shpat e m' shpat:
Don me dalë dér n' Rozafat.
N' at Berlin u dá pleqnija,
Në dorë t' Shkjaut me rá Shqypnija ».
« Mo, pásh Zotin! Shka po flet?
Zên Alija e po gerthet.
Po a s' ká Zot a s' ká kund Mbret,
Qi nji Knjaz i Malit t' Zí
Mund po e bâka aj sod pleqní
Me i pushtue kto Malet t' ona,
Kû, se rrmen Drini e Valbona,
S' ká rá mrendë parmendë e huej,
Pagë e t' dheta s' jânë lá kuej? »
« Jo, po, prá, i pergjegji Hija;
Nên kâmë t' Shkjaut do t' vuej Shqypnija,
Edhè Knjazit pagë e t' dheta
Do t' i lajë per sá t' rrjedhë jeta ;

145-155 *s'âsht ngaeja:* s'âsht koha, janë punë tjera mâ parë. — *Se lugat... Knj. âsht çue*: K. V, 11. — *sogjet shpat e m'shpat:* rojet, pritat gjithkahë. — *dér n'Rozafat*: K.I, 56.

160-165 *se rrmen Drini e Valbona*: qëse rrjedh Drini e lumi i Valbonës.

Persè sod gjindja shqyptare,
Rrêjtë me pare e me timare,
Besë e fis kta kan mohuemun,
Krejt Atdhén kta e kan harruemun,
Edhè armët i perdorojn:
Kur mos t' vrasin shoqisho'in:
Jo per t' sjellë lirín Shqypnís,
Jo per t' marë e t' mirë t' njerzís,
Por per t' zgiedhë se kê nder t' huej
Zot Shqypnija do t' a quej.
Marre e turp per fis t' Shqyptarve
Me shnderuem namin e t' Parve
Edhè rob deshtas me ngelun
Nên kâmë t' hueja ndrydhë e shkelun.
Si moskush m' ftyrë t' rrokullís!
Se un jam Ora e Shqyptarís,
Se un Shqyptarët-o do t' i nâmi,
T' mos u zhbîhet arve grâmi,
T' mos u dahet dhênve dâmi,
T' mos u lindet djalë në voter,
T' mos u rritet vllá as moter,
Por le t' shuehen nên zgiedhë t' huej,
Porsi shuehet krypa n' ujë ».
« T' lshosha bjeshkët, o morì Zânë,
Merr Alija, atëherë, me i thânë,
T' lshosha bjeshkët e t' lshosha malet,
Mos na nâm, he shto' Zo' vallet!

170-175 *Rrêjtë me pare e me timare*: K. VI, 151.

185-200 *T'mos u zhbîhet arve grâmi:* qi mos t'u dalë faret grami, nji bár i damshëm qi rritet ndër ara e i merr ushqimin bimvet. — *Mos na nâm, he shto' Zo' vallet!*: emën

Se né nâma na ká rá,
Se né besa na ká vrá,
Q' se ká mrrîjtë fisi i Shqyptarit
Me u dridhë para *Gospodarit,*
Shqyptari me u dridhë n' sŷ t' Knjazit,
Qi as sá luga m' fyt t' nji mazit
S' çon kandár aj nder mbretní...
Jo, por, n' kje se n' Shqyptarí
Ké gjetë hije me pushue,
Ké gjetë gurra me u freskue,
E rudina me lodrue,
Me lodrue e me vallzue
Krah e m' krah me t' Bukrat tjera
Kur lulzon e butë Prendvera,
Pásh njat sŷ, qi e paske hýll,
Qi m' a çilë e qi m' a myllë
Si ajo hâna neper pyllë,
Deh! m' kallxo n' ket hije shpati
Si t' a pshtoj Shqypnín, i ngrati;
Se t' bâj bén mbî gúr të vorrit,
M' Bigë të Shalës e m' shkam t' Tomorrit,
Qi per tê nuk m' dhimet djali,
Qi per tê jeten e fali. »
Kur ká ndie Ora e Shqypnís

përkëdhelës per fëtyrat mitologjike, të cilat n'idhnim mund të bâjnë keq ase të shitojnë njerzín a vendin, qi kanë nen mbroje.

200-205 *Gospodarit:* K.I, 278.

205-220 *me t'Bukrat tjera:* me Zanat tjera. — *M'Bigë të Shalës e m'shkam t'Tomorrit*: per majën e Bigës, në Dukagjin, mbi fshatin Shalë e...

Se shka i tha Pasha i Gucís,
Fort me vedi ajo â gëzue,
Edhè *Pashës* kshtû i ká ligjrue:
« M' kâmë, prá, Alì per n' kjosh kund gjallë,
Nuk âsht ngaeja sod me u tallë:
Knjazi topin âsht ka' e kallë.
Dil e piqu m' Haxhi Zeken;
Grish Kosoven, bashkò Reken:
Lsho kushtrimin n' Toskë e n' Gegë;
Mblidhniu tok si kokrrat n' shegë:
Forca tok — s' bâhet rrcok
Edhè, lidhë me besë shqyptare,
Bini Shkjaut ju fulikare:
Un me jue kam me qillue:
Shkján nên kâmë kam me u a shtrue.
Por, pse ti m' a bâne at bé,
Se nep jeten per Atdhé,
Qe un po t' ap nji forcë të ré
Vendit lisat ti me i shkulun,
M' tŷ tagani mos me u ngulun,
Plumja e pushkës tý mos me t' vrá,
Gjylja e topit mos me t' rá. »
Edhe kshtû tue ligjirue,
Alì Pashës ajo âsht afrue:
Ká qitë doren mrendë në gjí,
Ká xjerrë jashtë do rozmarí:

225-230 *Dil e piqu:* del e bân takimin, ndeshu.

230-235 *Forca tok - s'bâhet rrcok:* forcat e bashkueme nuk qiten poshtë udobisht, s'bahen si rrcoku (midja) i zogut, qi s'ka randsí.

245-250 *rozmarí:* bimë me erë të kandëshme (*rosmarinus*).

I a ká dhânë t' i mârre erë;
Mandej thânë i ká Alís:
« Hajt, Ali, ti me u sprovue
Palè a e shkulë lisin me rrêma,
Palè a e shkulë e prap e ngulë. »
Edhè trimi i âsht shterngue,
Me dý duert lisin ká kapë,
Dý-trí herë aj e ká trandun,
Me gjith rrâjë edh' e ká shkulun;
Por, kur prap ká bâ m' e ngulun,
As nji giû n' dhé s' mund e shtini.
Fort ká qeshë e Bukra e dheut,
Kur ká pá se aj Ali Pasha,
S' muejtka n' vend lisin m' e ngulun,
Edhè s' dytit rozmarín
I a ká dhânë t' i marre erë.
Kur âsht çue s' dytit Alija,
Me dý duert lisin ká kapë,
E si t' ishte 'i hû prej gardhit,
Shul perpjetë aj e ká ngrîjtun
E dèr m' degë në dhé e ká ngulun.
Mandej sjellë âsht me soditun,
Se ç' po i thotë Ora e Shqypnís;
Por me sŷ t' Miren s' e pá:
Isht' bâ voes e rá nder lule.
M' kâmë Alija habitë ngeli,
Tue kundrue rreth kah zabeli,
Deri nalt kû niste bora,

255-275 *e Bukra e dheut:* Zana. — *me soditun:* me kundrue, me vrejtë. — *kah zabeli:* kah pylli i vogël.

Per me pá se ç' u bâ Ora,
Kur nisë gjoku me hingllue,
Nisë me thunder me trokllue,
Thue se n' mend po do m' i a qitun,
Se s' isht' ngaeja atŷ me pritun.
Asht kujtue, medjè, Alija,
Per shka thânë i kishte Hija,
Se n' rrezik gjindej Shqypnija,
Edhè gjokut m' shpinë ká kcye.
Gjoku turrin ká shperthye:
Kush dý herë s' i pá me sŷ.

275-285 *me thunder me trokllue*: me rrahë tokën me kambë. — *Hija*: Zana, qi âsht hije e jo trup. — *Gjoku turrin ká shperthye*: ka nisë të lëshohet vrap, më të katërtat.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Nandët

LIDHJA E PRIZRENDIT

ARGUMENTI

Poeti grishë Zanën qi, me të krah, të këndojë në "Lahutë" ndodhjen historike të vjetit 1878-1879 *kur, mbas vendimeve të padrejta të Kongresit të Berlinit, Ali Pasha i Gusís qet kushtrimin anë e kand Shqipnís per të mbledhë burrat mâ në shêj nga Gegnija e Tosknija dhe per t'u bashkue në Prizrend. Në Zanin e Alís rrâjnë kreshnikët e Kombit në qytetin zâmadh. Ora e bardhë e Shqipnís, i shef nga Bjeshkët e Ljubotinit, ku e Mira ka ndejën, dhe gëzohet. Thërret Zanën e Sharit dhe, mbasi sbashkut dalin më nji kodër, prej nga kundrohej qyteti, e pëvetë simotrën e vet se a thue i njifte ata burra rreshtue në kuvend. Zana, e habitun para pamjes madhshtore të homeridave të rí, kujton se Shqiptarët e mbledhun janë Akejt e vjetër ase Dardâjt. Nisë, prandej, të cillsojë nder ta Agamemnona e Diomeda. Ban Buzën në gaz Ora dhe tashti i spjegon motrës njikanji herojt Shqiptarë: Ali Pashën, Marash Vatën, Abdyl Frashërin, Prenk Bib*

Dodën, Toptanin, Zogollin, Gjetë Gegë Shllakun, Çun Mulën, Mar' Lulën, Dod Preçin, Vrijonin, Derallën, Shan Dedën, Abdullah Drenin. Ndersá Ora e Zana bisedojnë këso dore mbi moje të Prizrendit, çilë kuvendin Abdyl Frashëri. Ai endë me nji gojtarí të squet, si i perket derës së tij letrare, vjetërsín e fisit Shqiptár, kulturën e lashtë të tij, trimnín e qindresën gjatë shekujve, dashunín per atme dhe luftat e rracës per të ruejtë pamvarsín. Nga fjalët e peshueme të tijat del në shesh se Shqipnija s'shkelet me dhunë dhe se Shqiptari din të desë për atdhé. Këtu Shan Deda i Ded Jakupit nxehet, dhe, tuj i pré fjalën gojtarit, shperthen në shprehje të zjarrta e bé, qi përforcojnë pohimin e mbramë të Frashërit. Ky merr rishtas fjalën dhe perfundon me nji grishje, qi u a sjellë tanë të pranishëmvet per t'i dalë zot tokëvet shqiptare dhe per të pështue Hot e Grudë, Plavë e Gusí nga çapojt e Malit të Zí. Në këto fjalë preket Bajraktari i Shalës Mar' Lula, dhe, tuj u perbetue në Shën Marrabé, nisë kuvendin, në të cilin pohon, me logjikën e Kanunit, se per tê e per Shqiptarët e tanë âsht anmik i njajtë si Shkjau si Turku e se prandej këtij i do vû pushka para. Mbas fjalëvet të tija flet Ali Pasha. Ky tuj i dhanë arsye Mar' Lulës, paraqet nevojën politike qi Shqiptarët të rrijnë per 'iherë lidhë me Mbret të Stambollës, i cili a heret a vonë do të biejë. Per mos t'a çue gjatë kuvendin, propozon per të shkrue nji letër tuj i a drejtue Fuqivet të Mdhá dhe Mbretit. Letra peshohet fjalë per fjalë dhe qartas ven në dukje se toka shqiptare s'âsht as e Italjanvet, as e Hinglizvet, Francezvet, Gjermanëvet as e Sllavëvet e se aio tokë s'i lëshohej kujë as s'i falej.

Shkrepi dielli buzës s' Cukalit,
Eja e t' kndojm, oj Zâna e malit,
Eja e t' kndojm më Lahutë t' Malcís,
Si atà Krenët e Shqyptarís
Në Prizrend na janë bashkue
Per me folë, me bisedue,
Shqyptarín se si m' e pshtue
Prej çapojve t' Malit t' Zí,
Qi ká dyndun top e ushtrí,
Me hî n' Plavë, me hî n' Gucí,
Me marrë Shkodren me Malcí,
Dér kû dán vendi me Drî;
Pse, po thonë, Mbreti i Stambollës
Dorë i dhânka Knjaz Nikollës
Me ndezë zjarm aj m' votra t' ona,
Me ngá qét aj n' ara t' ona,
Me bâ drû n' zabele t' ona,
E me grá e me vasha t' ona
Me luejtë Shkjau harushë nder né,
Thue se s' ká Shqyptarë mbí dhé.
Por po kisht', besa, Shqyptarë,

1-10 *Shkrepi dielli b. s'Cukalit*: rá dielli në buzë të Cukalit. — *Në Prizrend*: qyteti historik në rranzë të Koritnikut.
10-20 *n'Plavë... Gucí*: K. VII, 77-79. — *n'zabele*: K. VIII, 273.

Kisht' Shqyptarë zêmer bujarë..
Burra t' urtë, trima luftarë,
Qi s' po u tutshin kta me dekë
M' erz a m' tokë me pasë me i prekë.
Persè, qe, qaj Ali Pasha
Fort ká vrâ ato vetlla t' trasha,
Ká vrâ vetllat edh' â idhnue,
Burri i botës kur ká ndigiue,
Se n' Berlin âsht bâ pleqnija
Nen kâmë t' Shkjaut me vue Shqypnija;
Edhè n' Pejë trimi ká dalë,
T' tanë Shqypnís ká çue nji fjalë,
Qi shk' â Krye, shk' â Bajraktár,
Shk' â Vojvodë e shpí e parë
Fíll me dalun në Prizrend,
Per me ngrefë atŷ kuvend,
E, si motit, per Atdhé
Me lidhë besë, me lidhun fé:
Besë e fé me lidhë shqyptare,
Se pá dalë Shqypnija fare,
Sa qi n' fushë as në zabel
Mos të lehë mâ qên në stel,
Mos t' këndojë as pulë as gjel,
Vendin t' huejve mos m' u a lshue,
Shkjaut per t' gjallë mos me ju shtrue,
Mos me vû *kapicë* mbí krye:
Mbretit fjalen me ja thye.
Edhè n' lajm qi çpon Alija,

30-40 *n'Pejë*: K. VIII, 25. — *Vojvodë*: kryetár i njaj vllaznije.
40-50 *në stel*: në kaçorre, në strehë. — *kapicë*: K. I, 58.

Trup në kamë çohet Shqypnija,
Shk' â Gegní e shk' â Toskní:
Çohen Krenë e Bajraktarë,
Agallarë e Pashallarë,
Me Vojvodë e me Begllerë,
Trima n' zâ, burra me nderë,
Larg t' permendun per urtí,
Larg të lypun per pleqní:
E kush tok e kush pá shok:
Si atà hyjt qi shkrepin n' qiell:
Në Prizrend na shkuekan fill,
Prizrenjanët kû mirë po i presin,
Bukë e zêmer kû po u qesin,
Si zanát qi e ká Shqypnija,
Kur t' u shkojë miku te shpija.
E si tok na janë bashkue,
Trimat m' kamë atëherë janë çue
E kan dalë në log t' kuvendit,
M' ato mojet e Prizrendit,
Kû kan ndêjun rend mbas rendit,
Me Ali Pashen n' krye të vendit.
Vall, ç' piskati n' hije t' blinit,
N' ato mrize t' Ljubotinit,
Qi ushtoi vigma ashtû zallís?
Ora e bardhë e Shqyptarís

55-60 *E kush tok e kush pá shok:* dikush me tjerë e dikush vetëm.

65-75 *M' ato mojet e Priz.*: n'ato naltsít e Prizrendit. — *ç'piskati*: ç'bërtiti, bzani. — *N'ato mrize t'Ljubotinit*: maja mâ e nalta e grupit të Sharit (m. 2510). — *Ora e bardhë*: K. I, 32.

Paska kênë n' nji gurrë t' u lá,
Edhè e Mira paska pá,
Se atjè poshtë-o në Prizrend
Kenkan mbledhë Shqyptarët n' kuvend;
Paska pá ajo e kênka gzue,
M' mâje t' bjeshkës paska flutrue,
Edhè n' giûhë t' âmbel t' Shqyptarit
Thirrë i paska Zânes s' Sharit,
Sa qi ushtue ká hapesira:
A po ndien, moj t' raftë e mira!
Moj shtat-rrituna në mjaltë?
Peja 'i herë m' ket bjeshkë të naltë,
Peja 'i herë, per n' daç me pá,
Shka s' ké pá as n' Turk as n' Shkjá.
Zâna mirë atê e ká ndie;
Fluturim âsht lshue n' ajrí,
I a ká behë m' bjeshkë t' Ljubotinit,
Sa rre' 'i herë qepalli i synit,
Kû atŷ para i ka dalë Ora,
Edhè kapun dora-dora,
Tue kuvendë motra me moter,
Na kan zânun vend m' nji koder.
Vend m' at koder, si kan zânë,
Ká qitë Ora edhè i ká thânë:
Se un, qi dijtë e kam mâ s' miri,
Se tŷ p'rherë t' a ka dashtë hiri
Me t' kuvendun fjalë burrnije,
Me t' permendun punë trimnije

85-95 *Peja*: pa-eja eja këtu: shif: K. VII, 120. — *qepalli*: qerpiku.

E me njoftë burrat e dheut,
Qi per Fé e lirí t' Atdheut,
Vringllojn shpatat si vetima,
Trandin boten si bumllima,
Bâjn anmikun copa e grima:
Deshta t' thrras, moj vetull-njalë,
Mbí ket bjeshkë nji herë me m' dalë,
Per me t' thânë se edhè n' ditë t' sotit
Po kisht' burra porsi motit,
Mos me u trêmë në flakë t' barotit,
Mos me u tutë n' vringllim t' çelikut,
Ballë per ballë m' i u turrë anmikut.
A i shef, poshtë, atje n' Prizrend,
Njatà burra mbledhë n' kuvend?
A thue i shef e a thue po i njef? »
Un po i shof por nuk po i njof
Nuk po i njof, jo, se kush janë,
Po i pergjegjë e bardha Zânë,
Veç, mbas giaset, kish' me thânë,
Se ata Akejt na kênkan njallun
Qi t' largtë Trojen paten kallun:
Pse edh' aj trimi n' krye të vendit,
Qi po dán në log t' kuvendit
Porsi t' isht' nji rod drangonit,

105-110 *Vringllojn:* sjellin, lëvizin me shpejtsí shpatat në beteja. — *vetull-njalë*: me vetulla të holla e të gjata në trajtën e ngjalës.

120-130 *Se ata Akejt:* herojt e Iljadës së Homerit. — *Trojen*: qytetin e Trojës (n'Azín e Vogël), ku u zhvillue lufta qi këndon Homeri. — *nji rod drangonit*: nji lloj drang.

Fort m' i giaka Agamemnonit;
Si p'r at tjetrin, pak pertej,
Me atà dy mustakë të mdhej,
Krah e m' krah qi i paska lshue,
E qi folka si tu ulrue,
Kish' me thânë se âsht Diomedi.
Fort ká qeshë Ora me vedi,
Fort ká qeshë e kshtû i ká thânë:
Se atà Akej, besa, nuk janë,
S' janë Akej as s' janë Dardâj,
As vigaj, as katallâj;
Por jânë Krenët e Shqyptarís,
Krenët e Gegvet e t' Tosknís,
Qi kan dalun në ket dhé
Me lidhë besë, me lidhun fé,
Edhè m' armë kta me u shterngue,
Europës fjalen m' i a poshtue,
Qi me Mbret paska pleqnue
Me i dhânë dorë Malit të Zí
T' a coptojë t' mjeren Shqypní.
Sá p'r at trimin n' krye të vendit,
Qi po t' dán në log t' kuvendit
Porsi t' isht' nji rod drangonit
E qi i giaka Agamemnonit,

K. I, 309. — *i giaka Agamemnonit*: nji nder herojt mâ në shêj nga Iliada e Homerit.

130-140 *Diomedi:* heroe nga Iljada e Homerit, i përmendun per urtí. — *Dardâj*: fis iliras qi i shkoi në ndihmë Trojës. — *As vigaj, as katallâj*: fëtyra mitologjike shqiptare: të parët me trup të jashtazakonshëm të madh, të dytët me nji sŷ në báll.

Aj nuk âsht, mori lum Vasha,
Tjeterkush veç se Alì Pasha,
Qi per t' drejta t' Shqyptarís
Vetë i a nep zjarmin shtëpís,
E s' i dhimen nanë as djalë:
Per to jeten vetë e falë.
E njaj tjetri, mâ pertej,
Me ata dy mustakë të mdhej
Me i prekë m' shoq qi ka brî vedi,
Aj nuk âsht, jo, Dijomedi,
Por âsht Bajraktari i Shkrelit:
Si njaj pyrgu m' ballë t' kështjelit,
Qi s' e trandë as topi as shpata,
E i thonë êmnit Marash Vata.
Jo qi ká atŷ burra tjerë,
Bajraktarë, Krenë e Beglerë,
Qi per fjalë e per urtí,
Per trimní, per bujarí
Nuk i a lshojn vendin kurrkuej
As n' Shqypní, as nder të huej.
A e she' 'i herë njat burrë zeshkan,
Me kollçikë e me fistan,
Qi m' a ka sŷnin si zhgjeta,
Qi m' i bâjn t' gjith t' u ngiatjeta,
E qi folka ashtû pa u zé,

150-155 *mori lum Vasha:* Orët e Zanat s'plaken kurr, prandej përherë vasha-virgjina.

170-175 *Me kollçikë e me fistan*: me tozllukë, kallçí: nji lloj pantollonash qi mbathen nën fistan ase fustan: si nji lloj rashe pëlhure së bardhë, e gjanë e palë palë, qi prej ijet mbulon trupin deri pak nën gjû.

Herë tue mâtë, mandej tue pré:
Qi prandej njat fjalë qi e flet,
Mbreti as Krajli nuk i a shklet:
Pse edhè dera e tij bujare
Larg permendë âsht n' tokë shqyptare
Per kah pupla e per kah dija,
Pá të cillat s' rron Shqypnija?
Aj âsht trimi Frasher Begu,
Qi gjithkund, kû e qiti shtegu,
I la nâm aj Toskënís
Faqe t' bardhë i la Shqypnís.
Mandej vjen nji Qefalí,
Prenk Bibë Doda, djalë zotní:
Per kah mosha, mjaft i rí,
Por i vjeter per pleqní,
Kur të dojë me folë urtí:
Aj âsht, Zânë, njaj Kapitani,
Kapitani prej Mirditet,
Per të cillin larg perflitet,
Larg perflitet, larg kallzohet,
Zí edhè bardh per tê shartohet.
Atëherë vjen në rend Toptani,
Qi edhe ktij larg i vojt zâni,
Per shka mirë e zí qi bâni:
Persè i forti, si e din vetë,
Mirë e zí punon n' ket jetë,

180-185 *Per kah pupla*: per kah penda, shkrimet.
185-190 *Qefalí:* kryetár, udhëheqës.
190-200 *Kapitani prej Mirditet:* i shpís së Gjomarkajve, qi mbajnë ketë titull. — *Zí e. bardh per tê shartohet*: ndiellet mirë e keq, mendohet zí e bardh per tê.

Kur t' i mârrë mendja perpjetë.
Per brî tij vjen prap Zogolli,
Gjetë Gegë Shllaku edhe Begolli;
Vjen Çun Mula e vjen Mar Lula,
Njani Hot e tjetri Shalë,
T' fortë per pushkë e t' urtë per fjalë;
Si aj Dodë Prêçi prej Kastratit,
Me at Vrijonin e Beratit,
Edhè trimi n' zâ Deralla,
Qi po i kishin fjalët e rralla,
Por s' po çajshin shum kopalla
Kû, po, isht' pûna me qindrue,
Me qindrue p'r Atdhé t' bekue.
Por pertej, m' at tjetren ânë,
Aj âsht, Zânë, nji burrë shkodrânë:
Asht Shan Deda i Dedë Jakupit,
Qi, si Ltinit, si Halldupit
Rrumullak fjalen u a flet;
Pse âsht derë pushke gjet me gjet
E s' merr vesht per Krajl as Mbret.
Se ti, besa, mirë po thue,
Mori Zâna me ligjrue,
Se edhè n' sŷ jam tue e dallitun,
Qi kûdo pûna me e qitun,

200-205 *Kur t'i mârrë m. perpjetë:* kur t'i shkojë mendja nalt, kur të krenohet.

210-220 *s'po çajshin shum kopalla*: s'flitshin kot, ishin të matun në fjalë. — *si Ltinit si Halldupit*: si latinit, banorit të Prendimit, si turqve (orientalëve).

220-225 *derë pushke gjet me gjet*: nga familja trime brêz mbas brêzit.

Per pá e shkrepë ky s' kisht' me u pritun.
Veç un deshta ktû t' a die,
Se kush âsht njaj kime-zí,
N' dý kubure e n' nji harbí,
Qi e ká vû ksulen m' njâ'n sŷ
E i ká lshue tirqit nên í.
Sikur lshue s' i ká kurrnjêni?
Aj âsht, Zânë, Abdullah Drêni:
Njaj, pa t' cillin s' hecë kuvendi
E i a dro t' keqen Prizrendi.
Dro Prizrendi e dro Gjakova
Rreth e çark i a dro Kosova;
Pse fjalë peng aj kurr s' ká lânun;
Pse per mik e besë të dhânun
Vetë i a nep zjarmin shtëpís:
Shì me Mbret pushken e nisë,
E as s' i lên marre Shqypnís.
Dersá m' bjeshkë të Ljubotinit
Per nen hije t' mraztë të blinit
Po ligjrojshin Zâna e Ora,
Krye më krye e dora-dora,
Atje poshtë në Prizërend
Abdull Frasheri, 'i Toskë me mend,
Kshtu ká nisë të çilë kuvend:
Enè breshtet t' Kapitolit

225-230 *N'dý kub. e n' nji harbí*: thupër çelikut qi nevojitej në mbushjen e pushkëve të vjetra.

235-245 *Pse fjalë peng... s'ká lânun*: e ka mbajtë fjalën e dhanun, ka qenë njerí bese. — *hije t'mraztë*: hije të freskët, të ftoftë.

250-255 *Enè breshtet t'Kapitolit*: halá nga pylli i Kapitolit, vendi

Dalë nuk kisht' e murrtë ulkoja,
Per me i dhanun sisë Romólit,
Mbasi shâmë kje per dhé Troja:
E atjè larg, po, kah Urali,
Nper atò breshta të larta,
Siellej Shkjau, si shkerbé mali,
Tue kerkue per molla t' tharta,
Kur m' kto vise të Balkanit
Të Parët t' onë, Pelazgt e motit
Gjân e gjallë kullotshin planit,
Qét i ngitshin m' fushë të Zotit.
Kishin frone e ligjë të mara,
E giatë shtegut t' gjytetnimit
Ishin shtŷ atà larg perpara
Q' me prendverë të rruzullimit.
Prej kah fill zên rriba e Verit
E m' Vezuv t' veshun n' gjineshtra:
Prej Kaukazit m' Shkam t' Doverit,

---

mâ i lartë i Romës. — *e murrtë ulkoja*: ulkoja e përthimët. — *me i dhanun sisë Romólit*: me i dhanun gjí Rómulit, themeluesit të Romës, — *kah Urali*: kah vargu i maleve qi ndán Europën, në verilindje, prej Azís.

255-265 *breshta të larta*: pyje të nalta. — *si shkerbé mali*: si bishë, si shtazë t'egra. — *kullotshin planit*: kullotshin nepër fusha (ishin blegtorë). — *Qét i ngitshin etj*: ushtrojshin bujqsín. — *Kishin frone e ligjë të mara*: ishin popull i organizuem me ligjë e pushtet (qeverisje).

265-270 *Prej kah fill zên rriba e Verit*: nga nisë era e fortë e Veriut. — *E m'Vezuv*: nji mal vulkanik n'Italí, afër Napolit. — *Prej Kaukazit m'Shkam t'Doverit*: nga malet qi ndajnë Europën, në juglindje, prej Azís deri në Dover

Kû rri Albjona e pjekë gjenjeshtra,
Fis mâ t' vjeter kund nuk ká
Se âsht ky fisi n' zâ i Shqyptarit,
Në mes t' t' cillit punët e mdhá
Per Europë zûnë t' enden s' parit.
Po, m' kto male e karpa t' ona
S' parit Zeusi njerzt i rysi,
E me augure te Dodona
Egersín aj u a permysi;
Ktû edhè s' parit Orë e Zâna
Nisen valle me vallzue,
E nper vrrîje e fusha t' gjâna
Zû Pegazi me lodrue.
Këtu, Leka mati hapin
Me i dalë botes n' fund e n' krye,
Edhe n' Hind e çpori vrapin
Rrufén n' dorë, vetimen n'sŷ:
Si edhè Pirri, qi, mbrefë pallen
E dalë detin si duhí,
Shi nen Rromë e shtroi hamballen
Të tanë n' krena Rromakësh t' rí.

(ngushtica e Calais). — *Kû rri Albjona e pjekë gjenjeshtra*: Anglija, qi kurdisë gënjeshtra, rrena.

270-285 *karpa:* shkrepa, shkambij. — *Zeusi njerzt i rysi*: u a hoq egërsín, i qytetnoi. — *E me augure te Dodona*: orakull i permendun i Vjetersís, shêjtnore ilirjane. — *Zû Pegazi me lodrue*: filloi të këcejë Pegazi, kali mitologjik i Parnasit. — *Këtu, Leka mati hapin*: këtu Leka i Madh bani planet dhe u nis të zaptojë botën. — *Edhe n'Hind e çpori hapin*: arrijti, qiti hapin në Hindí.

285-290 *Si edhè Pirri, qi mbrefë pallen*: po ashtu Burri, mbreti i Epirit, qi mbrefë shpatën.

Kûdo rrâni turr Shqyptari,
Mirë aj lidhë me besë e fé,
Atje lufta mori zhari,
Atje gjaku rrmej nper dhé;
E as s' u gjet kund mal a rrmore
Qi atij hovin me i a ndalun;
I rá zhyt aj valës mizore,
Me armë n' dorë nper flakë ká dalun.
Gal, Rromakë, po, dikur motit
Kjenë pershkue nper tokë shqyptare,
Si edhè fiset e Ostrogotit
Me ata Slavt, kta dalshin fare!
Por Shqyptari s' e perkuli
I gjallë qafen nen zgiedhë t' huej:
E lshoi token, në mal dueli,
Por të dheta s' i lau kuej.
Porsi njaj tallazi i detit,
Qi dyndë mal e bardh prej shkûme,
Dekë e mnderë tue lânë mbas vetit,
Vjen e thehet m' kep t' ndo 'i gûme:
Njekshtû forca e cilldo anmiku,
Qi desht dam t' na i sjellë liris,
Erdh e u thye m' parsme çeliku
T' bijve t' maleve t' Shqypnís.
Pat kujtue Sulltan Murati
Se Shqyptarët i ká lshue zêmra,
Se prandej po u rrin aj gati

295-305 *Gal*: banorët e vjetër të Francës së sotshme. — *Ostrogotit*: fis barbár qi në kohën e dyndjeve të popujve nga Veriu përshkoi dhe Shqipnín.

E rob t' zânë po i shtron nên thêmra;
Edhè dyndë nji ushtrí kreshnike,
Të tanë djelm t' regjun nder gjaqe:
Bota marë eshtet prej frike;
Kján Europa, lott per faqe.
Por n' ket punë u gjet gabue;
Skanderbegu 'i rrfé prej qiellit
Pallen zier atjè në Krue:
Se ç' vetue ká n' rreze t' diellit!
E si ulâ tue buluritun,
Shqyptarís i a lshon kushtrimin,
Qi, shk' â burrë, në luftë me zbritun,
Turkut m' armë m' i a shtypë guzimin.
Trup në kamë i a bân Shqypnija,
Mirë nder armë edhe shterngohet,
E si breshni e si duhija
Fulikare mbi Turk lshohet.
N' at turr t' tyne trandet toka,
Tymi çohet dér mbí rê,
Bumbullojn male edhè boka,
Rrëmen gjaku shtojt kurrnê.
Shtrî m' fushë t' Dibers Jeniçeri
E, si kau nen thikë të kandarit,
T' u perpjekë per tokë i mjeri,
Ka' e ndrydhë m'fyt kâma e Shqyptarit,
Aj e shef, sado qi vonë,

320-340 *eshtet prej frike:* heshton, nuk bzân nga friga. — *Rrëmen gjaku shtojt kurrnê:* rrjedh gjaku nepër fushë si rryma e shpejtë e lumit. — *Jeniçeri:* ushtarët mâ të zgjedhun të Turqís. — *nen thikë të kandarit:* nën thikë të mishtarit, kasapit.

Se me dhûnë Shqypnija s' shklitet,
E se rrêjn atà qi thonë,
Se p'r Atdhé Shqyptari s' vritet. —
Jo, prá, vritet, pasha Zotin!
Nisë Shan Deda, n' fjalë t' u zé,
Porsi vrám âsht aj gjithmotin,
Kur kje puna per Atdhé.
Edhè Mbretit të Stambollit
Shqyptarët pushken i a kan vû,
Sa herë Turqit e Anadollit
Paten dashë me u shkelë, m' kanû.
Kû t' a lypë e mira e Atdheut
E t' a hjekë lirija e vendit,
Kush â nipash t' Skanderbeut,
I ç' do fés e i ç' do kuvendit,
Per t' a msŷ aj ká anmikun,
Si petriti zogjt trumcakë,
E kûdo t' vringllojn çelikun
Nuk lên token pa e pergjakë.
Mocë Shqyptarët me stalagtita.
Lirë gjithmonë kta e kan shkue jeten;
E se enden nata e dita.
Se zên vjeta në rend vjeten,
Kta, posë Zotit t' naltë t' Empirit,
Qi ushqen krijen e veshë lulen,

355-365 *i ç' do kuvendit:* i qdo djalektit, i qdo krahine. — *Si petriti zogjt trumcakë*: porsi sokoli (shpend grabitçár) trumcakët, harabelat. — *Mocë Shqyptarët me stalagtita*: Shqip. kanë të njajtën moshë të stalagtitave: hej të ngurzuem në shpella.

365-370 *krijen*: têjën, krymbin e drunit.

Kryet dér sod perpara nirit
Enè kurr nuk e perkulen.
M' kamë, atëherë, burra të dheut,
Mbasi t' zott jemi me dekë
Per lirí e nderë t' Atdheut,
Prap zên Duli fjalët me i thekë:
Perse sod a kurr Shqyptari
Gjân e vehten do t' bâjë flî
Per Atdhé, qi atí i la i Pari,
E per nderë e per lirí.
Sod t'shtatët Krajlat edhè Mbreti,
N' at Berlin n' kuvend bashkue,
E kan bâ pleqnín n' mjet veti
Malcín Knjâzit me i a lshue;
Me i a lshue Knjazit Malcín,
Me na dá né vllá me vllá,
Me na hupun Shqyptarín,
Me na lânun rob nên Shkjá.
Kush â nipash t' Kastrijotit,
Qi ká nderë e nuk bán kore:
Burrë, si burrat qi kjenë motit:
Aj sod armët të rrokë mizore
E të dalë në breg të Cemit,
Prej kah Shkjau rri e na kercnohet,
M' i a diftue botës e polemit,
Se pá gjak Shqypnija s' shtrohet.
Ktû s' do t' shklasë, jo, kâma e huej;

375-380 *t'shtatët Krajlat*: Fuqít e Mdhá.
385-395 *nuk bán kore:* nuk e duron marren, korín. — *polemit*: njerzve, popullit. — *n'breg t'Cemit*: K. I, 83.

Kush, posë nesh, s' zên qé m' ket tokë;
Se na rob s' i shtrohna kuej,
Dér sa t' jemi gjallë me kokë,
Me eshtna t' onë, po, na Shqypnís
Nji murojë kem' per t' i a vû,
Qî edhe topat e Rusís
S' kan per t' mujtë, jo, m' e dermue.
Abdul Frasheri kshtû foli;
Kur Mar Lula, i pari i Shalës:
Nji sŷ zjarm, nji zog sokoli,
Burrë i zoti i pushkës e i fjalës:
I a pret fjalen n' log t' kuvendit:
Se ti, pasha at Sh' Marrabé!
Sá per t' dalun zot un vendit,
Me m' qortue nevojë nuk ké.
Pse, se â zânun kjo Shqypní,
Un kam ndêjë me pushkë per faqe,
E per vend e per lirí
Kam rá pré, kam bâmun gjaqe.
Kam shkue jeten si bishë malit,
Zdathë e zdeshë edhë pá ngrânë;
Por as Mbretit, por as Krajlit
Tungiatjeta s' i kam thânë.
Un kam ruejtë giûhen shqyptare;
Un kam mbajtë doke e kanû,
E as per pare e as per timare,
Gjak e t' Parë s' i kam mohue.
Prandej, Shkjau me pasë per t' msŷ

405-415 *pasha at Sh'Marrabé:* ndoshta âsht Shêjti Bartolomé.
420-425 *E as per pare e as p. timare*: K. VI, 150-151.

E me dalë kndej kah Shqypnija,
(Si po thonë se ká vû sŷ)
Ká me u ndeshë, po, m' armë të mija,
M' armë të Lekve e t' Dukagjinit,
Qi, me ndihmë të Perendís,
Kan m' i a thye pleqnín Berlinit,
Kan m' i a pshtue lirín Shqypnís.
Por pse m' thue me u vrá me Shkjá;
Tue pasë mrendë na Anadollakun,
Qi kurr t' keqen s' m' a ká dá,
Qi kurr qafet s' m' a hoq lakun:
Qi edhè zêmren m' a ká thá
E m' ká mytë aj tatë e nânë,
E shnjerzue m' ká grue e moter,
E s' m' ká lânë me u rritë djalë n' voter?
M' ká korrë aren e punueme
M' ká mârrë token e trashgueme,
E tue m' bâ kanûn paçaver,
M' ká mârrë qét, po, per nên laver,
M' ka mârrë lopet me gjith viça,
M' ká mârrë delet me gji' ogiça,
M' ká mârrë dhên e m' ká mârrë dhiz,
M' ká thá vathë e m' ká thá mriz:
Edhè sod m' kâ vû leçí,
Mos me folë n' giûhë t' t' Parve t' mí;
E m' a man giûnin mbí bark,
E m' a repë shpirtin me çark,

440-445 *kanûn paçaver*: kanûn asgjâ, zhele, sukull, leckë. — *me gji' ogiça*: K.II, 12. — *dhiz*: dhí (të vogla).

445-450 *E m'a repë shpirtin me çark*: m'a merr shpirtin per kadalë, si çarku qi per kadalë e fije e fije e ngrîn duhanin.

Si mo' Zot, mâ keq per mue,
Nder thoj t' tij qi kam qillue?...
Po a pse Turqit e Anadollit
Duen të tallen këtij trollit,
Na m' i a vû pushken Nikollit?
Jo, per Zotin! — kjoftë levdue!
Se un *Manov* nuk kam qillue,
Qi me dalë e me luftue,
Perse Krajli a perse Mbreti
Duen të m'majn mue rob nên veti;
Un luftoj veç per lirí,
Per erz t' êm e per Shqypní:
Se un t' huej'n zot s' e due në shpí,
S' due të njof as Krajl as Mbret:
Mbret Shqyptari âsht n' vend të vet. —
Të lumtë goja, bajraktár,
Ali Pasha, 'i trim bujár,
Mêrr e i thotë t' parit të Shalës,
Se ti lak s' i bâke fjalës.
Se ti folke n' log t' kuvendit,
Si po e lypte e mira e vendit.
Per Shqyptarë, si jemi na,
Turk a Shkjá të dy janë nja;
Pse të dy, si Turk si Shkjá,
Né me sŷ s' duen me na pá,
Edhè jânë, per né të huejë:
Gjind, qi as vedit as tjerkujë
Nuk jânë të zott nji t' mirë m' u a sjellë,
As per dije e mende të kthellë,

455-460 *Manov*: K. 1, 105.

As per punë, as per tregtí,
As per t' marë në gjytetní.
Por, pse na të vogjel jemi,
Pse kend fis as vllá nuk kemi,
Na sod Shkjaut s' mund t' i bâjm ballë,
Qi po do t' na perpîjë gjallë;
Prandej, thom, se e lypë e mara,
Qi edhè sod na, si perpara,
Të rrijm njitë me Mbret t' Stambollit,
Per me i bâmun ballë Nikollit.
Dikur dita ká me ague,
Qi edhè Turku do t' mârrë m' thue:
E m' atëherë, shka â Toskë e Gegë,
T' mlidhen tok, si kokrrat n' shegë,
E t' i a napin Turkut t' shtŷmen:
Qi s' ndrron vesin, veç se qŷmen:
E t' a lshojn krye-picingul,
T' i a thejn zverkun në Mosul.
Prá, ju burra, un kish' me thânë;
Ktû fjalë tjeter mos me zânë;
Veç me hî me shkrue nji leter,
Me shkrue 'i leter m' kanû t' vjeter
Per t' shtatët Krajlat mledhë n'Berlin:
Qi, pa u shterrun Drî e Shkumin,
Edhè Buena per pa u thá,
Na per t' gjallë nuk rrím nên Shkjá.—
Kshtû ká folë Pasha i Gucís.

495-500 *krye-picingul*: me krye teposhtë, bjen teposhtë me kokë përpara. — *zverkun në Mosul*: t'i a thejnë qafën në qytetin e Irakut mbi lumin Tiger.

Edhè Krenët e Shqyptarís
Kan mârrë letren per m' e shkrue,
Fjalë per fjalë kshtû tue e peshue:
Ju qi jeni të shtatët Krajlat,
Edhè ti Mbreti i Stambollës,
Falmeshndet Krenët e Shqypnís.
Per njat gjýgj, qi e keni bâmun,
Qi nen Shkjá me vue Shqypnija,
Pa shikjoni, se, per Zotin,
Mund t' na bîjë ndo'i pûnë e keqe;
Pse na rob s' i bâhna kuej,
Pagë e t' dheta s' i lájm kuej.
Njiket tokë të Shqyptarís
Zoti vetë Aj na e ká falun
E as Taljanit mârrë s' i a kemi,
As rrëmye s' i a kem' Francezit.
As Inglizit, as Teutonit,
Se mâ Slavit jo se jo,
Qi veç dje ká rá n' Balkan
E kush di se kû e kputë zverkun:
Si ajo vrula e kacalecit:
Sod këtû, neser s' diej kû.
Sá per Mbretin e Stambollit,
Qi po thotë, se Knjaz Nikollit
Do t' i falë Shkodrë e Malcí,
Mund t' i thoni, se Shqypnija
Nji shportë fiqsh nuk ká qillue,
Per m' u a dá miqve *peshqesh;*

520-530 *as Teutonit*: as Gjermanvet. — *vrula e kacalecit*: rêja ase grumbulli në lëvizje i karkalecavet.

Por âsht toka e t' Parvet t' onë,
Asht Atdheu, po, i Skanderbegut,
Asht Atdheu, po, i Mojs Golemit
E i atij Lekë Dukagjinit,
Edhè i Kukës edhè i Muzakut
Edhè i Strezës e i Aranitit
Qi e kan lá t' tanë me gjak t' Turkut.
Prandej s' ká as Krajl as Mbret,
Qi ket tokë e falë a e shet,
Dér sá t' két nji zog Shqyptari,
Qi t' bâjë hije permbi dhé.
Kështû letren e kan shkrue,
Edhe mirë e kan palue,
Mandej shtek ata i kan dhânë
Per Berlin, kû kishin zânë
Mbreti e Krajlat, gjýgj me i dá
Shekllit t' ngratë, në gjak krejt lá.

535-540 *Mojs Golemit, Lekë Dukagjinit, i Kukës, i Muzakut, i Strezës e i Aranitit*: princa e komandanta n'ushtrín e Skanderbegut.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Dhetët

MEHMET ALI PASHA

ARGUMENTI

Në krahinën e Kosovës hapet lajmi se Sulltani kishte çue nji Pashë të ri. Thirret, prandej, në kuvend tanë undyra e vendit. Burrat mâ në shêj kosovarë bashkohen te shpija e Abdullah Drenit, në Gjakovë. Vetëm Ali Pasha e Haxhi Zeka, nga Shqiptarët, hînë te Perfaqsuesi i Stambollës per të folë me tê n' emën të Kombit. Pasha turk i pret me fjalë t' ambëla dhe u lajmon se Sulltani e kishte pá me udhë t' i a lëshojë Knjaz Nikollës viset e Hotit e të Grudës bashkë me Plavë e Gusí. Në këto fjalë Ali Pashë Gusija nxehet dhe, mbasi i paraqet sundimtarit të rí shërbimin e Shqiptarëvet per të marën e Turqís e Mbretit, kategorikisht i a mohon të drejtën këtij të mramit të bâjë nderë me tokat shqiptare, si t' ishin këto mallë i gjetun. Këshillon edhe Mehmet Alín vetë qi, në rasë se edhe ai kishte po të njajtën mende, do të bante shum mâ mirë të ngarkonte çaklat e të vente majet kahë kishte vû thembrat; përndryshej mund do t' i bîjte

ndonji paknaqsi e randë. Këcen Pasha anadollak nga idhnimi dhe urdhënon të burgoseshin lajmtarët shqiptarë. Ishte ky nji hap tepër i ngutshëm dhe do të kishte pasoja të damshme per të dyja palët.

Ky gabim trashanik nuk e ngushton gjith aq Poetin, kujdesi i të cilit âsht tek Abdullah Dreni, qi perbujte Pashën turk. Dihej se nji Beg si Dreni, s' kishte per t'a lëshue aq lehtas mikun. M' anë tjetër as Shqiptarët e Veriut — beson Poeti — s' kishin per t' i lanë udobisht Krenët e vet në burg.

Epet kushtrimi në marë Kosovën. I madh e i vogël, qi bán armë, rrân në Gjakovë. Sundimtari turk pendohet perpara armvet shqiptare, por tepër vonë. Ushtrija kryengritëse kërkon Pashën per t'i bâ gjyqin. I dërgohet nji lajmtár Abdullah Drenit per t'a pëvetë se a donte t'a dorzojë Pashën, i cili m' atë rasë nuk ishte mik por anmik e se prandej nuk hinte në nejet e Kanunit. Pergjegja âsht negative. Abdullah Dreni ishte gadi me falë gjâ e mallë, rop e robi, por jo erzin e shpirtin, nderën e mikun. Ndërkaq ai ndryhet në kullë per qindresë bashkë me pesëdhetë Fandas kryesuem nga Oshi i Nuros, i cili edhe nisë pushkën mâ i pari. Ndezet luftimi. Shqiptari vritet me Shqiptár per shkajk të nji anadollakut. Tri ditë e tri netë s' pushoi pushka, deri qi së mramit u muerë kulla. Rán dekun Pasha turk, Abdullah Dreni, Oshi i Nuros e sá tjerë.

Parija e Kosovës, tashti, i shkruen nji letër Sulltanit dhe i difton se këta janë gadi me njoftë gjithnji atê e Perfaqsuesët e tij po qe. veç, se ata vinë per të mirën e vendit e jo per t' a dá dhantí e per t' a falë tokën shqiptare nder të huej. Në rasë të kundërt le t' a dijë Dera e Naltë se kujdo qi vjen me këto qellime ka per t' i ndodhë shka i ndodhi Mehmet Alís.

Para nëgjarjes së Gjakovës binden Fuqít e Mdhá dhe pëvesin se kush, vall, do të jenë këta Shqiptarë, qi guxojnë të thejnë fjalën e Mbretit të Stambollës dhe mos të mbájnë vendimin e tyne.

Po rreh teli i vilajetit:
Kush â Krye e Bajraktár,
Kush â beg e shpí e parë,
M' Kaçanik e del m' Qafë t' Diellit,
Hiq e eja në Gjakovë;
Pse ká ardhë nji Pashë i rí
E ká 'i fjalë të madhe fort
Me u a thânë Krenve t' Shqypnís
Te konaku i Abdullah Drênit.
Shkuen trí dit e shkuen trí net
Edhè Krenët behen n' Gjakovë,
Njani beg e tjetri agë,
Kush Vojvodë, kush Bajraktár.
U kan prî nja dy zotní:
Ali Pasha e Haxhi Zeka,
Burra lidhë me besë shqyptare,
Si dý plume n' « xheverdare »,
Fíll te Pasha edhè kan hî.
Atà mirë i ká pritë Pasha,
Pasha Mehmet Alì Pasha.

1-5 *teli i vilajetit*: telefoni i njaj krahine turke, qi kish per sundimtár nji valí. — *M'Kaçanik e del m'Qafë t'Diellit*: nga Kaç. nji grykë malore ndermjet Uroshevacit e Shkupit, deri në Q. të Diellit: ndermjet Pejës e Plavës.

U ká qitë duhan e kafe,
I ká pvetë per rob e shpí,
E per treg e per bulqí,
Per mehmurë e veqilade:
Se si shkohej n' ket dhé jeta,
Se a po kisht' me se m' u rrnue.
Qatje vonë po zên e u thotë:
Baba Mbret u bân « selám »
Se aj jue u ká lule m' saksí,
Se aj jue u ká, po, hajmalí,
Hajmalí bajtun nen sjetull:
U ruen porsi sŷ'n nên vetull.
Veç se erdhen mote t' vshtira
Si per Mbret ashtû per Krajla...
Elè mâ qaj Knjaz Nikolla
Nuk po i shef kund mâje vedit,
Ke ká ngelë m' krepa t' Cetinës
Pip i lmuet, pa gjâ mbas shpirtit,
Me i u dhimtë gurit e drunit.
Prandej Krajlat jânë mendue,
Jânë mendue e e kan pleqnue,
Me i u lutë Mbretit t' Stambollës,
Qi t' i a lshojë kund kah Shqypnija
Ndo'i grimë djerr, ndo'i pllamë tokë buke,
Sá me pasë kû me gjellisun;

20-25 *Per mehm. e veqila.*: nëpunsa e mëkambsa të qev. turke.
25-40 *hajmalí*: nji trekandsh bezje a lëkure në të cilën ndryhet nji gjâ e shêjtë ase si e tillë e mbajtun prej populltit.
40-45 *Nuk po i shef kund mâje vedit*: nuk gjên rrugë shpëtimit, s' din kah t' i a mbajë per të jetue.
45-50 *gjellisun*: gjallue, jetue.

Pse, vallahi! ngusht ká rá.
Edhè Mbreti, i u rritët jeta!
E ká bâ me mend pleqní,
Me i a lshue Malit të Zí
Hot e Grudë, Plavë e Gusí...
Pasha Zotin! ká gabue,
Zû Alì Pasha tue u idhnue,
Se kjo pûnë qi s' bâhet kurr:
Se gjâ e shkretë s' ká metë Shqypnija,
Qi me u dhânë *bakshish* nder Krajla.
Shqypnín Mbreti s' e ká shtrue
Me armë n' dorë, si viset tjera,
Tjerat vise të Balkanit:
Por ortak u bâ aj me né,
Tuj u lidhë me besë e fé,
Se aj Shqypnín e njef Shqypní;
Se s' na lot kanû'n e t' Parve:
Se s' na prekë nder doke t' ona,
E se na atí i shkojm n' ushtrí,
Kurdo luftë t' i qesë anmiku.
Na edhè besen i a kem' majtun,
Kû ká thânë, na i kemi shkue:
Se n' Jemen na kem' luftue:
Me Junan na jemi pré;
Jemi grî me Armen e Shkjé,
Pa nji t' mirë, o Zot! per vedi;
Se ktû s' ké kurrgjâ per s' mari:
Vendi e gjindja lshue pa zot:
Hajni e cubi ndêjë mbí post:

65-75 *n'Jemen*: në Jug të Harabís. — *Me Junan*: me Grekë. — *me Armen*: banorët e Armenís n'Azí të Vogël.

I pafaji vjerrë m' konop:
Gjâja hupë nder thoj t' *murtatit*:
Erzi i burrit per dý pare:
Kryet e burrit p'r'i cingare.
E sot dashtka baba Mbret
Me Shqypní me bâm aj nderë,
Thue 'i shportë fiqsh kjo ká qillue,
Anì kujë? Malit të Zí!...
A din shka, ti Pasha i Mbretit?
Ngarko rraqet per Stambollë
Se ky, po, âsht nji vend i eger
E po t' njitet kund ndo 'i ferrë...
Sa per caqe të Shqypnís,
Kto kaherë kan kênë vendue:
I ká ngulë shpata e Shqyptarit,
E njaj Knjazi i Malit t' Zí
S' ká me i shkulë, mor' pasha Zotin!
Me i u bâ dhami sa derrit.
Ç' ká qitë Pasha edhè i ká thânë:
Se ti kênke 'i Arnaut i çmendun,
Dalun Dinit edhè Imanit:
Pse kshtû Turku, bre! nuk flet.
Anì kush « ortak » me Mbretin...
Do koçakë, do cuba malit,
Per t' u vjerrë të gjith m' konop.
Haps, bre! derrat ktû me i bâ;

75-80 *nder thoj t'murtatit*: nder duer të pafeut.

85-90 *po t'njitet kund ndo'i ferrë*: po të bîn ndo'i rrezik, po të xen bolluri. — *Sa per caqe*: per kufij.

90-100 *Arnaut*: Shqiptár. — *Dalun Dinit e Imanit*: K. II, 47. — *koçakë*: t'aratisun, t'ikun në mal.

Pse, mos t' isht' Mbreti i Stambollës,
Dielli dritë s' kishte me lshue,
E as s' mêrr frŷmë krajl permbí dhé:
Jo mâ « ortak » Mbreti me u bâ
Me malokë cuba shqyptarë...
S' ká Shqyptarë as s' ká Shqypní:
Veç ká *Allah*, Mbret e Turkí!
Vrik ká hî çaushi i zaptive,
E i ká reshë burrat perpara,
Si bariu qi reshë bagtín,
Kur prej mbramjet dredhë kah shpija,
Edhè n' burg, kû lidhet kali,
I ká ndrŷ Krenët e Shqypnís.
Pûnë e keqe, pasha buken:
S' âsht per burra hapsi as shkopi:
Per ta â shpata ase konopi.
Por se shka, se puna e keqe
Ajo vjen, po, tuj u shtue:
Nisë çurrel e bâhet prrue.
Prandej Pasha ká gabue
Haps me i bâ Krenët e Shqypnís;
Persè toka nuk pat plasun
Qi me i qitë vedit mbi dhé
E kurrkush mos me u rá mbrapa,
Por kan gjind e kan robní,
Por kan fis e kan vllazní,
E atà gjindt e aj fisi i tyne,

105-110 *Vrik ká hî çaushi i zaptive*: vrap ka hŷ nenoficjeri i rojës. — *E i ka reshë... perpara*: i ka vû përpara.

115-120 *Nisë çurrel e bâhet prrue*: fillon me pak (curril) e rritet shum (prrue).

Thonë, s' i a barin t' keqen kuej.
Kshtû qi Mehmet Alì Pasha
Ká me rá, thom, nji ditë ngusht,
Ká me kapë aj kryet në grusht,
Per shka bâni m' Krenë t' Shqypnís.
Pse t' bjerë ngusht nji Pashë i Mbretit,
Ká ndo 'i send e s' ká ndo 'i send;
Veç un drue p'r Abdullah Drênin,
Qi tue mbajtë âsht gjarpnin n' gji,
Q' se i ká vojtë Pasha per mik,
Mbrendë t' u errë e mbrendë tue zbardhë,
Tuj u kndellë në bukë të tij,
Drekë e darkë ka nji ferlik,
Cile e zamer ka 'i « misnik »,
« Gjak e vjamë » dér m' kupë të giûnit
Bukë Shqyptarit mbas kanûnit:
Un po drue, se Abdullah Drênit,
Nper at mik qi man te shpija,
Mund t' na i bîjë ndo'i punë e keqe;
Persè besë un s' mund t' a zâ,
Se nuk lot Shqypnija e Eper,
Se s' po lot Shqypnija e Eper,
Per me i pshtue atà Krenët e vet;
Per me bâ qi aj Pasha i Mbretit
Fort të bindet prej vedvetit
Per shka bâni m' Krenë t' Shqypnís.

135-140 *Tuj u kndellë*: tuj u përtrî, tuj marrë fuqí.

140-145 *Drekë e darkë ka nji ferlik*: per mjesditë e per darkë ka nji berr të pjekun. — *Cile e zamer ka 'i « misnik »*: në mëngjes e mbasdreke nga nji lloj byrekut (me grima mishit e me petë poshtë e nalt, i pjekun në furrë).

Po, por shka, se Abdullah Drêni
Vshtirë se lên m' i a shkrrye kush mikun:
A i Gjakovas, nuk bán marre,
Pse edhè e ká pushken zanát.
Prandej, thom, se nuk do t' ngiasë
E n' Gjakovë rrebtë do t' kersasë,
Pse halís i u dha kushtrimi
M' Kaçanik e del m' Qafë t' Diellit,
Ç' merr prej Sharit m' Buletin,
Me rrâ turr m' pazár t' Gjakovës
Tym per shpí ka 'i burrë me armë.
E t' ká rrâ Pejë e Kosovë,
E t' ká lshue Rekë e Rogovë,
Ká lshue Gásh, ká lshue Krasniqe,
Asht dyndë Plava me Gusí
E t' kan dalë m' at fushë t' Gjakovës
Porsi miza per kercunë.
Anì shán s' largut anmiku,
Se kurr bashkë s' bâhen Shqyptarët!
Preki 'i herë ti m' tokë të t' Parve,
Preki 'i herë ti m' erz të fisit,

155-160 *m' i a shkrrye... mikun*: me i a marrë mikun nepër kambë, me i a dhunue.

160-165 *Pse halís*: kryesís, parís. — *Ç'merr prej Sharit* (K. IX, 82) *m' Buletin*: per të përshî marë fiset e Kosovës nga Sh. deri në B.

165-175 *Pejë e Kosovë*: krahina rreth Pejës e Kosova tjetër. — *Rekë e Rogovë*: krahina e Gjakovës e malsít në verí të Pejës. — *Gásh... Krasniqe*: dy fise të përmenduna të Malsís së Gjakovës. — *Porsi miza per kercunë*: me shumicë të madhe, si thneglat (mizat e tokës) në kërcunin e lisit.

Edhè tý kan me t' diftue,
Se si dijn kta me u bashkue,
Se si bijn kta m' shpinë t' anmikut,
Thue, â ajo lava e Kaçanikut,
Kur në Shndré t' a forojë zija.
Qe, edhè Pasha, Mehmet Pasha,
Pat mendue n' Stambollë me vedi,
Se Shqyptarët m' godi s' mund t' bijn:
Por se tash, qi â aj vetë tue pá,
Se sa behi pika e djalit
M' ato rranxat e Gjakovës,
I a ká vû, po, gishtin krés,
E ká nisë aj me u pendue
Per shka bâni m' Krenë t' Shqypnís.
Vall, po i thotë Abdullah Drênit,
Shka ká rrâ sod gjithky nieri?
A jânë krushq ardhun per nuse?
A jânë axhamít e Mbretit,
Qi po shkojn me u veshë nizamë?
T' u ngiatët jeta, po i thotë Duli,
As s' jânë krushq ardhun per nuse,
As s' jânë axhamít e Mbretit
Qi po shkojn me u veshë nizamë;
Por jânë djelmt e Shqypnís s' Eper,
Qi kan ardhë me folë me tý,
Per do Krenë qi t' kan pasë nisun
E qi kthye s' u kan te shpija.

175-180 *Kur në Shndré t'a forojë zija*: kur t'a ngushtojë ûja në muejin e dhetorit (Shën Ndré).

190-195 *axhamít e Mbretit*: rekrutt, ushtarët e thirrun per të paren herë në shërbim. — *nizamë*: ushtarë.

Asht vrâ Pasha kur ká ndie,
Se atij mendja s' i a pat pré
Qi n' Shqypní aq nieri pshtiellet,
Per t' rám mbrapa pûnve t' veta.
Shka i tha, at herë, çaushit t' zaptive?
Shpejt me i lshue Krenët e Shqypnís,
Persè... falë i paska Mbreti
Edhè Krenët kan dalë prej burgut
E pa lypë m' Pashen me u pjekë,
Fíll kan vojtë m' a fushë t' Gjakovës,
Kû kan mledhë halín n' kuvend
E kan nisë të bisedojn:
Si t' i a bâjm e tek t' i a bâjm,
Se né Mbreti na ká shitun
Na ká shitun Malit t' Zí
Per nji rrotull gurabí.
E ky Pasha, Mehmet Pasha,
Ky edhè ardhka prej Stambollet,
Per me i dhânun Knjazit dorë
M' Hot e m' Grudë, m' Plavë e m' Gusí.
T' tânë halija thotë nji fjalë:
Se Shqypnín s' e lshojm per t' gjallë:
Se na desim t' gjith si jemi,
E n' dorë Knjazit nuk i vemi:
Se edhè Pashen e Stambollës
Këtû e duem, m' i a bâ na gjygjin:
T' a mârrë vesht Krajl edhè Mbret,
Se Shqypnín kush s' na e perket!

215-220 *Per nji rrotull gurabí*: ambëlsinë e bâme me tambël, shiqer, etj. dhe në trajtë të rrumbullaktë.

Haxhì Zeka at herë âsht çue,
Ká marrë fjalen t' kuvendojë:
Derë në zâ âsht shpija e Drênit,
Kû han bukë i verbtë e i shkeptë,
Edhè trim âsht Abdullah begu:
Mirë âsht lajmin, thom, m' i a çue,
A na lshon Pashen n' dorë gjallë,
A i a lypë Shqypnís per mik
Burrë i urtë ky Haxhí Zeka,
Burrë i urtë e flet arsye,
Pse miku s' i pritet kuej,
N' dashtë Shqyptár, n' dashtë nieri i huej,
Pa e bâ dert ke i zoti i shpís.
Ká shkue lajmi m' derë të begut
E i ká thânë Abdullah begut:
Ti qi jé Abdullah begu,
Falmeshndet po t' çon halija:
Njat murtat, qi ké te shpija,
A thue bân n' dorë me na lshue,
Persè e kem' nji gjýgj me tê.
Ká qitë begu edhè i ká thânë:
Se âsht murtat, se s' âsht murtat
Kû t' a diej ket pûnë i mjeri,
Pse, vallahi! pvetë s' e kam.
Ket zanát s' m' a ká lânë baba,
Me i pvetë miqt un se shka janë,
Se shka janë e shka nuk janë:

230-235 *Kû han bukë i verbtë e i shkeptë*: qorri e sakati (i shkjeptë).

240-245 *Pa e bâ dert*: pá e pleqnue punën me... pá folë me...

Se kah vîn e se kah shkojn:
Shka punojn e sa rrogojn.
Veç, po, 'i punë baba m' ká msue;
Miqt per t' gjallë un mos me i lshue.
Po t' më lypë halija mue
Gjithkû e kam un gjân e babës,
Po i a lshoj me mal e vrrí,
Po i a lshoj t' eger e t' butë:
Po i lshoj token me gjith shpí,
Po i lshoj plemet me tagjí,
Po i lshoj vathen me bagtí,
Dhên e dhí un po i a fali:
Erz e shpírt e mik s' i fali!
Asht çue lajmi edhe ká shkue.
Begu n' kullë mirë âsht ngujue.
Me miq t' vet e pêsdhetë Fandë,
T' zott me brejtë hekur me dhâmë:
Mjaft me thânë qaj Oshi i Nuros,
Qi po i kisht', po, nja trí zêmra,
E po e kisht' sŷnin rrfé:
Qi s' la Pashë me thye kanunin,
Qi s' la beg me fikë katundin,
Nuk la agë me bâ plaçkë grunin.
Vall, ç' ká thânë hoxhë Korenica:
Pa ndigiò, ti Oshi i Nuros,
Qi jé Fandë e ha kuvend,

255-265 *sa rrogojn*: sá paguhen, sá e kanë rrogën. — *t'eger e t'butë*: mbarë, krejt pyje e tokë të punueme.

265-275 *plemet me tagjí*: K.VI,28. — *pêsdhetë Fandë*: prej (nga) Fanda e Mirditës.

280-285 *e ha kuvend*: han arrsye.

Edhe din si hecë kanuni:
A m' i thue ati' Abdullah Drênit,
Le t' na lshojë Pashen e Mbretit,
Le t' na lshojë Mehmet murtatin;
Pse per mik hasmin e vendit
Nuk e zên kanuja e Maleve!
Oshi i Nuros m' at frangí:
Se, manàt, hoxhë efendí,
Mue ktû begu s' më ká prû,
Me pritë peng, me dá kanû,
Mbasi as doke s' po isht' n' Shqypní,
Me lypë mikun me pleqní,
Por me pushkë, barot të zí.
Veç se shka, si m' duket mue,
Per Shqyptarë kund giasë nuk ká,
Mikun shoqit me i a ngá;
Pse falë nieri tatë e vllá,
Falë të sháme e falë të ráme,
Por jo mikun n' bukë e n' krypë:
S' e bân mikun mish per krraba,
Si s' e bân as Dulo Drêni,
Qi bjen n' zjarm e qi bjen n' ujë,
Edhè mikun s' i a falë kuej,
Si tash « huta » të difton.
Edhè « huta » bâni « bam ».

285-295 *m'at frangí*: K. V, 457. — *Me pritë peng, me dá kanû*: me marrë pengun e me vû ligjë. — *Me lypë mikun me pleqní*: miku âsht në dorën e atij të cilit i âsht pështetë e jo në dorën e pleqve.

305-310 *huta*: pushkë krahi, si martina, me tytë të gjatë e të gjanë e plumb me maje shyt.

Lum e lum per t' madhin Zot!
Kur ká krisë kjo « huta » e Oshit,
Se ç' ká ushtue Suka e Çabratit,
Se ç' âsht dridhë qaj Gramoleci,
Se edhè lufta ç' âsht ndezë zhari,
Me Shqyptár t' u vrá Shqyptari:
Shqyptarët, po, t' u vrá n' mjet veti,
Per nji Pashë qi çueka Mbreti.
Eh atê Zoti m'a marroftë!
Persè i huej, kushdo qi kjoftë.
Aj gjithmonë â augur i zí
Per të mjeren moj Shqypní,
Si njaj korbi qi ndiell zí.
A she' ' i herë, sa e zezë nji provë
Asht t' u reshë sod mbi Gjakovë
Neper shkak t' nji nierit t' huej,
Qi veç dam se 'i t' mirë s' suell kuej?
Keq nper tê Shqyptarët ngatrrue,
M' shoqishojn kta m' armë kan lshue:
Aj, t' a vras Pashen e Mbretit;
Ky, t' a pshtoj Pashen e Mbretit.
Njani thotë: më ká rá mik;
Tjetri thotë: e kam anmik,
Edhè thejn nper tê rradaket,
Si t' i'n poça a kunguj Vraket:
Si mo' Zot mâ kaq per né,
Qi n' vend t' lidhim besë e fé,

310-315 *Suka e Çabratit*: nji koder e vogël në qytetin e Gjakovës. — *Gramoleci*: kah verprendimi i qytetit të Gjakovës.
330-340 *E. thejn... rradaket*: thejnë krenat, kokat, rrashtat. — *poça a kunguj Vraket*: Vraka, nji katund i plleshëm nder-

Me u vrá na me Turk e Shkjá,
Jetë e Atdhé qi na kan thá,
Çohna e vritna vllá me vllá!
Keq âsht mikun m' i a pré kuej,
Keq âsht lajmin m' i a ngá kuej:
S' bje n' faj lajmi, as giobë nuk lán;
Por mâ keq âsht me vrá vllán.
Prandej keq â e si â mâ zí,
Kshtû Shqyptarët sod me u perzí
E me u grî kta ndermjet veti,
Per nji Pashë qi çueka Mbreti:
Per nji Pashë, p'r 'i nieri t' huej,
Qi veç dam se 'i t' mirë s' suell kuej.
Pse edhè, besa! âsht bâ shum gjak:
Kan metë gjindja nper sokak,
Nper sokak e mbí çardak,
Mjaft me thânë, se aj Oshi i Nuros
Nper ato frangija t' kullës
Njiqind vetë, po, me të njehun,
Me dorë t' vet i bani t' dekun,
Per t' pshtuem jeten nji « halldupit »
Ndoshta ndoshta, rod magjupit!...
Plot trí dit e rrafsh trí net
Krisi pushka nper gjytet,
Dér qi s' mbramit kulla u muer,

---

mjet Shkodrës e Koplikut, âsht e permendun per kunguj e per poça. — *lajmin m'i e ngá kuej*: me i trazue, me i a prekë lajmtarin qi âsht, si i tillë, i paprekshëm, prandej as *s'bjen në faj as giobë nuk lán.*

350-355 *e mbi çardak*: mbi pod, dysheme të shpís.

355-365 *halldupit*: njaj aziatikut (në perbuzje). — *rod magjupit*:

E u vrá Pasha, mshilë në kjuer.
Sá per Pashen, drejt po u tham,
Kurrnji grimë un dert s' po kam;
S' po kam dert, as s' m' vjen e vshtirë:
T' i'n kênë dy, edhè fort mâ mirë;
Veç un kjáj Abdullah Drênin,
Shaqir Currin, Ram Rrustemin,
Edhè kjáj Oshin e Nuros,
Qi per mik e shkrîne vedin
Si zanát qi e ká Shqypnija.
At herë tok âsht mledhë halija,
Edhè fjalë Mbretit ká çue:
Pa ndigiò, ti lala Mbret,
Shka po t' thotë halija e Kosovës:
Se t' a çojsh ndo'i Pashë n' Shqypní,
Per t' i a dredhë lakun bâkeqit,
Per t' i a shtruem udhen shtektarit,
E per t' çilë kishë e xhamí
Per « dintár » e « kryqelí »,
Anì shka, mundesh m' e çue;
Pse enè doret s' t' kemi dalun.
Por, sa per me dá Shqypnín
E Nikollës m' i a çue « peshqesh »,
Pasha Zotin! lala Mbret,
Nuk ké pse çon Pashë n' ket dhé,
Pse t' a vrasim, pa dý fjalë,

---

fara mâ e ulta per Shqiptarë. — *mshilë në kjuer*: mbyllun, ngujue në burg, ku ruhet bylmeti.

375-380 *Per t' i a dredhë lakun bâkeqit*: per të ndeshkue bâkeqin. — *Per « dintár » e « kryqelí »*: per ndjeksa të fés muslimane e kristjane.

Si t' kem' vrá Mehmet Alín.
Lajmi s' vritet, thotë kanuja;
Por na tý nuk kem' kû t' mârrim:
Do t' vrasim veqilat t' ue,
Po vûn dorë kta me na shitë,
A « bakshish » me na dhânë t' huejve.
Kúr ká vojtë fjala nder Krajla,
Se shka bânë Shqyptarët n' Gjakovë,
Po ky kóm, kan thânë, vall ç' kênka?
Ç' kênka, vall, ky kóm Shqyptár,
Qi 'i grusht njerz, t' vobegë tue kênë,
(Farë as fis t' cillve s' u dihet
E as êmnin na ndie s' u a kemi,)
Guzojn t' thejn fjalen e Krajlave
Edhè atê t' Mbretit t' Stambollës?

385-390 *veqilat*: xevendsat, perfaqsuesat.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Njimbëdhetët

LUGATI

ARGUMENTI

Mrame idilike, plot humor, në pallatin e Krajl Nikollës. Mbreti kryen darkën, lirohet familjarisht nga petkat e ditës dhe në të holla, pështetet brî votrës, ndezë kamishin, e tuj pasë para kështêja të qirueme e venë, nisë të bisedojë me gruen e vet Milenën, mbasi kjo ka rahatue fëmijtë në të shtrueme. Biseda endet rreth punëvet e trimnivet të kryeme prej krajlit, rreth madhnís, qì, në t' ardhshmen, pret atê e gruen e tij, të cilën Knjazi e shef, si në vegim, të kunorueme e të stolisun me pekta mbretnore. Tana këto plane Milenës i giten dokrra dhe andrra, të cilat i qet pija; prandej nuk u ep randsí. Shka m'atë mramje e trazonte gruen ishte se fëmija i kishin pasë kallzue se në terrin e natës ata paskanë pasë pá nji si hije të përmndershme lugati, pështjellë kreje me nji shall, me tesbì në dorë, çubuk në gojë, dhe rrethue me flakë. Ky shauret i kishte pasë frigsue fëmijtë aq

sá atë natë s' kishin pasë ndigjue me shkue në të shtrue-me pá nanën. Qeshë Knjazi dhe s' don të nzajë besë mbi sá trillojnë gratë per lugetën e shtriga prrallore. Di-kur grueja mbulon zjarmin dhe shkon të biejë te fëmija, ndersá mbreti shpikë edhe atë pikë venë, qi i kishte mbetë në fund të poçit, shkundë çubukun e drejtohet edhe ai kah shtrati. E kapë gjumi me njiherë. Kah mjes-nata qe se i duket në mjes t' odës, shka ai sugurisht së pritëte: shaureti i përshkruem prej së shoqes, tanë danga gjaku. Trembet Nikolla dhe dán me qitë në të, por hieja e paqton tuj e sugurue se ai kishte ardhë per të mirën e tij e se ishte Mehmet Alì Pasha i vrám pak përpara në Gjakovë nga Shqiptarët. Mbasi Pasha i Sulltanit s' kishte pasë mujtë me çue në vend planet e përbashkta, në kurrizin e Shqipnís, e nzitë Knjazin t' u biejë Shqip-tarëvet në beh e papritmas simbas planit të luftës qi po i paraqitëte m' atë rasë. Vetë Mehmeti, mandej, para-shifte se në t' ardhëshmen nji fuqí e hueja kishte per t' i ndihmue Shqiptarëvet e se per ketë arsye ishte ne-voja, qi Krajli të niste veprimin sa mâ parë. Mbas kë-tyne porosive shaureti zhduket tuj lanë mbrapa nji erë të keqe, qi per shum kohë u ndie në Cetinë.

Çohet Knjazi vrap prej së shtrumes, shtërngohet mi-rë, dhe në pikën e natës niset per t' u takue me gjene-ralin e vet Mark Milanin.

Knjaz Nikolla, 'i burrë me kokë,
Ká ndollë sande disì n' qokë
E po i kandet me ligjrue,
Ndêjë te votra bashkë me grue,
Mbasi darka ká marue
E shkuen fmija n' shtrat me rá,
Kush tue cîjzë e kush tue kjá.
Si, pra, bukë nji herë ká ngrânë,
Per urë voters pshtetë m' njâ'n ânë,
Zhgjeshun brez' e ashtû në t' holla,
Kallë kamishin Knjaz Nikolla,
Edhè rrin aj m' njânen brî,
Tash duhan, tash vênë tue pí:
Poçin nget e ká n' frangí:
Tash tue ngrânë do kshtêja t' zeta
Qi Milena me duer t' veta
I a qiron e i a vên para,
Si per grue qi e lypë e mara.

1-10 *Ká ndollë... disì n' qokë*: në qéf, në terezi. — *me ligjrue*: me llafosë. — *tue cîjzë*: tuj ciatë. — *per urë voters*: K. V, 29.

10-15 *Kallë kamishin*: ndezë çubukun, llullën e duhanit. — *Poçin nget e ka n' frangí*: ka enën, prej dheut, me venë, afër, në dritorën e murit.

Atŷ, at herë, tue bisedue,
Po zên grues aj m' i u levdue:
Se kshtû Turkun un e theva:
Ktû i a bâna, atjè i a ktheva:
Se edhè Krajlat mue më duen:
Serbi e Greku mue më druen;
S' e mârr n' dorë un per Bullgarin:
Do t' a mârr edhè Mostarin:
Do t' mârr Shkoder e Prizrend
Krajl do t' bâhem pernjimend,
Edhè n' Shkoder do t' zâ vend.
Tŷ do t' bâj un nji Mbretneshë:
Mâ dollamë nuk ké me veshë,
As s' do t' vêjsh mâ kacilitë,
Por krejt n' ari ké me shndritë,
E do t' vêjsh kunorë mbí krye,
Nji ditë udhë larg me t' shkelzye;
Pse mâ trim se mue nuk ké,
Kahdo shkrepë dielli mbí dhé.
Qeshë Milena me 'i gjysë gazit
Per këto makllada t' Knjazit,
E as s' i bâhet, jo, me i ndie,
Persè i dájn t' tâna kllapí,
Qi i flet Knjazi, vênë tue pí;
Prandej rrin ajo pa zâ,

25-30 *Mostarin*: qytet i përmendun në Bosnje, i venduem në breg të lumit Neretva.

30-40 *dollamë*: K. III, 178. — *kacilitë*: nji kësulë cohet e qindisun, qi bájnë grát nën shamí. — *makllada*: pollavra, fjalë të kota, dokrra.

Me gjylpyer çarap tue bâ.
Veç mâ vonë nisë me kuvendë:
Qyqja nieri, shka me kênë!
Me tzi fmín kam vû me rá,
Pse, me giasë dishka kan pá
E kaq fort t' mjerët janë trishtue,
Sá s' ndigiojn me fjetë pa mue.
Shka kan pá, Knjazi po e pvetë,
Qi s' ndigiojn vetun me fjetë,
Mbasì na, edhè, ktû po jena?
Nuk e diej, pergjegjë Milena;
Veç, si fmija duen me thânë,
Sa kem' kênë na bukë tue ngrânë
E nper kthina atà tue luejtë
Paskan pá nder shtâma t' uj't,
Strukë te stjolli, ndêjë kacuk,
Nji me *çallmë*, si me kênë turk,
Me *tesbih* e me *çibuk*,
Edhè krahve lshue nji qurk,
Qi, zbé n' ftyrë e buzkerveshë,

40-50 *Me gjylpyer*: me gjypnerë. — *nieri*: emën me të cilin quejnë grát burrin e vet.

55-60 *E nper kthina*: nepër rrugina, nepër qoshe të shpís mrendë. — *Strukë te sjolli, ndejë kacuk*: mshehë tek vendi, ku lahen duert e enët e shpís dhe ndejë galuc, galiç.

60-65 *me çallmë... tesbih*: me nji shall të gjatë bezje, si e përdorojnë hoxhallarët rreth fesit dhe me nji varg rruezash në dorë, si kanë doke me mbajtë besimtarët muhamedajë. — *qurk*: xhamadan gëzofi a lëkure. — *buzkerveshë*: me buzë të shtremnueme, si ai qi ngërdheshet, kërveshet.

Tue qitë flakë nper sŷ e veshë,
Rrite fmijve t' u ngerdheshë.
A mos t' jetë, qyqja! lugat?
Pse po flitet neper fshat,
Se nji turk *kamataxhí*,
I pabesë e faqezí,
Dikû atjè Samoborrit,
Kênka çue lugat prej vorrit,
Hokubèt me u pá me sŷ.
Hik! mo', i thotë: a i ké mendt n'krye?...
Se lugat n' shekull nuk ká.
Kush e di se shka kan pá,
E u âsht bâ ferra « Brahim »:
A se, ndoshta, ndo' i kulim
Do t' jetë bâ nder ta *surrat*
E u âsht shtî tjerve lugat.
Kush ká dekë e hî në dhé,
Aj nuk kthen, jo, mâ nder né.
Veç se jeni, po, ju grát,
Qi kto dokrra i qitni m' t' thát,
Kur te mlidhni ju te hîni,
Edhè fjalë e halë mos t' gjîni.

65-70 *lugat*: K. V, II. — *kamataxhí*: ai qi ep pare me përqinda tepër të nalta.

70-75 *prej Samoborrit*: nga Sam. kalá në Hot dhe fshat në bregun e Liqenit. K. XXVIII, 350. — *Hokubet*: K. V, 146.

75-80 *E u âsht bâ ferra « Brahim »*: u ka hí friga aq, sá me u bâ marak per qëdo gjâ, sado të vogël. — *kulim*: haram i keq, i poshtër.

85-90 *fjalë e halë*: fjalë e pështperitje, bisedë e shprrallime.

Per me folë per shoqe t' ueja.
S' ká lugat as shtrigë, lum grueja,
E un jam n' hall, po, me të gjallë,
Se per t' dekun po t' bâj pallë.
Si ?... s' ká shtriga e s' ká lugeten ?...
I a nisë grueja prap ne e veten.
Per lugeten nuk e dij,
Pse gjâ kurr s' kam pá me sŷ.
Veç nper gjind un shka kam ndie:
Por per shtriga s' ké shka m' thue,
Pse un t' a njof mâ se nji grue,
Qi ktû mbrendë, po, në Cetinë,
(Ndoshta, ndoshta ndo 'i kushrinë...)
Dalin naten porsi shkndija,
Edhè futen mbrendë nder shpija,
Prej pullazit nper *oxhak*,
E u a zânë gjindës frymen njak;
Qi, mandej, kta duen me thânë,
Se n' gjumë « ankthi » atà i kâ zánë,
E s' âsht tjeter veç se shtrigat,
Qi u a lshojn të mjerve t' ligat,
Ke shkojn naten rreth e okolla.

— *shtrigë*: hije gjysëmitologjike, zakonisht plaka, të cilat tuj lanë trupin aty ku jetojnë, shetisin me shpirte, bajnë magjí, hanë zemëra fëmijsh, shtien mní e resë nder familje e kunorë, marrin shëndedën. — *po t' bâj pallë*: po e vê kësulën në sŷ, s' po t' a çáj kokën.

100-105 *zânë frymen njak*: K. I, 6. — *ankthi*: vështirsija, qi ndien njeriu, kur para njaj andrre së përfrigueshme i nxêhet fryma dhe s' mund luejë as kambë as dorë. — *rreth e okolla*: rreth e per qark.

Prralla! prralla! thotë Nikolla,
T' tana prralla - edhe kopalla;
Persè shtriga s'ká kurrkund,
As n' gjytet as në katund...
A din shka, ti moj burrneshë?
Zên mâ vonë knjazi tue qeshë:
Mbasi shtriga ká, po thue,
A m' i lshon kto shtriga mue
E, perzèt! le t' m' perpîjn gjallë...
Por m' i zgidh me dhâmë e tmallë,
E jo rrole per brî hînit,
Qi s' mund t' bréjn as gjeth purrînit...
Hajt, he i ngratë! Si të shkoi jeta
Me pallavra e fjalë të shkreta,
I pergjegjë Milena at herë.
Un jam n' hall per fmîj të mjerë,
Qi i ká kapun sande friga,
E ti m' qet dokrra per shtriga;
Jo kshtû i drue, jo kshtû s'i drue...
Çou me rá, pse vonë ká shkue;
Se edhè fmija janë tue m' pritë,
E un do t' gdhîj neser me dritë,
Per me i bâmun rangët e shpís:
Pse, po kje qi e zoja e shpís
Vetë s' u del punve perpara,
Atŷ s' reshet kurr e mara.

115-120 *me dhâmë e tmallë*: me dhambë e dhamballë, ase të mbetuna, të cilat rrijnë *brî hînit*: pranë zjarrit, rreth votrës.

130-135 *rangët*: punët e shpís.

Kshtû i thotë grueja si n' merzí,
Mandej zjar' e mlon me hî;
Shputë e lamsh i qet në shportë.
E pa tjerrë fjalë tjera tortë,
Me nji zâ si n' gjysë t' marazit.
« Të mirë natë » ajo i thotë Knjazit
(Do giuhë t' cillit zjerrë kisht' pija,)
Edhè shkon me rá te fmija:
Me 'i tubë djelm e me 'i varg vasha,
Shtrî nen petka rresht si brâsha.
Qeshë Nikolla nên mustak;
E per t' vûm punve kapak,
Mêrr e mûshë edhè nji gotë,
Edh' e shpikë e e bân zollotë.
Mandej poçin ndrŷn n' frangí;
Ndên kamishin nen sergjí,
Mbasi llullen shkundë i a ká,
Edhè shkon n' odë t' vet me rá.
E, si lodhë qi kishte kênë,
Kû me punë, kû me at pikë vênë,
Qi pat pí sande mâ teper,
Me 'i herë mendt ju bâne leper

135-140 *E pa tjerrë... tortë*: pá e çue gjatë bisedën, kuvendin.

140-145 *Do giuhë t' cillit zjerrë kisht' pija*: pija qet në gjuhë, bân me folë, xjerrë fjalë. — *si brâsha*: si pjepna, si bastan kokërrvogël.

145-150 *e shpikë e e bân zollotë*: i a qet fundin, e bân si zallotën = pare tyrke me nji vlerë shum të vogël (30 pare). — *sergjí*: K. 1,376.

155-160 *Me 'i herë mendt ju bâne leper*: i kaluenë kujtimet me shpejtsín e lepurit, s' dijti mâ se ku ishte.

Edhè fjet, e pa i a ngiatë,
Nisi t' madhe me gerhatë.
Kur, qe, atŷ t' u bâ mjesnatë,
Po i del gjumi Knjaz Nikollës,
Edhè shef aj n' mjedis t' odës
Nji si nieri ndêjë në kamë,
Me nji mjekerr giatë nji pllamë,
Edhè barkun sa 'i fund sheke,
Pshtjellun shtatit n' pelhurë deke:
Qi, si surflli ftyret zbé
E tue i ardhun era dhé,
Rrite Knjazin tue e shikjue,
Me do sŷ qi me t' trishtue,
Si gastarja cangullue.
Neper ftyrë, mande', e mbí duer,
Atŷ ktû edhè mbí pelhurë
Kisht' do njolle gjaku t' zí,
Qi per mnerë m' tê kishte ngrî
E me qelb bashkë ishte thá.
U trêm Knjazi kur e pá
E t' perqethtë shtatit i rá.
Flokët i u çuene shllungë perpjetë;
Nisi frŷma m' i u zatetë
E e mloi djerza. Kishte metë
Tue kqyrë m' tê, e as nuk isht' tue mujtë

165-175 *si surflli ftyret zbé*: me fëtyrë në ngjyrë të limonit. — *Si gastarja cangullue*: me sŷ të ngrîm si t'ishin qelqit. — *mbí pelhurë*: me të cilën pështiellet i dekuni (qefin). — *njolle*: dangë, shêj.

175-180 *Nisi frŷma m'i u zatetë*: nisi me i u nxanë fryma.

Prej trishtimit m' vend me lujtë,
Pse edhè m' « kryq » disi ishte kputë
Kaq per mnderë qi 'i herë kje tutë.
Por kamë-kamë, qe, nisë lugati
Me i u avitë Nikollës kah shtrati.
Knjaz Nikolla atŷ i rrin gati
E fíll doren çon m' kubure,
Qi e kisht' vjerrë nen nji figure,
Edhè don aj zjarm me i dhânë.
Kur lugati nisë me i thânë:
Mos e vên doren m' ngaskeqe!
Nuk t' kam ardhë me mende t' keqe
As me t' çartë as me t' trazue:
Un kam ardhë ktû me t' kallxue
Disá punë, qi tash kan bîjtë
E qi mirë per tŷ âsht me i diejtë,
Ashtû mue si m' dán nenshtrasha.
Un jam Mèhmet Alì Pasha,
Qi m' pat nisë Mbreti n' Shqypní,
Per me i lshue Malit të Zí
Hot e Grudë, Plavë e Gusí
Si n' Berlin kje bâ pleqní.
Por, kur mrrîna në Gjakovë,
Atŷ e zezë mue m' gjet nji provë;
Persè Krenët e Shqyptarís,
Me Alì Pashen e Gusís
Nji bé t' madhe po e ki'n bâ
Plak e i rí në luftë me rrâ;

190-200 *ngaskeqe*: këmbëza e kubures. — *m' dán nenshtrasha*: m' a pret mendja, më gitet.

Burrë e grue, po, n' luftë me u shue
E ato Male mos me i lshue.
Prandej vetë atŷ kur shkova,
T' u çue m' kâmë të tanë Kosova,
Peja e vogel 'dhe Rrogova,
Edhè mue m' rrethuen nji rendit
Shi në shpí t' Abdullah Drenit:
Kû mue t' mjerin më kan vrá,
Të tanë n' gjak mue më kan lá,
Si me sŷ qi jé tue e pá.
Prá, tash tjeter tŷ s' t' ká metë,
Veç kto Male me i mârrë vetë,
E me i mârrë me pushkë per faqe;
Pse, pa i bâ nja disá gjaqe,
Per pa i djegë disá bajraqe,
Tokë Shqypnijet n' dorë nuk qet:
Sod Shqypnija âsht bâ « *Milet* ».
Besa, at herë, po i thotë Nikolla,
Mbasi vetë s' mujtka Stambolla
Këto Male me m' i lshue,
Puna giatë, thom, ká me shkue:
Pse, si vetë ké mûjtë me pá,
Qysh se n' gjak krejt kênke lá,
Me pushkë n' dorë s' mêrret Shqypnija.
Vrâ në ftyrë Mehmet Alija
E prej pezmit tue qitë shkndija,

220-230 *me pushkë per faqe*: me luftë. — *âsht bâ Milet*: âsht bâ shtet, kombsí.

230-240 *E prej pezmit*: nga idhnimi, prej zëmrimit, kërcllon (tue kercnue) dhambët nga disprimi.

Tue kercnue dhâmët prej marazit,
E vertetë, po i thotë aj Knjazit,
Se, medjè ká me t' u dashtë
N' luftë me thye mâ se nji rrashtë
E me hjekë shum e shum zí,
Para se të hîjsh n' Shqypní:
Pse, Shqyptarët, e diej edhè vetë,
Se janë trima e per ket jetë
Atà rob s' i shtrohen kuej;
Por me pasë me i msŷ pa bujë
Edhè n' moh naten me u rá,
Tash qi atà 'i herë janë shperdá,
Un kujtoj se me pak gjaqe
Puna tý të del per faqe,
Edhè hîn ngadhnyes n'Shqypní.
Prandej mlidhe shpejt nji ushtrí,
Edhè lshoe n' Plavë e n' Gusí,
Naten n' terr befas t' u rá,
E si n' gjak Plaven t' keshë lá
Edhè zhbî t' a keshë Gusín,
At herë mêrr e msŷj Malcín,
Me tagan, me ûnë në dorë,
Edhè shkîmi atà Malcorë;
Pse, pa i shkîmë atà Malcorë,
Shkodra tý s' të bje në dorë.
E as s' ké ngae, jo, me u hutue,

240-250 *pa bujë*: pa zhurmë pa poterë, pa e bâ punën e màdhe. — *Edhe n' moh*: tinëz, mshehtas.
250-255 *lshoe*: lishoje. — *Edhè zhbî*: qitë faret, zhdukë.
255-260 *Me tagan, me ûnë në dorë*: me armë dhe me drû të djegë banesat. — *shkîmi*: shuej, zhbîj.

Pse Shqyptarët kan nisë me u zgjue,
Kan nisë shqyp këtà me shkrue:
Kan nisë t' flasin per komsí,
Per kombsí e per lirí,
Per lirí e autonomí;
Edhè giatë, thom, nuk do t' shkojë,
E Shqypnija do t' kerkojë
Me dalë m' vedi, si Serbija,
Si Greqija e Bulgarija:
Mbasi ká edhè ndonji Mbret
Qi Shqyptarët aj po i gerget,
Kû me pare e kû me fjalë
Turkut dore atà me i dalë.
Prande' at herë ti s' ké me mujtë
Gurt mbas d'shirit t' and me i luejtë;
Pse do t' dalë kushdì se kush,
Qi e ká vû ka dit m' rabush
Shqyptarís me i dalun zot,
Edhè gurt aj tý t' i lot.
Por, po mujte nji herë sot
Këto Male me i pushtue,
(Qi tý dheskë të janë perore,)
Jo veç kto mâ s' t' dalin dore,
Por, me kohë e me dredhí,

265-275 *autonomí*: pámvarsí, vetëqeverisje, vetësundim.

275-280 *Qi e ká vû... m' rabush*: e ka qitë cekën, e ka dá, e ka marrë në shenjim.

280-285 *Qi tý dheskë të janë perore*: të janë pelqye përherë, gjithmonë t' i ka pasë anda.

Edhè n' Shkoder ké me hî.
Pse do t' diejsh ti, lum Nikolla,
Se e ká bâ pleqní Stambolla,
Tý mâ para, edhè Serbís,
Si edhè Krajlit të Greqís:
Grekut, Shkjaut, po, edhè Bullgarve,
Me u a lshue n' dorë tokët e Shqypnís,
Se me u dhânë lirín Shqyptarve.
Kshtû Nikollës i tha lugati!
Edhè tjeter nuk i a ngiati;
Por u zhduk aj neper kthinë,
Tue lânë mbrapa nji qelbsinë,
Qi dér vonë u ndie n' Cetinë.
Knjaz Nikolla at herë u çue,
Shpejt u vesh edhè u shterngue,
Edhè duel naten per hânë,
Por me u pjekë m' at Mark Mila'n:
M' Mark Mila'n aj per me u pjekë,
Me tê fjalët per me i perpjekë,
Se kur n' Plavë me qitë ushtrín,
Se kur n' gjak me lá Gusín,
Se kur flakë me ndezë Malcín,
E se si m' e hupë Shqypnín:
I huptë Zoti pernjimend
Knjaz Nikollë edhè gjithkend
Qi mendon e sharton zí
Per të bukren ket Shqypní.

300-310 *Me tê fjalët per me i perpjekë*: per të rá në godi me tê, per t' u marrë vesht me tê. — *sharton zí*: K. IX, 196.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Dymbëdhetët

MARASH UCI

ARGUMENTI

Poeti hin me nji herë në temë tuj u bâ të njoftun lexuesavet fëtyrën tipike të Shqiptarit, ushtár në shërbim të Mbretit, trim, luftár, i urtë, i gatshëm kurdoherë me rá në luftë a por me marrë pjesë nder kuvende urtije e kanuni. Në pleqsí malsori bâhet bari gjâsh dhe e kalon kohën me të rí tuj u kallxue këtyne e legjenda popullore e mitologji kombtare, trimní e ndodhje historike të bashkëjetueme. Auktori e gjên Marashin në mendime, si atê të cilit në malsí i bjen ujku nder berre, i mbetet toka djerr, e kapin borxhlít a por s' ka bukë per t' i qitun mikut. Kurrnji prej këtyne në plakun tanë. Marash Ucit i duhet shì sot me marrë rrugë tuj u dá, kështu, prej dy të bijvet të Calit, dy djelmoça bashkëbjeshkatarë me tê. Perpara se të nisej, veç, u len këtyne të mramvet porosít e fundit, si ai qi në moshë të shtyme merr rrugë, pa dijtë mirë se a këthen mâ a jo. Testamendi i Mashit âsht vula dalluese e Kombit shqiptár e

përcaktueme me viza të preme t' edukatës kanunore. Ai i porositë djelmt, endè të rí, të ruejnë familjen e gjân, t' u dalin zot të drejtavet të veta me pushkë e gjak, të shkojnë mirë me shokë e t' afërm, të cilt, sido qenë, janë gjithmonë vllazën, mos të poshtënojnë kurrkend, të jenë mikpritësa me të njoftun e të panjoftun e sidomos me të huejë, por pá u a lëshue këtyne të fundit kurr zemrën në dorë, mos të jenë të ngutshëm, por të matun e t'urtë, mos të rrezikohen tuj u a hi punëvet të pasugurta, të ruhen prej panderëshmenís e sidomos prej grues së lëshueme, mos të çarsin ndoren e besën e dhanun, të duenë vendin e Atdhén. Mbas këtyne fjalvet Marash Uci dahet prej dy barivet të rí, dhe, si t' ishte me moshë të tyne, në krye t' orës kapet në Stare të Hotit, prej kah drejtohet per kullë të Bajraktarit. S' vonon e mërrîn në Gjenoviq dhe takohet me Çun Mulen, i cili në shpejtín e Mashit e kohën e papërshtatun të rrugës heton se dishka ka ndodhë me randsí. E njimend Marash Uci ditën përpara kishte pasë qenë në Shkodër, dhe atje nga nji mik i njoftun kishte pasë marrë vesht dishka të rrezikshëm per vend e bajrak, per Shkodër e Shqipní mbarë. Ky lajm e kishte prû sot te Bajraktari, të cilin e porositë qi sá mâ parë të bashkojë parín në mledhje tek Kisha e fshatit. Ai do t' ulej rishtas në qytet, per të marrun njoftësí të reja e mâ të përpikta. Mbas këtyne fjalvet dahet plaku prej Çunit dhe ky tashti jet me dý mendime enigmatike: " A se i shkojm Mbretit n' ushtrí, a se luftë kem' me Mal t' Zí." Cilado qoftë, Shqiptari s' ligshtohet. Zoti e bjen punën mbarë dhe Hoti âsht gjithnji me fat.

Mbyllë kangën vendimi i Bajraktarit per të thirrë Krenët e fisit në Kuvend.

Te nji mriz, te nji lejthí
Kishin ndollun tre barí,
Dy me dhên e nji me dhí,
Njâni plak e dy të rí:
Marash Uci e t' bijt e Calit:
Dy djelm t' letë si shpezt e malit.
Marash Uci i Uc Mehmetit,
Anë e m' ânë i kisht' rá detit
Kishte pá pronet e Mbretit
Çak prej Hotit tue zânë filli
Dér kû piqet buka m' dielli;
Pse, sa kje Marashi i rí,
I pat dalë Mbretit n' ushtrí
Me armë n' dorë, me zjarm në gjí,
Si qi doke âsht në Shqypní.
Burrë i fortë e trim si Zâna,
Armët i kjenë ktij baba e nâna:
Babë tagani e nânë breshâna,
Vllá e moter dý pistolet

5-15 *Kishte pá pronet e Mbretit*: kishte mrrîjtë aq larg, sá me pá tokët e Sulltanit. — *Çak prej H. tue z. filli*: tuj nisë nga Hoti. — *Dér kû piqet buka m' dielli*: deri në vendet mâ të nxetat e Harabís, në Jemen. — *me zjarm në gjí*: me trimní, me guxim.

Dý gjarpnusha prej Stambollet.
Ky kje lypun edhè gjetun,
Pat kênë thirrun edhè pvetun
E n' kushtrim e n' gjýgj t' bajrakut,
E nder pré mârrë Karadakut;
E kûdo qi i doli prîja
Atŷ i dajti edhè trimnija.
Por, si kripit i rá bora,
E la kama e e la atê dora,
Edhè i shkrefi armët besnike:
Njato armë qi n'kohë jetike
Pa'n kênë ndera e Arbnís kreshnike:
E na doli barí malit,
I shmrijak me t' bijt e Calit.
Prore Mashi djelmve t' Hotit
U kallzote punët e motit,
Punët e motit, punë trimnije:
Si Shqyptari mbas lirije
E mbas besës e s' bardhes Fé
Bâte deken si me lé;
E u permendte Orë e Zâna,
Edhe u thote shum punë t' mdhana,

20-25 *Dý gjarpnusha prej Stamb.*: dý kuburet e marruna në Kostantinopull, tinzare e t' idhta si gjarpni. — *Karadakut*: K. I, 59.

25-30 *Por, si kripit i rá bora*: si i u zbardhen flokët, si u plak. — *i shkrefi armët*: i la m'anesh armët, persè tepër i shtým në moshë.

30-35 *jetike*: të vjetra, të lashta. — *I shmrijak*: bashkëbjeshkatár, ortak, qinosiar. — *Prore*: padá, vazhdimisht.

40-45 *Orë e Zâna, lugat, drangona, kulshedra*: fëtyrat krye-

Per lugat kur zêhet hâna,
E per luftë, qi me drangona,
Bân kulshedra n' vise t' ona;
Edhe i njifte aj mâ s' mirit
Sa drangoj jânë rodit t' nierit
Mbi Rânë t' hjedhne e m' Urë t' Vezirit.
Prande' e dojshin gjith barija
E ndigiojshin fjalët e tija
Si kah pushka ashtu ka' urtija.
Por shka, Zot, ka Mashi sot
Qi na â vrâ e nuk bân zâ?
A thue i rá bisha nder berre,
Ja se tokët i mbeten djerre,
Ja i punoi t' ngratit rreziku
Pa bukë n' shpí m' e gjetun miku?
Uku n' berre s' i ka rá,
Pse kurr Marashi s' u â dá:
Nuk kisht' mbetun ky pa e pá:
M' e pasë pá edhè e kisht' vrá.
As s'i mbet ktij n' derë borxhlija:
Me 'iqind dhên qi ka te shpija
S' lên borxhlí me i vojtun t' birit,
Edhe miqt i a pret mâ s' mirit;
Si edhe qét qi i ká si bujë

sore të mitologjís shqiptare: K. I, 32; II, 50; XI, 66; I, 309; V, 404. Në besimin populluer eklipsi i hanës ndodhë gjithsaherë lugati i a zen të pámt dhe e terratisë ase e përgjakë.

45-50 *Mbi Rânë t' hjedhne e m' Urë t' Vezirit*: që merr nga Arta e deri te U. e Vez., qi ndodhet mbi Drinin e Bardhë jo larg prej kah ky bashkohet me Drinin e Zí.

S' i a lânë djerr token kurrkuej.
Por as vetë shka ká s' e dí,
Veç se u thotë shmrijakve t' rí:
« Pa ndigjoni, o djelmt e mí:
Dikû 'i punë sod m' ka qillue,
As nuk kam si rrí pa shkue;
Nji herë pse me pasë per t' pshtue
Zogu dore, pasha mue!
Vonë e vonë ké per t' a zânë,
Fjalë i moçmi si e ká lânë.
Se sa rríj as vetë s'e díj
Se nji javë ase nji muej,
Zoti e di, nuk mund t' a quej.
Por n' kje thânë prej Perendije,
Mos me shkelë un mâ m' kto hije,
Mos me u zânë mâ punë trimnije
S' bardhes kohë qi ka prendue,
Ah ju, djelm, u kjosha true
Per Njatê qi vrân e kthíll
Me m' a mbajtë ju sod nji kshíll,
Amanet un jam t' u lânë
Me ruejtë gjân me kqyrun stâ'n,
Armët e mbushne mos me i dhânë,
Me shokë t' uej kurr mos m' u zânë,
Mos m' u zânë as mos m' u ngá,
Pse n' ditë t' ngushtë kta u gjinden vllá
Si me pushkë, ashtu me uhá.
T' huj'n me fjalë mos t' a poshtnoni;
Buken para, por t' i a shtroni

75-85 *Mos me u zânë*: në gojë. — *u kjosha true*: K. VII, 1.

N' Shqyptarí si â kênë zakoni:
Me i besue mos i besoni!
Edhè n' mend kinje nji fjalë:
Zêmers s' frŷt me i lânun dalë;
Fjalët per pajë kurr mos me i ndalë
Ujit turbull mos me i rá,
Mos me dalun n' vá t'pa vá;
Me i u ruejtun rrasës së lmueme,
Me i u rujtun shakës s' terbueme,
Me i u ruejtë, po, grues së lshueme;
Vendin t' uej m' e dashtë perore,
Me ruejtë besë, mos me çartë ndore. »
Kshtu tha Mashi, e n' kamë u çue,
Vû xhurdín edhe u shterngue,
Edhè i njiti armët mizore
Njato armë qi s' dijshin ndore,

95-100 *Zêmers s' frŷt me i lânun dalë*: me i lanë shteg zemrës së ngushtueme, mos me u nxanë me njerí, kur ky âsht i idhnuem. — *per pajë*: per pajambajtas, per hatrë.

100-105 *Ujit turbull... mos me d. n' vá t' pa vá*: mos me e vû vedin në rrezik per letsí mendje, tuj shkelë ndër drrasa të kalbta a por tuj marrë përsipër ngarkime, qi s' janë per jú. — *rrasës së lmueme, shakës s' terbueme, grues së lshueme*: punët, ku njeriu gabon mâ udobisht në jetë: madhnija, ku rrshitet pa të vështír, dhe njeriu then kokën: ai, qi ka dalë qemerit dhe prej idhnimit ka bjerrë arrsyen: grueja, e cila tuj mos qenë e nder-shme, shtjen grindje e gjaqe, qi s' mbarojnë kurr.

105-110 *mos me çartë ndore*: mos me i a prekë ndoren kuj, gjâ qi sjellë korí e ngatrresa, mbasi gjithshkafja falet, por ndorja jo.

Pse n'dorë t' Mashit guri Vlore
Ndezte flakë, po, flakë vetime,
Epte gjâmë, nji gjâmë bumbllime,
Porsi rrfeja kur shkrepë malit.
Lamtumirë! thotë djelmve t' Calit
Vên breshânen mbi cep t' krahit,
E t' u djergun hijes s' ahit,
Hijes s' ahit, brî njaj shpatit,
I a behë n' Stare n' krye t' sahatit.
Po, Zot. Mashi ka' â tue shkue,
Qi nper shpat e neper prrue
Po vjen hapin tue shpejtue
Thue 'izet vjet s'i ka kalue?
N' Gjenoviq Marashi â nisë
Ke Çun Mula me konisë,
Ke Çun Mula shpí e rreptë
Kû han bukë i verbët e i shkeptë;
N' at fis t' Hotit, shpí e parë,
Djalë mbas djalit bajraktár.
Prej mjesditet tue rá dielli,
N' Gjenoviq kapet aj filli,
N' Gjenoviq te kulla Çunit,
N' at kullë t' bardhë mbi krye t' katundit.
« Mirë se t' gjâjë, or Çuni i Mulës! »
Po i thotë Mashi n' derë të kullës;
« Mirë se vjen, ti Marash Uci! »

110-120 *guri Vlore*: gur-gacë pushke i ardhun nga Vlora dhe fort i kërkuem. — *n' Stare*: lagje e Rapshës së Hotit.

120-130 *N' Gjenoviq*: lagje e Hotit, nga âsht shpija e Bajraktarit. — *me konisë*: per të përbujtë.

I a kthen Çuni: « Po tý ç' t' nguci
Me lshue gjân, me lânun stâ'n
Kshtû m' u djergë zhegut n' ket ânë?
A âsht gjâ t' keq? a veç po drue,
Pse n'armë sod po t' shof shterngue? »
« S' â gjâ t'keq, jo, nder barí:
Por nuk dij si â per Malcí...
Zoti mirë ka m' e punue,
N' kjoftë se besen s' kemi lshue.
Kam kênë n'Shkoder mbramë kam ardhë,
Ke qaj miku faqebardhë,
T' cill'n e njef ti prej q' kah motit,
E m' ká mârrë besen e Zotit,
Me kuvendë me Krenë të Hotit,
Per nji fjalë, e jo mâ vonë
Se n' ket natë, te Kisha e jonë.
Çoju fjalë, pra, Krenve t' vendit
T' dalin n' Brigje n' log t' kuvendit,
Se do t' dal nji herë te shpija
Me i shestue do pûnë të mija.
Neser n' Shkoder prap do t' veta
Ke qaj miku, i u ngjatët jeta!
T' a ketë ndihmë Malcija e shkreta. »
Kshtû tha Mashi, e duel me shkue:
Nper pishë t' zhegut pa pushue:
S' ishte ngaeja me u hutue.

135-140 *m' u djergë zhegut*: me u ulë në të nxét të ditës, në vapë të d., në pishë të ditës.

155-160 *Me i shestue*: me i rregullue, me i rahatue, me ndreqë disá punë.

Njaj Çun Mula thotë nji fjalë.
Madhi Zot, tý t' kjoshna falë!
Nder dý pûnë njâna do t' dalë:
A se i shkojm Mbretit n' ushtrí,
A se luftë kem' me Mal t' Zí:
Si kjoftë marë ashtû e bâftë Zoti:
Oren çuet por e ká Hoti.
Po u çoj fjalë tash Krenve t' vendit,
T' dalin sande n' log t' kuvendit.
Atŷ pûnët kem' me i peshue,
Mandej dalët si kjoftë gjikue.

165-170 *Oren çuet*: ka fatin e madh, âsht me fat.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Trembëdhetët

TE KISHA E SHNJONIT

ARGUMENTI

Çilë kangën Zana e Veleçikut e cila përshkon me mend kohën e kalueme dhe lexon mbi shpate, prroje, landë e gur historín e lumnueshme të Shqiptarëvet. Mjerisht në ditë të sodit kanë tërnue kohët. Në vend të shpatës ka hî pushka, në vend të Zotit arí, në vend të së drejtës levertija e padrejtësija. Europa vetë ep shembullin e para. Zana i sjellet Perendís dhe e lutë, qi nga eshtent e Shqiptarëvet fatosa, të ngjallë kreshnikë të rí per mos të lanë qi asnji pëllambë toke arbnore të biejë në duerët e Malazezvet. Këtu Poeti përgzohet me Zanën per namë qi ajo e Mira i lëshon anmiqvet të Shqiptarëvet dhe kërkon gadi t 'a ngushllojë, tuj e sugurue se në tokën e Skanderbegut endè s' âsht shkimbë flaka e burrnís as dashunija ndaj Atdhén. Per provë të këtyne fjalvet auktori i kallxon Zanës burrat e Malcís, të cilt tashti janë mbledhë te Kisha e Shën Gjonit në Rapshë,

simbas lajmit qi, me kohë, paten pasë prej Çun Mulës. Hapë mbledhjen Bajraktari, i cili i lëshon fjalën Marash Ucit. Ky endë me urtín e malit shërbimin, qi Shqiptarët i bânë tash sá shekuj Sulltanit, shërbim të cilin, deri diku, u a njofti Dera e Naltë. Lajmi, qi ai binte prej Shkodrës, ishte i trishtueshëm. Gazetat e qytetit kishin lajmue se në Kuvendin e Berlinit ishte dá qi Hoti e Gruda, Plava e Gusija t' i epeshin Malit të Zi. Per Krenë ishte si nji rrufé prej qiellet. Kurrnji s' bân zâ, deri sá Mashi vetë u lypë mendimin e mramë se a pernjimend do të pranojshin me i u nënshtrue Knjaz Nikollës pa pushkë të shtîme a por e kishin dá me qindrue. Këtu Gjeto Marku këcen mâ i pari, dhe, tuj u përbetue n' emnin e Zotit, e suguron Marashin e Krenët tjerë të mbledhjes se per pa mbetë Malsija në xhubleta grásh nuk ka per t' i u lëshue toka shqiptare Malazezvet. Fjala e mrame — shton oratori — i përket Bajraktarit. Çun Mula merr rishtas fjalën dhe i grishë të pranijshëmt të rrokin, tanë sá janë, armët. Lypë, veç, prej tyne, qi perpara të lidheshin me bé dhe ai vetë bân bén i pari. Mbas tij tanë mbledhja. Tashti, mbas vendimit të marrun, lypej të merreshin masat. Urdhnon, prandej, qi të qitej roja në Rrzhanicë, ndersá nji tjetër prej mbledhjes dergohet per t' i lajmue Dedë Gjo' Lulit në Traboinë, qi kështu të jetë në dijení tanë fisi se lufta ishte te dera. Marash Ucin e nisin per Shkodrë per t' i lypë ndihmë Hodo Pashës me ushtarë dhe per të porositë Mikun e njoftun, qi t' i përkrahte Shqiptarët me anën e shtypit. Kështu foli Çuni dhe u dá Kuvendi.

Prendoi dielli, n' qiell duel hâna,
N' Veleçik po pingron Zâna:
Ehu! ju malet e Shqypnís,
N' t'cillat strukë shqypja e lirís
N' t' bardhat kohë qi kan prendue
S' lête anmik, jo, me i u afrue!
E di shpat e di edhe prrue,
E di landë e di edhe gúr,
Shqyptarís kryq e terthuer,
Se sa gjak atbotë i anmikut
Vojti rrkajë prej t' bardhë çelikut,
Qi flakote n' dorë t' Shqyptarit
Porsi rrfeja majes s' Sharit.
A kisht' mujtë kurr n' at kohë t' lume,
(Me lot gjakut sod t' lotueme!)
Veç nji troe t' tokës shqyptare
M'e rmue dora grabitçare?
Ah! jo kurr; t'ish' çue mbarë bota...

1-15 *N'Veleçik po pingron Zâna*: mbi malin mâ të përmendunin e Malsís së Madhe, i venduem mbi katundin e Kastratit (1724 m.), ku banon dhe lëshon zanin (pingron) Zâna e Malsís. — *Vojti rrkajë prej t'bardhë çelikut*: rrodhi rrké shkaktue nga shpata, tagani.

15-25 *Veç nji troe*: nji truell të vetëm. — *M'e rmue*: me e

Pse ndo 'i Lekë, a 'i Gjergj Kastriota
Do t' kisht' dalë, at dorë rrembyese
M' e cungue me armë ngadhnyese,
T' cillat n' shekull do t' permenden
Hânë e hyj sa qiellve t' enden.
Por kan ndrrue sot moti e stina
Per dhé t' ngrît, kû rreh *Martina!*
Gjinde e mbajtun me lot t' shumit
Qi n' djersë njomë bûcat e umit,
Ja qi n' kullmë rreshket kumuese,
Ja nper dét bjen valës shkumuese,
Per me mbajtë nji grue te shpija
S' cilles bukë i lypin fmija,
Edhe i lên ndoshta me kjá,
Perse e mjera bukë nuk ká:
Gjinde, s' cilles Zot i âsht ari,
T' zezen tokë qi i ngratë Shqyptari
Shtrêjt me gjak e pat fitue,
Pa ndo 'i dhimë, kjoshin mallkue!
Sod m' e dá duen copa copa:
E perse? Pse don Europa...

---

rrëmbye. — *M'e cungue*: me e këputë, me e pré — *Por kan ndrrue sot moti e stina*: kanë ndrrue kohët.

25-30 *Per dhé t'ngrît, ku rreh Martina*: per botë të shkretë, ku shprazet, vret Martina: nji pushkë krahi, si huta (pushkë malazeze), e ardhun nga Italia. — *me lot t'shumit*: me váj të shkretëvet, të gjorvet. — *njomë bûcat e umit*: bûcat qi çon plori i parmendës. — *n'kullmë rreshket kumuese*: piqet per kadalë para kudhrës, para cungut të çeliktë, mbi të cilin farketari rrah hekurin e kuqun e ep tingllim metali (kumbuese).

Uh! Europë, ti kurva e motit,
Qi i rae mohit besës e Zotit,
Po a ky â shêji i gjytetnís:
Me dá token e Shqypnís
Per me mbajtë klysht e Rusís?
Po ti a kshtû sod na i perligje
Njata burra qi m' kto brigje
Per tý vehten bâne flije
Kur ti heshtshe prej ligshtije?
Ti qi i a kalle flaken diellit
E i shestove rrathët e qiellit,
Ti, prej eshtnash t' t' ngratë Shqyptarve,
Qi bânë deken per dhé t' t' parve,
Bân sod t' bîjn fatosa t' rí,
T' cillt nji troe t' ksajë Shqypní
Mos t' a lâjn Shkjaut n' dorë me i rá
Krejt në gjak nji herë pa e lá!
Lum, oj Zâna e Veleçikut,
Qi m' i a lshon ti namët anmikut,
Qi m' i uron djelmt e Malcís,
Qi m' i a kján hallin Shqypnís;
Ksaj Shqypní, e cilla motit,
N' zâ kah pushka e besa e Zotit,
Pat kênë çmue prej fisesh t' tâna
Kah bjen dielli e kah mêrr hâna!
Por, sado qi poshtë ká rá

45-50 *i perligje*: i shperbleve; — *heshtshe*: bzâjshe, u strukshe nga tuta.

50-55 *E i shestove rrathët e qiellit*: e i percaktove, i kufizove shtretent e hapsís qiellore.

Sod me sod, e rrin tue kjá
N' pluhen t' tokës, prej njerzve shá,
Prap, oj Zanë, shkndija e burrnís
Nuk â shkimë n' male t' Shqypnís,
Qi, manà, edhè n' kto kohë t' reja
Ka 'i herë ndezet flakë si rrfeja.
S' kan mbetë shkret, jo, armët besnike,
Perse Arbnorja grue fisnike,
Bân se bân fatosa t' rí,
T' cillt trimnisht per ket Shqypní
E per besë e t' bardhen Fé
E bâjn deken si me lé.
A po i shef ti njata burra
Qi kah Brigja neper curra,
Tue hecë naten porsi bisha,
Janë t' u njitun drejt kah Kisha?
Ata janë, po, Krenët e Hotit
Qi m' u lidhë duen me besë t' Zotit
Per me i dalun zot Shqypnís,
Per me i lânun nderë Malcís.
Po, Çun Mula mbí shpinë t' kalit,
U a çoi lajmin Krenve t' malit:
U a çoi lajmin n' derë t' konakut,
Per me u mbledhë n' kuvend t' bajrakut;
E si rrokull kjenë rreshtue,
Kshtu zên Çuni me ligjrue:
« Fol tash, Masho, ç' po na thue?
Un qe, Krenët t' i kam bashkue,
T' cillve mundesh me u besue,

90-95 *E si rrokull*: në trajtë rrethi a patkoni.

Pse armët kryq i kemi vû,
Si na e lanë të parët kanû ».
At herë Mashi zên kadalë:
« Pa ndigioni, o trima 'i fjalë,
Qi po u thom me besë të Zotit,
Porsi nipave t' Kastriotit:
Katerqind e s' dij sa vjet
Jânë qi i bâjm Mbretit hysmet
Kush ushtrí, kush angarí,
Me armë n' dorë, me zjarm në gjí,
Me 'i kamë mbathë me tjetren zdathë,
Buken n' strajcë e shpí senjurin,
Dyshek token, jestek gurin,
T' mbramë te hika e t' parë te mbeta:
Trima n' zâ se â zânun jeta:
Mos me drashtun Krajl as Mbret!
Edhè Mbreti ket hysmet
Dér dikû na e ká pelqye,
S' na ká lânë aj krejt m' u thye:
Na ka lânë lirín jetike,
Na i ka lânun armët besnike,
Per me ruejtun Fé e zakona,
Per me mprojtë kto malet t' ona
Per me mbajtë kanú'n e t' parve
Me ruejtë erzin e Shqyptarve:
Na ka çilë kishë e xhamí

95-105 *Pse armët kryq i kemi vû*: në shêj bese, vllaznimi. — *angarí*: punë të detyrshme.

105-115 *shpí senjurin*: per shpí, per banesë, tokën e thát. — *lirín jetike*: K. XII, 30.

Per dintarë e kryqelí:
Na ka falun pagë e t' dheta,
Kanú m' vedi sa t' jetë jeta,
E na, veç n' e paçim çartë
Ket kanú qi na lanë t' Parët,
Se e kem' shkue jeten n' lirí
Si në bjeshkë, ashtû në vrrî,
Si me gjâ, ashtû me bulqí:
Tue punue e tue gjallue,
Tue lutë festat trashigue,
Mort e darsem me kanú,
Sikur t' parët na pa'n punue,
Por medèt e treqind halle!
Per kto male e per kto zalle,
Per kto male e zalle t' ona,
Kû si heret, si n'e vona,
Pat kênë mbajtë kanuja e malit,
Pat kênë rritun pika e djalit,
Pika e djalit, Lekët e Hotit,
N' zâ kahë pushka e besa e Zotit:
N' zâ ka' urtija e bujarija
Qi zanát i ká Shqypnija;
Perse â kndue n' Shkoder gazeta
Qi njaj Shkjaut sod t' u ngjatët jeta!
Do t' i bâjn kto male t' shkreta.
Po, Moskovi, i u theftë hovi!
E ka dá n' Kuvend t' Berlinës

120-125 *Per dintarë e kryqelí*: K. X, 378.

130-140 *Por medèt e treqind halle*: të mjerët na, të mbuluem me të zeza të panumerta.

Me i u lshue Knjazit t' Cetinës
Hot e Grudë, Plavë e Gusí.
E tash Knjazi i Malit t' Zí
Ká ngrehë top, ká dyndë ushtrí
N' kto trí dit me rá n' Malcí:
Thue gjâ e shkretë ka mbetë Malcija,
Thue pa zot se â Shqyptarija... »
Kshtû tha Mashi e Krenët e Hotit
Si t' u ráke 'i rrfé prej Zotit,
N' ato fjalë mbeten pa zâ:
Me i pasë pré... gjak s' kishin bâ.
Kishin ndêjë me sŷ per dhé,
Pa thânë kush nji fjalë per bé.
Por prap Mashi zên t' e vona:
« Ç' t' thomi, burra? Fé e zakona,
Bjeshkë e vrrî e kullat t'ona
A 'imend Knjazit pa luftue,
Pa pushkë t' shtîme kem' m' i a lshue? »
« Pasha, Zotin, kjoftë levdue!
Gjeto Marku zû m' u idhnue
Hot e Grudë s' po t'i shklet Nika
Bash me e dijtë se jesim n' çika:
Se na bân Knjazi faní,
Se na djeg me bjeshkë e vrrî.
S' i lâm marre Shqyptarís
Kû t' jetë puna e trimënís;

155-165 *Me i pasë pré... gjak s'kishin bâ*: Njeriu para s'paprit-mes zbehet dhe duket si të kishte bjerrë tanë gjakun. — *nji fjalë per bé*: as nji fjalë të vetme. — *Pa pushkë t'shtîme*: pa shprazë kurrnji pushkë.

170-180 *Se na bân Knjazi faní*: na qet faret, na zhdukë tanë. —

Perse mbarë Lekët e Malcís
Shk' â m' shtatë vjet e shtatdhetë vjet.
Dijn me dekë, po, per dhé t' vet.
Pa m' u njeshë per shtat xhubleta,
S' i bâj Knjazit t' u ngjatët jeta!
Por t' flasë Çuni bajraktari,
Fjalve t' tija u rrí mâ i pari. »
Njaj Çun Mula, si u mendue,
Kshtû po zên me ligjirue:
« S' kemi, burra, mâ shka t' presim,
Armët besnike, por t' i njesim:
Hovin Knjazit do t' i a presim,
Me e dijtë se të tanë do t' jesim.
Ndoshta pak edhè na jena,
Ndoshta edhè fyshekë nuk kena:
Por anì pse t' parët e motit,
T' parët e motit, flakë barotit,
Njata ushtarët e Gjergj Kastriotit,
Kurr s' i njehshin n' luftë ushtrít:
Njehen dhênt e njehen dhít,
Por jo trimat me armë lé,
Trimat lidhë me besë a fé:
Trimi i mirë edhe sa herë
Me 'i fyshek dahet me nderë.
Pra, le t' çohet m' kamë djelmnija:
Oren çuet pse e ka Shqypnija:

Shk'â m'shtatë vjet etj.: mosha e armëvet në rrezik. — *Pa m'u njeshë per shtat xhubleta*: petku kryesuer i malsoreve, qi vû në shtatin e burrit, perbân marren mâ të madhen: pa u bâ si grue.

195-200 *Oren çuet*: K. XII, 169.

Me tê vetë âsht Perendija.
S' e ngulë Knjazi n' Hot bajrakun,
S' e rritë m' né, jo, Karadakun,
Pasha armët qi m'i la baba!
Pa na vjerrë kortarë mbí krraba...
T' rrahim bén si t' na apë feja,
(Kush e theftë atê e vraftë beja),
Se qindrojm, eh gjofti rrfeja!
Porsi t' parët na pa'n qindrue
T' cillt per t' gjallë s' kan me u harrue. »
Kshtû tha Çuni bajraktari,
Edhè m' giûj u ngreh mâ i pari:
Bâni bé, me lot per faqe,
Per « qitape » e shtatë « melaqe »,
M' Orë të bjeshkve e m' krye të fmís,
E per Emen t' Perendís.
Se pa dekë e pa hî n' dhé
Me gjith djalë e me gjith ré,
Pa u robitë me lopë e qé
E pa u djegë me stan e shpí
S' i bjen n' dorë kurr Malit t' Zí.
Njitë mbas tij atbotë u çuene
Krenët e Hotit, e u betuene,
Mbas kanûs s' Lekë Dukagjinit,
M' qiri t' festës e m' Kishë të Shnjinit,

200-205 *S'e rritë m'né... Karadakun*: s'e smadhon M. e Zí. — *Pa na vjerrë kortarë mbí krraba*: pa na bâ copa copa.

205-210 *Kush e theftë etj.* Mbas Kanunit: beja ká rrëfén mbrapa.

210-220 *Per « qitape » e shtatë « melaqe »*: per libra shêjten e 7 Engjujt lajmtarë. — *Pa u robitë*: K. I, 356.

220-225 *M'qiri t'festës e m' Kishë të Shnjinit*: Per kristjan qiri

Mbí Shen Nkollë e m' Shêjt Shna Ndue,
M' Kryqe t' Krishtit, kjoftë levdue!
Se, pa u shkimë me troje t' veta,
S' i bâjn Knjazit t' u ngiatët jeta!
At herë Çuni rishtas zuni:
« Por tash, burra, ndienie 'i fjalë:
N' Urë t' Rrzhanicës do qitë ndo 'i djalë,
Me i zânë shtekun Karadakut,
Dér sa t' epet zâ bajrakut.
Un po i zgiedhi 'izet martina,
Me u a ndie krismen larg Cetina,
E n' Rrzhanicë kam me i ngujue,
Pushken Knjazit m' i a fillue,
Per n' kje 'imend se i ká rá n' krye
Kufîjt t' onë me i shkapercye.
N' Traboinë Gjetja le t' dalë
Ded Gjo' Lulit me i çue fjalë,
Qi t' a çojë aj m' kamë t' tanë fisin
Porsa pushkët n' Rrzhanicë t' i a nisin.
Ju tjerët Krenë, edhè seicilli,
Deri neser pa rá dielli,
T' i a napë zânin fisit t' vet,
Qi shk' â i Hot e shkon me Mbret,
Prej shtatë vjetsh e m' shtatdhetë vjet,

---

i dyllit të pastër, qi ndezet per festa të mdhá, âsht gjâ e shugurueme: po ashtu Kisha e Shën Gjonit, per ta Shêjti Pajtuer. — *Mbí Shen Nkollë e m' Shêjt Shna Ndue*: Dy Shêjtent mâ populloret në viset e Veriut.

230-240 *N'Urë t' Rrzhanicës*: urë e përmendun ndermjet Tuzit e Titogradit (Podgoricës).

240-245 *N'Traboinë*: fis i bajrakut të Hotit.

T' gatojë armët e t' prehë tagâ'n
N' Veleçik t' a qese gjân;
Pse me pasë n' Rrzhanicë me krisë,
Ka m' u dashtë n' Rrzhanicë me u nisë,
E aty u bâftë si e ká thânë Zoti:
Oren çuet por e ká Hoti.
E ti, Masho, pa shkrepë dielli
N' at mollë Shkodre t' nisesh filli:
Hodo Pashës m' i u bân selám,
Thuej t' a çojë Miletin n' kamë,
Thuej t' a çojë në kamë Miletin
Me qindrue sod per Dauletin,
Me qindrue sod per Shqypní
Tue luftue me Mal të Zí.
E atij mikut, i u ngjatët jeta!
Thuej t' a qesë nji shkrolë n' gazeta,
Se per t' gjallë rodi i Shqyptarit
Per pa gjak kurr dhén e t' parit
Nuk e lshon, jo, pasha Zotin!
S' e koritë, jo, Gjergj Kastriotin,
Gjergj Kastriotin, trim rrfé.
T' shkruej se trima ká nder né,
T' cillt per Atme edhe per Fé
E bâjn deken si me lé,
Kur t' jenë lidhë me besë e Fé
Kur t' jenë lidhë me besë të Zotit

250-255 *N'Veleçik*: K. XIII, 2.

255-260 *pa shkrepë dielli*: pa rá, pa lindë dielli. — *N'at mollë Shkodre*: mun në qytetin e Shkodrës. — *m'i u bân selám*: m'a përshëndet, m'i bân nderimet. — *Miletin*: K. XI, 225. — *per Dauletin*: K. II, 32.

Si jânë lidhë sod Krenët e Hotit.
Tash po dahna; nji udhë e mbarë!
Se kan kndue gjelat e parë,
E na kohë s' kem' me u vonue
S' âsht per burrë, jo, me u hutue,
Kû per tê të jetë gjikue
Ja me dekë, ja me fitue. »
Foli Çuni e u dá kuvendi.
Po, Zot, kuej do t' i jesë vendi?

275-280 *Se kan kndue gjelat e parë.* K. V, 193.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Katërmbëdhetët

TE URA E RRZHANICËS

ARGUMENTI

Nga kalaja e Shkdrës, Rizá Pasha, komandant i ushtrís turke, kundron Podgoricën dhe bindet per mjegullën e papritun, qi âsht çue m'atë anë: shêj ky se së shpejtit kishte per të rá shí. Myftija i difton Pashës shkajkun e mjegullës: lufta e Hotit e e Grudës kundra Malazezvet kishte fillue. Tymi i barutit ishte çue rê.

Porsá zbardhi drita, Mark Milani, kryekomandant i çetave malazeze, pregatitë ushtrín dhe, tuj e pasë radhitun para, ep urdhnat e ditës: me msŷ Malsín e shi më atë mbrame me hi në Hot. Mbas fjalës së komandantit bjen rishtas burija dhe luftëtarët malazez vêhen në lvizje në drejtimin e Urës së Rrzhanicës.

Poeti i sjellet Zanës së vet e e pëvetë per numrin e çetavet anmike. Prej sajë merr vesht se 800 janë Ljubotinjanët me të parë Ceroviqin: 1000 Cetinjanët me Njegushas e krahinas me komandant Vukotiqin: 900 Nikshiqas

me kryetár Matiniqin, i cili, simbas mejtimit të Poetit, rrêhet se vetëm me ta do të mrrîjte me e shtrue Malsín. Hecë para ushtrija karadake, thue âsht rê ngarkue me shí vjeshtet.

Para këtij kërcnimi auktori i drejtohet Zotit e tuj pá padrejtsín e njerzvet dhe lakmín e pangishme të tyne, e lutë atë të Lumin t'u vîjë në ndihmë Shqiptarëvet.

Tek Ura e Rrzhanicës ndalohet ushtrija në pushim. Mark Milani merr turbín dhe soditë vendin perpara.

Palokë Gjoka bân kryq para morís s' ushtrís anmike dhe u flet shokëvet tuj i zemrue per luftim. Pa mbarue fjalët ky, gërset e para pushkë e Marka Kolës. Plumbi, në vend të Mark Milanit, kah i cili ishte drejtue, merr burizanin e ushtrís malazese dhe e lëshon dekun. Flaksa ushtojnë njizet shejshanat shqiptare. Kryekomandanti malazias, tashti, ep urdhën per sulm. Zana vajton per djelmt qi do t' i jesin në ketë përleshje të paproporcjone fuqísh, por Poeti i bërtet dhe e bân të heshtojë. Ndërkaq në Hot e Grudë qitet kushtrimi. Malsija bjen në Rrzhanicë porsi stuhija, si prroni, qi çue breg nga shiu i vjeshtës, merr me vedi shka të gjêjë përpara. Lufta ndezet e ashpër. S' dahet mâ topi as pushka, martinat as novicat, shoqi as anmiku.

Ushtrít përzihen, kacafiten, dërmishen, coptohen, kur Gruda vrapon në flakë të pushkëvet dhe Hoti dërdhet në Cem, me djelm të vet, si rreshmja brîs së pjerrtë të malit. Ushtrija shqiptare kalon lumin dhe kapet fyta-fyt me anmik, si prrojet, qi tuj u djergë shkumbueshëm nga dý maje të kundërta, përzihen tmershëm në luginën e përbashkët. S' ndihen mâ pushkët, vringllojnë vetëm taganat e shpatat. Gjaku mbulon fushën.

Poeti, këtu, thërret Stoken, nanën malazeze, e gadi si në tallje, e grishë të kërkojë ajo vetë birin e vet të rám dekun.

Cemi, qi gjimon, mali, qi ushton, dhe fusha, qi këcen, i lajmojnë auktorit se Mark Milani âsht thye. Ushtrija karadake smbrapet dhe Lekët e Malsís u vêhen në shpinë. Mjerisht tepër shpejt rá nata e lufta pushoi.

Rizá Pasha del n' kalá:
« 'Madhi Zot, se shka me pá!
'Forta ndjegull paska rá
N' at Rrzhanicë, nen Podgoricë.
S' ká me ngiatë e do t' bjerë shí:
Hazne e madhe per bulqí! »
T' u ngjatët jeta! i thotë Myftija
S' ká rá ndjeglla kah Malcija,
Kah Rrxhanica e Podgorica;
Por âsht çue tymi i barotit,
Djelmt e Grudës e Lekët e Hotit
Kah luftojn me Mal të Zí,
Qi ká dyndun top e ushtrí,
Me hî mbrenda në Malcí:
Mark Milani na u ká prî.
Po; sod n' nadje kur ká ague
Mark Milani, 'i trim drangue,
Tue i hypë gjogut n' pulla shkrue,
Burizânen aj ká urdhnue:
Bje bujrís e t' dalë ushtrija

1-10 *nen Podgoricë*: këndej Titogradit të sotshëm. — *Hazne e madhe*: bekim i madh, thezár i madh. — *Myftija*: kryetari i besimit musliman të nji rrethi.

Edhè t' niset kah Malcija.
Krisi lodra edhè bujrija,
Edhè m' kamë i a bâni ushtrija,
E u rreshtue per fushë t' mejdanit
Para kalit t' Mark Milanit.
At herë Marku zû mbi kál:
« Pa ndigionie, o djelm, nji fjalë:
Sod n' Malcí na kem' me dalë;
Pse e dau Rusja n' pleq t' Berlinës
Me ju lshue Knjazit t' Cetinës
Hot e Grudë Plavë e Gusí.
E na sod, qe, jem' shterngue
Këto male me i pushtue.
Por se shka? nji pûnë po e drue,
Se pa gjak nuk kan me u lshue.
Pra, t' gatohi me qindrue,
Pse kem' luftë me trima rrfé,
T' cillt per Atme edhè per Fé
E bâjn deken si me lé.
Por, ne kjoshi, o djelmt e mí,
T' bijt e atyne qi n' Mal t' Zí
Kan ruejtë Fé, kan ruejtë lirí,
Tue luftue si shqype t' leta
M' krepa t' onë per sa qindvjeta;
A ju mbrama n' Hot do t' mrrîni,
Malcís mbrenda do t' i hîni.
Do t' a ngulni n' Hot bajrakun,
Do t' a zbardhni Karadakun.
Urra djelm, eh, u dhashtë e mara!

20-25 *Krisi lodra*: tamburi, daulla, në shêj marshimit.

Perse fati na hecë para!
Kshtû tha Marku e rá bujrija
Edhè u nis per Hot ushtrija.
  Ehi, moj Zânë, tý t' kjosha true!
A thue din ti me m' kallzue,
Se sa ushtarë ká Mark Milani,
Se si i a quen Vojvodat zâni?
Pse s' t' a njof asnji per bé:
Un Shqyptár, ata janë Shkjé:
Né na dán nji gjak e 'i fé:
N' mní t' sho'shoqit kemi lé:
Kem' ndermjet nji qiell e 'i dhé!...
  Njajo çeta, qi ka prî.
Tetqind pushkë, t' gjith djelm të rí,
Ata jânë Ljubotinjânë,
T' dobë per t' pám sa t' duesh me thânë,
Porse trima t' fortë si Zâna,
Qi kan lânë pa djelm sa nâna,
Qi kan bâ me kjá sa bulla,
Qi kan djegë saraje e kulla,
Qi e kan zbardhun Karadakun:
(Kiju inád, por foljau hakun):
U ka prî 'i farë Ceroviqit
Derës bujare prej Nikshiqit.
Kaleshan, musteqe-zí,

50-60 *tý t'kjosha true*: K. VII, 1. — *Se si i a quen Vojvodat zâni*: se si quhen, si emnohen Vojvodët. K. IX, 54. — *asnji per bé*: kurrnji fare, kurrfare.

60-65 *Ljubotinjânë*: fis malazias në jug prendim të Rjekës.

70-75 *prej Nikshiqit*: nga Nikshiqi, qytet i venduem në fushën me të njajtin emën. — *Kaleshan*: K. IV, 11.

Thonë âsht Ora e Malit t' Zí.
  Njimí pushkë i çoi Cetina
Me Njegush e me krahina,
Djelm të lehtë, si gjeraçina:
Vukotiqin kta kan t' parë,
Burrë i fórt e kuvendtár,
T' cillin thonë, se Knjazi i Malit
T' Zí s' e ndrron per sŷ të ballit.
  Ndandqind pushkë ka qitë Nikshiqi;
Njaq sa thonë qi Matiniqi,
Vojevoda qi u ka prî,
I pat lypë me rá n' Malcí.
  Matiniq, bre, djalë i djalit,
Tuj kênë vetë ti sokol malit,
Po a njimend paske kujtue
Se Malcín ké per t' a shtrue
Me ndandqind e jo mâ vetë?
Po a kujtove, more i shkretë,
Se Malcija ká dalë faret,
Se nuk bâjn mâ djelm shqyptaret,
Veç se bâjn do cuca t' kqija,
Sa per furka e enemija?
Ah, kadalë! sod ká me u pá
N' urë t' Rrzhanicës kur ké per t' rá,
Se n' Malcí nuk léjn veç grá;
Kur t' i ndiejsh shkinat tue kjá:
N' kjoftë, madje, per tý gjikue,

75-80 *Ora e Malit t'Zí*: K. I, 32. — *Me Njegush*: krahinë mbi Cetinë. — *si gjeraçina*: K. I, 277.

95-105 *do cuca*: ca goca, çupa — *enemija*: vegël me mekanizëm

Veshë e krye prap n' shpí me i çue:
Kur t' i ndiejsh tue kjá ti shkinat,
Kur t' i ndiejsh tue nâmë *martinat*
Qi u a lanë sa nuse t' veja,
Qi u lanë pa mârrë sa reja,
Kah gjimojshin porsi rrfeja!
Vjen ushtrija e Malit t' Zí
Porsi rêja e zezë me shí
Per me shkrepun n' at Malcí.
Kah Rrzhanica na i ká prî
Mark Milani Kapidani,
T' cillit n' krajla i vojti zâni,
Si kah pupla e kah tagâni.
Por nuk dij, se ç' ká me bâ
N' Urë t' Rrzhanicës kur ká me rá?
Ura ngusht e Marku m' kál,
Fort po drue se s' mund do t' dalë.
Deh, o Zot, qi nalt prej qiellit
Punët e njerzve i njef mirfillit;
Qi e ndertove, kur krijove,
Qiellen t' naltë e token t' gjânë
T' bijt e robit sa me i zânë,
Pa nevojë me ndeshë m' shoshojn,
Kur per s' teprit t' mos lakmojn:
S' dij Shqypnija se shka bâni,
Qi e ka msŷ sod Mark Milani,

---

të thjeshtë, ku vêhen shkulmat e penit per t'u pështjellë prej sajë në maqikë. — *martinat*: K. XIII, 25.

110-115 *Si kah pupla*: kah shkrimet per të cil. âsht i permendun.

120-125 *mirfillit*: fort mirë. — *T'bijt e robit*: njerzit.

E me topa e me *novica*
Po rreh dromin kah Rrzhanica?...
Ti, qi t' ligshtit i a njet doren,
Per mjedis qi kputë mizoren
Shpatë ngadhnyese n' grusht t' trathtarit,
Njitja doren sod Shqptarit;
Edhè anmikun shtroja para,
Qi perbluen kshtû punë t' pamara.
Kur n' Rrzhanicë na vojt ushtrija,
Atŷ krisi prap burija,
Edhè u ndalen me pushue.
Mark Milani, trim drangue,
Merr turbín, del me shikjue:
'Madhi Zot! se shka do t' jetë,
N' at báll ure, n' at perpjetë?
A jânë orrla, ja sokola?...
Nuk jânë orrla, as s' jânë sokola,
Shka n' per sŷ po shef t' turbís;
Porse jânë Lekët e Malcís:
Halil Haka e Palokë Gjoka
Me 'izet djelm qi s' t i ká toka;
Ktû Çun Mula edhè 'i ká çue
Pushken sod me t' a fillue.
Palokë Gjoka, i forti djalë,
Po çon doren, bân kryq n' ballë:

125-135 *novica*: K. VI, 377. — *Po rreh dromin*: po niset per rrugë të madhe. — *n'grusht*: në dorë.

135-145 *perbluen*: sendërgjon, trillon, mendon. — *orrla*: shpend grabitqarë me krahë të mdhaj dhe të zez (Buteo lagopus).

'Madhi Zot! tý t' kjofsha falë,
Se shum shkjau na paska dalë:
Krushqt e Knjazit t' Malit t' Zí
Per me mârrë « vashen » Malcí.
Por s' dij shêj' n kuej i a ká çue...
Pasha armët, s' kem' me ja lshue!
S' mund e vêm na sod kanú
Me i dhânë vashat pa i fejue...
Pra, t' shterngoh'i n' armë, o burra!
T' a bâjm vorrin nder kta curra,
E t' i a nisim Knjazit pushken...
T' i a kthejm krushqit me gjith krushken.
P'r 'i grusht eshtna, pashi Zotin!
Mos t' korisim Gjcrgj Kastrjotin,
Mos t' korisim na sod Hotin,
Marre vedit mos t' i lâm.
Marë Europa âsht çue në kâmë,
Krajl e Mbret kan dalë me pá,
Si luftojn Shqyptár e Shkjá.
Mâ mirë dekë nên dhé m' u kjá
Se per t'ligshtë né me na shá!
Se per t' gjallë me ndêjë nên Shkjá!
Nenë fjalë s' pat krye Paloka,
Krisi pushka gjimoi toka.
Aferim! tha Palokë Gjoka!
Po kush qiti n' trí taborre?
Marka Kola rrfé mizore.

160-170 *curra*: shkambij, shkrepa. — *P'r 'i grusht eshtna*: per pak eshtën, koska.

175-180 *taborre*: bataljona.

Marka Kola i pari qiti,
E kû qiti atŷ i a njiti:
Vrau n' *martine* të Sulltanit
Burizânen Mark Milanit!
M' Markun fíll aj kje shterngue,
Por me e marrë s' isht' kênë gjikue.
Dekun n' tokë rá burizâna,
Kur qe krisne 'izet shejshâna,
Njizet huta rán batare:
Njaq rrëfeja n' dorë shqyptare.
« M' kamni djelm! » sa i punoi zâni,
Atbotë krisi Mark Milani,
Pse na rá per Zo'n Malcija! »
Trup në kamë i a bâni ushtrija;
Krisi topi edhè *novica*,
Gjimoi Cemi, u dridh Rrzhanica.
Kuku! bâni Zâna e Malit,
Ke do t' m' jesë mue pika e djalit,
Pika e djalit, djelmt e Hotit:
Njata nipat e Kastrjotit...
Ah! Çun Mula, kjosh i zí,
Ke na i bore djelmt e rí,
Tuj zânë pritat Malit t' Zí.
Heshtu, Zânë, m' at vetull malit!
Nuk po t' jet, jo, pika e djalit,
Pika e djalit, Lekët e Hotit:

180-185 *M' M. fíll aj kje shterngue*: e vuni në sŷ per Markun, shênjoi në M. por s'ishte qenë shkrue (gjikue) me e kapë.
185-190 *shejshâna*: K. VI, 443. — *huta*: K. X, 306.
200-205 *Heshtu, Zânë, m'at vetull malit*: pushò, heshtò, Zanë, n'at kreshtë malit.

Perse nipave t' Kastrjotit,
Kur t' jén lidhë me besë të Zotit,
S' ka shka u bân flaka e barotit.
Por t' gajresin me qindrue,
Pse, edhè n' kjoftë per ta gjikue
Me dhânë jeten tue luftue,
Ká me dalë kush me i pague:
Çuni ngiat u ka qillue.
Po, sa krisi te Rrzhanica
Kndej *martina*, andej *novica*,
N' Hot e n' Grudë u dha kushtrimi.
E, si dirgjet bjeshkës thellimi,
Tue vetue e tue gjimue,
Shí e breshen tue dikue:
Njashtu rá n' Rrzhanicë Malcija
N' at log Zânash, kû trathtija
Do t' poshtnohej Malit t' Zí.
E si prrue, kur t' bjere shí,
Turbull bjeshkve tue shungllue
Landë e gur tue rrokullue,
Urat mêrr qi t' gjêjë perpara
E then ledhet per nên ara
Bulkut t' ngratë zêmren tue i thá;
Njashtu n' luftë Malcija rá.
Aman, Zot, se shka me pá!
Kerset topi pa i a dá;
Rreh *martina* si bumbllima,

215-230 *u dha kushtrimi*: u qit zani per luftë. — *E, si dirgjet... thellimi*: porsi prej maleve ulet stuhija. — *Shí e breshen t. dikue*: tuj lëshue shí e bresh. — *ledhet*: muret.

Rreh *novica*, ushton Rrzhanica;
Çohet tymi, gjâ nuk shifet,
Per brî shoqi nuk mund t' njifet.
Ah! ju orla e korba t' zí,
Se shum puna ká m' u bî:
Qýsh se trimi m' trim ká rá,
Pa pasterm nuk kan m' u dá . . .
Mâ se 'i nânë, po, ká me kjá,
Mâ se 'i nuse e vejë do t' mbese,
Mâ se 'i çikë pa dhânë do t' jese:
Mâ se 'i çikë do t' jesë pa dhânë;
Perse djelmt, qi i paten zânë,
N' at Rrzhanicë se i cilli muer
Ka nji vashë e u bâ dhanuer . . .
Muer ka 'i plume në krahnuer!
Por lum kush des per dhé t' t' parve,
Si âsht tue dekë rodi i Shqyptarve.
Pra mos kjáj, moj nâna e Colit,
Pse t' mbet djali, aj farë sokolit,
Pse t' mbet djali tue luftue!
Aj n' pûnë t' ligë nuk t' pat qillue,
Por qilloi me trima rrfé
Tue luftue per Atme e Fé:
Nuk ká dekun por ká lé!
Jo se, pak pa dhânun jeten,
Coli mirë na pagoi veten:
Vrau dy shkjé, dy djelm si Zâna,
T' veshë e t' mbathë si kapidâna:
Njâni Krista e tjetri Rista.

235-240 *Pa pasterm*: pá mish, qi lêhet per t'u hangër per kadalë.

Por t' kjajë shkina ke Cetina
Matiniqin t' cill'n e kputi
Gjeto Marku, zêmer-nguti.
Veç se shka, mâ fort se Gjetja,
Ket qyqár, thom, e vrau vehtja;
Pse, ç' e prûni ke Rrzhanica
E me topa e me *novica?*
A dro token pat per t' dá,
Qi ja la ktij baba Shkjá?
Ç' po bân Zâna n'mal tue kjá!
Mjera Tringa per njaq vllá,
Mjera Tringa per vllá t' vet,
Qi n' Rrzhanicë aj sod i mbet,
Pa pasë moter me i ndêjë ngiet,
Pa pasë moter, qi m' e ankue,
Varrët e shtatit m' i a pajtue!
Po, Nikë Daka i Vat Cubakut,
Lule djalit prej zamakut,
Dý-trí herë i rá mustakut;
E si arí, qi vathës tue rá,
Kje varrue, por jo krejt vrá,
Vjen mâ fort aj t'u terbue
E mbrendë vathit s' jet pa u lshue;
Njashtû Nika, jurra djalë!
Msŷni uren per me dalë,
Per me dalë, me rá n' ushtrí,
Thue se gjallë don me i perpî.
Por e pri'n me dý *novica,*

260-275 *zêmer-nguti*: i padurueshëm, i shpejtë. — *ngiet*: afër.
275-285 *m'i a pajtue*: me i a sherue, me i a zbutë. — *Lule djalit prej zamakut*: djalë i pashëm dhe i rí si lili.

Me dý plume per nen cica
E e bânë dekun ke Rrzhanica.
Shka ká thânë njaj Halil Haka:
« Bini, djelm, se mbet Nikë Daka!...
Bini Lekë, bini Malcorë!
Trima mbrendë! Me dorë! Me dorë! »
Edhè âsht çue në kamë Halili,
Zier tagâ'n, 'i rrfé prej qielli,
E jurish ká mârrë i urë
Porsi bisha në Kallnduer.
U dynd Gruda, s' cilles zâni
Larg i vojt per kah tagâni;
U dynd Hoti t' cillit Zoti
I ndihmon per kah agzoti;
E, si rreshmja s' naltit lshue
Bjen teposhtë tue shungullue,
Krepa e gur tue rrokullue,
Tue rrxue landë e tue rrxue shpija
Kahdo t' i kalojë duhija:
Njashtû n' Cem djelmnija rá,
Rá djelmnija n' luftë tuj ngá.
Djelmt e Grudës, ahi porsi Zâna!
Djelmt e Hotit, si lum nâna,
Si lum nâna, qi po i ká!
Kush i urë e kush nper vá,
Njani zhyt e tjetri m' not,
T' gjith m' at ânë, o i Madhi Zot!
Po, dý prroje prej dý kulmesh

295-305 *E jurish ká mârrë i urë*: ka sulmue kah ura. — *agzot*: K. I, 80. — *E, si rreshmja*: porsi ortegu i gurvet.
315-320 *prej dý kulmesh*: nga dy kreshta, maje malesh. — *nuk*

Ndryshej nuk perpiqen shkulmesh,
Kúr t' kén hasun n' grykë t' ndo'i malit,
Per me u lshue mandej giatë zallit,
Neper ara e fusha t' gjâna,
Turr dý ushtrít, ahi! me tagâna
Si u perpoqen kah Rrzhanica.
Heshti *huta* edhè *novica*,
U perzien ksula e *kapica*,
Flakuruen kaptina e koka,
Shkumoi gjaku, bumblloi toka.
Ah! moj Stoke, e zeza loke!
Del nji herë n' at vetull malit,
Per ne paç n' ushtrí farë djalit:
Del, o e shkretë, nji herë me pá,
Pse po drue qi ngusht t' ka rá,
Ke, trullue prej Gospodarit,
U ndesh sod me ród t' Shqyptarit.
Kqyri Shkjét qi kan mbetë shyt:
A mos t' jét njaj djali i yt?
Njaj Jovani? ja Stojani?
Njaj Nikiqi? ja Radiqi?...
Njehi vetë, mori kercunë.
Veç se e ké, besa, do punë.
Pse pesdhetë kan mbetë pa hundë,
Njaq kan mbetun pa rradake...
Mjera nana karadake!
Por, ç' âsht Cemi tue gjimue?
Por, ç'âsht mali tuj ushtue?
Por, ç' â fusha tue këcye?

---

perpiqen shkulmesh: valësh, tallazesh.
330-340 *trullue prej Gospodarit*: marrë mendsh, habitë.

Mark Milani thonë u thye!
Mark Milan, bre djali i djalit,
S' i ké njoftë ti Lekët e malit,
Pse kur *rubla* n' fushë t' mejdanit
S' u a topitë tefin taganit,
Atje kurr nji *aster* s' bâni
As Nikolla, as Mark Milani...
Por, n' daç gjallë n' Cetinë me shkue,
Duen prehë kamët e me shpejtue,
Pse pat thanë nji mjekerr-bardhë:
« Kamët e leta e faqja e bardhë. »
Hiku Marku, hiku ushtrija:
Urra! m' shpinë i u lshue Malcija,
Mjerë i mbrami, lum i pari,
Pse kê zû per vrap Shqyptari,
Kurr n' Mal t' Zí mâ s' kthei qyqari.
Bre, nuk dij se ç' kje tu' u bâ,
T' kênke ditë, ofshe! edhè mâ;
Por rá nata e lufta u dá.
Hiku Shkjau sa mujt me ngá
E n' Rrzhanicë Malcija rá
Zûni pritat per gjith vá;
Pse thonë Shkjau se basë nuk ká.
Ehi! moi Zânë, ty t' kjosha true,
A thue â 'imend, a m' duket mue,
Se ata ushtarët e Gjergj Kastrjotit
Ndryshej n' luftë nuk bijshin motit,
Veç si bien Shqyptarët e sotit,
Kur t' jén lidhë me besë të Zotit?

350-355 *rubla*: pare arit me vlerë të naltë. — *S'u a topitë tefin t.*: s'u a then, ligshton. — *aster*: pare me vlerë të vogël.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Pêsëmbëdhetët

KASNECI

ARGUMENTI

Mbi sarajin e Knjaz Nikollës, në Cetinë, krrokë nji sorrë, e cila, si per né si per Malazez, njell zí. Ndërsá mbreti del per t'a trembë, qe se vren nji djalë kah me hapa të shpejtë i afrohej pallatit. S' vonoi e i dërguemi nga Mark Milani i a mbrrîjti. Hin te Knjazi dhe i ep kumtin e zí se ushtrija i ishte thye e se Shqiptarët, burr per tim, kishin rrâ në Tuz nën Hodo Begun e Kapidanin e Gjomarkajvet. Djaloçi i kallxon mbretit ushtrín shqiptare: 2000 djelm nga Dukagjini nën Mar' Lulën e Shalës; 3000 Mirditas nën Prekë Bibë Dodën; nji numër i panjehun Shkodranësh nën Hodo Begun; Shkrel, Vukël, Nikç e Kelmend, ka nji per shpí, nën Bajraktarin e Hotit, Çun Mulën. Si mos të mjaftojshin këta — shton kas-

neci — Mati e Kruja, thonë, u paska çue fjalë të parëvet se per së shpejti do t' u a mrrîjë me djelmët e vet, nën Toptanin. Ku jé, mandej, Toskë e Dibranë, Lumë e Pejë, Gásh e Krasniqe, Gusînjanë me Gjakovas e Tetovë.

Para kësajë morije pushkatarësh — vazhdon lajmtari — Mark Milani lypë lêje të zhgrefë luftën n' uzdajë të nji planit tjetër.

Knjazi vjen e vrâhet, pîhet dhe per nji ças i tresin fjalët. Mendon pak, mandej vêhet e i shkruen gjeneralit të vet tuj i dhanë zemër, mbasi lisi s' pritej kurr me nji të râme. I ep urdhën të shpërdajë ushtrîn dhe të mendojë per nji plan të ri. Letrën e mshilë me dyll të zí dhe i a ep lajmtarit, i cili mbas shum rruget kapet, si vetima, në Fushë të Qemoskut dhe, pak mbrapa, dorzon urdhnin.

Në të zbardhun të dritës Mark Milani lên logun e betés dhe këthen me ushtrí të vet në Mal të Zí.

N' at Cetinë, mbí 'i kulm pullazit,
M' kulm t' pullazit t' saraj't t' Knjazit
Po bân sorra „ *kâ* " e „ *kâ* ".
Veç kto sorrat, more vllá,
Thonë po njellshin ogur t' zí:
Kshtu, nemose, thonë n' Shqypní,
Veç me giasë se edhè n' Mal t' Zí;
Pse, sa nisi me vikatë
Po del Knjazi me hukatë,
Me hukatë neper balkue,
Tue britë t' madhe „*hue*" „*hue*" „*hue*".
Kur, qe, i epet me shikjue
Kah Dobërsku, mal i bardhë,
Edhe shef nji djalë tuj ardhë
Kah Cetina vrap si era,
Thue po e ndjekë mbrapa potera.
A thue âsht hajn, a por ushtuer,
Qi i bjen rrugës kryq e terthuer,
Po bân Knjazi at herë me veti,

5-10 *Thonë po njellshin ogur t' zí*: paralajmrojnë fatkeqsí. — *nisi me vikatë*: me bertitë, me krrokë.

10-20 *Kah Dobërsku*: Dobrsko: mal e fshat n' afërsí të Cetinës, kah lindja. — *potera*: lufta. — *ushtuer*: rojtár vëneshtash.

Por me pvetë kurrkend nuk pveti...
At zâ sorre e drote i shkreti.
Nuk i a ngiati por sa grima
E aj kamsori, si vetima,
Fillikat n' Cetinë i a mrrîni.
N' saraj t' Knjazit edhè hîni;
E la sogja me kalue:
Mark Milani e kishte çue.
« Mirë se vjen, or gerxhelí »,
I thotë Knjazi i Malit t' Zí
« A kem' fjalë prej Mark Milanit?
Si i kem' pûnët n' at fushë mejdanit? »
Tuj ofshâ i a kthen lajmtari:
Njashtû punët, lum Gospodari,
Njashtû punët t' i pastë anmiku
Perse ushtrija njiherë t' hiku;
T' hiku ushtrija, e Mark Milani:
Shqyptarve u ká mbetë mejdani.
Disa krena na i kan pré,
Disa t' vrám na i bânë per dhé,
Per t' shituem pse pvetë nuk ké;
Fushës s' Qemoskut na vûnë para
Tue na ndjekë nper djerre e ara,

20-30 *Fillikat*: vetëm, qyqe vetëm. — *sogja*: roja. — *gerxhelí*: K. I, 50.

30-40 *Tuj ofshâ*: tuj fshâ. — *lum Gospodari*: K. I, 278. — *u ká mbetë mejdani*: u ka mbetë fitorja. — *na i bânë per dhé*: na i vranë, na i rrzuenë per... — *Per t' shituem*: per të plagosun, varruem.

40-45 *Fushës s' Qemoskut*: fushës ndërmjet Podgoricës (Titogradit) e Liqenit të Shkodrës. — *djerre*: tokë të papunueme.

Gjurmë per gjurmë per vrap tue ngá,
Dér sa u err e mâ s' u pá:
At herë lufta por u dá.
Por per kaq na s' kjém tue e lshue,
Pse jem' t' armve e n' lufta msue:
Veç â 'i kob edhè mâ i zí:
Duel kushtrimi n' Shqyptarí
Me rá n' luftë ka nji per shpí;
Shka âsht i malit me armë mizore,
Shka âsht i fushës me kál per dore,
Të gjith lidhë me besë arbnore.
Edhè dyndë jânë malet t' tâna,
Kan rrokë huta e prehë tagâna,
E u ká prî, si ká dalë zâni,
Hodo Begu e Kapidani,
Qi per mbret e vende t' veta
Nuk u dhimbet gjâja as jeta.
T' dy bujarë e të dy trima:
Kapidani, si vetima,
Hodo Begu, si bumbllima:
Nder shtatë krajla u vojt ushtima.
Kan rá n' Tuz, si shqype t' leta,
Veç me pá, mor' t' u ngjatët jeta,
Se nuk din kush me kallxue,
Kaq ushtari âsht grumullue!
Dý mí djelm çoi Dukagjini,
N' luftë të rrmyeshem, porsi Drini,

45-50 *kushtrimi*: u dha alarmi të rrâjnë në luftë *ka nji...*

60-70 *Nder shtatë krajla u vojt ushtima*: u duel zâni, nami në shtetet e mdhá europjane të prendimit.

Kah dikohet turbull zallit,
Kur tu' u dê t' jét bora malit:
Mjaft me thânë Shala mizore,
N' zâ per pushkë, kjo, e bukë e ndore:
Qaj Mar Lula na u ka prî,
Kaleshan musteqe-zí,
Larg permendë aj per urtí,
Per urtí, per trimëní
N' « kacaturrë » edhè n' alltí.
Pêsë bajrakët, qi ká Mirdita,
M' krep t' Rragamit neper prita
Kan zânë vend, nja trimí rrfeja:
N' zâ n' Shqypní kta per kah feja:
T' lét kah kama e t' shpejtë kah dora,
Thonë, se kurr s' u âsht ligun Ora.
N' at log Zânash u ka prî
Nji i Gjo' Markajsh, djalë zotní,
Kaluer atit pullalí,
Si hýll drite n' at Shqypní:
Prenk Bibë Doda aj êmni i tí.
Por, zotní, se shka me kênë!
Ka rrâ Shkodra turk e i kshtênë:
Turq beglerë e t' kshtênë reshperë,
Veshë e mbathë si Kapitana
Me çakçirë e me fistâna:

70-80 *Kah dikohet*: kah rrjedhë. — *Kur tu' u dê*: tuj u shkrî. — *Kaleshan*: K. IV, 11. — *N' « kacaturrë »*: nji lloj martine me bajonetë.

80-85 *M' krep t' Rragamit*: mal në Verí të Shqipnís, kah maja e Jezerës. — *s'u âsht ligun Ora*: s'i ka lëshue zemra.

90-100 *reshperë*: tregtarë të mdhaj. — *Me çakçirë e me fistâna*:

Me tagâna e me shejshâna,
Me *martina*, me calina,
Me dumbare e alltipatllare,
E me pare e besë shqyptare.
Un këta, drejt me t' kallxue,
Gospodare, un këta i drue . .,
Perse, kur nji djalë zotní
T' lâje tokë e grue e fmí,
Aj dikû veç ka qitë ceken
Mos me kthye, por me bâ deken.
Jo se edhè me dashtë me kthye,
Nji luâ kta kan per krye,
Qi u bje pushkë, po, n' lule t' ballit:
Hodo Begu, sokol malit,
Oxhakzade djalë mbas djalit.
Porse prap ká edhè mâ teper:
Ka rá n' Tuz Malcija e Eper;
Ka rá n' Tuz ka nji per shpí,
Shkreli n' zâ per bujarí,
Vukli e Nikçi per urtí,
N' zâ Kelmendt per begatí:
U ká prî, krejt n' ari ngrî,
Vetë Çun Mula, bajraktari,
Qi mâ i mirë s' bâhet Shqyptari.

---

dý kostumet kombëtare: K. VI, 10; IX, 172. — *Me tagâna, shejshâna, martina, calina*: K. II, 57; VI, 443; XIII, 25; III, 131. — *Me dumbare*: nji lloj levorje me dy fishekë.

100-110 *Gospodare*: K. I, 278. — *Oxhakzade*: shpí bujare.

110-115 *Shkreli, Vukli, Nikçi, Kelmendt*: fiset kryesore të Malsís së Madhe. — *per begatí*: per pasuní.

Ktyne fjalë edhè u ká çue
Qaj Toptani, trim drangue,
Se do t' vîjë me Mat e Krú
Per Shqypní ktû me luftue.
E t'janë çue Toskë e Dibrânë
E jânë ngrehë Lumë e Pejânë,
Gásh, Krasniqe e Gucinjânë,
Me Gjakovë e me Tetovë,
Me rá n' Tuz, me rá n' ushtrí,
Me dhânë jeten per Shqypní,
Per Shqypní edhè per Mbret.
Kan rrahë bén t' gjith n' fé të vet:
T' Kshtênët Unjillin, Turqt Qitapin
Se per t' gjallë Malcín s' t' a apin.
Mark Milani prandej tutet
Me rá n' luftë, edhè po t' lutet,
Per ne daç me u dá me nderë,
Me shkrefë luften tash nji herë:
Per Malcí nuk âsht mâ shpnesa.
Do t' pertrîjm tjera ngatrresa
Per me rá n' ndo' i tjeter ânë:
Pa e shkye 'i send na s' kem' me e lânë,
Perse e kem' Moskovin nânë . . .
Kshtû kasneci tha tue fshâ.
Knjaz Nikolla erdh e u vrâ.
Kishte mbetun m' kamë pa zâ:
Me e pasë pré, gjak s' do t' kisht' bâ:
Kaq u pî, kur ndjeu se marë

130-140 *Kan rrahë bén*: kanë bâ bé. — *Me shkrefë luften*: me pushue, me lanë luftën.

Punët s' i kishte me Shqyptarë.
Nji copë herë ndêi tue mendue,
Qatje vonë ulet me shkrue,
Me shkrue leter Mark Milanit,
Me u largue prej fushës s' mejdanit:
Mark Milan, bre faqja e bardhë,
Teper keq tash â tue m' ardhë
Ke thânë s' paska kênë prej Zotit
Me shtrue tokët e Gjergj Kastriotit
Cernagora, e Grudës e Hotit
Me ju vû « kapicen » m' krye.
Shum uzdajë kam pasë un m' tý . . .
Por, qe, tash . . . ngusht paske rá . . .
Ç' t' i bajsh punës . . . Gjithmonë belá
Kta Shqyptarë, besa, kan kênë,
E n'dashtë turq, n'dashtë t'jenë të kshtênë,
Hajrin s'u a ká pá kurrkush!
Veç se fjalë e la dikush,
Qi me 'i t' sjellme s' pritet lisi
E se lopët lpîhen me rend . . .
Prandej çetat fíll tash nisi
N' shpija t' veta: me sa mend
Na po i bijm murit me krye . . .
Me shka vetë po shof me sŷ,
Vonë Shqypnín kem' per t' a shtrue,
Pse po e ká ajo Oren çue.
Edhè e mshili me dýll t' zí

155-165 *Cernagora*: K. I, 295. — *kapicen*: K. I, 58. — *Qi me 'i t' sjellme s' pritet lisi*: me nji të rame nuk prehet lisi.

170-180 *Oren çue*: K. XII, 169.

E ja dha kasnecit t' rí,
Qi edhè e puthi e e vûni m' ballë;
E t'u çue si shpatë e gjallë.
Bâni Knjazit t' u ngjatët jeta,
Edhè u nis aj kah perpjeta,
Tue i rá rrugës kryq e terthuer,
Thêmra e gishta tuj i lnuer,
Neper landë e neper gúr:
Tue hecë ditë e tue hecë natë.
Por, shka t' bâjë? â rruga e giatë,
E m' u ndalë s' po dote as vetë:
Asht dishka qi e shtŷn perpjetë . . .
Kur kan kndue gjelat e parë
Fushës s' Qemoskut bjen per arë;
Kur kan kndue gjelat e dytë,
Mark Milanit i a shef sŷt.
Edhè letren ká dorzue.
Marku letren ká redue,
E at herë drita tuj ague,
Ulun krye. lavjerrë mustak,
Kthei me ushtrí në Karadak.

180-185 *tuj i lnuer*: tuj i shprishë, tuj i vrá.

185-190 *Kur kan kndue gjelat e parë*: K. V, 193. — *Kur kan kndue gjelat e dytë*: tri orë mbas mjesnate.

190-194 *ká redue*: e ka lexue rresht per rresht. — *lavjerrë mustak*: me mustakë të rám në shêj se e kishte lëshue zemra.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Gjashtëmbëdhetët

KULSHEDRA

ARGUMENTI

Në Dukagjin shpërthen nji stuhí e mnershme. Kulshedra kërkon hakmarrje per varrë qi i suell Drangoni i Shalës, Vocërr Bala. Drangojt e Shqipnís ndigjojnë gjamën e bumbullimën e motit dhe kujtohen se perbindshi ka dalë per fushë. Armatosen mirë dhe lëshohen fluturim.

Poeti i njef Drangojt dhe i cilson emnat e tyne, emna të cilët përbâjnë protagonistat e ngjarjeve, qi ndjekin. Mirdita, Shkodra, Rrogova, Gjakova me Kosovë, Shllaku, Palçi e Këthella, Kastrati, Hoti, Shkreli e Kurbini dërgojnë perfaqsuesët e vet. Këta në Qafën e Boshit, takohen me sivllazent nga Shala e Shoshi. Aty bâjnë planin e luftës dhe me nji herë lëshohen në Kulshedrë. Përlahen trishtueshëm me tê. Fuzhnje, spata, dana, hekura anijash, heshta, topuza, patërshana, shkrepa e curra, zhavella e shpata janë armët e

tyne: shtatë krena e aq bishta, kthetra, dhambë, zjarm e flakë, jarg helmues e vnerë përbâjnë mbrojtjen e kulshedrës. Mbas njaj luftimi të gjatë kjo, tuj e pá vedin ngusht, tërhiqet në shpellë. Len jashtë vetëm krenat. Llesh Gjoni, i shpís së Gjomarkajvet, dikur, i afrohet dhe i a ngjet në dana në njanin fulqî. Tërbohet shtâsa: ep e përdridhet. Idhnohet drangoni: ngrehë e djersitet per t' a nxjerrë jashtë nga shpella. Kulshedra del përgjysë nga humnerja tuj stërpikë shkambijt me pështurrë e gjak. Lëshohen atëbotë luftarët më tê dhe provojnë trimnín e fuqín mbinjerzore, qi kanë e armët qi njeshin. I shkurtojnë krena, i thejnë brî e kurríz, i shpërthiqin sŷ, i cungojnë kambë e këthetra, por mjerisht përbindshi kishte mjaft sosh. Zienë edhe mâ trishtueshëm përleshja. Ushton mali, shpërthen edhe mâ mnershëm era e moti, shtohen vetimët, çohet tym e njegull, lëkunden bjeshkët, Dukagjini luen shrregull. Kulshedra ngrehet rrshanas këthellë në humnere,

Drangojt, atëherë, shkepin nji buzë mali dhe me tê mbyllin grykën e shpellës. Luftimi mê: moti davaritet: hana lëshon rishtas rrexet e veta t' ambla.

Ora e Dukagjinit gëzohet para trimnís së Drangojve tanë: thrret shoqet tjera: u kumton fitoren e asajë nate: urdhnon të bâjnë gati darkën per herojt e lodhun. Dishiri i sajë plotsohet me shpejtsín e rrufeshme.

Burrat vendohen në rresht doketár me Derën e Gjomarkajvet në krye të vendit. Mbas darket dalin manesh dhe, bashkë me ngjarjet e asajë nate, kuvendojnë mbî besë e burrni të fisevet, mbi Kanû e urtí të malevet.

Mshilë kangën vallja e Orëvet, ku Hijet rrjeshtmira këndojnë, në nderë të Drangojvet, kangën e Vashës shqiptare, Eufrozinës, e cila per mos të rá në duerë të Ali Pashës, te i cili bierte erzin e nderën, mbytë vedin në Liqê, tuj i pështue, kështu, duervet të harapit, qi kishte shkue me e marrë.

Në fjalët e fundit agon drita. Orë e Drangoj marrin fluturimin dhe seicili sish pushon, në nji të rrahun qerpiku, ku i dishron zemra.

Lum e lum per t' Madhin Zot!
Ç' ká shkrefë sande gjith ky mot,
Gjith ky mot e kjo vetimë,
Gjith kjo gjâmë e bumbullimë,
Thue po shâmen qiell e dhé.
Ká lshue prruè, po, e ká lshue shé;
Rreh shtergata, shungllon era;
Ushtojn malet, me t' hî mndera;
Kaq nji mot ká shkrefë n' malcí:
Shka do t' jét, vall, nuk e dí.
M' at Bigë t' Shalës ká dalë Kulshedra,
Me shtatë krena e gjashtë parë kthetra,
E per krye ká 'i sŷ në ballë,
Bishtin giatë, me i mrrîjtë në záll:
Qi, t' u hjedhë e t' u perdredhë,
Tue hingllue e tue turfllue,
Zjarm e surfull tue flakrue,
Krepa e gur tue rrokullue,

1-10 *Ç' ká shkrefë... gjith ky mot*: që ka shpërthye gjith kjo stuhí. — *ká lshue shé*: janë rritë prroje e shena.

10-15 *M'at Bigë t' Shalës*: mal i naltë mbi Shalë (m. 2232) — *Kulshedra*: K. V, 404. — *me i mrrîjtë në záll*: nga Biga i arrin në zallin e lumit të Shalës, kund katër orë larg.

Dukagjinin don me shue,
Per nji dhûnë qi i bâka Shala:
Kur Drangoni Vocerr Bala,
Fmí tue kênë, n' nji shpellë të malit
N' gjumë e ndeshka, e 'i sŷ prej ballit
Zjerrë i a paska me nji hû,
Kah i a ngulka dér në trû.
Asht ndezë flakë t' tanë Biga e Shalës
M' zhuri t' Lumit m' maje t' halës.
Mnderue gjindja prej ksi nâmi,
Kah si kshtêja pelset shkâmi.
Jânë ngujue nder shpija e stane;
Hikë shkerbét kan neper plane,
E nper pisha luron bisha
M' at Gúr t' Lekës e m' kep t' Parûnit,
Me ju dhimtë gurit e drûnit.
Kur Drangojt e Shqyptarís,
Si të fushës si të malcís,
Atà pám e kan vetimen,
Edhè ndîe kan bumbullimen,
Qi po ushtote Dukagjinit
Mbí Qafë t' Diellit m' valë të Drinit,
Mirë me vedi jânë kujtue,

20-30 *Drangoni*: K. I, 309. — *M' zhuri t' Lumit n' maje t' halës*: nga zalli i lumit deri në maje ku rriten halat, pishat.

30-35 *shkerbét... neper plane*: kanë hikë bishat e egra neper lugina. — *luron*: uluron. — *M' at Gúr t' Lekës e m' kep t' Parûnit*: nga shkambi i Pepsumajvet të Shoshit deri në Parun — mes fshatit Rrjollë e Planit.

40-50 *Mbí Q. t' Diellit m' valë të Drinit*: nga Q. e D.: K.X,4,

Se Kulshedra atjè âsht diktue,
Ndonji mal per me rrenue;
Edh' at herë, kûdo kan kênë,
N' mal a n' fushë, a turk a i kshtênë,
Atà çue jânë per ajrí,
Me flamure kuq e zí,
E me lata e me supata
E me fuzhnje e dána t' giata:
Me veriga e rrfanë çelikut,
Hekra barkësh të Venedikut:
E nper rê e nper thellim
Mbí Bigë t' Shalës kan rrâ flutrim,
Kû Kulshedra kishte dalë,
Nâm të zí tue bâ mbí Shalë.
Me u bindë dheu m' tê dér mâ s' voni.
Prej Mirdite shkrefë Llesh Gjoni, i
Derës s' Gjomarkaj, trim si Zâna,
Nji hýll n' shêj nder Kapitana,
Qi as per pushkë as per pashí
Mâ nuk lén, jo, shoqi i tí,
Kah shkrepë dielli m' Shqyptarí.
Shoq me tê âsht Bibë Llesh Markola
Orrl i zí ky nder sokola:
Qi edhè kryet, po, me i a hjekë,
Drue p'r 'i javë s' kishte me dekë.

---

deri në lumin Drî. — *E me lata*: supata të gjana, qi përdoren per të latue landë. — *fuzhnje*: nji lloj tfurku me maje hekuri, qi përdoret per të zanë peshk. — *Me veriga*: vargoj, zinxhirë.

60-65 *Orrl i zí*: K. XIV, 143. — *sokola*: K. I, 91.

Shkon prej Shkodret Ndrekë Heqimi,
Qi mâ i fortë nuk bâhet trimi:
Then « *mixhidin* » per mjedis:
Edhè urtija i shkon per fis:
Qi prandej e zgiedhka Mbreti
Sylahçí m' e pasë mbas veti.
Me tê shkojn do koleshâj,
Trima t' çartun, katallâj:
Qaj Gjokë Kukli e Çapaliku,
Beqo Qoshja e Hamz Sadiku:
Burra t' fortë porsi çeliku,
Mos me i trêmë shpata as rreziku.
Mandej shkrefin nalt kah Peja,
Dy djelmoça, si dý rrfeja:
Rrustem Uka, pika e djalit:
Xhem Sadrija, harushë malit,
Lé e rritun n' at Rrogovë,
Djelm mâ t' fortë s' i ké n' Kosovë,
As n' Kosovë, as në Gjakovë:
Veç n' Gjakovë n' kjoftë Ton Golija,
Qi mârrë turrin si duhija,
Kaluer atit pullalí.
Fíll m' Kulsheder aj ká msŷ,
Thue me dhâmë po do m'e shkye.
Prap prej Shllakut lshon Gjetë Gega:
Faqja e tij kuq porsi shega:

65-70 « *mixhidin* »: pare argjandi e kohës së Turqís, e trashë.

70-75 *Sylahçí*: roje personale. — *koleshâj*: K. IV, 11. — *katallâj*: njerz të mdhaj përrallorë me nji sŷ në báll.

80-85 *Rrogovë* K. X, 166.

Shllungë mustakun derdhë n' dý dega:
Kur nji fjalë po e folka burri,
Mâ s' i luejtka me sa curri.
At herë n' Palç del qaj Prêl Tuli:
Msŷn prej Kthellet Marka Kuli;
N' Traboinë rrân Llesh Nkollë Luli;
Rrân Dodë Prêçi prej Kastratit:
Gjeto Marku flakon shpatit,
Porsi ajò flaka e barotit,
Kur t' i nepet zjarm agzotit:
Zbardhë ká faqet gjithkund Hotit.
Del prej Shkrelit Marash Vata,
E si rêja me shtergata,
Msŷn perpjetë drejt Dukagjinit,
Me at Gjin Pjetrin e Kurbinit,
Qi per pushkë e per urtí
E lanë nâm të dy n' Shqypní.
Kta edhè u ndeshkan m' Qafë të Boshit
Me Drangoj të Shalës e t' Shoshit:
M' at Mar Lulen, trim bujár:
M' Gjelosh Kolen, kuvendtár,
M' Mehmet Shpendin, pushkatár:
M' Let Putanin e m' Tol Canin,
Qi kaherë ja ki'n fillue
Me Kulsheder me luftue:

95-105 *me sa curri*: mesá luen shkambi. — *n' Palç*: Palçi i fisit të Merturit. — *prej Kthellet*: nga Mirdita e poshtme. — *flakon shpatit*: shkëlqán nga armët, qi bán, neper shpat, brî të malit kah kalon. — *agzotit*: K. I, 80.

110-120 *m'Qafë të Boshit*: qafë ndërmjet Gimajve të Shalës e

Por per s' largët veç tue e shinue,
Pse fort pak kishin qillue.
Si jânë mledhë Drangojt m' at qafë,
Kuvend bashkë nji herë kan rrafë,
Si me msŷ e tek me msŷ
Mandej çue jânë per ajrí,
E ashtû çetë edhè flaurí,
Tue shkrepë moti edhè vetima,
Tue krisë gjâma e bumbullima,
Tue vikatë, tue hallakatë,
Mbí Kulsheder turr jânë lshue,
Kush me fuzhnje tue e shinue,
Kush me lata tue e shkallmue,
Kush me dána tue e dermue;
Njani, rrah me hekra shpinës,
Tjetri, m' spatë bjeri kaptinës,
Tash mbí tê lshou turra-turra;
Tash me shkrepa gjueje e curra:
I shkrefë gjaku porsì gurra.
Trandet Biga m' at poterë:
Bân medet t' tanë Shala e mjerë.
Fort âsht hjedhë Kulshedra at herë,
Fort âsht hjedhë, edhè perhjedhë;
Tash kuk trupin ká perdredhë,

---

fshatit të Planit. — *per s'largët... tue e shinue*: duke e gjuejtë nga larg.

120-125 *Kuvend... kan rrafë*: kanë bâ kuvend. — *flaurí*: per havá, fluturim.

125-135 *tue hallakatë*: si bâjnë fshatarët e maleve, kur mbasi të kenë thirrë per larg njani tjetrin, zgjasin zanin shkallë shkallë në shêj gëzimi e miqasije.

Tash â lshue 'iqind pash n' ajrí,
Herë, msŷj vetë ajo n' furí,
Herë, rri strukun neper shpella,
Edhè gjuej Drangojt m' zhavella:
Lshoju flakë e zjarm prej goje,
Hidhu jargun hoje-hoje,
Nji ditë udhë me hikë larg soje,
Prej qelbsinet qi i del goje.
Kah me kthetra nep per ânë,
Hidhen krepat porsì rânë,
Flakrojn currat m' Qafë t' Bishkazit;
E kah idhtë, në frymë t' marazit,
T' u perpushë, t' u karraní,
Lshon e ngurrë bishtin n' ajrí,
Fishkllon ajri rreth mbí Bigë,
Vetë Drangojt me pasun frigë,
Po kje frigë se ká Drangoni.
Kuer, qe, turret qaj Llesh Gjoni,
Me 'i parë dána 'izet pash t' giata,
E tue rrahë era e shtergata,
Tue krisë gjâma e bumbullima,

145-155 *m'zhavella*: nji lloj (farë) shtize, shigjete me hark. — *Hidhu jargun hoje-hoje*: tuj i gjuejtë me vnér shkulma-shkulma. — *m'Qafë t'Bishkazit*: qafë, qi i rrin vizavì (kundruell) asajë së Boshit, në drejtim të Shkodrës, dhe qi âsht larg prej së parës afer 5 orë udhë. — *në frymë t'marazit*: mbushë me idhnim. — *t'u karraní*: tuj u shtrî vizak, tuj u hapë. — *Lshon e ngurrë*: çon e ngurron, forcon, ngrehë bishtin.

160-165 *'izet pash*: pashi âsht masë fshatare, gjatë sá pershijnë dy krahët e shtrîm horizontalisht.

Neper dritë qi lshon vetima,
Msŷn Kulsheders aj m' i a kapë
Nja'n fulqí, qi 'i pash ká hapë.
Mehmet Shpendin per t' perpî,
Qi, m' tê 'i shkrep tue karranî,
Thye i a paska njânen brî.
Kah e shef tue msŷ Kulshedra,
Ajo âsht tutë, e rrshânë mbí kthetra
Tuj u rrqasë, futet në shpellë,
Kû mrendë shtatin strukë ká kthellë,
Veç se krenat lânë ká jashtë,
Si ajo breshka per nên rrashtë,
Zjarm e surfull tue flakrue,
Ke bân Lleshi me ju afrue.
Por nja as dý Lleshi s' i a bâni,
Fulikare fíll m' tê rrâni:
Me t' dý duert dánat ká hapë
E me to fulqî'n i a kapë.
Sa kû mundet i a shterngon,
Si n' menjêne i a ngurron:
Edhè e trandë aj turra-turra,
Tash tue i dhânë t' shtŷmen nên curra
Tash prej vedit tue e terhjekë,
Herë n' terthuer rrebtë tue perpjekë,
Veç si t' mujë aj m' e mahitun,

170-180 *Tuj u rrqasë*: tuj u ngrehë barkas, rrshanë. — *Si... breshka per nên rrashtë*: posi breshka (testudo) nën samár.. — *Fulikare fíll m'tê rrâni*: u lëshue plumb në tê.

180-190 *Si n'menjêne i a ngurron*: i a shtërngon porsi me çekerk, torrlë, mengjené banaku. — *m'e mahitun*: me e pezmatue, me e rrêjtë, me e gënjye.

Jashta shpellet per m' e qitun.
Se ç' âsht hjedhë atŷ Kulshedra,
Se ç' perpushë ká ajo me kthetra,
Ç' ká hingllue me shtatë germaza,
M' i u ndî vigma te Shperdhaza.
Ngurrue shtatit, bâ germuq,
Randë per tokë tue rá palmuq,
T' u perplasë, t' u kalamênë,
T' u plandosë per gur e stênë,
Bân me i hapë dánat me kâmë,
Bân me bré dánat me dhâmë:
Por nuk brehen as s' shperthehen,
Pse mirë mjeshtri i ká punue,
Pse mirë Lleshi i ká shterngue:
Mjerë kush mrendë u ká qillue!
Ngerthye Lleshi, bâ si grep,
Njânen kâmbë zatetë p'r 'i shkrep,
Djersa rrkajë tue i shkue per ballë,
Tue kercnue me dhâmë e tmallë,
Rrin e t' hjekë aj m' nja prej vedit,
T' hjekë Kulshedra edhè prej vedit.
Njani t' hiq—tjetri terhiq:
Lleshi ngrif—Kulshedra ngrif.
Aj: t' a zjerri jashta shkrepit;
Kjo: të strukem mrenda shkrepit.
Të pështoj prej ktij gazepit.

190-195 *me shtatë germaza*: me shtatë fyta, persè shtatë krena. — *te Shperdhaza*: Lumi i Fandit të Madh, qi buron në fshatin e Dukagjinit (Mirditë), kund 1200 m. naltsí. — *palmuq*: palmuç: si lëmsh per dhé.

195-205 *stênë*: perde, faqe mali. — *zatetë*: forcon ngulë.

Kur, qe, Lleshi po permlidhet,
Po permlidhet, po perdridhet,
Po perdridhet tue ngrefë m' dana,
Me ato duer e me ato llana,
Si të shkrîme prej çelikut,
Kû per t' giatë të trashë kerrçikut
I jânë ngrefë dejt toje-toje,
Edhè shkûmë tue qitë per goje:
Shkûmë e gjak, ofshé! perzí
I nep shtatit me furí,
Edhè ngrefë kaq me fuqí,
Qi i âsht shkulë shkrepi per nen kâmë
E i jânë thye në gojë dy dhâmë,
Edhè 'i pash, rrshânë tuj e ngrefun,
Zier Kulshedren nên gúr mshefun.
At herë mbrapa kthen nji hap,
Edhè shtatit i nep prap,
E dy pash, po, dy pash t' mirë
Prap mâ jashtë Kulshedren zier.
Kshtû tue i dhânë pêsë herë a gjashtë,
Zier per gjŷmsë Kulshedren jashtë.
At herë t' madhe, sa i mûjt zâni,
Briti shokve Kapitani:
Ushtoi ashta lak e m' lak,
Trêmë Kulshedra, pshurri gjak,
Me blue 'i ditë nji gúr mullini:

215-220 *llana*: llëra e krahit.

220-225 *toje-toje*: dejt posi konopë të trashë.

235-240 *Ushtoi ashta lak e m'lak*: shungulloi pylli i ahave skâj më skâj. — *Me blue 'i ditë nji gúr mullini*: aq qe rrjedha.

Bini, mêca, bre! Ku jini?
Se Kulshedren jashtë e kini.
Ah! kû jé, bre Rrustem Uka?
Të vraftë Zoti e të vraftë buka,
Ke s' po ndîhe gjallë kund sande...
Dili, para, eh kopilane!
Edhè shtypja, n' mujsh, ndo 'i krye;
Se, per Zotin! âsht tue m' shkye,
Bâni ajo dánash me m' pshtue.
Shpejt Drangojt per ajr janë çue,
Zhgjetë m' Kulsheder, 'dhe, jânë lshue:
Njani para rri e ndersŷj,
Tjetri sypri mêrr e msŷj:
Para e sypri, e ânë m' ânë,
Gjithsi kuej âsht tuj i u dhânë.
Rrustem Uka, trimi i trimit,
Neper krisme e flakë t' thellimit
Shî nên frymë asa' i âsht fuer,
E rrokë shpaten me dý duer,
Njanit krye me tê i ká rá.
Shperthiqë sŷnin 'dhe i a ká,
Rrashten krejt por s' mujt m' i a çá.
Vjen m' shpinë t' atit Ton Golija,
E tue krisun si duhija,
Trandë topuzin, njiqind okë,
I a flakron po shî m' at kokë,
Edhè pshesh i a derdhë per tokë.
Po i shterngohet Let Putani,

---

sá me tê të mujte me blue nji mullî. — *mêca*: në të folun mirditorçe: djelm.

260-270 *njiqind okë*: oka âsht masë peshe fshatare me vleftë

Edhè dyndë nji bet carani,
Njizet vetë, po, mos m' e luejtun,
E me tê, sa kû ká mujtun,
Siell m' Kulsheder me furí
Shî m' kurrîz m' i a karraní.
Ungron shtâsa me mëní,
Edhè krejt atŷ terbohet;
Hidhet, trandet, lamsh kukzohet,
Qafen krrabë e ká ngerthye,
Kah bân Lleshin per me msŷ,
E s' ká para si me u shtŷ,
Pse mirë Lleshi e ká merthye.
Xhem Sadrija, 'i trim rrfé,
Ktij Gjet Geges po i lshon bé:
Pásh njat Zot, qi të ká dhânë,
Deli, Gjeto, n' mûjsh, m' at ânë,
Edhè nzite m' patershânë,
Tuj i a ngulë m' ndonjâ'n germaz;
Pse un ktej gati m' shaterkaz
Po t' i rrí ktej mbrapa shpinës,
N' mûjsha 'i herë me i rá kaptinës.
Edhè trût m' i a derdhë per tokë.
Gjeto Gega shpejt ká rrokë
Heshten, trashë sa 'i « mashkull » qerrit,
Edhè shi rrânzë njâj kapzherrit

---

kg. 1,25 ase 1,50. — *nji bet carani*: nji alamet shkambi, nji gúr të madh (bet: Kosovë).

270-275 *Ungron*: angullin, bertet, hunguron.

280-290 *m'patershânë*: shtîzë, heshtë. — *shaterkaz*: kazëm, kazmâ.

290-295 *mashkull qerrit*: boshti i qerrit (kerrit).

I a ká ngulë, po, nja trí pllamë.
Bân Kulshedra me u çue m' kâmë,
Bân me u rrqasun vithambrapa,
Per me u strukë mâ kthelltë nder karpa;
Por, pse Lleshi e ká shterngue
Me ato dána, si i terbue,
Palmuç m' parsme ajo âsht rrxue,
Edhè qafa i âsht ngerthye,
(Kah fulqîjsh ishte merthye,)
Arrçi i qafës, edhè, i âsht thye,
Krejt fulqini asa' i âsht shkye
E i âsht shkepë deri m' gerglâc.
Vjerrë nder dána, si latrâc.
Veç shka? çena ka' i ká plasë,
Hov si Lleshi qi kisht' pasë
Vithambrapa aj âsht rrqasë
Nja 'iqind pash, po, mos mâ teper,
Dér qi ndeshë ká m' nji stom t' eper.
Shkapullue dánash Kulshedra,
Tue perpushë nper gur me kthetra,
Ká nisë t' hajë shtatin në shpellë,
T' u perdî gryket mâ kthellë.
Bini, burra! mos e lshoni!
Po piskatë prap qaj Llesh Gjoni,
Edhè turr e lshon m' tê vrapin,
Ka dy pash tue mârrun hapin,

295-300 *rrqasun vithambrapa*: tuj (duke) u terheqë prapa (me vithe...). — *karpa*: shkrepa: shkambij.

300-310 *Arrçi i qafës*: cëverku. — *gerglâc*: gabzherr, fyti përpara. — *si latrâc*: si planc. — *çena*: fulqî, vendi ku ngjitet nofulla me rrashtë.

E si t' kisht' dánat nder duer,
Me to siell aj si n' t' terthuer,
Edhè i mêrr njânen kaptinë,
Tue i a kputë rrumull me shpinë.
Se ç' jânë lshue Drangojt at hera,
Se ç' ká krisë zhurma e potera,
Fort njerzís i ká hypë mndera,
Kah me lata e me supata,
Kah me shkrepa edhè me grepa,
E me dána e patershâna,
E me fuzhnje e me terfurq
Rrâjn n' Kulsheder t' kshtênë e turq:
Tuj e msŷ e tue ndersŷ,
Tue shinue e tue e shkallmue,
Njâni sypri tue i flutrue,
Tjetri m' ânesh tue e pershkue,
T' gjith njiheri tue e dermue
Me ato lata e fuzhnje t' giata.
T' i a dha era edhè shtergata;
Flakë per flakë t' i a dha vetima,
Krisi gjâma e bumbullima,
Shungulloi malit ushtima:
Hypi tym e hypi njegull,
Biga e Shalës likundet shrregull.
Trêmë Kulshedra, âsht futë në shpellë
Kû lá n' gjak e randë t' u sjellë,
Tuj u zmbrapë barkas mâ kthellë,
Herë t' u rrqasun kamandoras,
Lshohet shul teposhtë rrmores:

345-355 *Lshohet shul teposhtë rrmores*: lëshohet si plumbi, si

E si rreshmja me zhumbúr,
Tue rrmye gúr e tue rrmye zhúr,
Kulihum shêmet n' liqê,
Mbrenda Bigës dyndun kurrnê,
Kthelltë kah zhytet trupi i sajë:
Trandë âsht toka dér në Rajë.
Xhem Sadrija, mushë n' maraz,
Ke me i rá s' mûjt m' shaterkaz,
Kah i u shkye m' dána fulqîni,
Fíll mbas sajë në shpellë aj hîni
Edhè u shtŷ mbrendë bukur kthellë,
Por me sjellë m' tê, s' mûjt me sjellë;
Pse kisht' kênë vendi humnere,
E kulshedra u zhduk me 'i here.
Shpejt Drangojt atŷ janë çue,
Edhè çetë atà kan shkue,
Si ki'n kênë t' gjith pika e djalit:
E kan çkputë nji buzë prej malit,
Edhè shpellës i a kan vû n' grykë,
Tuj i a rrasë mbrendë porsi pykë,
Qi per jetë mos t' mûjë Kulshedra
M' e dermue me kâmbë e kthetra,
Dukagjinin per t' damtue:
Mandej ulë janë me pushue.

---

landa e preme në greminë, në rrgallë. — *Kulihum*: pingultas. — *dyndun kurrnê*: si rryma, rrjedha e shpejtë e ujit. — *dér në Rajë*: fshati i mramë i Dukagjinit, në breg të Drinit kundruell Krasniqes.

365-370 *E kan çkputë nji buzë prej malit*: kanë shkëputë nji stom nga mali.

E at herë rêt janë davaritë,
Ká nisë hâna n' qiell me shndritë.
Ora e Shalës, eh shtoi, Zo', vallet!
Dalë e ndêjë m' nji vetull mali,
Atjè nalt dikû mbi Nicaj,
Ajo luften pá e paska,
Qi Drangojt bânë me Kulshedren,
M' at kapë t' Bigës mbi atà thepa:
Edh' e mira fort âsht gzue,
Kur ká pá e ká kundrue,
Se Drangojt e Shqyptarís
Keq shemtuem e kan Kulshedren:
Se trí krena i kan gjymtue:
Se 'i germaz i a kan shporue;
Shtatit krejt se e kan shkallmue
E se n' shpellë e kan ngujue,
Tue i zânë gryken me 'i buzë malit,
Mos me mûjtë mâ per s' t' gjallit
Me damtuemun Dukagjinin.
E kur pá ká ajo me sŷ,
Se jânë ulë burrat e dheut,
Per t' pushuem e biseduem,
Tuj u prrallë njani me tjetrin,
Per shka psue kishin m' at natë,
Trí herë rresht zên e piskatë:
Ndîhet vigma m' Qafë t' Morinës:

370-380 *rêt janë davaritë*: janë shpërndá. — *Ora*: K. I, 32. — *vetull mali*: korríz, kreshtë mali. — *mbi Nicaj*: fshat i Shalës, nën Qafën e Boshit e majen e Rrshellit.

395-400 *Ndîhet vigma m'Qafë t'Morinës*: ndigjohet zani i sajë deri në Q. të M., qi ndodhet në Malsín e Gjakovës.

Kan ndie Orët e Dukagjinit,
Neper shpella, kû ishin strukun
Prej gazepi t' asajë natë;
Edhè çohen per ajrí,
Xhixha-xhixha tue xhixhllue
E i a befin te Ora e Shalës,
Motra e madhe e Dukagjinit.
Ká marrë Ora edhè u ká thânë:
A thue e dini a por s' e dini,
Se Drangojt e Shqyptarís:
Atà i paçim, Zot! me jetë:
E kan thye sande Kulshedren
Tue luftue m' at Bigë të Gimaj,
Edhè n' shpellë e kan mutue
Me nji shpat shkepun prej malit,
Mos me mûjtë me pshtue per s' gjallit.
Veç se shka? ofshe un e mjera!
Atà darkë sande s' kan ngrânë;
Para darkësh pse atŷ kan rrânë,
E as s' i kan nuset e veta,
Qi atŷ buken m' u a gatue.
Edhè tryezen me u a shtrue,
M' kambë me u ndêjë gati me ujë.
Anì prá, morì ju motra,
Shpejt m' u a ndreqë darken Drangojve:
Shpejt me korrë grunin nder ara,

410-415 *Bigë të Gimaj*: Bigë të Shalës. — *e kan mutue*: e kanë ndrŷ, mshilë.

420-430 *M'kâmbë me u ndêjë gati me ujë*: nuset, si edhe grát pergjithsisht, s'hánë me burra. Ato rrinë gadi per shërbim

Mirë m' e shî e mirë m' e blue,
Mirë m' e njeshë, mirë m' e gatue:
Me dalë n' bjeshkë me mjelun sutat,
Me gjetë mjalten neper zgavrra,
E me zânë dy drêj të mâjmë,
Me u a pjekë ferlikë në héll.
Kshtû ká folë kjo Ora e Shalës;
Edhè Orët e Dukagjinit
Jânë bâ Xhixha e zhdukë n' vetimë.
Veç sa 'i herë vjen vallja rrotull.
Atŷ prap ato kan kthye:
Njana, buken permbí krye;
Tjetra, mjelcen per nên dorë,
Mjelca bâ me lvore blinit;
Dikush bjen fashoje mjaltet;
Tjerat, m' hej vendue terthuer,
Bájn mbí krah dy drêj të mâjm,
Ora e Shalës si u kishte thânun,
Qi me pjekë ferlikë në héll.
E si t' tana janë bashkue,
Fluturim ato jânë çue,
Veshun bardh e flokët zhvillue,
Edhè befë kan m' mâje t' Bigës,
Kû Drangojt po kuvendojshin.
Ora e Shalës, at herë, u â avitun,

---

tuj mbajtë safën ase tasin e ujit në dorë. — *me mjelun sutat*: per të mjelë drenushat. — *Me u a pjekë ferlikë në héll*: berri i rjepun shtîhet tansisht në nji shtîzë druni a hekuri, dhe tuj e sjellë pranë zjarrit, piqet per kadalë (ferlik).

435-440 *mjelcen per nên dorë*: enën e drujtë, ku mjelen gjâja.

Qi edhè u thotë me t' amel zâ:
Mirë se u gjêjë, burra të dheut!
Mirë se vjen e bukra e dheut!
Mirë se vjen, e kah të kemi?
Ka' u ké prî ktyne fisnikeve?
Po i pergjegjë Kapitan Lleshi.
Se, mana', tý t' u ngjatët jeta!
Un jam vetë ajo Ora e Shalës:
Moter un me at Orë t' Merditës,
Qi veron mbí bjeshkë t' Mundelles,
Si ajo drita tuj ague:
Kto janë Orët e Dukagjinit,
E kem' dalë m' ket maje bjeshke,
Per me u pá, me u njoftë me jue;
Se zâ t' madh per jue kem' ndie,
Se edhè e lát sande ju nám,
Tuj e thye në luftë Kulshedren,
Qi me shue desht Dukagjinin.
Jo qi lodhë, un thom, do t' jini,
Se edhè darkë ju ngrânë s' do t' kini:
E ktû, po, âsht nji bjeshkë e naltë,
Të tanë gúr e shkam i gjallë,
Kû s' gjên nieri shka me ngrânë:
Pse as s' i kini nuset t'ueja,
Qi jue darken me u a ndrequn.
E prandej na Orët e Maleve
Darken jue u a kem' gatue:

455-460 *mbí bjeshkë të Mundelles*: mbi malin e Mnelës, maja mâ e nalta e nji vargut me ketë êmen (m. 1915), ndërmjet Dukagjinit e Spaçit në drejtim të dy Fandave.

Kû me vedi u a kem' prû:
Kur t' urdhnoni me u rreshtue.
Edhè trimat rreth janë vû.
Nja mbas njâ'i e rend mbas rendit,
Me Llesh Gjonin m' krye të vendit:
Asht Gjomarkajsh ę i bje prîja
Derë mâ t' vjeter s' ká Shqypnija.
At herë Orët u kan sjellë buken;
U kan vû ferlikët perpara,
E u kan prû mjelcat me kjumshtë:
Kjumshtë me borë, dhâmin me t' pî:
Edhè mjaltë, sá kush ká dashtë:
Mâ e mirë darka s' ndreqet n' ashtë.
Gurren nget kishin per brî,
Gurrë si aklli e e kjartë florî,
Sa kush dote atŷ me pí.
Mbasi bukë trimat kan ngrânë ,
Jânë çue prap e dalë m' njâ'n ânë
E po rrín tue bisedue
Me njat t' bukren Orë të Shalës,
Per kanû e pûnë urtije,
E per besë e per pûnë t' mikut,
E per lufta qi u bânë motit:
Per trimní të Gjergj Kastriotit:
Per Drangoj e per Kulshedra:
Per « breshana » e per gopedra

485-495 *mjelcat me kjumshtë*: me qumshtë, me tambël. — *nget*: ngjat, afër. — *e kjartë florî*: e qartë, e kthjelltë si ari.

500-505 *Per breshana e per gopedra*: K. III, 37; gopedër-a: top artilerije.

Edhè folen mbí lirí,
Mbí lirí e mbí Shqypní:
Si Shqypnija do t' dalë m' vedi,
Mos m'e urdhnue mâ as Krajli as Mbreti,
Me kênë zojë ajo m' vedvedi,
Ashtû Zoti si e ká shkrue,
Qatjè vonë zên Ora e Shalës
E po u thotë shoqeve t' veta:
Hajdni, varza, me u njitë valle,
Edhè 'i kangë ju me e këndue,
Sa po âsht Drita ende pá dalë:
Pse Drangojve u pelqen kanga.
Jânë çue Orët e Dukagjinit,
Me ato petka bardh si bora.
E jânë kapun dora-dora,
Shpervjelë mangët mbi cep të krahit,
Flokët dér m' kâmë zhvillue giatë shtatit,
Me kunora lulesh m' krye
Me ato kâmbë kaleçë tue kcye,
Dá dý lagjesh ballë per ballë,
E tue kndue ato palë e palë,
Kan prî vallen kshtû per mallë:
Varza ká e varza s' ká;
Por, si ká nji vajzë n' Janinë,
Kurkund shoqen s' i a ké pá,
Kah bje diell e serotinë:
Sŷnin diell, ballin si hâna,
Ardhun shtatit si silvija.

520-530 *kaleçë*: kaletas: lehtas, ambël. — *Janinë*: qyteti i Ali Pashës Tepelena. — *serotinë*: K. V, 428.

Eufrozinë e quejti nâna,
Augur t' mirë m' e pasë Shqypnija.
Atê e páka aj Alì Pasha,
Dalë si vida në balkue,
Edhè fort pelqye i âsht vasha:
Çon Harapin m' e kerkue.
Vjen Harapi e i thotë te dera:
Shpejt tash, vashë, ti ktû me zdrypun
E me mue me ardhë nji hera;
Persè Pasha të ká lypun.
T' u thafët goja! shka po thue?
I a kthen vasha fjalen marë;
Se un nji vajz-o kam qillue:
S' diej me folë me Pashallarë,
Jo, po, Ali Pashë Tepelena
Mundet kryet aj me m' a pré,
Si i ká pré kushdi sá krena;
Gjallë por s' lshoj un erz as fé.
Asht mushë Pasha me mëní,
Prap harapin çon e e thrret:
Pa ndigio harap i zí,
Se dý herë Pasha nuk flet:
A se vjen ktû sande goca,
A se ndryshe n' fund t' liqênit
T' a bâj gjumin me bretkoca.
More vesht, bre qên i qênit?
I shkon naten vashës harapi,

530-535 *Dalë si vida*: si pëllumbi.

550-555 *T'a bâj gjumin me bretkoca*: të mbyti në fund t'ujit, ku rrijnë bretkosat (*rana*).

Edhè e mêrr e e çon m' liqê,
Kû tue pritun ishte trapi,
Per me i bartë neper kurrnê.
N' mes të liqênit si kan dalë,
Atŷ trapi vend ká zânun,
Edhè nisë harapi fjalë,
Nisë aj vashës kështû me i thânun:
Nuk ká tjeter, tash, lum vasha:
E s' jam nieri fjalës qi i luej:
A me shkue sande te Pasha:
A shî ktû me t' mytë tŷ n' ujë.
Jo, po, i thotë vasha tue qeshë,
Se un te Pasha due me shkue;
Por due t' shkoj nji herë me u veshë,
Pse sido ktû kam qillue.
E kështû tue i thânë harapit,
Atij qênit, t' birit t' qênit,
Mêrr e hidhet n' ujë prej trapit,
Edhè zhduket n' fund t' liqênit.
Doli fjala neper dhé:
Njekso varzash ká n' Shqypní,
Qi per erz edhè per fé
T' rijt e jeten i bâjn flí.
Kshtû këndojn Orët palë e palë
Por, tue mârrë të mbramen fjalë,
Hylli i dritës nisi me dalë

555-560 *neper kurrnê*: neper rrymbën, rrjedhën e ujit, kulmin e ujit. — *trapi*: lundrë e gjatë per bajtje e kalim lumejsh.

575-580 *Edhè zhduket n' fund t' liqênit*: mbytë vedin tuj u kaperdî në valët e liqenit.

E buzës s' malit drita agoi,
At herë Orë edhè Drangoj
U çuen m' ajr t' gjith plima-plima,
Edhè u zhduken si vetima,
Tuj u gjetë atŷ nji filli,
Kû me u gjetë deshti se i cilli.

585-588 *plima-plima*: tuba-tuba.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Shtatëmbëdhetët

NË QAFË-HARDHÍ

ARGUMENTI

Poeti e përcjellë lexuesin në Qafë Hardhí, ku në agimin e ditës vlon rishtas lufta me Malazez. Krajl Nikolla kishte bashkue, natën, tetë taborre dhe, në dritën e hanës, i kishte bájtë në qafë, prej kah do të dirgjeshin në Plavë e Gusî. Por krajli i mbatëte mirë hapat, prandej dergon, si para-roje, treqind djelm të zgjedhun. Këta, papritmas, ndeshen n' armèt shqiptare të Xhem Sadrís e Rrustem Ukës. Djelmt Rrogovas, mbas përleshjes në Bigë të Shalës, paskanë qenë drejtue kah Budashi per të dá orok e caktue varde, per të pré pajë e petka per vashën e nxanun per të vllán e Rrustos. Drangojt ndalen në Qafë-Hardhí, ndezin duhan dhe çilin kuvend, simbas dokevet, tuj lye pushkët dhe tuj u mahitë per punë trimnije. Dishka papritmas rrapllon neper pyll. Lëshon zâ Xhemi dhe shprazë të parën pushkë. « Kuku meni » e anmi-

kut lajmon se Shkjét ishin afrue. Ndezet lufta: dy me treqind. S' ligshtohen herojt shqiptarë as s' u bjen syni qerpik para shumicës dërmuese si s' u dridhet themra para rrezikut. Qesin e njesin, fishkullojnë plumbat, ndezen flakë martinat e hutat, ushtojnë novicat, rrotullohen neper rrahe kapica e koka. Shëndritë Qafa, kuqen kullat e Gusîs, shájnë luftarët e ndiellin, i levdohen shoqishoqit, msŷjnë e tërhiqen. Turren Malazezt per të nxanë gjáll pritat shqiptare; shtat-hjedhtat e Rrogovës i presin me trimní dhe u a ndalin hovin mizuer. Merr ushtimë bjeshka. Barit veshtrojnë dhe lëshohen kah zani, qi vijte prej Qafës. Çetat tona shtohen, lufta merr të hapët dhe egërsohet. Jo mâ prita, por ushtrí, Shqiptarë me Shkjé. Rrëxohen biná sllave e shqiptare, kullojnë gjak armë e zemra, luftojnë si luâj Man Sela, Nel Bisha, Rrahman Dula e Isuf Pula. Ushtrít malazeze thehen dhe marrin shpatin teposhtë.

Zana e Haramís lumnohet per fitimin e papritun të Shqiptarëvet dhe, nga gëzimi, këndon trimnít, para të·cilavet forcat e Krajl Nikollës kanë per t' u thye perherë si sot.

Poeti, gjithmonë i urtë, e grishë Zanën mos të knaqet per së tepërmit, persè hallet tek na s' kanë kurr mbarim, si s' ka fund me aq lufta me Mal të Zí.

Ushtrija e Mark Milanit tërhiqet rrshanas në Sutjeskë dhe nxen vend te Ura. Më tjetrën anë Ali Pasha mbledhë çetat e veta, të cilat Zana i njef mirë dhe u dallon fiset.

Rresht-mira, tashti, nxen vend mbi nji shkamb, prej kah kundrohet mirë Ura dhe ku Shqiptarë e Shkjé, per së shpejtit, kanë per të provue trimnín e vet e armët.

Buloi molla, lulzoi thâna:
Rrustem Uken kû e ká nâna?
N' Qafë-Hardhí kû pingron Zâna.
Pingron Zâna e rreh shejshâna
Neper rreze qi lshon hâna.
Se atŷ, drita mirë pa ague,
Luftë e rrebtë po kish' fillue:
Kish' nisë pushka ushtimë me vlue,
Kish' nisë topi me gjimue,
Sa qi trandë jânë vrrî e knetë,
Ká marrë gjâmë ashta perpjetë,
Fort ushtue ká Haramija:
Rrustem Uka e Xhem Sadrija,
Dy t' rrogovas djelm të rí
Ke janë ngutë kta pushkë me shtí
M' njado çeta t' Malit t' Zí,
Qi me rá i'n nisë n' Gusí.
Naten n' terr kurrkush pa i ndie,
Si vû u kisht' Knjazi leçí.

1-5 *Buloi molla, lulzoi thâna*: per të kallzue kohën e pranverës së parë. — *shejshâna*: K. VI, 443.

10-15 *ashta perpjetë*: pylli i ahave i venduem sipri. — *Haramija*: nji mal qi gjindet në Greben (M. e Madhe). — *Dy t' rrogovas*: nga Rrogova: K. X, 166.

Knjaz Nikolla, 'i trim belá,
Mos m' i u gjetë kund shoqi n' Shkjá,
T' fortë nji ushtrí aj n' kâmbë ká çue
Tetë taborre rrafsh numrue:
Të tanë burra Malazez:
Njani i rêmtë, tjetri kermez,
Kush mustakun lshue dér m' brez,
Dér më brez e vesh më vesh,
'Dhe se i cilli nji hundë-lesh,
Qi kur n' luftë bje, kopilani,
Nuk t' a trêmë pushka as tagani,
As t' a trêmë topi a havani,
E as kurrnêni e as flakadani:
Komandár âsht Mark Milani;
Markut Knjazi edhè i ká thânë,
Me i prî ushtrís naten t' pa hânë
E m' e qitë n' Plavë e n' Gusí
Kush pa pá, kurrkush pa e ndie.
E pse Marku isht' nji telbiz,
Me çá qymen per mjedis,
Ká marrë trimi e para ushtrís
Ká lshue 'i çetë giatë rrugës s' Gusís,
Nji çetë djelm, kund treqind vetë,
Qi bâ mâll s' e ki'n ket jetë:

25-30 *kermez*: me ngjyrë të kuqlemtë. — *hundë-lesh*: i rrebtë, trim i çartun, mbasi leshi i gjatë në hundë âsht shêj trimnijet. — *kopilani*: K. I, 324.

30-40 *havani*: martaja: top artilerijet. — *kurrnêni*: K. XVI, 559. — *Knjazi*: K. I, 49. — *telbiz*: dinak, i shkathtë.

40-50 *Qi bâ mâll s'e ki'n ket jetë*: e bâjshin jetën n'asgjâ: s'i

Si me lé njashtû me dekë.
Per me pám a kisht' anmik,
A kisht' pritë e a kisht' rrezik
Per ushtrí, qi shurdhë p'r at ravë
Me e qitë dote n' Gusí e n' Plavë.
Por, kû ndollë ká Xhem Sadrija,
Xhem Sadrija, sŷduhija,
Edhè aj trimi Rrustem Uka,
Burrë kah fjala edhe kah duka
Njani e tjetri lé drangue:
Atŷ shurdhë kush s' ká kalue:
Mbreti vetë po t' kisht' tokue,
M' shpinë poteren i a ki'n vû:
Zêmra n' fyt u kisht' qillue.
Veç rrogovast, kesh t' a dí,
Shka i ká qitë m' at Qafë-Hardhí:
Me bâ pushkë me Mal të Zí
Mu nder vise të Gusís?
Ora e bardhë e Shqyptarís!
Ajo vetë, po, premtue ki'te,
M' Qafë-Hardhí qi m' at ag drite
T' ndollte Xhemi edhè Rrustemi
Me « martina » n' dorë merthye,
Qarqet Knjazit m' i a shperthye,
Qi ka dit po kisht' vû sŷ

---

u dhimbset jeta. — *shurdhë p'r at ravë*: në heshtim, pa zâ nepër atë rrugë, shteg.

55-60 *Zêmra n'fyt*: ishin të ngutshëm, të padurueshëm. — *Qafë Hardhí*: qafë e cila gjindet në vargun e maleve Mokra Planina dhe qet në luginen e Velikës.

60-75 *m'at ag drite*: në të zbardhun të dritës. — *martina*:

Ndo' i skundíll Shqypnís m'i a shkye.
Jo, po; drita masi agoi,
M' Bigë të Shalës Orë e Drangoj
Ata çue na janë p'r ajrí,
Janë shperdá edhè derdhë flaurí,
Kush si xhixha tue xhixhllue,
Kush si shkndija tue vezllue,
E atŷ behë i a kan nji filli,
Kû me ndjehë dote seicilli:
Orët nder hije e nder vërrîje,
E nder gurra e neper curra,
E Drangojt nder shpija t' veta,
Kush n' teposhtë, kush kah perpjeta.
Veç Rrustemi e Xhem Sadrija
Atà ndjehë nuk kan ke shpija:
I a kan behë ke Qafë-Hardhija.
Rrustem Uka i Ukë Kabashit,
Dikû atje m' at ânë t' Budashit
Për të vllán aj kisht' pasë zânë
Nji bí mali, ardhë si Zânë:
Si ajo Zâna e Haramís,
Qi ndjellë mirë mbi fat t' Shqypnís:
E me Xhemin bâ kisht' fjalë
Shi m' at ditë n' Budash me dalë,
T' a'n e çikës aj per me e pá,
Ditë e orok me tê me dá,

K. XIII, 25. — *skundíll*: K. I, 241. — *M' Bigë të Shalës*: K. XVI, 11. — *derdhë flaurí*: K. XVI, 124.

85-95 *Dikû atje m' at ânë t' Budashit*: lagje e Vermoshit, në rranzë të Tbunit të Grebenit (m. 1812). — *Ditë e orok*

Se kúr çika me u martue,
Sa copë petka çikës me i çue,
Krushq e darsem me ç' kanue,
Prandej, kur Orët e Drangojt
Atà dá jânë prej shoshojt,
Rrustja e Xhemi, si dý shkndí,
Fíll kan sosun m' Qafë Hardhí,
Kah bje rruga e Malit t' Zí,
Per me dalë n' Plavë e n' Gusí,
Qi po kisht' Knjazi lakmí...
Atŷ trimat vend kan zânë
Sypri rrugës n' nji breshtë të gjânë,
Nder do curra, si petrita,
Per me pritë qi t' zbardhte drita;
Persè as mikut jashta kohet
Nuk âsht mirë qi n' shpí t' i shkohet
Po s' t' ngushtoi prita a se moti,
A se thânë mos t' a ketë Zoti,
N' shpí pa bukë miku me t' gjetë,
Qi mâ hall s' kisht' gjâ n' ket jetë.
E si atŷ 'i herë kan zatetë,
Kan pështjellë ka nji duhan:
Gúr e unuer me vedi kan:

---

me tê me dá: ditën, datën e kohën per të marrë çikën tuj e bâ nuse.

95-100 *Sa copë petka çikës me i çue*: në vendimin e martesës, në fejesë (kur nxehet çika), nji nder qyshket kryesore âsht edhe caktimi i petkave të nuses.

100-110 *Fíll kan sosun*: kanë arrijtë drejt e në... — *breshtë*: pyll me bredha, brej, çama (*abjes*). — *si petrita*: si sokola.

110-120 *prita*: pusija, qi të vên ndokush per të vrá. — *Gúr e unuer*: vegla per të ndezë duhanin: gurgacë e çelik.

E t' kan nisë të bisedojn,
Se si mikut n' shpí t' i shkojn
Se si mikun t'a ngushtojn,
Per me dhânë çiken n' at vjeshtë,
Si t' jenë mâjë skjept edhè deshtë,
E t' jetë pjekë rrushi në vneshtë.
Ashtû ndêjë tue bisedue,
Xhemi « huten » pshtetë mbí giû,
Me « karklluk » nen « çark » shperthye
E me 'i pecë aj n' voj tue e lye,
Ká marrë Rrustos e i ka thânë:
Perzèt, Rrusto, shka me kânë,
Se nji pushkë, si « huta » e Mbretit,
Thom, s' del mâ kndej ujt e detit
E as s' i del shoqja mbí dhé:
Pushkë e shpejtë e e rrebtë rrfé,
Nji ditë udhë me vrá per s' largut...
Kur t' ketë zêmer mbas « kandakut »...
I a pret Rrustja si në shpotë;
Se manà, permbí ket botë
Si « martina » 'i pushkë nuk ká.
E mandej, si tue e gergá,
Prap po i thotë: Po a thue me t' rá
Ndo 'i herë pûna, qi me u vrá
Me askjer t' Knjazit a se t' Mbretit,
Ti ja ké besen vetvetit,
Se s' bje ndore per pa e kallë?

125-130 *huten*: K. X, 306. — *Me karklluk nen çark shperthye*: me siguresë e çark (shul) të shperthyem.

135-140 *Kur t'ketë zêmer mbas kandakut*: kur ai qi vên pushkën per faqe të jetë trim, zemrak.

Se nuk lidhe per s' të gjallë?
  Manà t' Zotit, nuk e dí,
Po i a kthen djaloshi i rí:
Persè pushka e ka si t' epet,
E madjè, ka 'i herë s' mund t' shkrepet
As mbí korba grumllue m'lâmë,
Jo mâ m' nji taborr nizâmë..
Veç se, t' mjerit, zêmra m' hjekë,
Njiqind herë para me dekë,
Se 'i kurí m' i a lshue Shqypnís.
  Nder kto fjalë t' birit t' Sadrís,
Qe se poshtë dromit t' Gusís
Dishka ndîhet tue rrapllue:
Si nji çetë, qi âsht tue kalue,
Kush pa u kuell, kush pa ligjrue,
Thue, se hajna kan qillue,
N' ndo 'i pûnë t' ligë atà tue shkue,
A me vjedhë a se me vrá,
Naten n' terr kurrkush pa i pá,
Si zanát qi e ka cubnija.
Morè! bâni Xhem Sadrija;
E, si n' dorë « huten » kisht' pasë,
Pa mendue se a do t' kisht' giasë,
E merthen e zjarm i nep.

145-155 *Persè pushka e ka si t'epet*: trimi âsht me déll; edhe i forti e i permenduni në flakë të pushkës herë herë diftohet i ligshtë persè n'atë ças e ka si t'i epet. — *taborr nizâmë*: bataljon ushtarë. — *kurí*: korí, marre.

155-160 *dromit*: drumit: rrugës së rrahun prej shtegtarëvet e hajvanave. — *tue rrapllue*: tuj gërsitë, krisë.

160-165 *Morè*: kush jé ti, ndal, ku ve, héj!

Ushtoi bjeshka kep më kep,
Si t' kisht' krisë topi a havani.
"*Kuku meni!*" dikush bâni
Atjè poshtë kah bite rruga.
Shkjau, per Zotin! Rrustem Uka
Tha nper dhâmë e m' vend aj ngurrë
I rri gati m' « kacuturrë, »
Dý herë rresht tue qitë vetimë
Neper brej, aha e çetinë.
Edhe trimat t'jânë flakrue
Per mas krepash, kû shterngue
Jânë me dekë a se me pshtue;
Por pa qanderr mos m' e lshue.
A t' ká rá, probe, me pá
N' ato gomna e n'ato glina
Si shperdahet nji tubë njila,
Tuj u strukë nper rrasë e zhúr,
Me pasë kush per t' hjedhë nji gúr
Mrendë n' at pellg? Njashtu jânë dá
Malazezt edhè shperdá,
Kur nper ah e neper bré
Rrebtë ushtue kan si dý rrfé
Njato « hutat » shqypëtare:

170-180 *havani*: K. VI, 333. — « *Kuku meni!* »: kukú per mue. — *kacaturrë*: K. XV, 78.

180-190 *probe*: probatin (thirrtore), vllâth. — *N'ato gomna e n'ato glina*: ndër vende të kthella (pusa - hurdha) t'ujit e shtreten me lmashk (lmyshq) ku jetojnë *njilat*: peshk mâ i madh se gjuhcat (*tinca vulgaris*). — *pellg*: hurdhë, vend i këthellë uji, gomën.

Jânë shperdá, po, fulikare,
E kush lshue âsht perposhtë dromit,
Kush âsht strukë e futë mas stomit,
Kush mbas landësh shtatin ká zânë:
Strukun kryet e kan të tânë.
Per « kapica » dert s' po kan
Pse u rrotllohen poshtë nper plan:
Ká « kapica » per gjith treg
Veç se krés s' i gjindet shteg
Bâni kush e met pá te.
Shkjeve mendja atŷ po u ve,
Se aty m' pritë po kan tokue;
Prande' aty të jânë shterngue
E t' kan nisë luftë e poterë
Me treqind « novicë » p'r 'i herë:
Me t' perzí, po, gjak e vnér.
Mirë, po, Xhemi edhe Rrustemi
Mirë poteren po u a presin
Ke vetimë atà po qesin,
E kah qesin ke po njesin.
« Huta » e Rrustos n' terr po vritte,
« Huta » e Xhemit n' mish po njitte,
Sa herë djali qi po qitte;
Pse drangoj t' dy tue qillue,
Me Kulshedra i'n msue me u gjue.

190-200 *fulikare*: K. I, 187. — *kapica*: K. I, 58. — *nper plan*: neper shesh, neper rrmore, luginë.

200-210 *Veç se krés s'i gjindet shteg*: veçse kokës s'i bâhet hall, s'xevendsohet (koka). — *novicë*: K. VI, 377.

215-220 *drangoj, Kulshedra*: K. I, 309; V, 404.

Atà qit e këta qit,
Atà brit e këta brit,
Brit e lavd shoshoqit qit,
Tue vikatë, tu' u hallakatë,
Tue shá nanë e tue shá tatë;
Lufta ashtû si e ká zanát.
Ka ndêjë flakë Qafa e Hardhís,
Lkuqë jânë kullat e Gusís,
Hikin derrat, mârrin gurrat;
Hikin sutat, mârrin currat;
Çohen orrlat permbí rê;
Lshohen korbat per nen dê;
Po bâjn nanat shum medèt,
Ka' atŷ lufta po kersèt,
Ka' atŷ « hutat » po shungllojn,
Rrebët « novicat » kah po ushtojn,
Idhshem t' vrámt kah po gjimojn.
Tue rrahë plumet pa i a dá,
Gjeth e gêma tokës kan rá,
Ka nisë bari per me u thá:
Kaq shum vapë qi atŷ po ká
Flaket t' verdhë t' barotit t' zí.
Kû do të dalë pûna s' e dí!
Dy s' e qesin me nji ushtrí,
Sado qi drangoj të rí.
Se kû puna mund të dalë
Me giasë Rrustja s' po e bân mâll;

220-225 *Tue vikatë, tu'u hallakatë*: tuj bërtitë e tuj u zgafullue.

225-230 *sutat*: K. XVI, 426. — *per nen dê*: nder vende të lëshueme prej boret.

Persè, qe, atjè burri i burrit,
Ngrehun kryet aj per mbas currit.
E tue u ulrue si nji luâ,
Malazezve po u bân zâ:
Ah! kadalë, moj Cernagore!
Se ktû i thonë Shqypní mizore!
Se mue Zoti m' ká ndihmue,
Mbasi ktû s' jam tue luftue
As pse m' qafë due me i metë kuej,
As me grrye pse due m' gjâ t' huej;
Por per erz e per lirí,
Por per t' bukren ket Shqypní,
Qi me u bâ ká, po, faní
Edhè Knjazit n' dorë s' i bje.
Kerkserdari i Cernagores
Kur ka ndie perposhtë rmores,
Se t' fortë lavd po i qet Shqyptari,
Mnijet ftyra ç' i âsht ndezë zhari:
Ç' ká kercnue aj dhâmë e tmallë,
E me 'i zâ porsi t' u pallë,
Me dorë, djelm, bre! ka vikatë.
Se e kem' pasë gjithmonë zanát,
Báll per báll me anmik m'u pré.
E jo strukë si uri nper dhé.
Edhè âsht çue trimi në kâmë:
Pushken n' dorë, tagâ'n nder dhamë:

250-255 *As me grrye pse...*: as pse due me grabitë, me vjedhë.

255-260 *me u bâ... faní*: me u bâ shkrumb, me u farosë. — *Kerkserdari*: K. I, 279.

265-270 *si uri*: si urîthi (talpa).

E t' ka mârrë breshten perpjetë,
Me nja 'iqind djelmosha t' letë,
Me nja 'iqind djelm Cernagoras;
E kû vrap, kû kamandoras,
Tash mbas breut, tash mbas çetinës,
Bukur nget i biri i shkinës:
Atŷ-ktû ka 'i pushkë tue shtî:
Bukur nget aj n' at furí,
U âsht avitë Rrogovs'e t' rí,
Kinsè gjallë aj n' dorë me i shtî.
Pse si drita pat ague,
Ka nisë cubi edhè âsht kujtue,
Se atŷ ushtrí s' po kishte as çetë,
Veç se dalë nja disa vetë,
Qi n' krye t' vet e kand pa pvetë,
Ki'n nisë pushken si t' u tallë,
Thue po gjuejn kund ndo 'i cung n' záll.
Por Drangojt po ishin me Orë
E s' po u zêjshin gjallë me dorë.
Gjallë me dorë ata s' po u zêjshin
As m' u a qitë rrethin s' po lêjshin;
Persé, qe, qaj Rrustem Uka
Çeta e Shkjeve kur i u hulltka,
« Braf » në kambë trimi ká bâ,
E si kênë të kisht' ulâ,
Mbas nji shkami turr ka rrâ
Terthuer pritet pêsqind hapa,
Kû ngujue nder ato karpa,

270-275 *breshten*: pyllin. — *çetinës*: pishë, halë.

290-295 *kur i u hulltka*: kur i u afrueka, kur i huellet.

Ka nisë pushken m' e shpejtue:
Thue, 'izet vetë po kan qillue:
Pa dhimë Shkjét perbrî tue i gjue
Turrin Shkjét e kan ndalue,
E t' zû pushka prap me vlue,
T' nisen plumet me fishkllue
Neper breshtë kryq e terthuer,
Si qi thonë n' Shumle dikúr.
Ashtû pushka flakë tue zí,
Vigma e krisma t' u perzí,
Dalë barít kan staje-staje
E po vrrasin m' ato maje:
M' ato maje mbí pyllë t' ahit:
A shk' âsht pushka njatij rrahit?
T' hiq kushtrim, se na rá Shkjau!
Asht perlykë Rrustja si kau,
Qi perlyket, vrap tue ngá,
Me tarok kur t' hjekë me u vrá.
Mos e lsho, djalë, se t' a rrina!
Pingroi vigma neper çetina.
E sikur atjè prej vjeshtet,
Mbas njaj shiut të randë, prej kreshtet
T' thatë e t' gristë t' ndo 'i majes s' thyeshme.

305-315 *Si qi thonë n'Shumle dikur*: rreshtò: si thonë se dikur (motit) u luftue në Shumle. — *staje-staje*: çeta-çeta, grumbuj-grumbuj. — *njatij rrahit*: tokë e çilun në nji vend pylluer. — *Asht perlykë... si kau*: âsht hallakatë me zâ.

315-325 *Me tarok*: me taroç, muzat. — *t'a rrina*: t'a arrina, t'a mrrina. — *prej kreshtet*: nga korrizi. — *t'gristë*: qi

Shkepen gurt, e rmores s' rryeshme
Bín n' teposhtë t' u rrokullue,
T' u plandosë, dhén tue e dermue,
Dér qi t' hasin m' pod a m' prrue:
Njashtu rrâjn barít at-hera
M' Qafë-Hardhí, kû isht' nisë potera,
E kû shum do nâna t' mjera
Tue i thá at ditë, besa, ishte vera.
Pushken n' dorë, kësulen n' gjí
Shterngue rrypat mirë per í,
Sa kush vîte priten xîte:
« Huta » flakë në dorë i rrite:
Mush e qit atŷ pa dá.
Ç' t' jânë merthye Shqyptár e Shkjá!
Ç' t' jânë merthye, ç' t' jânë kaperthye,
Shoqishojn se si m' e thye!
Njegull tymi u rri mbí krye,
Mos me u pá dielli me sŷ.
Tash Shqyptari Shkján po e shtŷn,
Tash mêrr Shkjau edhè po msŷn.
Atà shtŷj e këta msŷj:
Msŷju e shtŷju ndermjet vedit
Si ajo vala m' buzë të detit.
Edhè kshtû, m' shoshojn terbue,
T' kan nisë trimat me sharrue,
Njâni vrá, tjetri shitue,

---

derdhet, të shkrythtë. — *rmores s'rryeshme*: brîs së pjerrtë.

330-335 *per í*: per kryq, per bel të shtatit.

345-350 *me sharrue*: me mbarue. — *shitue*: plagosë, varrue. —

Kush tue hjekë, kush tue rektue,
Dhimet zêmra me t' u shue,
Ke të rí ki'n pasë qillue.
Por kur pushka po kersitte,
Dhimë Shqyptari nuk po ki'te,
Elè mâ njaj sokol malit
Zhukë Isufi, pika e djalit,
Qi kah mirrte m' Shkjá jyrish:
Si aj taroçi neper plish,
Kur t' a ngasë zekthi nper kneta:
Mêrrte gjâmë ashta perpjeta:
Kaq me krisme e me poterë
Qi po i msŷte atà Shkjé t' mjerë.
Veç, po, kur lshohet Man Sela:
N' dy kubure e n' dý kortela,
Shkrue « martinen » të tanë n' « gjela »
« Gjela » sermit tela-tela:
Struken Shkjét, besà, nper shpella,
Si njaj lepri neper shkorre,
Kur t' lshojë m' tê shqypja mizore,
Kuk ngerthye kthetrat gjaksore.
E s' bâjn keq trimat ke struken.
Persè Mani, pasha buken!

Kush tue hjekë, kush tue rektue: kush tuj perhjekë, kush tuj dhanë shpîrt.

355-365 *neper plish*: vend me bimë knetash. — *zekthi*: nji insekt (mizë), qi u njitet gjedhave dhe u pin gjakun (*taphanus bovinus*). — *kortela*: shisha, thika, me maje të krrutun. — *n'gjela*: në pulla argjani, në shkrola t'imta punue me tela të hollë (tela-tela) prej të njajtit metal.

365-370 *shkorre*: kaçuba.

Mjaft qi sŷn aj mund t' u a shofë,
Se n' « martinë » n' vend po t'i ftofë:
Si ká ftofë Risto Stojanin,
Nesho Ilín e Gjokë Stjepanin,
Edhè at t' mjerin Savo Stanin.
Jo qi po ishte 'i farë Nel Bishe,
Idhtë si helmi ruejtë në shishe,
Ngujue i cilli m' « hutë dervishe »,
Fort po i kputte njatà Shkjé,
Tue t' i lshue shakull per dhé,
Mish per shpend e per shkerbé.
Ju të zezat morì shkina
Sa terthuer po u njethet stina!
Se ç' po t' pshtiell'i edhè në zí,
Qýsh se dalë ká n' Qafë-Hardhí
Rrahman Duli, 'i kime zí,
Lé, si i thonë, nper çark t' « martinës »,
Qi ká e lot at « gisht të shllinës »,
Juve jeten po u a shkurton.
Zêmren dýsh jue po u copton,
Tuj u lânë si cungat m' záll,
Kê pa burrë e kê pa djalë:

375-380 *Idhtë si helmi ruejtë në shishe*: fshatarët shpesh ruejnë nder shishe të vogla nji lloj helmi, qi mâ vonë e perdorojnë si mjet sherimi (agrep, në kohën e vjeshtës, kur piqet rrushi, në voj etj.) — *m'hutë dervishe*: pushkë gjoje: hutë gjuetarësh. — *shakull*: dekun, ftofun.

380-390 *shkerbé*: K. IX, 256. — *Sa terthuer po u njethet stina*: sa mrapshtë po u vjen, po u lulzon stina. — *gisht të shllinës*: gishti diftues, persè me të nëgjyhet kashata në shllinë dhe ngrehet çarku.

Si mo', Zot, mâ keq per jue,
Qi a pak gjallë kini qillue,
Gjith ket kob me pá m' gjind t' ue!
Por, të drejten me u kallxue:
Shkinat m' dhimen e nuk m' dhimen,
Kah po shof si gjindja u shkimen,
Kush n' nji shpat e kush n' nji lak;
Veç, po, zêmra m' pikon gjak,
Ke un i mjeri jam tue pá,
Se né Shkjau na paska vrá;
Na ká vrá njat Tahir Gjelin,
Isuf Pulen, Kot Kaçelin,
Qi mâ t' mirë djelmt s' ké pse i lypë
Qe m' Qafë të Diellit del n' Postripë:
Me rá pré e gjân me rrmye,
Turr me u lshue, kalát me i thye,
Hasmit n' luftë me i lânë pa krye;
Edhè metë paska Is Abazi,
Lik Sokoli e Rem Kazazi,
Me dy djelm prej Gegëhysenit
E me at t' bir'n e Ragip Cenit,
Nji t' Isniqas djalë të rí,
Ardhë si «ltina» vjerrë m' sergjí:
Veç sa lshue 'i fije mustak:

395-400 *lak*: grykë, qafë mali.

405-415 *Qe m'Qafë t'Diellit del n'Postripë*: çëmerr nga Qafa e D., deri në malsín, qi nisë me Drishtë e mbaron në Temal-Dushman. — *Me dy djelm prej Gegëhysenit*: nji fshat i Krasniqes. — *Nji t'Isniqas*: nga Isniqi, qi ndodhet ndermjet Pejës e Gjakovës. — *Ardhë si ltina vjerrë m' sergjí*: K. III, 128; I, 376.

Me t' u dhimët m' e vrá per gjak!
Veç si ndollë do t' ketë, vall, puna,
Qi ka metë qaj Isuf Pula?...
Se ky Isufi, manà t' Zotit,
M' ka pasë kênë nji falme agzotit
Mos me e trêmë flaka e barotit:
Edhè i shkathët e djalë telbiz,
Kam pasë thânë se per midis
T' ndo 'i taborrit me u pershkue,
S' do t' kisht' metë trimi pa pshtue:
Kaq qi pushkës i âsht kênë kujtue!
Por kur do me t' gjetë rreziku,
Aj po t' gjetka, mor lum miku,
A prej hasmit a prej vllaut,
T' jésh ti strukë mu n' bryne t' kaut.
Turr lshue Isufi m' Malazez
Nper do shpartha e curra t' zez,
Nâm po bâte aj permbí Shkjá,
Kê tue vrá, kê n' gjak tue lá;
Thue, kulshedra m' ta ká rá.
Kur, qe, 'i farë Drekalov Mije
Po i del n' ndesh nper ato hije,
Qi, m' shtek t' ballit ulë « kapicen »
Edhè vû per sŷ « novicen »,
Po shterngohet m' tê me shtî
T' i u drodh Cufi si arí,

420-425 *nji falme agzotit*: vendi i pushkës, ku ndezet baruti në të shprazun: goja.

430-440 *shpartha*: lloj ahash, shparra, ballguna (*quercus conferta*). — *Po i del n'ndesh*: i del kundruell, kundra.

Edhè m' « hutë » i met vetimë.
Ushton « huta » bumbullimë!
Por, medet! se copë e grimë
I u bâ « huta » t' mjerit në dorë:
Kisht' pasë kênë, po, Shkjau me Orë,
Shkjau kisht' kênë nji bír lugatit,
Gjyle as top mos m'i u ngulë shtatit,
Veç tagani atê m' e pré,
Stramastik tue kênë se isht' lé.
T' i a dha Shkjau at herë m' « novicë »,
E t' a muer mu nên gerthicë:
Shì njatŷ, kû pshtim nuk ká
Nieri i shkretë, me pasë me i rá
Plumja e pushkës. Porsi nji búll
Rá per dhé i ngrati Isuf Pulë,
Purun brîs së njaj carani,
E « oh » e as « ah »! trimi nuk bâni;
Veç, kur shpirti i erdh me dalë,
Tha n' per dhâmë mâ t' mramen fjalë:
« Shndosh vatani! » e m' vend u pak
Tue e bâ djerrin hurdhë me gjak.
Ah! mo' lê, brè, Rrustem Uka,
Per n' kjosh trim si t' a thotë duka,
Mo' lê shokët, brè, pa i pague;

445-455 *me Orë*: me fat. — *Stramastik*: kopil, i lindun nga kryqzimi i dý rracave të ndryshme (librid). — *gerthicë*: kërthîzë.

455-460 *Purun brîs së njaj carani*: tuj u ngrehë zhag brî njaj shkambi, shkrepi.

460-470 *Shndosh vatani e m'vend u pak*: Rrnoftë atdheu e u lmek, e lëshuen fuqít. — *Ah! mo' lê*: mos i lëshò! mëtâ!.

Se manà, mirë kan qindrue,
Marre fisit s' i kan lshue,
Per Shqypní trimat jânë shue!
Edhè m' kambë t' flakroi Rrustemi.
Kur flakrue ká m' kambë Rrustemi,
E t' ká ulrue si bishë nper borë:
M' tani, djelm! Me dorë! Me dorë!
Atŷ Shkjét pritat po i lshojn,
Edhe nisen të dredhojn
Kâmbë mbas kâmbet, hap mbas hapit,
Dér qi vû jânë m' pikë të vrapit,
E t' kan mârrë shpatin terthuer;
Pa kqyrë driz pa kqyrun gúr,
Tue hikë vrap para Shqyptarve,
Si atà drêjt para zagarve.
M' shpînë Shqyptarët u u shtrîn m' at herë
Me shum vigme e me poterë,
E t' i ndoqen rrugës per s' giatit,
Dér qi u zhduken per mbas shpatit
E me sŷ mâ kush s' u pá,
Posë asish qi meten vrá.
Ká pá Zâna e Haramís
Ke u thye Shkjau m' at Qafë t' Hardhís,
Edhè e Mira po lumnon,
Shkam më shkam po fluturon,
Ká mârrë kângen e po kndon:
Ty t' a lumsha, moj Shqypní,
Qi per besë e per trimní,
Manà shoqe kund s' po ké,

475-480 *Pa kqyrë driz...*: pa kqyrë ferrë...

Kahdo bje dielli mbí dhè.
Zdathë e zdeshë Shqyptari i ngratë,
Brîn per tokë e buken thatë,
Nuk m' ká zêje as s' m' ká zanát:
M' a shkon jeten në siklet,
Si ajo bisha në shkorret;
Po, por preke m' erz të shpís,
Po, por preke m' tokë t' Shqypnís,
Preke n' Fé, qi atí i la i Pari,
E per t' pá ké se si zhari
N' zêmer mnija ká m' i u kallë,
E si hasmit, shpatë e gjallë,
Per t' i u lshue ka « jurra » m' shpinë,
Si m' zogj t' pulës nji gjeraçinë.
Burrë i fortë, po, Knjaz Nikolla,
Burrë i fortë e me mend t' holla:
Por me armë e me furí,
Si n' Cetinë bâ e ká pleqní,
Per ket besë, nuk hîn n' Shqypní
Me i u bâ dhâmi sa derrit.
Mos u ngut, moj Shto-Zo'-Vallet
Me mârrë kângët e me prî vallet,
Se n' Shqypní s' marojn kurr hallet!
Se edhè lufta s' ká marue:
Me tzi ajò tash ká fillue.

495-505 *zêje*: zejtorí, mjeshtrí. — *në shkorret*: në pyll të shpeshtë me landë e shkorre, kaçuba.

505-510 *gjeraçinë*: K. I, 277.

515-520 *moj Shto-Zo'-Vallet*: emën përkëdhelës i Zanës, e cila shiton: baras si Shto-zo-rreshtin.

Sa qi i mjeri fort po drue,
Se shum gjak sod ká me u bâ:
S' thehet Shkjau me kaq e gjâ:
Duhet punë, po, Shkjau me u thye!
Po a tue pá, moj s' jé me sŷ,
Vizitori si t' âsht xî
Prej ushtarësh të Malit t' Zí
Ke po ngasin me furí,
Çetë mas çete e ví e ví
M' urë t' Sutjeskës, m' at log mejdani,
Kû dha urdhen Mark Milani
Tok me u mledhë të tanë ushtrija,
Mbasi 'i herë ke Qafë-Hardhija,
Hovi i parë i mori m' thue:
Njizet vrá, tridhetë shitue.
Jo, po, tash lufta ka nisë.
I a dha flaka m' at buzë mali!
Si thue, Zânë, t' i bâhet halli?
Me qindrue tjeter nuk ká.
Pse edhè, e lumja, jam tue pá,
Ke jânë dyndë Plavë e Gusí,
Ke kan rrâ Strelc e Pleví,
Me Sutjeskë e me Nokshiq,
Vûthaj e Martìnoviq,
Hoti i Kûj't, Morinë, Isniq:

525-530 *Vizitori*: mal i venduem kah prendimi i Plavës.

540-550 *Strelc*: fshat ndermjet Pejës e Deçanit (Metohi) e *Pleví*: viset e Plavës. — *Me Sutjeskë e me Nokshiq*: me krahinat rreth urës me të njajtin emën e Nokshiqit: fshat në verí të Plavës. — *Vuthaj e Martinoviq*: dy fshata në jug e në verí të Gusîs. — *Hoti i Kûj't, Morinë, Isniq*: i pari

Gásh, Krasniqe, Reç e Dardhë,
Qafë e Diellit, Lum i Bardhë,
Nikaj, Palç edhè Mertúr,
Qi kund pushkës s' i lânë kusúr;
Edhè ktyne u paska prî
Ali Pasha, 'i kime-zí,
Kaluer atit pullalí,
Si ajo rêja me duhí,
Kur të zbresë mbí Haramí.
Me tê vîn tjerë gerzhelí,
Disa Krén e Bajraktarë,
Do begllerë e do agallarë,
Si me thânë Çerim Binaku,
Qi kû ndolli atŷ rrodh gjaku,
E si njaj Sadri Mehmeti,
Zâ'n e t' cillit ndie ká Mbreti:
Njani Gásh, tjetri Krasniqe:
Bâjn « novicat » pushkaliqe...
Vjen mandej, qaj Jakup Feri
Nji i Plavnjanë nji zog skyferi,
Mirë ushtrue n' at log mejdanit;
Si njaj Hot, njaj drang luânit,
Alush Smajli i Smajl Hasanit,

---

fshat mbi Plavë; i dyti në rrugë të Plavës per Andrijevicë; i treti në Metohí. — *Gásh, Krasniqe, Reç e Dardhë*: Gashi e Krasniqi: dý fise të Malsís së Gjakovës; Reç e Dardhë: dý fise në Dibër të poshtme. — *Nikaj, Palç edhe Mertúr*: fise kufitare me Dukagjin të këndejsh.

560-570 *pushkaliqe*: këllcacë: nji gyp druni — stërfyc — qi mbushet me shtupa letre, kokrra dullijash etj. dhe me të cilën luejnë fmija — *drang luânit*: klysh, zog luanit.

Qi kur sjellka m' tef taganit
S' t' bâhet kryet se n' trup po e ké:
Kaq vezllon aj porsì rrfé!
Por kam pá trima e s' kam pá,
Si at Prêlë Tulin, por, s' kam pá,
Qi Merturit paska prî
N' dý calina e n' nji harbí,
«Huten» m' krah, zjarmin në gjí.
Gjurmë per gjurmë e njitë mas tí,
Vjen nji Omer e 'i Hasan Haxhí:
Njani Isniq, tjetri Nokshiq:
Zot, n' dorë t' tyne kend mos piq,
Pse t' a bâjn, besà per vigj.
Mbas ksish rrâ ka pika e djalit,
Kû kjenë gjetë sokola malit,
Kah Sutjeska edhè t' kan msŷ:
Nuk jet hasem per pa u thye,
S' jet ushtrí, jo, pa u shperthye,
Mjaft qi t' duen me bâ gajrèt.
Zâna e Madhe kshtû po flet
Edhè e Mira kep më kep,
Po flutron e fort po ep,
Dér qi zên mbí krye t' Sutjeskës,
Mbí nji curr ke aj shkami i bjeshkës,
Kû ká ndêjë e âsht ulë me pá
Se si puna ka me u dá,
Tash qi atŷ na jânë perlá,
Fyt-a-fyt Shqyptár e Shkjá.

570-575 *N'dý calina e n'nji harbí*: K. III, 131; IX, 229.
580-585 *Pse t'a bâjn... per vigj*: e bâjnë të bahet në vigj i dekun.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Tetëmbëdhetët

TE URA E SUTJESKËS

ARGUMENTI

Mbasi u prish plani i kalimit neper Qafë Hardhí, Mark Milani grumbullon forcat te Ura e Sutjeskës. Këtu ndeshet në dymijë ushtarë t'Ali Pashës, me të cilt fillon luftën. Kanga âsht plot me përleshje çetash, me dyluftime herojsh, me lavdime burrnije e naltsim trimnije, me shëndritsí armësh e guxim burrash, me ushtimë topash e fishkullim plumbash, me erë baruti e taft flake, me vigëm e hallakatje luftëtarësh. Ushtrít përzihen, msŷjnë, kacafiten, dërmohen, shkallmohen, vriten. Gjaku rrjedh si gurra, zemrat egërsohen, trimat tërbohen si bisha. Lëshojnë armët e krahit, kapin armët e dorës. Jesin djelmt mâ të zgjedhunt nga të dyja anët. Vriten Selim Selmana e Kurt Zenela, Zyber Smajla nga Reçi e Mican Leka nga Dardha. I largët me fis, ky i mrami, porositë shokët t' i a bájnë armët e krahit dhe, tuj i a shkarkue n' oborr të kullës, t' i diftojnë babës e nanës

të motnuem se djali i tyne u ishte martue: plume në krahnuer per nuse, orrla, korba e sorra per krushq. Ep shpírt, mbasi pat parapague vedin sá heresh me shkjé, qi vrau. Poeti i sjellet të vramit me porosít, qi nana i drejtoi ditën qi e nisi në luftë. Pendohet se në çasin e mramë i a lnoi zemrën dhe e ngushllon, tuj i premtue se emni i tij ka per t'u këndue, derisá në Shqipní të biejë " Lahuta e Malcís ". Lufta shtohet gjithnji: të vrámët shumzohen dhe mbulojnë rrahin. Nji zog i zí, qi përvájshëm cingron ndër lugje mbi Gusî, lajmon dekën e të Krasniqasit, Smajl Arifit. Auktori i bërtet kangatarit të pyllit, qi pa dije, ndoshta, përmallon nanën e Arifit, per të cilin s' duhej vajtue, mbasi ai trimnisht pagoi vedin e shoqin e armëvet, qi i mbet dekun perbrî. Prej anës sonë jet, nder tjerë, Sadri Çuni. Shkjét i presin kryet dhe e ngulin në nji hû tuj u tallë, kështu, me Ali Pashën. Ky tërbohet dhe, në mní të gjakut e inád t' anmikut, i prîn të vetvet per dekë ase hakmarrje. Në zâ të Pashës lëshohen Shqiptarët, si shtjerrat mbas bariut; egërsohen luftëtarët, si bletët e idhnueme nga harusha, qi u prishi zgjojt. Në sulm s' ndihet mâ pushka, pushojnë topat, vringllojnë, vetëm, taganat, luhaten shpatat, lvizin kortelat, kîzat e kmesat, përgjaken heshtat. Të dekunt mbulojnë tokën dhe gjaku gufon. Poetit i kanden përshkrimet e luftëtarëvet dhe vren, me vemendje, Omer Haxhija e Jakup Fera, Alush Smajla e Gjeto Preka e Basho Jona. Ndalet mâ gjatë në pershkrimin e dyluftimit ndermjet Pretë Tulit e Vasilit.

Mbasi forca e trimnija âsht e njajtë nder dy fatozat, ngallnon dredhija, me të cilën Prela ven nën vedi anmikun dhe i a pret kryet. Kokën e Malaziasit e qet në llogor të Mark Milanit. Si Shqiptarët përpara, ashtu Malazezt, tash, shpërthejnë sulmin në rradhat e ushtrís sonë.

Ushtrít e Ali Pashës mbulohen prej shumicet: tërhiqen nga Sutjeska, ku hînë Malazezt. Shqiptarët xânë pozicjonet e bjeshkëvet.

Mark Milani kur ká pá
M' Qafë-Hardhí se aj shtek s' po ká,
Per me dalë me rá n' Gusí
Me ato tetë taborre ushtrí,
Naten n' terr kurrkush pá e ndie,
Si vû i kisht' Knjazi leçí,
Kah Sutjeska fíll ká msŷ,
Kin' po e gjên shtekun shperthye
E n' Gusí po mund i a behë,
Qên as klysh m' tê per pá lehë.
Por gabue âsht kopilâni,
Pse Ali Pasha atŷ i a rrâni
Me dý mî ushtarë të vet:
Orrl, sokol e kaçabèt!
Kû edhè mirë na jânë ngujue
Pushken Markut m' i a fillue:
Pá gjak vendin mos m' e lshue.
Edhè pushka ká fillue,
Dielli m' cila at herë tue u çue.

5-15 *Si vû i kisht' Knjazi leçí*: si i kishte urdhnue Mbreti ase Krajl Nikolla. — *Kah Sutjeska*: fshat nën Nokshiq në luginën e lumit Lim. — *kopilani*: K. I, 324. — *Orrl, sokol e kaçabet*: shpend grabitqarë. K. XIV, 143; I, 91, 89.

15-20 *Dielli m'cila... tue u çue*: kah ora 9-10 e mëngjesit.

Lum per Tý, o i lumi Zot!
Se gazep do t' shofim sot,
Ke n' Sutjeskë, nder ata curra,
Na jânë ndeshë burrat me burra:
Na jânë ndeshë Shqyptarë e Shkjé:
N' mní t' shoshoqit të cillt lé,
Kan me u grî, besa, e me u pré,
Si njatà derrat me derra:
Kan me metë trimat nper ferra,
Kush pá i kjá, kush pá i vajtue,
Pá pasë nget moter as grue,
E as të mjeren mori nânë,
Nji fjalë t' amel per m' u a thânë!
Kaq, po, atŷ potera âsht nisë,
Kaq, po, atŷ pushka âsht tue krisë,
Edhe topi tue gjimue,
Gjylja e plumja breshen lshue,
Krisma veshët me t' i shurdhue,
Tŷmi sŷt me t' i verbue:
Qi, po t' keshë ti nja 'i qind krena,
E per krye ka dý parë brena
Me t' vojtë mendja, lum daija,
Se asnji shndosh s' e çon te shpija.
Porsi n' flakë kerset duhija,
Njashtû rreh « huta » e « novica »
Nper shkamîj, aha e plakrica;

40-45 *lum daija*: lum burri, fisniku, trimi. — *Porsi n'flakë kerset duhija*: posi gërset era në nji pyll të kallun. — *huta, novica*: K. X, 306; VI, 382.

45-55 *plakrica*: cûj të vjetër landësh, vend i mbuluem me to.

Edhe ushton vigma e piskama:
Si ata mazat neper lama,
Si ata ujqt, lodhun prej zije,
Kur mêrr plajmi bjeshkë e vrrije:
Por, si rán cilat e mdhá,
Krisma e pushkës mâ atŷ s' u dá,
Veç se ndêj ushtimë tue vlue,
Kurr pá prâ, kurr pá pushue:
Porsi ushton breshni tuj ardhë
Bulkut t' ngratë zêmren t' i a mardhë.
Ashtû pushka tue kersitë,
Mndershem topi tue bulritë
Vigma e brima tue gerthitë
Po vjen gjaku edhè t' u zé
E atŷ-ktû Shqyptarë e Shkjé
Nisin pritat e po i lshojn,
Jetë as dekë mâ s' po shikjojn,
Veç po msŷjn trimat shoshojn,
Hap mbas hapit t' u hjedhë para,
Si kaçikrrat neper ara.
Se ç' u ndez lufta m' at hera,
Se ç' shunglloi zhurma e potera,
Se edhe pushka ç' ndêi tue zí:

— *ushton vigma e piskama*: brima e gërthitja. — *neper lama*: neper lamije, lame (vend ku shîhet gruni dhe mbrapa ndryhen mazat, tuj u dá prej nanavet). — *prej zije*: nga urija. — *plajmi*: K. I, 82. — *Por, si rán cilat e mdhá*: kah ora 12 e mëngjesit, në mjesditë.

55-60 *zêmren t'i a mardhë*: tuj i a ngrî zemrën, tuj i a hupë, ftofë shpënesët. — *tue bulritë*: tuj buluritë, tuj bumbullue.

65-75 *si kaçikrrat*: kacalecat, karkalecat. — *tue zí*: tuj vlue.

Mendt e krés me t' u perzí!
Me shoshojn idhtë kaperthye
Grykë per grykë me armë t' u msŷ,
Tuj u msŷ, e tuj u shtŷ,
I a kan nisë trimat me metë,
Ofshe! nper at rrah të shkretë:
Si, mo', Zot, mâ keq per né,
Qi kem' ndollë n' kufî me Shkjé,
T' cillt, t' pabesë e t' dobë tue kânë,
Trima po i'n sá t' duesh me thânë!
Met mâ i pari aj zog skyferit
Selimi i Selman Ymerit,
Derë e vjeter n' at Pleví,
Kû kisht' pasë pleme edhe gjí,
Kisht' pasë dhên e kisht' pasë dhí,
Tokë në mal e tokë në vrrî
Si mâ i miri në Malcí,
E qi fjalë pêng kurr s' pat lânë,
Ashtû bâ pat si e pat thânë:
Gjak as varrë s' la kund pa mârrë.
Ktê të mjerin pushka e muer,
Kah, tue msŷ aj si n' terthuer
Rrâjës s' njâj bunge desht m' i u fuer.
Mandej met Beqir Haxhija
Larg permendë per kah trimnija,

— *rrah*: vend i pyllzuem nji herë dhe mbrapa i djegun.

80-85 *Pleví*: K. XVII, 541. — *pleme edhe gjí*: K. VI, 28, 26.

85-95 *fjalë pêng... s'pat lânë*: pa çue në vend fjalën e dhanun. — *Rrâjës s'njâj bunge desht m'i u fuer*: desht t'i afrohej rrâjës së njaj qarri, bungu.

Larg kerkue per kah urtija:
Bé m' krye t' tij bâte Gusija;
Pse as n' Shqypní, jo, as n' Cernagore
S' pat pré mik, s' pat çartun ndore:
Me gjith mend aj t' u mundue
Hakun m' hak gjithkund m' e çue:
Veç jetë-shkurtë kisht' pasë qillue!
At herë vrá âsht nji i Plevnjânë,
Nji i pá tatë edhe i pá nânë:
Kurt Zeneli i ki'n pasë thânë:
I rá pushka rranzë gabzherrit
E e lshoi dekun terthuer djerrit,
Vendin n' gjak të tanë tue e lá,
Si t' kisht' kênë tarok a ká:
E vrau Steva i Plevanacit,
Nji haram, ky, nji farë bracit,
M' e pasë randë toka me e bartun,
Veç se Kishë qi s' kishte çartun,
Se per tjeter mbí ket tokë
Gjâ pá bâ s' la m' t' huejë as m' shokë:
Naten vidh, diten plaçkit,
Dikê pre, dikê kurit,
Tokët e hueja del e shit.
Ky pá e paska Kurt Zenel'
Kah, mbí cup krahcat shpervjelë,

95-100 *Cernagore*: K. I, 295. — *Hakun m'hak m'e çue*: me punue me drejtësí pa shique interresën as ansít.

100-110 *rranzë gabzherrit*: rranzë gërgilâcit. — *tarok*: taroç. — *nji farë bracit*: nji farë hajnit i keq, qi âsht msue të vjedhë qëdo gjâ.

115-125 *kurit*: korit (Zadr.). — *Kah, mbí cup krahcat shpervjelë*:

T' u matë ishte aj pushkë me shtî
M' nji t' Nikshiqas, djalë të rí,
Edhe i metka Shkjau m' « novicë »
Tuj i a njitë pak mbí kerthicë,
Tue e hjedhë dekun m' kokerr t' shpinës,
Por âsht ngutë i biri i shkinës
Me qitë pushkë, pse Adush Haliti
Me nji plume krés i a njiti,
E t' i a derdhi trût per tokë
Me « kapicë », kapole e flokë:
I met rrashta shyt si boskë,
Edhè dekun rá n' n' nji prroskë
Por medet bân landë e gúr
Ke ká metë nji Dardhaçuer:
Trim si kjenë trimat dikúr:
Mos m' i a trêmë sŷnin as deka:
Ke ka metë qaj Mican Leka!
Burrë çufrrok, por burrë çengèl,
Me do flokë ngrehë kaçarrel,
Porsi kreshtë derrit bugár,
Sŷnin gjarpen, mledhë kulár,
Kurdoherë m' poterë qi rrâni
Belî vedin, besa, e bâni,
Kah m' i lshohej hasmit m' shpinë

---

shpërvjelë mangët e xhamadanit deri në cep të krahvet. — *kerthicë*: K. XVII, 452.

125-135 *shyt si boskë*: si krypsa, kripsa. — *prroskë*: prrue i vogël.

135-140 *Burrë çufrrok, por burrë çengèl*: burrë i shkurtë, por i lidhun. — *Porsi kreshtë derrit bugár*: K. I, 303.

Si skyfér, si gjeraçinë:
Thue per s' gjalli po e perpîn.
Ky pá e paska at Nikë Mihajlin
Ke m' a gjuejtka Zyber Smajlin:
Nji të Reças, djalë të rí
Dekun m' tokë tue e karraní;
Edhe m' « hutë » i u dredhka Nikës
Fíll i a njitka m' zhabë t' bytykës:
Derdhë i a ká pësheshët m' livadh.
Bertet Shkjau sá ká n' germaz,
E, tue shkue çapraz m' çapraz,
Ngerthye kuk, dý duert mbí varrë:
Kah qyqari mêç isht' mârrë:
Ashtû 'i copet, porsi shul,
Vjen e bjen m' nji hurdhë pingul,
Kambët perpjetë e kryet në baltë:
Dý-trí herë trandë i ká shalët,
Edhè kshtû, kâmbët laradash,
Dha atŷ shpírt, e kthelltë nji pash
Rá, rreziku, n' ujë palmuq:
Krejt prej gjakut hurdha u kuq!
Kur ká pá njaj Juriq Mata,
Nji zgobell me gaqe t' giata

140-150 *skyfér, gjeraçinë*: K. I, 341, 277. — *karraní*: K. XVI, 159.
150-155 *m'zhabë t'bytykës*: në zhabë të barkut, kû ky âsht mâ i frŷt. — *çapraz - m'çapraz*: si i dejun, tuj u lkundë.
155-165 *hurdhë*: gropë me ujë, pellg i vogël. — *shalët*: kofshët, kambët. — *laradash*: tuj u rrokullue. — *palmuq*: palmuç si lamsh (lëmsh).
165-170 *Nji zgobell me gaqe t'giata*: nji alamet burrit, i madh, me brakesha të gjata.

Se ç' gazep bâni Micani
M' t' ngratin Nikë, njâ as dý s' i a bâni,
Edhè trimi âsht çue në kâmë,
Me tagan shterngue nder dhâmë,
E m' « novicë » tue qitë pá dá,
Fíll m' Micanin turr ká ngá
Kin' po e vret Micanin n' pritë,
Kin' atŷ aj po i a merr kryet.
Si aj ariu, qi ká soditë
Se shpellës s' tij âsht tuj i u avitë
Derr' i eger, me t' shkye m' dhâmë
Kerleshë kreshten gjatë nji pllamë
Me nji hov jashta flakrohet,
Edhe m' shpinë derrit i lshohet,
Idhtë me tê tuj u perlá
T' u dermishë, krejt m' gjak t' u lá:
Kshtû Micani, kûr ká pá
Se Juriqi m' tê ká msŷ,
Merthye « huten », vû per sŷ,
Asht çue m' kâmbë e n' shesh ká dalë,
Edhe t' dy ashtû ballë per ballë,
Flakë per flakë armët i kan kallë.
Rá Juriqi m' tokë pikë gjallë.
Met Micani porsá gjallë.
I rá pushka mù m' krahnuer
Tue e lshue djerrit per terthuer,

170-180 *ká soditë*: ka pá, ka kundrue. — *Kerleshë kreshten*: çon, ngrehë leshin e korrizit të shpinës.

185-190 *Rá Jur. m'tokë pikë gjallë*: rá, u rrëzue, per tokë i dekun, rá dekun e në tokë.

Në gjak t' vet t' mjerin tu' e lá
Zêmren s'âmës dýsh tuj i a dá!
Edhè i ngrati Mican Lekë,
Vû duert n' zêmer, shtrî me dekë,
Kryet mbí stom e kâmbët në ví,
Zânë « martinen » per nen í,
Tue i shkue gjaku ví e ví,
Zên e u thotë shokve per brî:
« Amanet, o shokë të mí,
Neper Dardhë kur të kaloni,
Armët e mija barrë t' i çoni,
N' oborr t' kullës edhe t' m' i lshoni,
Nânës as tatës mos m' u kallxoni
Pse janë t' vjeter e i verboni.
Ne pëvetët nana per mue,
Thoni: djali t' âsht martue!
Ne pëvetët se ç' nuse muer:
Muer nji plume në krahnuer!
Ne u pëvetët se ç' darsmorë pat:
Pat tre korba ndêjë per ngiat!
Ne u pëvetët se ç' zoja kndojshin!...
Orrla e sorra m' tê po rmojshin!...
Qindro, thoni, oj nanë e shkretë,
Se Micani të ká metë,
Tue luftue me Mal të Zí,
Qi të mjeren moj Shqypní
Po e vorfnon me djelm të rí,

195-200 *Zânë martinen per nen í*: tuj pasë xanë mart. K. XIII, 25 nen kryq.

210-220 *Orrla e sorra m'tê po rmojshin*: Orrla e sorra po shkyej-

Ke po i vret hiri e pá hiri,
Gjithkû t'jetë djali mâ i miri! »
Edhè â shkimë si shkimet qiri.
Ah! Mican, bre, Mican Leka,
Se tý mirë manà, nânë-shkreta
Të pat msue, të pat qortue,
Kur u nise n' luftë me shkue
N' at Sutjeskë, kû rreh shejshana:
« Pa ndigjo, t'tha, të pastë nana:
Kur të bâjsh me u gjuejtë me Shkjá,
Amanet, nder mend me t' rá
Se si 'i plakë dikur pat kjá,
Luftë as darsem pá mish s' ká:
Se prandej ky nieri i shkretë
Mundet n' luftë, besa, me metë;
Pse edhe krenat, morè bír,
N' fushë t' mejdanit po ishin lirë.
Por ti lokes s' m'i ndigiove,
Veç jurish mbí Shkjá m' u lshove,
Si ajo bisha në Kallnduer,
E, tue qitë kryq e terthuer,
Vrave 'i herë Pavlo Serdarin,
Krejt në gjak tue e zhytë qyqarin;
Mandej Stankun, mandej Jankun,
Mandej prap Veshoviq Brankun:
Veshoviqin, gerxhelí,

---

shin mish në të. — *Ke po i vret hiri e pá hiri*: si t'i teket: dashtë e padashtë.

225-235 *kû rreh shejshana*: K. VI, 443. — *Se si 'i plakë dikur pat kjá*: se si pat vajtue motit nji vajtore.

240-250 *gerxhelí*: K. I, 214.

Qi Nel Gilen t' vrau perbrî:
Njat t' Vûthnjanin djalë barí,
Qi kisht' lânun dhên e dhî
Edhe dalë kishte n' ushtrí
Per me u vrá me Mal të Zí,
Prandej tý, mor' Mican Leka,
S' ká pse t' dhimet t' rít as jeta;
Se, manà, mirë ké qindrue
Vedin mirë e ké pague,
Marre vendit s'i ké lshue,
Emni i yt ká per t' u kndue
Vonë e vonë m' lahutë t' Malcís,
Si t' i vîjë dita Shqypnís.
Mbasi 'i herë Mata e Micani
U bân flî m' at fushë mejdani,
Prap gjimoi topi e havani,
Prap shunglloi « huta » e « novica »,
Prap ushtue ká Brezovica;
Edhe rán shakull per dhé
Shum do tjerë Shqyptarë e Shkjé,
Kû dy-tre, kû pêsë, kû gjashtë,
Kush në pod e kush mrendë n' ashtë,
Njâni i rí e tjetri i lashtë,
Të gjith burra e pika e djalit
Kû ki'n kênë sokola malit:
Me i u dhimët gurit e drunit:

245-250 *t'Vûthnjanin*: nga Vuthajt, fshat afer Gusís, kah prendimi, në breg të liqenit po me atë êmën.

260-265 *Brezovica*: lugina, qi nga Plava kalon kah Andrijevica. — *rán shakull*: rán dekun, të ftofun.

265-270 *i lashtë*: plak, i moçëm.

Si njaj Osja i Shas Alltunit,
Zeqir Meta i Metë Xhelilit,
Dy të bijt e Man Halilit,
Osman Sela 'i zog bylbylit,
Janjiq Mirko e Tomiq Pera,
Rrahman Duli, porsi fjera,
Krye per krye me at Jeliq Gjuren;
Qi n' Kotorr pat shitë fuguren
Edhè blé pat aj kuburen,
Me të cillen mandej, Shkjau,
Me dorë m' tê Rrahmanin vrau:
Rrahman Dulin, qi pá dekë
Mirë ky Shkjaut kryet i a ká çekë,
Tuj i a dá dýsh me tagan,
Si t' kisht' kênë poç a bastan,
Të dy trima, s' ké shka u thue:
Njâni bishë, tjetri drangue.
Por shka kndon njaj zog i zí
N' ato llugje mbí Gusí,
Kah flutron selví m' selví?
« Amanet, o fushë e male,
Shueni kangë e shueni valle
Shueni vallet per me kjá,
Se n' Krasniqe 'i kob ká rá:
Smajl Arifi, thonë, âsht vrá

275-285 *porsi fjera*: posi bisha. — *Qi n'Kotorr*: qytet bregdetár i M. Zí (Grykat e Kotorrit). — *kryet i a ká çekë*: i a ka goditë kokën.

285-295 *poç a bastan*: kungull i vogël ase bast. — *N'ato llugje*: n'ato lugje, lugina. — *Kah flutron selví m'selví*: qiparis më qiparis (*cupressus*).

N' at Sutjeskë t' u gjuejtë me Shkjá!
Shum do t' bâjë e âma medèt,
Kur të ndiej se Smajli met,
Se met Smajli, aj farë viganit;
Balli i tij nji fushë mejdanit,
Sŷni i tij agzot havanit,
Shtati ardhë si shtî bajrakut,
Vesh e m' vesh dega e mustakut,
S' bâjn mâ nanat nji asi djalit! »
Shuke zá'n, bre zogu i malit,
Se ti s' din shka jé kah thue!
Ti veç din me çurlikue,
Gêm më gêm tue fluturue.
Pse t' a kjajë Smajlin e ama,
Kur, qe, aj trimi Sadik Rama
Smajlin mirë e ká pague:
Dy të vram e tre t' shitue?
Por t' kjajë nana Cen Brahimin,
Qi, kur pá ká probatinin:
Njat Sadrín e Çun Selimit:
Se mu m' parzme e mori pushka,
Atŷ çue âsht, po, kaptinë-mushka
Edhè vrap âsht vû me hikun,
Dekun m' tokë tue e lânun mikun
E 'i korí tue i lshue Shqypnís;

300-305 *Balli i tij nji fushë mejdanit*: balli i tij i gjanë sá nji fushë beteje. — *agzot havanit*: si baruti në bubzë të topit, kur ndezet, kallet. — *shtî bajrakut*: si shtîzë bajrakut, flamurit: i drejtë e i hollë si...

305-310 *Shuke zâ'n*: heshtò! mos fol! — *me çurlikue*: me cicrue.

315-320 *kaptinë - mushka*: me kokë qi i ngján mushkut.

Kryet pse Shkjét i a prén Sadrís
E i a ngulne, ofshé m' nji hû,
Me ngranë m' tê sorrë e falkue,
Edhe nisë kan me u levdue:
Mirë nenshtrasha, or ti Ali Pasha
Pa vre 'i herë m' ket mâje huni
Pse, me giasë, njaj Sadri Çuni
Dishka 'i fjalë do me t' a thashë:
Do me t' thashë, me giasë, or Pashë,
Se t' bân êmer Mark Milani,
Mark Milani Kapidani,
Me i a ndreqë cilen n'Xhamí,
Dreken n' Plavë, darken n' Gusí,
Kû do 'i herë aj me pushue;
E mandej, per n' kjoftë gjikue,
Dér në Shkoder me kalue,
Per me i vû Shkoders « kapicen »
Per me ngulun « trobojnicen »
Mu m' kalá të « Rozafatit. »
Kur ká pá Pasha i Gusís
Ngulun m' hû kryet e Sadrís,
E ndie ká si prrallej Shkjau,
Ç' âsht perlykë atŷ si kau,

320-330 *Me ngranë m'tê sorrë e falkue*: sorrë e fajkue, sqiftér, skyfér, K. I, 341. — *Mirë nenshtrasha*: mirë e ké, mirë se të gjêjm. — *do me t'a thashë*: thanë (Malsí e Madhe).

330-340 *Se t'bân êmer*: t'ep urdhën. — *cilen n'Xhamí*: vend në bjeshkë të Vizitorit, prej kah ulej në Plavë per të granë *dreken* e per *darkë* kapej në Gusí.

340-350 *si prrallej*: si mahnitej: si tallej — *prelykë*: byrylykë.

Me u ndî vigma shkam e m' shkam:
Bini, burra, bre! kû u kam?
Se né Shkjau na ká marrue,
Armë e ftyrë na i ká zezue,
Sadri Çu'n per pá e pague
Dy per njâ, si e kem' kanue ».
Porsi kur atje prej veret
M' ujë a m' mriz bariu ndiell shqeret,
Edhe lshohen dhên e dhí
Turr e vrap mbas zânit t' tí:
Njashtû burrat e Màlcís,
Gjithkû kje lulja e djelmnís,
N' bulurimë të Pashës s' Gusís
Ata hovin mârrë e kan,
E tue krisë top e havan,
Tue zí pushka pá i a dá,
N' dorë taganat tu' u shkelqá,
Me nji brimë, qi kryet me t' çá,
Fulikare turrë janë m' Shkjá,
Atje, kû m' nji mâje hûnit
Ngulë isht' kryet e Sadri Çunit.
A din ti si bleta idhnohet,
Si pështiellet, si egercohet
E rreth zgavrrit n' shkam si vrullet,
Kur të shofë se meçka i hullet
E se do turî'n e ndŷtë
Nder fashoj mrenda me zhytë?

350-355 *ndiell shqeret*: ndiellë shtjerrat, gjân, bagtín e imtë.

360-370 *fulikare*: K. I, 187. — *E rreth zgavrrit n'shkam si vrullet*: si lëshohet me vrull rreth zgavrrës, golles, shpellës.

Malazezt njashtû egercue
Janë atbotë e krejt terbue,
Kur kan pá Shqyptarët tue rrâ:
Kê drangue, kê katallâ,
Nja'n arí, tjetrin luâ,
Të gjith trima m' nân e m' zâ:
Edhè lshue pritat me 'i herë
N' dorë taganat zjerrë per mnderë,
Sŷnin gjak e ftyren vnér,
Dredhë « kapicat » m' njanin sŷ,
Ata vetë kan mârrë e msŷ,
Me vikame e me piskame,
E t' janë lshue burrat e dheut
Si ajo lava n' muej të Shndreut.
Tŷ, o Zot, të kjoshim falë!
N' at fushë t' lame kur kan dalë,
Kur kan dalë Shqyptarë e Shkjé,
Se ç' kan nisë atà me u pré
Se ç' kan nisë-o me u shemtue
Krahësh e krenash tu' u krekcue,
Hundësh e buzësh t' u rrumullue,
Fyt-a-fyt m' dhâmë t' u kafshue,
Si ata derrat me harusha!
Rî në gjak âsht të tanë fusha.
Mbí trim trimi hapet, turret,

375-380 *Sŷnin gjak e ftyren vnér*: synin kuqë, gacë, e fytyrën verdhë prej mnijet.

380-385 *Si ajo lava n'muej të Shndreut*: porsi tuba e ujqve në mjesin e dimnit, në muejin e dhetorit.

390-400 *tu'u krekcue*: tuj u pré, tuj u gjymtue, tuj u shkurtue. — *Rî në gjak*: zbutë, lagë në gjak. — *Mbí trim trimi*

Lshohet, struket, hidhet, ngurret,
Tash ha shtatin me dredhí,
Tash m' tagan sjellë me furí,
Herë t' u mprojtë, herë vetë tue msye
Jo per t' pshtuem vetë gjallë me krye,
Por per t' lânë hasmin pá krye:
Se mâll jeten kush s' po e bân,
Veç seicilli ndjekë m' tagan
Kryet e shoqit: thue, âsht bastan
Per t' u kputë me u shitë në treg,
Ase mollë per t' qitë bejleg.
Ka mê topi edhe havani
Ká prâ pushka, âsht shukun zani,
E veç ndiehen ke rrapllojn
Idhtë taganat ndeshë m' shoshojn
Ndeshë per krena e ndeshë per llana,
Ndeshë per togza e koparana:
Thue janë korrcat tue korrë n' arë.
Shkrabiq Pera 'i trim budallë
T' fortë jurish aj kisht' pa' marrë
Edhe lshue ç' isht' kênë m' Shqyptarë,
Me i perpî, thue, po do gjallë.
Pret Sulë Memen m' hov të parë;
Nji djalosh prej Lumit t' Bardhë,

---

hapet, turret, lshohet, struket, hidhet, ngurret, ha shtatin etj. Vro: gjallsín dhe pershtatshmenín e lvizjeve të luftimit.

405-410 *Ase mollë per t'qitë bejleg*: shêji (mollë), qi i dergohej anmikut per të dalë në dyluftim (bejleg).

410-415 *Ndeshë per togza e koparana*: per sumbulla lëkuret e qyrka si gjysë kapota.

Si ajo « ltina » e shtatit ardhë,
Sá nisë djali me u burrnue:
Edh' âsht turrë kryet m' i a shkurtue,
Dhantí Knjazit me ja çue;
Por n' ket pûnë u gjet gabue!
Qerim Çela, 'i zog petriti,
Me tagan mù krés i a njiti,
Tuj i a çá dér m' shtek të ballit.
I u hap kryet si shegë Tivarit,
Shperthiqë trût i janë livadhit.
Msŷn Bozhiqi mizë me mizë,
Do me e pré Qerimin n' kizë,
Si t' kisht kênë gjarpen a bollë:
Tagan Shkjaut s' i kisht' pasë ndollë.
Edhe, besa, trimi i trimit,
Ngusht me at kizë i a prû Qerimit,
Ke ktij n' luftë me kizë me u pré
S' i kisht' rá kurr, q' se kisht' lé.
Shka ka thânë qaj Llazo Bjela:
Ah, kadalë, bre Qerim Qela!
Se ktû hasë ké m' bubazhela,

420-430 *Si ajo ltina e shtatit ardhë*: me shtat të terhjektë dhe të hieshëm si ltina. K. III, 128, — *mù krés i a njiti*: i a goditi shî kokën. — *si shegë Tivarit*: të përmenduna per madhsí, lëkurë-holle dhe të kollajta me u çilë.

430-440 *Msŷn Bozh. mizë me mizë*: hap per hap, me turr, pá i u dá, më të leta, si miza mizën. — *kizë*: kmesë, në trajtë të drapnit, por me të këthyeme mâ të vogël. — *Se ktû hasë ké m'bubazhela*: je takue në trima (qi shtienë frigën, si perbindshat — bubazhelat — prrallorë a në fantazín e të vogjelvet, fënijvet).

Qi t' bâjn luften me kortela:
Me kortela, kiza e kmesa:
Gjáll nuk t' lânë me pshtue, qe besa!
Edhe m' kmesë i âsht hapun Shkjau,
Njânin vesh me tê i perlau,
E t' i a ngûli 'i pllamë m' cup t' krahit,
Tue plandosë permys giatë rrahit.
Lshue m' tê, at herë, Bozhiqi rrfé,
Ká nisë kryet aj m' kizë m' i a pré;
Por s' i doli m'i a rrumllue:
Orrl mbí tê ka' tue flut'rue;
Tue i qitë sŷni zjarm e shkndija;
Burri i dheut Omer Haxhija,
Vojëvoda prej Nokshiqit,
Qi me 'i t' sjellme kryet Bozhiqit
I a ká pré e hjedhë per tokë.
Ká hikë Llazja e â mshefë nder shokë;
Perse pá qi n' luftë s' kisht' giasë,
Me mârrë burri teper llasë.
Veç Bozhiqi po kisht' pasë
Nji të nipin me trí zêmra,
T' cillit mrapa s' i muer thêmra,
As nen gjyle të havanit,
As nen tef të prehtë t' taganit,
Kurdoherë duel n' fushë t' mejdanit:
Stojan Rade i ki'n pa' thânë.
Kaprroç burrë e i shkathtë zarânë,

440-445 *kortela*: shish me mâje pak si të kukzueme.
460-465 *T'cillit mrapa s'i muer thêmra*: s'dijti se shka âsht hika.
465-475 *Kaprroç burrë e i shkathtë zarânë*: burrë i lidhun e i

Me do sŷ t' tanë gjak e vnerë;
Ky, kur pá ungjin e mjerë
Shyt per tokë e zhytë në gjak,
Grizë ká buzen nen mustak
E t' â lshue m' Omer Haxhín,
Thue 'imend m' kâmbë aj po e perpîn.
Por s' perpîhej, besa, Omeri,
Qi po isht' kênë nji arí Peshteri
Hijen por m' i a drashtun njeri.
Kryet e tij t' tanë gunga-gunga,
Vetllat strehë porsi dý shllunga,
Me nji parë mustakë të zez,
Qi me i mrrîjtë, po dér më brez:
Edhè shtatit ardhë vigâ
Pergjakë sŷsh si katallâ,
Kishte pasë llanen e krahit,
Thue, po isht' kênë nji degë prej ahit,
Të tanë lesh e toje-toje:
Vetë kulshedra me u trêmë soje,
Se ky, besa, kur ka pá,
Se po e msŷte i mnîjti Shkjá,
Vrik prej si atŷ trimi âsht dredhë,
Vrik n' ndesh t' tí atŷ trimi âsht hjedhë,

---

zhdërvjelltë, i fortë si djalë i rí në lule të djelmnís. (rigon-i = zaranë). — *ungjin*: axhën, xhaxhajn. — *Shyt*: pá krye, pá kokë. — *Grizë kâ buzen...* ka hangër buzën në dhambë (Zadr.) — *arí Peshteri*: harushë nga bjeshkët e përmenduna të Peshterit, qi qjinden në rrafshnalten ndermjet Lumit Lim e Moravicës, në prendim të Novipazarit.

485-490 *toje-toje*: me dej e muskuj si konopët e ngrehun. — *i mnîjti*: per t'u mní. — *n'ndesh*: kundra, përbáll.

Si me dashtë me i hî n' gojë gjallë,
E dhâmë tue kercnue e tmallë,
Kaq taganin ká vringllue
Sá qi Shkjau zên me u pendue,
Pse aq pá beh turrin kisht' lshue;
Edhè nisë turrin me e ndalë
Nisë me dredhë shtatin si njalë:
Si po t' dote i biri i Shkjaut
Me u futë kund n' ndo 'i bryne kaut:
Kaq, qi mrrudhej lâmsh i mjeri
Kur m' tagan hapej Omeri.
E as nuk diej sá kje t' u shtŷ
Per pá hupë atŷ me krye;
Veç se e pán dy Malazez:
Njâni i rêmtë, tjetri kermez:
Nehmanj Savo, e Zvekan Pavo:
Se aj n' log Zânash po kisht' rá,
Se me krye shndosh s' isht' t' u dá,
Edhe lshue kan t' dy vetimë
Atŷ shoqit me i vojtë ndihmë.
Ah, kadalë! piskati at hera
Jakup Feri, porsi fjera;
« Se kshtû trimat nuk e kan:
Tre me nji me u pré n' mejdan!
E t' âsht lshue burri m' tagan,
Copë e grimë, thue, tash po i ban,
Tash po i ban, thue, copë e grimë.
Vjen Todori sá 'i perbimë,

500-505 *kermez*: K. XVII, 25.

510-520 *porsi fjera*: porsi bisha. — *sá 'i perbimë*: sá nji vigâ. —

Me nja dy t' Njegushas t' rí:
Njâni Musë, tjetri Milí.
Msŷn Jakupi porsi rrfé:
Nji me tre po do me u pré,
Si t' u rrahë t' ishin me shtaga...
« Mos e lsho, bre Jakup aga!
Perlykë âsht sá kurr ká mujtë
Alush Smajli i Hotit t' Kuj't,
E me 'i djalë prej Buzes s' Ujit,
Qi per mik dalun n' Gusí,
Kishte rrâ n' kushtrim me ushtrí:
Gjeto Preka êmni i tí:
Djalë me bré hekur me dhâmë:
Sŷnin gacë, qafen dý pllamë:
N' ndihmë Jakupit vrap kan rrâ,
Porsi breshni me murrâ
E t' kan nisë burrat me u pré
Fyt-a-fyt perlá me shkjé:
Si zanát, besa, gjithmonë
Qi e ka pasë Malcija e jonë
Ballë per ballë me u pré me Shkjá
Idhtë me i bá Shkinat me kjá.
Ata siell e këta siell,
Njâni turru, tjetri ngurru,
Hapu, zmbrapu, msŷju, shtŷju;
Me gjak lá krejt u janë llanat,

---

t'Njegushas: nga Njegushi, fshat në rrugën, qi nga Cetina shkon në Kotorr, në rranza të Lovçenit.

525-530 *Perlykë*: hallakatë ma zâ, byrylykë. — *prej Buzes s'Ujit*: nga bregu i Liqenit të Shkodrës, nën Bajzë.

U kullojn gjak n' dorë taganat
Rrebtë kah trimat i vringllojn
Idhtë me mârrë kah duen shoshojën.
E kaq nisë â atŷ potera,
Kaq âsht dhânë vigma m' at hera,
Besa, or probe, me t' hî mnera.
Pse edhè tjerë Shqyptarë e Shkjé
Atŷ msŷ kan si shkerbé,
E po rrín ata t' u pré
Si per s' tepermi t' ki'n lé.
Lamsh bâ gjindja n' at log Zânash,
Si gjarpîj n' zgavrra murânash,
E thue lé s' kishin prej nânash,
Veç se toket t' zezë shperthye,
Dekë as jetë pa kqyrë me sŷ
Atŷ trimat t' janë merthye,
T' janë merthye, t' janë kaperthye,
Njâni m' tjetrin rrebtë kan msŷ:
Shkjau m' Shqyptár, Shqyptari m' Shkjá:
Kush tue sjellë m' tagan pa dá,
Kush t' u rrokë kush t'u perlá,
Me t' u trandë toka nen kâmë!
Fyt-a-fyt janë njitë me dhâmë,
Ndryshe jo, besa, lum djali,
Veç si qêjt me bisha mali:
Edhe s' ngiati e mâ se 'i kokë
Rrotullue ka, ofshé! per tokë,

550-555 *si shkerbé*: K. IX, 256.

555-560 *n'zgavrra murânash*: në bira muresh së rrxueme, në gërmadha.

M' to me ngranë e m' to me krrokë
Korba, sorra e cilikokë.
Met i nipi i atij Bozhiqit
Edhe 'i farë Savo Jukiqit.
Me at serdarin e Nikshiqit:
Të tre i preu Omer Haxhija.
Mandej met Llano Kadrija,
Nji prej Krenësh së Dragovís
Edhe aj Myrtja i Can Faslís,
Qi 'i herë vetë nji Shkjá pat pré;
Por kur m' t' dytin lshue ka rrfé,
Nji farë Lluko prej Cetinet
M' tagan gati i rri mbas shpinet,
Edhe e lên t' ngratin pa krye:
Ktê pa krye, t' âmen pa sŷ,
Tjeter djalë pse ajo s' kisht' pasë.
Krenue Llukja edhe trumhasë
Mbasi preu Myrton e ngratë,
Ç' âsht zhgjanue, ç' âsht hallakatë,
Se edhe hovin ç' e ka lshue
M' Jakup Ferin trim drangue,
Kinse kryet ktij m' i a shkurtue,
Por me t' vetin ka sharrue;
Pse m' tagan kur m' tê ka lshue,
Shpejt Jakupi 'i herë âsht zmbrapë,
Por mâ shpejt mandej âsht hapë,
Edhe Shkjaut doren ka kapë

570-580 *cilikokë*: cirikokë, stërqokë. — *serdarin*: K. I, 279. — *Nji prej Krenësh së Dragovís*: nji nga Krenët e Dragobís, fshat i Krasniqes.

I a ka kapë, po, me do kthetra
Qi i kisht' pasë si ajo kulshedra,
Edhe, rrasë taganin n' planc,
I a ka shkye porsi latrâc
M' rreth t' shallvarve e dér n' gerglâc.
Por ka metë, heu! Basho Jana,
Nji i Merturas, trim si Zana
Vetë, po, nipi i atij Prêlë Tulit,
Cilli at vjetë kthye prej Mosulit,
Kû 'i herë Mbreti atê e pat tretë
Per nji gjak, qi ktí i kish' metë,
Bashkë me Prêlen rá në Gusí,
Per me u vrá me Mal të Zí,
Per me dekun per Shqypní.
Kaperthye ky me nji Shkjá,
T' dy varrue edhe krejt n' gjak lá,
Kah âsht hapë m' tagan me i rá,
Kryet dý felesh me ja dá,
Shkjau mâ i shpejtë po kisht' qillue,
M' tagan parsmen i a ka shpue.
Dekun m' tokë edhe e ka lshue.
Kur ka pá kumara i tí
Njaj Balë Gjoni kime-zí,
Se met Basha zhytë në gjak,
Kurrkund kâmbës s't'i bâni lak

595-600 *me do kthetra*: me duerë, në gjasim të çapojve.
600-605 *porsi latrâc*: K. XVI, 305. — *M' rreth t'shallvarve e dér n'gerglâc*: K. I, 225; XVI, 304 .
605-610 *prej Mosulit*: qytet i Irakut mbi lumin Tiger.
620-625 *Kurrkund kâmbës s't'i bani lak*: s'u smbrap, s'dredhoi kambë.

Por vetimë si kokrra e rrfés,
M' kandak t' pushkës i met Shkjaut krés
E t' i a bâni pshesh me pshesh,
Kalamùq e lshoi mbí shesh;
Edhe at herë si katallâ,
Zâ Prêlë Tulit aj ka bâ;
Kû jé, Prêlë, eh, ti mos kjosh!
Se ti nipin s' e ké shndosh:
Se tý nipin t'a kan pré!
Mo' le, bre, kûdo qi jé!
Njat herë Prêla shtrî per dhé
Kishte pasë nji farë Nikicet,
Kaprroç burrë pre' Andrijevicet;
E t' u mâtë isht' shi m' at herë
Orrl me u lshue mbí dy Shkjé tjerë,
Kur, qe, ndien Balen tue ulrue,
Aty trimi s' âsht hutue,
Kah Bal Gjoni por ká msŷ,
Ftyren vrântë, vetimen n' sŷ;
Si taroç, qi të ketë ndie
Tue u perlykë kund mzat a ká,
Lshohet djerreve tue ngá,
Ka' atij zêmra i hjekë me u vrá.
Veç, nji rrahit t' reptë tue rá,
Qe po i del para nji Shkjá,
Hokubèt me sŷ me u pá,

635-640 *Kaprroç burrë pre' Andrijevicet*: nga Andr. qytet i vogël, ndermjet Beranit e Gusís.

640-650 *Si taroç*: si ká i patredhun. — *nji rrahit t' reptë*: njaj brije së zdeshun.

Kryet e tij, po, me mrrîjtë m' trá,
Të tanë kodra e të tanë neje:
Derdhë musteqet teje-teje,
Si dy bishta deshsh galana:
Cupi i krahit sa murana:
Mashkull qerrit ishte llana:
Çelik ndoset giûni e kama,
Me t' thânë mendja se 'i pendë buej
Atê vendit s' mund t' a luej.
Betér shtatit sa 'i mullár,
Kerleshë ftyrës, ngerthye kulár;
Thue, per t' gjallë do me t' bâ gjâmen:
Per rrâzë vithes pré dollâmen,
Zên e i thotë Prêlës matrahuli:
Po a ti jé, mor', njaj Prêlë Tuli,
Qi kasap jé bâ mbi né,
Edhe gjinden po na i pret
Si me pré krena baktísh?
Se un, manà, t' kam lypë nper qiellë
Jo mâ tash qi t' hasa m' tokë
Po t' lâ gjallë me shkue me kokë?...
Edhè âsht lshue m' tê si kulshedra,
Thue, po e shtje ndandë pash nen dhé.
Sá shpejt Prêla i ka ndêje gati,

650-660 *teje-teje... si dy bishta deshsh galana*: dredha dredha si... deshësh të zí. — *Mashkull qerrit*: K. XVI, 291. — *Çelik ndoset*: çelik i kulluet, krejt çelik, sterçelik (Shkodrë). — *Betér shtatit*: i madh gazep.

660-665 *Per rrâzë vithes pré dollâmen*: per rranzë krrokullavet... K. III, 204. — *matrahuli*: marroqi: i lét kah mendja.

Sa mirë pritë e ka m' tagan.
Se ç'kan shkrepë shkndija taganat,
Se ç' janë kputë, shitofti Zâna!
Si t' ki'n kênë dý cokla Drini:
Mollzat veç u kan metë n' dorë.
At herë msŷ t' a kan shoshojën,
E t' janë hjedhë edhe perdredhë;
Shoqishojën s' po mûjn me e rrzue.
Lavd shoshoqit qi i qesin,
Kah po lidhen kah po hidhen,
Atij rrahi kah po i siellen:
Bumllon toka rreth per rreth,
Thue po bín topa per s' largu.
Qet Vasili edhe po i thotë:
Se « Vasil » Shkjaut i ki'n thanë:
Se un, manà, qi atje n' Beranë
Fyt-a-fyt me Turk jam pré:
Qi kam mârrë krena n' Babune
Në Babune edhe në Shpûzë,
Në Kernicë e n' Podgoricë,
Kah kujton, or ti Prêlë-shkreta,
Se tý kryet s' po t' a há sod?
Vall, ç' ka mârrë Prêla e i ka thânë:

675-680 *shitofti Zâna*: i shitoftë, i guroftë Zana. K. II, 50. — *cokla Drini*: cokla qi bán Drini. — *Mollzat*: dorëza e taganit.

685-695 *n'Beranë*: qytet i Malit të Zi: mbi Andrijevicë. — *n'Babune, në Shpuzë, Kernicë, Podgoricë*: qytete e vende me randsí të M. Z., ku u zhvilluen luftime të përgjakshme me Turq, Shqiptarë e Malazez.

Se ti, beli, or Vasil-zeza,
Dér më sod me Turk m'jé pré;
Por m' ké mârrë krena Harapësh,
Por m' ké mârrë krena Zejbekësh;
Veç se sod m' ké hasë m' Shqyptár,
Qi po e kisht' luften zanát,
Qi po kisht' erz e burrní,
Besen besë, fjalen « senèt »,
E qi kryet ka me t'a pré
Si me pré manà, 'i krye berri;
Edhe at t' mjeren grue te shpija:
Njat kercunen mori shkinë,
Do t'a pshtjellë, besa, në zí.
E ka lodhë kjo fjala e Prêlës;
Sa me idhnim qi po i a kthen:
Qi un Shqyptarin, morè Prêlë,
Pasha at Sh' Pjetrin e Cetinës,
S' t' a bâj as p'r 'i hundë burrnot,
Edhè e há, po, dý herë gjallë.
Se na, shndosh kjoftë Gospodari!
Kem' me hî besa, n' Shqypní,
Edhe n' Shkoder kem' me shkue,
E Shqyptarit, qi po m'thue
Se po isht' trim e s' diej shka tjeter,

695-700 *Se ti, beli*: se ti njimend. — *krena Harapësh, Zejbekësh*: nga Harabija: nga Smirna, qytet n'Azín e Vogël.

700-705 *fjalen senèt*: fj. notë zotimtare si akt bankár a notë shitblemje, këndej: fjalën fjalë, qi s'hahet.

710-720 *Pasha at Sh'Pjetrin e Cetinës*: bé e madhe nder Malazez. — *S't'a bâj as p'r 'i hundë burrnot*: e bâj n'asgjâ, s' e bâj máll dot (aspak). — *Gospodari*: K .I, 278.

Do t' i vêjm « kapicë » mbí krye.
Por jo tý, Prêlà, mos druej;
Perse kryet tý, manà t' Zotit,
M' arrç tash po t' a pret Vasili,
E t' a ngûlë baca m' nji hû
Me ngranë m' tê sorrë e falkue:
S' ké me pasë, tham, mâ nevojë
As per ksulë as per « kapicë ».
Ç' ka qeshë t' madhe Prêla at herë:
Se me giasë, or ti Vasil,
Mordja mendt t' i ka trullue
Edhè ktû jé kah flet jerm.
Se un njetash t' kam lshue per dhé
Se un njetash kryet t' a kam pré:
Mau, Vasil, se ngusht e ké!
Mirë janë lidhë me llana t' krahve
Ç' po plandosen trimat krepave,
Ç' po dermishen burrat cungjeve,
Janë trêmë bollat e strukë gropave,
Fort bumllue ka aj rrahi i reptë,
Edhe dushku ç' fershllon malit.
Shkumë e verdhë u shkon prej goje,
U shkon djersa rrkajë e rrkajë,
Kah orvaten, kah rropaten,
Kah per mnderë trimat dihasin

720-730 *M'arrç*: në cverk. — *baca*: baba (në perkëdhelje — këtu n'ironí ase tallje).

730-735 *Mordja mendt t'i ka trullue*: deka t'i ka hutue, marrë, lakatosë, mendt. — *jé kah flet jerm*: në kllapí deket.

735-740 *Ç'po dermishen... cungjeve*: ç'po coptohen tuj u shkapetë nder cûj. — *rrahi i reptë*: brîja e çveshun nga landët.

Shoqishojën veç si m' e mârrë.
Por m' e mârrë shoshojën s' po munden:
Kishte hasë, po, sharra n' gozhdë.
Nji telbiz Prêla qi isht' kânë
Ka mârrë Shkjaut edhe i ka thânë:
Manà t' Zotit, mor Vasil,
Mbas do shêjesh qi po shoh,
Drue fort mirë pûnen s' m' a ké:
Se jem' kapë edhe perlá,
Tue na u sjellë â 'i korb i zí
Edhe krrokë ajrit pa dá:
Me tý e ka, thom, shpendi i keq.
I âsht dhânë Shkjaut qiellës me shikjue.
Shpejt i rrin qaj Prêla gati,
Shpejt nderkâmbcen i a ka qitë.
Asht purë Shkjau sa i mullár dushku,
Asht plandosë rrahit terthuer.
Fort âsht trandë rrahi nen kâmë.
Ç' ka kercnue Prêla me dhâmë.
Sa shpejt zjerrë e ka kortelen.
Se mirë Shkjaut i a ka rrasë n' brî:
Gurgllon gjaku ví e ví,
Ç'âsht perpjekë at hera Shkjau,
Fort perplasë ka kâmbë e duer,
Tuj u shkarrafendë per tokë:
Si njaj buelli, kur kanari
T'i a ketë çue thiken der m' asht:

745-750 *K. h.. sharra n'g.*: i forti në të fortin. — *telbiz*: K.XVII,38
760-765 *nderkâmbcen*: kambën per t'a rrxue. — *purë*: rrxue.
770-775 *Tuj u shkarrafendë*: tuj u rrokullisë, tuj u shkrrye. — *kanari*: K. IX, 339.

Me i u dhimtë, besa, mor' burra,
Minit n' múr, e gjarpnit n' gúr.
Por dhimë Prêla s' po kisht' pasë
P'r atà anmiqt e Shqyptarís;
Prandej kryet i a pret m' kortelë,
Si me pré, po nji krye berrit,
E e lên shyt Shkján terthuer djerrit
At herë kapë ka aj ata krye
Per njat kaçirubë të flokvet,
Edhè krah atŷ i ka dhânë
Tuj u a hjedhë Shkjevet m' llogor:
Si njaj bulku kujdestár,
Qi bastan tue ngarkue n' arë
Po i erdh n' dorë lladik i kalbun,
U a flakron dirqve edhè derrave,
Qi tue rmue t' jenë n' djerr per brî;
Edhe nisë ka t' u levdohet:
A po ndien, or Mark Milani?
Falmeshndet Pasha i Gusís,
Edhe thotë: « byrmë » gjithkur t' duesh,
N' daç per cila, n' daç per drekë,
Si në Plavë, si në Gusí;
Pse e gjên tryezen gjithmonë shtrue:
Plum të randë, barot të zí.
Sa per tash, qe ket sherqî...
Po i a çoj Knjazit dhantí,
Pêmë e mirë bî në Mal t' Zí,
Por këputë ktû në Shqypní,

785-790 *lladik*: bastan, pjepën me lang e berthamë të shumta.
795-800 *sherqî*: shëlqí, lloj bastanit.

Le t' a dajë me miqasí...
Porsi kur rrugës nji shtektár,
Qi t' a msŷjn qêj a zagarë,
M' gur a m' bûcë qêjt t' i ketë gjue,
Kta nji herë porsi t' terbue,
Turr mbas peshet kan per t' lshue,
E mandej mâ me furí
M' shpînë shtektarit me i u shtrî:
Malazezt kshtû rrân nji fillit
Per mas krés s' atij Vasilit
Kur flakrue Prêla u a ká;
E, si 'i herë ata kan pá
Se Vasil mâ nuk po ká,
Lum per tý, o Zot i lum!
Ç' u ka vû atŷ buza shkrum,
Se ç'janë hjedhë, se ç'janë perhjedhë,
Ç' janë terbue, ç'janë krepatue,
Idhtë m' Shqyptarë edhe ç'kan lshue,
Shtek as shkrep per pa shikjue:
Kush pa opangë, kush pa « kapicë »,
T' gjith m' tagan por e m' « novicë »,
T' gjith prej sŷsh shkndîja tue qitë,
Tue gerthitë, tue buluritë,
Tuj u derdhë podit e shpatit,
Si atà ujqt e bjeshkës s' Sopatit,
Kur t' i lodhë ûja e zalldani.

315-820 *krepatue*: pezmatue.

825-830 *Si atà ujqt e bjeshkës s'Sopatit*: bjeshkë të permenduna (m. 2192) në vargun e Zumerka (malet e Pindit) dhe njitet me Peristerin (m. 2295). — *zalldani*: ngushtica.

T' i a dha topi edhe havani,
T' krisi gjylja edhe potera,
T' hypi tŷmi e t' hypi mndera,
U shuen gjindja neper prroska,
U thyen krenat si t' i'n boska:
Si t' i'n kênë kakruq a goska.
Lshuen Shqyptarët at herë llogoret
Majten rreget edhe rmoret,
Edhe zûn n'at rrânzë të bjeshkës,
Ndersa Shkjau i u rras Sutjeskës,
E t'i a futi zjarmin vendit
Ç' merr prej Uret m' rrugë t' Kelmendit.

830-835 *boska*: krypca. — *kakruq*: arra (Mird.). — *goska*: goca deti.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Nandëmbëdhetët

PATER GJONI

ARGUMENTI

Zana mallëkon Shkjét, të cilt, qëse ránë në Balkan, s' i u dánë kurr Shqiptarëvet. Poeti e qorton rreshtamblën të lâjë të nemunat e vajin, persè nder lufta këto janë arma e të ligshtit. Përkundra, zemra, trimnija, dashunija per Atdhé, dishiri per lirí e Feja, besa e ndershmenija i bânë Shqiptarët, në të kaluemen, të dalin ngadhnyesa mbi anmiq. E prejsè këto endè s' kanë hupë nder né, e grishë Shto-Zo'-vallen të fluturojë në majen e Haramís dhe prej andej të kundrojë çetën e ré homeride, qi tuj përshkue Vermoshin, dirgjej kah Sutjeska, ku lufta ishte rrallue, por jo mê. Në Lekët e Malsís, të thirrun nga Ali Pasha, auktori dallon e njef nji nieri në shêj, të veshun, çmos kurrnji tjetrë, me zhgun të zí, të njeshun me litár dhe t' armatosun me kryq. I kallxon Zanës së vet se ai âsht Frati i Kelmendit, Pater Gjoni.

Ky ndodhi në Vishnjevë, në Festën e Bajrakut, kur në fundin e Meshës, ndersá miqasija e fisi po shpërndaheshin, u dha kushtrimi: « Hiq kush të jeshë per armë, se Shkjau rá në Gusî! » Në zanin e papritun festa pështjellohet, zemrat shqetsohen, mendet turbullohen dhe dahen: dikush luftë, tjerët festë e gëzime, tuj lanë të thejnë rrashtat turq e sllavë. Qenë tuj mujtë të mramët, po mos të ndodhte pranë Frati, i cili përherë me populin shqiptár dau të mirën e të keqen. P. Gjoni merr fjalën dhe me shprehje të gjalla të Filipikeve arbnore, then zemrat e tanëvet. Mrrîn kulmin e gojtaris përpîse, kur Shërbëtori i Perendís, i pá-armë tuj qenë, dishmon se ishte gadi me bâ dekën per mbrojtjen e tokës shqiptare. Kujtohet se misjoni i tij s' ishte ai e e shëndrron armën me atê të Meshatarit të Zotit, prej të cilit ka pushteden me lëshue namët nëqiellshit mbi padrejtësít e njerzvet gjakpisa. Në këto fjalë këputë papritmas bisedën dhe me shërbëtorin e vet merr të niset per ku e thirrte kushtrimi. Para këtij aktit heroik Lekët e Malcís tyrpnohen per plozhtsin e diftueme deri m' atë herë. Këcejnë, si nji trup i vetëm, në kambë dhe i vêhen mbrapa Bariut të shpirtenvet, të gatshëm me dekë me tê, kahdo t' u prîte. Para luftës, qi i pritëte, Françeskani u paraqet bijve të vet nevojën e pajtimit me Perendín. Ai vetë i drejton Zotit uratën e përbashktë të pendimit dhe tanve mënja u ep të zgjidhunt, simbas ritit fetár nder rasa të tilla. Nisen per front.

Rrugës Lulash Ndreu, shërbëtori i Fratit, i a thotë kangës, si aty per aty i vjen. Fjalët e rapsodit të lém, përcjellë përkueshëm me zanin pushkë, nxisin luftëtarët, grishin Mbishkodrë e qytet, Toskët e Naimit, Dibrën e Bishkasin. Burri, Leka e Kastrioti na e lane Shqipnín amanet dhe per tê do të desim — perfundon kanga e Lulashit — dhe me tê mbyllet kanga e Poetit.

Ç' po vrret Zâna e Miliskaut:
Ah! shue kjoftë kjo fara e Shkjaut,
Qi, qse ra m' Balkan mâ s' parit,
Vardisë âsht fisit t' Shqyptarit,
E pa gjýgj, pa ndo 'i arrsye
M' tokë e m'gjâ per ditë me i grrye,
M' pushkë e m' top edhè tue e msŷ,
Nuk e la me çue kurr krye,
S' e la dritë me pa me sŷ.
E as të keqen s' i a ká dá:
Marë Shqypnín në gjak ká lá!
Jo, po, Shkjau âsht njaj lugat,
Qi herë s' largut, herë per ngiat;
Rrin e gjuen pesha m' Shqyptarë,
Mos me i lânë me u sjellë kurr marë:
Gjallë me i bâ me hî nen dhé,
Me pêng shtruet me dorë më bé,
Vên Shqyptarët gúr e kufî
Per me dijtë se kû âsht Shqypní,

1-5 *Ç'po vrret Zâna e Miliskaut*: qëpo bertet Zana e M. — *Vardisë*: i âsht vû, i âsht ngjitë si rriqna.

15-20 *Me pêng shtruet, me dorë më bé*: pengu qitet, shtrohet, ndersá beja bâhet tuj vû dorën mbi libër e shêje tjera shêjte.

Kû Serbí, kû Mal i Zí:
Çohet Shkjau e gurt u a lot,
Thue 'imend aj m' Shqypní âsht zot.
Duen Shqyptarët pûnen me kapë?
Ngrifet Shkjau pûnen u a prapë,
E u a zjerrë tregun prej dore,
E u a mêrr gjaksit me ndore;
E i pabesë edhè mizuer,
Ftyren zymtë, sŷnin terthuer,
Tjeter n' mend s' shkon tue perblue,
Veç Shqyptarët aj si me i shue:
Si atê Zoti e pasët marrue.
N' tokë, e n' gjâ, e n' djalë, e n' grue:
Hângert vedin, Zot, me dhamë!
Hik, moj Zânë, mos t' rrijm tue namë,
Pse kjo nama isht' arma e t' ligut,
E s' i a trêmte sŷ'n anmikut,
Veç se e bâte ajo me qeshë
N' mos me qeshë, po, me u ngerdheshë.
S' e mûn luften, besa, nama,
As s' e mûn, jo, vaji e gjama,
Dokrrat thá tue perpushë n' hî;
Por nji zêmer plot trimní,
Por nji pushkë me barot t' zí,
Por dishiri per lirí,
E nji besë e fortë çelikut,
Mos me u thye kjo m' ballë t' rrezikut,

35-45 *me u ngerdheshë*: kërveshë, me u shtremnue në qestí. — *Dokrrat thá tue perpushë n'hî*: tuj qitë dokrra të thata, tuj çá kopalla dhe tuj ndejë rreth votrës në papunsí

Mos me u ligë n' sŷ t' metelikut:
Si e kan pasë besen Shqyptarët;
Qi s' lanë hasem per pa çartë,
Kur kta, lidhë me besë të Zotit,
N' ato kohët e Gjergj Kastriotit
Bijshin n' luftë per Atme e Fé,
Kû me Turk e kû me Shkjé.
Pêsqind vjet, po, kan kalue,
Se pa zot na kem' kênë lshue
E qi ndihmë pa pasë prej kuej
Gjithmonë grî jem' me gjind t' huej.
Me gjith kta, prap gjallë, se gjallë:
Zhyt e myt e del në záll;
Shumkush gojen, po, e pat hapë
Kin' Shqyptarët aj me i perçapë
Me i perçapë e me i perpî,
Krejt me i hupë me gjith Shqypní;
Por kurrkush s' mujt me i perdî.
Nuk perdîhet, jo, Shqyptari,
Me sa gaca ndezun zhari!
S' do t' mujë me i perdî pra, as Shkjau,
T' ketë ky bryna, si ká kau.
Po ti as ndîen moj Shto-Zot-Vallet!
Si gjimojn prrojet e zallet,
Kah Shqyptarët jânë t' u perlá

45-50 *n'sŷ t'metelikut*: para pares.

55-60 *Zhyt e myt e del në záll*: ço-rrxo, mirë e keq e del në breg, vuej si gjarpni nën gúr, por s'mbramit pështo.

65-70 *T'ketë ky bryna si ká k.*: të jetë sado i fortë, si i fortë e i fuqishëm âsht kau. — *Shto-Zot-Vallet*: K. XVII, 515.

Fyt-a-fyt n'Sutjeskë me Shkjá?
Flutro i herë, moj sŷ-qershí,
Edhe del m' at Haramí,
Per me pá ti e per me ndí
Si luftohet në Shqypní
Per Atdhé, po, e per lirí.
Jo, po sod, besa, moj Zanë,
N' at Sutjeskë kishe me thânë,
Se shum gjak prap ká me u bâ:
Pushka e topi enè s'ká prâ.
Shmangë jânë, po, Shqyptarët rrâzë bjeshkës
Malazezt janë rrasë Sutjeskës,
Kû po djegin stane e shpija:
Por, me kaq s' merret Shqypnija.
S' merr Shqypnín kush cak më cak,
Pllamë per pllamë per pá e lá n' gjak!
Ke ç'do mal atŷ â 'i kalá,
Ke ç'do burrë atŷ â 'i luâ,
Qi msŷn vetun njiqind vetë,
N' mos me i mârrë, po, per me metë;
Persè jeta pá lirí
Per Shqyptarë po isht' mort i zí:
Mâ mirë dekë se në robní.
Edhe kqyr, moj hajmalí
Moj bel-holla rritë nder gurra,
Kqyr nji herë ti njata burra,

80-90 *stane*: kasolla bjeshket, kasolla gjâjet. — *cak më cak*: kufî më kufî; anë m'anë, krejt.

90-100 *po isht' mort i zí*: dekë e mjerë, jazë e zezë. — *moj hajmalí*: në perkëdhelje: moj e dashtun, qi të ruejë si

Qi Vermoshit tue kalue
Ashtû hapin kan shpejtue,
A dro jânë krushq e darsmorë,
Nisë per nuse me kunorë?
Jo, prá, s'jânë krushq as darsmorë,
Nisë per nuse me kunorë:
Ata janë do Lekë t' Malcís,
Qi n' kushtrim të Pashës s' Gusís
Prej Vishnjevet na janë çue
N' at Sutjeskë n' luftë me u flakrue,
Per me dekë, a per me pshtue,
Si prej Zotit t' jetë gjikue,
Gjallë Shqypnín por mos m' e lshue.
Veç ti a e njef njat guna-zí,
Qi me at çetë burrash perzí,
Pllojcë litarin lidhë per í,
Kamben zdathë, kryqen në gjí,
E herë mbrapa me vogjlí,
Herë perpara me Krén t' vendit,
Hapin thekë ká atij dervendit?

---

hajmalín në parzëm a nën sjetull (sqetull). — *Qi Vermoshit tue kalue*: bjeshkëvet të Vermoshit, skaji mâ veruer i Shqipnís.

105-110 *Prej Vishnjevet*: nga Vishnjeva: fshat ndermjet Gusís e Plavës.

110-120 *guna-zí*: me petk të zí ase mâ tepër me ngjyrë të shajakut të dhît, me të cilin bâhen gunat, qi kanë edhe kapolet. — *Pllojcë litarin lidhë per í*: lidhë konopin dy fish per shtat, per kryq. — *Hapin thekë ká atij dervendit*: ka shpejtue, ka prehë kambët atij drumit.

Aj âsht, Zânë, Frati i Kelmendit,
« Pater Gjoni » quejtun êmnit
Qi, per krah me famullí,
Asht tue dalë aj vetë n'ushtrí;
Si detyrë qi e ka 'i barí,
Grigjes s' vet kurr mos m'i u dá
N' asnji shtek e n' asnji vá,
Neper t' cill'n Ora t' a qesë:
Bashkë me tê me kndue e me dnesë!
Ky, po, kur kushtrimi u lshue,
N' kishë t' Vishnjevës kisht' pasë qillue,
Tue thânë Meshë, tue predikue,
Tue rrfye gjinden, tue kungue;
Se Vishnjevë e Gjenoviq
At ditë festë lutshin me miq;
Edhè n' kohë t' cilave t' mdhá
Shkue në kishë ki'n burra e grá:
Famullí e miqasí:
Lá e ndrrue e mirë kandritë,
Tue këndue e pushkë tue qitë,
Si âsht zanati i njasajë ditë.
Kur, qe Mesha at herë tue krye,
Dikush vrret sa ku ká n' krye,
Mbí Vishnjevë, m' nji curr të zí:
Kushtrim, djalë, ka nji per shpí

120-125 *per krah me famullí*: me pjestarët e kishës së fshatit.
125-135 *Ora*: K. I, 32. — *Edhè n'kohë t'cilave t'mdhá*: kohën e Meshës kah mjesdita.
135-145 *e mirë kandritë*: mirë zbukurue, hijeshue. — *Kushtrim, djalë, ka nji per shpí etj.*: lajmi nder male epej me

N' at Sùtjeskë me dalë n' ushtrí,
Se âsht kah rraset Shkjau n' Gusí!
Edhè shprazë nji pushkë p'r ajrí.
Atŷ trimat m' kambë janë çue,
Kan rrokë armët e janë bashkue,
Shoq me shoq kan kuvendue:
Si t' i a bâjm e tek t'i a bâjm?
A të shkojm a mos të shkojm?
Se, per Zotin, lavdi i Zotit!
Zên e thotë Uc Gjoka i Hotit,
Me nji zâ porsi tue pallë,
Edhe kshtû s' po jet kush gjallë
Në ket t' mjeren moj Malcí,
Tuj u vrá me Mal të Zí,
Herë per dam, herë per hajní,
Kû per shtek, kû per kufí:
Me tê vritu në Kerrnicë,
Me tê grîju n' Podgoricë,
Preju n' Shpûzë, preju n' Pllanicë,
Sod n' Gusí neser n' Perví:
Na shkoi moti si â mâ zí.
Fyt-a-fyt me Shkjá t' u pré,
Si per s' tepermi t' ki'm lé.
Prandej, burra, un kish' me thânë,
Se kjo pûnë per sod do lânë.
Sod po e ká Turku me Shkjá:

---

zâ percjellë me nji të shtîme pushke. (kush âsht trim).

155-165 *Kerrnicë, Podgoricë*: K. VI, 318; III, 63. — *Shpûzë, Pllanicë*: i pari ndërmjet Titogr. e Danilovgr. i dyti në breg të Liq. Shkod.

Lpîjshin kryet e xjerrshin sŷt!
A dro shtrêjt i kemi blé?...
T' i hajë dreqi Turq e Shkjé!
Jo, po, ti Uco, mirë po flet,
Vocerr Prêçi po i a pret.
Se të vritna na me Shkjá,
A dro hajr kemi per t' pá?
Na n' robní se në robní,
N' robní t' Turkut s' ká mâ zí,
Qi né giûnin na ma m' bark,
E na repë lkuren pa çark:
T' repë e t' zdeshë e s' t' lên me kjá:
Gjithmonë sherr, gjithmonë belá.
Mirë, mor burra thotë Curr Ula,
Por, si m' dán neshtrasha mue,
Thom se Turku ká marue,
Edhè giatë, thom, s' ká me shkue
E tash del kund ndo 'i sŷ-çark
Qi atij shtjelmat i a vên m' bark
E t' a hjedhë kryepicingul
Jo mâ kndej se në Mosul.
Mjesa Shkjau, po bâni e hîni
Në Shqypní, burra, t' a dini,

165-170 *Lpîjshin kryet e xjerrshin sŷt*: kesh tuj u dashtë i xjerrshin shoqishoqit sŷt, u verbojshin.

175-185 *E na repë lkuren pá çark*: na rjepë lëkurën (na mbytë) pa brisk. — *Por, si m'dán neshtrasha mue*: si m'a pret mendja, si më gitet.

185-190 *sŷ-çark*: sŷ-prehët, sŷ-gacë. — *kryepicingul... në Mosul*: me kokë thik teposhtë jo mâ afer se n'Irak.

Se aj ktij vendi mâ nuk del:
Se né 'i herë na vên m' çengel:
Se kush pshtue t' i ketë çengelit,
Po t' a çon mù m' shkallë t' gabelit
Ke s' do t' ketë fis as Atdhé
E as s' do t' ketë aj nji pllamë dhé,
Per me pasë kû me u vorrue,
Eshtnat s'dekni me i pushue...
Vocerr Deda si t' u tallë:
Prit, gomár, sa t' dale bár...
Pêsqind vjet kan shkue me rend
Se na t' kshtênët bâjm pallë me mend:
Sod shkon Turku, mot shkon Turku:
I âsht grisë xhoka, i âsht shtjerrë qurku.
Po, por Turku, Turk se Turk,
E me xhokë, besa, e me qurk,
Aj po t' rri ktû mrendë terfurk:
Bár e ço me kosha e trina,
Bjeri t' kshtênit sa i ha shpina.
Prandej mirë, thom un, na del
Në ket punë mos me u kapë tel;

190-200 *na vên m'çengel*: na vjerrë, na varë, na mbytë. — *m'shkallë t'gabelit*: në shkallën mâ të mjerën, sá mos me i u dashtë kuj gjâ.

200-210 *bâjm pallë me mend*: shofim andrra çuet, bâjm punën n'asgjâ, shpresojm kot. — *I âsht grisë xhoka i âsht shtjerrë qurku*: i âsht grisë manteli i leshtë, i âsht shkye setra lëkuret. — *Aj po t'rri.. terfurk*: po të rri zotnues mbi né, po të rri hagrep mbi né.

210-220 *sa i ha shpina*: sa i bán shpina. — *me u kapë tel*: me

Por miqsí edhè famullí
Tash nji herë me shkue në shpí
E me shtrue petlla e rakí
Ndo 'i ferlik prap me shkatrrue,
Mbasi festë po ká qillue:
E mandej tash bisedojm
Se a të shkojm a mos të shkojm,
M' e lânë kryet per Turk e Shkjá:
Kohë per t' dekë, gjithmonë, tham, ká.
Pater Gjoni, at herë, t' këcej,
Dejt e ballit ngrefë si hej:
Po a 'i mend burrat e Malcís;
Nami e ndera e t' gjith Shqypnís,
Qi, kur rá u ká me qindrue,
Boten marë kan mrekullue,
Si ata luâjt, bre! tue luftue:
Vendin Shkjaut kan per t'i a lshue,
Pa pushkë t' shtîme e ndêjë harû?...
Babat t' uej, po, m' at kufî,
Kû sod Knjazi i Malit t' Zí
Shperthye paska, thonë, me ushtrí,
Babat t' uej, burra të dheut,
Njimend nipa t' Skanderbeut,
Atŷ vendin n' gjak kan lá,
Bâ atŷ i kan shkinat me kjá:

---

ngulë me kryeneçsí. — *Ndo'i ferlik prap me shkatrrue*: ferliku qepet, prandej si të jetë pjekë zhgatrrohet.

220-225 *si hej*: si lavjerrsa akulli.

230-235 *ndejë harû*: K. I, 61. — *Knjazi i M. Zí*: Krajli i M. Zí.

Edhè vetë trimat kanë metë:
Kan metë trimat rrahit t' shkretë,
Pa kênë kjá pa kênë vajtue,
Me ngranë m' ta sorrë e falkue,
Gjallë por vendin s' e kan lshue;
Ndersa sod, oh vajmedèt!
M' eshtna t' tyne Shkjau po shklet,
E t' u hjedhë e t' u perhjedhë
Porsi atà mazat nper lamë,
Per pa u hî kund ferrë në kâmë,
Kush pa i ndjekë, kurrkush pa i namë,
Po t' i rrasen mrendë Gusís,
Po t' i furen mrendë Malcís
E askund hovin per pa e ndalë,
M' kalá t' Shkoders kan me t' dalë,
Shqypnís êmnin me ja shue,
Shkjá Shqyptarin m' e shartue,
Kanû e besë këtij me i ndrrue,
M' krye «kapicen» me i a vû.
Ke sod Lekët na kan ngurrue;
Edhè n' vend qi n' luftë me rrâ
Plak, i rí e kalamâ,
Hovin Knjazit per m' i a ndalë
Vendit t' vet kta zot me i dalë,
Neper shpija duen me u tallë,
Shtrî m'njân brî, duhan tue pí

245-250 *Per pa u hî... ferrë në k.*: pa i gjetë gjâ e keqe, pa farë vështirsije, pa drashtë gjâ.

255-260 *Ke sod Lekët na kan ngurrue*: ke sot Malsorët s'po duen.

Mendt te miku e te ferliku,
Mendt te lodra e m' shêj nder kodra,
Si me u tallë, si me u gervallë,
Si me i prî vallet te logu,
Si me dajtë mâ n' shêj se shoku:
Thue gjâ e tyne s' âsht Malcija,
Vend i huej, thue, âsht Shqyptarija,
E se vllá s' janë turku e i kshtêni
Kahdo shqyp flitet ktij vendi!
Ah! mos t' kish' kryq e konop
Por të kish' pushkë edhè top
Se un, po, vetë, po 'i Frat, pá fjalë,
Sod n' ushtrí do t' kishe dalë,
E të mjeren moj Shqypní,
E kercunen moj Malcí
Lshue nuk do t' i kish' pa qander.
E pra krushk nuk jam as dhander,
S' kam per t' majtë as bír as bí,
Menden t' kthielltë, fjalen duhí,
Kahdo t' shkoj e bâj Shqypní;
Por pse s' due qi Shkjau mizuer
T' na vêjë shpoten aj dikur
E të thotë kryq e terthuer,
Se kur rob u bâ Malcija,
Se kur shtrue kje, ofshè! Shqypnija,

265-270 *Mendt... m'shêj nder kodra*: nder festa të mdhá, mbas meshës, fshatarët e malit bâjshin logun e këcimeve mandej gjuejshin shêjin e venduem ndër kodra.

275-280 *E kercunen*: të mjerën, të shkretën, të gjorën.

Me thânë shum, nji Lekë s' kje gjetë,
Per ta 'i pushkë me shprazë perpjetë,
Por shka t' bâj? pse as Frati s' vret;
Veç me i nâmë a ká kush m' pret?...
Kam me i nâmë, pra, nemos tjeter;
Me i mallkue pa qiri e leter,
Veç me lot të sŷve t' mí:
Lot me gjak e vnér perzí.
Fíll po dal, po, m' at kep bjeshke
Edhè sjellun prej Sutjeske
Po t' i shuej me arë, me farë,
Po t' i shuej me bjeshkë, me vrrî,
Po t'i shuej me dhên, me dhí,
E me rob e me robí,
Plak e t' rij, e grue e fmí,
Tatë e bír e vllá edhè moter:
S' po t' i u lâ, jo, carâ m' voter.
Kshtû tha Frati, e m' kâmbë u çue,
Shpervjelë zhgunin e u shterngue,
E me 'i djalë, qi aj vetë kish' msue
N' Meshë te Kisha me i ndihmue,
Me kndue leter e me shkrue,
Fíll po mêrr shpatin perpjetë,

290-295 *Me i mallkue pa qiri e leter*: Mallëkimi i meshatarit nder male të Veriut âsht ndeshkimi mâ i madhi i Perendís. Në ketë sjellje Meshatari perdorë nji qiri të ndezun, qi mandej e shkimbë, tuj e percjellë me fjalë, dhe letrën e mallëkimit, të cilën e djeg.

295-305 *Po t'i shuej*: po i shfarosi me anën e mallëkimit.

305-310 *Shpervjelë zhgunin*: çue petkun e gjatë qi bán.

Thue se kâmbve u ka vû fletë.
Kur kan pá Lekët e Malcís,
Se Sherbtori i Perendís
Fíll ká mârrë rrugen kah bjeshka,
Per me dalun ke Sutjeska
E m' i a lshue aj Shkjaut at nâmë,
Se ç' janë dyndë trimat në kâmë,
Se edhè toka ç' ká mârrë gjâmë,
Kah janë lshue mbas gjurmve t' Fratit,
Si atà luâjt-o t' u njitë shpatit.
Kû vè, Patr-o! thotë Turk Shabi;
Se pá né s' t' punon tý hapi:
Ty pá né, po, e né pá tý;
Na jem' krye, e ti jé sŷ:
Kah t' na thuejsh, na kem' me msŷ:
Kah t' na prîjsh na ké mbas vetit,
N' flakë të zjarmit, n' ujë të detit,
M' askjer t' Knjazit, m' askjer t' Mbretit;
Mjaft qi e lirë t' na jesë Malcija
Mjaft qi n' dritë t' na dalë Shqypnija,
Edhè feja të forcohet,
Besa doret mos të lshohet.
Faqebardhë, morì Malcí,
I a dredhë Frati me njerzí,
Se manà, në ket Shqypní
S' t' a del kush, jo me trimní,
Me trimní edhe bujarí.

320-325 *Kû vè, Patr-o!*: kah po i a mban, Pater, At, i Bekuem. — *Na jem' krye, ti... sŷ*: malsori pa Meshatarin âsht qorr.

Veç shka, burra, vetë e dini:
Pse zanát luften e kini:
Se, madjè, ky nieri i shkretë
Mundet n' luftë edhè me metë;
Luftë as darsem pa mish s' ká:
Elé mâ lufta me Shkjá,
Ke per sherr trim ka qillue
E rrâjn n' luftë, po, burrë e grue:
Prandej para se t' fillohi,
Bini m' giûj tash e pendohi
Per shka Zotit keni fye,
Q' se mârrë kini mend e arrsye,
Edhè un mkatet kam m' u a shlye,
Per pa pasë nevojë me i rrfye
Sod per sod; pse lufta s' pret:
M' armë kushtrimi po na thrret:
Vllazent t' onë i kem' n' siklet!
Atŷ trimat m' giûj janë ulë,
Kan zhdredhë shall, kan hjekun ksulë
Edhè rá Zotit n' pendim,
Pre' atij t' Lumit n' at blerim
Urë-pervûjtë kan lypë perdlim.
Frati, at herë, çue sŷt prej qiellet,

345-355 *Bini m'giûj tash e pendohi etj...* në rreligjonin kristjan rrfimi i fajeve (mkateve), prî prej pendimit të vertetë, dhe të shlyemt e tyne nga ana e Meshatarit âsht nji nder sjelljet mâ me randsí të jetës së njeriut. Në rasë të ngutshme ky rrfim bâhet edhe pa i diftue mkatet.

355-365 *n'siklet*: ngusht, në vuejtje. — *Urë-pervûjtë kan lypë perdlim*: pervujtënisht kanë lypë të falun.

Shpnesa nierit prej ka' i kthiellet,
Nisë uraten me prunjí:
O ti i Lumi Perendí,
Kí mishrir, deh! per kta t' mjerë,
Qi tý fye t' kan mâ se 'i herë:
Pse n' ket jetë, hiri e pa hiri,
Shtatë herë n' ditë fyen edhè i miri;
Por qi kurr shpinen s' t' a suellen,
As jashtë vathit t' and nuk duelen.
Kan dalë vendit e kuvendit
Kan dalë gjâjet e sermâjet,
Jânë da gjindet e bashtinet,
Edhè mârrë kan mal e krep,
Kan shkue motin per gazep,
Dikû ngrânë, dikû pa ngrânë:
Mbretin m' shpinë e Knjazin m' shpinë,
Rrêjtë prej Krajlash 'dhè trathtue:
He, atà e zeza m'i pastë mlue!
Pa i diejtë jetës as shtek as vá,
Gjithkuej sherrin tuj i a pá:
Me gjithkta mohit s' t' kan rá
E as kurr lavdin s' t'a kan dá.
Kí mishrirë per ta, pra, o Zot!
E mos lên qi hasmi sot
T' i bâjë dâm; por pshtoj rrezikut
E forcë epu kundra anmikut,
Qi po u rrin shqype mbí krye

365-375 *Shtatë herë n'ditë*: shpesh herë. — *Kan dalë... sermâjet*: janë vorfnue nga pasunija, nga parja.

E m' çapoj, gjithmonë n' gjak zhye,
S' po i lên dritë me pa me sŷ.
Edhè aty, mbas ksajë urate,
U ká zgidhun faje e mkate.
Thânë, mande' u ka nieri i Zotit:
M' kâmbë tash, nipa të Kastrjotit,
Edhe bini n' flakë t' barotit,
Si Shqyptarët qi bijshin motit;
Pse e kem' thye Shkján me ndihmë t' Zotit!
Edhè trimat m' kâmbë jânë çue,
Prej Sutjesket jânë fillue,
Jo tue hecë, por tue flutrue:
Pater Gjoni tue i trimnue,
Kâmbë per kâmbë me ta tue shkue.
Se ç' po u shndrisin m' krah «martinat»,
Ç' po u flakojn në brez « calinat »,
Xhixhë taganat ç' po u xhixhllojn,
Udhës kah hapin po e shpejtojn,
Mos m' e zânë trimat shosho'jn:
Kaq qi atyne mrendë nen gjí
Gjak e vnér bashkë u âsht perzí,
Kah dihasin me mëní,
Per me u ndeshë me Mal të Zí.
E kur rá kan terthuer shpatit,
Lulash Ndreu, xhakoni i Fratit,
Se edhè kangës aj ç' i a ka thânë,

400-410 *martinat.. calinat*: K. XIII, 25; III, 131. — *mrendë nen gjí*: mrendë në krahnuer, në gjoks, në zemër.

410-420 *xhakoni i Fratit*: ai qi i sherben Meshatarit nder sjellje

Tue këndue malit si Zânë:
Po na thonë se Malit t' Zí
Petrogradi ja dha fjalen
Me hî mrendë në Shqyptarí
Turbull Drîni kû rrmen valen;
Edhè m' kâmbë ushtrín ka çue
Ke Cetina Knjaz Nikolla
Malet t' ona me i pushtue,
Kû i bân nâna djelmt sokola.
Por kush tha Harushes s' Verit:
Në dorë t' ande â marë Europa;
Dert mos kí per t' drejta t' njerit:
Si t' duejsh daje copa-copa?
Cilli Zot tha Shkjaut: mêrr drap'in;
Korr kû s' molle, e miell n' arë t' hueja?
Dér kû t' duejsh ti mate hapin;
Shqyptarija â nder duer t' ueja?
Ah! kadalë, cubi i Cetinës!
Pse ti tash ke hasë me burra,
Burra lé per çark t' martinës:
Do t' rrjedhë gjaku sod si gurra;
Pse Shqyptarët jânë bâ me 'i zêmer:
A me derdhun t' tânë n' luftë gjakun,
A m' e qitë të shkyem nen thêmer
Sod trí bojnash n' llom bajrakun.
A kujton se per dhé t' t' Parit
S' diejn me dekë t' bijt e Kastriotit?
A kujton se n' dej t' Shqyptarit

---

fetare. — *Petrogradi*: K. I, 153.

S' vlon njaj gjak qi pat vlue motit?
A' i falisun! sod tagâni
Me gjak t' and ká per t' a shkrue,
Sod n' Europë ka m' u ndie zâni
Se i kuej gjak na â n' dej tue vlue.
Çohi, o bij të Skanderbegut
Turq e t' Kshtênë, mos t' u dajë feja!
Çohi e bini n' fushë t' bejlegut,
Tue gjimue ju porsi rrfeja.
T' i a diftojm, po, Gospodarit,
Qi e lodhë ûja ke Cetina,
Se Shqypnija âsht e Shqyptarit
Se m' i a prekë nuk lên martina.
M' kâmbë! Mirditë, ti ndera Arbnore,
Per Shqypní sod me luftue!
Tý Bibë Doda shpatë mizore
Sod prej vorrit t' âsht betue:
Me armë n' dorë, me zjarm në gjí,
Si e ké pasë gjithmonë zanât,
Báll per báll me Mal të Zí
Porsi burrat n' luftë m' u mâtë,
Lshou, Mbishkoder! Djelmt t' ue ziri
Me luftue sod me Nikollen:
Mbí breg t' Cemit t' pret Viziri,
Qi pat dyndë dikur Stambollen.
Bini! Toskë, ju n' pikë të vrapit,

440-445 *A' i falisun!*: i çmendun, i cokatun!

465-475 *Mbi breg t'Cemit t'pret Viziri*: Ahmet Pashë Bushatlija, qi shek. XVIII ndertoi urën e gurit në Podgoricë.

Mos t' u ndalin mal as zâll:
Naim Frashri i rá Qitapit
Mos m' e lshue Shqypnín per t' gjáll.
Ju prej Dibret, prej Bishkazit,
Çohi djelm si shqype t' leta!
Kah gjimon âsht topi i Knjazit:
Per Shqypní t' mos t' dhimet jeta.
Mâ mirë dekë nen dhé m' u kjá,
Se me marre gjáll mbí dhé;
Per dhé t' vet kush dekë ka rá,
Aj s' ká dekun, por ká lé.
Burri, Leka e Kastriota
Amanet Shqypnín na e lane,
Amanetin e mban bota:
Shqyptari edhè do t' a mane.
Prá vetë ferri m' kâmbë m' u çue
Me sa çeta ká n' at jetë,
Shqyptarín na s' kem' m'e lshue,
M' e diejt t' gjith se kem' me metë.
Para, po, se vendit shkulet
Mali i Shêjtit e Rumija,
Se njâj Shkjaut sod t' i perkulet
Rob i shitun Shqyptarija.
Kû jânë t' bijt e Skanderbegut,
Kû jânë t' bijt e Dukagjinit
Shkjau s' do t' shklasë, jo, njatij bregut
Dér sa t' rrjedhe vala e Drinit.

485-490 *Mali i Shêjtit e Rumija*: Mali i Shêjt i Oroshit të Mirditës e Rumija e Ljarjes e e Shestanit mbi Liqê të Shkod.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Njizetët

L E K Ë T

ARGUMENTI

Të habitun nga kanga e Lulash Ndreut luftarët kapen në krye të Sutjeskës, prej kah kundrojnë fshatin e kallun flakë, takojnë grá e fëmi, kah hikun, bagti e tufë gjâsh, kah marrin malin të turituna. Mbushen me mëní dhe, tuj u hallakatë të madhe, lëshohen në teposhtë bjeshkës porsi ujqt në cegëm të dimnit.

Në sulmin e papritun të Malsorëvet vetë Zana e Haramis dridhet dhe kujton se tërmeku lëkundi tokën. Ushton Zeletini e Vizitori merr gjamë, tafti i barutit merr dhén. Luftojnë si bishët Shqiptarët, qindrojnë si derrat Malazezt. Dahen në shêj nder tanët: Mal Kaculi, Lul Rrapuka, Caruk Curi, Gjon Mirashi, Cuba Deli, Llesh Nikë Daka, Dodë Prêci, Bec Patani me të vllán e sá tjerë. U rrijnë kundra fëtyrat e anmiqvet, jo mâ pak trima: Vasil Marku, Gjoko Save, Toma Risto, Lez Sotiri, Ili Boshkoviq, Mhill Radiqi, Bogiq Steva, Millosh

Radovani, Serdar Gavro e Llazo Gavrani. Herojt e të dyja palëvet kapen, kacafiten me shoqishoin, rroken, rrëxohen, varrohen, shprishen, vriten. Dalin nga pritat e hudhen në llogore, msŷjnë si harushat e luâjt e plagosun, por zemra s' i lëshon; tërbohen mâ tepër dhe kullojnë gjak, por themra s' u dridhet. Poeti shenjon me ande kvadra luftimi, thekson trimnín e guximin e Llesh Nikë Dakës, të Nikë Gjeloshit e të Dodë Prêçit. Qán nana e Llazo Gavranit, tuj pá djalin në hall, dhe mallëkon atê, qi sparit trilloi luftën. Auktori i a lên fajin vetë sokoleshës malazeze, persè ajo e jo kush tjetrë, e rriti djalin trim e e zemroi per lufta. Bân kerdín Llazo-ja, por smbramit edhe per tê ndeshë sharra në gozhdë. Vllazent Patani plandosen në parzmet anmike porsi tallazi i detit per brigjet e rrpîta. Mbas tyne msŷn Rrushman Hasani. Në turr të tij luhatet logu, gjimojnë prrojet, dridhet Mark Milani, frigsohen Shkjét e marrin shpatin per t' a shtî në çark. I siellen si dejkat orrlit, per kurrkush s' ka guxim t' i afrohet. Komandanti malazias kërkon nji djalë nga të vetët per t' i dalë perbáll luânit shqiptár. Flakon në kambë Mil Spasi, rritë ky me tamblin e kulshedrës; âsht kah i a mrrîn Rrushmanit, kur papritmas gjindet në mjes Bec Patani, trupin e të cilit knaqet t' a përshkruejë Poeti. Kujtohet se n' anmikun ka probatinin dhe zhgrehë armët. Ndermjet Becit e Milit zhvillohet nji episod i gjashëm me takimin e Glaukut e Djomedit n' Iliadën e Homerit. Njimend, Beci ishte qenë vllaznue me të Malaziasin do vjet përpara, kur, mbas vrasjes në Lesh të Bymbashit të Sulltanit, i pat rá mik në shpî. Në kuvend, qi zgjatet, merr pjesë edhe Rrushmani, i cili, në shêj miqasijet i kërkon kumarî Spasit. Dahen, dhe Bec Patani i prîn mikut deri jashta llogorevet shqiptare.

Nësa shena merr fund i a mrrîn nga Qafë Hardhija Rrustem Uka me treqind pushkatarë. Shtimi i ushtrís sonë ndezë edhe mâ tmershëm poterën. S' vonon e dielli prendon e hana lajmon pushimin e luftës.

Kështû Lulashi tue kndue
Shpat më shpat e prrue më prrue
Shkapercye kan kodra e male,
Kan lânë mbrapa prroje e zalle
Edhè dalë kan m' krye t' Sutjeskës.
Kur kan dalë m' at krye t' Sutjeskës
E t' kan ndie si n' at rrânzë t' bjeshkës
Pushka e topi ishte tue vlue,
E kan pá atà edhè kundrue,
Njegull tymin ajrit çue
Mbí të mjeren moj Sutjeskë,
Stane e shpija bamun eshkë:
Edhè ndeshë kan cull e grá,
Kah tue hikë ishin me gjâ,
T' a kan bâ nji vrrîmë të madhe,
Si lavë ujqsh terbue prej mardhe.
Atŷ shprazë « hutat » batare,
T' jânë lshue trimat fulikare
Poshtë rrmores: thue, 'i buzë malit,

10-20 *bamun eshkë*: djegë e bâ qymyr, fëngíll. — *cull*: fëmij. — *vrrîmë*: brimë. — *Si lavë ujqsh tërbue prej mardhe*: si llavë, tubë, ujqsh të terb. prej ngrîje, prej së ftoftit. — *fulikare*: K. I, 187.

Kputë ndokah, po shâmej zallit:
Kaq kje krisma e bulurima,
Kah, lshue vrap porsi vetima,
Flakruen n' luftë Lekët e Malcís.
Asht trandë Zâna e Haramís,
Si nper t' kthiellt t' shkrepte duhija.
Jo, po: a n' luftë rrâni Malcija,
A po moti ndokah shkrepi,
A se trandë token termeti?
Pvetë e mira vetë me veti:
Kah prej krismet e poteret
Gjimuen lugjet e humneret
Edhè ushtue ká Vizitori
Zeletini gjâmë kah mori.
Ah! kadalë, cubi i Cetinës,
Se, me giasë, gjygjin kaptinës
Mirë sa duhej bâ s' m' i a ké,
Kur jé nisë e dalë m' ket dhé...
Paj ktû po isht' nji vend i eger
E po t' bâshin gjindja fleger,
T' a kesh dhamin ti 'i perçik
Po nuk shkove mbrendë per mik.
Po a s' po shef, mor' kopilane,

20-30 *po shâmej*: po shkëputej, po derdhej. — *Lekët e Malcís*: malsorët e Malsís së Madhe. — *Zâna*: K. II, 50. — *termeti*: tërmeku, shkundëllina.

30-40 *Vizitori*: mal në prendim të lumit Lim (m. 2174). — *Zeletini*: vazhdimi i Malit të Viz. kah verí-prendimi (m.2140). — *fleger*: copa-copa.

40-50 *T'a kesh dh... 'i perçik*: të jeshë i fortë si derri i egër. —

Se ç' po bâhet m' ushtrí t' ande,
Tash qi msŷn Lekët e Malcís:
Si njaj plajmi i njij stuhís,
Qi kah dirgjet Haramís,
Shkon tue shkulë brej e çetina,
Dermon tbana, shuen bashtina,
Currat rrokullon m' rudina?
Falë i kjoshim t' Madhit Zot,
Ç' ká mârrë vendi era barot,
Kah, perlá janë Lekë e Shkjá!
Mush e qit ata pá dá,
Mush e qit e plumja njit:
Derdhu rrês, e derdhu shpatit,
Struku podit e livadhit,
Rreku, theku, lshou m' pikë t' vrapit,
Tue rrahë top, tue rrahë havan,
Tue vezllue shkallmë e tagan,
Edhè gjindja tue sharrue
Kush nper prroskë e kush nper prrue,
Mendt e krés me t' u dermue!
Mal Kaculi, 'i djalë prej fisit,
Mirë ngujue per mbas njij lisit
Fort po i vret Shkjét m' «hutë » t' Inglizit:
Fíll po i kputka per mjedisit.

---

plajmi: K. I, 81. — *brej e çetina*: mbreta e pisha. — *rudina*: kodrina të blerta në mjedis të pyllit, livadhe të gjelbrueme.

55-65 *Derdhu rrês*: d. në rrugë, ravë, shteg. — *shkallmë*: shpatë. — *prroskë*: prrue i vogël.

65-70 *m'hutë t'Inglizit*: hutë e përmendun e ardhun prej... —

Lul Rrapuka, qafa-trupi,
Vasil Markun m' vend e hupi,
Tue e mârrë ís e del te cupi;
I u ndez flakë t' mjerit gozhupi.
Bân Gjokë Sava kin' jam trim:
Po i bje rrahit fluturim,
N' dorë «novica» tue i qitë tym:
M' at Car Xhaxhen fíll ká lshue,
Per m' e pré, per m' e shkurtue,
Si prej Zotit s' kisht' kênë shkrue;
Pse t' a priti Caruk Curi,
Mirë zatetë aj mbas njij guri,
E t' i a njitka mù n' gerglâc,
Tue e hjedhë podit si latrâc:
I âsht mushë goja të tânë gjak:
Erri sŷt, e m' vend u pak.
Por gjak-hupës nuk ka shkue Shkjau!
Toma i Ristos, sŷ'n sa kau,
Mirë Gjo' Mirashit i a njiti
Mu m' shtek t' ballit, edhè e qiti
Palmuq m' tokë mbí kokerr t' shpinës.
Hollë kisht' gjuejt i biri i Shkinës!
U kuell Gjoni dý trí-herë,
E tue hjekun brîjsh per mnderë,
Zbardhi sŷt e dekun rá,

---

qafa-trupi: me qafë trashë sá nji trup. — *gozhupi*: nji lloj qurku lëkure me lesh perjashta dhe pa krahë.

75-80 *gerglâc, latrâc*: K. XVI, 304, 305.

90-100 *E tue hjekun brîjsh*: tuj marrë frymë, këthellë, tuj frŷ

Terthuer djerrit shtrî sa 'i trá.
Trim por kênë kisht' Lez Sotiri,
Idhtë si gjarpni neper firi:
Nji hundë-lesh, musteqe-rudë,
Kryet babune, sŷt per çudë,
Qi veç n' anderr me e pasë pá,
Drue se t' pakët të kishte rá.
Ky zânë priten nalt n' nji ograjë,
Strukë mbas currit mbredë n' dushknajë.
Bâ dam ka mâ se 'i Malcuer.
E tue qitë kryq e terthuer
Vret njiherë pre' atij zabelit
Nisho Loshin e Losh Gjelit
Edhè at mjerin Murro Patin,
Kah me mârrë po dojshin shpatin,
S' dí a me hikë a me qindrue:
Fort të besës s' ki'n pasë qillue...
Mandej cubi i Cernagores
Gorromisë ká n' fund të rrmores
Keqo Mashin e Zagores,
Qi tue hecun kambandores,
N' moh po dote aj pushkë me shtí
M' nji shoq t' vetin djalë të rí
Per nji gjak pajtue kahmot.

brît si ai qi mbushet me frymë. — *Nji hundë-lesh, musteqe-rudë*: i rrebtë e me musteqe të shkurta e qime pak. — *babune*: enë, qi perdoret si masë drithnash; nxen afër 10 kg. (kryet e madh). — *t'pakët*: të fikët, zalija, të hollët. — *mbas currit*: mbas shkambit.

110-120 *Gorromisë ká*: ka gremisë, rrëzue. — *N'moh*: nga pusija,

Por se e vraka i Madhi Zot:
I bje plumja mu m' korriqe
E e lên shakull m' do kalbsiqe.
Cuba Deli, Zot, ç' ka thânë:
Se un qi tatë nuk kam as nânë,
Kam nji nuse, e atê por zânë,
Pse s' i a lâ Malcís nji nâm?
Edhè âsht çue trimi në kâmë
M' Lez Sotirin fíll ká rrâ,
Tue vikatë si katallâ;
Ngurru e turru edhè atij vendit,
Si ato zhytrrat n' ujë t' liqênit,
I ka vojtë Lezos në pritë,
M' «hutë» n' lug t' krahve i a ká njitë,
Dekun m' tokë edhè e ká qitë.
Aty kryet aj i a ká pré,
I a ká hjedhë rrokull nper dhé.
Edhè âsht lshue porsi shkerbé
M' at Ilín e Boshkoviqit,
Qi isht' kênë mbajtë nji farë ogiçit
M' nji çetë cubash t' Karadakut:
I bjen plumja rrânxë mustakut
Edhè i del mbí but të krés

befas, tinëz, mshehtas. — *m'korriqe*: në korriz. — *kalbsiqe*: kalbsina, kalbuçina, landë të kalbta.

125-135 *zhytrrat*: shpend ujit qi per t'u ushqye me peshk zhytet n'ujë (*colymbus ruficollis*). — *hutë*: K. X, 306. — *shkerbé*: K. IX, 256.

135-140 *nji farë ogiçit*: si prîs (dashi i kumbonës). — *Karadakut*: K. I, 59. — *mbí but të krés*: në trût e vogla. —

Tue e sodomë si kokrra e rrfés.
Mandej Mhillit i â shtrî m' shpinë
Mhíll Rodiqit, gjeraçinë,
Qi at Ujk Gjerin mbasi vrau,
Vrap me hikë u vête Shkjau;
Mirë por m' «hutë» Cubi e perlau.
I rá pushka mu nên sjetull,
Edhè i duel terthuer mbí vetull
Per t' giatë t' djerrit tue e lshue petull
Me ngrânë m' tê shqarth edhè vjetull,
Nâna e shkretë per t' gjallë m' e kjá,
Tjeter djalë ke ajo s' po ká.
Bogiq Steva nji farë djalit,
Ulë «kapicen» m' shtek të ballit
E tue ngâ aj terthuer malit,
Cuba Delit m' shpinë i âsht vû,
Me tagan në dorë shterngue:
Kinsè kryet aj m' i a shkurtue,
Ndersa Cubi me nji Shkjá
Fyt-a-fyt ishte perlá:
Me 'i t'Ostrogas trim-belá
Quejtë Miloshi i Radovanit,

Tue e sodomë si kokrra e rrfés: tuj e zhbî, tuj e djegë si djeg kokrra e rrufés, tuj e qitë faret.

140-150 *gjeraçinë*: K. I, 277. — *shqarth edhè vjetull*: kunadha, shqarr (Mustela martes) e baldosa, dosëbala (vjedhulla - Meles taxus), të dyja shtâsë mishngranse.

155-160 *Ostrogas*: nga Ostrogu, fshat mbi Bareshumanoviq, ndermjet Danilovgradit e Nikshiqit, ku gjindet shêjtnorja e permendun me ketë emën.

Idhtë si tef i preftë taganit.
Por e pá njaj Mashi i Cokut
Ke lshon vrap Shkjau patalokut,
Edhè m' «hutë» e tereziti,
Mù rrânxë veshit krés i a njiti,
Tej-pertej plumen i a qiti.
Mashi i Cokut fort po vrret:
Se un qi qitë e kam me Mbret
E m' a dron sherrin Stambolla,
Kah kujton, 'or Knjaz Nikolla,
Se po shtron Plavë e Gusí
Me Bogiqa e rropullí
Dér sá m' kambë t' jetë kjo Malcí?
Kqyr Bogiqin se kû e ké:
Ngerdhûcë sŷt, si qiri zbé,
Ç' po i plandosë aj kâmbët per dhé...
Se per Zotin kjoftë levdue!
Kur t' më mushet mendja mue,
Per vend t' t' Parve me qindrue,
Knjazë as Mbret un nuk t' i drue.
Edhè trimi m' kambë âsht çue,
Si aj bajraku m' báll t' ushtrís
Vikatë t' madhe ká Malcís:
Lamtumirë, Malcí, se shkova,
Se nuk jemi Lacë Manova.

165-170 *qitë e kam me Mbret*: i a kam dalë kundra Mbretit të Stambollës.

175-180 *Ngerdhûcë sŷt*: qitë sŷt kokërr, duq.

180-185 *Si bajraku m'báll...*: ndrejtë. — *Manova*: K. I, 105.

M' e bâ luften nder llogore;
Por jem' nji Malcí mizore,
Msue me u pré me Cernagore
Fyt-a-fyt e báll per báll:
Nandë me mbetë, nji me pshtue gjáll;
Por jo 'i Shkjá me e lânun gjáll
Mbrenda megjeve shqyptare.
E t' âsht lshue m' Shkjá fulikare:
Porsi ujk qi bje nder dele,
Njânen shkyje, bâne fele,
Tjetren preje, gjakun pija:
Bân veç dam lukur e kija.
T' u çue m' kâmbë at herë Malcija,
T' u shpervol m' tagan djelmnija
E t' u qitë sŷt zjarm e shkndija,
T' jânë flakrue perposhtë cabokut,
Turr e vrap mbas t' birit t' Cokut,
Si ajo lava n' Vizitor,
Edhè kcye i kan Shkjaut m' llogor.
Kur këcye i kan Shkjaut m' llogor:
Ç' ka ardhë Shkjau e t' âsht pshtjellue,
Ç' t' âsht perpushë, ç' t' âsht krepatue,
Si njaj gjarpni n' zjarm vallue:
E t' âsht ndezë zhari Sutjeska,

190-195 *Mrenda megjeve shqyp.*: mrenda kufijve shqiptarë.

195-205 *lukur e kija*: dhen, dele e kingja. — *perposhtë cabokut*: gjatë kërcûjvet në teposhtë. — *Si ajo lava n' Vizitor.* si llava (tufa) e ujqvet në Mal të Vizitorit.

205-210 *perpushë, krepatue, vallue*: ngërfosë, idhnue, rrethue.

E t' ká mârrë gjâmë vrrini e bjeshka,
M' kupë të qiellës ushtue ká vrrima,
Kah janë ndeshë trimat me trima,
Kah kan nisë ata me u pré,
E t' flakruen krenat nper dhé,
E t' rrodh gjaku porsi shé.
Namin shkinat gúr me gúr,
Shkaf âsht Lekë, shkaf âsht malcuer,
Tue kundrue, qyqet, n' terthuer,
Ngarkue buken per ushtrí,
Se sá djali i Malit t' Zí
Shyt po bite atŷ per tokë,
Ka' i ká msŷ Mashi me shokë.
Mashi i Cokut, trim mbí trima,
Sŷni i tij porsi vetima,
Zâni i tij porsi bumllima,
Kah po lshon e kah po ep
Curr më curr e kep më kep,
T' madh po bân aj m' Shkjá gazep:
Po i pret gjinden si t' i'n skjep.
Llesh Nikë Daka, pelivani,
Bé më Zotin trimi bâni,
Se pa i marrë nandë krena n' Shkjá,
«Huten» hjedhë do t' a kisht' m' trá
E taga'n n' farkë do t' kisht' çue,
Thikë parmende m' e punue:

210-220 *vrrima*: brima. — *Nam. shki. gúr me gúr*: në mal të thát.

230-235 *pelivani*: i pashëm e trim. — *Huten hjedhë do t'a k. m'trá*: në trinë, në hatlla si gjâ qi s'duhet.

Kurr m' log burrash s' do t' kisht' shkue.
E pse Lleshi âsht nji farë burri,
Mos me i luejtë fjalës me sá curri,
Jyrish djalë mbí Shkjá t' â lshue,
Malazezt aj tue shkallmue:
Si njaj bulku qi m' supatë
Shkallmon rrahit cûjt e thatë,
Beja e bâme duhet mbajtë!
Burrë i mirë Nikë Gjelosh Luli;
Sŷnin gacë, krahin sá shuli
Kah po siellte m' at tagan,
Herë m' serdár, herë m' kapitan,
Fort po i pritte ato rradake,
Si t' ki'n kênë do poça Vrake.
Vjen Dodë Prêçi si stuhija,
Ç' â ata krye, Zot, nder duer t' tija?
Kryet e t' mjerit mor' serdár,
Serdár Gavros gazepqár,
Qi, sa falli i pat hecë marë,
Pat vjerrë hoxhë, pat vjerrë haxhí,
Pat djegë teqe edhè xhamí,
Bullat shitë i pat n' kaurrí:
Larg permendë, po zâni i tij;

240-250 *rrahit*: pyllit të prém a të djegun. — *do poça Vrake*: K. X, 332.

250-260 *serdár*: K. I, 279. — *falli i pat hecë marë*: fati, paralajmimet qi bajnë dijset (gabelicat). — *haxhí*: besimtari musulman, qi në jetën e vet âsht qenë në Mekë. — *teqe*: mugade bektashijsh me baballár të vetin. — *Bullat... në kaurrí*: turkinat, musulmanet... nder kristjanë.

Por qi, i mjeri, zâ mbas sodit,
Shtangue shyt aj terthuer podit,
S' mund do t' bâjë, besa, mor' shokë,
As me trêmë do cirikokë,
Kur m' skep zêmren t' hîjn m' i a çokë...
Qaj Dodë Prêçi bajraktari:
Po i pret Shkjét si pritet bari:
Burrë mâ i fortë s' bâhet Shqyptari!
Nana e Llazos n' at sŷ malit:
Qyqja, bír, si i bâhet hallit
Qi ti mue m' ké ndollë n' ushtrí
E tash fíll, qe, dy djelm t' rí,
Në çakçirë e në xhurdí
Kan msŷ m' çeta t' Malit t' Zí.
Se kush janë, tobe, n' e die;
Veç ka' i shof si kan marrë turr,
Si po hidhen curr më curr,
Kish me thânë se jânë kulshedra,
Mos me i rrxue pushka as gopedra...
Prite Zot! me u dalë per ballë,
Pse, kercuna, t' perpîjn gjallë!
Jo qi mâ m' pushkë e m' tagan
Nuk të lânë me lypë aman:
Ki'n me m' prû mue ditt e kobit.
Ah! mallkue, po, njaj bír robit

260-265 *m'i a çokë*: me i a sqepue, me i a hangër me sqep.
270-280 *Në çakçirë e në xhurdí*: në tirqë e kapotë-gjyse, leshit, me thakë, jakë e mangë të shkurta. K.VI,10. — *kulshedra, gopedra*: K. V, 404· XVI, 501.

Qi mâ i pari mbí ket dhé
Qiti gjinden n' luftë me u pré:
Shka nuk bâjn ujq as shkerbé.
Atê, po, at zêmer-carâ
Vetë kulshedrat e kan llâ,
Q' se, prej epshit me shkelë m' tjerë,
Me rrmye gjân e huej pa nderë,
Nuk pat dert per nana t' mjera,
Qi nper luftë t' i thate vera,
Dhîma e fmîs zêmrat t' u a kpuse.
Mirë po thue, besa, moj nuse,
Por shka t' bâjsh nuk ké n' ket pûnë:
Me qindrue t' duhet perdhûnë:
Me bâ zêmren mije lisit;
Pse edhè jé ti 'i grue prej fisit:
Malazeze sokoleshë:
Vashë, si motit, trimëneshë:
Qi per Fé ti e per lirí
Msue ké kênë me dalë n' ushtrí,
Me lidhë varrët e djelmve t' ue,
Me u dhânë zêmer, me i trimnue
Krena Turqish per t' shkurtue.
Mos t' lshojë zêmra, pra, as n' ditë t' sotit
Ke thânë paska kênë prej Zotit,
Me mbetë ti nanë e pa djalë,
Zêmra me t' u thá per t' gjallë.

285-290 *zêmer-carâ*: zemer-shkrep, z. gúr. — *e kan llâ*: K. II, 23. — *prej epshit*: nga prirjet e shrregullueme.

295-300 *mije lisit*: palci (pjesa mâ e forta) i lisit.

Se mana, moj nanë e mjerë,
Keq po m' vjen zêmren me t' therë,
Por tý djali të ká mbetë,
E faj'n, thom, se e ké ti vetë:
Ke sokol djalin kish' rritë,
Mos me zânë trimi kund n' pritë,
Mos m' i u shmangë trimi rrezikut,
Por per ballë me i dalë anmikut
E me tê në log me u pré,
Si me kênë s' dyti tue lé;
Thue se trimit shkallma rrfé
Kryet s' i a rrokullon nper dhé.
Prandej, kur m' tagan Malcija
Ajo rrâni, si duhija,
Njaj yt-bír, Llazo Gavrani,
Njâ as dý djali s' i a bâni,
Veç, si gjarpni nalt prej bunget,
T' flakuroi jashta nji cunget,
Per mbas s' cilles vend kisht' zânë,
Pa i a dá m' «zdragushë» tue dhânë
E t' u duel Lekve në ndesh,
Hapu, zmbrapu nper bushnjesh,
Kê pa krye, kê lê pa vesh,
Me at tagan, me at armë besnike,
Qi me gjak kurr nuk po u ngike!

320-330 *shkallma rrfé*: shpata rrufé. — *prej bunget*: nga landa e bungut, qarrit. — *zdragushë*: pushkë, armë serbjane. — *duel Lek. në ndesh*: u duel malsorëvet per báll. K. I, 82.

330-335 *nper bushnjesh*: shkurre, shkorre, vend bushash.

Me pasë pá, veç, moj fisnike,
Se s' di kush, jo, me t' kallxue,
Se me ç' turr djali t' kje lshue:
Pelivan e trim drangue!
Preu nder tjerë, po, i biri i botës
Dedel Bubin t' Bub Keçotës,
N' atà Pelajt nji mâ të mirin,
Mandej prete njat Ujk Mirin:
Nji të Vukel, burrë belá,
Qi t' kisht' shitë moter e vllá,
Kund n'ndo'i pare po 'i kisht' rá:
M' but e m' vesh kryet i a ká çá,
Derdhë i a ká krejt trût perjashta:
Si grreç kjumshtit i mbet rrashta!
E, si aj ujku, qi msŷn ftujen
T' âsht lshue djali prap m' Kolë Cujen
M' njat Kolë Cujen n' «kacaturrë»:
Sá per sŷ, pêsë pare burrë,
Por, per zêmer e gajret,
Mos me e trêmë as Knjazë as Mbret
Kin' aj kryet ktij m' i a shkurtue,
Dhantí Knjazit me ja çue.
Kur, pa pritë e pa kujtue,
Qe po msŷjn dy djelm të rí:

340-345 *Pelajt*: lagje e Grudës. — *Nji të Vukel*: nga Vukli: fshat nga fiset e Kelmendit, me të cilin kufizon.

345-355 *Si grreç kjumshtit*: si matare, kungull qumshtit. — *ftujen*: edhin femën nji vjetet. — *kacaturrë*: K. XV, 78. — *pêsë pare burrë*: kurrgjâsend, mos me t'a mbushë synin.

Në çakçirë e në xhurdî:
Njatà vetë qi, m' at sŷ malit,
Tuj ankue hallin e djalit,
Tý t' u bânë se jânë kulshedra
Mos me i mârrë pushka as gopedra;
Por qi s' janë, jo, dý kulshedra,
Veç se po, besa, moj Jane,
Dy drangoj të lemë njaj nane,
Mos me i pré shkallma as tagani:
Bec Patani e Çul Patani,
Qi kah rrânë atij mejdani,
Kah lshuen turrin m' çeta t' Knjazit,
Thue, dyndë deti prej tallazit,
Po plandosej kund ndo 'i shkrepit:
Kaq pre' atij të madh gazepit
Atŷ u dha krisma e rropama,
Atŷ u ndez lufta e degama,
E t' ushtoi zhurma e potera,
T' u çue plûhni e t' u çue era:
E t' u thyen krenat si poça,
E t' me'n shyt burrat kaprroça,
T' u dermuen, heu! do djelmoça
Do djelmoça si taroça,
Me i u dhîmët gurit e drunit,
Jo se mâ nanavet t' veta,
Qi i ki'n rritë me gjak të zemers.
Ah medet per Nesh Jovanin!
Ah kukú per Nikë Stjepanin!

375-380 *degama* K. II, 19. — *kaprroça*: të lidhum e të fortë.

Mjera nânë per Gjokë Serdarin!
Qyqja moter per Llazarin!
Nuse zeza per Todorin,
T' cillit hapë, besa, krahnorin
Me tagan Beci i a ká:
Si edhe kryet ky i a ká çá
Njatij Gjuros, qi per Shkjá
Sho'in mâ trîm kund s' i a kam pá.
Atŷ, po, n' at paçariz,
Mbet yt-bír, ofshe! m' nji driz:
E preu Çuli per mjedis!
Eh! mo', Zot, mâ keq per né,
Qi na rá kjo namë-rrfé:
Mos me mûjtë Shqyptarë e Shkjé
Me bâ hije bashkë mbí dhé;
Por me u vrá e por me u pré,
Kudo atà me i qitë neshtrasha.
Por ç' kan malet qi po ushtojn?
Por ç' kan prrojet qi gjimojn?
Shka vrân vetllat Mark Milani?
Thonë ká msŷ Rrushman Hasani!
Njeky Rrushi, 'i shpatë e gjallë,
Dredhun shallin rreth per ballë
Vjerrë «martinen» per nen krah,
Kthelltë kuburet rrasë n' sylah,
Edhe priçet mbathë per kâmë

395-405 *paçariz*: të perzieme. — *m'nji driz*: më nji çufërr, ferrë. — *neshtrasha*: K. VI, 102.

410-415 *martinen*: *sylah*: K. XIII, 25; II, 43. *priçet*: opangët e grisuna a të harrnueme.

Per mnderë tue kercnue me dhâmë,
Tue lurue, tue turfullue
Si kulshedra neper kneta,
Ká lshue turrin mbí do çeta
Mbí do çeta t' Malit t' Zí,
Thue se gjallë do me i perpî.
Lum per tý, o ti Zot i lum!
Ç' i ka vû ktij buza shkrum,
Ç' i ka hypë vneri nder sŷ
Kur mbí Shkjé trimi ka msŷ.
S' po e ndalë gúr, nuk po e ndalë shkrep,
Po i kcen prroskat kep më kep,
Po i pret gjinden per gazep;
Edhe trimi n' gjak âsht lá,
Idhtë me Shkjé tuj u perlá,
Kê tue pré, kê krés tue çá:
Qi me sŷ ti t' a kish' pá,
Besa, 'or probe, t' kisht' hî mndera.
Ç' t' u perpushen Shkjét m' at hera,
Edhe m' shpinë atij ç' jânë lshue,
Me tagana n' dorë shterngue;
Por jo kush atij m' i u afrue
E m' tagan me sjellë per s' ngiatit;
Pse, ka' i epte Rrushi shtatit,
Me nji hije malukatit,
Friget Shkjét u derdhshin shpatit:
Si ato dejkat, qi lshue m' shpinë

420-425 *prroskat*: prrojet e vogla.
435-445 *malukatit*: perbindshit. — *dejkat*: zogjt shtegtarë si da-

Ndonjâj orrli-gjeraçinë,
Para e mrapa n' ajr tue lvitë,
Plym shkojn shpendin tuj e nzitë,
Por kurr teper, jo, m'i u avitë;
E kur ky t' a msŷj ndonjânen,
Ato t' gjitha mârrin ânen
Edhe derdhen nper ajrí,
Si ajo hjedha lshue flaurí.
Proh, ti o Zot! Rrushi ç' po hidhet,
Se ç' po hidhet, ç' po permlidhet,
Se edhe toka fort po dridhet,
Kah po lshon turrin mbí Shkjé,
Kah po i hjedhë krenat nper dhé,
Si t' ki'n kênë kokrra bastanit,
Tue i plasë zêmren Mark Milanit.
Mark Milani, pika e djalit,
Ndêjë kundruell m' at vetull malit,
Kur ká pá aj sa djelm nanash
Shyt po i jitshin m' at log Zanash
Ká qitë t' madhe e ká bertitë:
A thue nana 'i djalë ka rritë
Ká rritë nana 'i djalë si motit,
Xheverxhil e flakë agzotit,
Qi me u lshue nji herë m' tagan
M' at kulsheder, qi aq zalldan

---

llëndyshat (*Apus apus*). — *Plym*: grumbull.

445-450 *Si ajo hjedha lsh. flaurí*: si të hjedhunat e drithnajevet qi dliren n'érë.

460-470 *Xheverxhil e flakë agzotit*: pjesë perbâse (nitrat) e ba-

Po m' u nep ushtarve t' mjerë,
Kê tue pré, kê prap tue therë:
Tue m' i bâ kortarë per krraba!
Pasha armët, qi m' i la baba,
Paçë me i vû nishan në ballë
Paçê me e bâ krushk e kumarë
Dý kubure paçë me i falë:
Dý kubure shkrî në Shkoder,
Larg me i vrá ato koder m' koder
Mos m' i a pasë kurrkund «zdragushës»
Armë të ngrîta dore s' «Tushës»,
Dymdhetë qese me u bâ pari:
Krejt kandakut t' lame n' ari.
Mark Milani kshtû ka thânë.
E ka ndie nji Rahovnjânë:
Qaj Mil Spasi, trim si Zânë,
E ká ndie, edhè fulikare
N'p'r ato rrege e n'p'r ato qare
T' ka marrë hov, si aj derri i eger,
Qi m' kê t' hasë veç t' a bân fleger
E t' a shkyen, po, me do dhâmë,
Kuk turînit ngerthye 'i pllâmë.
Fort âsht dridhë toka nen kâmë,

---

rutit, K. I, 80. — *kortarë per krraba*: copa, copa per çengela — si mishin... —

475-480 *dore s'Tushës*: farketár i permendun nder rapsodí tona. *dymdhetë qese*: çmin i naltë, mbasi qesja kishte 500 grosh. — *kandakut*: K. I, 374.

480-485 *rrege... qare*: neper tokë të pápunueme e bungaje. K. III, 54. — *t'a bân fleger*: t'a ban copë copë, paçavër.

Fort flakue i ká n' dorë tagani
Kah ka msŷ drejt kah Rrushmani.
Se ç' âsht gzue qaj Mark Milani,
Se ç' âsht hjedhë qaj Dash Galani:
Dash Galani se ç' âsht hjedhë
Se edhe shkallmen ç' e ka dredhë,
Fíll tue msŷ kah Mili i Spasit
Si ajo ulkoja krés s' Bishkasit;
Si kurr turrin t' mos kisht' lshue!
Shkjau pse atê t' a ká shkurtue,
Kryet per tokë t' i a ká rrokllue,
Edhe nusen t' i a la shkret,
Me bâ vaj, me bâ medet,
Si ato qyqet në shkorret:
Kisht' kênë Shkjau 'i drangue i rí,
M' sisë t' kulsheders llâ kerthî!
Jo, po, Shkjau drangue kisht' kânë
Ke pa krye âsht gjindt tu 'i lânë
E tue i lshue dekun m' bushnjesh
Sa kush para po i del n' ndesh.
Edhe trimi dert s' po ká
Pse n' gjak gjinden âsht tue i lá,
Zêmra nanash pse âsht tue thá:
Atij giatë veç se âsht tue i shkue
M' at Rrushmanin pa tokue:
Pa tokue m' Rrushman Hasanin
Per t' a dá me tê mejdanin,

495-505 *krés së Bishkasit*: K. XVI, 152. — *në shkorret*: vend shkurresh. — *llâ kerthí*: rritë si i vogël, si çilimí.

Per t' a vû më ballë nishanin,
Per t' i njitë kuburet n' brez,
Qi atij Marku burrë kermez
Folë i a ká me besë e fé,
Po mujt kryet Rrushit m' i a pré.
Kur, qe, dyndet qaj Kolë Cuja
Lshue musteqet si dý duja
Edhe vrap, porsi langoni,
Neper záll e gur t' nji prroni
M' shpinë Míl Spasit zhgjetë ká lshue,
Per t' a pré, per t' a shkurtue,
Shokët e vet aj per t' pague,
Si prej Zotit s' kisht' kênë shkrue;
Persè Shkjau tek e ká pá,
Ashtû vrap prronit tue ngá,
Nji carâ n' dorë ká perlá
E tue ulrue si bishë Parûnit,
Me tê i metka shi kupës s' giûnit:
Pak gjâ ashtin pá i a thye.
Briti Kola sa pat n' krye,
Edhe âsht purë e rá per tokë,
Me t' dý duert giûnin ká rrokë,
Tue gjimue, tue kqyrë per shokë;
Pse mâ ngusht vedin mbí dhé

515-525 *burrë kermez*: burrë i kuqlemët. — *si dý duja*: si dy duejë: bangat e gjethit, me të cilat mbulohet mullari. — *porsi langoni*: K. III, 155.

530-535 *ká perlá*: ka rrokë, ka mârrë. — *bishë Parûnit*: nga bjeshkët e Parunit, në veri të Shkodrës mbi Rrjollë (m. 1710).

S' e kisht njoftë se kishte lé:
Kurr s' kisht' rá n' nji asì zalldani.
E ka ndie Rrushman Hasani,
E ká ndie edhè njoftë në zâ.
Atŷ n' ndihmë trimi i ká rrâ,
Vrap e vrap si katallâ:
Hidhen gurt, po, tue vringllue,
Mbí Shkjá turrin kah ká lshue.
Si 'i larosh, qi, hekrash pshtue,
Kerleshë qymen shpinës per mnderë,
Zhgjetë t' u lshohet qêjve tjerë,
Me ta haju edhe perlaju,
Dboju shtekut e hendekut,
Tuj ungruem e tue cingruem,
Hikin qêjt nper prroska e lamë,
Shtangue bishtin héll nder kamë:
Njekshtû Shkjét n'p'r at log mejdanit
Hikin podit, derdhen planit
Para ushtimës s' Rrushman Hasanit,
Qi po lshote m' Mil'n e Spasit,
Si kulshedra Lqênit t' Shasit,
Si ajo rrfeja e krés s' Bishkasit.
Fort âsht trandë qaj Mili i Spasit,
Kah Rrushmanin shef tuj ardhë,
Se edhe buza atij ç' i â zbardhë:

545-555 *larosh*: qen hekurash i larmë — *Shtangue bishtin héll nd. k.*: baras me K. VI, 433.

555-560 *Lqenit të Shasit*: liqê afër qytetit të vjetër të Shasit, në Shtojin e Ulqinit, jo larg fshatit Kllezën,

Por se shmangë nuk e ká kamen.
M' njanen í shpervjelë dollamen,
Atŷ trimi ká ngujue,
Me tagan në dorë shterngue:
Si njaj derr, qi poshtë-perpjetë
T' a kenë ndjekë langojt e letë
Shpat më shpat, zabel m' zabel,
Edhe t' shofë se shtek s' i del,
Me pshtue sish, me u strukë në breshtë,
Kund m' ndo' i lak, kund m' ndonji kreshtë
Sŷnin gjak, turî'n n' ajrí,
Tue turfllue me shum mëní,
Zên aj vend e rrin e pret,
Qi t' i hudhen hasemt nget,
Per me ta, mandej me u rrue
Fyt-a-fyt, me u laskarue,
E me mbetë a se me pshtue.
Kur ja behë, qe, Bec Patani,
Ballin gjanë si fushë mejdani,
Vetllat zí si penda e korbit,
Sŷnin zjarm si flakë agzotit,
Si ajo rrfeja neper rê:
Dredhë mustakun kacadrê,
Shtatit ardhë porsi harbija,

565-570 *M'njanen í shpervjelë dollamen*: çue doll. në njanën anë të trupit (në kryq).

570-580 *breshtë*: pýll me bredha — *lak, kreshtë*: luginë: korríz mali. — *me u rrue*: me u perlá, me u kacafytë .— *me u laskarue*: me u shkye.

585-590 *mustakun kacadrê*: K. VII, 114. — *harbija*: K. IX. 229.

Gishtat drejt porsi namlija,
Veshë e mathë, edhe shterngue,
Trim i çartun lé drangue,
Me kulshedra aj me luftue:
Mik me t' huej e vllá me shokë,
Nuk i bite, fjalë më tokë
Si hynér qi e kisht' falë Zoti:
Burrë si burrat qi ishin motit:
Njimend nip i Gjergj Kastriotit.
Ky pá paska Mil'n e Spasit,
Ke flakue ka njatij rrashit
Edhe rrâ ká nder malcorë,
Me tagan shterngue në dorë,
Sikur merr pjalmi me borë;
E ká pá por njoftë s' e ká,
Veç se Shkjá si ç' do nji Shkjá,
M' tê edhe trimi ká marrë turr
Shtek më shtek e curr më curr,
Dér qi ardhë ká e dalë n' at záll,
Kû njaj Mili shpatë e gjallë,
Idhtë në dorë shterngue taganin,
Per me u ndeshë m' Rrushman Hasanin:
Por si pîtas, ftyret zbé...
Ballë per ballë me tê me u pré.
Tek e shef Beci atê e njef,
Edhe turrin vjen tue e ndalë.

— *Gishtat drejt... si namlija*: si tyta, gypi i pushkës.
590-595 *Si hynér*: porsi pajë nusesh, të hieshëm, të bukur.
595-600 *Edhe rrâ ká...*: âsht lëshue, âsht hudhë ndër...

Ki'n pasë kênë miq e kumarë,
Gjakun bashkë edhe ki'n pí
Do vjet para në Mal t' Zí,
Kur njaj Beci n' shpí i pat shkue
Bashkë me Çulin, per me i pshtue
Duhís s' Mbretit, qi u kisht' lshue
Pare t' madhe m' shpinë, me i zânë
Gjallë a dekë, laik me u dhânë,
Per njat t' ngratin mor' Bymbash,
Qi kta e lshuekan laradash
Atjè n' Lesh, e e bâkan dekun.
Çuli e Beci, shkrel prej Bzhetet,
Ki'n pasë kênë dy hasem t' Mbretit,
Qi kurr dá s' i a ki'n gazepin:
Herë the xháden, herë pre telin,
Gjuej zaptít, nizamin vraja,
Nis degame kot se i'n gjallë
Me spahí e me myltazima:
Hasharí, djelm kapisuza,
Kahdo shkojshin, kahdo vîjshin
Dy gur njitë kund nuk i lîjshin.

615-625 *Duhís s' Mbretit*: mënis, furís së Mbr. — *laik me u dhanë*: me u dhanë ndeshkimin. — *Bymbash*: oficjér i naltë, major. — *laradash*: kulihum, e rrotulluekanë. — *n'Lesh*: në qytetin e Lezhes.

625-635 *zaptít, nizamin*: policín, ushtarin. — *degame*: K. II, 19. — *spahí e myltazima*: kalorës i ushtrís tyrke e tagërmbledhsa. — *Hasharí djelm kapisyza*: të praptë, djelm kryekcyem. — *Dy gur njitë... nuk i lîjshin*: s'lêjshin gjâ pa bâ kahdo u shkelte kamba (*kund*).

Prandej Mbreti dhânë kisht' êmer,
Gjallë a dekë, të dy me i zânun.
Edhe n' Shkoder Vali Pasha
Çon e thrret njat Ali Qorrin,
Njat Bymbashin e Dauletit;
E ngerthye vetllat m' shtek t' ballit,
Kshtû nisë idhtë aj me i ligjrue:
Pa ndigjo, Bymbash i Mbretit:
Nji turk dini ti mos kjosh,
Ramazanin e njinosh,
Kurr bajramin mos e gzosh
E haram t' kjoftë buka e Mbretit,
N' kje se ti dér neser mbrama,
Si t' fillojë dielli me marrë,
Gjallë a dekë ktû n' hyqamet
Nuk m' i bjen t' bijt e Patanit,
Qi aq zalldan halís po i apin
M' «tyrbe» t' Lezhës e m' Kalá t' Shkoders.
Ali Qorri m' kambë âsht çue,
Mirë âsht veshë, mirë âsht shterngue,
Mirë dorín e ká shilue,
Edhe m' shpinë a' i ká këcye:
Fíll per Lesh rrugen ká msŷ:
Ká msŷ rrugen me t' mdhej hapa,

635-640 *dhânë k. êmer*: kishte urdhnue. — *Bymb. e Dauletit*: K. II, 32.

645-655 *n'hyqamet*: në zyren e shtetit, në duerë të shtetit. — *M'tyrbe t' Lezhës*: që merr nga vorri i mrekullueshëm (per musulmanë) i L.

655-665 *Mirë dorín e ká shilue*: e ka gatue kalin e kuq të shalës.

Me treqind sejmen permbrapa.
Kur kan rá atjè kah xhamija
T' fortë idhnim ká kapë Alija,
Se fort hjedhë âsht «shah» dorija:
Shkrepë kalldrami zjarm e shkndija:
Çudë po bân qaj Kajmekami.
Para e mbrapa i shkon nizami:
Çudë po bân, me pvetë ká çue:
Ti, Bymbash, kah don me shkue?
M' at ânë t' Drinit, n' kjoftë gjikue
M' at ânë t' Drinit m' trap të Lezhes.
Fort po i bín ushtarët trompetës:
Ká mârrë gjamë Kodra e Marlekës:
Se ç' ká ushtue ajo rrânxë e malit.
Thue, âsht dyndë deti prej tallazit.
Nisë janë topat prej Tivarit,
Per me u rá bijve t' Patanit.
Nana e Becit del në derë,
T' dyja shplakët tue rrahë p'r 'i herë,
Ká lutë Zot e Shêjt Shna Ndue:
Dilni, bre, se jem t' rrethue!
Kur kan dalë t' bijt e Patanit,
Si dy arí prej bigës s' njaj planit,
Se ç' i a njiten Ali Qorrit
Me dý plume m' drrasë t' krahnorit,
Tue e hjedhë shakull n' mes t' oborrit;

— *Me treqind sejmen*: me treq. djelm mbas vedit, roje. — *shah*: thik perpjetë. — *Kajmekami*: nenprefekti.

680-690 *Si dy arí prej bigës s'njaj planit*: si dy harusha prej shpe-

E nper flakë t' pushkve t' taborrit:
Kan marrë shpatin tue flutrue,
Dér n' vá Bèlaj qi kan shkue,
Kû atà Buenen kan kalue,
Edhe dalë kan n' Mal të Zí.
Fíll Mil Spasit vojtë kan n' shpí.
Edhè Mili pritë i ká,
Bukë e krypë me ta tue dá,
Porsi pasë t' i kishte vllá.
Burrit t' mirë kurr nuk i âsht ndalë
Pushka, sofra, e fjala fjalë.
A m' rrêjn sŷt a jé ti, probe,
Milo Spasi?... se un qi, tobe,
Nuk kam mûjtë kurr m' e mendue
Se ktû m' tý kam me u tokue:
Nsá po grîhemi n' mjet vetit,
Si ato bishat e shkorretit:
Bec Patani po pëvetë.
Jo, po, Milo Spasi vetë
Jam, lum Beci, probatimi
Po ja kthen: n' míll edhè trimi
Qet taganin m' gjak perlye.
I â avitë Beci e t' dy krye m' krye
Janë falë trimat. Po si jé?
Si t' ká shkue moti n' at dhé?
Si i ké robt e gjân e gjallë?

---

llës. — *t'taborrit*: K. VI, 90. — *Dér n'vá Bèlaj*: vá mbi lumin Buenë, ndermjet Rrushkullit e Pentarit.

700-705 *bishat e shkorretit*: bishët e pyllit. — *n'míll*: në kllef.

Po e pëvetë Beci me mâll.
Gjallë me frŷmë e sa me thânë,
Fjalen Mili at herë ká zânë,
Ngerthye shllungë do vetlla t' trasha.
Veç sa mirë m' qiti neshtrasha
Me t' hasë sot, qi tash kahmot
Kam dishrue, manà, me t' pá,
Si me t' pasë treqind herë vllá!
Thue, me pá tŷ a t' ka tokue
Si 'i balosh, hekrash shlirue,
M' nieri t' huej lshon si i terbue,
Thue po e bân kortarë-kortarë,
Kur t'a shofë vetun tue ardhë:
Ndersa, kur ktij t' i dalë para
Zoti i shpís — miku a kumara —
Per me i prî m' e çue te shpija,
Baloshit i shuehet mnija:
Edhe turrin aj tue ndalë,
Lehtas bishtin tue e luhatë
T' huej't i avitet dalkadalë,
E, si 'i herë t' a ketë njuhatë,
Trok m' trok para vetë i prîn,
Si t' isht' klysh ase kalinë;
Njekshtû, po, Rrushman Hasani
Kur ká pá se Bec Patani
Me at Mil Spasin faqe m' faqe

715-720 *neshtrasha*: K. VI, 103.
725-730 *tue e luhatë*: tuj e luejtë në shêj dashunije.
730-735 *E, si 'i herë t'a ketë njuhatë*: si t'i ketë mârrë erë.

N' mndyrë t' kanûs s' Maleve âsht falë,
Turrin trimi atŷ e ká ndalë:
E lavjerrë ato musteqe
Toje toje e leqe leqe
Toje toje dér m' sylah,
«Huten» vjerrun per nen krah,
Llanës per s' t' gjatit tue i shkue gjaku
Sŷnin zjarm, po, sa taraku,
Taganin ká qitë në míll,
Edhe trimi ká shkue fíll
Kah Mil Spasi e doren shtrî,
A jé burrë? si në habí
I thotë Milit — T' paçim, burrë!
A po mahe? si t' u ngurrë
I a pret shkjau e pîjtas ngeci
Se ti, Rrusho, po zên Beci,
Njeky â 'i probatim i êmi,
Milo Spasi, qi n' Rahovë
Marë i hecë pushka e kuvendi,
Edhe vrá ká turq manova,
Si me gjuejtë poça a katrova:
Jo qi atje në Mal të Zí,
Shka â Shqyptár e kryqalí,
T' a ká ndihmë e krah të djathtë,
N' bukë e n' krypë, e n' besë të burravet.

740-745 *sá taraku*: sá kau, taroçi (Zadr.).

750-760 *pîjtas ngeci*: ngeli i pîm, mbeti i p. — *n'Rahovë*: fshat afer Titogratit (Podgoricës). — *turq manova*: K. I, 105.

760-765 *N' bukë e n' krypë e n'b. të burrave*: në mikpritje (so-

Se un e Çuli, kur në Lesh
Patem vrá njat Ali Qorrin
E i pá'm rá Mbretit hasí,
Fíll kem' dalë e vojtë n' Mal t' Zí,
E per mik ktí i kemi shkue
Trí vjet rresht n' shpí i kemi ndêjë:
Bukë e mish, rakij e vênë.
Shka ká thanë Rrushman Hasani ?
Manà, prá, ti 'or Bec Patani,
Mik të mirë na paske zânë:
Se edhè ashtû âsht si jé tue thânë,
Q'se trimi aq kthelltë kênka shtŷ
Idhtë taganat tue shkelzye:
Gjylja e plumja rrih pa prâ.
Sa per kaq s' do me thânë gjâ,
Milo Spasi po ja kthen
Per t' giatë t'lumit poshtë rrmen
Edhe kunglli: pse kurrneni
I a nep t' shtŷmen: veç se rendi
Atí i vjen, besa, dikúr,
Per ndo 'i rrâjçë me u thye, a m' ndo 'i gúr.
Atŷ at herë shqekut t' xhurdinit
Merr e zier Rrushi kutín,
Ka 'i duhan edhe e kan pshtjellë:
E, ndersa Beci po shkrepte,
M' gúr m' unuer, Rrushi po i thotë

---

fër) e besë të mikut. — *Mbret. hasí*: n' anmiqsí të mbretit.
775-785 *rrmen*: rrjedhë. — *kurrneni*: rrjedha, kulmi i ujit. Vro frazen: kungulli s'shkon gjithmonë mbi ujë. — *shqekut t'xhurdinit*: xhepit të brucit (Kurvelesh).

Mil Spasit: Ka Zoti 'i djalë
Nja trí vjetsh, qi atje te shpija
Asht kah m' rritet. N' kje se i Lumi
Ká premtue, qi shndosh me krye
T' skapullohna kso potere,
M' a don hatri, qi ti m' Shkrel
T' vîjsh e djalit t' m' i a mârrsh flokët:
Po kam qéf me t' bâ kumarë.
Per ket besë edh' un t' kam ardhë,
Po i pergjegjë i rahovnjani;
Edhe zier revolen brezit:
Nji revole Karadakut,
Me «pêsë numra», qi mâ e fortë
S' bâhet pushka: e falë Rrushmanit
I a ep, me namlí prej vedit,
Rrushi at herë nji pip argjanit
Atí i fali: pip telishit,
Me 'i çilibar m' tê sa i voe,
Hollë punue në trajtë t' nji gjarpni
Leqe-leqe, prej t' permendunit
Kujunxhí, Tuke Jakova:
Pêsqind grosh tanë pare n' dorë.
Mandej Becit merr e i thotë:
Ndigiò, Beco: prîj tash mikut

785-790 *Ka Zoti 'i djalë*: në vend qi kam nji djalë. — *t'm'i a mârrsh flokët*: per t'a bâm kumarë.

795-805 *Nji revole Karadakut*: nji revolver malazeze. — *Me pêsë numra*: me pêsë fyshekë. — *me namlí prej vedit*: me tytë, grykë, prej vedit. — *pip telishit*: pip të veshun në argjant. — *Me 'i çilibar*: me mollë qelibarit.

Edhe tej llogoresh s' ona
Qite shndosh. Hajdni: udha e marë!
Edhe u dán prej shoqisho'it:
Beci e Mili drejt Sutjeskës
Merr Rrushmani lakut t' bjeshkës
Sŷnin zjarm si zharri i eshkës.
Zot, ç' piskati njatij malit?
Rrustem Uka, djalë i djalit.
Rrustem Uka n' Qafë-Hardhí,
Me nja treqind djelm barí,
Ká zânë pritat Malit t' Zí,
Mos m' e lânë me dalë n' Gucí.
Kur, qe, atŷ po i shkueka zâni
Se n' Sutjeskë po bâhej nâmi,
Tue rrahë topi edhe havani,
Ka' e rrethueka Mark Milani,
Me taborre t' Karadakut:
Rrjedhë der m' giû aj shkulmi i gjakut!
Rrustem Uka m' kâmbë âsht çue,
Der m' Sutjeskë ká fluturue,
Me treqind sokola malit,
Pak gjâ dielli pa prendue.
Kur ka dalë m' at vetull malit,
Ká britë t' madhe Rrustem Uka,
Sa qi ushtuen male edhe suka:
Ngul, Malcí, bre, se t' a rrina,

805-810 *Edhe tej*: pertej. — *lakut t' bjeshkës*: korrizit të bjesh. — *si zharri i eshkës*: si zjarmi i qymyrit, i cili perdorohet në farkë.

835-840 *Ngul... se t'a rrina*: ndalu, pritëm se t'a arrijta..

Me treqind e sa «martina»!
Edhe trimat n' luftë janë hjedhë,
Porsi breshni mbí vêshtnajë,
N' dorë taganat idhtë tue dredhë
«Hutat» n' dorë t' u ndêjë tymtajë.
Se fort lamsh trimat janë pshtjellë!
Se shum krenat dheut janë mjellë!
Shum perplasë janë gjindja rrahit,
Kush cur veshit, kush cung krahit!
Gjaku rrkajë ç' po rrmen giatë podit!
Ç' t' i zên sŷt tymi i barotit,
Si veç falë i kjoshna Zotit!
E t' u dha gjâma e ulurima,
Vrrima, brima e bulurima,
Kah janë ndeshë trimat me trima;
T' bumbulluen top e havana,
T' shungulluen «huta» e shejshana:
Thue po shâmej Haramija,
Vizitori e Metohija.
Veç desht Zoti e prendoi dielli,
E u shkref lufta atŷ nji filli,
U dán çetat palë e palë,
Edhe hâna nisë me dalë.

840-850 *mbí vêshtnajë*: mbi vneshta. — *Hutat... tymtajë*: nga flaka e tymi (timi) qi u del prej gryket. — *krenat dheut janë mjellë*: janë lëshue aty-këtu si lëshohet fara. — *cur veshit*: me vesh të prém.

855-860 *Metohija*: mal e rrafshnaltë e Vermoshit. — *E u shkref lufta... nji filli*: fíll mbas prend. të di. mêni, pushoi lufta.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Njizeteparë

NDERMJETSIJA

ARGUMENTI

Pershkrim i hollsíshëm dhe i gjáll i lâmit të luftës: gjak, krena të këputun, gjymtyrë, trupën të dekun, të varruem, kësula e kapica të tretuna, huta e novica të lanuna shkret, shkrumb e flakë. Poeti lypë me sŷ P. Gjonin dhe e gjên te Pasha në mledhje me Krenë e Bajraktarë të Malevet, kah parashtron gjendjen e mjerueshme të luftës e nevojën e ngutshme të nji armëpushimit per të vorrue të dekunt, per të sherue të varruemët dhe per t' i bájtë nder mbrapavija. Fjalët, me urtí, të Sherbëtorit të Zotit nxanë vend nder të pranishëmt dhe Pasha vetë e ngarkon Misionarin e Paqës, të paraqitet tek Mark Milani per t' i lypë edhe atij pëlqimin. Frati ven nji rubë të bardhë në shkop, dhe shoqnue prej rrogtarit, qi s' i dahet, niset per logun e Malazezvet. Në vín anmike u njofton rojevet qellimin e takimit me komandantin e tyne. E lanë të kalojë. Kapet te shatorrja

e Markut, i cili e pret bujarisht dhe i a ndigjon fjalën. Bindet, veç, i malaziasi se si nji Frat katholik mund i bâhej ndihmë Turkut, tuj lanë mbas doret kryqalít sllavë dhe Knjazin e tyne, qi, së mramit, ishte edhe ai gjysë Shqiptár. Meshatari lên per nji herë në heshtim pergjegjen, dhe, mbasi puna e të varruemvet s' pritëte, i lutet Komandantit trim per armëpushim. Mbasi nxierr këta, i difton Kreshnikut shkjá se në Shqipní Priftën, Hoxhallarë e Fretën, turq e të krishtenë janë njâ para Kombit e anmikut. Edhe nji paralajmim i kandet me i a shtî në vesh Mark Milanit: âsht parakumtimi i asajë dite, kur Shqipnija ka per të dalë në vedi, ndërsá Mali i Zí ka per t' u perpî nga Serbjanët. Dahet Françeskani nga logu malazias dhe armëpushimi fillon në të dyja anët. Meshatari nget nga logu në log per t' i u gjetë pranë atyne, qi në çasin e mramë e lypshin, per t' u rahatue me Zotin; ndersá Nikë Gjoni, me tê, kujdeset per mjekime.

Nderkaq Bec Patani tërhiqet me njizet shokë dhe hajnisht merr rrugën per Mal të Zí. Mbas shum rruge kapet tek nji kullë, rrethue me ara, kopështije, vathë gjâsh e koteca plot. Lehin qêjt e vathit dhe tërbohen nder hekura. Beci dijte mjete magjistore per t'u a mbyllë gojën. E i a del. Hîn kaletas në hajat, ku flente bariu plak, dhe e lidhë e i turon gojën. Zgjedhin në tufen e gjâs pjesën mâ të miren dhe, tuj vû plakun përpara, fillohen per kufinin shqiptár. Si kapen në vend të sugurtë, e lëshojnë të malaziasin tuj e porositë qi, të këthyemen, të i kallxonte Knjazit per shka i kishte ngjá m'atë ditë. Nder këto fjalë qe se nga pylli u del perpara nji djaloç nga Mirdita, tanë i laskaruem e dihatshëm prej turrit. Ai kishte pasë hikë nga çetat malazeze, mbasi per shum dit u kishte pasë bâ shërbim, me zort, tuj u bájtë ushqim në vín e luftimit. Kumarë i Bec Patanit, djaloçi, ep kumtin se ushtrít malazeze shi atë natë ishin qenë bajtë kah Nokshiqi. Lajmin e papritun i a dergojnë Ali Pashës e Krenvet t' ushtrís shqiptare, të cilt me nji herë fillohen per Nokshiq, tuj lanë në Sutjeskë Prel Tulin per roje.

Amanet, o mori hânë,
Ti qi e vjeter ké qillue
E m' i vjen tokës rreth e okolle,
Kah t' u endë shkon rrés s' hyjzueme:
T' cillen gishti i Perendís
T' a ravisi kupës s' Empirit,
Kur me rreze ballin t' ndriti:
Amanet, a din me m' thânë,
Se a t' ká rá ndo' i herë me pá
Kund mbí shekull njeksi kobi
Qi po t' bjen me pá tý sande
M' at të mjeren moj Sutjeskë?
Shpat, rudinë në gjak blirue
Rrah per tokë gjindja trinue
Njâni mbetë, tjetri varrue,
Dikush shyt, dikush cungue,
Ky tue hjekë, aj tue rektue,
Mbí tokë t'zezë shtatin pushue
E asnji gúr, jo, per nen krye:
Garravâxh, mrrudhë kambë e krye:

1-5 *rrés*: rrugës, ravës. — *T'a ravisi kupës s'Empirit*: t'a caktoi, të shenjoi rrugën në kupën e qiellës.

10-15 *blirue*: lá. — *trinue*: rrxue rrah per tokë si trinat.

Kush currue, kush mbetë pá krye:
Kush permys, a praptë mbí shpinë,
Rri e perplasu nper ledinë:
Perplas kambë e perplas duer
Kukzò shtatin per terthuer:
Si njaj kau i mbajtun n' grazhd,
Kur t' i mrrîję thika n' asht,
Qi terhiqet e perpiqet
Edhè ep per t' madh gazep
Kah vjen shpirti per me dalë!
Tŷ, o Zot, të kjoshim falë:
Hokubèt me sŷ me u pá!
Ktû nji i Vûthaj në gjak lá,
Dekun purë, palmuç m' nji shkjá
Me nji vesh t' curruem nder dhâmë:
Mâ pertej nji shkjá m' dollâmë,
Nji i Njegushas, djalë i rí,
Me 'i t' Plavnjanë, musteqezí,
Randë shosho'in varrue per dekë
Tue dhânë shpírt e ashtû tue hjekë
Shkelveshë ftyre, hundësh cungue
Çurril gjaku rrkajë tue u shkue
M' dhâmë dermishen si dy derra,
Si dý shlliga neper ferra,
Tuj u shkarrafendë mbi dhé:

30-40 *Hokubèt*: K. V, 146. —*i Vûthaj*: nga Vuth. fshat afër Gusîjet. — *m' dollâmë*: K. III, 204. — *i Njegushas*: nga Njegushi, fshat ndërmjet Cetinës e Kotorrit. — *'i t'Plavnjanë*: nga Plava, fshat afër Liqenit të Plavës.

40-50 *Si dý shlliga*: si dy gjarpij të helmatisun.

N' mní t' shoshoqit ke atà lé,
Po, edhe at herë, kúr Deka e tmershme
Ka' i dermon âsht n' jetë t' perhershme,
Nuk u bâhet shpírt me dhânë
Njâni tjetrit pa i a zânë
Frŷmen njak, e dekë m' e lânë.
Shum e nana, ah! ká me kjá,
Shum e motra ká me u thá
Me u thá motra per vëllá,
Edhe nusja veshë në zí
Si n' Shqypní si n' Mal të Zí;
Pse s' e ké n' at fushë mejdani
Nji kaçubë, nji kep carani,
Permbas t' cillit mos t' gjimojë
Ndo'i i varruem, a mos t' eshtojë,
Shtangue cangull, trup i dekun:
Se edhe as kamben ti me thekun
S' mundesh shpatit prej morije
T' gjindes s' mbetne, e qi mâ hije
Nuk do t' bâjn, jo, permbí dhé.
Lmuç per tokë Shqyptarë e Shkjé,
Shtrêmtë shosho'in per t' gjallë shikjue
N' at log Deka ká vllaznue:
Ke, herrë krenash, keq shemtue,
Trupent shyt rán krah per krah
Si atà cûjt e zez në rrah
Ndersa krenat, nper lugina,

50-55 *pa i a zânë frŷmen njak*: K. I, 6.

60-70 *eshtojë*: heshtojë. — *herrë krenash*: rrallue krenash, kokash, prém kokash.

Rrokullisun nder rudina,
Po u rrín grumull mbi ledina,
Si ato rosat neper glina:
Se edhe podit, nder plakrrica,
T' janë perzí «ksula» e «kapica»,
T' janë kryqzue «huta» e «novica»
Mjellë âsht qarrja me tagana,
Me calina e me shejshana:
Ktû 'i «sylah», atje 'i «harbí»
Kndej nji strugë, ande' i xhurdí:
Gjalma, opanga, edhè caruqe,
Strajca buke, zhaba, duqe:
E me poça, e me matare,
E me feje e zanamare,
T' mbetne shkret neper bunjet:
Me bujrija e lodertija,
E me topa hûmë nder gropa;
Dyndu tymi rê e njegull:
Shêmu trá, cungàl e tjegull:
Edhè muret t' u rrenue,
Edhè ulkoja tuj ulrue
Tuj ulrue e tuj ungrue

75-85 *Si ato rosat neper glina*: si rosat neper kneta, vende me baltë e ujë. — *plakrrica*: cungje të kalbuna, kalbsina. — *ksula, kapica, huta e novica, sylah, harbí, strugë, xhurdí, opanga, caruqe*: vrò sá i bukur dallimi në të njehun dhe pershtatshmenija per Shqiptarë e Malazezë. *duqe*: dy strajca të dhinta si hébet.

85-95 *neper bunjet*: neper bungaje. — *cungàl*: landa qi vêhet mbi trenë per të mbajtë qeprat.

Mbí të mjeren moj Sutjeskë,
Qi t' âsht bâ sod zhiri e eshkë:
Me i u dhimtë minit në múr,
Me i u dhimtë gjarpnit nen gúr!
Pater Gjoni, Zot! ç' u bâ?
Fíll te Pasha po kisht' rrâ,
Edhè i thânka marë e marë,
Tue e ndie Krén e Bajraktarë:
Si, mo' Zot! mâ keq per né,
Qi na me'n t' dekunt mbi dhé
Krye per krye Shqyptarë e Shkjé
Me ngrânë m' ta shqarth e shkerbé,
Me ngrânë m' ta sorrë e falkue;
Qi edhè ndiehen tue gjimue
Të varruemët per tokë dermue
Kush shitue, kush keq cungue,
Zêmra gjak, po, me t' pikue
Pa mûjtë kush nji ndihmë me u a çue:
Ke perbáll sogjet vendue
Nuk lânë vizen me kalue.
Se ata, burra, nuk janë cuba,
Qi kan mbetun nper kaçuba,
Krye per krye me skraptha e shlliga
Tue kerkue per punë të liga
Per hajní e per dhuní;

95-100 *zhiri e eshkë*: shkrumb e thëngíll, qymyr. — *Me i u dhimtë minit në múr... gjarpnit etj.*: K. I. 10, 11.

105-115 *shqarth e shkerbé*: K. XX, 148; IX, 256. — *sogjet*: rojet.

115-120 *me skraptha*: gjarpën i hollë e i kuqlemët e fort i helmatisun.

Por janë trimat, qi burrnisht,
Kambë per kambë e gisht per gisht
Me shokë t' vet në luftë kan rrâ,
Kush si bishë, kush si luâ.
E m' kto rrege e nder kto hije,
Pa u friguem, jeten bânë flije,
Per mbas urdhnit, qi kan pasë.
Prá kurrkund, besa, s' ká giasë,
Edhe âsht faj, po, para Zotit
E korí perpara robit,
Me i lânë t' dekunt permbí dhé
N' dashtë Shqyptarë, n' dashtë të jenë Shkjé;
Si edhè n' hall t' varruemët me i lânë,
Pa u lidhë varrët e ndihmë pa u dhânë.
Prandej vetë kam bâ pleqní
Po u duk juve se âsht urtí
E Shqyptarve u a bán shani
Fíll me shkue un te Mark Milani
E nji besë me tê me vû:
Qi dér neser, me ferfllue,
Hylli i Dritës mos t'ketë fillue,
Shka â Shqyptár e shkaf â Shkjá
Mos me u ngucë, as mos me u ngá;
Por me rmue t' dekunt nder vorre,
Por me bartë t' shituemët n' llogore
Në llogore t'vet se i cilli.

120-125 *rrege*: K.III, 54.

135-145 *u a bán shani*: u a bájnë doket. — *me ferfllue Hylli i Dritës etj.*: rreshtò: mos të k. fillue me ferfllue (xixillue) H. i D. — *me rmue*: me vorrosë.

At herë Pasha kuvend çili:
Besa, Uratë, fort mirë po thue;
Pse per t' dekun e t' varrue,
Gjindja motit besë kan vû
Kurdoherë, si ktu, si njeti.
Prandej merr kê t' duesh me veti:
Krye, Vojvodë a Bajraktár,
Gjithsi t' vîjë puna mâ marë:
Edhè shko te Mark Milani
E t' na i thuejsh, se, n' kje qi e bâni
Vetë kabúll, qi t' mêjë zijani
E t' shuej pushka dér n' sabah,
Me dalë gjindja neper rrah
Pa pushkë n' dorë, pa thikë n' sylah,
Si kanû në luftë ká mbetun,
Per me bartë t' dekun e t' mbetun,
Na jem' gati me vû besë
Dér me dritë, pa asnji ngatrresë.
Pater Gjoni, njeshë m' litár:
S' marr Vojvodë, as Bajraktár;
Por shkoj vetun me rrogtár
E me t' Lumin, kjoftë levdue!
Qi kurr doret nuk m' ká lshue.
Pse edhe hije per mue ká,
Nder dy hasem n' mjet me rá,
Pushkë e fjalë un per me dá:
Prandej s' mundet kush me shá
Se po lypi ndermjetsí

145-150 *Uratë*: emën me të cilin banorët e jugut quejnë Fratin.
155-160 *zijani*: mndera e luftës, dallka e luftimit, betés.

Prej Shqypnís e Malit t' Zí,
Dér qi drita t' nisë me gdhî.
Edhè Frati m' kambë âsht çue,
Mbathat kambve ká shterngue:
Ká shterngue ijen m' konop
E 'i rubë t' bardh lidhun mbí shkop
Me rrogtár të rí mbas vetit,
Ká mârrë rrugen poshtë shkorretit,
Per me u pjekun m' Mark Milanin.
Kur ká mrrîjtë n' log t' Malazezvet,
Ká bâ zâ sogjes per s' largu:
Pa ndigiò, moj Cernagore,
Qi per trim e deilekí
Larg t' ká vojtë tý nami e zâni,
A thue bân ti mue me m' prî
Edhe shndosh me m' çue ktij logu
Dér te posti i Mark Milanit:
Se mue ktû më kan dergue
Komandarët e ushtrís shqyptare,
Per nji fjalë të madhe fort
Me i a thânë un Mark Milanit.
Hiqi armët, per n' kjoftë se i ké,
Edhè fíll mbas mejet eja.
Se ktû lajmin kush s' e vret
Kush s' e vret, as kush s' e nget:
S' jemi turq, por Cernagore!
Se kem' besë e kemi ndore:

175-180 *E 'i rubë t'bardhë lidhun mbí shkop*: në shêj paqe.
185-190 *dejlekí*: burrní, daillek. — *posti*: vendi, ndeja.
195-200 *lajmin*: lajmtarin. — *s' e nget*: s' e trazon, s' e prekë.

I a kthei sogja malazeze
Disi vrashtë, e i prîni logut.
Kur kan mrrîjtë te Mark Milani,
Marku mirë Fratin e priti;
I dha doren, mrendë e qiti
Në shatorre, e i prûni kafe,
Edhè çili me tê llafe,
Tue e pëvetë me shum njerzí:
Se a isht' shqyptár a Frat ltî,
Se kah vîte, se kah shkote,
Ç' zihariq te aj e çote.
I u gjegj Frati marë e marë:
S' jam ltî, por jam Shqyptár,
Edhè jam nji rregulltár
«Kallugjer», si ju na thoni
Emnit m' quejn mue: Pater Gjoni,
Mârrë gjithmonë veç me pûnë feje;
E ktû dalë kam para teje,
Per me t' lypë n' êmen t' njerzís
Edhè n' êmen t' Perendís
Nji të madhe nderë bujare.
Rrege, stome, brîja e çajre
Plym me t' dekun janë e t' mbetun,
E as s' po mundet kush me u gjetun,
Qi me rmue t' dekunt nder vorre,
Qi me bartë t' shituemët n' llogore,
Ke perbáll sogjet vendue

205-215 *Në shatorre*: në çadër. — *Frat ltî*: frat nga Italija, italjan, llatin. — *Ç'zihariq*: qëfarë lajmi të mirë.
220-225 *çajre*: livadhe. — *Plym*: plot, mbushë.

S' po lân vizen me kalue:
Edhè kshtû Shqyptarë e Shkjé
Kan mbetë, ofshe! permbí dhé,
Me ngranë m' ta shqarth e shkerbé.
Orrla, shqype e kaçubeta.
A thue bân, pra, t' u ngiatët jeta,
Me Shqyptarë me vû nji besë,
Besë si motit: pa ngatrresë.
Qi dér neser, pa fillue
Hylli i Dritës me vezullue,
Shka â Shqyptár e shkaf â Shkjá
Mos me u ngucë, as mos me u ngá:
Por me dalë gjindja nper rrah,
Pa pushkë n' dorë, pa thikë n' sylah,
Si kanû gjithkund ka mbetun,
Per me bartë t' dekun e t' mbetun:
N' vorr të dekunt tue konisë,
Të varruemët prap tue mengjisë,
Tue i forcue me shûjtë e bare.
Kjo Parija e ushtrís shqyptare,
M' a ká dhânun fjalen mue,
Se ket besë gadi âsht m' e vû,
Dér me nesre tuj ague.
Pade ti, tash, shka po m' thue.
T' ndihmoftë Zoti, 'or i bekue
Qi ksajë punë i a paske hî,
I a kthen Marku me njerzí.

240-250 *nper rrah*: neper vende të çiluna nga pylli. — *n'sylah*: K. II, 43. — *tue konisë*: tuj vendue. — *tue mengjisë*: tuj i kujdesue.

Edhè mue më ké n' ket besë,
Pa ndo 'i zhibel, pa ngatrresë.
Veç se 'i gjâ deshta me t' pvetë,
N' kjoftë se hatri s' ka me t'mbetë:
Si kjo punë mundet me kênë,
Qi, ti i kshtênë e na t' krishtênë,
Me kryq n' dorë e me kryq n' ballë,
Turkut n' ndihmë ti me na i dalë?
A mâ mirë ju rob nen turk,
Qi ká kênë gjithmonë terfurk
Me u rá shpinës e me u llomitë,
Mandej gjân jue me u grabitë:
A po ortakë me u bâ me né,
Tue ruejtë doke, giûhë e Fé,
E tue njoftë per *Gospodár*
Knjaz Nikollen, trim bujár,
Dér dikû edhè ky Shqyptár?
I a kthen Frati marë e marë
Si ká hije p'r 'i Meshtár
T'u ngiatët jeta, Komandár!
Se kurrkund, besa, s' âsht ngaja,
Me hî tash nder kso fjalësh t' mdhaja:
Pse ka shkue bukur do natë,
E nper shpat t' varruemët e ngratë
Janë tue u thá, ndoshta, per ujë;
Por at fjalë mue mos m' a thuej,

255-260 *Pa ndo'i zhibel*: pa dredhí, pa hile.
265-275 *Qi ká kênë gj. terfurk*: ka qenë perherë mizuer, i pa shpírt me jú. — *Gospodár*: zotní, mbret. K. I, 278.
275-280 *s'âsht ngaja*: s'âsht koha, s'kemi ngae.

Mos m' a thuej as mue as kurrkuej,
Se un me turk kam dalë n' ushtrí,
Per t' luftuem me Mal të Zí;
Se s' âsht gjâ, besa, ajo fjalë.
Un, zotní, n' ushtrí kam dalë,
Jo me turq, por me Shqyptarë,
Turq a t' kshtenë, si janë gjith marë.
Pse, si t' kshtênë, si muhamedan,
Shqypnín s' bashkut t' gjith e kan;
E prandej t' gjith do t' qindrojm,
Do t' qindrojm e do t' luftojm,
Do t' bâhna kortarë-kortarë
Priften, Freten, Hoxhallarë
Per Shqypní. Jo, po; as ti vetë
S' ké dyndë top e bajonetë,
Per të zjerrun turqit «dinit»;
Por per t' shtruem Shqypnín e shkretë
Pak me thânë dér m' valë të Drinit.
Sa per kshtû t' ngiatët Zoti jeten!
Edhè un Frati, tham t' verteten,
Bashkë me turq bâj flije vehten:
Varem n' krrabë, lidhem n' vargoj,
E Shqypnín un nuk e lshoj:
Nuk e lshoj, as shum, as pak,
Per pa t' bâ tý, Karadak,

285-295 *Jo me turq*: këtu: jo me Anadollakë. — *Do t'bâhna kortarë-kortarë*: do të bâhena copa-copa. — *Priften, Freten, Hoxhallarë*: kleri qi përfaqson trí besimet e banorëvet të Shqipnís. — *top e bajonetë*: armë e ushtrí.

295-300 *Per të zjerrun turqit dinit*: per t'u ndrrue fén.

Pllamë per pllamë me e lá me gjak
Pale ti: kû thotë Unjilli
Qi nji Frat shqyptár, i cilli
Të ketë pá, se nji ç' do Mark
Don Shqypnís m' i a vû giû'n m' bark,
Aj me ngelë si pushkë pa çark:
Dordolec n' mjedis t' bostanit:
Si me thânë, as i taganit,
As i zoti i fushës s' mejdanit;
Por dishka si huti m' shpardh,
Si njaj poçi vjerrë mbí gardh,
Veç mos t' thohet se nji Frat
Paska ndêjë turkut per ngiat
Edhè at herë kur ky me tjerë
Pushken n' dorë, zjarmin në gjí
Po luftote per Shqypní.
Jo, zotní; pak mâ kadalë:
Se s' âsht gjâ, besa, ajo fjalë.
Sa per punë qi ti po m' thue,
Knjaz Nikollës na me i u shtrue,
Burrë i mirë pse ka qillue,
Un nji fjalë diej me t' kallzue:
Me shka m' dán neshtrasha mue,
N' mos i paça mendt mbí hatull.

305-315 *Unjilli*: Ungjilli, libri shêjt i kristjanëvet, ku përmbahet jeta e msimet e Krishtit. — *si pushkë pa çark*: pushkë qi s'ndezë. — *Dordolec*: surrat.

315-320 *si huti m'shpardh*: porsi huti në landën e ballgunit (*Quercus conferta*). Huti nder landë të nalta merret mendsh.

325-335 *m'dán neshtrasha*: me sá dij un, më gitet. — *mendt mbí hatull*: në mos më paçin dalë mendt, po s'paçë mendt per

Mali i Zí e ka 'i vorr m' shpatull.
Vênu shêj ti fjalve t' mija:
Se do t' vîjë, po, lum zotnija,
Koha n' t' cillen Shqyptarija
Zojë m' vedvedi ká me dalë;
Por, m' fal faj'n ti per ket fjalë,
Mal të Zí mâ s' ká me pasë:
Serbi vllá do t' a humbasë,
Pa kqyrë t' drejtë, pa kqyrë arsye.
Serbin shqype ké mbí krye:
Ká per t' lânë ky 'i ditë pa sŷ,
Kthelltë në rrashtë, po, tue t' i grrye.
Se kshtû hecte n' shekull lodra:
Ulu male e çoju kodra.
Me gjithkta, tha 'i plak n' Balkan;
Fjala mort, as darsem s' ban.
Kshtû tha Frati, e u nis me shkue,
Mark Milani, 'i trim drangue,
Atij doren ká shterngue,
Me fjalë t' mira tue e pershndetë,
Si zotní qi isht' kênë aj vetë.
U dha urdhni nji herë sogjevet,
U lshue zâni mandej logjevet,
Duelen gjindja at hera podevet,
Vorruen t' dekunt, mbetun stomevet,

. . . . . .

---

havá (hatull: trapazan, ku qiten sendet e pavlefshme). — *e ka 'i vorr m'shpatull*: ka shêje të kqija: K. V, 41.

345-350 *Fjala mort, as darsem s'ban*: me gjithse njellë keq a mirë, prap fjala jet frymë, qi fluturon.

M' vigj t' varruemit barten rrègevet,
Shqyptarët t' vett e Shkjét të vett,
Gjith se i cilli n' llogor t' vet.
Pater Gjoni po i vjen shpatit,
Me at Nikë Gjonin e Kastratit,
N' nám e n' zâ ky per mjekí:
Lypë e thirrë gjithkund n' Malcí,
Frati rrfè e Nika prè:
Vojò gjinden Pater Gjoni,
Të varruemt sherò Nikë Gjoni,
Si të kshtênë, si muhamedan:
Dlirju varrë, vênju mehlêm,
Pa kqyrë fort se kû po i dhêm:
Per ngut pûna ndryshe s' bân.
Kështû Frati tue bekue,
T' gjallë e t' dekun tue ligjue,
T' shituemt Nika tue sherue,
Forcë me fjalë gjithkuej tue i dhânë,
Ulë â ushtrija bukë me ngrânë
Staje-staje e çeta-çeta,
T' gjith rreshtue mbas fisesh t' veta:
N' krye të vendit Bajraktarët,
Mandej Krént, mandej Gjobarët,

355-365 *M'vigj*: K. III, 59. — *Frati rrfè e Nika prè*: Frati tuj rrfye, Nika tuj bâ operacjone. — *Vojò*: tuj u dhanë Sakramendin e vojimit: e mramja sjellje fetare, qi nder Kristjan u bâhet të smutvet randë.

370-380 *T'gjallë e t'dekun tue ligjue*: tuj u bâ shartet ligjore të besimit. — *Staje-staje*: rreshta-rreshta. — *mandej Gjobarët*: në Kanû: egzekutuesat e vendimeve të pleqnís.

Me djelmní e me Vogjlí,
Mbas kanunit në Malcí
Xueren plloskat me rakí.
Tue i kaluemun dorë më dorë:
Xueren bukë, xueren laknorë,
Shpatlla mishi, kurmagjakë,
T' kshtênët mish derri, trashë nji shplakë
Hudra, djathë e harmagjikë,
Qi nder shtrajca e nder calikë
T' shpís me vedi u ki'n pasë dhânë,
Edhè zûnë atŷ me ngrânë,
Shoq me shoq tue biseduem
Per të vrám e per t' shituem
E per shka n' at ditë ki'n pá
Kah dermishë ishin me Shkjá,
Si atà derrat me harusha,
Sa qi dridhë i'n mali e fusha.
Si kan ngranë e si kan pí,
Janë çue trimat e kan hî
Me ndreqë «tabe» edhè llogore
Atŷ-ktû neper terthore:
Me çilë gropa edhè hendiqe,
Me rrxue landë e me zânë shtiqe:

— *Me djelmní*: organizim mbishikjues i mbajtjes së Kanunit (Shalë).

380-390 *plloskat*: shpatuket, shishe a por edhe enë druni. — *kurmagjakë*: hae e punueme me gjak e vjamë. — *harmagjikë*: nji lloj ambëlsine, ku djathi nxen vendin e parë. — *calikë*: strajca të vogla.

395-400 *tabe*: fortifikatë e vogël. — *neper terthore*: K. I, 294.

Trimat mirë tuj u shterngue
Prap n' e nesret me luftue,
Hylli i dritës tue vezullue.
Bec Patani, 'i zog petriti,
Njizet shokë, m' anesh i qiti
Njizet shokë, hekur me bré,
Zânin pushkë, synin rrufé:
Mos me u a dalë per vrap shkerbé
Edhè u thotë: Na, se kem' lé
Terrnakop s' kem' ngulë kurr m' dhé,
As zânë shtiqe, as çilë hendiqe,
Ne vû pêmë, ne kí hardhija:
Hajrin s' na ká pá kurr shpija:
Veç se vrá me Turk e Shkjá,
Edhè ndeshë gjithmonë m' belá,
Kahdo shteku na ká rá;
Jo po hîm me çilë llogore
Neper kto të gristat rrmore
Per me u strukë prej Cernagore:
Thue se vojtë Malcís ká halli
Me hî Lekët në dhé per s' gjalli.
Se un nji punë e kam pleqnue:
Na 'izèt vetët, këtu bashkue,
Fíll me dalë tash në Mal t' Zí,
Me rá plaçkë kund m' ndo' i bagtí,
Lopë a qé, a dhên a dhí,
Shkado kjoftë, edhè ndo 'i shtrrí:

410-415 *Terrnakop*: kazëm, kazmë. — *Ne... ne*: as... as.
415-420 *të gristat rrmore*: brîja të pjerrta faret dhe të thyeshme.
425-430 *shtrrí*: berre t'imta, por mâ fort të reja (ftujakë-rrunza).

Gjithsì t'vîjë në terezí,
Se nuk rrnohet me bukë thatë !
Pse edhe n' pasët lufta per t' ngiatë
Jo mâ shum se 'i ditë a dý,
Se né ktû mâ kush me sŷ
S' po na shef, jo! Pa na msŷ
Malazezt «tabe» e llogore,
Qi po ngrefim nper kto rmore,
Me gjith shtiqe edhè hendiqe
Po t' i lshojm me male e suka:
Ke né mbrapa s' na vjen buka,
S' na vjen nozull as tagjí,
Porsi ushtrís së Malit t' Zí.
Malazezt edhè n' ushtrí,
Tham, kan dalë të gjith unjí,
Kshtû qi mbetë veç u kan n' shpí
Pleq e plaka e rropullí.
Une vendet edhè i dí,
Ke do mot, kam ndêjë n' Mal t' Zí
Kur paçë rá Mbretit hasí:
Ktû edhè ká kush me punue.
Per Tynzo'n, mirë jé kah thue.
Prîjna, Bec-o, pá u vonue:
S' kem' pse t' rrijm mâ ktû harû.
Zhukë Isufi at hera zû.
Sŷnin gacë, mustakun hû.
Edhè trimat p'r udhë janë vû.

435-445 *nozull*: ushqim. — *rropullí*: fëmij, camërllokë etj.
445-455 *Kur paçë rá Mbretit hasí*: kur i dola Mbr. koçak, në mal (kryengritës). — *mustakun hû*: sa nji hû të trashë.

Si lavë ujqsh neper Parû.
Lane suka, e lanë kodrina,
Ranë nper rrege e nper lugina,
Duelen ashten, gjeraçina
Kû bân çerdhen neper stiena,
Njethet breu, ahi e çetina:
Kalojn mrizet e Sutjeskës,
Shkapercejn majen e bjeshkës
E teposhtë nep'r ato rrmore
Shkojn e bín n' at Cernagore,
Kû kisht' pasun nji terthore,
Nji terthore me 'i fushore.
N' at fushore nji katund,
Isht' katundi si gjithkund,
Shpí e gjí e stana, tbana,
Pleme, streme, vithna, drithna:
E kah fundi do livadhe:
Mbí livadhe 'i shpí e madhe,
Kullë dy ketensh guri s' dhenun
Dymdhetë pash giatë ballit endun,
Me katue e me hajat:
Nen hajat ndertue nji shtrat;
Atŷ flête i zoti i shpís,
Rojë e gjindës edhè e bagtís,

455-465 *Si lavë ujqsh neper Parû*: K. XX, 531. — *stiena*: perde shkambijsh. — *Njethet breu*: gjelbërohet, ngjethet çami
465-475 *gjí, stana, tbana, pleme*: gadi të tana të gjashme (sinonime) per kasolla, strehime bjeshket shif: K. VI, 26, 28. — *streme*: qerre. — *dy ketensh*: dý bojësh. — *katue*: K. VIII, 6.

Para shpís, n' kallamoqishte,
Vathi n' llajka rrethuem ishte,
Treqind berre mbrenda kishte:
Treqind gala peshtarake
Me njiqind dhí guracake:
Tridhetë okësh me ardhë hanori,
Qind okë tamel në ditë kjori
Qind barrë drithë në vjetë koteci.
Fíll ket shpí mësye ká Beci
Me shokë t' vet, kur na kan rá
Në Mal t' Zí, edhè kan pá
Per kundruell katundin shkjá.
Njaj fushorje njeshë per ânë,
Hija e malit qi e kisht' zânë.
Atŷ trimat kan zânë vend
E t' kan nisë me bâ kuvend,
Shoq me shoq tue biseduem,
Si me i rá, si m' e rrethuem:
Kush m' i u avitë, kush me ndêjë m' pritë:
Cillit shtek me rá me gjâ:
Kah me hikë e kah me rrâ,
Po u bâ pûna per me hikë.
Cingaret, at herë, kan fikë,
E germuq e kamandores,
Kush zabelit e kush rrmores,

480-485 *n'llajka*: në trina gardhi, në nërlika. — *gala peshtarake*: dhên, dele të murrta nga Peshteri, i përmendun per kullosë e gjâ të gjallë. — *hanori*: dash ase sqap i patredhun.

485-490 *kjori*: çarraniku, vendi, ku ruhet tambli; edhe kantinë, burg vene etj. — *koteci*: koshi i drithit.

«Kacaturrat» n' dorë shterngue,
Kan nisë vathit me i u afrue,
Dalkadalë e me shum droe,
Si t' ki'n kênë tue shkelë mbí voe,
Thue po shkojn hapat tue njehë.
Kur, qe, nisin qêjt me lehë,
Nji herë t' vogel, mandej t' madhe
Posht-perpjetë np'r ato livadhe.
Sidomos nji qên « larosh »
N' derë të vathit lidhë per hû,
Kah ndien gjinden tuj u afrue
T' â kerleshë, t' â krepatue,
T' ká nisë idhshem aj me ungrue,
Turr tue marrë e hov tue lshue,
Si lshon qêni naten m' nieri:
Herë m' kambë t' mbrame ngrifu qiri,
Hûnin n' pezm grise me dhâmë
Grisi hekurat nper kâmë:
Tash rri e hidhu edhè perhidhu
Lsho perpara e bje permbrapa,
Ke lidhë qafet fortë me kllapa,
Kllapa hekrit n'farkë punue
Nuk ká sosh si me shpëtue,
Hasmit m' shpinë aj per m'i u lshue.
Kqyr shka bâni aj Bec Patani!
Kur avitë âsht vathit t' berr'e,

500-505 *Kacaturrat*: K. XV, 78.
510-515 *nji qên larosh*: K. XX, 547. — *kerleshë... krepatue*: ngreh leshin dhe egërsohet.
520-525 *me kllapa*: hekurat e qafës, qaforja.

Ulë kacuk permbas nji ferre,
Me dhâmë ksulen aj ká kapë
E tue e mbajtë nalt me grykë hapë,
Ndo 'i vizhvizhe edhè tue ndezë,
Nisë « laroshit » m' i u ngerdheshë.
Tue e pá qêni, zên e tutet,
E si kîj mbrendë stelit futet,
Kû, strukë m' ânesh, ndêjë kacuk,
Mâ as nuk lehi, as jashtë s' u duk.
At herë Beci e qaj Stak Breci
Hînë kaleças nen hajat,
Kû kan ndie se permbí shtrat,
Shtrue 'i lkurë viçi e mlue me plaf,
Fjetë dikush rrin e gerhat:
Nji Shkjá plak, i madh sa 'i trap
Shllungë lshue vetllat permbí sŷ,
Me nji hundë si shpuer ngerthye,
Qitë « zdragushë » e « alltí » nen krye
Vjerrë fyshekët m' kaptyell t' katheders,
Si atà dhâmët e lmashktë t' kulsheders.
Dy langoj si lshojn m' kapruell,
Kur t' a marrë pushka kundruell,
Dy currilash tue i shkue gjaku:

530-540 *vizhvizhe*: shkrepsë. — *mrendë stelit*: mrendë kolibës, kaçorrit.

540-550 *Hînë kaleças*: hînë në maje të gishtave, lehtë. — *me plaf*: me bataní bâ në vekë e rrahë në vajanicë. — *si shpuer*: si shpori, krahnori i pulës — krrut —. — *zdragushë*: K. XX, 329. — *m'kaptyell t'katheders*: në mollë të karrigës, qi âsht si selí.

550-555 *Dy langoj*: K. III, 155.

Kshtû janë lshue Beci edhè Staku
M' at të mjerin morè Shkjá,
Qi gerhitte pa i a dá
E qi as anderr s'isht' tue pá,
Se shka at herë ishte tue e gjetë.
Nji herë Beci, ndersá fjetë
Ishte Shkjau, armët i a ká tretë
Edhè hjedhë larg n' nji kaçubë.
Zgjohet plaku, don me britë;
Por Stak Breci me nji rubë
Gati i rrin, n' gojë tue i a qitë,
E s' e lên, jo, me piskatë.
At herë lidhë plakut të ngratë
I a kan duert me brez mbas shpinës
E tue i grahun m' tundë t' « martinës »
E vênë para me u çilë vathin:
N' fishkullim atŷ edhè thrrasin
Shokët e vet, e mbasi dashit
Hojn kumonen edhè skjapit,
Dhên e dhí kan lshue prej rrashit,
Dá dý tufësh e drejt Sutjeskës
I kan nisun hijes s' bjeshkës
Neper halë e neper ah;
Njâni prîj e tjetri grah,
Rrugë mbí rrugë, e shtek pa shtek:
Si ato bishat nper shkorret,
Kur t'i mârrë i ziu ezgjet.

560-570 *rubë*: shamí, faculetë. — *m'tundë t'martinës*: me të trashë të m. K. XIII, 25.

570-575 *Hojn*: hoqen (Malsí e Madhe).

Mbas sish shkjau shkote tue u dridhë,
Me shtupë n' gojë e me duer lidhë,
Dér qi kapë ata janë n' cak
Të Shqypnís me Karadak.
Kur kan ardhë e dalë n' Shqypní
Edhè berret paten hî
Bukur kthelltë permbrenda n' breshtë
Prej kah Shkjau s'kisht' pse me u dreshtë,
Bec Patani, nji sŷ-xhixhë,
Ká thânë plakut: Halláll, mixhë!
Pse pak sande t' kem' tundue,
Vathin gjâjet tue t'shkretnue,
Pa na pasë ti gjak as varrë,
Ne pré mik, ne erzin marrë,
As thye ví, as luejtë kufî,
Veç e pse ti Shkjá ké lé,
Edhè bân hije mbí dhé,
Per shka faj kurrkund nuk ké.
Por mos kap mëní me né
Pse kjo nderë mund të gjêjë gjithkend:
Lpŷhen lopët, po thonë, me rend...
Veç nji punë, po, mbaje n' mend:
Se mund t' rrím na me duer m'í,
Sa herë Knjazi i Malit t' Zí,
Toçë me vênë e me rakí

585-595 *n'breshtë*: K. IX, 250. — *mixhë*: axhë, xhaxhà. — *As thye ví*: vija e ujit per të ujisë (lagë) tokët âsht pasuní e madhe dhe ruhet me kujdes, qi mos t'a dajë (thejë) kush jashta rendit.

600-605 *Toçë*: bâ brryl. dejë.

E ashtû jerm edhè kllapí
Po ngrehë top, po dyndë ushtrí
Edhè del e bjen n' Shqypní,
Jo per t' mârrun dhên e dhí,
Si na mârrë t' i kemi tý;
Por per t' shtruemun nji Shqypní,
Por per t' qitë Shqyptarët n' robní:
Jo, per Zotin, lavdi Zotit!
Se s' mund t' ketë n' mjet nesh farë godit
Dér qi m' çika na mos t' jesim,
E shosho'it carâ'n e voters
Vendit mos t' i a kem' na shkulun,
Edhè mbyllë deren me ferrë!
Kshtû i ká thânë, e e ká shlirue,
Edhè lânë e ká me shkue.
N'ato fjalë qe se 'i djalosh
Del prej shkurrjet me nji kosh
Ngarkue m' shpinë e 'i spatë vjerrë m' krah,
Pa pushkë n'dorë pa thikë n' sylah,
E pa ksulë, qyqari, m' krye:
Koparanin brrylash shkye,
Dy kapakësh n' parzem shperthye:
Plasë shallvarët e mârrë m' nja'n í
T' pa ilik e t' pa tehrí:
Pulpat njeshë tanë gjalma e zhanga,
Shtjerrë këputa e shtjerrë opanga:

625-630 *Koparanin*: xhurdín. — *shallvarët*: K. VII, 52. — *T'pa ilik e t'pa tehrí*: pa bira sumbullash dhe pa spik, gajtan. — *këputa*: çarapë të shkurtë leshi pa kallp.

Ujë djersitë e krejt llomitë,
Gervishtë duer e gervishtë ftyrë:
Mos me mujtë të mjerin m' e kqyrë
Zemra n' bark per pa t' u lmekë
Per shka date se kisht' hjekë.
« More »! i briten Lekët p'r'iheri.
Ndore t'uej! pergjegji i mjeri
Brimet t' Lekvet ka' u trishtue,
« Hutat » m' parzme q'i a ki'n vû.
Se 'i i Mirditas kam qillue,
Lé në Mnelë, n' Bajrak të Spaçit,
Ndêjë me shpí n' anë t' Kalivaçit,
Mark Nkollë Gera êmnit m' quejn,
Zeza e vedit, jo e tje'rkuej,
Kumarí me at Bec Patanin,
N' kje se ndie i a keni zânin:
Qi Ali Qorrin aj pat vrá,
Kur pat dalë ky n' vá t' pa vá
Me çue Becin lidhë nder pranga,
Por qi sod i kndohet kanga
Ke at ditë m'hutë i punoi çarku.
Po a thue ti jé, kumarë Marku?
Po i thotë Beci, tue i u afrue:
Kumarës doren ká shterngue,
E ç' janë falë faqe per faqe,
Si âsht zanati nder bajraqe
Të Shqypnís. Mande' e pëveti:

630-635 *Gervishtë*: gërdhishtë. — *lmekë*: mekë, pakë.
640-645 *n'anë t'Kalivaçit*: fshat në breg të lumit Gjadër.
650-655 *m'hutë i punoi çarku*: s'i shkrepi huta, por i ndezi mirë.

Po ç' t' ká sjellë këtij shkorreti?
Shka t' ká hjedhë e prû n' ket dhé,
Me sharrue nder ujq e Shkjé?
Veç rreziku, lum kumara!
Persè sod, me kênë e mara,
Un me u gjetun në Shqypní
M'okë e m' copë, e m' plang e shpí,
Kû m' la Zoti e t' Parët e mí.
Por shka se rreziku i zí
M' çoi me u vrá me do shokë t' mí,
Edhè dola e rásh n' Mal t' Zí,
Kû vendue kjeçë me 'i zotní
E kû shkue e paçë do mot...
Shkue do mot, eh! ndihmo, Zot!
Por as teper keq, me thânë...
Veç sa mos me mbetë pa ngrânë.
Kur, qe, tash, qi lufta u ndezka,
Vîn e m' kapin rrezga-bjezga,
Edhè m' vênë per mbas urdís,
Per me çue zahire ushtrís:
Nata e dita mue me m' shkue,
Si po m' shef, me kosh ngarkue.
Mirë, po, sande un hikë u kam,
Jo pse lodhë e merzitë jam;

655-660 *Po ç' t' ká sjellë këtij shkorretit*: shka të ka qitë në ketë pyll.

660-665 *M'okë e m'copë*: në drithë tem e në hae teme.

675-680 *rrezga - pjezga*: rrozga - pjezga: me të mirë e të keq, si kapë bulku ferrat në terfurk pa dá ferrat prej krandeve tjera a pjezgave. — *zahire*: ushqimin, sendet ushqimore.

Edhè mârrë kam gúr e shkam
E pershkue jam nper kto rrmore
Porsi iriqi neper shkorre,
Veç per t' ardhë e me u diftue,
Si Shqyptarë qi kem' qillue:
Se jue Shkjau âsht tue u rrethue:
Per mbas beset qi kje vû,
Per të dekun e t' varrue.
Mark Milani urdhen ká dhânë
Qi me 'i herë ushtrija e tânë
Me u dyndë sande prej Sutjesket;
E tue u shtrîmun per rrânzë bjeshket,
Para dritës me ndjehë n' Nokshiq,
Per me u shtî mandej n' kariq.
Prande', ashtû si m' duket mue,
Duen Thekë kambët edhè shpejtue,
Punen Krenve m' u a diftue:
Perse ndryshe, vetë po drue,
Se me shkue puna fort vonë
Mund t' sharrojë kjo ushtrija e jonë.
Kshtû tha Marku. Me shosho'in
At herë trimat bisedojn,
Edhe dájn qi Marku e Beci,
Zhukë Isufi e njaj Stakë Breci,
T' lêjshin shokët me plaçkë permbrapa,
E t' u nisshin me t' mdhej hapa
Per Sutjeskë, e ket dredhí
T' Komandarit t' Malit t' Zí

680-685 *Porsi iriqi n. shkorre*: me të vështír, memzi, me pengesa.
695-700 *Per me u shtî... n'kariq*: me u shtî në rret, si bercakët.

T' i a diftojshin me nji herë
Ali Pashës e Krenve tjerë.
E pse Marku s' kishte pushkë:
E pa pushkë, si n' mal, si n'fushë,
Sidomos në kohë të luftës,
Punë e vshtirë âsht me shkue rrugës,
Kshtû i ep Staku njat «zdragushë»
Me fyshekë e njat «patllake»,
Qi 'i herë Shkjaut per nen rradake
I a muer Beci edhe u dha krah
Por qi Staku n' ferrë s' i la:
Pse, tue u nisun shokët me berre,
Pushkë e alltí aj zier prej ferre,
Kû ato Beci 'i herë i treti,
Edhe i mêrr t' dyja me veti:
Pushken n' krah, alltín n' sylah.
Marku at herë hjedhë koshin n' tokë,
Edhe niset me tjerë shokë,
Neper bjeshkë, me dalë n' Sutjeskë.
Kur n' Sutjeskë trimat kan mrrî
Te Ali Pasha fíll kan hî
E i diftojn si Mark Milani
Ushtrís s' vet êmer aj bâni,
Me u nisë naten per Nokshiq,
Per me i shtî Shqyptarët n' kariq,
Rruga e shtiqe tuj u zânë,
Tu' u a shtî rrethin ânë e m' ânë.

715-720 *patllake*: gjashtore, alltí. — *nen rradake*: nen krye, kokë.
730-735 *êmer... bâni*: dha urdhën.

Ali Pasha m' kambë âsht çue
Krén e t' Parë aj ká bashkue
E t' kan nisë me kuvendue:
Si m' i a bâ e tek m' i a bâ,
E ne e mbramt edhe kan dá,
Per Nokshiq ata me çá;
Por tue e lânun nji forcade
Treqind vetësh n' Sutjeskë dér n' nade,
Me Prêlë Tulin, Komandár:
Terri i natës, thonë, âsht trathtár!
Kështû punen dau Parija,
Edhe naten vija-vija
Per Nokshiq u nis ushtrija.

740-745 *Per Nokshiq ata me çá*: të nisen, të drejtohen per Nokshiq. — *tue e lanun nji forcade*: tuj lanë nji fuqí ushtarake (nji grup t'armatosunsh).

745-749 *Terri i natës, thonë, âsht trathtár*: dihet se në terrin e natës, kur njerzija kërkon pushim, ndodhin (ngjajnë) trathtít dhe shperdorimet tjera. — *vija-vija*: rreshta-rreshta.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Njizetedytë

TRINGA

ARGUMENTI

Natën Mark Milani rrethon Nokshiqin e páarmë. Ushtrija shqiptare, nga Sutjeska, âsht per rrugë kah pozicjonet e reja. Në të zbardhun të dritës tetë taborre malazeze shpërthejnë sulmin mbi populsín e fshatit. Gjithkah ushtarë, qi djegun kulla e kasolla, plaçkisin e vrasin; malazeze të ngarkueme randë me rraqe të grabituna; pleq e fëmijë, qi hikun; shtâsë të turituna, qi marrin malin. Në gjith ketë mnerë e trishtim vetëm nji kullë e bardhë dý ketesh rrin në kambë e qetë dhe qet tim, si përherë, në heshtimin e agimit. Nji vashë qi del në oborrin e shpís dhe duket mâ e hieshme se drita e nades, tërhjek vrejtjen e auktorit. Para sajë Poetit i vjen me dyshue, në mos e ré tuj qenë vajza, xû miqasí me ndonji shkjá dhe e pret këtê te dera. Kujtohet me nji herë se e motra e Curr Ulë Keqotës âsht bíjë malsije dhe në zemër ndrŷn virtytet mashkullore të votrës fisnike.

Tringë e quejnë emnit Vashën, qi jetën e rinin i a kushtoi të vetmit vllá, tash nji vjetë në të shtrueme prej njaj varre me Shkjé. Per Currin motra blén bare e thrret doktora, mban shpín e marështron gjân, punon tokën e pret miq. Varrët i a lán me lot të sŷvet, por ato randohen ditë më tjetër. Ngjarja e sotshme e gjên të smuetin në çasat e fundit. S' din kurrgjâ per shka âsht tuj ndodhë, sadoqi Tringa shef mirë fatin, qi e pret atê e vedin. Kjo don të shfrejë në váj, por dishka i a nxen frymën. Kujdesi i të vllát, qi po i a mbysin në shtratin e dekës, fati i sajë robinë e e shnderueme, márrja, qi do t' u sjellte eshtënvet të bekuem të dekunvet, janë kujtimet, qi e ndrydhin. Ankohet per jetë, qi i fali Zoti, per ditë qi priti; kujton nanën, qi aq fort e deshti në jetë e e thrret; përgjegjin gjâmët e vllaut brî votrës, zhurma e vigma e anmikut perherë a mâ afër. Hin e del prej shpijet, mshehet, mbyllë derën me drang, turret te kryet e vllaut, dridhet, qán, i gitet gjithshkafja shkjá. Lott e nxétë të motrës bâjnë të smuetin të flasë në jerm dhe të mallëkojë pullaz e drrasa, qi i lânë cirkën me i rá mbi krye. Biseda bâhet perherë e mâ e pikllueshme dhe smramit Curri merr vesht se Sllavët janë në fshat. Çon sŷt kah huta, por këta i terratisen. Siellet në tjetrën anë, vshân këthellë dhe me fjalët: « Zot në dorën tande paça rá! » ep shpirt. Tringa i ndezë qirin, i a ven në parzëm, lutet, qán, dihatë, e prekë, e puthë, e rrokë, por vllau s' ep mâ shêj jete. Tash kujtime tjera vrullen në trût e vashës. Curri duhej lá, e ndrrue, e vorrosë. A mujte ajo vetëm? Harron Nokshiq e Shkjé: mbytet në nji oçean mendimesh. Vigma e anmikut, tashmâ tek dera, e tronditë. Çohet, puthë të vllán per të mramën herë, i lypë Zotit ndihmë e të falun, rrokë hutën dhe del te dera. Gjuro Kokoti me nji çetë shkjé hudhet kah ajo per t'a kapë me dorë. Vasha sokoleshë këthen hutën, hjek gisht, si burrë, dhe shkjau rrëxohet brîs. Fishkullojnë per rreth novicat malazeze. Tringa shtjen fishekun e dytë dhe merr të tërhjekë. Nji plumb mizuer i a lkuqë ballin e gjanë dhe bija shqiptare, lá në gjak, rrxohet te praku i derës, por Shkjevet s' u bjen në dorë.

Tý, o Zot, të kjoshim falë!
Tash, qi zû drita me dalë,
Prej Nokshiqit ç' po veton,
Peja e vogel fort gjimon:
Mark Milani po lufton
Mark Milani, Mark Milica
Po rreh « huta » edhè « novica »
Prej Nokshiqit lak e m' lak,
Kah Shqypní e Karadak
Prap kan nisë me u lá sod n' gjak!
Se ky Marku, 'i trim i çartun,
Nat'n ushtrín e paska bartun
E na e qitka kah Nokshiqi,
Shkurres tue u pershkue si iriqi,
Mbasì besa 'i herë kje vû,
Dý ushtrít mos me u trazue,
Hylli i dritës per pa vezllue;
Edhè e derdhka staje-staje
Neper gryka e neper maje,

5-15 *Prej Nokshiqit lak e m' lak*: skâj më skâj të Nokshiqit. — *Shkurres tue u p. si iriqi*: kadalë fort prej pengesave e drojes, si iriqi qi nder shkurre pengohet nga gjembat.

15-20 *pa vezllue*: pa shëndritë. — *staje-staje*: K. XVII, 308.

Prej kah masandej mendote,
Mbasì afati i besës t' marote,
M' shpinë m' i a lshuemun fulikare
N' at Sutjeskë ushtrís shqyptare,
Ashtû befas: si prej s' epërit
Ndo'i herë orrli i lshohet lepurit,
Kur n' ndo'i driz t' a ketë soditë
Ndêjë harû; edhè me i qitë
Shqyptarët n' rreth, e si n' kariq
Bercakë edhè krapuliq,
Gjallë me dorë Marku me i zânë:
Nji me kthye n' shpí mos me lânë,
Qi me u thânë gjindes n' Shqypní,
Se ç' kob bâni Mali i Zí
Mbí Shqyptarë, kur me furí
Aj pat msŷ Plavë e Gucí,
Mbasì dorë Krajlat e Mbreti
I ki'n dhânë me i shtrue nen veti;
Me u a vû «kapicen» m' krye,
Gjân e mallin me u a rrmye.
Se Shqyptarët po i qet n' dorë gjallë
Mark Milani, kurrkund máll
Nuk e bâj, besa, ket fjalë:
Se me i qitë n'dorë s'i ká dalë
As vetë Mbretit të Stambollës,
Jo po i del sod Knjaz Nikollës,

20-25 *fulikare*: K. I, 128. — *befas*: papritmas.
25-30 *orrli*: K. XIV, 143. — *Kur n' ndo' i driz t' a ketë soditë*: t' a ketë pá, kundrue në ndonji ferrë. — *e si n' kariq*: K. XXI, 695.

Rreshkë per bukë e bâ sylah,
Priçet n' kambë e strugen m' krah.
Veç 'i frigë, po, i mjeri e kam,
Se ky Marku n' at rragam
Tash po e bân Nokshiqin dam,
Kû mbetë tjeterkush nuk ká,
Posë ndo'i cull, do pleq e grá
Sa per t' ruejtë shpín e bagtín;
Tym per shpí pse marë burrnimi,
Mbasì u dha n' Nokshiq kushtrimi,
Se n' Sutjeskë Shkjau kishte dalë,
Se Shkjaut vendin i a ki'n falë
N' at Berlin Krajl edhè Mbret:
Shka â m'shtatë vjet e m' shtatdhetë vjet,
Pushken n' dorë e zjarmin n' gjí
Në Sutjeskë rrâ kan unjí,
Zot per t' dalun ksajë Shqypní,
Qi gjithmonë hoq keq e zí,
Kah po e kisht' bota lakmí.
Se as ajo ushtrija e jonë,
Prej Sutjesket nisë mâ vonë,
Se u nis Marku e muer perpjetë,
N' at Nokshiq s' ká enè prispjetë
Qi atŷ vendit zot me i dalë,
Edhè hovin me u a ndalë
Çetavet të Mark Milanit,

45-50 *Rreshkë per bukë e bâ sylah*: thá urijet e bâ barkut si rryp. — *Priçet... strugen*: opangë të grisuna... K. I, 293. — *n'at rragam*: n'atë shkamb, krep.

65-70 *s'ká enè prispjetë*: s'âsht kapë endè, s' ka arrijtë akoma.

Kur të bâjë me u djergë prej planit
Si lavë ujqsh nper rribë t' murranit.
Jo qi tham un me mend t' mija,
Se edhè atŷ po t' ndollte ushtrija
E Shqypnís, fort punë e vshtirë
Se Nokshiqi pshton pa u plirë,
Shpijat djegë e gjâja rrmye,
Me nji Mark shqype mbí krye,
Qi m' i ká nja tetë taborre
Tetë taborre, rrfé mizorre,
Derdhë nper mâje e strukë nder shkorre:
Njerz të lém, po, me armë në dorë,
Regjë në diell, cangllue në borë,
Të cillt per nen drrasë t' krahnorit
Kan per zêmer ka 'i gúr vorrit!
Atà veç me vrá, me pré,
Me rá plaçkë si ujku n' Shndré:
Me t' a rrmye, po, dhén nen kâmë:
Me t' lânë hû si hûnin n' lâmë;
Pse edhè i moçmi 'i fjalë kuvendi:
Lufton vendi e jo Kelmendi.
Jo, po pra: paska kênë shkrue,
Zí Nokshiqi sod me psue:

70-75 *me u djergë prej planit*: me u ulë nga rrafshnalta.

75-85 *pa u plirë*: pa u lá në gjak. — *cangllue në borë*: tëkurrë, forcue.

85-95 *si ujku n'Shndré*: si u. në muej të dimnit (dhjetorit). — *Lufton vendi e jo Kelmendi*: Banorët e Kelmendit janë të përmendun per luftat me Turk; por këta per t'u a shvleftsue trimnín i a lêjshin mâ fort vendit se sá banorvet: këndej fjala e vjeter.

Zí me psue, keq me u shkretnue;
Pse sa nisi n' qiellë me ague
Drita e bardhë e besës afati
I maroi, se ç' t'i ndêj gati
Mark Milani, mustakgiati,
Edhè ushtrín me 'i zâ lugati
N 'at Nokshiq ç' t' a ká ndersye,
Hovin aj ç' t' i a ká shperthye,
Per me vrá, po, e per me pré,
Per me djegun gúr e dhé:
Fíll n' Sutjeskë ata me dalë,
Shqyptarët per me i zânun gjallë,
Me u hjekë armët, keq me i shnderue,
Knjaz Nikollës rob me ja çue:
Knjaz Nikollës, po, ke Cetina;
E mandej aj vetë nder shkina,
M' sŷ «kapicen» petull ndê,
Dredhë mustakun kacadrê,
Me u levdue, fort me u krenue,
Me zânë qiellë e me zânë dhé:
Se mâ trim se mue nuk ké,
Kah bjen dielli e hâna lé.
Si me krisme e me zhaurrimë,
Me rropame e bumbullimë
Shkputë nji rreshpe vetlle s' malit
Poshtë rrmores shamet zallit:

110-115 *M' sŷ kapicen petull ndê*: vû kap. më njanin sŷ në madhshtí. — *mustakun kacadrê*: K. VII, 114.

115-125 *zhaurrimë*: krizma, qi ep mali, kur rrëxohet. — *rreshpe vetlle s' malit*: shist qi thërmohet (*shamet*) nga nji stre-

Kshtû ushton gjama dês e planit,
Kah ushtrija e Mark Milanit
Mbí Nokshiq lshon me furí,
Vendit shkaperderdhë flaurí:
Si atà korbat nper ajrí,
Kur, tue i pá n' kullosë nper arë,
T' ketë qitë m' ta ndo 'i pushkatár.
E sikúr njatà gjutarë,
Me shumicë qi dalë per gjaje
Krés njaj pylle a njaj ograje,
Larg shoshoqit hallakatë
E tue krisë e tue hukatë,
Zagarët tue ndersye pá dá,
Per rreth vendin shkojn tue e lá,
Per me trêmë bishat nper pisha,
Per me trêmë derrat nper ferra
Edhè shokvet, ngujue n' pritë,
Per shêj pushke m' shtek me u a qitë:
Malazezt kshtu krés s' Nokshiqit,
Shpirtin ferrë si lkurë iriqit,
Tue vikatë, tue hallakatë,
Hînë me djegun tbana e stana,
Me djegë shpí e me djegun gjí,
Me thá vithnat me baktí,
Çaklat me plaçkitë nper shpí:
Ktû nji tî, atjè 'i kusî,

---

hë shkambijsh në mal. — *dês e planit*: vrrinit e fushave. — *flaurí*: si byku, qi hjedh era.

130-135 *hallakatë*: K. XVI, 127. — *tue hukatë*: K. XV, 10.

145-150 *Ktû nji tî*: vozgë, kade e madhe vênet.

Kndej nji zhangë, andej nji opangë,
Tlyen e djathë, sheka t' pa rrathë,
Kallamoq, grunë e tagjí:
Atŷ-ktû tue vrá ndo 'i fmí
Rát në shtrojë, a ndonji plak,
Qi s' don gjân me lshue pa gjak:
Me u vrá don me Karadak,
Me 'i kubure t' pa kandak,
Njanit sŷ verbue, krejt mbetë!
Dyndet tymi rê perpjetë,
N' flakë e n' shkndija lkuqë rri shpati,
Mnderet m' kambë me t' u ngrî shtati!
Trêmë baktija mârrin malin,
Hikin gjindja mârrin zallin,
Ngasin grát neper errmore,
Djepat m' shpînë e fmîn per dore:
T' mjerët e vocerr tue lotue,
Neper terr tue zânun m' thue,
Ço e rrxo, po, si njato rikat,
Kur bâjn hapin me shpejtue!
Randë me çakla ngarkue çikat,
T' giatë çomagen n' dorë shterngue,
Shkojn tue u grahë, qyqet, bagtivet,
Qi kan mujtë me u pshtuem urdivet
T' Mark Milanit. Qêjt e stanit
Para e mrapa me t' mdhej hapa
Shko e eja e gjân avit:

150-155 *Me 'i kub. t'pa kandak*: të pa kokë të drujtë, pa qytë.
160-170 *tue zânun m'thue*: tuj marrë më thue. — *çomangen*: shkopin e barivet.

Njâ'n avit, tjetren turit,
Reshi tufë, e mandej nzit
Me u grahë kambve, me hitatë,
Qêjt barí si e kan zanát:
Thue se 'imend edhè atà vetë
I'n tue e diejt, po, qêjt e shkretë,
Se po mûjt tý Shkjau perdhuni
Ndonji herë me t' zânë perfundi,
Aj t' vên m' zêmer gúr e krep,
Me gúr t' pushkës lkuren t' a rep,
T' a xjerrë shpirtin per gazep!
Atŷ-ktû ndo 'i plak i mbetun,
Bâ dyfish e m' shkop pështetun,
Kaliboç ndo'i kalamâ,
Shifet rrugës kah hecë tue fshâ,
Me nji dêm a kál per lakut,
Brishtun kthetrash s' Karadakut.
Edhè tash e mbasandej
Prej nji fshati n' fshat pertej
Vrrasin grát, sa kurr kan n' krye:
Ah hik, dhé, se Shkjau ká msye!
E sikur, ndo'i kalamâ
Tue kthye n' mbramjet n' shpí me gjâ,
Rrugës shkon lisat m' gur tue gjuejtë
Mbrendë kû strukë t' jenë zogjt me bujtë,
Trêmshim zogjt prej lisash dalin,
E nji fushen, nji merr malin,

170-180 *turit*: frigsoje, treme (vetëm per bagtí). — *Reshi tufë*: bani, veni para në tubë. — *me hitatë*: me shpejtue.
185-190 *Kaliboç*: më shpinë, ngarkue në qafë.

Neper muzg fershllojn me fletë:
Kshtû Nokshiqasit e shkretë,
Mbrendë nder shpija qillûe fjetë,
Kur nper mal zû Shkjau me djegë
Ka' ashtû gjinden ndiejn tue britë,
Koder m' koder tue gerthitë,
Rrezga-bjezga m' kambë janë çue,
Mbathë a zbathë si kan qillue,
Gjân e gjallë edhè vû para
Vrap nper prroska edhè nper ara
Marrë kan hiken drejt Sutjeskës,
Kah mendojn se terthuer bjeshkës
Kan me ndeshë m' ushtrí shqyptare,
Qi me i mprojtë prejt frotës barbare
T' Mark Milanit, zogut t' shkinës,
Qi u rá befas per mbas shpinës.
Ngasin, vrrasin e dihasin,
Njâni tjetrin m' êmen thrrasin,
Gjindes s' vet mos me u largue:
Me u grahë kambve, me shpejtue,
Hasmit Shkjá per t' mûjtë me i pshtue.
Kur, qe, Shkjau, si drita duel,
Bân e shef aj per kundruell,
Se si gjindja vû jânë n' t' hikun,
Baktísh vithnat si i ki'n shpikun,
Se ç' t' kan nisë at herë me shtî
M' gjinde t' ngratë edhè m' bagtí,

205-215 *Rrezga-pjezga*: K. XXI, 675. — *prej frotës barbare*: nga ushtrija barbare, mizore, e egër.

Si me gjuejtë shkerbé n' lisní!
Ktû vra 'i plak, atjè nji fmí,
Ktej nji grue, pertej nji dhí:
Dikê dekë, dikê varrue:
Njâ'n lsho m' prroskë e tjetrin m' prrue:
Mendt e krés me t' u dermue!
Lshojn Shqyptarët bagtín at hera,
Hjedhin plaçkat neper ferra,
Edhè vrap hikin si era:
Njani shkorres, tjetri rrmores,
Kush i urë e kush terthuer,
Pa kqyrë driz, pa kqyrun gúr,
Veç si t' pshtojn prej Shkjaut mizuer.
Se ç' t' u dha brima e ulurima!
Se ç' t' u dha gjâma e piskama!
Fmija vrrit, nanat gerthit;
Çikat kjáj e nuset fshâj,
Fshâj e kjáj pre' atij gazepit!
Herë rri e struku mbas ndo 'i shkrepit,
Mbas ndo 'i stomit, mbas ndo 'i rrapit;
E prap lshou mandej n' pikë t' vrapit,
Shkapercè ledhe e gardhiqe,
Edhè zhduku neper rrmiqe,
Nper rreshpoja, kodra e brigje,
Pushkvet t' Shkjaut veç si me u pshtue.

235-240 *Njani shkorres, tjetri rrmores*: njani neper çufrra, tjetri neper brîja të pjerrta. — *Pa kqyrë driz*: pa këqyrë ferrë.

245-255 *mbas ndo'i rrapit*: mbas nd. çinarit (Platanus). — *ledhe*: mure. — *neper rrmiqe*: vende thik, fort të pjerrta. — *Nper rreshpoja*: np. rreshpe vende me rrasa.

Turitë gjedhet e terbue,
Bishtin héll mbí shpinë shtangue,
Hidhen, ngasin, mârrin shpatin,
Hingllojn mazat, shkrefin vrapin,
Marrin malin dhên e dhí:
E nji plûhen nper ajrí
Çohet njegull, qi, perzí
Me njat tym t' agushtë, të zí
Tbanash s' djeguna e mbí krye
Ndê, s' të lên me pá me sŷ;
Si na kurr me sŷ mos pashim,
Kahdo ardhshim, kahdo rashim!
Ke, qe, sod ofshe! me pá
Po na duhet, si nji Shkjá
Aj po mujtka me na vrá
Per shêj pushke, e flakadâ
Me na djegun trollin t' onë,
Me na i rrmye dhênt me kumonë;
Edhe shkinat e Çetinës
Plaçkat t' ona m' i a vû shpinës,
Porsi mushka, e lak më lak,
Me i qitë tej në Karadak:
E t' u tallë shoqe me shoqe,
Ato mrûme kollomoqe,

260-265 *Me njat tym t'agushtë*: qi të merr frymën: rreshtò: Çohet njegull, qi perzie me nj. tym t'ag. të tbanave (kasollave) të djeg. e ndê (shtrî) mb. krye, s'të len etj.

270-280 *lak më lak*: shteg më shteg, qafë më qafë. K.XVI,237. — *Ato mrûme kallomoqe*: me fytyra të gjashme me bukët

Me na shá, n' shpotë me na vû,
Njana tjeters t' i u levdue:
Se kaq shpija burri m' dogj:
Kaq Shqyptarë kso jete m' hoq:
S' ká mâ trim se njiky êm-shoq!
Por nji çudë un jam tue bâ,
Per njat shpí tej n' at shullâ,
Mshilë dritsoret, dyert avitë,
Qi si rishtas dán goditë
E po ndêjka tym tue qitë:
Edhè m' paska 'i vathë per brî
Plot me dhên e plot me dhí,
Me 'i qên n' stel, uk i terbue,
Kál e gjedhe në katue:
Nji pendë qé lidhë krye per krye,
Bukurí me u pá me sŷ:
Nji pash brynat hânë ngerthye:
Nuk ká djerr, jo, as nuk ká qerr,
S' ká tevig qi mund t'i thejë:
Pesmdhetë qese blé në Pejë!
Prap, si 'i mot ç' do tjeter mot,
Grunë n' hambár, kotecat plot,
Si mâ i miri n' Plavë e n' Hot.
Me gjithkta kush s' âsht t' u pá,

---

e mbrume të misrit. — *n'shpotë me na vû*: me na tallë, tuj na vû në lojë, me na shpotitë.

285-295 *n'stel*: në kaçorre të qenit. — *Kál e gjedhe në katue*: kál, lopë e qé n' aher.

295-300 *S'ká tevig*: s'ka kulár. — *Pesmdhetë qese*: çmim shum i naltë (1 qese = 500 grosh) per të kallzue vlerën e qévet.

Poshtë perpjetë atŷ tue ngá,
As me çakla m' shpinë ngarkue,
Per me hikë e per me pshtue
Dhên e dhí, lopë edhè qé:
Sado qi tash shkina e shkjé
Asajë shpí fort na i janë qasë:
Shkjét me armë, shkinat me thasë,
E me strajca, kosha e zhaba:
Si zanát qi u ká lânë baba,
Me mbajtë cullt me gjâ të huej,
Dér t' u hecë kunglli mbí ujë.
Porse kunglli, si po thonë,
Aj s' po hecte mbí ujë gjithmonë...
Veç, po, 'i vashë un jam tue pá
Vashë të ré n' xhubletë të bardhë,
Me nji rubë rreth ballit ardhë
Qi mje m' vetlla m' i ká rá;
E derdhë flokët jashta shamís,
Dalë më paska m' dér të shpís,
Njanin brryl m' ballnik ngujue,
Ndêjka e kqyrka m' kâmbë harû,
Si Nokshiqi rrin t' u kallë,
Plaçkë si bâhet gjâja e gjallë:
Si nper prroska, rrgallë e záll
Jesin dekun grá e fëmij

315-325 *Vashë të ré në xhubletë të bardhë*: çupë, vajzë të ré, veshë me xhubletë vajznimi të bardhë, në shêj se âsht endè e pamartueme (virgjin). — *Njanin brryl m'ballnik ngujue*: pështetë me brryl në ballin e derës. — *harû*: shtang.

Per nen plume t' Malit t' Zí.
Por se prap kurrkund neshtrasha
Mue s' m' a dán, ka' e shof m' at derë,
Se ká menden me hikë vasha
E me u bâ ajo me shokë tjerë,
Per t' pshtuem vetë edhè bagtija,
Pa t' cillat s' ká t' gjallë Malcija.
A thue, Zânë, mos kjoftë premtue!
E ré vasha tue qillue,
Mos të ket ajo gabue
Me ndo'i Shkjá me u miqasue:
E prandej, n' uzdajë të mikut,
S' dahet shpís as çarranikut
E harû m' rri pshtetë ke tbana?
Pse edhè t' mirë po e kisht' bâ nana:
Ardhun shtatit si «breshana»,
Sŷnin hýll, ballin si hana,
Dishka njethë si molla m' rrêm,
Si ajo lulja shperthye m' gêm:
Qi ke dalë m' ká ashtû te dera,
Sikur bân me çilë prendvera;
Sikur bân dielli me dalë
Neper aha, brej e halë:
Kaq gjâ t' mirë Zoti e ká falë!

325-330 *kurrkund neshtrasha... s' m' a dán*: s' m' a merr mendja faret.

330 340 *Zânë*: K. II, 50. — *S' dahet shp. as çarranikut*: s'd. shp. as dallapit të bylmetit.

340-345 *Ardhun shtatit si breshana*: me trup të hjelltë dhe të drejtë si breshana. — *Dishka njethë*: këndellë, lulzue.

Mos e thuej, bre burrë, at fjalë!
Se per lila e karajfila,
Per zymyla e per bylbyla,
E per gurra neper curra:
P'r ato hije neper vrrije,
P'r ato flutra neper zalle:
Pasha Orë e Shtozovalle,
Pasha t' rijt e pasha veren,
Per sa bjeshkë e lule bleren,
Mâ fisnike 'i vashë s' e ké,
Kah ndritë hâna e dielli zé!
Se edhè ndollë, bre, ká shqyptare.
Fisit t' mirë, deret bujare:
Vetë e bija e Ulë Keqotës,
Kênë gjithmonë ky buka e botës:
N' zâ per pushkë, urtí e fjalë,
Lypë n' kuvend e pvetë n' Xhibál:
Koritë s' ká, jo, tatë e nanë
Sa kjenë gjallë e shpírt pa dhânë,
Jo koritë kjo sod per s' dekuni
Tatë e nanë tue u kalbë në vorr!
Qi i kan lanun plang e shpí,
Tokë në mal e tokë në vrrî,
Vathin tok me dhên e dhí,
Si mâ i miri në Malcí.
Se as kend t' vetin Tringa s' m' ká:

355-360 *Orë e Shtozovalle*: fytyrat mitologjike bâmirëse, prandej shtoju, Zot, rrjeshtin. — *bleren*: blerohen, gjelbërohen.
365-370 *n'Xhibál*: këshilli i pleqvet, i ngarkuem prej Turqís per të pershtatë Kanunin doketár nder Malsí.

Tringë m' i thonë, po, asaj bí malit:
Veç Tynzonë edhè nji vllá,
Njat Curr Ulen, pika e djalit,
Po, me i prekun kryet më trá,
Qi ajo e don si sŷt e ballit:
E qi as fat me i qitë s' desht vedit,
Virgjineshë por ndêjë ká n' voter
T' t' et, per t' pasun vllán per s' ngiatit,
Qi m' i u bâ kjo nanë e moter.
Veç orzezë Tringa m' kisht' lé,
Me i u dhimtë gurit e drunit;
Pse i vllaj vjet, tue u gjuejtë me Shkjé
Atjè n' bjeshkë per punë t' hoqunit
Me dý plume kje varrue:
Edhè tash, qe, mbushet vjeta,
Se rri n' shtroje tue lingue,
Pa mujtë kurr me u çue m' kambë t' veta.
Natë e ditë motra tue fshâ,
S' kursen shtek as s' kursen pare:
I suell mjekët kû i'n kênë mâ n' zâ,
Blé melhême i ká edhè bare.
Por i vllaj mâ mirë nuk bâni,
Fíll, i mjeri, âsht shtrî per dekë.
Edhè jerm flet me 'i gjymsë zâni:
Veç qi nisë s' ká enè me hjekë.

380-385 *Virgjineshë*: vajzë, cucë, qi i âsht kushtue Perendís per të ndejë e pamartueme. — *orzezë*: fatmjere.

385-390 *per punë t'hoqunit*: per punë të kufinit.

395-400 *melhême*: mehleme: bare t'undyrta, qi zbusin varrët. — *jerm*: kllapí smundje, çart.

Marrë mendsh Tringa asì gazepi,
Natë e ditë i rri te kryet:
Si ajo nana fmís ke djepi:
E as kurr, s' mjerës, s' i teren sŷt.
S' han, as s' pin, as fjalë nuk flet;
Sa per t' pritë miq e kumarë,
Ndonji shoqe çon e thrret;
Gjânë raditë neper rrogtarë.
Por, kur drita at herë tue gdhî
Nisë ká Shkjau vendin me çartë,
Stane e tbana me i bâ hî,
Hikë kan shoqet e rrogtarët,
Vrap tue shkue nder shpija t' veta,
Gjindes s' vet per ngiat m' i u gjetë:
Edhè kshtû tash Tringa e shkreta
Qyqe n' shpí me t' vllán ká mbetë.
Mendsh si mârrë ishte per vllá,
M' kambë dikúr çohet e mjera,
Edhè del në derë me pá,
Palè 'i herë se ç' isht' potera.
E kah qiellen shef n' tym mlue,
Kah shef zjarmin poshtë tue zbritë,
Edhe pushken ndien tue vlue,
Shkjé edhè shkina shef tue u avitë:
Shef Nokshiqasit ke ngasin,
Rrege e prroska n' gjak t' u plirë:
Ndien si cullt e grát gerthasin,
S' epri Shkjau ka 'i gjuen pa mshrirë,

405-410 *Gjânë raditë*: vendon, rahaton, mban gjân e gjallë.
425-435 *Rrege e prroska n' gjak t'u plirë*: K. III, 54, të lame në

Edhè atŷ me hikë i epet,
Kamben zbathë e sido veshë,
Rrugë pa rrugë me kalue repet,
Me shokë t' vet ajo me u ndeshë.
Por nder mend qe po i bjen vllau:
Si un tash vllán vetun m' e lânë?!...
M' shtroje rát me m' a pré Shkjau,
Pa mûjtë kush nji ndihmë m' i dhânë?!
Edhè hovin ndalë e ká.
Por, kah zhduken fushës e shpatit
Vrap Nokshiqasit tue ngá,
Të perqethtë atŷ i bje shtatit;
Pse trûç para mendes s' sajë
Shtrohet kobi qi isht' tue e gjetun,
Edhè shef, po, se mâ uzdajë
Në ket jetë per tê s' kisht' mbetun.
Shokët e vet kush hikë, kush dekë;
Zbritu s' epri Shkjau mizuer:
Vllau i vetun n' shtrojë tue hjekë;
Qiella e naltë e toka gúr,
Kuej m' i u pshtetë?... kah me shpëtue?...
N' djersë të ftoftë i rîhet balli;
Per urë derës njâ'n brryll ngujue,
N' gjak lá i duken mali e zalli.
Don me kjá; me kjá nuk mundet:
Dishka fytin i a zû njak.

---

gjak. — *me kalue repet*: mundohet, rropatet të kalojë.
440-445 *Pse trûç*: grumbull.
450-455 *i rîhet*: i rîtohet, i djerset. — *Per urë derës*: K. V, 29. — *i a xû njak*: K. I, 6.

Per nen parsme zêmra i lkundet,
Prej trishtimit i pikë gjak.
Kah t' i a majë?... shka të bâj e mjera,
Kshtû lshue dore prej gjithkuej?
Zên e thotë me vedi at hera.
Un veç n' shkosha me u mbytë n' ujë!
Se Shkjau vllán tash po m' a mbytë:
Drita e sŷut per dekë aj shtrî!
Mue tash po m' verbon t' dy sŷt,
Rob tue m' mârrun n' Mal të Zí:
Me turpnue, po, un nanë e tatë,
Nanë e tatë n' vorr me i koritë,
Me zî ftyren vllaut të ngratë,
Marre fisit un me i qitë!...
Po si mordja me m' harrue?!
Nanë e tatë tue u kalbë nen dhé!
Vllau, qe 'i vjetë, në shpí vorrue!
Qyqja moter rob nder shkjé,
Me bâ kryq kjo në tre vend,
Vedit me i a njitun shkinë,
N' giûhë të huej me zânë kuvend,
Me sherbye n' Shkjá si robinë!
Si s' u shkputka 'i buzë prej malit,
Per nen vedi mue me m' zânë;
Si s' m' gjoi moti bjeshkës a zallit,

465-475 *mordja*: deka (në të folun të gravet) — *Me bâ kryq kjo në tre vend*: me ndrrue besimin tuj pranue shêjin e jashtëm të Shkjevet (Serbvet), të cilt bâjnë shêjin e krygjës në trí, e jo në katër, vende si katholikët.

475-480 *Si s' m' gjoi moti*: rrufeja, vetima.

Me t' pshtue erzi, o e zeza nânë!
E qe tash andej pertej
Nper do aha e lisa t' mdhej
Zí nji tym nisë rê me u çue,
Po nisë flaka me vezllue,
Ndîhen shkjét si ujq tue ulrue,
Tue vikatë, tue u hallakatë,
Fort tue u dhânë, fort tue u perpjekë,
Kah i a hînë shpijat me djegë:
Edhe shkinat poshtë-perpjetë
Nga nper zalle e nper rrgalle,
Thirr shoshoqes lerë e m' lerë,
Tue u zgerdhî, tue bâ poterë:
Herë tue u shá e herë tue u tallë,
Kah po ndjekin gjân e gjallë:
Qi terbue hikin lak m' lak,
Per me i zânë e me i qitë n' lak
E me i nisë per Karadak,
Kû po hahej bukë e gjak.
Si ajo suta shoqesh dá
E n' blerim t' njethtë ajo rá,
Lshohet zhgjetë e turrshim futet
Mbrendë në breshtë, tue u dridhë prej tutet,
Kur gjuetari m' tê t' ketë shtî,
Per pa mûjtë por m' tokë m' e shtrî:
Njekshtû bredhë ká Tringa n' shpí

490-495 *Thirr sh. lerë e m'lerë*: shpat më shpat, (lerë = vend me gur e koçekë). — *Tue u zgerdhî*: tuj u zgërdheshë.
495-505 *suta*: dreni. — *n'blerim t' njethtë*: në blerim, në livadh të gjelbëruem, në bár të njomë. — *breshtë*: K. IX, 250.

Zbé si qiri, buzet xî,
Kur ká pá zjarmin kundruell
E ká pá se Shkjau ish' hullë.
Hîn me turr, e pa diejt gjâ
N' at trishtim se ç' isht' tue bâ
Me shul deren ká merthye:
Thue s' din Shkjau si m'e shperthye...
Qi kurrgjâ atij mâ per dore
Nuk i vjen, se dyer me thye,
Shpija e tbana me bâ rrmore:
E mrrudhë krahët e m' kambë shtangue,
Djerrun sŷt, t' perqethtë tue i shkue
Neper shtat e tue merdhitë,
Si t' isht' plajmi borë tue qitë,
Rrin harû mbrenda shpís s' vet,
Porsì t' ishte nji shauret.
Veç, tue krisë zhurma e potera,
N' lak pertej, sŷt hera-hera
Si hajnisht i dredhë kah dera:
Sŷt i dredhë e prap i bredhë
Para vedit me shpejtí,
Trêmshim tu' i rrot'llue np'r ajrí,
Ka' ajo shef se e vetmja uzdajë
Me i pshtuem vllau e erzi i sajë,
Po ishin veç njato pak drrasa
T' breme krîjet e t' tanë plasa:
E qi as giatë puna s' do t' vete,

515-525 *me bâ rrmore*: me shkretnue. — *Djerrun sŷt*: me sŷ të tretun. — *plajmi*: K. I, 81. — *shauret*: lugat.

530-540 *T' breme krîjet*: të breme têjet, prej krymbit të drunit.

E ato Shkjau do t' i shperthete!
Prej t' kobshmit trishtim qi ká,
N' shpí gjithshkafja i duket Shkjá;
Shkjá vargoni, e Shkjá « carani »,
Koshi Shkjá, e Shkjá kazani,
Mark Milan çarku i duhanit:
Magja shkinë, e shekat shkina,
Shkina rraqet vjerrë nper kthina.
E si ngusht kúr gjindet nieri,
Atí i epet si pa hiri
Me thirrë: Nanë! kshtû Tringes s'shkretë,
Pa kend ndihmë, o Zot! n' ket jetë,
Mnderet goja rreshkë e idhnue,
Qyqe vetun n' shpí ngujue,
Me nji vllá fíll tue marue
Kaherë ftofë të mjerit kama!
Atŷ n' mend po i bjen e ama:
Edhè i bâhet se po e shef,
Per urë voters zanë m' njâ'n tef
Shí kû ajo zakon dikúr
E kisht' pasë me ndêjun, kúr
Mazen m' zjarm me lugë perzite,
E qi Tringës, kur fmí enè i'te,
Aq fort anda pasë i a ki'te.
Edhè nisë disi m' i u njallë

— *Magja, shekat*: orendí shpijake, ku ngjeshet e mbruhet buka: kû mbahet bylmeti. — *nper kthina*: K. XI, 57.

550-555 *zanë m' njâ'n tef*: xanë vend m'njanën qoshe. — *Mazen m'zjarm*: hae e zgjedhun nder male, nji lloj qullit i ziem per kadalë në tlyen.

N' shpírt uzdaja, e me i u kallë
Rrezja n' sŷ e mollza m' ftyrë,
E at urë votre m' nja tue kqyrë
Ah, moj nanë! po i thotë: kû jé?!...
As s' po shef se shkina e Shkjé
Po duen Currin me na pré?!
Por nana isht' t' u kalbë nen dhé!
Kush s' i gjegjë, jo, Tringes s' shkretë,
Veç se i vllaj... me 'i gjamë të letë!
N' at gjamë zêmra i shkrifet n' váj!
E tue dnesë, lott tue i shkue rrkajë,
Harrue vedin edhè Shkján,
S' mendon tjeter veç se vllán:
Edhe shkon e i rri te kryet.
Puthi ballin, puthi sŷt:
Ftyren laja n' lot si rrkaja
Laja n' lot të sŷvet t' ballit!
Aty jermi po i del djalit,
E ka' ashtû ndîen tue i pikue
Dishka ftyrës, rrin tue mendue,
Se po âsht cirka tue cirkue
E se jashtë isht' tue rá shí,
Me 'i zâ t' mârrët e si n' merzí
Vedmevedi thotë: Perzèt!
Mori shpija metshi shkret!
Urth e lmashk per rreth u mlojshin!

565-570 *tue i shkue rrkajë*: tuj i u derdhë si kroni, si fiskaja e ujit, si gurra.

580-585 *Perzèt*: perzota = e thashtë Zoti. — *Urth e lmashk*: shermashek, hurdhe, lerth (Hedera) e lëmyshk, myshk.

Brevë e gjarpen n' jue u perftojshin!
Si kaq shpejt ju me pikue?!...
M' voter cirken me m' a lshue?!
Jo, mor vllá, motra i ká thânë,
Se ato cirka shiut nuk janë
Qi nper hatlla pikojn m' voter:
Por janë lott e s' ate moter!
At herë vllau, bâ dhé në ftyrë,
Sŷ per sŷ motren po e kqyrë,
Me do sŷ krejt cangullue!
E letë doren tue i a lmue,
Si n' kllapí i ká ligjirue:
Po ti, moter, pse me kjá?!
Zêmren dýsh pse me m' a dá,
Tash qi m' erdh shpirti me dalë,
Frŷma n' zêmer tue m' u ndalë?!
Po a lânë t' paskam me hjekë zí?
T' paskam lânë pa ngrânë, pa pí,
Veshë e mbathë edhè stolí
Jo si shoqet në Malcí?!
A se folë t' paskam un randë:
Persè ti 'i çikë e pa nanë,
Sa velë t' kênka i vetmi vllá,
Huj' per burrë, ndoshta, me t' rá?!
Motra doren m' ballë i a vên,
Amel fjalen ç' po i a kthen,
Pastên vllaut t' i a strukun krahit:

590-595 *cangullue*: K. XI, 169.

610-615 *Pastên*: postêhen, batanin e punueme në vend. — *moj*

Amanèt, moj njomza e ahit,
Po kû jé?... shka jé kah thue?...
Po a kaq jermi t' ká ngushtue?...
Se tý motra s' t' u martue,
Per pa u kalbë ajo nen dhé!
Kurr mâ randë se sod folë s' m' ké!...
Tjeter tatë nuk kam as nanë:
Amanèt, mos me m' pasë randë,
Per nji fjalë qi due me t' thânë!
Qýsh, mor vllá, qe, tash nji vjetë
Nuk t' u njom ky shtat i shkretë?!
Qýsh s' t' u mkam ky trup nji hera,
Sa me u çue me dalë ke dera?!
Si s' t' u thá motra, e thaftë vera!
E thaftë vera, si e ká thá!
Po un qýsh shkoj me ndêjë rob n'Shkjá!
Vetllat Curri atŷ ká vrâ,
E si 'i herë mârrtas ká fshâ,
Po i thotë moters per nen zâ:
Po ti, Tringë, shka jé kah flet?
Rob në Shkjá tý shka po t' qet.
Na n' Nokshiq, Shkjau n' Karadak?...
S' të lshon fisi, jo, pa gjak,
Me t' robitë, me t' çue nder shkjé,
Edhè pse un t' kalbem nen dhé.
Motra, lott me rubë tue i fshî
Ah, mor vllá! po i thotë n' dashtní,

---

njomza e ahit: gjetht e parë t'ahit, kur ky gjelbërohet.

625-630 *mârrtas*: tuj i u këputë fryma.

Ndoshta jermi s' t' lên me ndî
Si vlon pushka n' mal e n' vrrî:
Se sod Shkjau n' Nokshiq ka hî.
Ku po bân t' madhe kerdí,
Shpija e stane tue i bâ hî,
Tue plaçkitun dhên e dhí,
Tue vrá pleq, e grá, e fmí!
N'at fjalë Curri se ç'âsht xî,
E me 'i zâ me t' zi me u ndî,
Po i thotë moters si n' kllapí:
Paska hî, thue, Shkjau n' Malcí?
Po n' Nokshiq, po i thotë e motra
E shi tash zbriti nder kodra,
Kû po djegë aj gúr e dhé!
Atŷ Curri se ç' âsht zbé!
Kthelltë nji herë se ç' ká gjimue!
Per rrshit «hutës» sŷt i a ká lshue,
Tash nji vjetë n' kûj ajo vjerrë!
Edhè sŷt nisin m' i u errë,
Fija e mendes nisë m' i u djerrë:
Po zên fryma me ju ndalë,
Sa me t' zi m' i u ndîe kto fjalë:
Zot, mâ zí se njekshtû a ká?...
Ndore t' ande paça rá!
E sjellë marë, shtrîhet per dekë,
Edhè nisë ká atŷ me hjekë.
Tringa qirin shpejt e kallë,

655-660 *m'i u djerrë*: me i tretë, me i hupë, me e bjerrë f. e mendes.

660-665 *Tringa qirin shpejt e kallë*: ndezë qirin e dekës, si

E xî n' ftyrë, bâ karabojë,
Mêrr e i bân me tê kryq m' ballë.
Tue thirrë Krisht e tue thirrë Zojë,
Dér qi i vllaj per t' mbramen herë
Hoq e u dá kso jete s' mjerë.
Ç' po bân Tringa e mjerë t' u lvyrë
Rrokë ká vllán e ftyrë per ftyrë
Puth e kjáj e me lot láj;
Dnes e fshâj e shkrifu n' váj:
Dhimet zêmra ka' i pelset,
Per at kob të zí qi e gjet!
Por, tue kjá, tue dnesë mbí vllá,
Nisë me vedi me mendue,
Se vllau petkash duhej ndrrue,
Se në vorr aj duhej çue,
Nanë e tatë kû i'n kênë vorrue.
Veç se prap ajo u mendueka:
Mirë se vllau petkash u ndrrueka,
Por si i bâhej me e shtî n' dhé,
Jashta Shkjau tue djegë, tue pré,
Shokët kush mbetë, kush hikë e tretë,
Vetun qyqe un në ket jetë?...
E lên vaj'n e mâ nuk kján:
Veç harû tash kqyrë të vllán,
Tash kqyrë hatllat, tash kqyrë çaklat

---

bâjnë kristjant, të cilt i vên në parzëm nji qiri të ndezun atij, qi âsht kah des. — *bâ karabojë*: ngjyrë e zezë, me të cilën ngjyhen petkat.

670-675 *t'u lvyrë*: tuj u përshpirtë, tuj u përlëkurë, tuj u shprishë.

Para e mbrapa, e tej n' odë tjeter
Ndo'i figure a 'i plis të vjeter,
Kurrkund sŷ'n ajo pa e ndalë:
Herë, harû e ashtû pa fjalë,
Soditë oden fund e maje,
Thue po ká kund farë uzdaje,
Se po âsht kush qi me i ndihmue.
Por gjithshkafja n' odë rri shue:
Hije deket e ká mlue,
Si nji vorr të kisht' qillue.
Nisë atŷ ajo me u frigue
N' at vetmí, e me mendue
Shka per t' dekun kish' pasë ndie
Tue kuvendë, sa kisht' kênë fmí.
Edhè 'i djersë e ftoftë e mlon.
M' voter flaka kah fershllon,
Kah ndien ûnen m' zjarm tue çîjzë,
Neper hatlla mîjt tue lvizë,
Të perqethtë asa' i shkon shtatit,
Edhè shpinen mâ per s' ngiatit
Murit t' vrashtë i a njeshë. Kahera
Asht tue u matë me u çue, e mjera,
Me dalë n' âne, kû zanát
Asht n' Malcí me ndêjun grát,
Per me zjerrë petkat e t' vllát
Por me u çue nuk âsht tue mûjtë:
Dishka dron vendit me luejtë.

690-695 *e tej*: përtej. — *a 'i plis të vjeter*: plaf, shtrojë leshi e paendun por e rrahun.

Shkrumue buzësh, irnue në ftyrë,
Dér t' vllán âsht tue drashtë m' e kqyrë.
Harrue ká Nokshiq e Shkjá,
Shpijat djegë, vendin n' gjak lá:
Kaq rrethuem e ká mjerimi,
Kaq hypë tmera e hypë trishtimi!
Kúr, qe, 'i vigem ndien perjashta
Nji çetë shkjé po mlidhshin kashta,
Per me i dhânun zjarm njaj shpije
Pak pertej, nalt te nji hije.
Ndien at vigme e flakron m' kâmë.
Friget tue rrapllue me dhâmë,
Edhè futet n' ane tjeter,
Kû po kishte 'i kashû t' vjeter,
E mbí trén nalt n' hatlla t' epra
Nji gallushter, çilë nper qepra,
Aq të vogel, n' cilla t' mdhá
Me t' zì nieri mbrendë me u pá:
E flutrim ajo tue ngá,
Mbas kashûnit shkon me hî,
Kin' me u strukun per rranzë tí,
Kin' po pshton prej Malit t' Zí:
Qi nper flakë e tym të zí
Mî as bunger pa gjetë s' lîte,
Jo se mâ njerzit s' po i gjîte,

715-720 *irnue në ftyrë*: nëxî në fëtyrë.

725-735 *tue rrapllue me dhâmë*: tuj kërcllue me dhambë. — *Nji gallushter*: baxhë, dritare e vogël në pullaz, në çatí. — *qepra*: K. V, 473. — *n' cilla t' mdhá*: në mjesditë.

740-745 *Mî as bunger*: mi as bukël, nuse mîsh.

Qi nper shpí mund t' strukte ezgjeti...
Por, enè pa u ulë, me veti
Zên e thotë: Pásh t' Lumin Zot,
Persè t' mshifem këtû kot?!
Ç' m' duhet jeta sod me sod?!
Nanë e tatë tue u kalbë nen dhé
Vllau i vetem dekë mbí dhé:
Ç' m' duhet jeta kish t' a dí?!...
A veç sa per t' shkuem n' Mal t' Zí,
Faqe t' zezë vedit me i shkrue,
Fis e giûhë e Fé me ndrrue,
Nanë e tatë un me marrue:
Me i xî ftyren vllaut të dekun
Me njiherë porsa ká hjekun?!
Jo, per Zotin! lavdi Zotit!
Se mâ Tringa per mbas sotit
Gjallë 'i ças s' do ajo me kênë.
Por, persè p'r 'i nieri t' kshtênë
Me mbytë vedin s' e ep Feja,
Vetë do t' dal, po, gjofti rrfeja!
Ballë per ballë me u gjuejtë me Shkjá,
Perdhûni m' e bâ me m' vrá:
Mue me m' vrá, po, n' gjak me m' lá:
Por jo kurr në Karadak,
Veç këtu, shì per nen prak
Të derës s' eme. Jam bí malit:
S' báj un marre per s' të gjallit!
Zot, mishrirë të keshë per mue,

765-770 *në Karadak*: në Mal të Zí. — *S' báj un marre*: s' koritem.

Per shka vetë mund t' kém gabue
Në ket jetë, hiri a pa hiri
Shtatë herë n' ditë kû fye edhè i miri!
Ti edhè m' ep forcë e fuqí,
T' mos t' i lâ vedit korí.
Se un t' rijt t' êm nuk po e bâj flí,
Per t' m' dalë kanga n' Male t' Mdhá;
Por per erz, per Fé, per vllá,
Dekë mbí dhé qi mbetun m' ká,
Me m' i a pré kryet Shkjau per s' dekuni,
Mal e fis me na i koritë!
Deh! Ti doren me m' a njitë
Në ket t' mbramen per mue ditë:
E mos lên, jo, gjallë me m' qitë
Shkjau në dorë! E fíll n' odë t' burravet
Flakron Tringa, i vllaj per s' dekuni
Kû ishte shtrî, e « huten » s' eperi
Hjekë prej kûj't per nen sergjí:
Mbrendë fyshekun i a ká shtî:
Kater tjerë i qet m' nja'n brî;
Per nen rryp njeshun per í:
U ep flokve nen shamí:
Edhè para se me dalë,
«Huten» n' dorë, bâ giûnin palë,
Asht ulë, vllán ká puthë në ballë,
Kû po merr e i thotë me mâll:
Fort mos m' u merzit, mor' vllá!

770-775 *hiri e pahiri*: dashtë e padashtë. — *Shtatë herë*: shpesh.
775-780 *n' Male t' Mdhá*: në Malsí të Madhe.
790-795 *bâ giûnin palë*: ulë në njanin gjû.

Pse, kur t' nisë dielli me rá,
Tash po vjen Tringa me t' pá:
Me ndêjë bashkë moter e vllá:
Prej shosho'it mâ kurr me u dá!
Edhè vasha m' kâmbë âsht çue,
Ndihmo, Zot! Shêjti Shna Ndue!
Vetë me vedi thotë nji hera,
E msŷn turr drejt e kah dera.
Sa me huj deren ká hapë!
Se aspak vasha nuk m' â zmbrapë!
Por sŷ'n zjarm, vetllat ngerthye,
Dredhun ruben urë me sŷ:
Si selvija shtatit ngrefë,
N' mes t' oborrit i a ká befë,
Per mbas íjet «huten» mshefë.
Kur qe, se njaj Gjur Kokoti,
Si me e hûmë qi kisht' nisë Zoti
Unen n' dorë tanë tym e shkndija,
Dirgjet shpatit si duhija,
Tue marrë shtekun me t' mdhej hapa,
Me dy t' Vasoviqas mbrapa,
E mâ larg prap me ndo'i shkinë,
Per t' ngarkue ato plaçkat m' shpinë,
Ká msŷ shpín m' i a djegë Curr Ulës.
Gjuri, menden maje ksulës,
Para shokësh pak ká shtekue,
M' sŷ « kapicen » petullue,

805-810 *Sa me huj*: sá me hov, sá turrshëm. — *vetllat ngerthye*: K. I, 302. — *urë me sŷ*: deri në sŷ, drejt me sŷ.

820-830 *Para shok... ká shtekue*: ka prî para, ka hecë para tjerë-

Dollamës polin m' brêz ngujue,
Vjerrë «novicen» per nen krah,
Kthelltë taganin rrasë n' sylah:
E si 'i bishë dalun prej gurit,
Kur t' a lodhë plajmi me borë,
I âsht avitun shpís së Currit,
Sa hjedhë nieri 'i peshë mbí dorë,
Prej kah Tringen aj ká pá
M' kambë n' oborr ndêjë para shpís:
Si ajo Zana e bjeshkve t' mdhá,
Si aj flamuri n' ballë t' ushtrís:
Edhè hapin e ká ndalë,
Kû, habitë, po thotë kadalë:
Vall, a âsht Ora e Dormitorit?
A por Zana e Vizitorit,
Ulë e Mira m' kto zabele,
Per me gjetë ndo'i ród sherbele
A ndo'i shpendme giatë luginës:
Se nji vashë mâ t' mirë s' e shef,
Pasha Sh' Pjetrin e Cetinës!

---

vet. — *Dollamës polin m' brêz ngujue*: shtî kindin, cepin e dollamës në të nëgjeshun. — *Vjerrë novicen.. taganin rrasë n' sylah*: me nov. (K. VI, 377) e tagan në brez (K. II, 118).

835-845 *Ora e Dormitorit*: Vargu i maleve ndermjet dy lumejve Komarnica e Tara. — *Zana e Vizitorit*: mal në veriprendim të Plavës K. XVII, 525. — *zabele*: pyll i vogël. — *ród sherbele*: lloj lulje erë andshme, në te cilat kullosim blêtët (salvia). — *shpendme*: lule fillestare e pranverës me lule të bardha e të vogla (galanthus).

Me i rá botës ti tef e m' tef.
Tash po e marr e e çoj n' Mal t' Zí
Si ré nanës t' m' i ndihmojë n' shpí,
Edhè qêni, i biri i qênit,
Thekë ká hapin atij vendit,
Drejt kah Tringa tue sulmue.
Por, kur bâ ká me i u afrue,
Sa shpejt Tringa 'i hap po kthen!
Sa shpejt «huten» po e merthen!
M' parzme Shkjaut se ç' po i a vên!
Hiqi gisht, he bujareshë!
Se 'imend kênke 'i bí prej fisit!
Bjeri Shkjaut, bre sokoleshë,
Mu në parzme per mjedisit!
E t' a diej Knjazi n' Cetinë,
Se edhè n' qitët Shqyptarët aj fare,
Pasha Zotin, n' Shqypní s' hînë.
Dér t' jetë gjallë ndo'i bí shqyptare,
Qi per erz, e Besë, e Atdhé
Kto edhè desin si me lé.
Edhè «huta» bani «bam»!
N' kokerr t' shpinës bjen Gjuri m' shkam:
I âsht derdhë mulla nper rragam,
Pshesha n' ujë, 'dhe atà haram,
Çika vendit por s' po lot.
Sŷnin kokerr, flakë e agzot,
N' krisme t' pushkës kah shokët e Gjurit

865-870 *I âsht derdhë mulla nper rragam*: i janë hapë përmrendsat, neper shkamb. — *flakë e agzot*: zjarm e barut.

Shef se vrap i'n vû atij gurit,
Sa me turr qi i a ká hjekë
«Hutës» fyshekun; veç tue u rrekë
T' dytin mbrendë ajo m' i a qitë,
Vasil Ndreka, nji uk malit,
M' tê «novicen» terezitë,
E i a njet shì n' lule t' ballit.
Dekun m' tokë bjen Tringa e mjera
Shta'n n' oborr e kryet te dera,
Mollza e faqes krejt n' gjak lá!
Edhè dielli dheut i rá.
Gjallë por Tringa Shkjaut n' dorë s' rá!

870-875 *veç tue u rrekë*: tuj u mundue, tuj u (orvatë).

875-882 *nji uk malit*: nji ujk m. — *novicen terezitë*: shênjon në novicë, ven per faqe novicën. — *Shta 'n*: shtatin.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Njizetetretë

KE TBANAT E CURR ULËS

ARGUMENTI

Vasil Ndreka mbasi vret Tringën, turret kah vathi i gjâs. I rrin gati në hutë Gjetë Gega i Shllakut dhe e fëtofë cubin, kur mâ pak e pritëte. Msŷn per t' i pré kryet, por ndeshet në Millosh Peren, trim ky i rrebët, harushan e i fuqijshëm, i stërvitun per pushkë dhe mâ i shpejtë në tagan, me të cilin synon t'i shkurtojë kryet të Shllaksit. Gjetja, si luâni, qi tuj i qenë vû në të leta kaprollit, lên këtê dhe lëshohet në tigër, qi don t' i a grabisë përpara prén, harron kokën e Vasilit dhe përlahet me anmikun e rí. Poetit i kandet t' i a bâjë të njoftun lexuesit fëtyrën e shkjaut, prandej kënaqet në përshkrimin e tij si në paraqitje të gjáll të dyluftimit qi zhvillohet, ku fati krah-mirë i yni, fiton. Milloshi smbrapet: i merr kamba në trupin vizak të Vasil Ndrekës dhe rrxohet. I rrin gadi Bajraktari i Shllakut dhe i a ngulë këthellë taganin në bark; turret kah Vasili, i

pret kryet dhe e flakon te kambët e heroinës shqiptare, Tringës. S' mbaron me kaq. Milloshi i ep vedit me fuqí, qi i shkimbeshin dhe rrshanas i a ngjet per kambet Gjetës e e rrxon; por qellimit s' i a del. Flakohen atëbotë mbi të Shllaksin dý shkina, mâ t' idhta se kulshedrat, dhe kacafiten me tê. Qenë tuj i lanë marre Shqipnís, sá me u këndue kanga per zí, po mos t' i a epte Zoti luftarit tanë me i vû perfundit hidrat malazeze dhe me i llomitë me nji hû dullîje. Fjalët vonojnë. Kerstiq Vuku, qi per larg kishte pá shenën, i terezitet të Shllaksit në novicë e e rrokullisë per tokë. Lëshohet per t'i a pré kryet, por fisheku i mbramë i kubures së Gjetës e fëtofi ngjat vedit. Msŷjnë, nderkaq, nji çetë Shkjé. I pret pushka e Lucë Gjeloshit të Grudës tuj lanë dekun mâ trimin e tyne, Gjoko Ilín, të cilin aq fort e pat porositë e ama kur e nisi per luftë. Tërbohen, atëbotë, trimat malazezë: mbushen me mní e vnér burrat shqiptarë. Përleshja shtohet dhe arrîn kulmin. Herojt ngatrrohen lamsh si gjarpîjt a njalat në mot; krenat flakojnë neper rrah si fiqt pucaleca në duhí, qi shkundë landën. Gjaku mbulon vendin. Hallakaten tanët si dêmat para gjakut të ndonji kaut a lopet të therun. Poeti vazhdon të pershkruejë dyluftime e perleshje, epizode trimnije e fëtyra luftarësh prej së dyja anësh. Çetat malazeze shtohen me fuqí të reja, shtohen dhe aradhet tona, shtohet lufta e zien perherë e mâ vrullshëm.

Mark Milani, qi kaherë kundronte luftën nga majet, i ep urdhën tanë ushtrís per msŷmje e sulm. Nën Mirko Kapidanin dirgjen luftëtarët malazez si llava e ujqvet. Vendi ndezet zhari, qiella mbulohet me tym e njegull dhe Nokshiqit i bjen nji lpê baruti.

Porsa u shkim Tringa n' oborr,
Si ajo lulja, qi, shatorr
Çilë, prej gêmit t' a shkpusë breshni,
Vasil Ndreka sŷkerveshni:
Nji hundlesh me thîja n' krye,
Qi per tjeter vû s' kisht' sŷ
Veç me vrá, me pré, me grrye:
Fíll prej vathit turr ká msŷ,
Si ajo rêja nper murrâ,
Dhend e dhí aj per me i rrmye,
Dhend e dhí kertyllë në vjamë.
Ah! kû ve', bre t' kjasha t' amë!
Ká vikatë si katallâ,
Shllungë mustakun derdhë nji pllamë
Qaj Gjetë Gega m' kep pertej:
Befas trimi kû shperthej
Prej njaj breshte vrap tue ngá,
Tue dihatë e krejt n' djersë lá,

1-5 *Porsa u shkim Tringa*: posá dha shpírt. — *shatorr*: grumbull, si tandë. — *sŷkerveshni... hundlesh*: baras si K. XI, 63.; trim dhe i egër, i rrebtë.

10-20 *kertyllë*: mbytë, mbushë. — *Prej njaj breshte*: K. IX,

Shi at herë kur Vasili, n' gaqe,
Vû «novicen» per njâ'n faqe
Gisht po i hiqte, e Tringa u rrxue,
Gjaku rrkajë ballit tue i shkue.
Se Shqyptarët: kah per rranxë bjeshke
Ushtrí vîjshin prej Sutjeske,
Çeta-çeta e rreshta-rreshta,
Tue u pershkue nper ashta e breshta,
E nper suka, rmiqe e kreshta:
Si kan ndeshun cull e grá,
Pleq e çika vrap tue ngá:
E kan ndie si hasmi Shkjá
N' moh Nokshiqit i kisht' rá,
Kû po bâte aj nam të zí,
Se ç' janë mbushun me mëní!
Gjak e vnér se ç' u âsht perzí!
Atŷ urdhen mâ kush s' priti,
T' parë as t' mbramë mâ kush s' soditi,
Veç se u lshuen si bisha malit
Do thik shpatit, do poshtë zallit:
Kush n' e rrmakët e kush n' e djathtë,
Disa t' ngathtë, disa mâ t' shkathtë:
Por gjith sŷnin flakë e agzot,
Llagam zêmren, mbushë n' barot.
E kah ngasin, kah dihasin,
Njani tjetrit larg ç' po i thrrasin.

---

250. — *n' gaqe*: në të holla, në të paana, në brakesha.
25-30 *rmiqe*: vende të thyeshme, të rrëpîta.
35-40 *s'soditi*: s' vuni oroe, s' muer para sŷsh.
40-50 *Llagam zêmren*: zemrën si llagami, qi në terrin e vri-

Si me u zdatë, si me u tuhatë,
Se ç' bajrak me zânun majet,
Cilli grykat edhè zajet:
Kush me u shtŷ e kush me msŷ;
Kush nder logje me ndêjë sogje,
Kâmbët por shtekut t' gjith me i thekë
Me pshtue askush: të gjith me dekë,
E Nokshiqin mos m' e lshue,
Dý per nja per pa e pague.
Edhè trimat, zêmrat peshë,
Po shkojn malit tue i u njeshë,
Porsì njeshen Koprivnikut
Ato berret e Nikë Sykut,
Kur prej veret n' kullosë t' dalin,
Ashtû plym tue marrun malin.
Qaj Gjetë Gega, kuq si shega
Bajraktari n' zâ prej Shllakut,
Orë e çuet e gjith bajrakut,
Drang drangoni tue qillue,
Para shokësh larg ká shtekue;
Edhè, vrap lshue thep më thep,
Drejt shpís s' Currit del m' nji kep

---

mës ndrŷn eksplozivin. — *Si me u zdatë... tuhatë*: si me msŷ me guxim... si me u shpërndá. — *sogje*: K. V, 167.

50-60 *zêmrat peshë*: zemrat gurë. — *Porsi njeshen Koprivnikut ato b. e Nikë Sykut*: Nikë Syku âsht i permendun në Verí per shumicë berresh, të cilat në kullosë të malit Koprivnik (kahë prendimi i Plavës) mbulojshin shpatet. — *plym*: grumbull.

60-65 *prej Shllakut*: K. XVI 91. — *Drang drangoni*: zog drangoni.

Shì m' at herë, kur Tringen vrau
Vasil Ndreka, e u turrka shkjau
Fíll prej vathit. Porsa e pau,
Keq me nanë Gjetja atê e shau,
M' tê edhe «huten» tereziti:
Mu m' grrêç t' krés atij i a njiti:
Tamth e m' tamth plumen i a qiti!
Ngordhi sŷt Vasili e u purë
M' njânen anë e rá terthuer
Dekun m' shkam. At herë prej millit
Xier tagâ'n, edhè nji fillit
Msŷn me pré atà krye t' Vasilit.
Por t' kisht' pasë Vasili 'i shoq
Per mbas vedi, burrë kaprroç,
Harushan: po, kaliboç,
Besa, 'or probe, me t' bartë m' shpinë
Prej Nokshiqit dér n' Cetinë,
Per pa u lodhë aj kurrnji grimë!
Kryet e tij si nji rrâjë bunge,
Të tanë neje e të tanë gunga
Sŷnin vrangtë e hunden cunge;
Derdhë musteqet si dý shllunga;
Me do gaqe, pak me thânë,
Pêsë koshiq miser me i zânë:

70-75 *huten tereziti*: K. X, 306 e vuni në thumb, shenjoi në tê. — *Mu m' grrêç t' krés*: shi në kupë të krés, kokës. — *Ngordhi sŷt V. e u purë*: terratisi sŷt e u mënjanue.

75-85 *prej millit*: K. III, 262. — *burrë kaprroç*: K. IV, 22. — *kaliboç*: më shpinë, kalapiç, kalikaç.

85-95 *Sŷnin vrangtë*: sŷt të shtrëmbët, çatall, shakshí. — *Pesë koshíq*: masë misri 25 okësh = kg. 37,5: të gjana fort.

Edhè m' kâmbë aj mbathë do opanga
Lkure s' dhije, të tanë zhanga,
Lesh e rrypa, gjalma e vanga,
E qi at ditë, kur duel n' ushtrí,
Me armë n'dorë, me zjarm në gjí,
Bâ i a pat e shoqja shkinë.
Betêrrr burrë e hardallinë,
Trim, po, shkjau, por ne calinë,
Ne tagan aj në sylah;
Veç «novicen» vû mbí krah,
Edhè sŷnin gacë prej farket,
Me do duer, çengela barket:
Millosh Pera aj êmni i tij:
N' Vasoviq me plang e shpí.
Ky, kur pá Vasilin vrá,
Edhè pá si curr më curr
Kishte marrë Gjetë Gega turr,
N' dorë taganin idhtë shterngue,
M'arrç Vasilit per t' shkurtue
Kryet per s' dekuni, «novicen»
Vên per faqe e, m' sŷ kapicen,
I hjekë gisht; por nuk e muer:
I vrau pushka si n' terthuer,
Shtatit kah Gjetë Gega u purë.
Bân me i shtî fyshekun tjeter;
Por namlija s' po i a ha'.

— *gjalma e vanga*: lidhsa e dredha lëkuret.

95-105 *Betêrr burrë e hardallinë*: burrë i madh tejèt e i zhgatrruem, hardall i trashë. — *ne... ne...*: as... as...

115-120 *Por namlija s'po i a ha'*: s' i a merr tyta, gypi i pushkës.

I mbet mbrendë gazhota e vjeter,
Turr karkllukut ka' ashtû i dha.
Dhâmë e tmallë sa fort i shkrepi,
Lshon «novicen» rranxë nji shkrepi!
E vetimë sypri Vasilit
Flakron trimi, edhè prej millit
Tagâ'n t' a ká xjerrë, e 'i fillit
Ballë per ballë Gjetë Gegës ká dalë,
N' tagan hovin per m' i a ndalë.
Me ndollë pûna se n' lisní
Turr prej shkujkut me furí
Lshohet luani m' nji kapruell
Qi n' kullosë t' i dalë kundruell;
E se, para se m' i u hullë,
Fulikare per poshtë trollit
Po i bje tigra atij kaprollit:
Harrue luâni atŷ at shkerbé,
Tigers m' shpinë lshohet rrufé,
Edhè at herë bishat perlahen,
Idhtë shoqe me shoqe hahen:
E dermishen e shkelvishen
Me do dhâmë porsì kortela,
Do çapoj thue janë çengela;
E ka' ungrojn, kah ulurojn,

— *Turr karkllukut*: kah shtyni vrap shulin e pushkës.

120-125 *prej millit... e 'i fillit*: prej kllyçit... drejtë, pa vonesë.

125-130 *prej shkujkut*: nga roja, prita, sogja.

130-135 *shkerbé*: gjae, K. IX, 256.

135-140 *E dermishen e shkelvishen*: e coptohen, e shkyhen. — *porsì kortela*: K. XVII, 361,

Lvisin bollat zhgjetë nper fusha,
Kapë perpjetë malin harusha,
Hikin derrat, marrin ferrat:
Kshtû Gjetë Gega u lshue mbí shkjá,
Kû edhè trimat t' janë perlá
Ndermjet vedi, e t' kan fillue
Idhtë taganat me i vezllue,
Njani sho'in m'e lânë pa kokë,
Qi me ngrânë m' tê zogjt sterqokë.
Kúr kan pá shkinat me sŷ,
Si Gjetë Gega e aj Millosh Pera
Njani tjetrin rrebtë kan msŷ,
Se ç' piskatë kan ato at hera,
Malazezve tue u bâ zâ,
Per mbas plaçket hutue malit
N' ndihmë Milloshit per me rrâ:
Qi me e pshtuem prej njatij hallit,
N' t' cill'n e qitte atŷ neshtrasha.
Millosh Pera, me do llana
Si nji «mashkull» qerri t' trasha,
Kishte kênë, po, trim si Zana,
Me i rá zjarmit, me i rá detit,
Kund pa u trêmë aj sŷni i tí;
Qi edhè n' lufta me askjer t' mbretit
Shum do bulla pshtjellë kisht' n' t' zí,
Ke aj n' «novicë» gjuete fort hollë:
Me tê voen me kputë m' krye t' njerit,

145-150 *zogjt sterqokë*: cirikokat, sulkokat, galat.
160-165 *Si nji mashkull qerri*: K. XVI, 291.
165-170 *bulla*: turkina, musulmane.

Me kputë pipin njitë me mollë,
Flutrim sŷ'n m' i a xjerrë skylferit:
Por, me u pré burras n' mejdan,
S' po e kisht' pasë aj fort zanát;
Pse as me sè me blé tagan
Dalë s' i kisht' Milloshit t' ngratë.
Krejt bashtina e tí 'i pendë dhé,
S' dí a po a jo e ndo'i cung hardhije,
Se ne lopë kisht' pasë ne qé,
Posë ndo'i lukre a ndo'i kâmbë dhije.
Shpija e tij ngrefun kaçorr,
Thatë permbrenda si 'i shpellë uku,
Me 'i kotec, sa 'i kpurdhë, n' oborr;
Nji gomár e ndo'i brengë çuku.
Cullt e grueja në gazep:
Dikû ngranë, dikû pa ngranë;
Jeta e tij si e bishës në shkrep,
Qi prej zije luron m' hanë,
Me gjithkta por zogu i shkinës
M' kisht' pasë kênë zêmerfisnik:
N' bukë e n' krypë e n' kupë të shllinës ,
Lête nderë aj me ç' do mik:
Si gjithmonë, manà, n' ket jetë
N' shpí të trimit, per trim njefë,

170-175 *bashtina e tí 'i pendë dhé*: toka, ara, prona e tij aq sá thejnë në ditë nji pendë qé.

175-185 *lukre*: posë ndonji delje: rrunze. — *brengë çuku*: kambë pule. — *kotec*: kosh misri, kollomoqi.

185-190 *n'kupë të shllinës*: në kupë, ku qitet langu i djathit, zakonisht të pamazitun per të ngjye në tê kashatën.

N' dashtë n'kondosh n'dashtë n'xhokë, ké gjetë
Sofren shtruet e pushken ngrefë.
Se kû gjên trimi bujár...
Se kû gjên skylferi mish...
I a nisë mbrapshtë, puna i del marë;
Sjellë m' të thatë, e korrë dy fish!
Edhè kshtû ky Millosh Pera
Fort zanát s' kisht' pasë taganin;
Sado trim e idhtë si fjera
Ngurrtas dredhte n' ajr taganin.
E prandej, sa duel me u pré
Me at Gjetë Gegen ballë per ballë,
Shef, pak vonë por, se mbí dhé
S' kishte rá mâ ngusht per t' gjallë.
Per ket pûnë me msŷ nuk hapej,
Veç se vedin m' tagan mprote:
Vithambrapas edhè zmbrapej,
Sa herë turrin Gjetja lshote.
Kshtû dy trimat, t' idhtë si Zana,
Kaperthye atà shoq me shoq,
Tue sjellë rrijshin me tagana,
Thue po korrin kallamoq:
Jo se mâ se n' at mejdan
Kryet shosho't po duen m' i a pré:
Porsì t' ishte kryet bastan,
Per gjith treg aj qi me u blé!

190-195 *N' dashtë n' kondosh n' dashtë n' zhokë*: si nder njerzë të pasun (veshë me gëzofa të kushtueshëm), si nder të vorfën (veshë me xhoka).

200-205 *si fjera*: si bisha. — *Ngurrtas*: kadalë, pîtas.

E kah rrijn ashtû t' u ndjekë:
Gjetja shtŷj, Milloshi prit;
Hapu Gjetja m' e bâ dekë,
Ngurr Milloshi e njalë lvit:
Kah Milloshi hapa-hapa,
Sŷnin m' Gjeton gozhdë ngujue,
Rrqaset leres vithambrapa,
Sjellmesh s' Gjetos si me u pshtue,
Don rreziku e thêmra i hasë
M' trup t' Vasilit, zogut t' shkinës,
Terthuer shkamit dekë perplasë,
Edhè praptë bjen m' kokerr t' shpinës,
Kryet n' teposhte e pa «kapicë»:
Se «kapica» nper rragam
Rrotullue i ká n' nji plakrricë,
Me gjith shkrola hupë në zdram.
M' tê Gjetë Gega t' â lshue rrfé,
Me tagan në dorë shterngue;
Veç persè me hî m' i a pré
Kryet poshtë shkamit vjerrët shtangue,
Puna do t' a kisht' qitë larg,
E me ngiatë s' isht' tue pasë ngae...
I a ká rrasë taganin n' bark,
Kund nji pllamë perpjetë t' i a çá.

220-225 *lvit*: lviz, si njala. — *Rrqaset*: tërhiqet, smbrapet.

230-235 *n' nji plakrricë*: në nji hurdhë, më nji vend uji e kalbsinash. — *Me gjith shkrola hupë në zdram*: hupë në baltë, lloç me gjith germat, SSSS qi ká kapica: shif: K. I, 58.

Mbasandej per kaçirubet
Kryet Vasilit, dekun shtrî
Permbí shkam brî njaj kaçubet,
I a ká kapë, e me mëní,
Si kasapi e ká zanát
Kúr pret mish, aj me tagan
Ká nisë m' arrç me i a cecatë,
Dér qi i jet n' dorë si bastan:
Edhè at herë atŷ at rradake,
Arrçit t' shkputne, krah nji fillit
E flakron si kungull Vrake,
N' mes t' oborrit, terthuer t' cillit
Mbetë kisht' dekun Tringa e mjerë.
Shkon rradakja rrok më rrok,
Tamth e m' tamth shporue per mnderë
Tue e plirë n' gjak at patalok;
Dér qi vjen edhè zatetë
Shì te kambët e Tringës. At hera
Nisë me marrë Gjetja perpjetë.
Veç, kqyr, ç' bâni Millosh Pera,
Shpirti mirë pa i dalë të ngratit:
Porsa Gjetja shpinen suell,
Millosh Pera i ká dhânë shtatit
E permysë aj si nji buell,
Neper lerë rrshqanas tue u shtrî,
N' moh njanës kambë Gjeton ká kapë.

240-250 *per kaçirubet*: per kaçotet, per flokësh. — *m'arrç me i a cecatë*: ka nisë t' a dërmojë në qafë.

250-260 *si kungull Vraket*: K. X, 332. — *rrok më rrok*: kodër-më-kodër. — *Tue u plirë*: tuj e lá në gjak.

Mys per tokë tue e karraní;
M' tê m' tagan atŷ edh' âsht hapë,
Per m' e lânë trimin pa krye.
Por me sjellë nuk mujt qyqani;
Pse shì at herë i u err nder sŷ
E i del shpirti, edhè tagani
I pshton dore e i bjen nen shkam;
E permys aj, sa gjânë-giatë,
Trûç bje dekun mbí rragam,
Tue e lânë vejë t' shoqen e ngratë
Me tre djelm e kater çika.
Se ç' janë lshue shkinat m' at hera
Mbí Gjetë Gegen, raftu-o pika!
Jânë lshue shkinat si dý fjera:
Njana Stane, tjetra Jane:
Dý Kulshedra, njana e tjetra!
Sypri tij purë skrraja Stane
T' shmâjten dorë i a kapë me kthetra.
Ndersa Janja, e fortë si mushkë:
Nji korume e zezë, shakshine,
Msue me tjerrë e me qitë pushkë,
Ardhë dika' andej prej Cetine :
Dishkà grue kjo mashkullore:
Asht turrë shtriga si shkerbé,
Per m' i a xjerrë taganin dore,
E me tê, po, me i a pré

265-270 *tue e karraní*: K. VI, 328. — *âsht hapë*: âsht lëshue.
280-290 *skrraja Stane*: Stanja e hajshme, e hollë si skrraja, si rrâjza, si karremi (Lumbricus terrestris). — *Nji korume... shakshine*: nji korbece (e zeshkët) sŷçatalle.

Gjetos kryet, ajo korume,
Nám të zí Shqypnís me i lânë!
Edhè, besa, more kume:
Disì marre m' vjen me t' thânë;
Por at ditë e bija e shkinës
E pat pré Gjeton e shkue,
Edhè kryet Knjazit t' Cetinës
Dhantí ajo pat per t' m'i a çue;
E m' « bisht t' pelës », manati i Zotit,
Me na vû, kukú! Shkjau né:
Me kndue shkinat per t' giatë t'motit,
Jana Gjeton si e pat pré:
Si gjak hupcë s'shkoi Gjur Kokoti:
Si Milloshi s' mbet gjak falë!
Veç se Gjetos i a dha Zoti:
Mbasì vedit zot me i dalë
Ndryshe s' kisht': edhè me krye
Sa kurr mûjt Janes i mbet
Mu m' tureçka, tue i a thye
Hunden cunge. N'at siklet
Jana mendsh, kercuna, u muer;
E mloj gjaku e mâ as me pá
S' mujt me sŷ. Dy fish u purë
Mbí Gjetë Gegen: veç me kjá
Shtriga s' kjau. Jo, po, kisht' kênë,
Besa, or kume, nji trimneshë,
Me t'ardhë keq: e kam pa rrênë:
Se at ditë Ora e çoi me u ndeshë

295-300 *more kume*: more kumarë. — *m' bisht t' pelës*: më bisht të kalit: shprehje mâ e fortë se m' bisht të lahutës.

M' atà krye, nji mâj qillue.
Ndersa dhimet shkina kmye
Zêmers s' frŷt rrin t' i u pendue,
Doren m' hundë e kuk ngerthye,
T' ká flakrue Gjetë Gega m' kamë.
E gjak sŷnin prej mënije,
Tue kercnue idhshem me dhâmë,
T' a ká shkulë nji hû dullîje
E t' ká nisë m' tê me sjellë m' shkina:
Bjeri Stanes, bjeri Janes:
Gjithsa u hate, perzet, shpina,
Per pa i mbajtun pajë kurrnjanes.
Nisin shkinat me piskatë:
Gjetja m' hû se ç' po u rri gati!
Shaju nanë e shaju tatë,
Dér sa u zhduken brîjs s' njaj shpati.
Gjak tagani tue i kullue,
Dý kuburet rrasë n' sylah,
Turr Gjetë Gega at herë â lshue
Me marrë « huten » mbetë mbí rrah,
Ndersa ndêj tue u kacafitë
Me dý shkinat. Kur m' « novicë »,
Qe, atŷ 'i shkjá e ká terezitë ,
Tue e marrë ís pak mbí kerthicë.
E shitoi qaj Kërrstiq Vuku:
Djalë me bré hekur me dhâmë,
Lesht e hundës si qyme uku,
Dredhë mustakun giatë nji pllâmë:

320-325 *dhimet... kmye*: e këmbyeme, e çmendun nga dhimba.
340-350 *terezitë*: gjuejtë. — *Lesht e hundës*: shêj trimnije.

N' daç per pushkë, në daç per krushk
Djalë mâ t' mirë s'ké pasë pse lypë:
Lidhë në tjegull, rritë në dushk,
P'r 'i parë armë, per bukë e krypë
Lête kryet per Knjaz të vet;
E as Fé e Atdhé s'do t' kisht' mohue,
Me e pasë bâ jo beg, por mbret,
N' dorë Misirin m' i a pasë lshue.
Ky, tue u djergë me 'i ká per dore
E me 'i kál ngarkuet perpara,
Kur ká dalë m' nji sumullore
Mbí do megje e mbí do ara,
E pre' andej trimi ká pá
Vasil Ndreken mbetë pa krye,
Millosh Peren permys vrá:
E ká pá si atŷ, ngerthye
Shtatit, Gjetja ishte tue shtrî
Doren m' « hutë » plandosë per lerë,
Se ç' âsht mbushë aj me mëní!
Ç' t' janë perzí atij gjak e vnerë!
Ç' t' i kan marrun flokët perpjetë!
Edhè kán lidhë per nji shkorre,
Mbas nji curri vetë zatetë,
T' i mbet Gjetës m' « novicë » mizorre.
U rrxue Gjetja m' shkam të gjallë.
Lshon Kërrstiqi kryet m' i a pré:
Si lshon uku neper rrgallë

350-360 *Lidhë në tjegull, rritë në dushk*: per të kallzue fuqín e tij të fitueme si Spartanët që në fëminí. — *Misirin*: tokën e Egjiptit të motshëm, të përmendun per begatí.

M' ndonji skjap a m' ndo'i shkerbé.
Shpejt po e xjerrë Gjetja kuburen!
Sa me shpejt zjarm qi po i ep!
Mirë m' i a thau, po, Shkjaut likuren!
Ç' m' i a muer shpirtin per gazep,
Tue i a rrasun shì në parsem,
Latrâc m' lerë tue e hjedhë terthuer,
M' tê çakajt qi me bâ darsem:
Aj, qi aq trim m' mbahej dikúr!
N' atê Vuku qi nper dhé
Po plandosej si lug trapi,
Mendsh harlisun nji çetë shkjé
Palabardhas hap mbas hapi
Thekte kamben nper laskár,
Pushken n'dorë, në brez taganat,
T' idhtë si helmi ruejtë n'filtár:
Hajrin kurr mos m' u a pá nanat:
Kush sŷzí, po, e faqezí,
Kush kryet «gjog», e menden «zog»,
Njani brac, tjetri kuprrac,
Dikush rob, dikush per kob.
Veç se trima sa t' u thuesh:
Si njaj Jozja i Vukadinit,

380-385 *Latrâc m' lerë*: K. XVI, 304: në nji vend me gur e shkambij, vend i thyer plot me gurë.

390-395 *Thekte kamben nper laskár*: vraponte hapin neper rrgallë: pjesë e shembun e nji mali. — *si helmi ruejtë n' filtár*: si helmi mâ i forti, qi ruhet në shishe per sherime.

395-405 *Kush kryet gjog e menden zog*: kokën e thîme por menden e lehtë. — *brac... kuprrac*: hajn i keq... dorë-

Matiq Jure në « zdragushë »:
Kerkserdari i Kulashinit,
Mihajl Bozho i Bozho Ikiqit:
Spiro Neshi gerxhelí,
Buka e botës e kuvendtár:
Ják Taraba kime-zí,
Derë e parë, e trim bujár:
Vuksan Leka, mejdanxhija:
Dy djelmoça prej Nikshiqit,
Spiro Zeka e aj Gjoko Ilija.
Njiky Gjokja 'i camerdhok,
As dér m' giû mos me i rá deti,
Ka' ashtû rrgalles lshue m'âsht trok,
Larg m'i lânka shokët mbas veti:
Edhè, menden mâje ksulës,
At herë, djali, fíll tue u kapë
Ke ato tbanat e Curr Ulës,
Ká pá m' lerë si bijte prapë
Vuk Kërrstiqi, e shokët pa pritë,
« Veshk » prej millit xier taganin
E lshon ngutshem m' i a krasitë
Gjetos kryet, edhè mejdanin
M' i a lânë vedit: qi nder shkjé
Vonë e vonë kanga m' i u kndue.

---

rrudhë, horrjat. — *zdragushë*: K. XX, 329. — *Kerkserdari i Kulashinit*: komand. i K. nji nder qytetet me randsí të M. Z. mbi lumin Tara. — *gerxhelí*: K. I, 50.

410-415 *As dér m' giû mos me i rá deti*: aq krenár, mendemadh, sá deri kthellsija e detit me i u duktë pak.

420-425 *m' i a krasitë*: me i a shkurtue.

Por jetshkurtë djali m' kisht' lé:
Nuk i duel si e pat mendue!
Pse, sa muer m' tagan me msye:
N' stom pertej, qe, ká shperthye
Nper çetina, si uk malit,
Nji farë Luc Gjeloshi, i Grudë:
Shpí e parë e pika e djalit,
Kaleshan, musteqe rudë,
T' cillit sod e m' gjet të parë,
Si n' Malcí, si n' Mal të Zí,
Pushka e fjala i pat hecë marë,
S' i u pré mik, s' i u la korí.
Ky kur páka shkjét tue zbritë
Edhe Gjokon lshue m' pikë t' vrapit,
Mirë ká zânë trimi n' nji pritë
Mbàs nji curri e brî nji rrapit:
E kúr Gjokja, hapë n' tagan,
Ká marrë Gjetos me i u turrë,
Per m'i a kputë kryet si bastan,
Ç' t' i ká mbetë aj n' kacaturrë!
Per nen sjetull mirë i a njiti!
I duel plumja rranzë me vetull.
T' madhe Gjokja atŷ ç' bertiti,
Edhè lmuç per tokë bjen petull
Shì te kryet e atij Kërrstiqit,
Me ngranë m' tê, mo', Zo', mâ keq!

430-440 *Kaleshan, musteqe rudë*: leshatak e musteqe shkurtë. — *e m' gjet të parë*: që prej të parit brez. — *brî nji rrapit*: brî nji çinarit.

440-450 *kacaturrë*: K.XV,78. — *lmuç... si petull*: lamsh... ndêhet.

Qêjt e bollat e Nokshiqit:
Kryet, ofshe m'i a lânun grreç!
M' i a lânë grrêç, po, njatà krye,
M' t' cillt dikur « kapica » plite:
Anì kur m' a dridhte m' sŷ:
Aq fort hije pasë m' i ki'te.
Pra edhè at ditë qi duel n' ushtrí,
Veshë e mbathë e m' armë shterngue:
Pushken n' dorë, zjarmin në gjí,
N' sŷ «kapicen» petullue:
Bír, m' i thânka nana e shkretë,
Mos bân kryet poç a matare;
Pse me pasë pa tê per t' mbetë,
S' gjên, jo, treg m' e blé me pare!
Edhè i thânka prap kercuna:
Mos me u shtŷ teper, t' pasët nana!
Pse Shqyptarët po ishin, Zo', ruena!
T' idhtë si gjarpni e t' rrebtë si zâna.
Por, pse i rí djali tue ndollë,
Knjazi mendt i a bâka kubel,
Kin Shqyptarët se s' gjuejn fort hollë,
Se aj Shqyptarët do t' i bâjë zhubel;
E prandej, qyqari, muer
Gjith at hov, e as s'i rá shpatit,
Si me thânë, kryqeterthuer,
Por u lshueka zhgjetë per s' t' giatit.

450-455 *grrêç*: si kungull qumshti. — *kapica plite*: pushonte.
465-475 *i a bâka kubel*: i a marrëka mendt: kubla, klosa (falax nilotica) mbahet nder peshq si ai mâ i leti. — *zhubel*: lecka, zhele.

Po, por Luci hollë kisht' gjuejt,
Edhè kryet, manati i Zotit,
Aj t' i a bâni kungull ujët,
Me e kjá e ama per t' giatë t' motit.
Kur ká mbetun Gjoko Ilija,
Frota e shkjevet ç' t' â lshue turr
Perposhtë shpatit, si duhija,
Kep më kep e curr më curr!
Pushken n' dorë, nder dhâmë taganat,
Neper driz e neper mret
Ki'n marrë hovin ka' ato tbanat
E Curr Ulës, të mbetne shkret.
Lucë Gjeloshi, pika e djalit,
Fort po qet m' at « kacaturrë »:
Fort po i gjuen shkjét atij malit,
Atŷ hovin per m' u a ngurrë;
Veç se plumet e «martinës»,
Qi u fishkllojn per brî rradakesh,
Máll s' m' i bâjn, jo, zogjt e shkinës,
Porsì t' ishin shtupa takesh,
E as m' e ndalë hovin s' e ndalin:
Veç, lshue turr e krejt terbue,
Me t' mdhej hapa perpîjn malin,
T' vramët e t' premët per me i pague.
Kur, qe, dalin do malcorë
Prej njaj breshte, si lugeten,
Sikur t' rrahë plajmi me borë:

480-490 *Frota*: çeta, grumbulli. — *driz*: *mret*: ferra; çama, brej.
495-505 *shtupa takesh*: shtupa me të cilat mbulohen plasat e tokes (lundër). — *plajmi*: K. I, 82.

Lul Rapuka e Pllum Gjeloshi,
Sŷnin gacë; Baca Luc Dedi,
Burrë i urtë Pjeter Gjokë Toshi,
E aj Muç Hasi e Prêlë Mehmeti:
Maça Grizhi, Shyta Pêma,
Ndoc Gjo' Goci e qaj Prêlë Keri:
Do djelmoça si do dêma,
Hijen veç me i u a drashtun njeri!
Si aj Turk Shabi me trí zêmra,
Gjeto Marku flakë e agzot,
Me at Tomë Dacin, t' cillit thêmra
N' sŷ t' shkjaut mbrapa s' i merr dot:
Vjen Jus Muça e Marash Vata,
Shpend Delija me gjith djalë,
Si ajo nata, me shtergata,
Hovin topi mos me u a ndalë:
E t' shperthyen si uq zabeli
Cac Kaçeli, e Voc Cungeli,
Lul Pál Kiri, e Nishk Djalë Miri,
Dum Buzuku e Col Çamuku:
Mbandej Brahokol Demushi
Edh' aj Islam Makalushi:
Maça Keqi, 'i varraslí,
Në sahat e në takí,
Veshë e mbathë, e burrë zotní:
Qi atjè n' Lezhe te çinari
Kû tregtari, edhè shtegtari

525-530 *'i varraslí*: i vram lîjet, lingërën. — *në takí*: kësulë rrafshetake e bardhë a e kuqe. — *n' Lezhe te çinari*: në pazarin e Lezhës, aty ku quhet « te qinari ».

Vuejn per ujë dimen e verë,
Me gjâ t' vet, fitue me nderë,
Ndreqi kronin me ujë të gjallë,
Sjellë nper lerë e neper rrgallë,
Prej njaj kodre nen Kalá:
Qi prandej shpirtin per s' dèkuni
I a bekojn gjindja me máll.
Kta si pá kan gjinden vrá,
E t' kan pá si shkjét ki'n msye,
Per t' a lânë Gjeton pa krye,
T' janë lshue trimat turr p'r'iheri
Si lavë ujqsh perposhtë Peshteri:
E t' u hjedhun p'r atà curra,
T' na janë ndeshë burrat me burra
Shì kû Gjetja, purë m' nja'n anë,
N'dorë kuburen ngrefë si Zanë,
Gadi rrite zjarm me i dhanë,
Zjarm me i dhanë, m' parsme m' i a rrasë
T' parit shkjá qi atij t' isht' qasë.
E si 'i herë atŷ u perpojn,
Se ç' t' kan lshue trimat m' shoshojn!
Se ç' kan nisë trimat me u pré
Ballë per ballë Shqyptarë e Shkjé!
T' janë mberthye, t' janë kaperthye
Njani m' tjetrin terbue shqimit,
Si atà derrat n' muej t' hakrrimit:

540-550 *Si lavë ujqsh perposhtë Peshteri*: si llavë, tubë ujqsh, qî lëshohet nga mali i Peshterit. — *u perpojn*: u përpoqen, u takuen.

555-560 *n' muej t' hakrrimit*: në muejë të ndjekjes, të barsimit:

E kah sjellin me tagana:
Thue per s' tepri bâ i ká nana:
Kah orvaten e rropaten,
Shoq e m' shoq kah idhtë pêzaten,
Tue u turitë, tue u drobollitë,
Fytafyt tue u kacafitë:
Dikush rrokë, dikush per tokë
Rri e plandosu kryqterthuer:
Tjetri m' shpinë t' shoqit kaluer,
Zênja frymen njak me duer,
Trandja kryet per lerë e krep,
Xirja shpirtin per gazep,
Me do kthetra si kulshedra:
T' janë bâ lamsh, po, n' at log Zanash
Si gjarpîj n' zgavrra muranash:
A, si thonë, njalat n'liqê,
Qi, kah shkrepë moti nper rê,
Kah i a ep naten vetima,
Ja ep gjama e bumbullima,
Ndermjet vedi ato kacrrue
Ashtû lamsh me mija e mija,
Shkojn n' fund t' uj't t' u rrokullue,
Der sa qiellës t' ushtojë duhija.
E si s' epri m' arë nper bûca

---

vro: dosa bjen në hak. — *pêzaten*: provohen, maten, pezmatohen.

560-570 *Tue u turitë, tue u drobollitë*: tuj u ndjekë, tuj u sqaqë, tuj u shkundë. — *Z. frymen njak*: K. I, 6. — *n'zgavrra muranash*: K. XVIII, 554.

575-580 *kacrrue*: kacavarë, ngalirue, ngatrrue.

Kputun rrêmash bijn fiqt pûca,
Mâ se 'i kokë, besa, mor' shokë,
Shkepun arrçit rá per tokë,
M' to me ngranë e m' to me krrokë
Sorra, e korba e cilikokë,
Sŷt me u a shperthiqë me skep.
Edhè i mjeri, ofshe gazep!
Kryet qi m' tokë atŷ rá s' parit
Kje shi kryet e nji Shqyptarit:
Kryet e Brahokol Demushit,
Qi, zanë vend n' Mal t' Barbullushit,
Ora e qitte at ditë n' Nokshiq
N' luftë me u pré me 'i t' Vasoviq:
Me at Brankun e Tomo Milit,
Kryet i cilli, besa 'i fillit
I a rrumlloi trimi m' tagan,
Si t' kisht' kênë poç a bastan.
Trupit shyt e n' gjak krejt lá
Brahokoli dekun rá
E u plandos per tokë sa 'i trá,
Zanun parsmen m' lerë perfundi:
Sa qi token, thue, se lkundi
Ka' ashtû trup u shâm per dhé.
Me pasë kush ndo'i gjedh per t' pré
Lopë, a dêm, a ká kulari
N' ndonji moje, edhè atypari,

580-585 *fiqt pûca*: fiqt mbetë të vogjël, dhe të pjekun me zort.
590-595 *n' Mal t' Barbullushit*: mal, qi dán Knetën a Balldrenit nga fshati Barb., në rrugën e Shkodrës.
600-610 *u shâm per dhé*: rá p. dh., u rrzue. — *moje*: K. IX, 68.

Mbasì repë t' jét gjedhi e dá
Misht n' kortarë, me pasë per t' rá
Gjedhe tjera prej pastrakut
N' shpí tue u dredhë, a se kah dalin
N' kullosë n' nadjet, m'at erë t' gjakut
Tranden t' gjitha: hapin ndalin
E harû rrijn e njuhasin
Kah vjen era: mandej ngasin
Trok ke vendi, kû kje therë
Lopa a kau, e atŷ m' at herë
Kryet per tokë e çark rreshtue,
Dhén me kambë tue çukurmue
E me bryna tue e dermue,
Kan per t' nisë t' gjitha njiherit
Trishtueshim me bâ nji gjamë
Permbí at gjak derdhun aljerit,
Mnderet nieri me u ngrîjtë m' kamë:
Kshtû Shqyptarve, kur okolin
Pán n' gjak plirë, e Brahokolin
Shul per tokë mbetun pá krye,
U ká hypë vneri nder sye,
Sa me idhnim edhè merthye
Janë me Shkjé! Mâ atŷ kush jeten
Máll s' po e bân; si maluketen

— *prej pastrakut*: nga kullosa (e njaj bajrakut = pashtrak). — *e dá misht n' kortarë*: pjestue mishi.

610-620 *njuhasin*: marrin erë. — *tue çukurmue*: tuj gërmihë.

620-625 *derdhun aljerit*: të derdhun në rrah, tokë të papunueme. — *okolin*: fushë, logun, rrafshin.

625-635 *si maluketen*: malukat = mâ lugat: përbindsha prrallo-

Por t' kan msŷ atà njani m' tjetrin:
Plaku m' t' rín i riu m' të vjetrin,
Si m' kê t' ndeshte kush mâ s' pari.
Mnijet sŷt u janë ndezë zhari,
Kallë llagam frŷ ding u âsht zêmra:
N' lerë nji pllamë u ngulet thêmra,
Hidhen gurt nji ditë arë larg,
U shkon buza të tanë jarg,
Kah po msŷjn e kah po shtŷjn,
Shoqisho'in kah po e ndersŷjn:
Rrin nen kambë toka t' u dridhun!
Maça Grishi, 'i burrë i lidhun,
Fort po e dredhë trimi taganin
M' at serdarin Llazo Stanin:
Idhtë shosho'it t' cillt kah po i mveshen,
Thue dy curra n' moh po ndeshen!
Matiq Jure, 'i taravol,
N'sŷ « kapicen » e nja'n pol
Të dollamës nen brez aj zânun,
Fort po rrin trimi tue dhanun,
Shum po ká trimi zalldan,
Maça Keqi kah m' tagan
T' a vên para a askund aman
S' po i lên, besa, as me marrë frŷmë!
Djerset balli u rri tanë brymë.

---

rë. — *frŷ ding u âsht zêmra*: u âsht mbushë plot zemra.

635-640 *nji ditë arë larg*: sá âsht hapsija e njaj are, e cila punohet në nji ditë.

650-655 *Djerset balli u rri tanë brymë*: u rri b. tanë pika dj. si t'ishin pika bryme.

Se ç' po hapet Ndoc Gjo' Goci
Mbí nji shkjá prej Gjurakoci
Lé n' Kosovë! por qi enè fmí
Paska dalë ky e ngulë n' Mal t' Zí:
Miter Spasi aj êmni i tí:
Trim si Zâna e belaçí:
M' trá me mrrîjtë, po, kryet e tí.
Ky Ndoc Gjoni me trí zêmra,
Burrë çufrrok: shkjaut mos me i rá
As dér m' sjetull, por qi thêmra
Mbrapa n' luftë kur marrë s' i ká:
Sŷnin gacë, zêmren barot,
Lum per tý, o i Lumi Zot!
Se ç'i âsht furë n' frymë shkjaut mizuer:
Se ç' po e rrekë kryqeterthuer!
Fort po i hapet m' tagan Ndoci!
Ah! kadalë, bre Ndoc Gjo' Goci,
Se s' ké pá ti Shkjá me sŷ!
Se s' po i'n krep me u zânë dejlanash
Neper kneta t' Kakarriqit:
Por po jishin do djelm nanash,
Fort me t' lânë, besa, pa krye,
Po t' zate'n kund n' ndo'i log Zânash,
Si zatetë t' paskan, qe, tý
Nder kto rrgalle të Nokshiqit!

655-665 *prej Gjurakoci*: fshat ndermjet Pejës e Istokut. — *belaçi*: K. V, 64. — *çufrrok*: çufrrak, tufshak, i shkurtë.

670-675 *dejlanash*: nder dejl. prita të punueme per të nxanun peshk. — *Neper kneta të Kakarriqit*: = Kneta e Balldrenit: shif sipri.

Ka vikatë, disì tue u tallë,
Gjeto Staka, 'i trim budallë,
Kah shperthen vetulls s' nji ahit:
« Kacaturren » m' sup të krahit,
Rrasë taganin n' fletë t' sylahit
Me do veshë si veshë harushet,
Permndershim kercnue belaja
Ndermjet dý kuburesh s' « Tushet »,
T' cillat, kryet qitë si dý rrshaja,
Larg m' i vritshin koder m' koder:
Dymdhetë qese blé në Shkoder:
Njeshun vezmet njanes í,
Me atà « kunguj » sermit shkrî,
Me ato tufa tjerrë tehrí:
Qi edhè n' Lesh dikúr pat pré
Sufarín, pse do dit para
Doganisë ky i paska n' Fé
Me do fjalë per burrë t' pamara,
Ndersá aj n' Shkoder, pa armë në brez,
Per treg endej giatë pazarit
Edhe trimi m' Malazez,
Porsi njaj ariu prej Sharit,
Ka lshue turrin fulikare

685-690 *Ndermjet dý kub. s' Tushet*: kubure të daluna prej dorës së farketarit legjendár të Tushës (nder rrapsodí).

690-695 *Dymdhetë qese...* sasí e naltë paresh, mbasi qesja bante 500 grosh. — *vezmet*: K. V, 39. — *kunguj*: kokrra stolije argjandi. — *tjerrë tehrí*: tjerrë si gajtan të hollë.

695-700 *Sufarín*: suvarin: xhendár turqijet kaluer. — *Doganisë... i paska*: i paska prekë në... e paska fye.

700-705 *prej Sharit*: K. IX, 82.

N'p'r ato rrahe e ato laskare
Idhtë taganin zjerrë prej millit:
Porsì lvitë rrfeja kupës s' qiellit.
E si meçka kur t' i hullet
Shpellës me mjaltë, nisë bleta e vrullet
Per rreth bishës e me mëní
M' nja i bje m' thimth, por pa dobí;
Pse, turîjt zhytë nder fashoje,
Meçka nuk po trêmej soje:
Kshtû kan nisë me u krepatue
Ndermjet vedi e me u ngashtrrue
Cerrnagorasit, kur s'èperi
T' atij rrahi nper t' thepisunat
Brîje t' rèpuna, si pùlave
Qi u bje shqypja, ngerthye kthetërat:
I trènuni Gjeto Staka
N' at log Zanash neper çufëra
U dorgj turr. Trum trokollisin
Troç m' troç, mtruhen, tranden trimat.
Mendsh trullue. Lamsh hamullohen
Njani m' tjetrin; matarohen.
Ngiten, nziten, me dorë njiten.
Hârakuqen neper rrgallë:
Kush terthoras, kush perballë,

710-720 *me u krepatue... ngashtrrue*: me u pezmatue... me u ndezë. — *I trènuni*: i këcyemi, kokëkcyemi.

720-730 *Trum trokollisin troç m' troç*: rresht rrokullohen truç më truç. *mtruhen*: lëshohen sipri hovshëm. — *hamullohen*: ngarriten. — *matarohen*: ndiqen. — *Hârakuqen*: rrotullo-

Çeku qenash, quku krenash,
Llanash laskarou m' tagana:
Pergjak xhoka e xhamadana,
Gozhupë, struga e koporana.
Hapen shkjét m'at Gjeto Staken,
Hapen, zdaten, me sjellë maten,
Vithambrapas trup por zmbrapen
E as me msŷ zêmra s' po u bân,
Kah po shofin si m' tagan
Asht turrë Gjetja, trimi i trimit,
Si ajo rrfeja n' natë thellimit.
Mihajl Draga, 'i burrë si motit,
Shkelveshë sŷnin, falme agzotit,
Kaprroç burrë e i fort gazep,
Zânë dollamen njanit skep,
Ká bâ zêmren gúr e krep
Edhè m' Gjeton t' ká marrë hov,
Si njaj Turku me Moskov.
Gjeto Staka, sŷ bollshordja,
Se ç' t' i u hap m' tagan: si Mordja
Hapet m' kosë. Qindro, bre Mije e
Mos e lsho! pak mâ pertej
Po i vikatë Vuko serdari.
Por pak vonë; persè qyqari

---

hen. — *Çeku qenash, quku krenash*: ndeshu tamthash, çaju kokash. — *xhoka, xhamadana, Gozhupë, struga, koporana*: petkat dalluese të dyja palëvet.

735-740 *falme agzotit*: vendi ku ndezet baruti në pushkë.

745-750 *sŷ bollshordja*: sŷ-gjarpëni. — *si Mardja hapet n' kosë*: si Deka, e cila paraqitet perherë me kosë.

Fjalët s' i ndieu! Shi at herë per tokë
M' tagan kryet Gjetja i a hodh
E e la shyt: mâ kurr me i rá
N' mend, me kthye te cullt e grueja,
Qi n' Njegùsh po i lodhte ûja!
At herë Gjetja, tue vikatë
Tue vikatë, tue u hallakatë:
Thue po shkon me u njitë aj valle!
T' i â lshue m' shpinë Vuko serdarit,
Dorë e djathtë e Gospodarit.
Trim pra Vuku e 'i zog petriti,
Por m' e pritë Gjeton s' e priti;
Veç se u shmang, e neper shokë,
Si njala tue derpertue,
Ká marrë shpatin thik perpjetë,
Kin ushtrís aj me i bâ zâ
Shokve n' ndihmë atŷ me u rrâ,
Msŷ qi 'i kisht' nji katallâ,
Mos m' i u pá, besa, kund halli.
Veç fort nalt s' u njit, zavalli,
Lucë Gjeloshi, pse, zânë n' pritë,
M' «kacaturrë» m' tê hollë ká shtî,
Per rranxë vithes tue i a njitë,
Dekun m' tokë tue e karranî,
Me e kjá e shoqja hollë e giatë,
Si ajo qyqja m' rrêm të thatë.
Porsa dekë u plandos Vuku.

760-765 *Dorë e djathtë e Gospodarit*: krah i djathtë i (K. I, 278).
770-775 *zavalli*: i shkreti. — *Per rranxë vithes*: ndër, brî krrokullave. — *hollë e giatë*: gjanë e gjatë (me e vajtue).

T' ká lshue turr njaj Lul Çamuku:
Lutrâ burrë ky prej Merturit:
Si harushë dalun prej gurit:
E tue ngá ashtû troç më troç,
Merr Gjetë Gegen kaliboç,
E me tê ngarkuet lshon vrap,
Si vên ujku 'i ftujë mbí shpinë,
Dér qi dalë ká te 'i luginë,
Te nji gurrë e nen nji rrap,
Kah Shqyptarët vîjshin tue rrâ
Porsi breshni me murrâ.
Atŷ m' tokë trimi e ká ulë;
I ka dhânun ujë me ksulë;
Brezin shtatit i a ká zgidhë;
U ká vû varrve duhan,
Me i zanë gjakun, e i a lidhë
Prap me brez; edhè i a bân
Nji cingare. Gúr e unuer
At herë xier, e si n' t' terthuer
Nisë me shkrepë; e mbasì muer
Kafi zjarm, me tê cingaren
I a ká ndezë. Mandej mataren
Aj ká xjerrë plot me rakí
E i a ep atŷ me pí:
Pse rakija, thonë, bân mirë
Per varrë t' pushkës. Aj prap por xier
Prej terçukut nji kaptînë

780-785 *ftujë*: edh femën nji vjete.
795-805 *Kafi*: eshka: këpurdhë qi del në trup landësh, regjet tuj u zie e mandej thahet. — *Prej terçukut*: nga strajca.

Hudre s' thatë, e per nen krye
I a qet Gjetos. Hudra vín
Me pritë shtrigat e per sŷ
T' keq, si fjalë e lanë të Parët.
Ndersa Luli m' shpinë ká bartë
Njat Gjetë Gegen e ktij varrët
Po i a lidhte, mâ se 'i kokë
Rrotullue ká, ofshe! per tokë,
Idhtë ka' ashtû rrijshin tue u pré
Shoq me shoq shqyptarë e shkjé.
Atŷ, 'i herë, mbet Arif Bishi,
Shyta Pema e Lano Grishi,
Edhè a' i biri i Let Putanit,
M' arrç qi kryet më tef t' taganit
I a preu Ristja i Savo Sulës
Mu ke tbanat e Curr Ulës.
Gjeto Staka pret Mhíll Dragen
Burrë i fortë ky e belaçí
Shokve t' vet qi u a luete shtagen,
Sa herë mbushej mendja atij;
Mandej preu Petko Babiqin,
Tverdko Illín, Trifon Mandiqin,
Edhè Jovo Nevjestiqin:
Anì Jovo, qi djalë tjeter
Pasë s' m' i kisht' kercuna loke!
Po, por Gjetja, bishë e vjeter,
Aq giatë pûnen s' po e mendoke
Giatë s' po e tierte, jo, gajtan,

820-825 *u a luete shtagen*: u a luente hunin per shpinë.
830-840 *s' po tierte... gajtan*: s' po e çonte gjatë, s' po e tierte

Edhè i mbetka atŷ m' tagan
Mu n' butë t' krés e m' vesh të shmangët,
Njanit sŷ tue e lanë të mangët,
T' i a lânë rrashten haptë si boskë,
Larg kapola e krés hjedhë n' prroskë,
M' tê me lpye qêjt e Nokshiqit.
Por, manà, 'i farë Vuçeniqit
Atŷ gjakun mirë i a muer,
Njat Cac Deden, belaçuer,
Shyt per tokë tue e lshue terthuer,
M' tê me ngrânë orrla e sokola,
Me i ardhë shqarthat rreth e okolla
Neper rreze qi lshon hâna.
Kadiq Pera, 'i uk zabelit,
Burrë i lidhtë e trim si Zâna,
Se ç' t' i â lshue m' shpinë Voc Cungelit!
Se ç' t' i a preu aj t' mjerit kryet!
S' t' shoqes ç' i a verboi t' dy syet.
Tue e lânë vejë me kater fmî,
Ne stan n' bjeshkë, ne tokë në vrrî:
Me i ankue gjarpen e mî!
Njaj Muçë Hasi, 'i derë bujare,
Ç' t' a ká bâ aty aj kryet matare,
Edhè lshue ç' t' âsht fulikare
M' shpinë t'atij Jovo Sokolit:
Besa, ky 'i farë taravolit
Me bré, po, hekur me dhâmë

---

tortë, spik. — *boskë*: krypës, — *kapola e krés*: kaptina, kapsuta e kokës.

840-845 *shqarthat*: kunadhe (Mustela martes).

Lutrâ burrë e kryet sa 'i shtâmë:
E m' tagan kryet m' arrç qyqarit
Dýsh i a dau si shegë Tivarit.
Atŷ at herë Pipo Gërrzhiqi,
Mustak shtupa, flok-iriqi,
Qi at Tungj Pepen la pa krye,
Kúr ká pá trimi me sye
Kryet dý felesh Jovos thye,
Delli i ballit ç' i ká kcye!
Se edhè m' Muçon idhtë ç' t' ká msye,
Mos me e lanë Jovon gjakhupsë;
Shtrî më rrgallë trimi pikë gjallë,
Mbí tê sorrat me kcye pupsë!
Gjygjin kokës por kopilani
Mirë, sa duhej, nuk m' i a bâni,
Besa, atŷ; pse Lul Kapuka,
Trim mbí trima, m' shpinë i u lshueka
Turr e vrap n' per at mejdan,
Porsì deti çue tallaz,
Edhè i mbetka, ofshe! m' tagan
M' arrç të qafës e dér m' germaz,
Por pa mujtë krejt m' i a rrumllue,
Njitun kryet p'r at fije lkurë,
Permbí parsme erdh e i u vuer,
Porsì t' ishte strajcë tagjije:
Nper gerglâc tue i gurgullue
Gjaku t' mjerit gulfa-gulfa,

860-865 *si shegë Tivarit*: K. XVIII, 428. — *dý felesh*: dý copash.
870-875 *me kcye pupsë*: si bâjnë zogjt, qi s' hecin por këcejnë.
885-890 *gerglâc*: K. XVI, 305. — *gulfa-gulfa*: shkulma-shkulma.

Si atà ujët nper lug t' mullinit.
Ashtû trimat idhtë mberthye
Shoq me shoq e kaperthye,
Kah n' mjet vedit rrín tue msye
Si lutrâj si katallâj,
N' bokë pertej nji çetë shqyptare
Ç' e ka nisë pushken batare
M' nji lavë Shkjé, qi kep më kep,
Marrun hovin hallagrep:
Do djelm t' rí mendt maje ksulës:
Rrâjshin n' ndihmë shokve me u shkue
Ke ato tbanat e Curr Ulës,
Me Shqyptarë kû kta takue,
Rrijshin krenash tue u krekcue:
Thue se lé kishin per s' tepërmi,
E se 'imend rreth asajë tbane
Po ishte çilë ndo'i kasaphane
Per mish t' nierit, e prandej
Rrín tue sjellë m' shosho'in pa dá!
Kur Shqyptarët m' at bokë pertej
Kan dalë trimat e t' kan pá
Per kundruell, si rrash per tokë
I'n shtrî gjindja: kush pa kokë,
Kush varrue, kush keq cungue,
Njani vrá, tjetri prap çá;
E t' kan pá si Cërrnagorasit
Qi aq zanát e kan mejdanin,
Rê me breshen shpatit dìrgjeshin,

900-905 *tue krekcue*: K. VI, 447. — *tbane*: kasolle.

Pushken n' dorë, nder dhâmë taganin:
Zdap, lutrâ edhe katallâ:
Lshue per vrap gjithsa i'n tue mûjtë,
Shokve n' ndihmë atà me u rrâ,
T' i a kan nisë atŷ me gjuejtë
M' «huta» shkjét, per me ja u pré
Rrugen para. Mys per dhé
Shtrî janë shkjét n' flakë t' «kacaturravet»,
Edhè kryet strukun mbas curravet,
Larg shosho'it derdhë atij shpati
T' u kan ndêjë m' «novica» gati,
E t' ká nisë pushka me krisë
N' p'r ato repe e n' p'r ato brîja,
Si në zjarm kerset dullîja.
Atà qit, e këta qit;
Kta levdoju, e atà levdoju;
Haju, shaju koder m' koder
Thue po duen me bâ ndo'i loder:
Jo se mâ krenash me u herrë,
Shoqishojt shpirtin m' i a zjerrë,
M' i a zjerrë shpirtin per gazep.
Maça Grizhi, 'i shqype m' krep:
Ah! kadalë, moj Cërrnagore!
Se ktû i thonë Shqypní mizore!
Se s' ké besë as nuk ké ndore,
Per pa t' hjedhë un te Cetina,
Pa t' i herrë treqind kaptina,

915-925 *Zdap*: i gjatë si huni. — *Mys per dhé*: përmys.
925-935 *repe*: vende të zdeshuna. — *me u herrë*: me u rradhue, me u shkurtue, me u këputë kokash.

N' zí pa t' pshtjellë nja trí mij shkina,
Per njat vashë qi më ké vrá,
T' rijt e veren m' i a ké thá,
Si punue s' ká Turk as Shkjá:
Trimi pushken me sjellë m' grá!
Gjokë Serdari, 'i sŷ-harushë:
Byrm, Shqypní, gjithkúr të duesh
N' plum të randë n' barot të zí!
Se mâ gadi kurr s' e dí,
Manà, vedin se jam gjallë.
Se edhè un ktej, besa, s' kam dalë
As per krushk as per kumarë,
As per t' sjellë un ndo'i punë marë;
Por me vrá, po, e por me pré,
Por me djegun gur e dhé
N' mal e m' mal e koder m' koder,
Dér qi t' bij nji ditë në Shkoder:
Edhè atŷ, po, «trobojnicen»
T' a zhvilloj m' Kalá, e «kapicen»
Tý, Shqypní, t' a vê un m' krye,
Tue t' a dredhë disì m' nja'n sye,
Bota marë me qeshë me tye!
Edhè kshtû, herë lavd tue qitë
Shoqisho'it, herë tue u shpotitë,
Tuj u shá, me fjalë t' u nzitë,
Ç' janë terbue trimat m' at hera!
Se ç' t' âsht dhânë vigma e potera!
Fort po ushtojn «huta» e «novica»:

955-960 *trobojnicen*: K. I, 57. — *m' Kalá*: të Rozafatit.

Ká marrë gjâmë larg Drezovica,
Kumarusha e Treskavica!
Mark Milani, trimi i trimit,
Kur ká pá si rêja timit
Mbí Nokshiq qiellen kisht' mlue,
Si isht' kênë trimi tue pushue,
Mirë m' â njeshë, mirë m' â shterngue:
Ká mbathë çizmet dér mbí giû,
M' kambë ushtrín edhè e ká çue,
Per rreth vedi n' bjeshkë ndalue:
Gjashtë taborre malazez,
Njani i rêmtë, tjetri kermez,
Kush musteqet lshue dér m' brez,
Disa pleq, shumica t' rí,
Të gjith gati n' luftë me u shkrí
Per Knjaz t' vet e Mal të Zí:
Ká zjerrë gjogun pullalí,
I a njet frê'n dore së Ltinit,
I a shkundë shalen telatinit,
I a shterngon me tre kollana:
Hidhet gjogu porsì Zana;
Fort hingllon i biri i atkinës,
Si t' gjith faj'n qi e ká tagjija!
I a ká falë Knjazi i Cetinës.

970-975 *Drezovica*: fshat afer Liq. të Plavës kah veriu. — *Kumarusha*: fshat kah prendimi i Plavës: lum, krahinë. — *Treskavica*: rrjedhë uji, qi paralel me Gjuricë e Kopiliçë derdhet në Komarushë.

980-990 *Gjashtë taborre*: 6 bataljona. — *frê'n dore së Ltinit, i a shkundë sh. telatinit etj.*: K. VIII, 5-10.

Kur po e niste kah Shqypnija.
Edhè Marku, sŷ-duhija,
M' zenjí kamben, bân me i hypë,
Nper Nokshiq m' shpinë t' tij me zdrypë
E udhë mbi udhë e per nen bjeshkë
Fíll m' e qitë ushtrín n' Sutjeskë:
Kû mendon se ká per t' gjetë
Ndêjë Shqyptarët as çuet as fjetë,
Harû kta tue bâ çudí
P'r at ushtrín e Malit t' Zí:
Kah ká mbajtë, se kah ká râ,
Qi me sŷ mâ s' i'n tue e pá.
E atŷ atbotë aj fulikare
N' shpinë me i ramë ushtrís shqyptare,
Ashtû befas: si prej s' epërit
Ndo'iherë orrli i lshohet lèpurit,
Kur n' ndo'i driz t' a ketë soditë
Ndêjë harû: edhè me i qitë
Shqyptarët n' rreth, e si n' kariq
Mlysha, njala e krapuliq,
Gjallë me dorë trimi me i zânë:
Nji me kthye n' shpí mos me lânë,
Qi me u thânë gjindes n' Shqypní,
Se ç' kob bâni Mali i Zí
Mbí Shqyptarë, kur me furí

995-1000 *M'zenjí*: në zengjí: kambzë e hekurt, qi varet n' dý anë të shalës e ndihmon per të hipë në kál.

1010-1015 *si n' kariq mlysha, njila e krapuliq*: si xêhen në rretin katerkandsh në trajtë lpunge peshqt e vogjël (lucius, tinca vulgaris, gobio).

Ky pat msŷ Plavë e Gusí;
Edhè para rresht me i vû,
Si bagtín, e fíll m' i a çue
Per mâ t' madhin morè kob
Knjaz Nikollës t' gjith lidhun rob.
Kur, shi at herë tue i dhânun shtatit,
Per me u hjedhë trimi m' shpinë t' atit,
Po ndien malet tue gjimue
Po ndien pushken flakë tue vlue
Poshtë n' Nokshiq, e prej zenjijet
Kamben hjekë. Krejt prej habijet
Trullue n' mend, âsht lshue atŷ turr,
Edhè dalë ká tej m' nji curr,
Kû po rrin e kqyrë n' turbí
Rreth e rrotull mal e vrrî;
E kur pá trimi tuj ardhë
Prej Sutjeske ushtrín shqyptare:
Pá Nokshiqin si ishte lbardhë
Me Shqyptarë, e se batare
Atŷ luften kta ki'n nisë:
Pá si n' diell ndritshin taganat.
E sa nieri ishte permysë
Shyt per tokë atje ke tbanat
E Curr Ulës, se ç' i ká rá
Koshës me dorë! E porsì mzati
Qi perlyket fushës t' u ngá,
Sa të madhe atŷ aj vikati

1030-1040 *Trullue n' mend*: çatrafilue në mend, marrë mendsh. — *tej*: pertej. — *si ishte lbardhë*: zbardhë nga ksulat e çakçirët e bardhë të kostumit shqiptár.

Atij Mirkos gerxhelí,
Kapitanit me kondosh,
N' zâ per pushkë ky e bujarí:
Kû jé, Mirko, eh ti mos kjosh!
Se dikush paska trathtue!
Shkimja, Zot, hisen e diellit!
Se, pa pritë e pa kujtue
Prej Sutjesket ardhë nji fillit,
Plym Shqyptarët paskan prispjetë
N' Nokshiq t' gjith n' xhurdî a n' gunë
Tuhatë m' záll e ç' merr perpjetë,
Si ajo miza per kercunë!
Zgidh, bre Mirko, do taborre:
Gjithkû t' jét, po, pika e djalit
E t' mos dijn shka âsht besë as ndore:
E me to dirgju poshtë malit,
Ushtrís s' onë me i vojtë ti n' ndihmë,
Per mbas plaçket kjo hutue;
Se, per Zotin, ngusht do t' bijmë,
Me shka m' dán neshtrasha mue!
Se ç' t' ká krisë at herë bujrija!
Se ç' t' ká rrahë lodra e trompeta!
Mirë shterngue t' âsht m' armë ushtrija
Me bukë n' strajcë e peksimeta!

1050-1055 *Shkimja, Zot, hisen e diellit*: lêne, Zot, pa hise = nama mâ e madhja. — *prispjetë*: arrijtë, kenkanë kapë.

1055-1060 *Tuhatë m' záll*: shpërndá në záll. — *Si ajo miza per kercunë*: si thneglat miza per kalbsina, trupa, çûj.

1065-1070 *m' dán neshtrasha*: K. VI, 103. — *ç' t' ká rrahë lodra e trompeta*: që kanë rá tamburi e tromp. — *peksime-*

E t' u ngref top e havan
Vetulls s' malit mbí Nokshiq!
Kerkserdár e kapitan
Ç' t' kan njeshë shpatë e ç' t' kan njeshë klliç!
E sikur, mbasi prej vjeshtet
Zbrû t' jét toka shínash s' randë,
Shkputë ndo'i rreshpe buzë njaj kreshte,
Termegshim bân dhén me u trandë,
Kah, tue brishtë me t' rrebtë zhumhúr
Poshtë rrmores, shamet n' fund:
Kshtû ushtoi breshtë e terratuer,
Vetë po, mali thue se u lkund,
Kur ushtrija e Mark Milanit,
Lshue prej s' epri fulikare,
Per mbas Mirko Kapitanit
Turr sulmoi m' ushtrí shqyptare.
Lum e lum per t' Madhin Zot!
Kur janë ndeshë Shqyptarë e Shkjé
Kur janë ndeshun flakë e agzot:
N' mní t' shoshoqit atà lé:
Se ç' âsht ndezë lufta m' at hera!
Fort t' ká vlue «huta» e «novica!»
Ç' t' ká plasë vigma edhè potera!
Ç' t' janë perzí «ksula» e «kapica!»
Edhè topat tue bumllue!

---

ta: galeta: bukë të vogla, si kuleç, të pjekuna dý herë.
1075-1080 *Zbrû*: zbutë, ajë. — *rreshme*: shist. — *Termegshim*: posi tërmeti, tmershëm. — *tue brishtë*: tuj u derdhë. — *shamet*: plandoset. — *terratuer*: pyll i errtë prej landësh.

Shprazu gjylet flakë e shkndija!
Larg Trojani ç' t' ká gjimue!
Ç' ká shungllue kjo Metohija!
Nen kambë toka tue lkundë shrregull,
Asht dyndë pluhni rê mbí krye,
Muzë âsht qiella n' tym e njegull:
Mâ Nokshiq s' pá kush me sye!

1095-1100 *Trojani*: mal në prendim të Gusís. — *Metohija*: rrafshnaltë dhe mal në krahinen e Vermoshit kah prendimi i Trojanit. — *shrregull*: kolovajzë, shilarës, kunë, kundali. — *Muzë âsht qiella*: âsht muzgë, terratisë qielli.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Njizetekatërt

ZANA E VIZITORIT

ARGUMENTI

Zana e Vizitorit, prej së naltit, kundron luftën, që zhvillohej në Nokshiq. Heton n' oborrin e Curr Ulës Tringën e dekun, të cilën e Bukura e Dheut kahmot e njifte, kur vasha, endè e vogël kullotëte rrunxat, bante çarapë, këcente me shoqe a lodronte ase njehte fjalët, kinsè në vajtim, si vajtoret e malit. Q' atëherë Zana u levdohej Orëvet tjera bashkëmotra per bukurín e Tringës dhe shi këtyne u a pat porositë vajzën, hýll malsije, t 'a mbrojshin nga shtrigat e syni i keq mgjistár. Ajo vetë, mandej, s' i u dá kurr dhe e ruejti nga moti e rrufeja, nga zhegu e gjaeja. Ishte, këndej, e pamujtun t' u besonte sŷvet mâ së parit, si e pamujtun âsht, qi nana t' i nxajë besë me nji herë kumtimit të trishtueshëm të dekës së djalit në luftë. Per t' u sugurue mâ mirë Hija rreshtmirë e Vizitorit lëshohet n' ajrí dhe, më të rrahun të qerpikut, i a behë n' oborr të Curr Ulës.

Sheh e verteton shka s' deshti të nxajë besë: Currin të vdekun, Tringën të lame në gjak të vet. Harron luftën, dhe, tuj e kapë ngrykë vashën, nepër plumba e gjyle topash e bán në rudina të Vizitorit, ku ajo kishte ndejën e ku Orë e Zana tjera kishin logun e vallzimit. E ulë në bár të njomë e, këputun dhime, dihatë të madhe. E ndigjojnë simotrat e bjeshkëvet dhe me shpejtín e rrufés kapen tek ajo e fillojnë vajin. Zana e madhe i këshillon të terin lotët, të mendojnë me e veshë e me e ndrrue Tringën e mandej me e vorrue. Ajo vetë zotnohet t' a lájë. Orët pregatisin petkat: këmishë deke, rizë per krye, ndjesë e vargoj ari. Nga ashta dalin dý ulkoja per të çilë vorrin. Qájnë e dihasin Orët, cicron përmallshëm zogu, qi Tringës, dikur i pat qenë shoq argtimi. Vajton Zana e Vizitorit, me fjalë, qi vetëm ajo, gjysë hyjnije, din të gërshetojë. E fton Tringën e ngratë të flasë me tê, t'i përgjegjë, të bisedojë mbi kohën e kalueme bashkë, mbi punën e dorës, mbi gëzimet e blegtoris dhe mbi argtimet në bár të njomë e lule pranverore. Dallon në ballin e gjanë të Vashës nji njollë të purpurtë dhe atëbotë njofton simotrat se Tringën s' kanë per t' a gjetë mâ, perveç se në vorrin e errtë. Zhgrehen në váj Hijet rreshtmira, hungrojnë ulkojat, jehojnë bjeshkët që më Trojan deri ke Mâja e Hekuravet. Ora e Madhe e Trojanit veshtron vajin dhe merr fluturim. I a behë në log të vajtimit. Vêhet të ngushllojë Zanën, së cilës i paraqet dekën heroike të Vashës shqiptare dhe e suguron se, derisa gjuha shqipe ka per t' u folë, emni i Tringës s' ka per t' u qitë në harresë. E vorrojnë Tringën. Te kryet i venë nji mriz degagjanë blini, ndersá Zana falnderon Orën e Trojanit e Orët tjera të bjeshkëvet dhe u premton se, ajo e gjáll, do t' i a merrte gjakun Vashës së vrame. Këtij mendimi âsht edhe Ora e Trojanit, me të cilën dalin në Kapë të Brojës, në Bigë të Shalës, në Qafë të Diellit dhe u lajmojnë fiseve tana per të rá në luftë kundra Shkjaut. Në zâ të tyne rrâjnë herojt e Veriut.

Kshtû n' Nokshiq lufta po vlote,
Zana e Madhe e Vizitorit
Më kisht' dalë ajo n' nji kep,
Prej ka', e Mira, po kundrote
Si terthores së Nokshiqit
Rrihte «huta» edhè «novica»:
Si flakojshin n' diell taganat
E si grîheshin n' mjet vedi
T' idhtë Shqyptarët e Cerrnagorasit:
Nji grusht trima kta, qi Mbretit
Të Stambollës, manati i Zotit,
Pesqind vjet kokerr m' i ndêjen
E askurr pushken dá s' m' i a kan.
T' lirë nper krepa tue e shkue jeten,
Si ajo shqypja skepekrruta:
Ndersa Serbi 'i belaçí,
Me Turk nisë kishte krushqí
E po rrite aj me dorë m' ballë
Tue i bâ Turkut «tungiatëtjeta»,

5-10 *huta, novica, taganat, Cernagorasit*: K. X, 306; VI, 377; II, 57; I, 295.

15-20 *skepekrruta*: me sqep të këthyem, krrut. — *belaçi*: K. V, 64.

Turkut tue i lá pagë e t' dheta:
Pesqind vjet harap i shitun!
E ashtû ndêjë e Bukra e Dheut
M' at t' thepisnen maje kepi,
Rreth e rrotull rrokullote
Synin flakë, si flaka e diellit,
Tue kundruem e, shêj tue vûm
Se kujë pushka mâ hollë vritte,
Kujë mâ ters tagani ndritte:
Kush po hapej, kush po zmbrapej,
Kush po msŷte mâ furishem
Malazezt a po Shqyptarët:
T' cillve n' mní, kishe me thânë,
Se edhè fort vehtja u kisht' ardhë,
Q' se atŷ jeten, sado e ambel,
Kurrkush máll, besa, s' po e bâte:
Rrezja e sŷnit, kur, qe, i priret
Ka' ato tbanat e Curr Ulës,
Kû të mjeren Tringë per s' dekuni
Ká pá shtrî terthuer oborrit,
N' nji hurdhë gjaku kryet sharrue
Shi te praku i derës së vet.
Pse të mjeren morì Tringë
Edhè mirë, manà, ajo e Mira
Njoftë m' a ki'te prej kahmotit:
Q' se kjo, vajzë e enè fëmij,

20-25 *harap i shitun*: rob, skllav, qi shiteshin në treg si bagtija, (sidomos Harapët e provuen ketë fat).

25-30 *mâ ters tagani ndritte*: mâ qartë i ndritëte tagani.

Flokët rreth ballit rrumullue
E nder mrize t' Vizitorit
Reshun rrunzat me mrizue,
Bâte kputa: a se me shoqe
Rrite hijes tue këcye,
Me u stervitë, po, jetshkurtuemja,
Si dikur kjo, vetë, bâ nuse,
Me këcye me nuse tjera
N' ato okollet e Malcís;
Ase, ulë ruben nen vetlla
E tue bâ kinsè po kjate
Mbí ndo'i rrunzë e cungë shtrî para,
Njifte fjalë tue dnesë, tue fshâ,
Per me dijtë mandej, si grue,
Me vajtue burrat e dheut,
Ndér qi fisit t' i ki'n lanun
A per gjýgj e per pleqní,
A per bukë e bujarí,
A per besë e per burrní,
Per urtí, per trimëní,
Vrá me Turk kta, e vrá me Shkjá;
Jo se kur, per brî ndo'i gurre
A ndo'i çutrri ujnash akull
Bashkue blegat me u freskue,

45-55 *Reshun rrunzat me mrizue*: çue delet (qingja nji vjetit) në pushimin e zhegut (me mriz). — *Bâte kputa*: bante shputa, çarapë. — *N' ato okollet e Malcís*: n' ato logjet, ku banorët e Malcís këcejnë, lodrojnë, sidomos në festa.

65-70 *A ndo 'i çutrri*: ndonji ame uji të fëtoftë si akulli. — *Bashkue blegat*: bashk. blegtoreshat, blegtoret, bareshat.

I a nisshin atŷ, çerdhùkullat,
Me u ngallitë njana me tjetren:
Tash dynd skllafat me shplakë t' dorës
E sterpik ftyren shoshoqes,
A se qite me kambë n' ujë:
Njana tjetres m' shpinë tash lshoju
Poshtë perpjetë stomeve t' blera:
Guga fmijsh, per t' kalue motin,
Verës mbas gjâjet m' bjeshkë kur dalin.
Zana e Madhe, strukë nder zgavrra
Gvêjsh jetikë, a nper gallushtra
Bigash s' mrazta, çilun m' karpa
Prej rrufejet bumbulluese,
Rrite e Mira e po i skjyrtote,
Krye per krye me Motra tjera,
Me ato t' bukrat Shtozovallet!
Orë e Zana t' Vizitorit:
Fol e qesh kto ndermjet vedit,
P'r ato argtime e lojë fminije,
Krejt pa t' keq e tanë fjeshtsí.
E kur ndollte se ndo'i shoqe
Ftyret Tringen n' moh po e lagte,

70-75 *çerdhùkullat*: (Alander arvensis) zog kangtár, qi rrin nder fusha dhe këndon në fluturim. — *Me u ngallitë*: me u gërgá, me u ngacmue. — *skllafat*: tallazet, qi rrahin barkën ase bregun.

75-80 *Guga fmijsh*: këmisha fëmíjsh, foshnjesh. — *Gvêjsh jetikë, a nper gallushtra*: të çetinave të vjetra e nep. shpella të vogla. — *Bigash s' mrazta, çilun m' karpa*: të majeve të freskta, të çiluna në shkambij.

85-90 *Shtozovallet*: K. XVII, 515. — *n' moh*: befas, tinzë —

Pa rubë m' krye, llanash shpervjelë,
Amel n' gaz tue gargullue
Si t' këndojshin n' mal bylbylat,
Edhè ashtû ftyret priskue
N' ujna t' gurravet t' argjanta:
Si e kerthnesta drandofille
Rîhet n' voes n' at ag të Dritës:
E fulqîjsh n' ujë bushurdisun,
M' shpinë kjo shoqes vrap vervitej,
Tuj u ndjekë n'p'r ato blerime,
Si dý flutra t' bardha, t'bardha:
Zana e Madhe, kah po e shifte
Ashtû t' njethtë e të kerthnestë,
Bardh e njomë si ajo prendvera,
Edhè fort, po, e Bukra e Dheut,
Manà, knaqej vetë me vedi;
E tue folë me Shtozovallet
Bashkë tue folë, bashkë tue ligjrue,
Merrte, e Mira, edhè po u thote:
Pa ndigioni, moj sŷgrizha,
Moj pinjolla rritë nder molla:
Pásh at t' Lum, qi vrân e kthiell,
A u ká rá ndo'i herë me pá,

---

tue gargullue: tuj gurgullue, tuj qeshë të madhe, tuj u shkërî në...

95-105 *ftyret priskue*: stërpikë, lagë fëtyret. — *fulq... bushurdisun*: mbushë gojën me ujë. — *vrap vervitej*: i vërsulej, i lëshohej me turr. — *t' njethtë e të kerthnestë*: të këndellët e të gjáll, të zhdërvjellët.

110-115 *moj sŷgrizha, pinjolla*: mori sŷlarme (shêj bukurije), filize.

Nen ket hanë e nen ket diell,
Fmij me 'i hije mâ të kandshme
Se Tringë Ulja e Ulë Keqotës,
Burrë i dheut ky, e buka e botës,
N' nám e n' zâ nder Male t' Mdhá.
Kqyrnje 'i herë, he i raftë e mira!
Si i ep shtatit, m' shpinë ka' i lshohet
Bleges shoqe n'p'r at rudinë;
Si njaj hylli, qi n' natë vere,
Zhgjetë i bjen të mraztë Empirit,
Tue lânë mbrapa 'i hullí drite!
Jo, po prá, mirë jé ka thue,
Njana Orësh fjalen i a kthete:
Sŷni i keq veç mos e pát,
Se kjo mue, manati i Zotit,
Me njat shtat filiz çetine,
Me ato vetlla si fiskaja
Me atà sye kokrra qershije,
Me atà dhâmë si gurt e zallit,
Fíll mbas shiut kur t' u bjerë dielli,
Dishka m' dán, po, si 'i cirkë voese
M'gjeth t' nji lili, kur mâ s' pari
T' shkrepë m' tê rrezja e nadjes s' ré.
Si veç, Zot, rueja nanës s' vet!
Se, manà, kur t' bâhet nuse,

120-125 *të mraztë Empirit*: qiellve të freskta, rrathve të qiellit të freskët.

130-135 *si fiskaja*: si currili i ujit (të holla si spiku, gajtani). — *cirkë voese m' gjeth t' nji lili*: si pikë voese në petali të zamakut.

Shoqja kund s' ká per t' i dalë
As n' Malcí, as n' Shllak, as n' Shalë.
Sa mirë s' Bukres s' Dheut m' i rá,
Per at fjalë qi i foli Ora,
Edhè, e Mira, buzen n' gaz,
Kshtû ká marrë e ligjiron:
Animâ, moj Orë e Zana,
Tringen ju fort me m' a dashtë,
Me m' a dashtë, n' kujdes m' e pasë:
Me m' a ruejt si sŷt e ballit,
Kurdoherë t' dalë me verue
Nder kto vise t' Vizitorit,
Qi ktê shtriga t' mos m' a ngase,
Sŷni i keq t' mos m' a peçase,
N' moh m' mní kamba t' mos m' i shklase:
Larg «gojlidhnin» me m' i a mbajtë
Zhegut t' ditës me m' i bâ hije,
Me m' i a bâ ju dimnin verë:
Me m' a ruejtë të njethtë perherë,
Si ato lulet në prendverë,
Mbasì lule e falka Zoti.
Se, q' m' at ditë qi e pava s' pari
M' breg t' Gradinës tue u dhânë ujë rrunzave,

150-155 *t' mos m' a peçase*: të mos m' a prekë, të mos të pushojë mbi tê. — *m' mní*: në mëgjí: pêj ase copa leckash të lidhuna ngatrrueshëm, qi mbas mentalitetit populluer lëshojn shtrigat per t'i bâ keq atij, qi shkelë mbi to.

155-160 *gojlidhnin*: ujkun (i cili besohet se u lidhë gojën atyne, qi ai i shef perpara).

160-165 *M' breg t' Gradinës*: nji lum i vogël, në lindje të Nokshiqit, e qi derdhet në lumin Komarushë.

E vetë ftyret tue u flladitun,
Mue kjo krejt m' âsht njitë per zêmer,
Edhè e due, moj, pásha t' Lumin!
Si driten e sŷvet t' mí.
Se edhè vetë, po, Zana e Madhe,
Kur më dilte Tringa n' bjeshkë,
Ajo ksajë m' i bâhej hije
Kahdo shkote, kahdo vîte,
Tue m' i ndêjë gjithkund perane
Qi ndo' e keqe t' mos t' i a gjîte:
Motra e madhe strehë si i bâhet
Njâj mâ s' vogle motre s' vet.
Shkrepte rêja nalt prej qiellet,
Edhè rrfeja me rropame
Blî'n shinote rrêmash s' hapun,
Per nen t' cillin, furís s' mndershme
Per m' i u shmangun t' rrebtë thellimit,
Strukë t' isht' Tringa: sa shpejt gati
Atŷ i rrite e bardha Zanë,
Edhè, e Mira, me at t' fuqishmen
Dorë të vet rrfés, po, kokrren
Larg ajo kisht' per t' i a bredhun,
Tuj u a lshuem karmave t' rryeshme.
Msŷte ujku m' rrunza t' Tringës,
Jo pse ky kishte qitë ceken
Kund tufë dhênsh me vû per vedi
E me u bgatë me to: si nieri,

175-180 *Blî'n shinote*: shkrepte në blî, gjuete, digjte blinin.
185-190 *karmave t' rryeshme*: shkambijve të thepisun.

Qi, mâ i fortë tue ndollë, mâ t' ligshtit
I mbetë m' qafë, e bishë mbí bisha,
I a xjerrë shpirtin per gazep
Jo per tjeter, veç per t' hîmë
N' okë e n' copë të tij, e barkun
Me e kertylë mâ teper n' vjam:
Por, pse zijet n' breshtë molisun,
E rreshkë ûjet, barku petull
Per kurríz i isht' njitë qyqarit,
Tue mos pá kund maje vedit,
Lshote m' rrunza t' Tringës së ngratë,
Gjallë sa frŷmen aj per t' mbajtë:
N' ndesh t' tij Zana per t' dalë kishte,
E atŷ gojen me i a lidhun,
M' rrunza t' Tringës qi aj mos me prekë.
Edhè ujku, sado i unshem,
Kryet per dhé, bishtin nder kâmë
Per t' kaluem kisht' ndermjet rrunzavet,
Per pa i prishë e dam pa i bâmë:
Si t' kish' kênë qêni barí
Tue ruejtë rrunzat bashkë me Tringen!
Kaq fort Zana, Shtozovallet!
M' a kisht' dashtë Tringen e mjerë:
Por qi sod i a bâni t' dekun
Vasil Ndreka sŷkerveshni!
Prandej, kur m' at maje kepi
Ndêjë, e Mira, tue soditun

190-200 *per t' h. n' okë e n' copë*: per të hî në hak, në mallë, në pasuní të tij. — *n' breshtë molisun*: lodhë, ligshtue.
210-215 *sŷkerveshni*: baras si: K. XI, 63.

Si n' Nokshiq po vlote lufta,
I shkojn sŷt n' oborr t' Curr Ulës,
Edhè shef: shka ajo me pá
S' do t' kisht' dashtë me sa vedvedin
Errë s' dy sŷsh: shef Tringen dekun
Gjatë oborrit shtrî terthuer,
Kryet te praku i derës sharrue
N' nji hurdhë gjaku. Mnderet shtati
I u perqeth atŷ nji herë;
Por, ka' e Mira me mendue
Nuk po don, se ndonji e keqe
Ká mûjtë Tringen me i a gjetun,
Sŷve t' vet besë s' do me u zânun;
Edhè shplaken, bardh si drita,
Vendue strehë mbí vetlla t' holla
E dhânë shtatit si n' perpjete
M' at shkam t' gjallë, e ço e ul kryet,
Ngerthye m' ballë vetllat si rrfeja,
Mâ pingul rrexet e sŷvet
Po i a lshote. Si ajo e mjera
Morì nanë, së cilles djalin
N' mal a n' fushë hasmi i a vrau,
Ndo'i rrezik a se i a gjetka:
E qi gjindja, shqymit zêmren
S' mjerës me'i herë mos m' i a rrenue,
Si me ndoshta t' zí kumetin
I a apin s' pari: flakron m' kambë

230-235 *Ngerthye... vetllat*: K. I, 302.

240-245 *shqymit*: krejt, fare. — *Si me ndoshta t' zí kumetin*: i apin lajmin, e kumtojnë nderdyzash.

N' at lajm nana, e rrugës tue thekun
Moshet kamba nisë me i mbetun,
Shkon n' mend vedin tue e mahitun,
Se s' do t' jét, jo, djali i vet
Qi ká mbetë, por ndokush tjeter
Me tê 'i êmni ndollë si gand:
A mostjeter, se asa' i biri
N' rrezik jete nuk do t' ishte:
Por, kur t' mrrîmen n' vend t' shemtuem,
Shef se djalë mâ nuk po ká,
«Ahi!» gerthet t' madhe me vedi,
Grushta krés tue i rá kercuna,
Dhîmet zêmra ka' i pelset;
Kshtû gerthitë ká e bardha Zânë,
Kur ká pá se mbetë kisht' Tringa.
Edhè e Mira, nalt prej kepit
Kû kisht' zanë, e thik perpjetë
Ndê ajo flatrat e prarueme:
Si atà pllumat kur prej s' epëri
Pingul lshohen m' ndo'i lamë gruni:
Zhgjetë n' teposhtë âsht lshue n'p'r ajrí
Drejt oborrit të Curr Ulës:
Curri dekun shtrî te votra,
Dekun shtrî n' oborr e motra.
Si ajo nana fmín, qi gjumi
T' i a ketë zanë prej mramjet n' voter,
E merr pezull para duerve
Edhè e çon me fjetë ke shtroja:

245-250 *v. t. e mahitun*: tuj e gënjye ved. — *'i emni*: nji emni me tê.

Kështû Zâna pezull Tringen
Para duerve ajo e ká rrokun,
E ndê çark llanen si bora
Nen krye t' sajë e njanit krah:
Si po t' drote se i del gjûmi...
T' amlen peshë edhè shterngue
Mirë per parsme, e Bukra e Dheut
Nçohet ajrit tue flutrue
Neper plume e gjyle topash
Drejt kah kreshta e Vizitorit,
Kû m' nji bigë kisht' ngulë e Mira.
Nen at bigë e te nji breshtë
Po kisht' pasun nji rudinë.
Isht' rudina e gjanë e giatë,
Sa hjedhë nieri 'i peshë nen dorë,
Tanë blerim e lule t' njoma;
N' mes t' rudinës nji shkam i gjallë,
Nen at shkam nji gurrë prej akullit.
Gurra jishte, ujë po kishte,
Sa me blue nji gúr mullîni.
Atŷ dilshin Orë e Zâna,
Per me u lá, per me u flladitë,
E nper rreze qi lshon hana
Dorë per dorë valle me u njitë
Me u njitë valle e me lodrue,
Me lodrue, po, e me këndue,
Me këndue e me vallëzue
Me bylbyla t' verës-ó,

270-275 *E ndê çark llanen si bora*: shtî nen krahin e bardhë si...
280-285 *Kû m' nji bigë*: ku më nji maje, si shalë kali, dy majesh.

Dér nper ag të Dritës-ó:
Gjofti e mira s' kthielltit-ó!
Mbí at rudinë e te ajo gurrë,
Zana e Madhe, Shtojzovallet!
Ká ulë Tringen n' bár të njomë,
Edhè fshâ ká ajo të madhe.
Kur ká fshâ nji herë të madhe,
Ká piskatë fort mâ të madhe:
Ç' ká ushtue bjeshka e Vizitorit!
E kan ndie Motrat e veta,
Orë e Zâna t' Vizitorit:
E kan ndîe ato e gjithsa kjenë,
Gjithsa kjenë, po, te kû kjenë
Shkaperderdhë gjatë Vizitorit
Neper karma, curra e krepa,
Luften tue soditë të Lumet,
I a kan behë ato vetimë,
Disa vetmas, tjerat plimë,
Tue rrahë flatrat nper ajrí:
Si atà pllumat, qi prej mbramjet,
Enè dielli pa prendue,
Shkaperderdhë si t' jenë pullazesh,
Nper kopshtîje a skâj't t' oborrit,
Kur t' ndiejn zânin e zojës s' shpís
Se i ndiell m' kokrra, flutrim ajrit
Per t' u lshue kan, tok a dámas,
Zâni i njoftun kah t' i grishe:

300-305 *Dér nper ag*: deri n' agim, deri në të dalun të dritës.
310-315 *tue soditë*: tuj kundrue, tuj vû oroe.
315-320 *plimë*: grumbull, çetë.

E si ato qi s' kan mot t' keq,
Fol e qesh t' Lumet n' mes t' vedit,
Ka' i bijn ajrit tue flutrue.
Por kur mrrîjtë kan mbí at rudinë
E kan pá shtrî m' bár të njomë
Trupin dekun t' Tringes s' mjerë,
«Kuku!» t' madhe fort gerthiten,
Rrah shuplakë e lviru ftyret,
Lnuru flokësh fijesh s' mundashit,
Njana dnes e tjetra fshâj:
Fshâj e kjáj e shkrifu n' váj,
Rá permys rreth trupit t' sajë,
Dhîmet zêmra gjak tue u pikë.
Mjaft tash, Varza; mêni vajin!
Kem' me pasë se kur me kjá,
Zana e Madhe merr e u thotë.
Se edhe n' vend qillue po kemi,
Kû rri bari rî në lot,
Kû rreth toka âsht mrû me gjak,
Me gjak nierit, e kû, besa,
Nji Shqyptár, n'dashtë burrë, n'dashtë grue,
Qi per zêmer Orë e Zana
T' a kenë pasë, aj, t' thuesh, gjithmonë
Ká hjekë zí, keq ká mbarue:
Q' se kjo e mjera moj Shqypní
Ká per brî, nji dreq të zí,

325-330 *qi s' kan mot t' keq*: fytyrat mitologjike të mira janë gjysë hyjnísh, prandej s' dijnë mjerime dhe vuejtje, si njerzija, sado në trajtë të jashtëme ndjekin fatin e tyne.
340-345 *Varza*: vasha virgjina. — *rî, mrû*: lagë, ngjeshë.

E në gjí, nji dreq mâ t' zí,
Ká per brî kjo Karadakun,
E në gjí ká Turkoshakun,
Qi veç e me agor të vetin
Hije t' zezë me i lshue ky diellit,
E si vetë aj gjarpni «zilesh»
Veç me sŷ dhén me e helmuem.
Por t' i lâjm kto fjalë. Tash Tringa
Do bâ gati me u rmue n' dhé.
Kjo do lá nji herë mâ para,
Mbasandej do veshë per dekë;
Do çilë vorri. Sa me e lá
Tash po e láj un vetë; por petka
Deke s' kem' per tê. Ndigioni,
Jere, Lere, Tere, Gere,
Ti Culinë e ti Dalinë,
Tile, Gile, Tale, Gale,
Bashkë me Donen e Berdonen,
Beken, Çeken e Cerrleken,
Shpejt me m' endë ju nji kmishë deke
T' bardhë si drita, edhè nji veshë
Si e bájn varzat e Malcís.
E ju Care, Nare, Dare
Nji rizë t' gjanë, të bardhë e t' hollë,
Si ato rrezet, per t' m' endë kini
E mâ s' mirit me e qendisë,

350-360 *Karad. Turkosh.*: Malin e Zí... Anadollakët. — *agor*: praní. — *gjarpni «zilesh»*: gjarpën i helmatisun, qi bán nën fyt si nji farë kumbone.

360-365 *me u rmue*: K. VI, 412.

Per m' i a vû së mjeres m' krye.
Ti Fatale, Naze, Raze,
Nji «ndjesë» arit shpejt m' i a shkrîni,
Krejt me lajle, shkrola e ftyra
Si i ká kjo, qi bajtë ká n' fyt:
T' lumet shêje t' shpnesës s' njerzimit:
E 'i parë vargj, prap, prej florinit,
«Ndjesen» m' qafë m'i a vjerrë së mjeres.
Zhdukë vetimë janë Shtozovallet,
Punës se e cilla tuj i a hî
Me kujdes e t' madhe cenë,
Zana e Madhe urdhnue si kishte.
Kur, qe, prap e Bukra Dheut
Po piskatë atŷ të madhe:
Larg ushtue ká Metohija:
Edhè kthelltë at herë prej breshtet
Nisen vrap dý ulkoja t' murrme,
N' at rudinë t' cillat si mrrîjten
E pá kan Zanen e Madhe,
Trok m' trok m' t' katrat tue i rá podit
E andej-kndej bishtit tue i dhânun.
Fíll ka' ajo kan marrë e shkue;
E si kênë t' i'n dý kalina
T' buta-t' buta, per rreth sajë
Nji herë hjedhë janë e perhjedhë,

380-385 *Nji «ndjesë»*: nji medajë, në të cilën âsht i perfëtyruem Krishti, Zoja e ndonji Shêjt i besimit kristjan, qi njerzimit i apin shpënesë të lume.

400-410 *dý kalina*: dy qêj (qi mbahen nder shpija per roje të

Tanë gëzim e tanë endire:
Lpŷja doren, lpŷja kamben,
Çou m' kambë t' mbrame me i lpŷ ftyren;
Mbasandej perpara sajë
Janë ulë t' dyja e ndêjë kacuk,
Giûhen jashtë e veshët currue,
Sŷ per sŷ m' tê tue soditun
Edhè t' dyja atŷ tue pritun
Se ç' punë dote ajo m' u urdhnue,
Qi aq të madhe u bâni zâ.
Edhè e Mira, lott per faqe,
U ká prî e i ká çue te vendi,
Per krah shkamit n' anë prej diellit
Vorri Tringës kû do t' i u çilte:
E kû ato, me do çapokë
N' thoj-çengela mirë t' forcuem,
Hînë me 'i herë m' tê me gropue,
Mje m' brez kthelltë edhè e kan çue.
Nderkaq mrrîjtë kan Orë e Zana
Me pajë deke fringu t' ré:
Endë e mlue, e at herë bâ vekë,
Pré e qepë, edhè qendisë,
Si veç Zanat mund t' qendisin.
Nazja, Razja e ajo Fatalja
Prune «ndjesen» ár florí,
Me 'i parë vargj per bukurí,
Arit t' shkrîm e t' trashë sa gishti:

---

mrendshme). — *endire*: dishire. — *kacuk*: K. XI, 59.
415 425 *me do çapokë*: me kambë, me shapota. — *Me pajë deke fringu t' ré*: me petkat e dekës fring (taze) të reja.

M' njanen faqe 'i Zêmer Krishti,
M' tjetren ânë nji Shëna Ndue,
Me nji lil në dorë shterngue:
Imë punue, mirë sendergjue.
Zotnja Zanë si e kisht' urdhnue.
Edhè, at herë, vetë Zana e Madhe
Shtozovallet n' bjeshkë e n' vrrî!
Asht ulë Tringen per me e lá
Me bár «shkumëz» e ujë prej gurre,
Kû ajo vetë, e Mira, lahej
Neper rreze qi lshon hana;
Po i ndihmojshin Orë e Zana.
Nder mâ t' parat permbas soje.
Tjerat ndêjë ki'n rreth e rrotull,
Shkatrrue flokësh, mollzat n' lot rî;
Disa m' kambë, disa m' ledinë
Ulë nja'n giû, e m' tjetrin duert,
Merthye gishtash, pshtetë kaluer,
Tue dënesë, dhimshem tue kjá
M' t' ngraten Tringë. Nder to mâ e vogla,
Njajo Dardhamoskadele,
Qi m' kisht' kênë shoqe me Tringen,
M' anesh dalë e nja'n sup t' krahit
Njeshë, e njomja, shkamit t' gjallë,
Kjate, dneste, shkrifej n' váj,
Dhimet zêmra dýsh ka' i dahej;
Ndersa nja dý Motra tjera,
Tue e dashtë mirë, flokët tue i a lmue,

435-440 *Me bár «shkumëz»*: me nji lloj bari bjeshke, rrâjët e të cilit bâjnë shkumbë si sapuni (Saponaria).

Kryet nen sjetlla t' i a shterngue:
Terja lott me riza t' holla,
Lshoi në dorë urtyta e molla:
Bâjshin ç' mos per m' e pajtue
T' mjeren Dardhamoskadele!
Ballehana, e Shtatzarana,
Me at Shtrumoren, e Vathnoren,
Kishin dalë t' mirat per lule,
Me to vorrin per me shtrue,
Trupi i Tringës m' to me pushue.
Edhè Syne, Lore, Loshe,
Mine, Mile, Mele, Groshe,
Para duersh atŷ po bijshin
Mirë të lmueme 'i rrasë mermerit.
Gjanë e giatë per masë të vorrit,
M' llastra gurit per me e pshtetun
Mbrenda vorrit: dheu qi ftyren
T' mos i a prishte Tringës së mjerë.
Prap mâ jashtë, disì m' nja'n anë,
Ofshe! ulkojat vend ki'n zanë,
Kacuk t' dyja, e per nen zâ
Tuj ungruem tash e mâ vonë.
Nji zog vere, m' rrêm t' nji lisi
Zanë nder thepa t' shkamit t' gjallë,
Dhimshim rrite tue gurgllue,

460-470 *urtyta*: dredhza. — *Dardhamoskadelja, Ballehana, Shtatzarana, Shtrumorja, Vathnorja*: emna Orësh e Zanash të marruna prej natyret: dardhë moskadele, me báll si hana, me shtat si zarana, si rigoni (Origanum maiorana), ajo e shtrungës (derës ku mjelen gjâja) e vathit.

Kurr pa prâ, kurr pa pushue,
Ujë e shûjtë aj krejt harrue,
Kah po dote me i ndihmue
Zanës së Madhe me vajtue
Hollë e giatë, Tringen e ngratë:
Vasil Ndreka, i patynzoni,
Qi i a vrau, i a thau të rijt,
I a verboi, oh! të dy sŷt.
Zana e Madhe, shpervjelë llanash
E dhanë rizës ajo mbas shpinet,
T' mjeren Tringë se mirë po e láte
Me ujë gurre e lot të sŷvet!
Mirë po e láte, hollë po e kjáte,
Me i u dhimët gurit e drunit:
Anì, Tringë fort m' kênke idhnue,
Qi me sŷ s' don me m' shikjue
E as nuk flet e as s' qeshë me mue?!...
Po pse kshtû, moj hajmalí,
Morì rrezja nper frangí,
Me m' a marrë gjith ket mëní?
Qi pa tý s' m' ká çilë prendvera,
Pa tý lules s' m' i erdh era:
S' m' kan argtue jo kangë e valle,
S' m' kan freskue gurrat prej akullit,
As bâ dritë s' m' kan sŷt e ballit!
Çili sŷt, moj drita e sŷvet!...
Shka t' ká rá kjo hije e randë?!...
A s' po shef kush â tue t' lá?...

500-505 *moj hajmali*: K. X, 30. — *Mori rrezja nper frangi*: K. V. 457.

Asht tue t' lá, moj, Zana e Madhe:
Ksajë m' i raftë-o 'i pikë e madhe!
Asht tue t' lá, me ujë prej akullit
E me lot të sŷvet t' ballit!
Se as, kur m' dilshe n' Bjeshkë të Mdhá,
Manà, tejet kurr s' jam dá:
T' kam ndêjë pranesh bjeshkës e vrrînit,
Si ajo hâna per nget hyllit,
Kur bân dielli me prendue.
A t' bjen n' mend, moj rrexigí,
Si, kur ishe ti enè fmí,
Flokët rreth ballit rrumullue,
Bâjshim zheg na t' dyja bashkë
N'p'r ato mrize t' Vizitorit?
Kû un, marrë hijen e ndo'i vashe
Me tý shoqe ase kushrinë,
T' msojshe kputat si me nisë,
Si me qepë, si me qendisë?
E si, kur nper hije t' breshtës
Niste kangen zogu i verës,
Amel-amel tue këndue:
Si veç aj qi din me kndue:
Mue m' â dashtë, po, mâ se 'i herë
Me t' a zânë zogun e verës;
Me t' a zânë t' mjerin e vocerr,
Edhè gjallë n' dorë me t' a prû:
Kah të kapej mendja tý
Se edhè n' dorë kndon zogu i verës,

520-530 *moj rrexigí*: në zbunim: moj qershí kokërr-madhe, e zezë. — *Bâjshim zheg*: kalojshim të xetin e ditës.

E ti s' kishe enè dijní
Se s' del kanga në robní?...
Hajde, Tringë, tash me pajtue!
Ti me folë, me qeshë me mue,
Folë e qeshë si kem' perhera!
Se tash del, po, prap prendvera,
Prap tash njethen gjeth e lule,
E me u dê ká bora malit,
Me rrëmye kan prrojet zallit:
Prap tash kndon aj zogu i verës,
E tash dalin gjâja e bjeshkës,
E tash bijn fej e zamare,
Tash tingllojn linge e koçana,
Tash këndojn barí e blega:
Blegat mollzat kuq si shega:
E un e ti prap dora-dora,
Dora-dora bardh si bora
Mriz e m' mriz bashkë me mrizue,
Gurrë e m' gurrë bashkë me u freskue:
Hijes mlidh lule të njoma,
Mlidh urtyta, dardha e molla,
Lule, lila, karajfila,
Drandofille me zymyla:
Darkë e drekë tamel e borë,
Borë e tamel ciela e zamer:
N' shndet si bryma mbí rudina

550-555 *zamare*: pipza barísh, zakonish dý, qi bienë sëbashkut. — *linge e kaçana*: zile të vogla e kumbonë.

560-565 *ciela e zamer*: dy haet e dyta të ditës; e para kah ora 10 të mëngjesit e e dyta mjedis drekës e darkës.

Menden kthiellтë e zemren dlirtë,
Mirë me Zotin, mirë me robin:
E n' at t' amlen giûhë shqyptare
Te nji lis a nen ndo'i dardhë
Un këndo, po, e ti këndo,
Si kndon zogu i veres-o,
Morì drandofillja e bardhë!...
Por, e mjera, ç' jam tue pá?!...
Eh me sŷ kurr un mos pasha!
Ç' âsht kjo njollë, thue, Tringë, më ballë?
Qi ndryshe s' po m' dán nder sŷ,
Veç si njaj lugat i zí,
Qi hanen ndo 'i herë zên naten?...
Uh «kukú!» per mue kercunen!
Se kjo kênka 'i varrë prej pushket
Varrë prej pushket mu në ballë
Mu në ballë shi m' lule t' ballit,
Kû mâ fort shpirti po dhimte!
Se Tringen m' a paskan vrá!
Vrá m' a paskan, he i vraftë Zoti!
Edhè thá m' i a paskan t' rijt
Thá të rijt, verbue t' dy sŷt,
Tue i pshtjellë n' zí gjak e gjiní,
Tue i mjeruem miq e kumarë:
E Orë e Zana e Shtozovalle
Tue i shkretnuem, tue i pezmatuem,
Sa kû janë e te kû janë
M' Qafë të Djellit e m' Bisht-Muzhel!

590-595 *M' Q. të Djellit e m' Bisht-Muzhel*: qënga Q. e D. K. X, 4. deri në Kepin e Skanderbeut.

Jo, po, pra, besa, ju Motra,
Se per Tringen mâ mbas sodit
Udhë as shtek s' kem' pse kundrojm,
As nper mrize pse e kerkojm,
Koder m' koder zâ pse i lshojm;
Pse kjo mâ morekujé!
S' ká me bâ hije mbí dhé!
Ká me u kalbë, qyqja, nen dhé!
Kur ndo'i hera n' atê dimen,
Rêsh së murrta qiella kthiellun,
E m' ranë t' hjedhme t' ndrise dielli,
Kan me dalë t' Bukrat e detit
E giatë bregut, Shtouzovallet!
Kah mue Tringa m' dimënote,
Tue flakue ato e tue lodrue,
Njitun valle tue këndue,
Kan me i lodhun sŷt, të Mirat,
Palè a Tringen kund po e shofin,
Kah reshë lukurt m' kullosë n' megje,
Qi aq per zemer pasë m' a kinin,
E per t' pvetë ká shoqja shoqen:
Vall, po Tringa si s' po shifet?
A mos rá, ndoshta kund njeti,
Gjân e gjallë me dimënue?
Ká me u thânë pulbardha e detit,
Manà, ju t' Bukrat e detit,

595-600 *morekujé*: pergjegja e perdorueme prej gravet në dallim me atê të burrave « që thue moré ».

600-605 *E m' ranë t'hjedhme*: në ranë t' imtë të bregut të detit.

610-615 *Kah reshë lukurt*: kah grahë kingjat, dhent.

Sŷt per Tringen mos m' i lodhni;
Se ajo dalë ká me dimnue
Sivjet n' bjeshkë të Vizitorit,
Te nji gurrë e nen nji blî...
Mbrendë njij vorri, e mjera, shtrî,
Tue ngranë m' tê skraptha edhè bolla!...
Tash hecë moti, tash ndrron stina,
Tash kthen prap festa e Bajrakut,
E ke tbanat e Curr Ulës
Kan per t' rá miq e kumarë,
Kan per t' rá ndriklla e mikesha,
Vjetë per vjetë si atŷ kan rá:
E kur t' shofin zjarmin shkimë,
Deren mbyllë, ofshe! me ferrë,
Kan per t' pvetun shokët per brî:
Amanèt, njehshi t' mirë mot!
Po a Curr Ula shkulë â trollit?
A thue Tringa na âsht martue?
Faqebardhë, burra të dheut,
Faqebardha, oj bujaresha,
Miqt e babës qi s' i harruek'i,
Kan me u thânun shokët per brî;
Se, manà, Curri ká dekë,
Edhè Tringa na âsht martue:
Na âsht martue, po, me tokë t' zezë,
Ke qaj blini i Vizitorit...
E vrau Shkjau, he atê e vraftë Zoti!
Kur u bâ lùfta n' Nokshiq.

625-630 *skraptha*: gjarpën i helmatisun me nji njollë në fyt.

Mjera un, moj Tringë, per tý!
E ktû lmekë âsht Zana e madhe,
Ftyrë per ftyrë ká rá mbí Tringen.
  Orë e Zana at herë nji zani
Se të madhe ç' kan piskatë!
Ká jehue bjeshka e Trojanit,
Maja e Hekrave e Vermoshi,
E ajo Mokra e Shekullarit.
Idhtë dý ulkojat zûn me ulrue,
Pika-pika lott tue u shkue.
Nalt prej shkamit zogu i verës
Cangull m' tokë i vocrri rá:
Dhimet zêmra dýsh i u dá:
E rrmej gjak gurra prej akullit.
  Ora e bardhë e bjeshkës s' Trojanit:
Dalë, e Mira, me do Motra
T' veta mâje nji carani
T' rryeshem t' bjeshkës, per me soditun
Si n' Nokshiq lufta po vete:
Ká ndie vigmen e piskamen,
Trishtueshim kah Orë e Zana
Pingrue kan n' bjeshkë t' Vizitorit;
Edhè mirë atŷ âsht kujtue,
Se bel-holla, rritë nder molla,
Zana e Madhe e Vizitorit

650-660 *Maja e Hekrave*: maja mâ e nalta e grupit të Valbonës n' anen e Krasniqes (2580 m.). — *Vermoshi*: krahina Veriore e Shqipnís politike, në prendim të Nokshiqit. — *Mokra e Shekullarit*: Bjeshkët kah veri i Nokshiqit. — *Cangull*: coftë, ngrî, akull.

Me ato tjerat flok-prarueme
Motra t' veta, Shtouzovallet!
M' shtek të vshtirë po ki'n takue.
Prande' u thotë shoqeve t' veta:
Besa, pra, morì ju Motra,
Njajo vigem e piskame,
Qi pingroi kah Vizitori,
Kish' me thânë, se shêj hareje,
Manà, s' âsht, por shêj nji kobi
Të trishtueshem edhè fort.
S' bâjm, tham, keq, kshtû tok si jemi,
Me kalue 'i herë m' Vizitor,
Per me pá, palè, ç' ká ndollë
E a i kem' shndosh Motrat e atjeshme.
Edhè t' mirat-raftu e mira!
Janë lshue ajrit plima-plima,
Tue rrahë flatrat e prarueme
Drejt prej bjeshket t' Vizitorit.
Si m' at bjeshkë vetimë janë kapun
Plantë ndê flatrat e prarueme:
Si ato shqypet ktheterkuksa,
Kur me sŷ pingul prej s' eperi
Shkojn tue lá çufra e zabele,
Per t' rám pré ndonjâj shkerbeje:
Pezull ajrit zûnë të Bukrat
Me i ardhë çark bjeshkës s' Vizitorit,
Pingul prirë rrezet e sŷve,

690-695 *ktheterkuksa*: çapoj krrute, me çapoj të këthyem.
695-700 *tue lá çufra e zabele*: tuj lá me sŷ, tuj kullotë me sŷ, tuj vrojtë shkorre e pylla. — *shkerbeje*: K. IX, 256.

Palè a kund po mund dallisin
Orë a Zanë. Kur qe se Orës s' Madhe
Rrezja e sŷvet fíll po i shkueka
Mbí at rudinë, kû Shtozovallet
E bjeshkës s' madhe t' Vizitorit
Po ki'n ndêjun rreth e rrotull
Trupit t' Tringës, idhshim tue u lvyrë,
Tue u lnurë flokësh, e Zana e Madhe
Pakë e lmekë mbí ftyrë të sajë,
Dnes e fshâj e shkrifu n' váj;
Edhè zhgjetë t' Bukrat e dheut
Pingul lshue janë m' at rudinë:
Në fllad t' amel t' fletvet t' tyne,
Kah po dirgjeshin flaurí,
Ká ferfllue njaj gjethi i ahit.
E kur rá kan m' at rudinë,
E t' kan pá Zanat tue kjá,
Tue dënesë, ftyret tue u lvyrë,
E mbí Tringen ftyrë per ftyrë
Pakë e lmekë Zanen e Madhe:
Edhè fort, manà, të Mirat
Janë mjerue, janë pezmatue:
Rrkajë volísh lott u kan shkue.
Ora e Madhe e bjeshkës s' Trojanit,
Ardhë si rrezja e nadjes s' ré,
Me nji hýll t' shkelxyeshem m' ballë,
Shllungës së flokvet, fijes s' mndashit,

710-715 *flaurí*: per havá, në fluturim.

720-725 *volísh*: neper mollza të faqeve.

Per mbas shpinet dhânë suvalë:
Avra-avra edhè derdhë shtatit
Veshen bardh si bora shpatit,
Kur t' i bjerë dielli kundruell:
Njeshë nen parzme me 'i trîzë arit,
Kamben mbathë n' ndalla t' prarueme:
E si hana katermdheçe,
Në ndo 'i mbrame t' asajë vere
Qitun ballin, qêth argjani,
Permbí vetulla t'ndo'i mali,
Giatë s' të kthielltes ravë t' Empirit
Nper mes t' hyjvet bjen madhnueshim;
Rudinës s' blerë, në lule shtrue,
Kshtû madhnueshim bjen e Mira,
Aq kaleças, kamben matun
Per mbas gjethit të ndo 'i lili,
Udhës tue ndrrue, porsá m' boçë lulet
Me i perkulë; edhè nji filli
Drejt ká shkue ke Zana e Madhe,
Kû, qitë duert asajë nen sjetulla,
Si perdhûni e çon më kambë:
E me t' shmajten llanë eburne
Çark tue u ardhë lilave t' njomë
T' ijes s' sajë, e me dashtní

725-730 *dhânë suvalë*: dhanë hjedhtas, derdhë. — *Avra-avra*: tallaze-tallaze.

730-740 *trizë*: shokë, brêz. — *n' ndalla*: në nallënie, n' nallane. — *E si hana katermdheçe*: si hana e plotë — *qêth*: fundi i bukës, qi vyen per të qitë bukën në votër.

745-750 *llanë eburne*: krah fildishe (krah-bardhë si fildishi).

Tue e shternguem amel per parzme:
Ndersa e Bukra me dorë tjeter,
Flokët, derdhë ballit edhè çenash,
Me shum máll po i a shestote
Per nen rizë, ká mârrë e i thotë,
Lott poshtë mollzash ka' i rigojn:
Po ti, Moter... mos kështû!...
Qindro pak, he bujareshë!...
Se ti kshtû, manatì i Zotit,
Cok po e çueke vedin dam...
Mjaft tash mâ... të kjofsha true!
Lêne vaj'n nji herë, se plase!
Zana e Madhe, kryet pështetun
M' borë të gjallë t' Moters trojane,
E tue dnesë, dhimshim tue fshâ,
Merr e i thotë me fjalë t' këputuna:
Qyqja, Moter, se ç' m' ká gjetë!
Se un mâ t' gjalltë nuk kam shka e bâj!
Se mue Tringen m' a kan vrá!
Se mue t' rijt-o m' a kan thá!
Të dy sŷt m' i kan verbue!
Bjeshkë e vrrî m' i kan shkrûmue!
Gurrë e prrue m' i kan helmue!
As nuk kam pse t' hî nder valle!...
As nuk kam pse t' bij nder zalle!...
Pse t' kerkoj hije edhè mriza...

750-755 *Flokët derdhë b. e. çenash*: lëshue flokët ballit dhe derdhë tamthash. — *shestote*: rregullonte, rendonte.

760-765 *Cok*: sakt. — *të kjofsha true*: K. XIV, 53. — *M' borë të gjallë*: në vend qi: në krah të bardhë si dëbora.

Pse t' kerkoj gurra e çurrila...
T' kerkoj lila e drandofille,
T' ndjeki flutra neper shtoja,
Mollakuqe e xhixhilloja:
Të prigioj un zogjt bylbyla!
Kta per mue, Zot, u farojshin!
Kurr mos kndojshin! mos vallzojshin!
Kurr mos dalët per mue prendverë,
Tash qi m' vrán Tringen e mjerë,
Qi e kam dashtë si sŷt e ballit:
He mue m' gjoftë moti per s'kthiellti!
Orë e Zana prap piskaten;
Prap ulkojat uluruen:
Bjeshkë e male larg ushtuen.
Ora e bardhë herë tue i a lmue
Me dorë ftyren, herë me rizë
Lott prej sŷvet tue i a terun
Se sa amel po i a kthen:
Po ti jo, moj rrezja e bardhë,
Moj shtatrrituna në mjaltë!
Se tý Tringa nuk t' ká dekë:
Nuk t' ká dekë, moj, pasha veren!
Pasha voesen, qi rigë Drita,
Kur vegon m' at buzë të malit!
Nuk t' ká dekë, moj, por t' ká lé
Sod per s' dyti: se n' Nokshiq
Shqyptarís i a la ajo nám!

775-785 *neper shtoja*: neper fusha, logje. — *Mollakuqe*: insekt i vogël, i kuq dhe me shtatë pika të zeza (Coccinella septempunctata). — *Të prigioj*: të veshtroj.

Se kur sod nper buzë t' agimit
Krisi pushka në Nokshiq
E zû shkjau me djegë, me pjekë,
Me vrá gjind, e me rá pré
M' dhên e dhí e m' lopë e qé:
Si atij p'rherë i a ká hjekë dera:
Cull e mullë, shka i kisht' shpëtue,
U vû m' t' hikun, e muer rreget
Rrezga-bjezga drejt Sutjesket,
E as rob nierit s' mbet n' Bajrak;
Veç se Tringa me t' vëllán,
Me at Curr Ulen shtrî per dekë:
Shtrî per dekë kah nisë me hjekë.
Anë e kand visesh s' Nokshiqit
Rrihte pushka kurr pa prâ:
Stane e tbana i'n flakadâ:
N' tym t' agushtë qiella merthye,
Mos me u pá shoqi per brî:
Tue lurue shkina edhè shkjé,
Si lavë uqsh zijet në Shndré,
Kah robitshin, kah plaçkitshin,
Pleq e cull e grá kah vritshin:
Me gjith kta kjo e bija e botës,

810-815 *Cull e mullë*: i madh e i vogël. — *e muer rreget*: K. III, 54. — *Rrezga-bjezga drejt Sutjesket*: perngut kah Sutjeska: fshat në breg të lumit Lim dhe lugina e së njatës rrjedhë.

820-825 *t' agushtë*: qi të merr frumën. — *Si lavë uqsh zijet në Shndré*: si tufët e ujqve, ngushtue prej zijet (urijet) në mojin e Dhetorit.

Tringe Ulja e Ulë Keqotës,
Vllaut, fisnikja, nuk u dá,
Dér qi sŷt ktij mbyllë s' i a ká.
E si vllaut sŷt mbyllë i a ká.
E ká ndie si Shkjau po rrâte
Drejt kah tbani i sajë, kqyr ç' bâni
Tringa at herë. Në kambë âsht çue,
Edhè atŷ, mbí vllá të dekun,
Ká zânë vasha 'i bé të madhe:
Ká bâ Zotin—kjoftë levdue!—
Gjallë Shkjaut n' dorë se s' do t' i bijte,
Tatë e nanë se s' do t' koritte,
S' do t' koritte vllán per s' dekuni,
Fisit marre s' do t' i lîte:
Edhè, kapë «huten» e vllaut,
Fíll n' oborr vasha ká dalë.
E ká pá, nji Shkjá kryekcyem;
E ká pá, keq ká mendue,
Fort mâ keq desht me punue:
Me e çue rob per vedi n' shpí.
Por, kur, qêni i biri i qênit,
Ká marrë turrin me e robitë,
Sa shpejt Tringa atŷ i ndêj gati,
Edhè m' «hutë», po, sokolesha
Mu në parzme shkjaut i a njiti,
M' rragam dekun edhe e qiti.
At herë shkjét Tringen kan vrá.
Nuk ké, Zânë, pra pse me kjá;

835-840 *Ká zânë v. 'i bé*: âsht betue mbi trupin e të vllát.

Se, manà, bija e malcores
Ká qindrue si t' gjith fisniket:
Per të gjallë nuk u dá vllaut,
Gjallë në dorë nuk i rá shkjaut;
Edhè vedin ká pague
Si mâ i miri burrë n' Malcí;
S' ká koritë as t' parë as t' mbramë:
Shqyptarís i a la ajo nám!
Ká me dalë kanga dikúr,
E kahdo qi shqypja t' flitet
—Kjo e mashkulla giûhë hyjnísh—
Ká me u kndue nder burra t' dheut
Per shka bâni e bija e botës
Tringe Ulja e Ulë Keqotës,
Kur pat krisë lufta n' Nokshiq;
E dér rrezja shekllit t' endet,
Emni i Tringës larg do t' permendet!
Shka i ká thânë, vall, Zana e Madhe:
T' paçim, Orë, sa gjith kto male!
Morì e mbrûmja me voesë qiellit,
Morì, e njeshmja me gjeth lilit,
Mirë shartue me rreze t' diellit:
Qi m' a ké sŷnin si hýll,
Qi m' a çilë e qi m' a mbyllë
Si ajo hâna neper pyllë:
Se mue shpirtin m' a freskove,
Se mue zêmren m' a balçmove

865-870 *Kjo e mashkulla giûhë...*: gjuhë e fortë, burrnore.
875-885 *Mirë shartue*: shortue. — *m' a balçmove*: m' a sherove, m' a zbute, m' a paqtove.

Me kto fjalë, moj, t' u ngjatët jeta!
Moj pinjolla, vetull-holla.
Se, manà, tash kurrnji grimë
Un per Tringen s' po kam dhimë;
Ke ajo, lule në ket jetë,
Lule paska shkue n' at jetë,
Edhè faqe t' bardhë Malcís
Lânë i paska, e 'i nám Shqypnís.
Animâ, moj Bujareshë,
Tash ti Tringen me m' a veshë,
Me m' a veshë e me m' a njeshë,
Me m' a bâ gati per dhé;
Se, manà, zêmra s' po m' bân,
M' i a veshë un pajen e dekës.
E kam dashtë, moj Ora e Madhe,
Si driten e sŷvet t' mí!
Sá mirë Ora veshë e ká!
Sa e mirë Tringa atŷ m' ká dá!
Zana e Madhe se ç' ká kjá!
Edhè ulkojat, manà t' Zotit,
Rrijn e e kqyrin si per máll.
Mbasì veshë e ká e stolisë,
Si ato virgjnat e Malcís,
«Ndjesen» arit m' varg florinit
M' fyt i a njet e Bukra e dheut.
T' dyja duert mandej mbí zêmer,
Njanen m' tjetren kryq, vendue
I a ká e Mira, e me 'i parë rruza,

905-910 *e me 'i parë rruza*: me nji palë uratë, kokrra të lidhuna, qi përdorojnë kristjant per të thanun rruzaren.

Rreth per rreth tue u ardhë, i a lidhë:
Si Shqyptarve t' dý mij vjetvet
Doke lânë u a kan të Parët.
Nderkaq Zana Shtatzarana,
Me at Shtrumoren e Vathnoren,
Vorrin n' lila e drandofille
E kan shtrue. Si e bâne gati
Me e shtî n' dhé, kjo Zana e Madhe
Po i bjen sypri, e puth e kjáj,
Dnes e fshâj e shkrifu n' váj,
Fryma s' mjeres n' fyt ka' i zêhet.
Por si Ora e bardhë trojane
Me shum múnd e ká shkepë soje
E per zêmer pshtetë po e mbate,
Orë e Zana Tringen pezull
Para duersh e çuen, kaleças
Edhè m' vorr e shtrîjn mbí lule
Drandofille. Zana e vogel,
Njajo Dardhamoskadele,
Tue dënesë, qyqja, e tue u lvyrë,
Shkon e merr zogun e veres
Dhimet dekë nen shkam rá i vocrri,
E e shtje n' vorr me Tringen bashkë:
Qi per s' gjalli aq fort, e mjera,
Dashtë m' i kishte zogjt e veres!
Aty, Sŷne, Lore, Loshe,
Mine, Mile, Mele, Groshe

920-925 *trojane*: e malit Trojan.

930-935 *Dhimet dekë*: në vend: dhimet cofë = per nderim.

Kapin rrasen prej mermerit
E e vendojn mbí llastra gurit
Mrenda vorrit rreth per anë
Thikë ngujuemun. N'shêj t'Orës s' Madhe
Shpejt dý ulkojat i a kan hî
Mbí vorr dhén me shâmë m' capokë,
Qi edhè e bâne, rrash me tokë,
Ato vetë tue kjá, po, bishat.
Edhè qe se, sypri vorrit
At herë dheu pre' ulkojash lshue,
Vjen e veshet vedit n' lule,
Lule t' bardha, t' bardha, t' bardha,
Mos me i prishë as zhegu as mardha.
Ora e Madhe e bjeshkës s' Trojanit
Kur qe urdhnon ato sŷgrizhat
Motra t' veta: Bjeshkë e Borë,
Thrake, Dake, Vace, Grace,
Lali, Lice, Like, Dike
E sa jeni Motra t' mija,
Shpejt n' Trojan ju tash me m' shkue
E me shkulë blinin e mrizit.
Kû mrizojn gjâja e Muç Hasit,
Edhè ktu ju me na prû
E t' a ngulni m' krye të vorrit
Le t' na i bâjë Tringës hije veres.
Sa shpejt Orët janë nisë e shkue,
Sa me t' shpejtë ato janë kthye:
Sa veton dý herë me sŷ!

940-950 *me shâmë m' capokë*: me hjedhë me kambë (si capi). — *mardha*: ngrija, akulli.

Edhè e prûn blinin e mrizit;
E me 'i t' mshâme Shtozovallet
E kan ngulë tre pash në dhé.
Se sa i madh-o blini ishte,
Sa të madhe hije kishte:
Me mrizue nja treqind dele!
Kthelltë prej breshtet nji zog vere
Vjen flutrim e zên mbí blî,
Kû, me 'i zâ, si tue vajtue,
I a ká hî me vallëzue
Dhimet n' zêmer me t' pikllue.
Zana e Madhe, lott per faqe,
Merr e i thotë ksajë Orës s' Trojanit:
Faqebardhë, Orë e Trojanit,
Feqebardha Motra t' saja,
Qi m' u gjetët n' ket ditë t' shemtueme;
Se, manà, kan kênë kah m' losin
Dhimet t' zemers mendt e krés!
Veç ndigjoni, oj Orë e Zana,
Se me zanë due bét e mdhana:
Pasha rrezet qi lshon hana!
Pasha voesen mbí ledina!
Pasha brej, aha e çetina!
E per mriza e qepariza!
E per gurra neper curra!
E per lila e per bylbyla!
Pasha t' rijt e pasha veren!
Mos e pritsha kurr prendveren!

985-990 *E per mriza e qepariza*: per landë degagjana pushimi e per selvija perherë të blerta, (të gjelbërueme).

E as mâ Zanë mos m' thaçin mue,
Se un dér neser, pa marrë dielli,
S' e lâ Tringen pa e pague!
Do t'i marr, po, treqind krena;
Treqind shkjé rob kam me i zanun:
Trí mij çika e nuse t' reja:
Po, trí mij, moj, pasha Zotin!
Trí mij çika e nuse t' reja
Para kohës kam me i lânë t' veja.
Me kjá ato, po, si gjith qyqet
Nper kasolla t' Karadakut,
Si ato bubat pshtjellë në zí.
Se as e mjera kjo Shqypní
Kurr tue pá s' âsht dritë me sŷ,
Ke ksajë Shkjau, ndêjë orrl mbí krye,
Kurr të keqen s' m' i a ká dá:
Vidh, robit, plaçkit, bje pré;
Këtu luej gúr e kufî,
Atje vrà bulq e barí,
Veç pse bâjn hije mbí dhé!
Sod mâ teper vraja çikat,
Nderës e jetës kah zot me i dalun
Duen fisniket! Mlidhu çetë,
Dyndu ushtrí, ngref pushkë e top,
Edhè dil e bje n' Shqypní,
Si me rá n' tokë t' Parvet t' vet:
Thue se i Lumi Perendí
Per Shqyptarë Shqypnín s' e fali,

1000-1005 *bubat*: vovat: gogolat, të cilt paraqiten veshë zí.

Por per Shkjá. Medjè, mâ teper
Krajl e Mbret n' kuvend bashkue
N' at Berlin: jo per t' drejtue
A per t' sjellë ndo'i punë per s'mari,
Se kta t' maren kû m' a kan?!
Kta, qi, shpirtin jahudí,
Zêmren pus, rrênen kanû,
Besë e fé qitun mbas shpinet,
S' kqyrin erz, s' kqyrin drejtsí:
E qi n' luftë qesin me u grî,
Ndermjet vedi djelmt e rí
P'r 'i top basme per dimí!
Por se i cilli me ngopë barkun
Sa mâ ding me gjâ t' mâ t' ligshtit:
Si atà derrat n' kallamoq:
E rri e haju shoq me shoq,
Si ato kurvat n' punë kopilash,
Veç per t'hypë sho'it kaliboç
Edhè shpirtin ktij m' i a xjerrun
Per gazep, po: dorë i dhankan
—He atà Zoti m' i marroftë!—
Knjaz Nikollës me hî n' Shqypní,
Dér kû dán vendi me Drî:
Dér m' kështjell të Rozafatit
N' at mollë Shkodre, m' krye t' Shqypnís.
Por nuk hîn, moj, êmni i Zotit!

1025-1035 *jahudí*: çifut, mizuer. — *P' r i top basme per dimí*: per nji top beze per çitjane (brandavekë grásh. = këtu per nji mall të vogël tregtijet).

1040-1045 *Dér kû dán vendi me Drî*: Deri në Lezhe.

Dér t' jét gjallë nji nip Kastrjotit;
Pse Shqyptarët as sod as motit
Sa me dhûnë, s' ká mûjtë me i shtrue
Kurr i huej. Po, Mali i Zí
Para hupë—e hupët!—se Knjazit
I bjen n' dorë Shkodra mizore.
Un, po, vetë, un do t' u a kalli
N' zêmer burrave t' Malcís
T' hershmen flakë të trimënís
T' besës shqyptare e të burrnís;
E s' lâ kurr e per ket jetë,
Pasha tokë e pasha dét!
Fjalen Krajlave pa u a thye:
Per pa e thye, per pa e poshtnue,
Edhè Tringen pa e pague!
Të lumët goja, eh sokoleshë,
Merr e i thotë Ora trojane;
Se edhè mue me vedi m' ké
Me sa Motra kam mbas vedi.
Edhè t' Mirat çue flaurí,
Kan rrahë flatrat nper ajrí
E sa bredhë aj jehi i zanit,
I a kan behë mbí bjeshkë t' Trojanit.
Zana e Madhe, at herë, rrfé
Asht lshue ajrit tue flutrue,
Edhè behë ká m' Kapë të Brojës.

1065-1070 *E sa bredhë aj jehi i zanit*: sá ban me këthye jehena e zanit, kumbimi, jehu.

1070-1075 *m' Kapë të Brojës*: nji mal gadi në qandërr të Malsís së M. (m. 1825).

Kur ká behë n' at Kapë të Brojës
Se ç' piskatë ká ajo të madhe!
Kan ushtue bjeshkë edhè male,
Kan shungllue fushë edhè zalle.
E kan ndie burrat e dheut:
Atà Lekët e Malcís s' Madhe,
Qi aq zanát luften m'a kinin:
E kan ndie, mirë janë kujtue,
Se n' Nokshiq ushtrija e jonë
Ajo ngusht po ká qillue;
Edhè trimat m' kambë janë çue,
Kan njeshë armët, mirë janë shterngue,
E t' kan marrë malin perpjetë:
Po flutrojn, thue ti, me fletë!
Mandej dalë ká m' Bigë të Shalës.
Kur ká dalë m' at Bigë të Shalës,
Sa të madhe atŷ piskati!
Ká shungllue marë Dukagjini.
E kan ndie burrat e dheut,
Shalë e Shosh, Shllak e Temal,
Me Mertúr, Gjâj e Dushman,
Qi aq të fortë besen m' a kan:
E kan ndie, mirë janë kujtue,
Se n' Nokshiq ushtrija e jonë
Ajo ngusht po ká qillue,
Edhè trimat m' kambë janë çue,

1075-1080 *m' a kinin*: m'a kishin (Zadr.).

1085-1095 *m'at Bigë të Shalës*: shif. K. XVI. — *Shalë e Shosh, Shllak e Temal, Mertúr, Gjâj e Dushman*: bajrakët e fiset mâ të njoftunat e Dukagjinit.

Kan njeshë armët, mirë janë shterngue,
Malit thik na janë fillue,
Si lavë uqsh nper plajm e borë:
M'sŷ kapuçat, « hutat » n' dorë.
Edhè del m'at Qafë të Diellit.
Kur ká dalë m' at Qafë të Diellit,
Se të madhe atŷ ç'piskati!
Bjeshkë e vrrî se ç' kan ushtue,
Ç' kan ushtue ç' kan shungullue!
E kan ndie Pejë e Gjakovë,
E kan ndie Rekë e Rrogovë:
E kan ndie, mirë janë kujtue,
Se n' Nokshiq ushtrija e jonë
Ngusht ajo po ká qillue;
E t' kan msŷ Rekë e Rrogovë
E t' kan rrâ Pejë e Gjakovë
T' kan rrâ trimat m'armë shterngue.
Sŷnin gacë, zêmren agzot:
Lum per Tý, o i Lumi Zot!
Kund pa u ndalë, kund pa pushue:
Thue se krushq po janë tue shkue,
Per t' marrë nuse nen duvak,
Jo mâ krenash me u krekcue
Ballë per ballë me Karadak!
Kur, qe, nisë era me frŷ,
Zbardhë âsht deti prej tallazit,
Sa shpejt qiellin po e zîn rêja:

1115-1125 *zemren agzot*: zemrën barut. — *me u krekcue*: K. VI, 447.

Prej Rumije zê e veton,
Kah Cetina po gjimon.
Shum do t' zâjë shiu e shtergata
Shum do t' lshojë, tham, sheu e brraka.
Si mjerë kush të jét ngushtue,
Neser kâmbë ujë me kalue;
Se, manà, fort un po drue,
Se s' do t' mûjë aj me kalue!

1125-1130 *Prej Rumije zê e veton*: nisë e veton prej anës së detit mbasi Rumija ndodhet ndermjet Liqenit të Shkodrës e detit. — *kah Cetina*: kryeqyteti i Malit të Zi. — *sheu*: prroni qi vetëm në kohë të shiut ka ujë.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Njizetepêstë

GJAKU I MARRUN

ARGUMENTI

Zana e Malit të Zi ndigjon prej shkambijvet të Durmitorit piskamën e Zanës së Madhe të Vizitorit. Edhe ajo merr fluturimin, per t' u ardhë në ndihmë të vetvet. Kapet, hajnisht, mbi Nokshiq, ku tashmâ vlonte pushka dhe gjimonte topi. Merr trajtën e shkrimtarit të permendun malazias, Petar Njegosh-it dhe i qaset Mark Milanit, të cilit i lajmon rrezikun, qi i kërcnohej nga ushtrît shqiptare dhe e ngacmon të sulmojë perpara se çetat malsore të shtoheshin. Këcen në kambë komandanti dhe me fjalë të zjarrta zemron luftarët per msymje. Zani i burís, krizma e trompetës e urdhni i Mark Milanit, shpërthen luftën në katrë anët e fshatit. Ushtrît shqiptare jo veç s' topiten para morís së forcavet malazeze, por nxehen edhe mâ tepër e egërsohen. Hallakaten luftarët, bërtasin, ngatrrohen shoq me shoq, kacafyten; fishkullojnë plumbat, gjimojnë topat, shungullon bjesh-

ka, dridhen malet. Përleshen Hot e Grudë me të Vasoviqas; lëshohen Shkrel e Kastrat me herojt e vet; rrân Kelmendi, mësue përherë me u dá në shêj nder beteja. Poeti, këtu, shenjon dyluftimin e të malaziasit, Vuko Lekë Dravës me Prelë Memen, nga Vukli, me fitimin e këtij të mramit. Para koris, qi mbulon ushtrín karadake, lëshohet Mark Milani dhe me fjalë zjarm i nxitë të vett me e çue nderën në vend. Nder heroj malazez dahet në shêj Kik Mëhilli, qi në Hercegovinë pat vrá Smajl Agën Çengiq, e sá tjerë; u rrijnë perbáll kreshnikët shqiptarë me Turk Shabin, Masha Cokun, Muç Hasin, Prelë Mirin, Dedë Ivanin etj. Hin në veprim taborri i zgjedhun i Biocavet: ndeshen nder parzme të tanëvet dhe thehen, si tallazet e Drinit nder kambët e urës graniti. Arrîjnë fuqít e freskta shqiptare nën Prelë Tulin; rrâjnë Malsí e Madhe, Dukagjin, Has e Rekë, Postripë e Shllak. Mark Milani e shef vedin ngusht. Përpiqet me kapidan Mirkon, i cili e këshillon, sá per nji herë, të terhjekë ushtrín, dhe natën, i Qafë Morinë, të këthejë në Mal të Zí. Kështu edhe u dha urdhni. Kah gjysa e natës shperthen nji shtërngatë; çohen prroje e fryhen lumej, fishkullon nji erë, thue po rrotullohet bota. Në të zbardhun të dritës ushtrít e Mark Milanit në terheqje ndeshen në rojet e Rrogovasvet: âsht mbrojtja e Zanës së tyne, qi i ban të pështojnë. Kacafyten, tashti, dý Zanat e ushtrive kundershtare. Marrin pjesë në luftim Orët e dyja anëvet. Dikur në ndihmën e Zanës shqiptare rrâjnë dý shtrigat e Iballes, kalorse mbi breshka detit. E lidhin Zanën e Malit të Zí dhe, rob të nxanun, e dërgojnë në Vizitor, ku, pengue mirë per blinin e vorrit të Tringës, e rrahin me kamxhikë gjarpíjsh derisá kësajë i bájti shpina. Ushtrive malazeze, tashti, u liget ora dhe definitivisht vehen në të hikun, tuj lanë shum të dekun.

Zana shqiptare lumnon, persè i a mrrîjti qellimit, muer gjakun e Tringës.

Fort gjimue kan bjeshkë e male,
Fort shungllue kan prroje e zalle,
Prroje e zalle edhè livadhe,
Kur piskatë ká Zana e Madhe,
Zana e Madhe e Vizitorit:
Ushtoi bjeshka e Durmitorit!
Larg piskamen paska ndie
Ora thepe e Malit t' Zí,
N' Durmitor qi m' a ká, shkina,
Bigen nalt mbrendë nder do stiena,
Tanë lëmashk, tanë lerë e rrgallë:
Kû bîjtë hala m' shkam të gjallë,
Hellë, ngallitë, thue po do qiellen
Me pershkuem, e mbí të cillen
Çilë sŷzhgjeta shqype zogat,

1-10 *Zana e Madhe e Vizitorit*: K. II, 50; XVII, 525. — *bjeshka e Durmitorit*: vargu i malevet me ketë emën ndermjet lumit Komarnica e Tara e qi kapet deri në Vizitor. — *Ora thepe*: Ora e idhtë, qi jeton në thepa.

10-15 *Bigen nalt... nder do stiena*: majen ku rrin nder do thepa, krepa. — *lerë e rrgallë*: vend me gur, vend i rrëpît e i thyeshëm, i rrxuem. — *Hellë, ngallitë*: e rritun fillakçe si helli.

Ku edhè sutat kerkojn llogat,
E as Shnaprendjet s' dêhet bora.
Piskamen ká ndie, po, Ora
N' Durmitor, edhè sa ndora
N' tingell zânin njoftë e ká:
Njoftë e ká, mirë m' tê i ká rá,
Se Sŷgrizha e Vizitorit,
Si njaj plajmi n' muej t' Brymorit,
Po i bijte ajo rrfé Shqypnís,
Per t' grishë burrat e Malcís,
Me i rrâ ndihmë ushtrís shqyptare
N' at Nokshiq: ku tash batare
Pushkë e top po rri tue vlue,
Gjylja e plumja tue vringllue,
Porsì breshni me murrâ.
Edhè kqyr at herë ç' ká bâ
Njekjo Ora malazeze,
Vetullreptë e ftyrkermeze,
Njanit sŷ si e vangtë, po, shtriga;
Por e fortë, e idhtë si shlliga,
E e pabesë, gjithmonë belá,
Kurrkund halli mos m' i u pá,
Kur po bâte mendsh ndojhera

15-20 *Ku... sutat kerkojn llogat*: ku drêjet kerkojnë ndejen, strehimin. — *E as Shnaprendjet*: e as në pikë të verës (26 korrik). — *sa ndora*: me nji herë, me të shpejtë.

20-25 *Si... plajmi n' m. t' Brymorit*: posi bora në nanduer.

30-40 *Vetullreptë e ftyrkermeze*: me vetulla, qi në hijeshí femnore apin riljev të madh, pa qime të dukshme e me fëtyrë ngjyrë alle. — *si e vangtë*: K. XXIII, 87. — *Me u*

Me u trenue: t' u hodh si fjera
Porsa atŷ vigmen ká ndie
E kallë zêmëret me mní,
T' âsht lshue fluturim n'p'r ajrí
Kah Nokshiqi, drejt njâj mâje,
Shpatit s' cilles, staje-staje
Derdhë nper çufra e ndêtë mbas lakut,
Forca e urdivet t' Karadakut
Urdhnin pritte t' Mark Milanit,
Me u flakruem trimat rrfé
M' llogje t' grisuna t' mejdanit
E me u vrá atà dhè me u pré
Me Shqyptarë, e n' gjak me u lá:
Si gjithmonë Shqyptár e Shkjá
Janë lá n' gjak, q' se fati i zí
Flakë e agzot vûni per brî:
Vû per brî Shqypní e Mal t' Zí!
Manà, pra edhè fort dinake
Njekjo Ora karadake
Qi: kah m' dron se nalt nen rê
Me pasë ajrit fletët me i ndê,
Do t' a shifte vetullholla
Zana e Madhe, rritë nder molla:
E se m' shpinë kjo do t' i shtrîhej,
Edhè me tê rrebtë do t' grîhej,
Kudo ajo flutrim t' a ndeshte:

---

trenue: *si fjera*: K. XXIII, 718; 200.

45-50 *e ndêtë mbas lakut*: ulë mbas pritash. — *F. e urdivet t'Karadakut*: fuqija e ushtrive malazeze. — *M'llogje t'grisuna t'mejd.*: nder prita e logje të thyeshme të betés.

Jo nalt ajrit sypri kreshte
Malesh flatrat valvitë, shkina;
Por nper gryka e nper lugina
T' grisuna, tanë karma e stina
T' Malit t' Zí, tue fluturue
Plantë mbí lerë e rrgallë e prrue,
Urë per tokë rrashit tue shkue:
Si 'i çapthîme dalë me gjue
Peshk n' liqê, n' ndo 'i glinë a hurdhë:
Tinzë kalon e disì shurdhë,
Dér qi kapë â ajo dikúr
Mbí Nokshiq, ku per terthuer
Shpatit tej, si rê zhgjetuese,
Isht' perhapë ushtria sulmuese e
Malit t' Zí; e Mark Milani
Ku, zatetë mâje 'i carani:
Si nji shqype e murrtë: n' turbí
Kqyrte, trimi, si i'n tue u grî
Poshtë n' Nokshiq Shqyptarë e Shkjé,
Me shosho'in krenash t' u pré,
Thue ti, po krasisin landë.
Ora, at herë, hijen e randë
Marrë të Petar Njegosh: motit
N' at Cetinë, n' at falme agzotit,
Kênë Vlladikë, mjekrren dý pllamë,

65-75 *tanë karma e stina*: tanë shkambij e thepa, krepa. — *Plantë mbí...*: poshtë (urë per tokë) mbi... — *çapthîme*: gatë, çafkë, çapkë (Ardea cinerea). — *glinë*: K.XVII,183.

85-95 *po krasisin landë*: po presin, dërmojnë, krekcojnë landë. — *n'at falme agzotit*: K. XXIII, 739. — *Vlladikë*: krye-

E qi larg edhè n' ditë t' sotit
Aj permendet rrokullís
Per njat «Kezen e Malcís»:
Kangë hynere, kangë me nám,
Shkrue me lot e thkndiell barotit:
Edhè avitë âsht Mark Milanit,
Kû po 'i flet me 'i fije zanit:
Ndigio, Mark! Porsì stuhija
T' a ká msŷ, manà, Malcija,
E fort drue, se tý Shqyptarët,
T' idhtë si helmi, kan me t' çartë
Sa, qi s' dij a pshton me krye;
Edhè ushtrín kan me t' a thye,
Po nuk luejte ti per s' gjalli.
Ushtue ká, po, bjeshka e zalli,
Kan shunglluem rrgallë e lerë
Në kushtrim, qi âsht lshue kaherë
Malcís s' Madhe e Dukagjinit,
M' Qafë të Diellit n' Breg të Drinit,
N' Pejë, n' Gjakovë, Rekë e Rogovë:
Gjithkû â lulja e trimënís:
Shka â m' shtatë vjet e m' shtatdhetë vjet,
N' ndihmë n' Nokshiq me i vojtë ushtrís.
E t' kan rrâ Shqyptarët n' at zâ
Plak, i rí e kalamâ,
Kush n' xhurdî e kush në gunë,

---

peshkop, argjipeshkëv, (nder Sllav). — *Kezen e Malcís*: kryevepra letrare e Njegoshit: « Gorski Vjenac ». — *Kangë hynere*: kangë e cillsueme, e dame në shêj, në zâ.

115-125 *n' xhurdî e në gunë*: në kapotë të zezë leshi me mangë të

Porsì miza nper kercunë;
E dér mbrama, pa marrë dielli,
Tham, ktû t' a kan befë nji filli.
Shka pret mâ prandej nuk ké,
M' Shqyptarë por sulmò ti rrfè,
Me sá ushtrí të keshë mbas veti,
Sa enè ktyne s' u prispjeti
Ndihma e pritun. Kshtû tha Ora,
Edhè âsht zhdukë atŷ sa ndora.
«Braf» i a bâni Marku m' kamë:
Lesht e krés ngrefun nji pllamë,
Porsì kreshtë derrit bugár,
E vetllat ngerthye kulár:
M' kambë, sokola, t' Karadakut!
Ká bulrue me 'i zâ tarakut;
Perse ju: po n' patët qillue
P'r'imend bijt e t' Parvet t' ue,
Qi s' kan bartë kurr zgiedhë të huej,
Pagë e t' dhetta s' kan lá kujë;
Kurdoherë qi edhè n' fjalë t' Knjazit
Janë hjedhë n' zjarm e n' shkulm t' tallazit:
Ju, po, djelm tash fulikare
Me sulmue m' ushtrí shqyptare,
E dér mbrama pá marrë dilli,

---

shkurta me jakë e thekë mbas, e në nji farë kapote, si e para, por me lesh dhije e me kapole (gunë). — *Porsi miza nper kercunë*: K. X, 170. — *s' u prispjeti*: s' arrijti, s'u mrrini, s' u erdh.

125-135 *Porsi kreshtë derrit bugár*: K. I, 303. — *me 'i zâ tarakut*: me nji zâ kaut, taroçit.

Me m' a thye, e rob me zanë
Shka t' pshtojë gjallë: edhè nji filli
Ju mandej neser me ngranë,
N' saje t' t' Lumit Perendí,
Cilen n' Plavë, dreken n' Gusí:
Zamren n' Hot e darken n' Shkoder,
Mu n' Kalá të Rozafatit,
Perbindsh mndere ngrefë m' at koder;
Pse, shka merr Drinit per s' t' gjatit,
M' Shkam të Pejës e kû rreh deti,
Atà né, me gisht e leter,
Na e kan falë Krajlat e Mbreti.
Prandej sod nuk ká zot tjeter
Kjo Shqypní këtu e dér m' Drî,
Per posë Knjazit t' Malit t' Zí:
Knjaz Nikollës rriti, Zot, jeten!
Qi na e duen Krajla edhè Mbreten.
Per bukë të thatë jue cullt e grueja
Sod te shpija u rrín tue u ankue:
Qe Shqypnija; âsht tokë e jueja,
Mjaft qi t' doni me e pushtue.
M' têni, burra, e mos e lshoni!
Token t' uej sod t' a pushtoni!
Grát e fmijn zijet shpëtoni!
  Kshtu tha Marku. Bjen bujrija,
Trokllon lodra e rreh trompeta;
Mirë shtergohet m' armë ushtrija,

140-150 *Cilen.. zamren*: K. XXIV, 564. — *shka merr Drinit... M' shkam të P. e ku rreh deti*: tokën që nga Peja, ku buron Drini, deri në Lesh, ku derdhet në dét.

Dá n' taborre e çeta-çeta.
Prîjn Vojvodë e Kerkserdarë,
Krah-e-qafë kta pallat qorde,
Qi, kercnueshim ardhë kulár,
Is u vjeken si bollshorde.
Vendojn majesh Kapitanat
Ktej henikë, andej gopedra;
Ngrefin shpatit t' randë havanat
Perhapë grykash si kulshedra.
Mark Milani ká hypë atit:
Nji kál gjog sa voeja kryet,
Parzmen mal e qefull shtatit,
Vithet drejt, bishtin ngerthyet.
Edhè at herë: po, me at zhumhúr
Qi bâjn currat, shkepë s' perpjeti,
Rrgalles hov kah lshohen, kúr
Termegshim t' a trandë termeti
Token: turr urdija e Knjazit
Mbí Nokshiq ká msŷ s' termali.
E si skllafat e tallazit
Dyndë, kah s' epëri `i kep mali
Kulihum brishti m' pellg t' detit,
Shkumet bardh e lshue kurrnî,

165-175 *pallat qorde*: shpatat lidhë në kordha. — *ís u vjeken si bollshorde*: u rríjnë vár m'anesh, per brijet (ís) porsi gjarpnusha. — *henikë, gopedra, havanat*: top i vogël me grykë të gjanë; K. XVI, 501; VI, 333.

175-180 *qefull shtatit*: i lëmuet, më qeft e i hajshëm.

185-190 *s' termali*: s' nalti, nga naltsija. — *skllafat*: K. XXIV, 72. — *Kulihum brishti m' pellg*: rá pingul, u plandos në humneren e detit. — *kurrnî*: me hov, me turr.

Gallamarde kthelltë bunjetit
Bregut të njelmtë tue kaperdî,
Zhbîjn, rroposin shka t' gjêjn para,
Tbana, gjind e gjâ të gjallë:
Njekshtû Shkjau—he atij i hupët fara!
U rras n' luftë nper mal e záll.
Porsì zjarm kur t' marre shpija,
Fjollë nper hatlla tymi s' pari
Deporton: e nper frangija,
Nper balkoj, si giûhë ndezë zhari,
Ferfllon flaka: por kur t' shâmet
Mbrendë pullazi, nalt n'p'r ajrí
Flaka rrmen, e si hjedhë lâmet
Shkrepin shkndijat: shkulm i zí
Dyndet tymi nalt si rêja,
Ndersa mbrendë n' at furrë gelqeret
Gurt pelsasin porsì kshtêja,
Shamen ledhet, sa qi mnderet
Jeta krejt me t' u trishtue:
Gjindja edhè kah thrrasin, vrrasin,
Vrap shko e eja, kush per t' shue
Zjárr, tjerët çaklat mos t' humasin:
Kshtû e pergjakshme lufta at hera
Erdh tue u ndezë, e t' krisi brima,
T' u dha vigma edhè potera,

190-195 *Gallamarde kthelltë bunjetit*: tuj shungullue neper bungajë vjen e kaperdîhet në bregun e ngjelmët (t' ujit të detit).

195-200 *Fjollë nper hatlla*: (pershkohet = deperton) gyp neper trapazan (pullaz). — *nper frangija*: K. V, 457.

Larg e larg ushtoi bumllima
Kah urdija e Mark Milanit
Sulmin lshoi m' ushtrí shqyptare
N' flakë të pushkës, n' vetimë t' taganit,
Topàt tue gjimue batare.
Amanèt, ti 'or Llesh Nikë Daka:
Qi aq të madhe m' bâne 'i bé
N' urë t' Sutjeskes mbí ato brraka,
Se nandë krena do t' m' kish' pré,
Do t' m' kish marrë nandë krena m' Shkjá:
Q' se ké lé e dalë n' ket jetë,
Mâ ngusht vedin a e ké pá?
Alush Smajli po e pëvetë.
Hajt, Alush, Lleshi po i thotë;
Se 'i Shqyptár, zêmer çeliku,
Aj veç ngusht bjen mbí ket botë,
Pa bukë n' shpí kur t' a gjêjë miku:
Kur t' a ketë, po gruen divane,
Shpín n' rrugë t' madhe, dre'in kojshí,
Oren fjetë, pushken jallane,
«Dorë të keqe» mbrendë në shpí:
Se, per n' luftë, manati i Zotit,
Porsì n' darsme e kujton vetin:
Mirë ushtrue në flakë t' barotit
S't'dron t'shtatë Krajlat, nuk t'dron Mbretin,
Jo mâ Knjazin. Na s' kem' dalë

230-235 *gruen divane*: gruen demele, pritace. — *Oren fjetë, pushken jallane*: fatin e pakët, pushkën e mangët, qi s' punon, të ndryshkun. — *Dorë të keqe*: ndokend qi bân hajní, vjedhë.

Ktû me vjedhë as me plaçkitun;
Shkjaut por hovin me i a ndalë,
Vendit t' onë larg tue e turitun.
Edhè grêthat n' at birucë
Ki'n me msŷ si 'i kalamâ
Si nji qind, n' shkuen kta me i ngucë:
T' lshojë prá Shkjau kaq edhè mâ:
Sa gjithkû aj burrë e grue:
Se Shqypnín na nuk i a lshojm.
Vetë Moskovi m' kambë me u çue,
«Kapicë» m' krye nuk petullojm!
Llesh Nikë Daka, pelivani,
Burrë i urtë e flet arsye;
Paj n' sa lot vendit carani,
N' pellg të detit div shperthye,
Kur, dyndë mal, vala shkumuese
M' tê t' plandoset fulikare,
Me fuqí të rrebtë, dermuese:
Aq t' ká luejtë ushtria shqyptare
M' sulm t' urdivet t' Malit t' Zí.
Veç t' âsht ndezë, po, vendi flakë,
Veç t' ká ndêjë pushka tue zí,
Gjaku i nierit rremej brrakë,
U dridh toka per nen kamë,
Kah janë ndeshë Shqyptarë e Shkjé:
Kryet e tyne thue po âsht shtamë,
Per gjith treg me dalë me u blé!

240-245 *tue e turitun*: tuj e trembë, tuj e mbajtë larg.
250-255 *pelivani*: sokol-djalë. — *Paj n'sa lot etj.*: mesá luen vendit shkambi, qi qet kryet, si katallâ, në gjire të detit.

Ç' t' janë bâ lamsh, po, neper plan,
Tue i a dhânë m' «hutë» e m' «novicë»,
Tue i a dhânë mndershim m' tagan
Kush në ksulë e kush n' «kapicë»:
Njani rueju, tjetri mtrueju,
Kush lshou vrap, kush ndiq per hap,
Aj perpjetë e ky tatpjetë,
Atà shaju këta çaju,
Këtej vritu pertej pritu:
Pritu, vritu idhshim nzitu,
Brit, gerthit e mbush e qit,
Koder m' koder shoqit thrrit:
Thrrit, vërrit «ah-ha-ha-há»,
Si atà mazat fushës tue ngá:
Dnes t' varruemt, gjimo t' gjymtuemt,
Turru, gurru, matu, shmatu,
Duku, thuku, struku, zhduku,
Aj pa vesh e ky pa fregull,
Neper karpa, cunga e bunga
N' plûhen pshtjellë e n' tym, qi njegull
Ndêhet ajrit shllunga-shllunga.
T' dridhet kmisha m' shtat, taganat,
Kah vezllojn ajrit per mnderë;
Idhtë kur vrrasin Kapitanat,
Thue lavë uqsh po ulron n' Peshtér.

270-275 *mtrueju*: msŷj, deli para. — *tatpjetë*: teposhtë.

280-285 *Turru, gurru* etj. *thuku*: Turru; ndalu; rrasu, shtypu etj. vro gjallsín e pershkrimit dhe gjasimin e veprimit. — *e ky pa fregull*: pa flegër të hundës, pa hundë.

290-300 *Thue lavë ujqsh... n' Peshtér*: tufë ujqsh në bjeshkët e

Fort perlyken si taroça,
Bajraktarët e Krenët shqyptarë!
Plasun gjylet plloça-plloça,
Lerës vringllojn e nper laskár;
E kaq brima e bumbullima,
I âsht dhânë vendit per terthuer,
Kaq vërrima e shungullima,
E batarja me zhumhúr,
Sá qi topat n' mes t' poteres
Disì shurdhë e thatë gersasin:
Si atà gurt në furrë t' gelqeres
Vapet t' zjarmit kah pelsasin.
Proh ti o Zot, por ç' t' janë merthye
Dikû atje nalt mbí Nokshiq
Ç' t' janë merthye, ç' t' janë kaperthye
Hot e Grudë e Vasoviq!
T' dyja palët, po, trima n' zâ,
Ka tri zêmra atà nen parsem:
Mâ se 'i nanë, tham, ká me fshâ,
Mâ se 'i çikë me û plakë pa darsem.
Edhè nusja pshtjellë në zí;
Kaq âsht dhânë atŷ piskama,
Kaq shum nigu âsht nçue n'p'r ajrí,
E nper nig flaka e rropama!
Qaj Çun Mula vrret per çudë,
Shallin dredhë, taganin në dorë:
Bini, Hot! e bini, Grudë!

Peshterit. — *laskár*: pjesë e shembun e nji mali.
315-320 *nigu*: tymi, mjegulla.

Trima, mbrendë! Me dorë! Me dorë!
Idhtë ç' t' â lshue Hoti si fjera,
Ç' t' âsht shpervjelë Gruda m' tagan!
Vasoviqt ç' i mloi potera,
Fort gjimuen top e havan!
Nziten, njiten, kacafiten,
Keq dermishen, idhtë shkelvishen,
Lshohen, vriten, dbohen, priten,
Desin, mesin, prishen, çprishen
Gjithkû ndollë ká pika e djalit
Nder Shqyptarë edhè nder Shkjé,
Me i u dhimët lisave t' malit,
Me i u dhimët gjarpnit nen dhé.
Lul Rapuka, 'i arí shkorreti:
Nji kasap m' âsht bâ mbí Shkjá!
Kah po siell Baca Lucë Deti,
Ç' po bân shkinat n' mal me kjá!
Por kur lshon Nikë Gjelosh Luli,
Trim me bré hekur me dhâmë,
Qafen trup, llanen sa shuli,
Dridhet toka per nen kâmë.
Fort turfllon Gjeto Mark Ujka,
Kaq me idhnim qi trimi jep:
N' sulme t' Shkjaut vendit s' po luejka,
Me sa lot vendit nji krep!
Alush Smajli, i Hotit t' Kûjit,
Sod mbí Shkjá m' âsht çue lugat

325-335 *shkelvishen*: K. XXIII, 137. — *shkorreti*: shkorresh, landësh s'ulta e të ngatrrueme.

Siell m' tagan sa kû âsht tue muejtë,
Si po t' xierte hûj nper shpat.
Lulash Nika, n' krye t' gajushit,
Gjithmonë Pashkë, gjithmonë Bajram,
Po i bân zâ Islam Makalushit:
Hajde, hajde, morè Islam.
Se so' 'i javë, po, n' saje t' Zotit
N' at Cetinë kemi me hî,
Me qitë rrojme e, si n' Tuz motit,
Prap me u toçë na me rakí:
Edhè Lùlashi si zhgjeta
Po merr turr e bjen mbí Shkjá:
Lshon Islami neper çeta,
N' dorë tagani tue i shkelqá.
Maça Grishi, nji kulsheder,
Ç' po m' i lshohet m' shpinë «Milloshit!»
Nuk ká top, nuk ká gopeder,
Q' i a ndalë hovin Lucë Gjeloshit.
Burrë i fortë Osman Haxhija,
Vojevodë n' Bajrak t' Nokshiqit:
Me do sŷ porsì duhija,
Musteqet si shllungë ogiqit:
Fort po rri trimi tue u zdatë,
Me atà Cucajt t' Karadakut,

345-350 *n' krye t' gajushit*: në krye të shkorretit.

355-360 *Me qitë rrojme*: me qitë, me kuvendë prralla. — *si n''Tuz motit... me u toçë*: fshat në fushën me ketë emën, afer kufinit të soçëm, ku malsorët uleshin nder festa e shtigje dhe pijshin nder mejhana sá gadi me u dejë.

365-375 *si shllungë ogiqit*: si lesh dashit të kumbonës (të mdhaj).

Qi me pushkë, tagan e shpatë,
T' madh zijan apin Bajrakut.
M' i ndihmon Sadri Mehmeti,
Bajraktari i fortë i Gashit,
Me Adem Çelen djalë mbas veti,
Qi m' bjen m' Shkjá si m' mish të dashit.
Jakup Feri, 'i zog skyferit,
Lshon me Plavë e me Gusí,
Shkulm si lshon çutrri Peshterit
Mbas nji shiu rá me stuhí.
Shka ká thânë, vall Bec Patani,
Ardhun shtatit «xhevardare:»
Pa ndigio, 'or Rushman Hasani:
Sè kta Zubcit-dalshin fare!
Per Tynzonë, po e çarsin Shkrelin,
Ke per plume dert s' po kan
E askund kamben nuk po e ngelin:
A t' i msŷjm, Rusho, m' tagan?
M' kambë Rushmani çohet filli,
Si lugat dalun prej vorrit,
Rrfé taganin xier prej milli
E nper reshpe të Çakorrit:
Si ajo rêja e nji thellimit,
Qi u bjen qiellve tue vetue:
M' Shkjá turr lshohet trimi i trimit,
N'dorë tagani tue vezllue

— *zijan*: zalldanin, i a bienë ngusht.
375-380 *mish të dashit*: mishi mâ i kërkuemi. — *çutrri*: prroni.
390-395 *xier prej milli*: K. III, 262. — *E nper reshpe t' Çakorrit*: neper shkambij të malit ndermjet Pejës e Velikës.

N' p'r ato rreshpe e n' p'r ato rrmore:
Shum do t' kndojë qyqja n' Mal t' Zí!
Per mbas tij Shkrel e Zagore,
N' zâ per pushkë e dejlekí
Me atà Ducajt, Xhâj e Bzhetë,
T' kan msŷ Zubcit fyt-a-fyt.
Dy Patâjt, shqype me fletë,
Çuli e Beci, zhyt-e-mbyt,
Se ç' po i furen Shkjaut n'aradhe,
Idhtë m'tagan kta tue i a dhânë.
Gjeto Staka, hidra e madhe,
Dhânun vezmeve m'nja'n anë:
Sì turfllon rosa n' shirok,
Tue rrahë flatrat neper Drî:
Po lshon trimi trok më trok,
Per me u pré me Mal të Zí.
Marash Vata, 'i drang drangonit,
Shkon e vjen porsì duhija;
Nuk han bukë mâ as s' pin ujë kronit,
Kushdo bje nder kthetra t' tija.
Por Çakorri ndezë t' â zhari,
Mirë shpervjelë tash qi m' tagan
Msŷn Dodë Prêçi, Bajraktari,
Me Kastrat e Petrushan.
Kallzit grunit ktej e andej
Si lakohen, kur nper arë

400-405 *Ducajt, Xhâj e Bzhetë*: fshate të Shkrelit (M. e Madhe).
405-410 *hidra e madhe*: kulshedër ujit. — *vezmeve*: K. V, 39. — *drang drangonit*: K. XXIII, 63.
420-425 *e Petrushan*: Pjetrashan: lagje e Bajzës së Kastratit.

Vrap t' hikë derri, qi pertej
T' a ketë gjuejtë nji pushkatár:
Frota e Shkjevet kshtû lakohet,
Kah Dodë Prêçi n' mes po u furet,
Gjeto Daka m' ta kah lshohet,
Kah m' tagan Voc Keqi puret:
E msŷjn, breshen me shtergata,
Vatë Ivani, derë bujare,
Mark Ujkë Vata e Prêlë Ujkë Vata,
Si dý plume n' «xheverdare».
Veç kur rrân aj Marash Gjeka,
Me at Smajl Mal'n e Buzes s' Ujit,
Thue nper Shkjá pa kalon Deka,
M' kosë t' i a dhânë sa â ajo tue mûjtë.
Vall, Kelmendi pse, thue, prâni
Pushken tash e mâ s' po qet:
Tash qi msŷ ká Mark Milani,
Me sá urdí ká n' sûnd të vet?
A mos lshoi pritat e hiku
Shì tash, qi m' ushtrí shqyptare
Mâ kobshim randon rreziku,
Pushkë e top kah rreh batare?
S' âsht, jo, fis, qi hikë Kelmendi:
Se atŷ djelmt i ké sokola
Se sa herë qi e qiti rendi,

430-435 *Si dy plume n' xheverdare*: K. II, 115. — *e Buzës s' Ujit*: fusha qi shtrihet këndej Synit të Hotit, në breg të Liqenit të Shkodrës.

440-445 *Me sá urdí ká n' sûnd të vet*: me sâ ushtrí ka nën urdhën të vet.

Si ajo e lashta këndon shkrola,
Me luftue me Turk e Shkjá,
Nder t' shtatë Krajlat nám la vetit:
Bâni shkinat idhtë me kjá,
Trazim t' madh i qiti Mbretit;
Veç nji shkjá, Vuksa' Lekë Drava:
Beter burrë, i madh sa 'i trap,
Me do krye tanë rava rava
Varrësh s' tagani, edhè 'i zdap
I gjatë, m' trá me i prekë, po, kryet,
Me 'i mullâ, sa 'i grusht, m' nja'n faqe,
Vetllat shllungë, me i zânë t' dy sŷt:
Pré n' terzí dollamë e gaqe,
Si mâ i miri n' Karadak:
Rubë të bardhë çue shêj per ndore;
N' grusht taganin lá me gjak,
M' krah «novicen» vjerrë mizore,
Del m' nji pod e u thotë Kelmendit:
Ju, Kelmend, me shka flet bota
Po ishì t' pushkës edhè t' kuvendit:
Plot kotecat, shekat t' plota:
A mos bâ ká nana 'i djalë
N' Bajrak t' uej, djalë trim rrfé,
Qi mue ktu n' mejdan me m' dalë
E m' tagan burras me u pré?
Mê ká pushka. T' flakron m' kâmë

450-460 *Beter burrë*: burrë i madh tejèt. — *tanë rava rava*: tanë vija, vija. — *zdap*: shul i gjatë.

460-465 *Rubë të bardhë çue shêj per ndore*: me nji shamí të bardhë në dorë në shêj paqe, lajmi, ndermjetsije..

Qaj Prêlë Mema: sa per sŷ
Mos me pasë shka e thrret per n' lâmë,
As per krushk, as n' luftë me msŷ,
Aq i hajm e çufrrak shtatit
Ardhë, e i thát si cung në záll:
Thue ti, po, aj farë malukatit
Shkjaut po e han nja dý herë gjallë.
Por ndollë Prêla m' ká 'i farë derrit,
Me trí zêmra e trim si Zana,
Mos me i hikë belás as sherrit,
Edhè i shkarthë porsì zarana:
Ky i del para Shkjaut n' dervend.
Vuksa' Leka fort ká qeshë:
Páshi Zotin, 'or Kelmend,
Pse m' a qitët para ket teshë?
A mos doni m' e vendue
Me mue n' rrogë, per t' m' ruejtë do lopë
N' Palabardhaj?... Mjaft po drue
Se m' i darë, orë-ligu, n' shkjopë...
Perrçik burrë ky permbí dhé,
Pásha Sh' Pjetrin e Cetinës,
S' âsht i zoti as me m' a bré,

475-480 *sá per sŷ mos me pasë* etj. sá per dokë mos me t' a mbushë synin per t' a qitë në log, persè *i hajm*: i thát e i shkurtë (*çufrrak*). — *aj farë malukatit*: ai farë përbindshi.

480-485 *i shkarthë porsi zarana*:... *n' dervend*: *i* zhdërvjelltë porsi djalë i rí:... në log të betés.

490-495 *Se m'i darë, orë-ligu n' shkjopë*: se m'i tretë, m'i bjerrë, m'i lên, fatziu, në mal (vend ku rriten shelqa, shîsa e bimë knetash).

N' gojë m' i a shtî gishtin e shllinës!
Shka ká thânë Prelë Mema i Vukel;
Ngul! Vuksan; pse 'i tash si brâsh
T' a kam hjedhë tý kryet nper çukel.
Edhè Prêla, permledhë lâsh,
T' flakron m' Shkjá atŷ, e m' herë të parë
Kryet e tij sa nji «karricë»
Tue e kundrue rreth Shkjé e Shqyptarë
I a hjedhë m' tokë me gjith «kapicë».
Si nji rrap i haptë me gêma,
Shkjau plandoset sa gjanë gjatë,
Tue i shkue gjaku rrêma rrêma,
Shalë e krahë aj tue luhatë.
Zên Prêlë Mema n' shpotë me i thânë:
Po a m' thue Vuko, or samadak,
Sa rrogë n' vjetë ti don me m' dhânë,
Me t' ruejtë lopët un n' Karadak?...
Ah! kadalë, moj Cerrnagore:
Se s' ké pá Shqyptarë me sŷ!
Se ktû i thonë Shqypní mizore,
Fort me t' lânë, besa, pa krye.
Se per dukë s' peshohet burri,
Veç per zêmer e trimní:
Se mbas hapit matet turri:
Fjala e lashtë duhet perdî.

495-505 *gishtin e shllinës*: gishtin diftues. — *nper çukel*: neper aher, ku qiten sendet e pavlefshme (it. ripostiglio). — *karricë*: karroqe: masë drithi (misri) qe nxen 8-10 kg.

510-515 *samadak*: djalë i rí e i zoti.

520-530 *Fjala e lashtë duhet perdî*: duhet peshue fjala e vjetër.

Mark Milani kur ká pá
Vuksa' Leken shyt per tokë,
Fort â idhnue, veç se s' ká kjá,
E t' ká britë, disì tue krrokë:
Bini, qêna, bre!... Kû jini!
He domuza t' kqí... he zgieba!
Shka harû tash ju po rrini?!
Mtani! *Pas vam nanu greba!*
Po t' ketë nisë n' voter me u shue
Zjarmi, e buzmi ndê terthuer
T' rrijë tue çîzë e tym tue çue:
Zotishpís, zanë vend per urë
Voters, m' mâshna a m' ndo'i ûnë t' zezë
Turrshim buzmin shkundullitë
N' anë prej kah ky zû me u ndezë,
Tjera drû nen tê tue avitë:
Shkrepin shkndijat n' ajr flaurí
E pse m' prush, aj frŷn pa prâ,
Ferfllon flaka e me shpejtí
Ndezet zjarmi flakadâ:
Kshtû në vrrimë të Mark Milanit
T' u kallë lufta flakë n' dervend,
Kah lshojn turr si uq prej planit

— *He domuza... zgieba*: he derra... he kromana (me kromë), të shame e të perbuzuna. — *Pas vam nanu greba*: e shame banale.

530-535 *buzmi*: nji trup qi natën e Krishtlindjes vêhet në zjarm me disa sjellje të posaçme rituale. — *shkundullitë*: e shkundë, e ngaçmon, e shprishë me... qi të ndezet.

540-545 *flakadâ*: flakë e gjallë.

Palabardhajt mbí Kelmend.
Lum per Tý, o Zot i Lum,
Fort-i trim Vllaho Serdari!
Se ç' ká msŷ hallakatrum
N' çetë të vet gjithmonë mâ i pari!
Shungllon Qafa lak e m' lak,
Kah si bisha turret Vllahi:
N' dorë taganin sŷnin gjak,
T' trashë mustakun porsá krahi.
Si dý rrfé, qi shkrepë njâjë rêje,
Pllojcë zhigasin hausit t' qiellit,
Kshtû sulmue t' kan t'thuer njâjë dêje,
Gjoka i Vasës e Kiku i Mhillit.
Kiku i Mhillit, derë jetike,
Burrë i pushkës edhè i taganit,
M' ki' pa' ndollë me at çetë fisnike,
Qi, mbas Mirko Kapitanit,
N' at Stolac, n' Hercegovinë,
Vrau Smajl Agen e Çengiqit:
Ndersa ky, frymen qelbsinë,
Shpirtin lesh, si lkurë iriqit,
Kishte dalë me mledhë haraçin

545-555 *hallakatrum*: kudo rasha, mos u vrasha, pa peshue gjâ.

555-560 *Pllojcë zhigasin hausit t' qiellit*: shkojnë tue lanë ví të dyfishtë nper hapsí të qiellit. — *njâjë dêje*: njaj brije. njaj vendi (të pa borë).

560-570 *Smajl Agen e Çengiqit*: mbi të cilin këndon shkrimtari Mazhuraniq: « Smrt Smail-age Çengiqa ». — *Shpirtin lesh si...* zemer-egër, z. fortë, i pashpírt. — *haraçin*: të dhe-

Neper «rajë», e njânin m' shkop
Rrah e mbyt: tjetrit kerbaçin
Njeshja ftyrës e varë m' konop:
Shnjerzo çika e turpno nana,
Si e kndon kanga gjatë e gjatë.
Shka ká thânë vall, Tverrdko Stana:
Hallallë, nanë, e hallallë, tatë!
Se, manà, me ç' m' duket mue,
Vshtirë se kthej un mâ n' at dhé:
N' shtek të vshtirë po kam qillue:
Me ksi trimash kurr s' jam pré!
Udri, Tvrdko, Bog te ubijo!
Me nji zâ sa ká n' gabzherr,
Mbrapa i vret Vukotiq Mijo,
Kah lshon turrin nper nji djerr.
Rakiq Pera, me trí zêmra,
Po bjen n' luftë si nji kulsheder:
Se atij mbrapa si merr thêmra,
Me e gjuejtë m'top, me e gjuejtë m'gopeder.
Se edhè Pavlo Vuçeniqi
Manà, m' kenka 'i shpatë e gjallë!
Shum do krena Turqsh shperthiqi,
Kur me Turk lufta kje kallë.
Lshon Gjur Draga hallagrep,
Me do krye tanë gunga gunga:

---

tat, taksat. — *rajë*: neper popull të robnuem. — *kerbaçin*: kambxhikun.

575-580 *Udri, Tvrdko, Bog te ubijo!*: Mëtâ, Tverdko, he Zoti të vraftë!

585-590 *hallagrep*: urysh, tuj e qitë vedin telef.

Se m' tagan trimi ç' po i ep,
Thue kund rrahit po siell m' cunga!
Qaj Turk Shabi thotë nji fjalë:
Ndihmo, Krisht, e ndihmo, Zojë,
Ç' po msŷn Shkjau suvalë suvalë,
Pushken n' dorë, taganin n' gojë.
Shka po ulron krés s' nji cabokut,
Si harusha n' at bjeshkë t' Krrabit?
Trimi i trimit Mashi i Cokut
Po i lshon zâ njatij Turk Shabit:
M' kambë, Turk Shabi, derr i derrit!
Se nám t' zí Shkjau m' né po bân!
S' na bân kryet mâ as sa 'i krye berrit,
Po s' i a thyem hovin m' tagan.
Lshon Turk Shabi porsì fjera;
Msŷn Muç Hasi si duhija;
Kaq t' âsht dhânë zhurma e potera
Edhè ushtue t' ká Metohija,
Kah lshon turrin Mêmi i Smalit
Me at Prêlë Mirin krah per krah:
Gurgllon gjaku rrkajë poshtë malit,
Shakull gjindja bijn per rrah!
Ujë kovaçi pse taganit
Të Prêlë Mirit dhânë m' i ki'te
Me helm t' shlligës e tamth t' luanit

595-600 *suvalë-suvalë*: valë-valë, tallaze-tallaze. — *krés s' nji cabokut*: krés së njaj kërcune (vend me cûgj).

605-615 *porsi fjera*: K. XXIII, 200. — *Ujë kovaçi* etj.: rreshto: Pse kovaçi (farketari) m'i ki' te (kishte) dhanë ujë taganit të P. Mirit..

615-625 *Me helm t' shlligës e tamth t' luanit*: per të diftue se

«Fjalët» tue i thanë qi aj veç por dijte.
Paj ky Prêla, manà t' Zotit,
N' at mollë Shkodre nder Parí
Javë per javë, ç' do javë t' motmotit,
Ká 'i krye Shkjaut çote dhantí.
Dedë Ivani: Raznajsh s'vendit,
Qi, në zâ per « gojë » e « gisht »,
Shkapercete vrap nji rendit
Tre kual rresht, lidhë bisht në bisht:
Turr ka' â lshue trimi mbí Shkjá,
Ora thepe e Karadakut
Prej gazepit nisë me kjá,
Rrkajë volísh tue i shkue lot gjakut;
Mirë ke e diejte, manà, shkina,
Se kû hovin shperthen Deda,
Atŷ krenat nper ledina
Rrokullisen reda reda,
Qaj Gjokë Marku e qaj Djalë Miri
Sa herë sjellin me tagana,
N' Karadak fiket ka' i qiri,
N' zí pështiellen njaq do nana.
Mashi i Cokut, sŷn sa kau,
Kur merr turrin per me lshue,
Se ç' perpushet atŷ Shkjau,

---

sá i idhtë ishte tagani i tij (ujtisë me helm gjarpni e tamth luani). — *N' at mollë Shkodre*: K. XIII, 256. — *Raznajsh s' vendit*: nga Razna e Kastratit. — *në zâ per gojë e gisht*: per mikpritje e per trimní. — *Shkapercete vrap nji rendit*: me nji të dhanun, me nji turr, njiherit.

625-630 *Rrkajë volísh* etj.: K. XXIV, 722.

Si ajo shlliga n' zjarm vallue.
Vigmet, krismet e poteret
Shungullon Qafa e Çakorrit,
Tmershim po gjimojn humneret,
Ushton bjeshka e Pernjavorit.
Kur, qe, s' epëri po lshohet
Nji taborr Bijocash s' rí:
Si làpuret poshtë hudhrohet
Rreshmja boret në malsí.
Trima t' çartun, hajna, cuba,
T' idhtë si helmi ruejtë n'gastare:
Si atà skrapthat nper kaçuba:
N' luftë t' janë hjedhun fulikare.
Porsì kur në flakadâ
T' hjedhë bariu 'i vandak dullîja,
Krepaton flaka pa prâ,
Shkrepin shkndijat mija mija:
Kshtû t' u ndez lufta atŷ zhari,
Kur tue lvitë e tue uluruem
Turr Bijòcasit pik s' pari
Msŷn m' Shqyptarë porsi t' terbuem.
Jo, po, besa, more probe,
Veç n' ardhsh vetë ti e t' shifsh me sŷ
E të ndiejsh me veshë; se, tobe!

640-650 *n' zjarm vallue*: K. XX, 208. — *Ushton bjeshka e Pernjavorit*: fshat ndermjet Plavës e Komarushës. — *Si làpuret poshtë hudrohet*: si lëshohet me vrull në teposhtë nga kreshta e malit (làpuret).

650-655 *si helmi ruejtë n' gastare*: K. XVII, 376. — *'i vandak dullîje*: nji barrë dyllijash, nji krah dull. — *Krepaton*: gërset.

Ne din gjûha me shperblye,
Sa me t' madhe nji uturimë
Janë perlám Shqyptár e Shkjá,
Tash qi, breshen me vetimë,
Bijócasit n' luftë kan rá.
Vrrimet t' kobshme, m' nja perzí
S' fshamesh s' mbetunvet shitue,
Edhè hajke, n' brohorí
Qi bâjn trimat m' luftë tue lshue,
Kthelltë, mjerueshim t' tingllon veshi,
Tmeret të perqethët t' bjen shtatit;
Trandet rrahi edhe bushnjeshi,
Topat kah gjimojn nalt shpatit.
Se kahdo qi sŷni t' priret,
M' mal a m' fushë, a m' shpat a m' lak,
Ké per t'pám, ofshé! si pliret
Anë e kand vendi në gjak.
Atje lshue Shqyptarët rrfé,
Si zanát luften qi e kan,
Vû t' kan para nji çetë Shkjé,
Lehtë tue i ndjekun neper plan.
Trima Shkjét e mâ se guri
T' fortë, kan dyndë kah Kumurasha,
Shqyptarët pritet, e nper zhuri
M' shpinë po u lshohen si harusha.
Atŷ-ktû por mâ perkrejti
Njanes lagje ke s' po i del

665-675 *uturimë*: gjamë, oshëtimë, ushtimë. — *hajke*: namë.
675-680 *bushnjeshi*: K. XX, 331. — *pliret*: K. XXIII, 257.
685-690 *por mâ perkrejti*: kah s' po i del në krye.

Me thye tjetren ndermjet veti
Mberthye gjindja kacagjel:
Mbrapa kamba kah s' i rrshet
Kujë, veç ndiqen rreth e okolla,
Çeta çetës rreth po i permveshet,
Si kulaç qi mlidhet bolla:
A si vala e Drinit, kúr
T' dêhet bora, shkulm tue rrmye
E bardh shkumet, me zhumhúr
M' kamba t' urës t' vîjë shul me u thye:
Gallamarde qi tue vlue,
Per rreth vedit rrëmèn gjiri,
Rozafati kthelltë tue ushtue,
Friget m' kambë me ngujue nieri
Edhè kshtu tue u kacafitun
Shoq me shoq, e me tagana
Krahësh e krenash tue u krasitun,
Idhshem tue u shemtuem m' shejshana,
Atà ndêjen, dér qi dita
Shtekut t' vet në t' sosun mrrîni,
Edhè muzgu, si u muer drita,
T' zezë pelhuren dheut i a shtrîni.
Prani pushka e topi lakut,
Shukë âsht zani, e 'i eshtim vorrit
Dhén perlau; nper hurdha gjakut
Veç t' varruemt terthuer Çakorrit
Atŷ-ktû tue lvitë rrshanë:

705-715 *tue u krasitun*: K. XXIII, 420. — *lakut*: nder qafa të malit. — *Shukë âsht zani e 'i eshtim vorrit*: ka mê z. e nji heshtim...

Si ato rrajzat n' pleh: trishtueshim
Fshâjn, gjimojn, kush shpírt tue dhânë,
Kush per ndihmë tue thirrë mjerueshim.
Nderkaq era edhe ká mê.
Qi kisht' frŷ diten pa dá,
E merthye si isht' qiella n' rê,
Shiu me rrshekë i a nisë me rá.
Kúr qe nisë muzgut nper shí
Ushtrís s' onë ndihma me i ardhë,
Çeta çeta e vija e ví,
Si ato ulkojat neper mardhë.
Me ushtrí t' vet lshue vrap Prêlë Tuli
Prej Sutjesket i a prispjeti.
Kulmit t' kreshtës trimi edhè dueli,
Per nen t' cillen ndermjet veti
I'n grî at ditë, si tue qitë adra,
Hot e Grudë e Vasoviq:
Preu n' tagana, thue janë badra,
Gjueju m' plumbe, si m' guriq.
Si 'i kulsheder, nder Elbnishta
I a ká befë Malsija e Madhe;
Asht kapë Reka te Kuqishta
Kokrra kokrra e arradhe arradhe.
Dukagjini, porsi rrfeja.

720-730 *Shiu me rrshekë*: shí i madh si të derdhej nga rrëshekët, rrëshiqat. — *neper mardhë*: neper cegëm, akull.

730-740 *si tue qitë adra*: si tuj u tallë. — *thue janë badra*: th. j. badhëra (Asphodelus) — *si m'guriq*: si të talleshin me guraleca. — *nder Elbnishta*: në vendin e bjeshkës kah Çakorri (Jeçenishte) ku miellen ara elbi. — *te Kuqishta*: fshati i parë nen Qafen e Çakorrit, n'anë prej Nokshiqit.

Ká kalue Qafen e Diellit;
Has e Nikaj kah Meteja
Me Mertúr i a mrrîjn nji fillit.
Si bjen breshni hova hova
E thán djersët e katundarit,
Kshtû t' kan rá Shtrelci e Rrugova
Ka' ajo Mokra e Shekullarit.
Rrâ Postrripa kah Gradina,
Zûni pritat per ûrë bregut;
Nguli Shllaku kah Marina,
Mveshë janë Gjâjt Majes s' Lejlekut:
Zana e Madhe gjithsì e Mira
U ká prî nper at terrinë,
Kê ngujo nder shtiqe t' vshtira,
Njanin m' shpat, tjetrin m' ledinë.
Edhè Shkjaut rrethin i a qiten
Anekand, si mbrendë nder dana,
E me t' zì tue pritë i'n driten,
Per t' a msŷ m' pushkë e m' tagana.
Vojtun sogjet rend mbas rendi.
Mark Milanit kan diftue,
Si n' Shqyptarë merthye isht' krejt vendi,
Si edhè ushtrija isht' mbetë rrethue.
Mark Milani dredhë mustakun:
Fort ká rá trimi n' kujtim,
E as s' i del me hjekë mendsh Plakun,

740-745 *Meteja*: fshat jo larg nga lumi i Kamarushës.
745-755 *Mokra e Shekullarit*: Pjesa e prendimit e Shek. — *Marina*: Morina: në breg të lumit Lim ndermjet Plavës e Andrijevicës.

Qi e pat pá n' nadje n' vegim...
Si âsht mendue ashtû 'i herë me veti,
Ç' e ká hanger buzen m' dhamë!
Se edhe ftyra fort i treti!
Ká marrë trimi e âsht çue në kamë;
E si shpatit nji barí:
Kúr ndoj gjedh a dhen a dhí,
Tufet dá e m' kullosë hutue,
N' mbramjet nuk i kthen n' katue
Ase n' vathë: poshtë e perpjeta
Nper zabele e nper shkorreta
Shkon e vjen, e nper ograja,
Kahdo qi t'a mbajë uzdaja,
Se do t' hasë m' bagtí të tretun:
Marku kshtû fillikat vetun,
Ngerthye vetllat shllungë n' mes t' ballit!
Thekatueshim po i bjen malit
Neper terr e shí me rrshekë
M' nja tue rá, aj per me u pjekë
Me qat Mirkon Kapidanin,
T' cillit ndî i a kishin zanin
Krali i Nemses edhè Mbreti;
E mbasì dikúr e gjeti,
Ká marrë trimi e kshtû po i thotë:
Se, per Zotin, Kapidan,
Q' se kam lé e rá m' ket botë,
S' dij se ngelë kam mâ n' zalldan
Se n' ket natë. Neve Shqyptarët

775-785 *n' katue*: K. VIII, 6. — *Thekatueshim*: K. V, 181.
785-790 *Krajli i Nemses*: Perendori i Austrís.

Çark na bâkan. Fort kam frigë,
Se né ushtrín kan me na çartë;
Pse edhè 'i natë kjo âsht fort e ligë:
Si thue hallin me i a bâ?
Besa, pra, shka t' tham s' po dij,
I a kthen Mirkja si nen zâ;
Veç, q'se dalë kemi n' ushtrí
Edhè n' luftë kem' rá n' kto vende,
Jo n' e Marte: si qi motit
Ká kênë doke: por n' e Prende,
Zêmra keq, manati i Zotit,
Kaq m' ká ndî, sa s' thohet dot,
E as s' dij se kû kem' me dalë.
Por pse ngaeja s' âsht ktu kot
Me ndêjë na tue tjerrun fjalë,
Kish' me thânë, lum Komandari,
Si ashtû mendja mue m' a pret,
Se t' del puna mâ per s' mari:
Shi njitash, nper shkurre e mret
E tue rrahë shiu e shtergata,
Ushtrín m' e lshue bregut t' Limit;
Qi nper terr e pa u sosë nata,
Me u rrqasë tinzi, e para agimit,
Urë pa urë e trap pa trap,
Fíll me dalë n' at Qafë Marinë;
E mandej, tue u lshue na vrap,
Me marrë rrugen per Cetinë.
Se per ndryshe, mana t' Zotit,

815-820 *bregut t' Limit*: per të gjatë të lumit Lim, qi ndjek luginen Andrijevicë-Plavë. — *Qafë Marinë*: shif. sipri.

Né tash po na hupë ushtrija.
M' shpinë Shqyptarët e ket farë motit,
S' dahna shndosh, tham, lum zotnija.
Marku at herë urdhen ká dhânë,
Marë ushtrija me u dyndë vendit,
E poshtë malit per m' at anë
Me u ndê Limit rend mbas rendit.
Kthye nderkaq pergjymsë ká nata,
Edhè « Shêjzat » ki'n prendue;
Mê ká shiu edhè shtergata,
P'r 'i herë gjama edhè âsht ndalue.
Kur, qe, 'i rê, si pezhgvja zí,
Niset fíll prej Dormitorit,
Qi, tue i rá qillës me furí,
Vjen e ndêhet kreshtës s' Çakorrit.
M' Çakorr rêja si ká dalë,
Lum e lum per t' Madhin Zot!
Qi s' kem' kênë e na ká falë!
Se ç' ká shkrefë atŷ nji mot,
Se ç' t' i a dha flaka e vetima,
Se ç' t' i a dha krizma edhè gjama:
Ç' t' i a dha ushtima e bumbullima,
Shungullima edhè rropama!
Flakë per flakë, po, e kurr pa dá
Shkrepte rrfeja kryq terthuer,
Aha e brej bjeshkve tue çá,
E harmote me zhumhúr
Kepash s' eper t' gristat karpa:

830-835 *Shêjzat*: K. V, 199. — *si pezhgvja zí*: zí si pisa, si korbi.
850-855 *E harmote*: coptonte, grimconte me krizëm shkambîjt.

Pod e m' pod qi, poshtë rrmorevet
Tue balcue e shpardha m' shpardha,
Kulihum turr gorromiseshin
N' gurrní t' prrojevet shkumuese.
E t' u shkref atŷ 'i stuhí
Erësh s' perzijta, shungulluese,
Rriba e s' cilles, me furí
Kah pershkohej bjeshkës e vrrinit,
Shkulte bungat qindvjeçare,
Si me shkulë ndoj kallm purrinit;
E si kênë t' ishin bazhgare,
Duhmja i dyndte, e me uturimë
T' perfrigueshme, i shakullote
Nder humnere. Nji zhaurrimë
E pa preme bjeshkve ushtote;
Kthelltë, termegshim buluritte
Toka, e lkundej shrregull; kreshta
E Çakorrit flakë zharritte,
Edhè duhmet e rrfésh s' shpeshta,
Njizet pash, po, u sham, e ngeli
Shyt, porsì nji kyç Gojanit,
E u perzhit per rreth zabeli
N' Koprivnik e m' bjeshkë t' Trojanit:

— *Tue balcue*: tuj këcye, tuj u hjedhë. — *shpardha m' shpardha*: tue këcye e ah m' ah. — *gorromiseshin n'gurrni*: plandoseshin në humnere, në shtreten gurorë të prrojevet nder male. — *Rriba*: K. IX, 266.

860-865 *bazhgare*: hjedhë, bëzhdile. — *i shakullote*: i hidhte tuj i lanë shakull.

870-875 *porsi nji kyç Gojanit*: porsi nji vorbë (poç) nga fshati i Gojanit(i përmendun per ta) në Mirditë.

Gjithkû kjenë prozhme e dushknajë,
Hije, pyje e megje t' dáme.
E nji nig e nji tymtajë,
Era surfull, e 'i zhigame,
Nji zhaurrinë, nji suzhë e 'i vapë:
Sa qi shkulm ká nisë me vlue
Lqeni i Plavës, e nalt mbí kapë
T' Zeletinit, tue vetue
E pa dá tue shkrepë rrfeja,
Merr zjarm ashta, e flakadâ
Ndezet pylla kah Meteja.
N' at thellim, po, e n' at tufâ
Qiella e toka ashtû perzí,
Kishte thânë, se rruzullimi
N' flaurí e n' leskra po shkatrrohet,
Edhè n' Kaos t' pa skáj shqimi
Po sodomet e dermohet.
Per mbas malit por në qiell
Hylli i Dritës si vezulloi,
U shuk plajmi e moti u kthiell,
Si cirkë voese n' perivoj.
Veç se bjeshkët, po, kthelltë ushtojshin,
Brraka, çutrra, prroje e shé
Gallamarde ka' u dikojshin
Neper rrash, tanë shkumë e dhé.

875-885 *suzhë*: të nxét, vapë qi të merr frymbën. — *e nalt mbí kapë t' Zeletinit*: mbi maje të Z., varg malesh në prendim të lumit Lim.

885-895 *tufâ*: turfâ, shtërngatë me erë të pështjellueme. — *Po sodomet*: po zhgatrrohet, po shqimet faret, po rroposet në rrëmujë (kaos). — *perivoj*: në kopështë, në lulishtë.

Amet Limi kishte dalë
E askund lânë nuk kishte vá:
Si mjerë kush qi nper at valë
T' jetë ngushtue sod kambë me rá...
At herë Drita tuj ague,
Mark Milani, trimi i trimit,
Marë ushtrín në kambë ká çue,
Edhè prî i ká per urë të Limit:
Kû, ashtu shurdhë e kush pa e ndî,
Tue rrahë dromin me t' mdhej hapa,
Do m' e qitë shndosh në Mal t' Zí,
Topa e nozull lânë permbrapa.
Veç se uren mjeshtri motit
T' ngushtë e drunit lshue e kisht' pasë:
Kshtu qi frigë kam, manà t' Zotit,
Mos t' a lshojë Markun ndoj drrasë...
Po isht' Shqypnija 'i vend belá,
Kû s' bân kryet mâ shtrêjt se 'i shtamë:
Vshtirë se Marku ká me u dá,
Pa i u njitë ndoj ferrë m' dollamë.
Pse edhè, qe, tej n' at báll ure
Vend Rrogòvasit kan zanë,
Menden qi m' a ki'n kubure:
Zog mbí urë me flutrue s' lânë.
Prandej m' urë kúr mrrini ushtrija,
Ç' ushtoi Mokrra e Shekullarit,
Larg gjimue ç' ká Metohija,
Ç' t' âsht tremë kali i Komandarit,
Kaq zû pushka atŷ me zí,

910-915 *nozull*: ushqime. — *uren t' ngushtë etj.*: të pasugurtë.

Kaq zû plumja me fishkllue;
Si njaj breshni me duhí:
Malazezt per dhé tue i shtrue.
Flakë per flakë ushtria shqyptare,
Rreth e çark shtrî Markut m' shpinë
T' i a ká vû pushken batare
Shpat e m' shpat, luginë m' luginë.
Priten n' báll e Limin dét,
Prej Shqyptarësh futë mbrenda 'i rreti,
Kah t' i a mbajë, tash, Marku i shkretë?
Ç' do t'mendojë, vall, vetmeveti?
Me qindrue, si e ká zanát,
Qe shka Marku ká nder mend.
N' Mal të Zí luftojn 'dhè grát
Per lirí, per fé e per vend:
Jo s' qindron nji Mark Milani,
Derë bujare gjet me gjet,
Larg n' Europë qi i ká vojtë zani,
E i druen sherrin Krajl e Mbret.
Mark Milani, kur ká pá,
Se isht' rrethue n' mjet uj't e shpatit,
Ç'âsht berlykë atŷ si ká,
Tue britë t' madhe mâje atit:
M' kambë, sokola t' Malit t' Zí,
Me çilë shtek per Karadak!
M' tani, djelm, ju me furí,
T' rrjedhë sod Limi shkumë e gjak!
Edhè at herë, si 'i gropë gelqere
Atŷ vendi t' u ndez zhari;

945-950 *Derë bujare gjet me gjet*: K. IX, 220.

Vojti krisma dér m' pelqere,
Ka' u perlanë Shkjau e Shqyptari.
E papreme 'i shungullimë
Ishte mali, ka' ashtû zijte,
Vlote pushka, e me vërrimë
Të shituemve ajo u perzijte.
Edhè Shkjau, ashtû tue msŷ,
Pa kqyrë shtek pa kqyrë handek,
Bukur nalt aj erdh e u shtŷ:
Sa, medjè, shum herë u rrek,
Me shperthye neper ushtrí
E me u nisun kah Cetina.
Ora thepe e Malit t' Zí
Shum gajret po u epte, shkina,
Malazezve e mirë po i msote.
Shtîju i rí, herë shtîju plak:
Gjithnji sulmin u a drejtote
Qandra e jonë kû bâte lak.
Zâna e Madhe atê e ká pá:
E ká pá, 'dhè njoftë e ká:
Sŷnin kurr nuk i a ká dá,
Edhè e Mira, n' shllungë tue u strukun
Të nji rêje, âsht bâ e pa dukun;
Edhè pritte qi t' i vîjte
Per nen hov e m' shpinë t' i bijte,
Me tê bashkë t' u kacafitte,
Edhe shkinen mos t' a lîjte:
Mirë nder kthetra atê shterngue:

955-960 *dér m' pelqere*: deri n' angrra të dheut, deri në antipod. — *Qandra e jonë kû bâte lak*: ku përkulej, lakohej.

Malazezve me u ndihmue
N' at shtek t' vshtirë. Kúr, qe, flutrim,
Tue u ra qiellve nper agim
Ora shkinë vjen e pershkohet
Zhgjetë perpara Zanës. Ç' t'i lshohet
Fulikare Zana m' shpinë:
Si njaj orli-gjeraçinë
Lshon m' bollshorde, si t'két pá,
Se don zogjt n' çerdhe m' i a ngá.
Kúr ká pá njajo sŷvrangta
Ora thepe e Dormitorit,
Si ashtû rrfé po i shtrîhej mbrapa
Zana e Madhe e Vizitorit,
Se ç' ká nisë ajo me dredhë
Poshtë perpjetë, kryq e terthuer:
Herë n' nji rê, herë n' tjetren struku,
Tash mbas malit tash mbas suket:
Rrash per tokë herë rrahi flatrat,
Prap pingul flutro perpjeta,
Veç si t' mûjë soje me pshtue.
Por, si pá ká ajo, se vrap
Zanes s' Madhe s' mund t' i hike,
Asht sjellë shtriga e fyt-a-fyt
Me Zanen atŷ âsht perlá:
Sa per kshtû, isht' kênë trimneshë,
Edhè, besa, fort belá,
E pa qander nuk po lidhej:
Me sa âsht lidhë ajo ndoj herë
Q' se zanë vend ká n' Karadak.

995-1000 *sŷvrangta*: K. XXIII, 87.

Grykë per grykë e flok per flok,
Ora e Zana ashtû perlá,
Ç' t' janë dermishë shoqe me shoqe!
M' dhâmë e m' thoj se ç' t' janë lvyrë!
Ç' po u shkon gjaku rrkajë nper ftyrë!
Ftuturim neper ajrí,
Idhtë n' mjet vedit kaperthye,
Haju, shaju me mëní,
Vrrit, piskat sa kurr ki'n n'krye:
Fort po u ndiqshin e u perpiqshin
Po u shkelvitshin e u llomitshin,
Herë dér m' rê tue zgjatun shtatin,
Herë tue hî si xhixhilloja;
Tash nper tokë, porsì dý bolla,
Shkarrafendu: mbandej shrregull
Prap nper ajr kacrrue n' mjet vedit,
Porsì verës dy pilivoesa,
Kúr shoqe me shoqe hahen:
Siell e bje ato njana tjetres,
Me nji pezm, me nji mëní,
Mendt e krés me t'pasë merzí;
Veç kurrnjanes nuk po i del
Me u ngrefë m' shoqe kacagjel.
Por se, qe, neper ajrí,
Dikû andej prej Fushës s' Iballes,
Vîjn dý Shtriga, hypë m'dý breshka:
Njana Sutë, tjetra Pasutë.

1025-1035 *Shkarrafendu*: shkërreu neper tokë. — *kacrrue*: përleshë, kacambytë, kaliboçue. — *pilivoesa*: kumahark.
1035-1045 *prej Fushës s' Iballes*: nga fusha e fshatit Iballe në

Ishin breshkat, breshka detit,
Aq të mdhaja, sa 'i samar;
Ishin Shtrigat si dy grreça
Kjumshtit hjedhë nen çarranik:
Koc e lkurë e t' kthyeme kuk,
Si dy drapna ngulë nder hatlla;
Veç se t'idhta e gazepqare
Kurrkund halli mos m'i u pá:
Qi nder shtatë Bajrakët e Pukës
Lânë nuk ki'n me u shndoshë varrë pushke,
Me gjith hudra, pê e gershanë
Mbí t' varruemin pezull vjerrë;
Nuk lanë fmij me u rritë per s'mari;
Garravâxh bânë djelmt e rí,
Nuseve edhè lshoju «zvercen:»
Bâni, qyqet, si çapini!
Shtatë pash punët bâni mbí dhé,
E hupi shtatë pash nen dhé:
Si — Zo', ruena! — puna e tyne.
Kto i'n kênë nisë per n' nji log Shtrigash
Dika' andej n' Kotorre t' Reja,
E zanë Drita i paska shtekut,
Ke hutue ki'n kênë te shpija,
Tuj u lye, po, me do « gjellë »
Vetë e breshkat, qi të mûjshin
Pezull ajrit me u pershkue.
Ajrit Shtrigat tue kalue

krahinën e Thaçit. — *grreça kjumshtit*: si kunguj q.
1055-1065 *zvercen*: nji smundje qi këthen ngjyrën e njeriut në të verdhë. — *n'Kotorre t' Reja*: në rrapsodi: krahinat e grykave të Kotorrit. — *gjellë*: nji lloj brumi magjistár.

Breshkave kaluer mbí shpinë,
Kúr kan rá drejt Metohís
E nper ag t' kuqlimtë të Dritës
Kan soditë, si Ora shkinë
Edhè Zana e Shqyptarís
Fyt-a-fyt ishin perlá:
Ftyrës e parsmes krejt n' gjak lá,
Fort ka' ipshin m' dhâmë e m' kthetra:
Kryet breshkave andej kan reshë,
Ato rrole Shtriga t' vjetra;
Edhè lshue t' janë m' Oren shkinë,
Porsì kênë t' ki'n dý kulshedra,
Njana, po, mâ e idhtë se tjetra.
T' i u hodh Suta per mbas shpinet
Edhè flokve ajo i a njiti:
Arrçit kryet gati i a qiti,
Kah i a ngrifte pa farë dhimet,
Si me shkulë kund lî Zadrimet.
Ftyrës Pasuta si kusija,
Me 'i dhâm n' gojë ngerthye si capë,
Ajrit flokët lshue leqe leqe
E ardhë shtatit si 'i ngaskeqe,
N' thoj i a njet me njanen dorë,
Mu m' gerglâc, m' nja tue u mundue
Me i a zanun frymen njak:
Nsa me tjetren, si m' gerhanë,
Nisë ká trupin me i lnuer
Poshtë perpjetë, kryq e terthuer,
Me do thoj të mreftë si sorrë,

1085-1090 *E ardhë shtatit si 'i ngaskeqe*: krrut si çarku i pushkës.

Per mâ t' madhin, mor', gazep.
Ora shkinë se fort po ep
Fort po ep, qyqja, e ç' po vrret,
Se edhè shtjelmat shum po i qet!
Veç se kot; pse Zana e Madhe,
Me njat Suten e Pasuten,
Ashtû pezull nper ajrí,
T' a kan çue dér m' Vizitor,
Shi te vorri i s' mjeres Tringë,
Edhè lidhë t' a kan per blî:
Qi ato Orët e bjeshkës s' Trojanit
Prej nji mrizit të Muç Hasit
Bartë e paten m' Vizitor,
E qi, t' Lumet, edhè e ngulen
Tre pash n'dhé n' krye t'vorrit t' Tringës.
Mbasì e lidhen per at blî,
Ká marrë Zana e kthen n' Nokshiq,
Kû po grîheshin n' mjet vedit
Malezez edhè Shqyptarë.
Atŷ, at herë, Suta e Pasuta
T' a kan kapë ka' i gjarpen n' dorë:
Shlligë të gjallë, tanë helm e vnér:
E me ta t' kan hî me e rrafë
T' mjeren Orë të Karadakut,
Per pa kqyrë, mor' probja i êm,
Se kû i djegë as se kû i dhêm.
Lshue m' tê breshkat si t' terbueme,
M' dhamë i a grizshin misht e shtatit
Per gazep. Gerthitte Ora

1120-1125 *M' dhamë i a grizshin*: i a grimcojshin mishin.

M' kupë të qiellës, sa gjithkû mûjte,
Tue i dhânë shtatit per me pshtue.
Ah! kadalë, eh pitigonë!
Zên Pasuta si tue e shá;
Se s' të lshoj, jo, per Tynzonë!
Shtatin n' gjak krejt pa t' a lá.
Hider, bre! Ti me i ndihmue
Mark Milanit t' birit t' shkinës,
Qi Shqypnín aj rreth m' e shtrue
Per nen kambë t' Knjazit t' Cetinës...
Po a kujton, morì gabele,
Se Shqyptarët kan dalun fare,
Qi me ardhë Knjazi, me 'i kál zhele,
Per t' sunduem mbí tokë shqyptare?
Edhè at herë, me at shlligë në dorë,
Siell e bjeri, tanë maraz;
Brit, gerthit e ngrata Orë,
Si macë Frorit mbí pullaz.
Ora shkinë e Dormitorit
Mbasì lidhë kje ajo per blî,
Lidhë prej Zanet t' Vizitorit:
Njat ushtrín e Malit t' Zí
E lshoi zêmra gjithunjí,
E muer hiken. Fulikare
I u shtrî m' shpinë ushtria shqyptare,
Me nji brimë qi me t' shurdhue:
Kê tue vrá, kê tue shitue,
Dikê krejet tue shkurtue:
Tjerët në Lim vojtë e sharrue,

1125-1130 *pitigonë*: grue llapazane, gojëlashtë dhe e letë.

Trí taborre Mark Milanit
Hupë i kan n' at log mejdanit,
Treqind krena edhè i kjenë pré,
Rob janë zanun treqind Shkjé!
Zana e Madhe ç' po lumnon;
Kep më kep po fluturon;
Ká marrë kangen e po kndon;
Po këndon m' kep t' Vizitorit,
Larg me u ndî m' Boka t' Kotorrit:
A t' kam thânë, 'or' Knjaz Nikolla,
Se un, dér sande pa marrë dielli,
Tringen do t' a kish' pague:
Treqind krena un tue t' i pré,
Treqind rob un tue t' i zanun,
Trí mij çika e nuse t' reja
Para kohës tue t' i lânë veja:
Me kjá ato, po, si gjith qyqet
Nper kasolla t' Karadakut,
Si ato bubat pshtjellë në zí?
Po m' a pvet njat Mark Milanin,
E aj, po, ty ká me t'kallxue,
Ká me t' dhânë t' zín zihariq,
Se sa ushtrija t' met n' Nokshiq:
Oren çuet se e ká Shqyptari,
Qi « Shqyptár » vedit i thotë:
Se atje lufta ndezet zhari,
Breshen krenat bijn per tokë,
Kúr t' i mbushet mendja e vet
Me qindrue p'r Atdhé e Mbret.

1175-1180 *zihariq*: lajm. — *Oren çuet*: K. XII, 164.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Njizetegjashtë

KOHA E RÉ

ARGUMENTI

Poeti, qi tashmâ e ndien afër kalimin në jetë të vërtetë, grishë Zanën e vet t'i lâjë per pak kohë argtimet bjeshkatare dhe atje në Lissus t'i shkojë pranë per t'i shëndritë menden në përfundimin e Lahutës së Malcís. Vetëm kangët e frymzueme nga Zana kanë per të përftue nder zemra të mbasardhsave nipa ata shka don Auktori: dishirin me hecë përpara tuj ruejtë Fé e Atdhé të paprekuna. Shkrimtari e merr me të mirë rreshtmirën Hije, tuj i paraqitë bukurít pranverore të fushës e të kodrave, të pemoreve e maleve, qi e rrethojnë kalán titanike të Lezhës, ku lane shêjet e pashlyeshme Kastrioti, Bardyli, Kliniku, Pleurati, Hylli, Agroni e Genci i pafat. Këtu — vazhdon Poeti — kaluen Romakë, Gal, Sllav e Turq; këtu s' mungon gjaeja e malit as naltsít bjeshkore të Molungut e të Majes së Velës. Por, prejsè rreziku mund të bîjë kudo, e porositë Zanën,

qi aq fort e don, t'i a vêjë menden në kalim kah Vela, ku edhe sot gjindej shpella, në të cilën Lleshi i Zí i Gjomarkajvet, dikur, pat lidhë më vargoj Kulshedrën. E këshillon, në rasë se i teket me hî në shpellë, mos të shtŷhet këthellë mbasi edhe padashtas mund do të takonte në Shtriga të Kthellës, të Mirditës, të Zhubës a të Selitës. Në qe, mandej, se e lodhun nder male, donte brigje deti me sá janë floçka e Kshetza, le t' ulej gjithkund rrjedhës së Drinit në shpinën e ndonji pulëbardhe. Ktu Poeti merr rasë me i kallxue Zanës historín legjendare t' asajë Floçke, qi tuj qenë martue me nji të Kelmend, i vuni temelet njaj nipnije së dallueme nder tana fiset e Malcís. Mbi nji gjâ mâ me randsí i ban me dije Zanës d.m.th. se Zanat e Helikonës e Shtozovallet greke kishin bragtisë Grekín, tash së voni, dhe nxanë vend në Shqipní per të nxitë banorët e kësaj me shkrue shqip, me çilë shkolla, me hecë perpara e deri me kërkue pamvarsí kombtare. Në rasë, veç, — perfundon Auktori — se Zana e tij ka per t' u merzitë edhe në Lissus atëherë i jet të marrë fluturim kah Rozafati per t'u bashkue me Zanat helene e Orët shqiptare e per të vallzue me to si motrat. Kujtohet se këshilli i fundit mund t' i pelqente tepër Zanës e prandej dron se do të habitej gjatë kah Rozafati. Këndej e porositë edhe nji herë qi edhe në qe se shkon, mos të vonojë tepër, persè kanga pa tê nuk hecë as Lahuta s' bjen si don Poeti.

Hej, moj Zânë, tŷ t' kjosha true,
Si s' po t' bje nder mend per mue,
Punë të hershme me m' kumtue;
Kangë e valle me m' fillue;
Por më rrin tue fluturue
Mollë më mollë e ftue më ftue
Me ato shoqe tue këndue,
Me ato shoqe tue vallzue,
Tue vallzue, moj tue lodrue
Nper ledina e nper rudina,
Np'r ata brej, aha e çetina,
Kû bân çerdhen gjeraçina,
Bulon molla e lulzon thâna
E prîjn valle Orë e Zâna
Neper rreze qi lshon hana.
Ardhun shtatit si « breshana »
Rreze diellit dora e llana,
Ftyra shtrue n' fletë t' drandofillit,
Kamba matë per gjeth të lilit,
Shartue zâni m' zâ t' bylbylit,
Dishka borë e dishka brymë
Si njaj hylli me ferfllimë:

1-5 *tŷ t' kjosha true*: K. XIV, 53. — *kumtue*: lajmërue.
15-20 *Ardh. shtat. si breshana*: K. III. 37.: me shtat të ndrejtë.

Mori sumlla sumollore,
Mori dardha dimënore,
Si t' shkoi moti kangë e valle
Kangë e valle e zanamare:
Tash mbas flutrash neper zalle
Tash mbas lulesh nper livadhe
Herë ndiq sutat neper curra,
Zhytu e mbytu neper gurra,
Ngallìt shoqet n' shtiqe t' vshtira:
Si, perzèt, ty t' raftë e mira!
T' raftë e mira si t'ká rá,
Bjeshkë e vrrî qi m' ké shkelqá!
A din shka moj gerxhelí,
Mori rrezja nper frangí:
Se mue kripit m' i rá bora,
Se kah m' lên âsht kamba e dora,
Se edhè as vonë, tham, s' ká me shkue,
N' jetë pertej un pa u kalue,
Prej kah s' lânë kend me u kthye dalë...
Pra ndîgjoma ktû nji fjalë:
Lêni sod, moj Shtozovallet,
Lêni flutrat t' marrin zallet,
Lêni sutat t' marrin malet:
Shporru vjollcash edhe lilash,
Shporru gurrash e çurrilash:
Se, perzèt, kshtû, moj petritë,
Tuj m' u lá, tuj m' u flladitë,
Herë nper hanë e herë nper dritë,

30-40 *Ngallìt*: ngacmo, përcielli. — *gerxhelí, frangí*: K. I, 50; V, 457. — *Se mue kripit m'i rá bora*: K. XII, 27.

Drue po m' ngrîhesh akull-ó
Drue po fikë mue e vedin-ó;
Edhe lshou prej Dukagjinit,
Kû m' a shkon të cemtët e dimnit
Neper biga e zgavrra blinit,
E flutrim neper ajrí,
Si njaj hylli qi shkëndí
Shkrepë prej mramjet neper eter,
Behma ktû n' ket *Lissus* t' vjeter,
Kû, larg zhurmet e poteret,
Dola edh' un n' ket buzë Prendveret,
Per me kndue m' Lahutë t' Malcís,
Se si u end fati i Shqypnís,
Kúr pshtoi kthetrave t'Shkjenís
E duel zgjedhet të Turkís:
Perendija si e kisht' shkrue:
E zojë m' vedi edhe u ndertue,
Mbas sa gjakut qi pat dkue.
Pse kaq njerzit po i'n të kqí,
Sa qi askund m' ket shekull t' zí
Pá shkue gjaku ví e ví,
Nuk po gzohej, jo, lirí.
Prandej sod tý t' kjosha falë!
Morì e Mira rritë në halë,
Dér në *Lissus* ti me m' dalë,
Per me m' vû kangen per fille,
E tue m' ndritë menden me kshille,

50-60 *t' cemtët e dimnit*: të cegmët, të ftoftit, acarimin e dim. — *Lissus*: Lezhja (qyteti i Vorrit të Skanderbegut).

65-70 *qi pat dkue*: qi p. dikue, rrjedhë. — *po i'n*: po ishin.

E tue m' majtë mbrenda hullís
Së burrnís e t' bujarís,
T' bâjsh qi fjala: e butë herherë
Si njaj flladi në Prendverë:
Tash e fortë, e rrebtë dermuese,
Si duhija shungulluese:
T' m' rrjedhë e marë e kund pa neje,
Qi t' rysë mendet, zemrat t' theje,
T' i reshë gjinden kah e mara,
Fén e Atdhén t'i lvisë perpara.
Pse, po m' u end kanga per s' marit,
Vonë e vonë fisi i Shqyptarit,
Manà tý ká me t' urue,
Bjeshkë e vrrî me t' u lulzue,
Si don vetë moti me t'shkue:
Kangë nper hanë e kangë nper dritë.
Se edhe as ktû s' ké me u merzitë:
Me u merzitë, jo, cok nuk ké,
Ke në fllad t' ksajë stine s' ré,
N' jetë natyra tue shperthye,
Këtû gjên shka t' kande tý:
Vezullime e xhixhillime,
Gurgullime edhe blerime,
Me lugina e me kodrina,
Me ledina e me rudina,
Hije, kroje edhè çurrila,
Dejka, mjellme e n' shtek kojrila,
Vjollca, lila e karajfila,

85-90 *Qi t' rysë mendet*: K. IX, 275. — *T'i reshë*: t'i drejtojë.
100-105 *Dejka, mjellme*: dallëndysha, kanusha (Cygnus olor)

Drandofille në bubuqe,
Flutra t' larme e mollakuqe:
Kndo bylbylat nper filiza
Këcè dhijzit neper driza
Tue blegrue kingjat nper mriza:
Endë hardhija m' qeperiza,
Lulzon pjeshka e zerdelija,
Me u shêjë matet m' gem qershija;
Bleron bunga e bleron vidhi
Shatorr fiku kokrrat lidhi;
Njethet plepi bregut t' Drinit
Rahá t' mirë ep lulja e blinit,
Kerset fyell e zanamare,
Ushtojn hijes kangë shqyptare:
Qiella kalter, toka blerë
Njeti dimen, ktû Prendverë:
Njimend stinë per Orë e Zana,
Me prî vallet, tue ndritë hana,
Mal e m' mal, rudinë m' rudinë,
Jo qi ktû në ket krahinë,
Kû nper molla gêmeholla,
Kû nper male e mriza hale,
E nper zalle e nper hamalle
Shum po i kisht' do Shtozovalle
Shoqe t' ua, qi po kndojshin:
Qi po kndojshin e lodrojshin,
Larg e larg m'i u ndî jehona,

105-115 *Bleron*: gjelbërohet, ngjethet, njethet. — *bubuqe*: ganxhe.
120-130 *Qiella kalter*: kthjelltë. — *rudinë*: livadh i vogël a kodrinë me bár në mjes të pyllit. — *hamalle*: ograja.

Bâne bén, si kah Valbona;
Se ky vend, se mahet n' mend,
Po kisht' kênun nji dervend:
Nji log zânash m' nám e n' zâ,
Kû vigâ e katallâ:
Edhè n' kohë para se Iliri
Vend ktû zû e Arbnori i biri:
Na i'n ndeshë, na i'n shkelveshë,
Dikúr heret m' dhâmë tu' u shkye,
Mâ vonë s' largu tuj u msŷ
Kush me zhgjetë, kush me baètë,
Njani m' mzdrak, tjetri m' çomak,
E me lata, e me supata,
Me tagana e pushkë të gjata:
Edhè rán shakull per dhé,
Kush per Atme e kush per Fé.
Njani cub, tjetri dishmuer,
Kush gjaksuer, kush simahuer.
Jo, po, ktû edhè ké me pá,
Ké me pá, po, njat kalá,
Qi, m' nji koder titanike
Ngrefë mbi ledhe cyklopike.

130-135 *si kah Valbona*: bjeshkë e përmendun në Veri, ku ká ndejen Ora e Shqipnís.

135-145 *dervend*: K. XIX, 117. — *baètë*: bahre, hobé, sabé. — *mzdrak: çomak*: mëzdrak, topuz; çomagë, topurre=shkop barísh me krey të trashë.

150-155 *simahuer*: në Kanú: ata qi i bâhen ndihmë e krah cubit a hajnit. — *titanike*: mbiemën ase cillsuer i ardhun prej Titajvet, fëtyra mitologjike greke: të bijt e Qiellit e të Tokës, qi i çpallen luftë Xeusit. — *ledhe cyklopike*:

Per trí mij e kusúr vjet
T'u kercnue ndêi, si shauret,
Mbí ç' do forca kundershtare,
Qi me mende grabitçare
Deshten ksajt me kalue ván.
Ké me ndî edhé si kján
Vala e Drinit prap n' ditë t' sotit
Per urë vorrit t' Gjergj Kastrjotit,
Shpata e t' cillit, dikúr motit,
Vezulloi m' hasem t' Shqypnís,
Si ajo rrfeja e Perendís.
Pse dikúr ktû edhè Berdyli
Me gjak hasemsh dhén kertyli;
E ajo Teuta mbretëneshë,
Vashë ilire sokoleshë,
Qi nuk dijte se shka â tuta:
Si ajo Shqypja skepekrruta,
Lshote hovin mbí Rromakë,
Pá dhimë Adrjen tue pergjakë;
Prap Kliniku ktû e Pleurati,
Hila, Agromi e Genci i ngrati
Kan jetue ktû e kan lulzue,
Mirë a keq atà tue psue;

---

mure bâ me gur të mdhaj fort si muret e Katallajvet të mitologjis greke.

160-165 *Vala e Drinit... per urë vorrit*: rrjedha e Drinit brî vorrit... në Lezhe.

165-175 *Berdyli*: Bardyli, mbreti i Ilirvet. — *dhén kertyli*: tokën kertylli: zbuti. — *Adrjen*: Adriatikun. — *Kliniku, Pleurati, Hila* (Hylli), *Agromi, Genci*: të gjith mbreten t'Ilirve të moçëm. — *Gen. i ngrati*: pse qe xanë rob.

Kush tue mbetë, kush tue fitue.
Se ktej Gali ka kalue,
Ktej Rromaku, po, âsht pershkue,
Slav e Turq ket trull t' bekue
Me agor t' vet e kan mnerue.
Prandej n' mbramje tue rá hana
Mlidhen tubë Orë edhè Zâna,
Edhè kapen dora dora:
Dora dora, bardhë si bora:
Ambel zânin tue dredhue,
Nisin vallen me këndue,
Tash si t' Parët na pa'n luftue,
Atà Ilirt e kohës s' kalue:
Tash idhtë fatin tue lotue
T' ksajë së mjeres moj Shqypní:
Se si u pshtuell e mjera n' zí,
Mbasi Turku mbrendë pat hî:
Turku, shplaka e randë e Zotit:
Per mbas deket t' Gjergj Kastrjotit.
E jehojn male edhè zalle
N' ato kangë e n'ato valle.
Pra, po t'kapi tý merzija,
A se t' lodhen kangët e mija:
Se pa tý, besa, moj Zanë,
Vshtirë se 'i fjalë un mûj m' e thanë:
Fjalë qi t' jetë n' gojë per t' u zanë:
Ti, po, del naten nper hanë
A nper zheg si t'kape zusha,

180-190 *agor*: K. XXIV, 356. — *zânin tue dredh.*: tuj luejtë z.
200-205 *n'gojë per t'u z.*: fjalë me vend. — *zusha*: K. XXV, 879.

E n' daç malit, n' daç kah fusha
Bâhe bashkë me shoqe t' ueja,
Edhè atŷ, at herë, ti thueja,
Kangës e valles sa t' keshë n' krye,
Doradoras tue këcye,
Gjithsesì të kandet tý.
Por po deshte ti ndojhera
Me ndjekë suta, a gjaeje tjera,
Me ato shoqe ti, po, del
Nper Molung a se nper Vel;
Se atjè gjêni drêj e derra,
Molla, urtyta e mandaferra;
Mjaltë nder zgavrra, e gurra t' ngrîjta;
Mrize t' flladta e hije t' rîjta,
Me blegrime e me çokana,
Qi tý aq fort po t' i kisht' anda.
Veç se shka, moj qiftelí,
Me t' a vû due 'i porosí,
Per kúr t' dilni ju në Vel.
Kúr të dilni ju në Vel,
Per t'a hasë kini nji shpellë,
N' anë prej Rrêje, t' errtë e t' kthellë,
Me nji grykë porsi nji furrë,

215-220 *Nper Molung a se... Vel*: dy malet qi Lexhes i rrinë sipri kah verilindja. — *urtyta*: K. XXIV, 461. — *hije t'rijta*: hije të flladitshme, të freskta.

220-225 *Me blegrime e me çokana*: ne brimë të deleve e me kumbonë të dhenvet. — *moj qiftelí*: moj karadyzene, në zbunim = përkëdhelje.

225-230 *n'anë prej Rrêje*: fshat kah lindja e Velës

Prej së cilles rrjedhë nji gurrë,
Sa me blue, po nji mullî:
Atŷ mbrendë ti mos me hî!
Asì uj', jo, atŷ me pí!
Pse n' at shpellë qaj Lleshi i Zí,
Nji i Gjomarkaj, Kefalí:
Vesh e m' vesh mustaku i tí:
Nji natë gjamet e vetimet:
Me u dridhë toka prej bumllimet:
T'rrebtë kulshedren paska msŷ,
Edhè m' qafë i a ká merthye
Nji parë dana e t' gjata e t' randa,
Mirë nen allkë aj tue i ngujue,
Qi per t' gjallë me u shkapullue
Mos të mûjtte, edhè e branisë
Poshtë nper shpellë n' do ujë të kthellë:
Edhè sod ndîhen tue krisë
Ato dana, sa herë t' luej
Shta'n kulshedra neper ujë;
Ke i kan mbetun ato dana
Vjerrë per qafë, porsi çokana
N' qafë t' nji skjapit brynatak.
Prandej shpesh rrjedhë gurra gjak:
Si shum kushi qi e ká pá:
Persè danat, m' qafë tu' e vrá,
S' i a lân varren me u perthá,
Qi i a çeli Lleshi i Zí,

230-235 *i Gjomar. Kef.*: nga dera e Kapidanave të Mird. K.IX,187.

240-245 *allkë*: ledh arash. — *e branisë*: e ngrehë zharg, rrëshanas. — *Edhè sod*: simbas besimit prralluer.

Kúr i u turr nper at duhí.
Asì uj' ti, jo, me pí!
Por as n' shpellë, jo, mbrendë me hî;
Pse atŷ sod, permbrenda shpellës,
Dájn orok Shtrigat e Kthellës
Me ato Shtrigat e Mirditës,
E me atò t' Zhubës e t' Selitës,
Kurdoherë duen me u bashkue,
Ndoj déll ujkut per t' fergue,
Qi me bâ ndokand gjytrŷm;
A me zí ndoj gjellë nper tŷm,
Per të lye me tê ndoj shpí,
Qi me i lshue dam e morí
Si nder rob, si nder bagtí:
Mos me lânë me rritun fmí,
Tuj u ngranë zemrë e mushknî.
Kurrsesi ti mbrendë me hî;
Persè gjallë k'in me t' perpî.
E po bâni e t' kcej dalldí
Bregut detit me u baritë,
Per me u lá, per me u flladitë,
Per n' mos daç kaluer me shkue
M' bedeví, qi kem' n' katue:
Bishtalec kripin trimnue:

260-270 *Shtrigat e Kthellës, t' Zhubës e t' Selitës*: nga fiset në Malsí të Lezhës e t' Ohrit të Vogël. — *Ndoj déll ujkut per t' fergue*: per të bâ mandej mgji me tê. — *dam e morí*: dam e vdekje.

270-275 *t'kcej dalldí*: të këcej qefi, dishiri, anda.

275-280 *me u baritë*: me shetitë, me gjesdisë, hecë. — *M' bedeví*: në kál Harabijet. — *n' katue*: K. VIII, 6.

Janë pulbardhat neper Drî,
Bardh si bora n' Haramí,
M' shpinë ndonjanes ke me i kcye...
Por, aman tý t' kjosha true,
Per qafë t' sajë mirë me u shterngue...
Se ti jé nji rreze drite,
S' të ká randë pulbardha tý;
E mbi tê mandej vozite
Rrjedhes s' Drinit dér në dét.
Kúr të dalish n' atê dét,
Atŷ bregut ké me pá
Floçka e Kshetza ndêjë n' shullâ,
Tuj u krefë, tuj u bubitë,
Shoqja shoqen tue ngallitë
Turr e vrap nper ranë të hjedhne:
Shkaterr flokësh, rizat e zhdredhne,
Kmishat kapë me trîza t' dredhne.
Se ato janë do grá të detit,
Qi, si ushujzat e breshkujzat,
Po jetojshin n' ujë e m' tokë,
E po flitshin si tue krrokë,
Si tue krrokë, si tue gervallë.
Por me pasë per t' i zânë gjallë
E me i mbajtë te shpija niri,
Me folë shqyp zêjshin mâ s' miri.
Se nji djalë, fisit t' Kelmendit,
Djalë i pushkës edhè i kuvendit,

290-295 *Floçka e Kshetza*: dý llojet e nuseve mitologjike t'ujnavet. — *tuj u bubitë*: tuj u pastrue, dlirë krejet. — *rizat... trîza*: shamijat e krés... gjalma. (me bár tel).

Si dishmí bajn gjindja e vendit
Nji kso Floçkash paska zânë,
Edhè n' shpí e paska çue:
Kû 'i herë shqyp atê e ká msue,
Mandej marrë e ká per grue,
Me tê bashkë kunorë tue vû.
Edhè u bâka shpijanike,
Tue rritë fmí, tue u majtë fisnike.
Me xhubletë e me shtjellak,
Si t' gjith shoqet n' at bajrak.
Veç se shka binín e sajë
Létas nieri mund t' a dajë:
Ke i kan sŷt si picigiatë
Edhè flasin per pá u matë;
Porsì me branisë zhamella
Ndokund malit neper shpella.
Veç se shka, moj ti belholla;
Ti belholla, rritë nder molla
Ktû edhè 'i punë due me t' kallzue,
Qi kthelltë n' shpírt ká me t' galdue.
Ká do kohë, qi t' bardhat Zana:
Shtozovallet! qi nper thâna
T' Elikonës prîjn kangë e valle
E pijn ujë n' at Gurrë Kashtalle:
Kan lânë bjeshkë e vrrîje e zalle
Të Grekís e dalë n' Shqypní,

315-320 *Me xhubletë e me shtjellak*: kostumi i gravet të Veriut.

320-330 *Porsi me branisë zhamella*: si të ngrehshin rrëshanë koçekë, gur të mdhaj. — *T' Elikonës*: mal në Boëcje (Greqí), qi i ishte kushtue Muzavet.

Kû, n' gjûhë shqype — bukurí!
Herë tue folë, herë tue këndue,
Kan rysë gjinden me feksue:
Se Shqyptari s' âsht gabel,
S' âsht shkerbé pjellun n' zabel,
Mos me pasë aj fis e Atdhé,
Veç me shkelë m' tê Turq e Shkjé:
Jashtë Shqypnijet se Osmanllija
Duhej dbue: se vetë Shqypnija
Duhej qitë ajo zojë m' vedi:
M' tê mos me sundue kurr Mbreti
I Stambollës e se të huejët
Do t' shkojn gjûhen tuj e ruejtë
Pîjt nder dhâmë, per kto punët t' ona.
Edhè kshtû, njitash n' e vona,
Nisë Shqyptarët kan me mendue
Per punë t' veta, e shqyp me shkrue:
Shqyp me shkrue, po, e shqyp me msue
Neper shkolla; e pse të holla
Mendt po i ki'n, e kryet jo shtamë,
Kta per fije janë vû n' lamë
T' ditunís e t' gjytetnís:
E medjè, sod prej Turkís
Janë tue lypë autonomín:
Se per ndryshe, thonë, lirín
Me armë n' dorë do t' a fitojn:
Nen kambë t' huej gjallë mâ s' rrogojn.

335-340 *Kan rysë gjinden me feksue*: kanë msue njerzín të perparojnë. — *s' âsht gabel*: i parodë.

355-360 *autonomín*: pamvarsín, vetëqeverisjen.

Tashti, un, moj sŷ-qershí:
Besa, po: fort mirë e dij,
Se ty t' kandet me kerkue
Mriz e m' mriz e krue më krue:
M' shoqe t' ua me u takue,
Bashkë me folë, bashkë me ligjrue,
Me u njitë valle e me këndue:
Me këndue, po, e me lodrue,
Si mot t' keq qi kurr nuk m' ké:
Prendverë m' Shnjergj e prendverë m' Shndré!
Ani pra, moj rrezigí,
Morì rrezja nper frangí,
Po të kapi tý dalldí
Per shoqní e leverdâ:
— Eh! po, i mjeri, shka me bâ?
Kshtû po i kishe ti do mend:
Mos me t' zanë kurr vendi vend:
Sod nji send, neser nji send —
Del e merr ti fushë e shpat,
Vel, m' Kodhel, e m' Krye-Bushat:
M' Krye-Bushat — pllamë e « dukat »,
Edhè kapu m' Rozafat,
M' at kalá t' Shkoders mizore:
Ndera e nami i tokës arbnore;
Persè atŷ Zanat i ké,
Pre' Elikonet bartë n' ket dhé,
Si të bâjë hana me dalë,

370-380 *leverdâ*: lirí vendi, vardé, lavërdâ. — *Kodhel e m' Krye-Bushat*: dy fshate në fushën e plleshme të Zadrimës, ku toka âsht e kushtueshme (*pllamë e dukat*).

Nisin vallet palë e palë
Me ato Motrat shqypëtare,
Tue rá fýll e zanamare.
Atŷ njitu edhe ti valle,
E pa derte kund e halle,
Tue lodrue ti, e tue këcye,
Thueja kangës gjith sa t' keshë n' krye.
Veç se prap ti ktu me kthye;
Perse kanga, endë pa tý,
Ajo âsht váj e tym nder sŷ.
Edhè kshtu, nper hanë nper dritë
Tuj u argtue, s' ké me u merzitë;
E tý moti ká me t' shkue
Si don vetë, e pa u kujtue.
Qe Lahuta, vjerrë n' sergjí.
Eja pra, moj sŷ-qershí,
Moj bel-holla, rritë nder molla,
Edhè kangen m' a fillo:
E un këndo, mbande', e ti kndo,
Si kndon zogu i veres-o!

400-405 *vjerrë n' sergjí*: K. I, 376.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Njizeteshtatët

XHEMJETI

ARGUMENTI

Shena zhvillohet në Babi Ali të Stambollës në vjetin 1908, kur Erven Pasha mledhë parín e Turqís per riformë. Ai urdhnon, qi tana fiset nën hanë e hýll, aty e mbrapa, të quheshin me nji emën të vetëm: Osmanllí. Këtij urdhnit i shtrohen tana kombet turke. Përkundra, Shqiptarët, jo veç s' duen të dijnë gjâ per ketë vendim, por per mâ tepër nisin të zgjohen per kah gjuha dhe të mendojnë per vetëqeverisje. Në kundershtim me aspiratat e Shqiptarëvet Xhavid Pasha, nga lëvizja e Turqvet të Ri, parashtron nevojën e përdorimit të forcës per këta rebela. Sinan Pasha, përkundra, âsht mâ liberal se të parët dhe kishte per të qenë mendimit të lêheshin në qetsí Shqiptarët, mbasi — per sá gjikon ai — kanë të drejtë të plotë, persè gjatë historís kurr nuk na e pane të miren. Në këto fjalë nxehet Turgut Pasha, i cili lypë të shenjohen jo mâ pak se njiqind

taborre dhe të dergohen në Shqipní per të shue qëdo kryengritje a pándigjesë. Parija, nji zani, pranon fjalën e Turgutit dhe e shenjon këtê komandant të pergjithtë per misjonin e rí. Nisen, prandej, forcat anadollake per vendet tona. Epen urdhna të rí: kurrkush s' do t' emnohej mâ Shqiptár; s' njifeshin doke kombtare as Kanû; mohohej gjuha dhe Shqipnija shtërngohej t' apë ushtarë e të paguejë të dhetëta, si popujt tjerë. Para qëdo kundershtimi ushtrija e Turgutit shkretnon gjithshkafen, si kacaleci, qi merr me rend arën. Vendimet e Pashës dhe mizorija e tij mrrîjnë në Verí. Bajraktarë e Krenë fisesh mlidhen në kuvend, dhe mbasi peshohen mirë, i apin përgjegje Perfaqsuesit të Stambollës, përgjegje e cila egërson edhe mâ tepër Turgutin. Në mní të vet ky ep erdhën të burgoseshin lajmtarët e Malevet, të rrênohej e vetmja Shkollë e Elbasanit, mos të shtypej as mos të shkruehej shqip. Per të çue në vend këto masa, Pasha zgjedh nji parí shqiptare rinegate, burgos kêdo i kundërshton mâ së pari, si Hafiz Myslimin e sa tjerë.

Mbasi në mende të tij vuni qetsí në Shqipní, Turguti këthen në Stambollë pa mendue aspak, se Shqipnija âsht nji enigëm, qi s' zhvillohej aq lehtas.

Erven Pasha, 'i Xhemjetlí,
Mledhë mishlizin n' Babi-Alí,
Edhè u thotë: Zotní të mí,
Mbasi duel êmri i Xhemjetit,
Qi shkaf âsht tebajë e Mbretit:
T' jetë kush t' jetë, mashkull a fêmen:
« Osmanlí » me u quejtë me êmen;
E se t' gjith atà mbas sodit,
Mohit do t'i bishin rodit,
Prej të cillit kishin dalë.
Ylqja e Mbretit marë n' at fjalë
Uli kryet e pa u trazue,
Fis e giûhë zû me i harrue,
« Osmanlí » tue quejtun vehten.
Edhè kshtû, u ngjatët Zoti jeten!
U shkrînë m' njâ Turk e Zejbek,
Lacë, Harapë, Armen e Grekë,
Beduìn e Jahudí,
E sá janë kombe n' Turkí,
Kush pa u ankue, kush pa bâ zâ,
Thue se 'i nanë t' gjith i kisht' bâ.

1-5 *Mledhë mishlizí n' Babi-Alí*: bashkon këshillin në... — *êmri i Xhemjetit*: urdhni, ligji i Turqve të Rí nën Abdyl Hamidin (1908). — *tebajë*: nenshtetas.

Veç Shqyptarve s' po u hî n' kokë
Me u bâ vllazen me tjerë shokë
E « Osmanlí » me quejtun vedin.
Kta Turkín njofin e Mbretin:
Dér dikû edhe Xhemjetin;
Por kombsín nuk duen me ndrrue,
Giûhë as doke me harrue:
E kristjan e muamedan,
Gegë e Toskë, Shqypnija marë
Prap se prap quhen « Shqyptarë ».
Medjè kta, zotní të mí,
Njitash s' voni i a kan hî
Me shkrue shqyp libra e fletore,
Me çilë shkolla n' giûhë arbnore:
E mâ teper, si nper dhamë,
Posë se s' duen me dhânë nizamë,
Janë tue lypë autonomín,
Per me qitë m' vedi Shqypnín,
Edhè Turkut mâ mbas sotit
Mos me i lá t' dheta si motit;
Veç me ngrefë ata 'i farë Shtetit:
Po e jo nen hije t' Mbretit:
E m' vedvedi me u sundue,
Pashë as beg mos me ndigiue:
Si t'i a bajm hallit s' e dí ....
Xhavid Pasha, 'i Turk i Rí,
Kqyr ç' ká mârrë trimi e ç' ká thânë:
Nji, per bé, gjallë nuk do lânë!
Se Shqyptarët po ishin belá,

20-25 *Veç Shqypt. s'po u hî n'kokë*: s'po u mbushet mendja.

Hajrin kush kurr mos me u a pá,
Veç se sherrin. S' dí a e dini,
Se, q' se Turku s' pari hini
Në Shqypní e dér më sot,
Jo mâ pak: po e tham me lot!
Se pêsdhetekater herë
M' né Shqyptarët t' janë lshue poterë
Me armë n' dorë, e t' na kan rá,
Ballë per ballë me né t' u vrá,
Si t' isht' kênë Turku me Shkjá.
Medjè ngusht shum herë na e prûne,
Pse zanát pushken po e kishin.
Prandej hundët m' grusht u duen shtypë,
Qi kurr n' mend mâ mos t' u bjere,
Pis Arnaut ata tue kênë,
Xhemjetit me i qitë telashe.
Sinan Pasha, 'i plak me mjekerr:
Javash, burra, zên e u thotë:
Se Shqyptarët janë fis i vjeter:
S' merren grushta si « manovët ».
Katerqind e disa vjet
Janë, qi hîmë na në Shqypní:
Kush ká bâ mâ shum gajret
Se Shqyptari per Turkí?
Në Jemen kan ardhë me né,
N' Sebastopull kan derdhë gjak;

65-70 *Pis Arnaut*: në përbuzje e shamje: Shqiptarë pisa, të ndŷt. — *Javash*: kadalë. — *S'merren grushta*: s'rrahen si...

70-80 *manovët*: K. I, 105. — *Në Jemen*: K. X, 68. — *N' Sebastopull*: limâni mâ me randsí i Krimés, ku u zhvilluen

Fyt-a-fyt janë pré me Shkjé:
Kan mârrë krena n' Karadak.
N' luftë uxhunin kta e kan bâ;
T' mbramët te hika e t' parët te meta
Janë pjekë n' diell janë ngrî n' murrâ:
Per Daulet s' u âsht dhimtun jeta.
E po ç' bâmë na per Shqyptarë?
Ç' t' mirë na atyne u kem' pertrî?...
Cilla punë, thoni, u kthye marë
Ç' se na gjindemi n' Shqypní?...
Na i kem' djegë e i kemi pjekë,
I kem' zjerrë shpijet e toket;
Vjerrë m' konop, i bâmë me dekë,
U kem' prishë kanû'n e doket.
I kem' rrahë nper milazima,
Shnjerzue i kem' nper agallarë:
I kem' fikë nper myltezima
Repë i kem' nper tasildarë.
Kund ndo'i urë a u kemi lshue?
Sa janë rrugat qi u kem' çilë ?
Ndonji shkollë a u kem' ndertue?
Shtek t' shperthyem a u kemi mshilë?...
Kuerdo t' jetë kysmet me i dalë
Turkut dore Shqyptarija,
Posë faltoresh, ku me u falë,
N' Shqypní 'i shêj a e lên Turkija?...

---

lufta të rrebta ndermjet Turqijet e Rusís. — *uxhunin*: sulmin, të msymen tuj qenë përherë në rresht të parë.

80-85 *Per Daulet*: K. II, 32.

90-95 *nper milazima*: me anën e oficjerave (togerave). — *myltezima*: tagermbëledhsa. — *tasildarë*: nëpunsa taksash.

Pse m'at herë duem qi Shqyptari
Gjithmonë rob të rrijë nen né,
T' harrojë gjûhen qi i la i Pari,
T' mohojë vendin ku ka lé?
Per me folë kah shpirti del,
Faj Shqyptarit nuk i vîhet,
Pse me Turk sod kapet tel,
Vendi vend pse nuk i zîhet.
Me topuz, mor faqja e bardhë,
Me Shqyptarë nuk ndreqet gjâ;
Veç me t' amel rreth tue i ardhë,
Per tý e shtŷn deken me bâ.
Prandej vetë kishe me thânë,
Se s' âsht mirë Shqyptarët me i ngá:
Le t' a lâjm ket punë m' nja'n ânë
E mos t' sjellim kot belá.
At herë çue âsht Turgut Pasha,
Strehë ngerthye do vetlla t' trasha,
E t' ká nisë me ligjirue,
Mirë tue u matë, fort tue u mendue:
I u ngjatët jeta zotnis s' uej!
Per mos daçim me mifë n' ujë
E Turkín m' e vû n' rrezik,
Qi m' u dá pllamë e perçik,
Kish' me thânë, zotni të mí,
Se do shtrue 'i herë kjo Shqypní:
Se Shqyptarve m' drû u do hypë
Mirë per veshësh, edhè, me i zdrypë:
Mirë me i zdrypë e mirë me i shtypë,

110-115 *Me topuz*: K. V, 134... *Veç me t'amel*: jo me të keq por..

Qi m' u a zjerrë at zburth lirije
E at kllapí autonomije,
Qi pat nisë ka pak me i zânë,
Qýsh se dorë Mbreti u pat dhânë,
Tash do vjet, me u ba « milet »:
Kuer Kongresit të Berlinit,
Stambolla tue kênë rrethue.
Na bîn fjalë per punë t' kufinit
E gaperr Europa u çue,
Me i a lshue Malit të Zí
Hot e Grudë, Plavë e Gusí.
Jo, po, besa, zotëní,
Q' se « milet » u bâ Shqypnija
Edhè dorë dha ksajë Turkija:
Per nji idare masllahat:
Me rrokë armët me dalë në shpat
Bregut t' Cemit, e me u vrá
Ballë per ballë me hasmin Shkjá
Si t' kisht' kênë Shteti me Shtet,
Kan marrë, po, Shqyptarët gajret
Me mendue, se edhe pa né
Mund të rrnohej gjall mbí dhé:
Se mos heret, sado vonë:
N' per miq t' vet e hasem t' onë:
Mund t' u shkepshin prej Sulltanit,
Si do tjerë Shteten t' Ballkanit,

130-140 *zburth*: smundje qi u del kualëvet e gomarëvet në qiellëz të gojës dhe s'i lên të hanë: këtu: atë dishír. — *milet*: kombsí (shtet).

140-150 *E gaperr... u çue*: u çue lugat, i u vardis. — *idare masllahat*: punë me pakë randsí. — *Bregut t'Cemit*: K. I, 83.

Edhè m' vedi me u sundue,
Pashë as beg per pa ndigjue.
E ké t' vshtirë nji herë me reshtë
Harushen me krye n' qyp t' mjaltit;
Se mandej i a shkulë ti veshët,
Por qypit s' e shkepë per s' t' gjallit.
Prandej vetë kishe me thânë,
Se kjo punë fjetë nuk do lânë.
Se t' bjerë mini neper mjekerr
Anishkà, tha 'i burrë i vjeter,
Po mos t' çilte shtekun tjerve...
Posë Shqyptarësh: manje mirë n' mend:
Kem' Jemen e kem' Armen,
Kemi Grekë e kem' Zejbekë,
Me Qerkez me Lkurazez,
Me Bulgarë grêtha luftarë,
Qi po i lshuem na pê Shqypnís
N' punë të gjuhës e të kombsís
Veç me e dá Turkín e mjerë,
Se s' jet tjeter tash nji herë.
Pse të gjitha këto kombe
Ki'n me lypun Frone e Dhome,
« Koçobash » me metun Mbreti..
Tash zotní, kjo punë nuk ban.
Pra nuk ká çajre as derman
Per pa i çue n' Shqypní mizore,
Pak me thânë, njiqind taborre,

160-165 *me reshtë*: me vu para, me msue.

175-185 *Frone e Dhome*: kunorë mbretensh, selí e Dhoma deputetensh. — *Koçobash*: kryeplak, qefalija i katundit, kryetari i keshillit. — *taborre*: K. VI, 90.

Qi nji herë e pikë mâ s' parit:
Per me e nisë punen per s' marit:
Sylahin m' i a hjekë Shqyptarit;
Mandej m'tê me kapë nji drû
Edhè shpinen me i a zbrû,
Qi të bindet fíll prej vetit;
Persè aj cub tuj kênë shkorretit,
Guzon t' dalë karshì nji Mbretit:
Karshì Mbretit e Xhemjetit.
Mbretní, do me thânë fuqí.
Pa fuqí, nuk ka mbretní.
Ma fuqí, u mkam Turkija;
Pa fuqí na hupë Shqypnija:
Hupë Shqypnija e Arabija,
Si na hupi, ofshe! Ballkani.
Turkut m' shpinë i hypë dushmani!
Kshtû ká folë qaj Turgut Pasha,
« Aferim »! i thotë Mishlizi,
Komandár edhè e ka vû
Mbi njiqind taborre t' zgjedhuna,
Per Shqypní tue e nisun filli
Qi t' ngushtote shka âsht Shqyptár
Me quejtë vedin « Osmanlí »
Per mbas « qefit » t' Turqve t' Rí.
Kah merr dielli e hana lé,
Si Shqypnija 'i vend s' e ké,
N' daç per male e per kodrina,

185-190 *Sylahin*: rrypin e fyshekve ase si në K. II, 43; këtu: me i sharmatosë — *me i a zbrû*: me i a zbutë.

190-195 *cub... shkorretit*: cub i egër, cub malit, pyllit, shkorresh.

N' daç per fusha e per rudina,
Bjeshkë e vrrî edhè zallina,
Me kullosa e tokë t' punueme
Me liqêj, me prroje e lume:
Kroje fushës e gurra shpatit:
E puthë deti per s' të giatit:
Peshku plymë nder kalimere:
Gjâja e gjallë reshë shqere shqere:
Endë mëndashi e endë hardhija:
Ambel sŷnin t' mushë robnija:
N' shndet kerthneset marë natyra,
Qiella kthiellet si pasqyra:
Sh' Ndré në bjeshkë e Sh' Gjergj në vrrî:
S' ká mâ bukur n' rrokullí.
Me na pasë gjithkush lakmí.
Por ç' e bân? se sod, or probe,
Me t' a falë Shqypnin, kush, tobe,
N' e shikjon dý herë me sŷ,
Kaq per kob qi t' a ká msŷ,
Turgut Pasha, 'i turçelí
Me njiqind taborre ushtrí,
Tanë Çerkez e Lkurazez
Turkoshakë e Anadollakë
Manovë, Jevk, Lacë e Zejbek
Kurd, Harapë edhè Felah
Me pushkë n' krah, me zjarm n' sylah

215-220 *Peshku plymë nder kalimere*: pesh. mënji me sasí të madhe. — *shqere-shqere*: tuba-tuba (shtjerrash).

220-225 *Sh' Ndré në bjeshkë e Sh' Gjergj në vrrî*: dimën në bjeshkë e pranverë në vrrî.

Njani n' « fes » tjetri n' « qylah »
Toka e zezë me 'i pasë qirah;
Edhè m' shpinë aj i a ka lshue,
Me Moskov, thue, âsht tue luftue.
Kacaleci si lshon m' arë,
Fund e maje tue e mshî mbarë,
Kshtû Shqypnís i u rras asqeri
Ç' merr prej Jugut der ke Veri;
Edhè Pasha Turgut Pasha,
Idhtë ngerthye ato vetlla t' trasha
T' ká ngrefë top, t' ká ngrefë havan,
Edhè qitë ká nji « ferman »,
E pa i lânë kund kujë derman
Lypë nji herë e pikë mâ s' pari:
Sylahin me hjekë Shqyptari
Edhè armët aj me i dorzue:
Mbasandej mos me guzue
Kush « Shqyptár » vedit me i thânë,
As me majtë doke e kanue
As nder shkolla shqyp me zanë;
Shqypen shqyp jo mâ m' e shkrue,
Por turqisht: ká lypë mâ teper
Qi Shqypnija e poshtme e eper
T' epte asqer, edhè të late
Pagë e t' dheta e begajate,
Gjithsi isht' êmri i Turqve t' Rí,
Ase e bân vendin faní.

235-240 *Toka e zezë me i pasë qirah*: me i pasë randë, havale.
240-250 *kcaleci*: karkaleci. — *ferman*: K. II, 133.
260-265 *begajate*: taksat, qi u perkitshin sundimtarëvet të vendit.

Kúr ká ardhë rendi i Malcís
E t' kan ndie ata Krenët e Malevet,
Jânë bashkue, kuvend kan dalë:
Per jetë t' ande, Pasha i Mbretit;
Fort n' gazep mos me na mârrë,
Né 'dhè me na lânë sylahin;
Se kem' ndollë disì n' kufî
E shpesh po na bje me u vrá
Kû me Urum e kû me Shkjá.
Mbasandej ti po na thue
« Shqyptár » mos me quejtë na vedin
Por m' i a njitun « Osmanlí »,
Edhè shqypen me e harrue.
Vargjeç, Pashë t' ngjatët Zoti jeten!
Se kto punë n' perde nuk hînë.
Kúr na t' mbajm ligjen e Mbretit:
Por të preme per mbas vendit:
E t' lájm pagë edhè të dheta,
Mbas zanatit qi kem' pasë
E si t' shifet se Dauleti
Vendin t' onë e bân mahmúr,
E jo kshtû me e lânë harabë,
At herë na, Shqyptarë me gjak,
« Osmanlí » bâhna me pûnë.
Kaq âsht mjaft, kishim me thânë;
E kurrkund nuk âsht nevoja
T' hîjm nder kso makllades t' kthella:

270-280 *Urum*: Grekë. — *Vargjeç*: prite Zot!
285-295 *e bân mahmúr*: e ven në paqë, në qetsí, e rahaton. — *makllades*: pallavra, dokrra, bisedë, fjalë të kota.

Jo « Osmanlí », jo « turçelí »
Ky « Çerkez » aj « Jahudí »...
Po, Shqyptarë jemi, zotní,
E Shqyptarë prap duem me mbetë:
Kështû, Pashë, na e kemi gjetë,
Perzèt kshtû edhè do t' a lâmë.
E per punë, qi lypë nizamë
Na s' kém djelm me çue n' Jemen...
A si u thonë ylqeve t' Mbretit.
Na ktu vetë vritu me Shkjá,
Djalin çoe me u vrá me Turk ,
Pasha Zotin, more Pashë,
Kurrsesi kjo pûnë nuk bân.
Ti ké ngrefë top e havan:
Perzèt mshoj, t' lumshin t' dy krahët;
Se edhè kshtû s' u rrnueka gjallë.
Kështû Krenët kan ligjirue.
Turgut Pasha fort â idhnue,
Fort â idhnue, t' madhe ká britë:
« Haps qafirat tash me i qitë »!
E t' a dijn, se në Turkí
S' ká Shqyptarë, as s' ká Shqypní,
Veç ká Mbret e ká Xhemjet!
Haps i bânë Krenët e Malcís
Qi per Mbret n' kufî t' Shqypnís,
Ballë per ballë tue u vrá me Shkjá,
Vendin n' gjak krejt e pa'n lá.
At herë Pasha vû leçí
Mos me çilë kurrkund n' Shqypní

305-315 *mshoj*: grabja, epi. — *Haps qafirat*: shif: K. X, 100.

Shkolla shqype, edhè me shâmë
Njat të vetmen qi ishte n' kâmë
N'Elbasan, e m' e bâ lâmë;
E po u gjet kush nder Shqyptarë,
Qi me u marrë me gazetarë,
A me qitë shqyp ndoj fletore,
Tha, pa e çue nder gjykatore,
Sa gjânë gjatë m' e shtrî n' sokak,
E me e rrahun me dajak,
Dér qi lkura t' i plasë gjak,
Tue i rá fyellit e bylbylit.
Por pse atí i duhej me u ndollë
Sá mâ para në Stambollë,
Kshtû mbasi mendue kje hollë
Per t' çue m' vend « fermane » e « irade »
Hini e zgodh per veqilade,
Do Shqyptarë: do kallavrade,
Hasem t' lemë të gjytetnís,
T' cillët as êmnin e Shqypnís
Kurr me e ndie nuk kan pasë dashtë:
Pleh i ndŷt i mluem me kashtë.
Si, bje fjala, kur terthuer
Jashtë n' sokak me ftyrë per gúr
Shtrînë t' ngratin Hafiz Myslimin,
Edhè m' drû e rrahen trimin,
Tue krisë lodra e tue ra fyelli,
Dér qi i kambës i u thye kercyelli,
E me gand gjith jeten mbet,

335-340 *irade*: vendime. — *veqilade*: K. X, 24. — *kallavrade*: bihude, qorra.

Jo per tjeter « xhinajet »;
Veç pse pvetë në hyqamet:
A isht' « Shqyptár » a po « Osmanlí »,
I pergjegjë me trimëní:
Sado qi ishte nji « hafiz »:
Jam Shqyptár me gjûhë e fis.
Por edhè kur shtrî m' sakak
E tue i rá ishin m' dajak,
Sa herë pvette kajmekami,
Thuej shka jé? permbysë per dhé
Jâm shqyptár pergjegjte afizi,
Dér qi ashti i kambës s' i krisi.
At herë t' lirë e la me shkue:
Faqe t' ngrîtë vedit tue i shkrue.
Mbasi kshtû t' mjeren Shqypní
E poshtnoi e e pshtuell në zí,
Turgut Pasha, i gjatë e i hollë,
Mori rrugen per Stambollë,
Ngrefë mustakun, ksulen n' sŷ,
Të shtatë krajlat si t' kisht' thye,
E jo mâ nji grusht Shqyptarë,
Ndollë t' pá fis e t' pá kumarë:
Thue, plasë toka i qiti jashtë.
Veç se shka, kishe me dashtë,
Turgut Pashës m' i a shtî në rrashtë,
Se Shqypnija â 'i kashë e lashë:
Me çue 'i kashtë e me t' dalë gjashtë...

345-350 *xhinajet*: faj, gabim.
355-360 *kajmekami*: xevendsi.
370-375 *â 'i kashë e lashë*: enigëm, gjezë e gjezë.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Njizetetetët

DEDË GJO' LULI

ARGUMENTI

Jemi në vjetin 1911-12. Dedë Gjo' Luli me nji grusht Malsorë niset per Rapshë të Hotit per t' u takue me Marash Ucin, tashmâ në moshë të shtŷme. I kallxon se me ata njerz, qi kishte me vedi, kishte dá me i rá Turkut para afatit të caktuem nga Parija në mledhjen e Qafë- Kishës. Merr pelqimin e Mashit, i cili ngarkohet të kumtojë Shkrel e Kastrat. Gërset e para pushkë në Rapshë. Njizet vetë me të njehun janë luftarët e Dedës; shtatë janë pushkët në duer të tyne e nji alltí. Marrin dý postat e Mbretit dhe nxanë rob gjashtëdhetë ushtarë anadollakë, të cilvet u hjekin armët dhe i nisin per Shkodrë. Luftimet ndezen aty-këtu, si flakadâjt e Shën Gjonit. Rojet turke bienë njana mbas tjetrës gadi në tanë Malsin. Gruda merr Deçiqin, Hoti Krevenicën; bjen Tuzi, rrethohet Shipshaniku, vija e kufinit lirohet qënga Tuzi e deri në Gusî.

Kryengritja i shkon në vesh Bedri Pashës, i cili thrret Parin në kalá të Shkodrës dhe, me anën e tallallit, çpáll në qytet luftën fetare per Dinin. Në thirrje të tij dymijë ushtarë e vullndetarë t' armatosun fillohen per Suka të Moksetit. Marrin Drumen e Deçiqin. Dedë Gjo' Luli me Grudë e Hot i pret në Dinoshë, ku kallet lufta. Ushtrít e Pashës smbrapen në Rrasë-Fik. Nikë Gjeloshi me djelmt e vet msŷn Deçiqin dhe mbas luftimevet të përgjakshme kapet në maje, ku ngrehë Flamurin e Shqipnís. Fuqí të reja qeveritare arrijnë në Shipshanik, por Malsorët nuk thehen.

Nderkaq në Breg të Matit Dedë Coku i ven pushkën fuqive turke, tuj vrá Kajmekamin e Lezhës. Me vullndetarë kryengritsa drejtohet kah Durrsi. Në Rrushkull ndeshen me ushtrín e Mbretit e me vullndetarë të vendit në krahin e Sulltanit. Vlon edhe këtu lufta. Bienë dishmorë prej Malsorëvet Kolec Marku e Zef Harapi nga Shkodra, varrohet randë Llesh Nikë Daka. Ky i fundit porositë shokët, para deket, t' a bájnë në Rrubig, ku P. Pál Dodaj kishte ndezë votrën e lvizjevet kombtare e rreth së cilës nxeheshin luftarët e shkrimtarët e Lirís nga Kurbini, Mirdita, Zadrima, Krûja, Zhuba e Lezhja.

Para këtyne ngjarjevet Sulltani dërgon në Shkodrë shtatëdhetë taborre, nën Turgut Pashën. Të mrrijtmen në qytet, Turguti u çon fjalë Malsorëvet të dorzojshin armët. Parija e Lekëvet mlidhet, me Luigj Gurakuqin në krye, dhe vendosin me i përgjegjë Pashës me barut. Lufta ndezet mâ e mëndershme se kurr. Msŷn Turku me furí, e pret Malsija me trimní. Vendi kallet flakë: gjimojnë male e kodra, ushtojnë gryka e humnere, fishkullojnë plumba e gjyle topash. Et-hem Pasha msŷn Kelmendin nga ana e Gusis dhe Malsorët gjinden në mjes dý zjarmijeve, por s' ligshtohen. Shumica e tepërt e fuqive anadollake fiton, por toka shtrohet pllambë per pllambë në trupën ushtarësh. Europa habitet para gjith kësajë trimnije e merr shênjim punën e Shqiptarëvet.

Të shtatë Krajlat çue janë m' kâmë:
Kah ká rá, medet! kjo gjâmë?
N' at Malcí, n' at Rapshë të Hotit
Dedë Gjo' Luli, burrë si motit,
Me 'i çetë Lekë, bisha shkorretit,
Ká nisë pushken m' askjer t' Mbretit!
Dedë Gjo' Luli, 'i shpatë e gjallë,
Shtremnon ksulen, del në shkallë,
Bedri Pashës po i çon aj fjalë:
Mirë nenshtrasha, or' Bedri Pasha!
Amanet jam tue t' a lânë,
Ket fjalë Mbretit me m' i a thânë:
Se me sodjet, êmni i Zotit!
Shka jem' nipash s' Gjergj Kastriotit
E « Shqyptarë » qi i thomë na vedit,
Mâ duvá nuk i bâjm Mbretit.
E as s' e njofim mâ per Mbret.
Rrash po mbushen pesqind vjet,
Qi na i bâjm atij hysmet
E per tê na thyem rradaket,
Si t' ki'n kênë kto poça Vraket,
Nji të mirë pá pasë prej tí.

1-5 *Me 'i çetë Lekë*: me nji çetë Malsorë të Malsís së Madhe.
10-20 *Mirë nenshtrasha*: K. VI, 102. — *mâ duvá*: s'i nenshtrohemi, s'i lutena. — *poça Vraket*: K. X, 332.

Na shkoi moti si â mâ zí:
Ngranë pa ngranë, e kryet m' gershanë,
Bje prej sherrit m' taksirát.
Se aj s' po kisht' tjeter zanát,
Veç pre e rip, e digj e piq:
Rrxo, rreno, e vendin flligj
Me mehmurë e me agallarë,
Qi 'i punë kta kurr s' kan sjellë marë;
Veç rrah m' shkop, e vár m' konop:
Vidh, robit, e tokët plaçkit:
Si mo' Zo' mâ keq per né,
Qi a ndopak n' Shqypní kem' lé.
Pasha Zotin: kjoftë levdue!
Edhè kshtu s' mûjm me durue.
Pushken sod un i a kam vû,
Mandej dalët si kjoftë gjikue.
Kshtû tha Deda, e si shterngue,
Veshë e mbathë kishte qillue,
Njet « alltín » në fletë t' sylahit
Vên « mauzerren » mbi sup t' krahit,
E me 'i çetë djelmoça mbrapa
Ká marrë rrugen me t' mdhej hapa:
Si njaj plajmi me duhí;
Drejt kah Rapsha edhè u ká prî.
Drejt kah Rapsha, Rapsha e Hotit,
Qi, si heret si n' ditë t' sotit,

20-30 *e kryet m' gershanë*: kryet në rrezik. — *Bje prej sherrit n'taksirát*: bje prej shiut në breshën, prej sherrit në rrezik. — *Me mehmurë*: K. X, 24.

40-50 *alltín në fletë t' sylahit*: K. II, 43. — *plajmi*: K. I, 81.

Kjo po m' ishte 'i falme agzotit:
Se atŷ vendi t' âsht ndezë zhari,
T' janë herrë krenat porsi bari,
Sa herë Lekët na janë perlá
Grykë per grykë me Turk e Shkjá,
Idhtë tue i bâ shkinat me kjá,
Idhtë tue i bâ me fshâ turkinat,
Kah n' dorë flakë u rrín « martinat ».
Kúr janë kapë m' at Brigje t' Hotit:
At herë « Shêjzat » tue prendue:
Dedë Gjo' Luli, flakë barotit,
Marash Ucit n' derë ká shkue,
Kû i trakllon edhe po i thotë:
Çou, bre Masho! Sod s' âsht ngaja
As me fjetë, besa, as me u kotë;
Pse me Turk kem' do fjalë t' mdhaja.
Mashi, rát si kishte kanë
Mbí lkurë viçi, â çue mejhera,
E vû krahve 'i gozhup t' randë,
Jashtë ká dalë trimi ke dera:
Po a me msŷ po do Stambollen
Me kta djelm, 'or Dedë, mbas veti?
Se, kudo qi këta ndollen,
Atŷ gjâmë muer toka e deti.
Mos më nguc, Masho, me fjalë,
Se merzitshem kam qillue,

— *i falme agzotit*: K. XXIII, 739. — *zhari*: flakë.
50-60 *t' janë herrë*: të janë kositë, heqë... K. XXIII, 933. — *martinat*: K. XIII, 25. — *Shêjzat*: K. V, 199.
60-70 *s'âsht ngaja*: K. V, 121. — *'i gozhup t'randë*: nji gzof me lesh per së jashtmi, të randë.

Po i a kthen Deda kadalë,
Mashit doren tue i shterngue.
Edhè m' anesh shmangë pak gjâ,
Ulun trimat kan zânë vend;
Bâjn duhan, e at herë nen zâ
Ká nisë Deda e çilë kuvend:
N' at Qafë-Kishë mledhun Parija,
Kuvendisht atŷ e pa'n dá,
Burrë per shpí me dalë Malsija
E so' 'i javë Turkut me i rá.
Po; por fort mue âsht tue m' u ngjatë,
Edhè mendja m' kapet tel,
Me i rá Turkut shi n' ket natë:
Si, thue ti, puna na del?
Osmanlís me i rá s' âsht heret
Kurr, tha Mashi me fjalë të mara,
Mos per deret, per penxheret
Do qitë jashtë aj sa mâ para;
Me t' a thânë pse due edhè 'i fjalë:
Vetë na, po, e provojm mbi rrashtë,
Se aj n' Shqypní t' ká ngulë, si halë
Qi ngelë n' fyt, e s' zieret jashtë.
Don dajak!... Mirë se po i bini
Sande askjerit; por nuk dí
Armë me vedi sa mund t' kini?
Shtatë « mauxerre » e kjo « alltí »
Qi kam n' brez, tha Dedë Gjo' Luli.

80-85 *N'at Qafë-Kishë... kuvendisht*: në vendin e mbledhjes të quejtun Qafë Kishë mbi Vuksalekaj, tuj pasë rá në godi, me pleqní të përbashkët.

Me aq pushkë, thom un, armët askjerit
T' Rapshës u mirren, Marash Uci
I a kthei Dedës. Un me nji herit
Po kumtoj Shkrel e Kastrat,
Po çoj fjalë edhè n' Kelmend
Gjâs e gjindes me i dhanë shpat,
N' qafa burrat me zanë vend.
M' tani, djelm! se, me ndihmë t' Zotit,
Ksaj herë Turkun e kem' thye.
Zbardhnja faqet gjithkund Hotit!
Briti Mashi, e n' shpí u kthye.
Ç' janë do pushkë n' at Rapshë të Hotit?
Dedë Gjo' Luli, si i u lut Zotit,
Sod prej nadjet, pa zbardhë drita,
Me 'izet djelm, po, 'izet petrita:
Sŷnin gacë, zêmren duhí,
N' shtatë « mauxerre » e në nji « alltí »:
M' askjer t' Mbretit ká sulmue,
N' dý « kausha » kta ngujue:
T' njehun rrafsh gjashtdhetë « nizamë ».
Fusha e Rapshës se ç' ká marrë gjamë;
Veleçiku fort ká ushtue,
Shtatë « mauxerret » rrebtë tue vlue,
Kurr pa prâ, kurr pa pushue:
Thue 'i taborr po ká qillue!

105-110 *Po kumtoj Shkrel e Kastrat... Kelmend*: po lajmoj Shkrel etj. fise të Malsís së Madhe. — *me i dhanë shpat*: me i largue prej shpijave, si bahet në kohë të luftës.

120-125 *N'dý kausha*: në dy posta rojet, kufinit, katundit. — *Veleçiku*: K. XIII, 2. — *tue vlue*: tuj qitë padá.

Se me djelm qi ká mbas veti
Dedë Gjo' Luli, kaçabeti,
S' i ká Krajli, s' i ká Mbreti,
S' i ká toka, s' i ká deti:
Mjaft me thânë Kolë Marash Vata,
Qi, si plajmi me shtergata,
Me at Prêlë Kerin kaq t' kan msŷ
M' dý « kaushat » n' askjer ndrŷ,
Thue janë çerdhe cilikokesh:
Ke aspak gjygjin s' i a bâjn kokes.
Kaq kje vrrima, po, e uturima,
Kaq vikama edhè piskama,
Kúr t' janë lshue Lekët e Malcís
Mbí atà t' shkretët « nizamë » t' Turkís,
N' ato kulla kthelltë ngujue:
Dy tue vrá, dy tue shitue:
Sa qi t' mjerët zêmra i ká lshue
'Dhe malcorve n' dorë u rane,
Me gjith armë e xhebehane.
Mbasì 'i herë rane në dorë,
Atŷ prî u kan dy malcorë,
E shtek m' shtek e koder m' koder,
I percollen me kthye n' Shkoder.
Nji ç' do burrë, qi din shk' â ndera,
Hasmi armët mbasì t' i hjekë,

125-130 *kaçabeti*: K. I, 89.

130-140 *çerdhe cilikokesh*: stërqokash, galash. — *gjygjin s'i a bâjn kokes*: s'e marrin para sŷsh dekën. — *uturima*: K. XXV, 665.

145-150 *xhebehane*: municjon.

Faqe t' zezë aj çon te dera,
Po guzoi m' tê mâ me prekë,
Mbas kanûs s' Lekë Dukagjinit.
Porsì kúr naten e Sh' Gjinit
Flakadanet shkojn tu' u kallë
Jo p'r 'iherë, por kû mâ rrallë,
Kû mâ shpesh e dorë mbas dore
Atŷ-ktû neper terthore:
Kshtu, si zhiri u bânë nji herë
Dý « kaushat » n' Rapshë të blerë,
Shì n' e nesre e pushkë pa shtî,
Gjith « kaushat » në Malcí,
Urë kufinit me Mal t' Zí;
Kû mâ t' vogla e kû mâ t' mdhá:
Nji mbas njij në dorë kan rá.
Mandej Grudës i a dhânka Zoti
Prej Deçiqit turqt me i dbue;
Krevenicen e muer Hoti;
Hyqameti n' Tuz u rrxue.
Rrethue at herë t' a kan « nizamin »,
N' Shípshanik qi kisht' ngujue,

155-165 *Porsi kúr naten e Sh'Gjinit flakadanet* etj.: âsht doke në banorët kristjanë të Veriut me ndezë zjarmije, flakadâj, neper ara e kodra, natën e Shën Gjonit (29 gusht). — *neper terthore*: K. II, 5. — *si xhiri*: si zhiri, si shkrumbi. — *Urë kufinit*: gjatë kufinit.

165-170 *Krevenicen*: Krevenica e Hotit në drejtim të Selcës.

170-175 *Hyqameti n'Tuz u rrxue*: në Tuz, fshat ndermjet kufinit të Shqipn. së soçme e Titogradit (Podgoricës), u rrxue qeverija. — *n' Shipshanik*: kodër afër Tuzit, kundruell

Si edhè askjerin, qi « istiqamin »,
N' Dushkakuq kisht' pasë ndertue:
E s' lanë zog ajrit me dalë,
Jo mâ turk me kalue gjallë.
Kshtu, p'r 'i herë, u zhduk Turkija
Q' merr prej Tuzit te Gusija:
Me pushkë n' faqe e dboi Malcija.
Bedri Pasha, kúr ká ndî
Se ç' po bâte ajo Malcí,
Per lirí e per Shqypní,
Fort â mbushë aj me mëní,
Grushta krés, besa tue i rá,
Askjer n' Shkoder ke s' po ká,
Fesatin n' Malcí me dá.
Thrret mishlizin, bâjn shurá:
Si t' i a bâjm e tek t' i a bâjm?
Kah të çajm e kah t' i a mbajm?
Se Malcija âsht çue lugat
Me dalë neser m' Rozafat:
Edhè ktu, po, n' kalá t' Shkoders,
Tue i rá surles edhè loders,
N' sŷ t' Europës e t' marë njerzís,
Me ngrefë flamrin e Shqypnís:
Shqypnín m' e qitë zojë më veti.
Qi mâ kurr m' tê me urdhnue Mbreti:
Se lê Pashë e veqilade,

Deçiqit. — *istiqamin*: llogorin. — *N' Dushkakuq*: ku Turqija pat bâ fortifikime.

185-190 *Fesatin*: kryengritjen. — *Thrret mishlizin, bâjn shurá*: K. XXVII, 2, bâjnë këshíll.

Lê mehmurë e kallavrade,
Qi m' konop tash po t' i vjerrin,
Njashtû si per kambet berrin!
Hollë e gjatë si janë mendue,
Si kan folë e bisedue,
Se si punës me i a bâ hallin,
S' mbrami t' gjith e kan pleqnue,
Me nji herë me qitë tellallin:
Qi, shk' â turk, me dalë n' Koplik,
Pse po isht' nji i madh rrezik:
Shqypnijet me u dbue Turkija:
Shtet m' vedi me u ngrefë Shqypnija!
N' at mbasdite n' « iqindí »
Thrret « tellalli » sa ká n' krye:
Kush âsht turk bashibuzuk,
Me njeshë armët e n' luftë me dalë,
Malcís hovin me i a ndalë;
Persè *dini* â në rrezik,
Ke s' po ká Shkodra « nizamë »
Kshtu tellalli. Trup në kamë
I a kan bâ nja dý mij vetë,

195-200 *kallavrade*: gjind me nji lloj shallit bezje e vija vija a shirita, qi bajshin krahinat tyrke të Persís.

205-215 *me qitë tellallin*: me qitë lajmin me anën e nji të ngarkuemit, i cili, tuj rrahë nji lodertí (daullen), ndalet nder sheshe të qytetit e nder rruga dhe me zâ të naltë ep lajmet e ditës. — *me dalë n' Kaplik*: qandrra e Malsís së Madhe, në fushën e Bajzës. — *n'iqindí*: n' zëmërherë, në zamër, ndermjet drekës e darkës. — *bashibuzuk*: bashibozuk: ushtár Turqijet i párregullt.

215-220 *Persè dini*: persè feja musulmane.

Muamedan, e pa marrë dielli,
Vrap: thue kambve u kan vû fletë:
Per báll t' luftës janë nisun filli.
Ç' po shkojn Turqit tue vikatë!
Tue vikatë, tue u hallakatë!
Kan dalë m' suka të Moksetit,
Kan pushtue Drume e Deçiq:
Mirë kan ngrefë topat e Mbretit:
Me hjedhë gjylet m' Bukoviq!
N'at Dinoshë na janë ngujue;
Kan ngrefë « tabe » edhè « istaqame »
« Maje krahit » tue këndue,
Tue prî vallet per gjith mbrame.
Shka ká thânë njaj Dedë Gjo' Luli,
M' kep t' njij shkami dalë s' kundruelli:
Hajde, hajde, o morì Shkoder
Se na njifna prej q' kah motit;
Se me surle edhè me loder,
S' shtron Malcí ti, manà t' Zotit.
Na â rreshkë shtati n' flakë t' barotit,
Tuj u grî na e tuj u vrá
Herë me Turk e herë me Shkjá.
Kqyr, t' mos bijsh nper né n' belá;
Se né hajrin s' na ká pá,

220-230 *tue u hallakatë*: K. XVI, 127. — *m' suka t' Moksetit*: këndej Hanit të Hotit, në kufî me Bajzë. — *Drume*: fshat nen Malin e Hotit dhe në prendim të Liqenit të Hotit. — *Bukoviq*: sukë në Hot, në drejtim të Selcës. — *Dinoshë*: fshat në verí të Tuzit, mbi Cem.

230-235 *tabe*: prita, llogore, handiqe luftet. — *Maje krahit*: mënyrë kange festimi e haréje, me pak fjalë perherë të njajta.

Veç kush n' shpí per mik na rá.
Kshtû tha Deda m' at rragam.
Edhè pushka bâni « bam ».
Falë i kjofshin t' Madhit Zot!
Kúr janë lshue Grudë edhè Hot
N' at Dinoshë m' bashibuzukë,
Ç' ká ushtue mal e ç' â trandë sukë,
Edhè toka ç' t' ká bumllue:
Kaq permnershem t' janë perlá,
Si me u grî Turku me Shkjá:
Jo mâ t' gjith Shqyptár — nji vllá!
Shoq me shoq miq e kumarë,
T' gjith bujarë, t' gjith pushkatarë,
Kundra Shkjaut qi sa e sa herë
Krah per krah kan rrâ n' poterë,
E s' bashku kan derdhun gjak,
Tuj u grî me Karadak.
Perzet-a, t' dy krahët na thashin
Né Shqyptarve: « turq » na thaçin,
« Ortodoks » ase të « kshtênë »:
Msue gjithmonë qi kemi kênë
A me thye per t' huej'n rradaket:
Edhè hor, pa farë nafaket:
Ase, neper sherr të tí,
Ndermjet vedit na me u grî!...
Sido kjoftë, por turqt shkodranë
At ditë thye kjenë në Dinoshë:
Disá u vrán, do rob kjenë zanë,

245-250 *rragam*: shkamb.
255-265 *poterë*: luftë. — *Perzet-a*: në vend qi: per Zotin sakt...

Hiken tjerët në gjak perloshë.
Veç nder suka të Moksetit
Fort mâ shum zianë âsht bâ
Kû mbí turq kû m' askjer t' Mbretit,
Qi n' Malcí jyrish kin rrâ;
Rreth e okolle pse atij shpati
Msŷ kan Hot, Shkrel e Kastrat,
Edhè lufta, manà, ngjati
Rrash tridhetë e gjashtë sahat.
S' mbrami turqit kjene thye
E m' Rrasë-Fik shkuen me zatetë,
Tue lânë dekun krye më krye
Kund njiqind e pêsdhetë vetë.
Si 'i lavë ujqsh, qi mardha e ûja
T' a ketë lodhë atjè në Shndré,
Kndej lshon m' dhên, andej bjen m' ftuja,
Ktû tue shkye, atjè tue pré:
Kshtu, nji herë mbasì u a dha Zoti
M' u a shperthye turqve « istiqamin »
Gruda, shlligë, e gjarpen Hoti,
Mbí Deçiq t' kan msŷ nizamin.
U ká prî Nikë Gjelosh Luli:
Vesh e m' vesh mustaku i tí:
Qi veç pá t' a kish' s' kundruelli,

270-275 *në gjak perloshë*: të lám në gjak. — *zianë âsht bâ*: âsht bâ gazep, â bâ nami nga përleshja.

280-285 *E m' Rrasë-Fik*: në Bajzë të Kastratit para Sukave të Moksetit.

285-290 *Si 'i lavë ujqsh, qi mardha*: posi tubë ujqsh, të cilt ngrija, të ftoftit e urija. — *në Shndré*: K. XXII, 88. — *ftuja*: edh femën nji vjetet.

Se edhè shum do tutë t' kisht' shtî.
Njitë mbas tij vjen njaj Mark Gjeka,
Trimi n' zâ Pjeter Nikë Daku,
Maço Grizhi e Lulash Zeka,
Qi, kû ndodhne, atjè rrmei gjaku.
M' mitraljoz ç' t' i a dha atŷ askjeri,
Ç' t' i a dha m' pushkë bashibuzuku,
Rrfë kúr msŷ ká njaj Zef Peri,
Prelë Kolë Shyti e Mirot Çuku:
Burrë i fortë Pjeter Gjokë Toshi,
Lucë Prêlë Nishku e Gjelosh Gjoka,
Prelot Keqi e aj Ujkë Gjeloshi,
Dedë Gjon Ujka e Marash Doka:
Burra lé per çark t' « martinës »,
Fjalen fjalë, besen çelikut,
Ballë per ballë e jo mbas shpinës
Msue me i rá në luftë anmikut.
Nikë Gjeloshi m' nja tue msŷ,
N' nja tue u njitë malit perpjeta,
N' llogor t' turqvet mbrendë ká kcye,
Si kulshedra bjen nder kneta.
Lum per Tý, o i Lumi Zot,
Se ç' kà krisun m' at Deçiq,
Idhtë tue u grî turq, Grudë e Hot,
M' pushkë, m' singija edhè me klliç!
Kambë per kambë por me malcorë,
M' Deçiq rrâ ká 'i djalë i rí:
Qaj Hilë Mosi, pushken n' dorë,
N' parsme flamrin « kuq e zí ».

320-325 *m'singija... me klliç*: më bajoneta e këlleça, armë e bardhë

Se ky Hila, djalë shkodranë,
Per lirí të ksajë Shqypnije:
Mbathë e dathë, ngranë e pa ngranë:
T' rít e jeten bâ kisht' flije.
Gjindja ashtû sa i'n tue u coptue,
Tuj u bâ atà paçariz,
Asht turrë djali e t' ká flakrue,
Porsì gjarpen, mu n' mjedis;
E tue i dhânë aj zjarm « alltís »
M' nji « manov » vjellun nga Azija,
Zhvillon flamrin e Shqypnís
E vrret t' madhe: Rrnoftë Shqypnija!
N' at zâ turqt u vûnë me hikë,
Pêsdhetë t' vramë tue lanë mbí dhé,
Djelm të zgjedhun pikë e pikë:
Per t' shituem pse pvetë nuk ké.
Ofshe i mjeri! por ká mbetë
Vetë i shtatti Nikë Gjelosh
Luli, trim si aj mos me u gjetë,
Marë Shqypnín ti n' e kerkosh.
At herë n' qiell prej Veleçikut
Tue lé dielli me madhní,
Dishka ushton drejt Shipshanikut:
Shka do t' jetë un kish' t' a dij?
Tue vozitë naten pa hanë,
Diku atjè në Samoborr:
M' breg t' liqênit per n' m' at anë:

330-335 *paçariz*: tuj u perzie, tuj u bâ rrëmujë, tuj u pështjellue. — *manov*: K. I, 105.

350-360 *Samoborr*: kalá në breg të L. (?), kalá në Hot. —

Paska zbritun nji taborr:
Rrash nji mij dyqind nizamë,
N' « peksimet » e n'armë mberthye;
Djelm me bré hekur me dhâmë:
Edhè fíll na paskan msŷ:
Njani mbathë e tjetri dathë:
N' Shipshanik atà me shkue
N' ndihmë do askjerit, qi si n' vathë
Berret, mbetë kishin rrethue.
Porsì lshojn orlat m' stervinë,
Hot e Grudë, lshue fulikare,
T' i kan rá nizamit m' shpinë,
Tue i dhânë hiken n'p'r ato qare.
Bedri Pasha, vall, shka ká,
Qi rri e ndukë mjekrren pa dá?
Gjithky idhnim kah thue i ká rá?
Kajmekami i Lezhës âsht vrá!
Pushkë e top n' Malcí tue vlue,
Kajmekami kênka çue,
Në Breg t' Matës aj per me shkue:
Me 'i taborr nizamë rrethue,
Ngarkue mushkat n' xhebehane,
N' « peksimet » e n' « karramane »;
Edhè dalka n' p'r ato kneta,

---

peksimet: kuleç të pjekun dý herë. — *mbetë kishin rrethue*: kishin mb. rreth.

360-370 *orlat n' stervinë*: K. XVI, 64 në ngordhsirë, kërmë, në coftinë. — *fulikare*: K. I, 187. — *qare*: bungajë.

370-380 *Në Breg t' Matës*: Bregu i Macës: fusha qi nga Ura e Matit shtrihet deri n'Ishem. — *karramane*: bukë grunit,

Per me mledhë xhelep e t'dheta,
Bregut t' Matës e dér m' Patok,
Pa dhânë vade, afat a orok.
Deda i Cokut, kúr ká ndîe
Se prej Lezhjet kaluer atit,
Kajmekami vjen me ushtrí,
Grue e fmij ká qitë aj shpatit,
E me shokë e me « komitë »:
Pika e djalit kû isht' qillue:
Ka vojtë trimi e zanë në pritë;
Mirë kû n' armë atà shterngue,
Kan dhânë fjalen, janë betue,
Pushken Turkut me i a vû,
Prej Shqypnís Turkun me dbue.
Ç' po shkon ati tue hingllue,
Qafen kuk, bishtin ngerthye,
Shkumë e verdhë nper gojë tue i shkue,
« Shah » tue u hjedhë e tue këcye:
Bardh trí kambët, në ballë « nishan »;
Kajmekami pin duhan:
Sŷ'n murtat, menden hajvan:
Para e mbas ushtrín karvan:
Ngarkuet mushkat varg permbrapa,

---

franxhollë. — *xhelep*: taksa. — *Patok*: vend kah Ishmi, në breg të detit, — *vade, afat, orok*: (fjalë me kuptim t' afërm) ndermjetsí kohe, kohë të vlefshme, ditë të caktueme.

380-385 *ká qitë aj shpatit*: ka qitë në mal. — *komitë*: t'aratisun.

390-400 *Shah*: thik përpjetë. — *nishan*: shêj të bardhë, balushë. — *Sŷ'n murtat, menden hajvan*: synin mizuer, mendt të trasha si hajvani (mushkat).

Vithet mal, shkojn hapa hapa.
Kúr janë kapun n'nji shêj vendit,
Dikû andej per ballë Zejmenit,
Bregut t' Matës teposhtë tue shkue,
Prej pusís, kû isht' kênë ngujue,
T' madhe Deda i bzân askjerit:
Kushdo jush « Shqyptár » ká ndollë,
T' shmanget m' anesh me nji herit;
Pse luftë kem' veç me Stambollë.
Edhè pushkët krisen batare.
Kajmekami u vrá pikë s' parit,
E rá dekun n' do zhavare:
Kurr mâ n' mend me i rá qyqarit,
Me lypë t' dheta neper Tale,
Se atà Lekët po i'n fort havale...
Fort u ndez lufta m' at hera,
Shum u dha zhurma e potera,
Shungullue ç' ká bregu i detit
Kúr malcorët msŷn m' askjer t' Mbretit,
Si ato bishat e shkorretit!
Mbe'n nizamët e ngratë gardhiqeve,
Mbe'n, po, knetave e hendiqeve,
Vrap kah prroskave edhè shtiqeve
I'n vû m' t'hikun poshtë perpjeta,
N' zí tue pshtjellë nanat e veta.
At herë mushkat plaçkë u bâne

400-410 *Zejmenit*: fshat afër Kodrave të Pllanës.

410-415 *zhavare*: vend me bimë knetash. — *neper Tale*: neper fushën me të njajtin emën, mbi lumin e Matit, kah bregu i detit. — *havale*: belá, qi sjellin dam, rrezik.

Randë ngarkue me xhebehane,
N' peksimet e n' karramane.
Shum u bâ por m' turq zijani,
Llesh Nikë Daka, pehlivani,
Kúr, ngujue n' mjedis t' aljerit,
Nisi pushken kundra askjerit!
Jo, po: mirë m' i ká pague
Nji búlk t' ve'n, kunatë e bí,
Qi nizami a vrá a shitue
I a pat Lleshit mu në shpí.
N' at luftim rane dishmorë
Per Shqypní nandmdhetë malcorë;
Prej nizamësh m' aljer të thatë
Mbe'n njiqind tetdheteshtatë.
Por, medet e treqind halle!
Punë m' e kjá me lot Shqypnija!
Se nizamit, mbetë në Tale,
U a muer gjakun n' Durrës « jallija ».
Kta malcorët e Bregut t' Matës,
Per mbas Dedës e Llesh Nikë Dakës,
Kênkan nisë per muzgut t' natës,
Poshtë n'at Durrës atà me rá,
Per t'dbuem Turkun, e m' kalá:
Si lidhë besë ki'n me « jallí »:
Me ngrefë flamrin « kuq e zí ».
Por n' at Rrushkull si kan mrrî,
Atŷ rá kan në pusí:

425-430 *n' mjedis t' aljerit*: t' ushtrís.

440-445 *jallija*: fushë bregdetare: këtu banorët e fushës.

450-455 *Rrushkull*: fshat afër detit mbi lumin Erzen.

Isht' kênë çue « jallija » m' kamë,
Me t' cillt besë ki'n lidhë e fé,
E bâ bashkë me turq nizamë,
Per mbas vedi atŷ i ká pré.
Po, « jallija », n' besë e n' fé,
Ofshe! at ditë preu malcorët udhës,
Per t' a lânë prap Turkun n' Durrës!
Per lirí të ksajë Shqypnije
At ditë vedin bâne flije:
Kolec Marku, shqype malit,
Njaj Gjokë Doda, pika e djalit:
Zef Harapi, bylbyl n' Shkodrë,
Mirë pa rritë qi shtatin n' votrë,
Rroki armët e per Atdhé
Mik mbas vedi rrugës u pré:
Prêlë Delija, trim rrfé:
Njaj Tomë Gjugji e Mark Prengë Dudi,
Preng Nkollë Gjeçi e Mark Per Zefi,
Me të cillt Gjekë Marash Haka,
Pehlivana t' fortë si Zana:
Trim mbí trima Llesh Nik Daka
Si kulshedra me shtatë krena,
Qi turfllon neper boèna.
Ky Llesh Nika shitue randë
Me trí plume anë per anë,
Shokve t' vet aj m' u ká thânë,
Kryet m' « mauzerre » e shta'n per tokë:
Amanet, o morè shokë!

470-475 *neper boèna*: boêna, stuhí me shí të madh e ujna të çuem.
475-480 *shitue randë*: varrue, plagosë randë, per dekë.

Me m' a xjerrë ju ktû nji vig,
E n' kishë t' Fretenvet në Rrbig
Ju me m' bartë e atjè me m'çue:
Due me u rrfye, due me u vojue:
N'hije t' kishës due me u vorrue.
E kan bartë e atje e kan çue.
Pater Pali ç' âsht mjerue!
Me dorë ballit ç'i ká rá:
E po thotë gati tue kjá:
Oj Shqypní, e mjera Shqypní,
Mjaft po drue, se me krye n' hî
Per gjithmonë per t' mbetun ké,
N' prêhen t' and q' se mûjn me lé
Ksi gjarpîjsh, qi, besë e fé
Lânë mbas dore, me trathtí
Mund t' bâjn m' vllazen kshtu kerdí,
Veç per t' lânë të huj'n n' Shqypní:
Në Shqypní Turkun me lânë,
Qi, q' se jeta e shekllí âsht zânë,
S' ká bâ tjeter veç rrenue,
Prishë, e çartë e rrotullue
N' ujë t' pa fund, këtu e gjithkund.
At herë mjekun i a ká prû
Larg prej Dibret, me e sherue
Por jetë-shkurtë Lleshi isht' qillue,

480-485 *nji vig*: nji shkalc, mbi të cilin bahen të smuetët. — *E n' kishë t' Fretenvet në Rrbig*: në kuvendin e kish. e Françeskajvet, në Rrubig — çerdhe e parë dhe votër në lvizjet per pamvarsí. — *me u rrfye... vojue*: shartet e mrame fetare të kristjanvet.

E si u rrfye edhè u ligjue,
Atŷ trimi ká marue.
Kúr ká dekë e ká marue,
I kshtênë, po, e nip Skanderbeut,
Dalë ká atŷ fisnikja e dheut:
Me dorë ballin ç' po i a lmon,
Hollë e giatë se ç'po e vajton:
T' janë mledhë miqt prej s' dij se kahit:
Pse m' rri shtrî si drû prej ahit?
Çou nji herë, per me ligjrue;
Çou, djelmnín per m'e trimnue!
Folja 'i fjalë babës Nikë t'motnue.
Ty nuk t' trêmi gjylja e topit,
Nuk t' ligshtoi duhmja e barotit,
Kúr mbí turq msyne rrfé motit;
Por, kúr ndeshe në t'ue vllazen,
Shum bataren mbí tý shprazen:
Atà s' t' vrán, por zemren t' plasen!
Dýsh tý zemren t' a coptuen:
Vllá tue t' pasun, të trathtuen!
At herë trimin e vorruen.
E vorruen m' at maje krepit
Kû « komita », lodhë gazepit
T' Shkjaut a t' Turkut, gjêjshin mproje,
Strehë, pushim, e prap ndoj koje
Bukë e zemer; e kû Frati
Të varruemve u rrite gati,
Varrët tue u a lá edhè tue u a ndrrue:
Krént me kshille tue i drejtue.

505-510 *edhè u ligjue*: kreu sjelljet ligjore të fés.

Persè, ç' merr prej Sallsatikut
E del m' Sh' Mark, n' Kuvend të Rrbigut
E ki'n strofllin t' gjith njatà,
Qi me puplë a me pushkë m'krah,
T' kshtênë a turq, ishin betue,
Jashtë Shqypnís Turkun m' e dbue:
Kthellë, Mirditë, Kurbin e Krue,
Me Zhubë t' Lezhës e me Zadrimë:
Me Zadrimë, qi me marrë frymë
S' e la Turku; gjithmonë « rajë »,
Persè e kshtênë, e qi në váj
Moti i shkon: por qi n' ditë t' sotit,
Qi po lypet me ngrefë krye
Kundra Turkut, e me msye
Me armë n' dorë, Krén e të Parë
Të Zadrimës, sa kjenë gjith marë,
Kan lânë shpijat me hambarë:
Kan lânë kualt atà me shalë:
Shekat plot, kotecat plot:
Drithtë në arë të bâm me u pré:
Burgun ding me lopë e qé:
Dhên e dhí, e lesh e lî:
Qitu buken n' mal « komitës »
Struki n' shpija zhegut t' ditës,
Edhè n' mal « komitë » kan dalë:
Kush me djalë, kush me mahallë:
Ka rá n' mal, po, Mati Gjoka,

535-540 *ç'merr prej Sallsatikut del m' Sh'Mark*: që nga Salls. n'afersí të Krus deri...

550-555 *kotecat*: koshat, koshtarët e misrit. — *Drithtë në arë*: kollomoqin, arat e kollom. të pjekuna. — *ding*: rrastë.

Prenkë Matija, i shpís s' Milotit,
Qaj Zef Prêçi e qaj Lekë Ndoka:
Gjo' Ndue Vokrri, burrë si motit,
Marka Tuku, uk shkorretit:
Mark Pashuku e Shtjef' Haberi
Qaj Kin Ndoci e Gjokë Dodë Goshi
Gjoka i Tukut e Ndrecë Leci,
Qi n' Hajmel, Rroboshtë, Kallmet
Shum m' askjer bân do adalet.
Nderkaq n' Shkoder i a ká befun
Turgut Pasha, 'i xhemjetlí,
Me shtatdhetë taborre t' njefun;
E si mrrini nji herë n' Shkoder,
Bujrí tue kersitë e loder,
Fjalë malcorve aj u ká çue:
Krye pêsë ditsh, si t' shkojn pêsë dit,
Me rá n' Shkoder, me u dorzue
Me gjith armë; ase « gjilit »
M' shpinë me askjer do t'u kisht' hypë,
Hundë e buzë m' grushta me u shtypë,
Me u zhbî trollin me temel
M' « carâ t' voters » dér në stel,
Mos me u kndue mâ as pulë as gjel,
E atà vetë me i vjerrë m' çengel.
Kúr kan ndîe Krént e Malcís
Per lirí qi të Shqipnís
I a ki'n vû pushken Turkís:
Dedë Gjo' Luli, kuvendtár,
Sokol Baci, mendeqár,

565-580 *adalet*: kerdí. — *loder*: daullë. — *gjilit*: yrysh, si shigjeta.

Mirash Luca pushkatár,
Mehmet Shpendi, bishë dervendi;
Frano Pali e Mirash Pali,
Si dý plume n' « xheverdare »,
Me at Tomë Niken, harushë mali:
Qaj Lukë Marku, rrfé zhgjetare,
Me at Islamin Makalushi:
Prej Shkodranësh, Luigj Gurakuqi:
Edhè trimat janë bashkue,
E ashtû m' kambë e pa e ngjatë tortë,
Fjalë Turgutit kshtu i kan çue:
Perzè, Pashë, boll burrë i fortë
Mbahe e jé; veç shka se na
Kurrkund, besa, s'e kem' n' mend
Me rá n' godi me tý. Na
S' thomë, si 'i palë, prap në ket vend
Me ndêjë Turku; veç, si na
Qi t'kem' qéf, me sundue aj.
Ajo fjalë s' â gjâ, jo. Na
Duem qi Turku t' hiqet kndej,
E n'Shqypní t' jesim veç na
Per me mûjtë, kshtû, mbasandej,
Në Shqypní me sundue na,
Gjithsesì t' kem' qefin na.
Prandej, Pashë, der sa qi ti
Mos t' thejsh zverkun prej ktij vend,
Godi s' ká, jo, ndermjet nesh,

590-600 *bishë dervendi*: K. XIX, 117. — *pa e ngjatë tortë*: pa e ngjatë tepër, pa e tjerrë spik.

615-620 *Mos t' thejsh zverkun*: mos të thejsh qafën.

Me shoshojn pa u bâ na pshesh;
Pse na t' njofim kush jé ti.
Turgut Pasha fort â idhnue:
M' kambë ushtrín aj e ká çue,
Malcís m' shpinë 'dhe i a ká lshue:
Njanin krah drejt Veleçikut,
Tjetrin nisë prej Shipshanikut.
Si tallazi, qi, tanë shkumë,
Vjen plandoset per ndoj gumë,
E me ushtimë e me furí
I dyndë skllafat per ajrí:
Njikshtu atbotë ushtria e Turkís
T' i u rras mbrendë ajo Malcís,
Pushkë e top tue bumbullue,
Mendt e krés me t' u trenue.
Ah! kadalë, bre Dedë Gjo' Luli,
Se njikjo âsht duhmja e Dauletit,
E njikjo âsht dita e kjahmetit,
Mâje mos me i pá ti vedit.
Po a nuk ndîen? a s' shef me sŷ
Sa nizami, korb i zí,
Per gjith anësh tý të ka msŷ?
Se kjo s' âsht ushtrija e Shkjaut,
Por e Mbretit të Stambolles:
Qi veç n' hîsh ti n' bryne t' kaut,
Perse ndryshe hallin kokes,
Manà pra, si i a bân nuk ké.
Turgut Pasha ka bâ bé,

625-635 *gumë*: K. IX, 309. — *skllafat*: K. XXIV, 72. — *me t'u trenue*: K. XXIII, 718.

Me të djegë me gúr e dhé:
Fort ká vrâ ato vetlla t' trasha!
Hajde, hajde, 'or' Turgut Pasha!
Se me ndihmë të Perendís,
Të kam xjerrë, bre, prej Malcís...
Prej Malcís edhè Shqypnís!
S' ká me thanë tash ktû fjalë boshe,
Per shka don me bâ adalet:
S' trêmet ujku, jo, prej shoshe!
Mshoj, perzet, sa t' keshë kyvet;
Pse edh' âsht kjo mâ e mbramja e herë,
Qi po t' bje me u pré e me u therë
Me Shqyptarë njimend Shqyptarë,
Qi mohue s' kan fis as t' Parë;
E qi m' tý, besa, lum Pasha,
Kan me xjerrë do dredha t' trasha:
Palè, at herë, ku t' qet neshtrasha.
Msŷni Turku me furí,
Lshoi Malcija me trimní,
E ka' u ndeshen me mëní,
Veleçiku, thue, u turshî:
Kaq me t' madhe nji uturimë,
Kaq me rrpame e me zhaurrimë
Turr m' shoshojn qi kan sulmue,
Ushtimë pushka atŷ tue vlue,
Kobshim topi tue bumbllue,
Edhe gjindja tue sharrue:

660-670 *do dredha*: do gjalma. — *u turshî*: u thermue, coptue, rrenue. — *rrpamë e zhaurrimë*: (gadi baras) zhurmë e madhe me krizëm të dêt.

Tue sharrue per t' madh gazep,
Kush mbí curr e kush nen krep:
Njani fushës e tjetri shpatit,
Rreshkë per shûjtë e rreshkë per ujë:
Çurril gjaku shkoju shtatit,
Kush fjalë t' ambel mos u thuej!
Aloberta flakë e zhig,
Tranden shtojet kah Vitoja;
Suka e Napllit të tanë nig,
Veleçiku ushton e Broja.
Ká marrë gjamë larg Bukoviqi,
Tym e njegull mâja e Qurkut,
Tue msŷ Turku kah Deçiqi,
Marrë aj turrin prej Kalturkut.
Prêlë Nikë Prêtashi prej Kushet
Fort po bân, trimi, gajret;
Qaj Zef Peri, 'i drang harushet,
Se ç' po qet, sa mirë i a njet:
Sa mirë, trimi, krés i a njiti
Atí yzbashit Saladinit:
Tamth e m' tamth plumen i a qiti
E e la shakull prroskës s'njij vrrinit.
Shka ká thânë Pjeter Nikë Daku:
Mirë e pat qaj Sinan Aja:
Dy çurrilash po i shkon gjaku:

675-685 *Aloberta*: Oloberda: vend në Kastrat. — *Shtojet kah Vitoja*: fushat kah Vit. qi gjindet nen Vuksanlekaj kah Syni i Hotit. — *Suka e Napllit*: kodra e Napujevet (Napujt) në Kastrat. — *Bukoviqi*: ndermjet Hotit e Grudës.

685-690 *prej Kushet*: nga Kusha e Hotit (Rapshës).

690-695 *yzbashit*: kryetár mbi njiqind vetë.

Se kthen n' shpí, s' e mban mâ uzdaja;
Qaj Prêlë Keri, me trí zêmra,
Shkon e vjen porsì duhija;
Se atij lak nuk i bân thêmra
As nder plume as nder « singija ».
Si 'i kulsheder dalë prej detit,
Maça Grizhi t' madhe bzâni:
Bini, djelm, m' askjer të Mbretit,
Se ká mbetë, ofshe! Dokë Lani.
Qaj Kolë Zefi, e forta skile:
Me sa gjarpnit s' i a dán gjurmen:
Me Kolë Kurtin zanë m' Bratile,
Ç' po e perzíjn n' askjer aj turmen;
Ke pa dhimë nizamët po i vret
E i lshon rreges dujë e dujë:
Me bâ turket shum medet,
Ke u mbe'n burrat n' dhé të huej.
Ç' ká qi rreh topi e gopedra
N' at Qafë-Ungrej, zjarr' pa e ndalë?
Gjet' Mark Ujka, si kulshedra,
Thonë ká msŷ atŷ me gjith djalë.
Mbaja mirë, topçija i Mbretit!
Ké verbue? as s' shef me sŷ
Ç' po bâhet m' askjer t' Dauletit,
Tash qi Gjetja andej ká msŷ?
Si nji búlk, qi, gjetë n' hambar
Nji frotë mîjsh, kapë n' dorë nji shkop

700-710 *lak nuk i bân thêmra*: s'i dridhet kamba nga friga.
710-720 *rreges dujë e dujë*: neper nji rryp toke së papunueme si duejët e gjethit. — *gopedra*: K. XVI, 501.

E me tê, ashtû pa kandar
Tue sjellë m' mîj, t' i bân aj skllop:
Gjeto Marku me të birin
Kshtû po i lshon « manovët » per dhé,
Pa i a kqyrë kurrnjanit hirin,
Veç qit m' ta porsì m' shkerbé.
Por, rrezik! se 'i nishanxhí
Po kisht' kênë, besa, topçiu;
Pse, vû topin m' terezí,
Me gjith t' bir' dikúr e mshiu.
Ç' t' ká lshue at herë Gjon Ujk Miculi,
Lulash Zeka e qaj Stakë Breci,
Lik Mirashi e Gjokë Dedë Luli,
Gjon Ujk Çeku, e Kolë Gjo' Leci;
Lucë Gjeloshi, 'i bishë prej mali,
Dasha Nika e Pjeter Uci,
Smajl Mustafa e Sokol Mali,
Gjokë Dedë Luli, e Gjo' Nik Plluci:
Edhè trimat, tue u berlykë,
Si atà dêmat neper djerre,
T' flakruen m' turq e grykë per grykë
I a kan dhânë atŷ m' « mauzerre ».
Ilerì! vrret komandari,
Edhè turqit fulikare
Msŷnë m' shqyptarë, e aty at herë, zhari
Ndezë, « mauzerret » vlojn batare.
M' Samoborr e në Zagore
Të tanë vendi â 'i gropë gelqere;

725-730 *i bân... skllop*: i shtypë tuj i bâ si... — *hirin*: hatrin.
745-750 *Ilerì*: mëtani, sulm!

Gjimon mal, ushton terthore,
Shungullojn gryka e humnere.
Fort po rreh topi e havani,
Edhè gjylja derdhun breshen
Dikû andejna kah Drogani,
Tash qi turqt m' malsorë u ndeshen.
Et-hem Pasha prej Gusîjet
Merr e msŷn me askjer Kelmendin,
Nsa Turguti atje prej Spîjet
Flakadâ po e kallë t'tanë vendin.
Tymi dyndet rê n' ajrí,
Shamen trojet me temel;
Kahdo bjen duhmani i tij,
Atŷ s' kndon mâ as pulë as gjel.
Shtŷhen para turqt kamë kamë,
Pushtojn vend ka pak ka pak:
Por tue e shtrue vendin n' nizamë,
Pllamë per pllamë por tue e lá n' gjak.
N' mend habitun kqyrë Europa
Si njikjo Malcia mixorre
Veç me 'i pushkë, pa shûjtë pa topa,
Mazull mban shtatdhetë taborre?!

755-765 *kah Drogani*: mal në Shkrel, ndermjet Ducajve e Vrrîthit. — *prej Spîjet*: në prendim të Malit të Hotit.
770-773 *Mazull mban*: mban pezull.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Njizetenandët

LUFTA E BALKANIT

ARGUMENTI

Jemi në vjetin 1912. Perandori i Austrís, Franc Jozefi, me anën e njaj letre e këshillon Sulltanin mos të i marrë aq me të keq Shqiptarët, mbasi prej tyne mund do të kishte mâ tepër sherr se sá dobí. I paraqet si arsye të kryengritjes shqiptare sjelljet e pamira të Derës së Naltë per shum qinda vjetësh. Sulltani duket si të hante arsye; vetëm ngulë kambë në besimin muhamedan të shumicës së banorëvet në Shqipní. Gjithnji vendosë me e peshue punën mirë me vedi.

Nderkaq Cari i Rusís nxitë Sllavët e Ballkanit të bashkohen dhe t' i vênë pushkën Turqís. Në thirrjen e tij çohen në kambë shtetet e gadishullit dhe i çpallin luftë Sulltanit. Nxen fill, kështu, lufta e Ballkanit. Bull-

garët drejtohen per Stambollë. Ndezet flakë Rumelija. Msŷjnë me furí Sllavët e jugut; qindrojnë me fanatizëm e trimní ushtarët e Perandorís otomane. Gërset topi e havani, gjindja korren krenash. Turqët tërhiqen, Bullgarët kapen në Çataltshà. Malazezët i rrasen Shqipnís.

Franc Jozefi e ndien ketë gjâ dhe me tetëqind taborre, të pregatituna per luftë, u urdhnon klyshve të Rusís të dalin prej Shqipnijet. Paqa e pergjithtë vêhet në rrezik per tanë Europën. Këndej Krajli i Hinglizit i ban thirrje Fuqivet të Mdhá të mlidhen në London per të peshue ngjarjet e ditës dhe per të hî ndërmjet në përleshje të shkaktueme nga lufta ballkanike.

Franc Jozefi n' divanhane:
Padishah, pásh jeten t' ande,
Mos me t' keq me i marrë Shqyptarët,
Mos me u lshue m' qafë Pashallarët,
Qi me i prishë e kshtû me i çartë,
Si tash s' voni i a ké hî
N' at të mjeren moj Malcí:
Se, manà, kta po i'n do njerz,
Qi po i more teper terz:
Me shka m' dán neshtrasha mue:
S' kan me u pritë, jo, pa t' trazue,
Pa t' i qitë do t' çame krejet.
Se ti kta dije prej mejet,
Fort per hajr, ndoshta, s'i ké,
E mâ lirë i shet se i blé:
Se as per hajr, drue, nuk kan lé;
Veç se, besa, sa per sherr
S' ké per t' gjetë kund fis mâ derr,
Mâ kryekcyem e mâ belá,
Qi, 'i grusht gjind e fukará,
Fytafyt kta me u perlá

1-5 *n'divanhane*: në sallonin e pritjes me divana. — *Padishah*: naltmadhní - titull i sulltanit.
5-15 *i more... terz*: i m. me të keq.

N'daç me Krajl e n' daç me Mbret,
Si t' u kcejë aj zekthi i vet.
Këta sod lypin lirín,
Lypin t' lirë me pasë Shqypnín,
E krejt m' vedi me u sundue,
T' huej't mbas sodit jo m' i u shtrue,
Pagë as t' dheta me i pague,
E s' kan faj; pse tash sa mot,
T' thuesh, Shqyptarët lshue i ké pa zot;
E lshue u ké ti m' qafë xhahilat,
N' krye t' vendit vû u ké katilat,
E as per t' mjeren moj Shqypní,
Qi nder lufta per tý âsht shkrî,
Turk e i kshtênë, po, gjâ ndertue
S' ké dér m' sod; veç se rrenue,
Djegë e pjekë edhè shkretnue,
Me i u dhimtun minit n' múr
E atij gjarpnit per nen gúr.
Prandej vetë kishe me thânë,
Se s' bân keq lirín m' u a dhânë:
Asht mâ mirë me i pasun miq
E të lirë, se rob e anmiq;
Pse dishka edhè jam tue drashtë,
Se kta 'i ditë kan me t' u dashtë
Në mos sod sugure mot:
Dishka ndiej era barot...
Padishahi n' at harem:
T' u ngjatët jeta, 'or miku i êm,

30-40 *xhahilat*: të pashpírt. — *Me i u dh. minit etj.* K. I, 10-11.
45-50 *harem*: n'atë odë, ku ishte e ndalueme me hî të jashtemt.

Se, manà, mirë jé kah thue:
Ashtû m' dán puna edhe mue.
Veç â 'i hall, 'or t' u ngjatët jeta,
Se n' Shqypní, të thuejsh, dý t' treta
Të halís janë muamedan;
E prandej kjo punë nuk bân.
Pse edhè as « dini » nuk e ep,
Per pa pasë nji t' madh gazep,
Nji zalldan, nji farë sikletit,
Me u shkepë turku ylqet t' Mbretit
E me u ngrefë aj davlet m' vedi.
Me gjith kta vedimevedi,
Mirë t' u matë e per kadalë,
Do t'a bâj pleqní ket fjalë,
Palè 'i herë si mund t' na dalë;
Se me u ngutë s' e kam zanát.
Sa rrin Mbreti tuj u matë,
Tuj u matë e tuj u shmatë,
N' at harem aj tue gerhatë:
Si tash s' voni e ká zanát:
Fjala Carit ká shkue n' vesh;
Edhè besa, ky hundlesh
Nji as dý nuk i a ká bâ,
Por t' âsht ngrefë si katallâ,
E u ká bzâ shkjeve t' Balkanit:
Sod a kurr me i rá Sulltanit!
Sod a kurr turkut me i rá,

50-60 *Të halís*: të popullsís. — *ylqet*: nga tokët, nga pushteti.
60-65 *davlet*: daulet: popull, kombsí...
65-70 *N'at har... t. gerhatë*: tuj u matë tepër me kadalsí, fjetas.

Turk e Shkjá sod me u perlá;
Se per ndryshe jue Shqypnija
E per rreth Maçedonija,
Me sa turku ká terthore
Ktû n' Europë, kan me u dalë dore.
Krajli i Nemces, nji kryetollë:
Nji kryetollë, por mendehollë
Ká çue fjalë Mbretit n' Stambollë,
Shqyptarve me u dhânë lirín,
Zojë m' veti me qitë Shqypnín.
E po duel Shqypnija m'veti
Atjè n' Beçë si po ishte njeti,
At herë ju, të gjith si jini
N' at Balkan, per t' ngelun kini
Me ka 'i ngordhe n' dorë, e mue
Hije t' zezë kini me m' lshue.
Me ndollë puna qi n' ndo'i fshat
Epet zâni, se nper shpat
A se n' fushë nper ndo'i gajush
Derr të eger ká pá kush,
Trup në kambë çohen fshatarët,
Rrokun armët, ndjellin zagarët,
E shoshojt tue lshue kta zâ,
Turr e vrap atjè per t' rrâ
Kan, me brimë e me haré,

80-85 *ká terthore*: ka tokë, vise. — *Krajli i Nemces*: i Austris. K. XXV, 789. — *kryetollë*: me kokë pa flokë, tullac.

85-95 *n'Beçë*: në Vjenë. — *Me ka 'i ngordhe*: me ká nji zhangël

95-100 *gajush*: K. XXV, 349.

Kah t' jét dukë ajo shkerbé:
Kshtû Balkanasit atbotë,
Ndermjet vedi lidhë kta frotë,
Rrezga-bjezga m' kambë janë çue,
Kan njeshë armët e janë shterngue:
Kan ngrefë top e mitraljoz,
Kan hjekë korsull e bajloz,
Ndermjetsí as peng nuk priten,
Veç se luftë Turkut i qiten.
Por as Turku nuk ndêi fjetë,
Me duer m' í, me sŷ perpjetë,
Se aj per luftë po isht' taravol:
Prandej erdh e t' u shpervol,
Mlodh nizamin n' Anadoll,
Bashkoi Llapë, bashkoi Harapë,
Toskë, Çerkez, e Ikurazez:
Mrefi qordë, mrefi tagan,
E t' i qiti n' log t' mejdanit
Per ballë Mbretenve t' Balkanit.
Manà t' Zotit, morè vllá,
Po t' kisht' qitë shteku me pá
Se si ndeshë janë Turk e Shkjá,
Turk e Shkjá, si janë perlá:
Katallâ e malukat
Idhtë m' shoshoqin çue lugat
T' ishte dridhë, po, kmisha m' shtat!
Kah rreh topi shpat e m' shpat,

100-110 *lidhë kta frotë*: lidhë më njâ. — *Rrezga-pjezga*: K. XXI, 675. — *bajloz*: perfaqsues, ambashador.
110-120 *taravol*: i fortë, qi s'di ç'âsht friga. — *qordë*: shpatë.
125-130 *Katallâ e malukat*: K. XVI, 74: baras me (mâ-lugat).

Kah vlon pushkë e mitraljoz
Ashtû ushtimë e vijanos:
E kambsí, e kalorí
Turr kah lshohet me furí,
Kush me shpatë kush me singí,
Tue vikatë, tue hallakatë,
Turk e Shkjá si e kan zanát,
Marë Balkani ndezë â flakë.
Gjaku i nierit derdhet brrakë:
Tym e pluhen dynden njegull,
Nen kambë toka lkundet shrregull,
Thue po shamen qiell e dhé.
Me t' ardhë keq, po, se ké lé!
Njani hapu, tjetri zmbrapu,
Shkjavi msŷj, e Turku shtŷj:
Shtŷju, msŷju, nzitu, lvitu,
Nzitu e lvitu e kacafitu,
Kacafitu Turk e Shkjá,
Fytafyt tuj u perlá,
Tuj u grî, m' dhamë tuj u shkye,
Shoq më shoq lamsh kaperthye,
Si ato bollat neper ferra:
A si atà derrat me derra,
Qi dermishen, e shkelvishen,
Tue i a dhânë m' turîj e m' dhâmë,
Kerleshë kreshten gjatë nji pllamë,
Mneret nieri me u ngrî m' kamë.
Ashtû lufta idhtë tue vlue,

130-135 *vijanos*: padá. — *me singí*: K. XXVIII, 320.
150-155 *shkelvishen*: K. XXIII, 137. — *kerleshë*: çue qimet nalt.

Qaj Bulgari fort u idhnue,
Dhamë e tmallë ç' i ká kercnue,
Se edhè t' madhe aj ç' ká ulrue:
Hâni! burra, per n' Stambollë!
Trima, mrendë! Me dorë! Me dorë!
E si 'i shkam, qi shkrepë prej s' naltit
Të nji majes s' gristë s' ndo'i malit,
Me zhaurrimë, e shungullimë
Poshtë rrmores shamet turr,
E pod m' pod, e curr më curr,
Tue balcue, tue u rrokullue
Landë e gúr shkon tue dermue;
Tue turshî shkon ledhe e gjí,
Dér qi s' mrami me furí
Mos t' plandoset kulihum
Kund m' ndo'i prroskë a m' ndonji lum,
Tue dyndë skllafat n' ajr per mnerë;
Idhtë Bulgari kshtû m' at herë
Perzí gjak e perzí vnér,
Synin gacë, zêmren batare
M' Turk sulmue ká fulikare.
Lum per Tý, o i Lumi Zot!
Kúr janë ndeshun flakë e agzot,
Kúr janë ndeshë Turku e Bulgari,
Se ç' âsht ndezë-o lufta zhari,

155-160 *Dhamë e tmallë ç'i ká kercnue*: kërcllue (n'idhnim).

165-175 *Tue balcue*: tuj këcye. — *Tue turshî shkon ledhe e gjí*: tuj rrenue: K. XXVIII, 665; VI, 26. — *skllafat*: K. XXIV, 72.

175-180 *fulikare*: K. I, 187. — *flakë e agzot*: K. I, 80.

Se ç' ká vlue pushka m' at hera
Se ç' ká krisë zhurma e potera,
Vigma, brima, bumbullima,
Edhè plajmi me stuhí!
Rrebtë gjimue ká Deti i Zí,
Ká ushtue Beçë e Bukureshë,
N' moh dý male si t' i'n ndeshë.
Ngasin, vrrasin Kapitanat,
Hingllojn kualt, turfllojn katanat,
Gjimojn topat e havanat,
Shprazen gjylet breshen lshue,
Si ajo rrfeja tue bumbllue,
Mêt e krés me t' u dermue!
I u dha zjarmi Rumelís
'Dhè prej flaket e stuhís
Ulurojn nierz e shkerbé,
Shamë rroposen rrash per dhé
Ledhe, pleme, fshate e tbâna,
Gjytetet janë bâ murana.
Me çilë bollat mrendë dikúr;
Edhe u dha atŷ nji zhumhúr,
Nji piskame, nji vikame,
E nji erë, e nji poterë,
Vrrimë, e krisme, edhè zhaurrí,
N'vend Balkani, thue, u turrshî.
Të varruemt, trinue per dhé,

185-190 *plajmi*: K. I, 81. — *N' moh*: befas, pa pritmas.
190-200 *katanat*: kualtë trupmdhaj. — *Rumelís*: K. VII, 4. — *pleme*: K. VI, 28.
200-205 *murana*: K. XVIII, 556. — *Me çilë bollat*: me ç. gjarpîjt.
205-215 *zhaurrí*: krizëm e madhe. — *u turrshî*: u rropos. — *tri-*

Mbetë e lmekë, e ftyren zbé,
N' hurdhë të gjakut t'vet humue,
Pîjt me dorë rreth tue ravkue,
Tuj u lvitë, randë tue livrue.
Si atà krymaleshat m' drû,
Se ç'gerthasin, se ç' piskasin,
Kualt katana m' ta kah shklasin,
Kah të mathtat rrota t' topavet
Angrra e trû larg u a sterklasin,
Tuj i a njeshun landve e krepave,
Me i u dhîmtë gurit e drûnit!
Kuq « Marica » gjaku s' nieri
Leqe-leqe rrmen kurrnê;
Po vlon « Tuna » gjiri m' gjiri,
Dyndet tymi nalt mbi rê.
Muzë âsht qiella; per nen kamë
Trandet toka e ushton nji gjamë,
Thue, termeti shungullues
Po shperthen angrrat e dheut.
Vapa e tymi terratues
Anë e kand kobshim mbertheu
Dy lutrâjt e rrebtë t' Balkanit
Trim Bulgarin, Turkun t' eger:
T' cillt pa rrâ m' at log mejdanit,
Pa i a nisë me u bâ atà fleger,
Nji bé t' madhe po e ki'n bâ:

---

nue: shtrî. — *tue ravkue*: tuj kërkue me dorë.

215-220 *Angrra e... u a sterklasin*: u a derdhin, stërpikin permrendca e... — *Marica*: lumi qi kufizon Turqín me Greqín.

220-230 *kurrnê*: K. IX, 337. — *Dy lutrâjt*: K. XXIII, 779.

230-235 *Pa... me u bâ... fleger*: pa pasë fillue akoma të coptohen.

M' qitáp Turku, m' Kryq Bulgari:
Se gjallë pushken s' ki'n m' e prâ,
Per pa e ndezë Balkanin zhari,
Furrë gelqerje rreth e çark
Njani shojn pa vû perfundi
Pa i a vûmun shtjelmat m' bark,
Shpirtin pa i xjerrë perdhuni!
Si dý rê qi 'i natë dimnore,
Njana shkputë prej jugut fíll,
Turr lshue tjetra rribës verjore,
Vîn e ndeshen per nen qiell:
E kû t' ndeshen nper ajrí,
Per mbas rrymet qi i ngarmon,
Si kulshedrat me furí,
Njana m'tjetren rrebtë sulmon:
Edhè at herë, ashtû t' u bue,
Flakë per flakë i a ep vetima,
Lvitë rrfeja tue vershllue,
Rreh permnershim bumbullima,
Ushton toka, gjimon deti,
Edhè brej, aha e çetina
Rriba e erës i rrmen me veti
Si ato coklat nper zallina:
T' i a ep breshni edhè shtergata,
Shamen currat gjatë rrmoreve,
Prroje e shé nper gryka t' thata
Gallamarde rrmejn fushoreve:

245-255 *ngarmon*: ngucatë, shtýn. — *t' u bue*: tuj ndjekë njana tjetrën. — *brej, aha e çetina*: bredha, aha e pisha.
255-260 *Gallmarde*: K. XXV, 190. — *rrmejn fush.*: hapen neper fusha.

Kshtû Bulgar e Turk perlá,
Rrijn shoshojn tue e shtŷ pa dá,
Njani tjetrin n' gjak tue e lá.
Plûhen, flakë e tym i zí
Rreth per çark i kà pershî;
E kah hapen me furí
M' kambë shoshoqin per t' perpî,
Pushka e topi edhè tue zí,
Kobshim qiella rrin tue ushtue,
Thue mbí tokë po don me u lshue,
Avra-avra ajo shperthye.
Kúr qe Turku erdh e u thye,
E u terhoq e u vû me kthye
Krejt lá m' gjak e keq shemtuem,
N' at Stambollë per t' u ngujuem.
M' shpinë Bulgari atbotë i u shtrî;
M' pushkë e m' top m' tê m' nja tue shtî,
Dér n' Çatallxhe qi ká mrrî,
Prej kah nieri per nen dorë
Lehtë hjedhë peshen mbrendë n'Stambollë.
Si nji lum qi, dalë prej amet,
Bjeshkve bora ortek kah shamet,
E lshojn prrojet e malcís,
Deperton gjithkah zallís:
Kshtû at herë Shkjau i u rras Shqypnís
M' Kaçanik, e m' Adrjatik,
Veleçik, e Salonik,

280-285 *orteg*: shumicë bore, qi rrëxohet nga mali.
285-290 *M'Kaçanik*: nga Kaç. i Kosovës e deri në. — *Veleçik*: K. XIII, 2.

Tue ndrydhë vendin nder çapoj:
Vra, e pre, e lidh n' vargoj,
M' dajak gjinden per dhé shtroj,
Bâni plaçkë e trollit dboj;
Edhè lufta ashtû maroi.
Franc Jozefi kúr ká ndie
Se u rras Shkjau mbrendë n' at Shqypní,
Se ç' âsht mbushë aj me mëní,
Se edhè fort ç' erdh tuj u idhnue
E as s' u mat mâ as s' u hutue;
Por çoi m' kambë tetqind taborre,
Mirë e mrefi at shpatë mizore,
Mrefi shpaten e mejdanit,
E u çon fjalë Shkjeve t' Balkanit:
N' krye t' tetë ditvet, tue marrë dielli,
Prej Shqypnís me dalë ju filli:
A per ndryshe mirë t' a dini
Se, per Zotin, m' shpinë më kini,
E at herë s' dij se ç' bâj mbí jue.
Rregji i Itales fort âsht gzue.
Franc Jozefit fjalë ká çue:
Se edhè mue me vedi m' ké,
Per t' i rysun këtà Shkjé:
Këta slav, qi kan marrë krye,
Edhè m' shpinë duen me na kcye,
Me na lânë t' dyve pa sŷ.
Se as e mjera moj Shqypní
S' ká kend mik as kumarí.
Qi me hî asaj zot me i dalë

310-315 *rysun*: bâ tërbjet. — *qi kan marrë krye*: kanë çue krye.

Turrin Shkjaut per me i a ndalë
Qi, i terbuem gjithmonë e i eger,
Po don sod m' e bâ krejt fleger
Thue se aj zot âsht bâ m' Europë.
Krajli i Inglizit se ç' âsht vrâ;
Zâ t' gjashtë Krajlave u ká bâ:
Amanet, mos me pritue
Në London na me u bashkue,
Per me folë, me kuvendue;
Se Balkani âsht tym e njegull,
E po bân, prit, Zot! ndoj tjegull
Me na rá krés edhè né...
Prej Balkanit hajr nuk ké!

315-320 *m'e bâ... fleger*: me e coptue, dërmue, me e bâ paçavër.
320-329 *Zâ t'gjashtë Krajlave*: gjashtë Fuqive të mdhá europjane. — *Se Balk. âsht tym e njegull*: nga lufta. — *E po bân ...ndoj tjegull me na rá krés*: po na ngján gand ndonji rrezik si i ndodhi Pirros, të cilin e mbyti tjegulla.

LAHUTA E MALCÍS

Kangë e Tridhetët

KONFERENCA E LONDONIT

ARGUMENTI

Mbas tridhetë vjetve punë, kushtue Lahutës, Poeti mbyllë poemin me thirrjen e Zanës, qi per kaq mote e përcuell pa i u dá kurr krahit. Kujtohet Fishta se me ndihmën e sajë tashmâ ka ndërtue nji pomendore të parrenueshme dhe e grishë Rresht-mirën të këpusë fijen e kangës. Hin, mandej në temë të Konferencës së Londonit, ku marrin pjesë shtatë Fuqít e Mdhá Europjane. Auktori i gjenë të mdhajt në bisedën e çashtjes së Shqipnís. Flet, sëpari, Krajli i Hingliterrës, qi kryesonte mledhjen. Ai paraqet gjendjen dhe pohon se çashtja e kombit shqiptár u ishte lanë të pranishëmvet e se kjo çashtje paraqitëte dy zgidhje: ase me e njoftë shtet më vedi, ase me u a dá fqîjvet shkjé. Mbreti i Italís, tuj ndie këto fjalë, merr anën shqiptare ndërsá ai i Rusís atê të Sllavëvet; Franc Jozefi mbron Shqipnín ndersá kryetari i Francës, perherë me Serb, pohon se Shqiptarët

kishin bjerrë vetë të drejtën e vetëqeverisjes, mbasi ata i kishin rá mohit Fés kristjane e tash luftojshin, si muhamedanë të mirë, per të mbajtë në kambë nji Turqí ballkanike. Merr fjalën rishtas Mbreti italjan dhe me fakte konkrete rrxon arrsyetimin e të Parit të Francës, ndersá Franc Jozefi, tuj i rá grusht tavolinës, vendosë të shtiejë në veprim fuqít e veta ushtarake ase të xjerrë, me të mirë, shi prej asajë mbledhje njoftimin e shtetit shqiptár. Bâ helm prej idhnimit, çohet perandori dhe don të dalë prej kuvendit. Vilhelmi i Gjermanís e ndalë. Zbutë këtê, merr me të mirë të tjerët, dhe, në fund, i a mrrîn qellimit. Fuqít europjane nenshkruejnë vendimin: Shqipnija njifet shtet në vedi (autonom).

Mbasi Krajl Nikolla, kokëfortë, si perherë, s' ndigjon të dalë nga Shkodra, shtetet e Mbledhjes dergojnë danamët e perbashkëta nder brigje të Shqipnís dhe, kështu, e perxanë Knjazin e Malit të Zí me nji grusht miza.

Në marë Shqipnín gërset pushka e gëzimit, shpërthen hareja, ushtojnë topat nder kalá dhe Flamuri kombtár valvitë madhnueshëm « Porsi fleta e Engllit t' Zotit ». Brohorisin fusha e male persè « Si premtue kisht' Perendija - prap zojë m' vedi duel Shqypnija ».

Hej, moj Zânë, ti kjosh e bardhë!
Tridhetë herë, mana, rreth diellit
Hausit t' qiellës toka ká ardhë,
E aq herë lulet njethë janë Prillit,
Se ti, purë m' « Lahutë t' Malcís »,
N' hullí menden mbajtë m'a ké,
Qi të mûjshe vetë nipnís
S' kohve t'vona enè per t' lé,
Me u kumtue me 'i kangë kreshnike,
Si erdh t' u regjë mendja e Shqyptarit,
Prap per t' gzuem lirín jetike,
Trashgim lânë atij prej t' Parit:
E sa u bâ gjaku e medeti,
Sa u tuer rrêna edhè trathtija,
Dér qi duel Shqypnija m' veti,
Si premtue kisht' Perendija.
Por, qe, tash na u kapem m' cak:
Gjatë Parnasit mjaft m' ké rrekun
Mriz e m'mriz, e lak më lak:
Kangës ktu spiku tash do hjekun.

1-10 *Hausit t' qiellës*: kupës, hapsís së qiellit. — *purë m' Lahutë* t'M.: kukzue, perkulë më L. të M.

15-25 *Gjatë Parnasit*: per të gjatë të malit mitologjik të Zanave e Orëvet. — *Kangës... spiku... do hjekun*: duhet këputë

Veç se po, moj bjeshkatare,
Krah m' krah bashkë na tue këndue,
Ndertue kemi 'i pomendare,
Rrfé as mot mos m' e dermue.
N' at London, larg n' at dervend
Të shtatë Krajlat bâjn kuvend,
Bâjn kuvend me shoqishojn:
Per Shqypní po bisedojn:
Ashtû ndêjun rend mbas rendit
Me at Inglizin n' krye të vendit.
Prá, per Zotin, moj Shqypní,
Oren çuet, tham, ti m' a ké!
Nji pllamë vend, nji grusht njerzí,
Vllá as fis kurrkand mbí dhé,
Bukë pa bukë, e qe se prap
Të shtatë Krajlat çue ké peshë;
T' cillt po ngasin turr e vrap
N' at London m' shoshojn me u ndeshë,
Per me folë, me bisedue,
Nji zojë m' vedi tý me t' qitë,
Shkjaut e Turkut me t' lirue:
Prap Kunora m' báll me t' ndritë,
Porsì t' ndriti dikur motit.
Me gjithkta, por larg nuk shkon
E me i vrá ká rrfeja e Zotit
T' shtatëtit, mledhë si janë n' London;
Persè rrumull pesqind vjet

---

fija, duhet përfundue. — *bjeshkatare*: qi banon në bjeshkë
25-30 *dervend*: K. XIX, 117. — *Të shtatë Krajlat*: K. I, 66.
30-35 *Oren çuet*: K. XII, 169. — *kurrkand*: asnjeri.

Të randë Turkun lanë me t' shtypë,
Me t' thá n' shpírt, dér qi simjet
M' shtjelma Shkjau atij s' ká hypë.
Jo, po, gjaku i bijve t' ue,
Moj lum nana, e njatà lot
Qi ti derdhe, janë tue vlue
E gjýgj lypin prej s' Tynzot.
Krajli i Inglizit, nji telbis:
Me çá qymen per mjedis:
Veç, me gjasë, pak si i pabesë
Ç' i a ká vû aj gishtin krés
Se edhè fjalët fort po i peshon,
Kah ká mârrë e ligjiron:
Si t' i a bâjm e tek t' i a bâjm;
Se na pykë, trima, kem' rá
Me Shqypní, sa mâ nuk ká!
Porsa krisi n' at Balkan
Pushkë, e top, edhè havan,
E i a nisen me u shemtuem
Turk e Shkjá idhtë tue luftuem,
Tue pá Turkun se per ballë
T' Shkjaut, qi luften kishte kallë,
Zot Shqypnís s' po mund t' i dalë,
E ká bâ pleqní n' Stambollë
Né Shqypnín me na e lshue n' dorë,
Qi, pa mbajtë na krah as pajë,
Ktû t' a dájm fatin e sajë;

55-60 *telbis*: dinak, sherr, dhelpnak.
60-65 *pykë... kem' rá*: s'dijm me i a gjetë fillen, kemi ngelë.
70-75 *Qi, pa mbajtë... pajë*: pa mbajtë anën.

A tue njoftë si Shtet të lirë
E krejt m' vedi: a se mâ mirë,
Ndoshta, Shkjaut na tue i a dá,
Si bashtinen—vllá per vllá,
Si me thânë, në kater pjesë,
Per mos t' lânë mâ asnji ngatrresë.
Pse, medjè, edhè fort po drue,
Se, kokë-fortë Shkjau tue qillue,
S' ká me u rysë pa pushkë m' e lshue,
Mbasi aj mbrendë sod ká ngujue.
Prandej vetë u çova fjalë
Dér n' London nji herë me dalë,
Na ktû s' bashku me vendue,
Ket Shqypní si m' e shestue,
Qi n' dorë Turku na ká lshue,
Me e vû n' sheste sido kjoftë.
He! atê Zoti m' a marroftë,
Krajli i Itales zû t' u idhnue;
Se, per Zotin, kjoftë levdue!
Cok kjo punë kurrkund s' ka gjasë.
Jo mâ pak se pêsqind vjet
Rresht Shqyptarët e ngratë kan plasë
Sulltanit tue i bâm hysmet,
Kush tue i lá atij pagë e t' dheta,
Kush tue e vûmun kryet n' rrezik:
Jo, per tê nuk u âsht dhimët jeta,
E perrçik, po, per perrçik
Me gjak t' vet lá e kan Turkín:

85-90 *si m'e shestue*: si me e rregullue = *me e vû n'sheste.*
90-95 *Cok*: sakt.

E qe sod, qi s' po i del mâ
Nen zgiedhë t' vet me mbajtë Shqypnín
Ke aj nji hajr kurr s' e ká bâ
E as nuk mbahet n' mend se mkambë
Fis a popull t' ketë mbí dhé
Veç shka shkelë e ndrydhë nen kambë,
Veç shka djegë, e pjekë, e pré:
N' vend me i dhânë lirín Shqypnís,
Para se me u ndeshë me Shkjá,
I a lshon n' dorë diplomacís,
Veç të lirë per mos m' e pá!
Vall ç' ká thânë Krajli i Moskovit:
Jo, po pra, Turku i Stambollit
N' daç thuej motit, n' daç n' ditë t' sodit
P'rherë ká kênë rrezik i zí
Per lirí e gjytetní:
Sa qi thonë, se as bár s' ká bî
Kahdo shkelë ká kamba e tij...
Por un deshta ktû me u thânë,
Se na s' kem' kurrkund nevojë
Punë Shqypnijet n' gojë me zânë:
Ajo â e ndreqne e hi n'tebojë:
T'a ká ndrequn Shkjau i Balkanit
Me grykë t'pushkës, me tef t'taganit,
Qi mâ mirë nuk ké shka i thue,
Q'se, si burrat tue luftue,

100-105 *Nen zgiedhë t'vet me mbajtë...*: me e mb. nën sundim, në robní.

120-125 *e hî n' tebojë*: (vendi ku mbaheshin armët në shpí) e ká marrë fund nji herë e përgjithmonë.

Turkut shtjelmat m'bark ká vû
Edhè e lshoi shakull per tokë;
Kû, zavalli rrin tue krrokë,
Si njaj korbi nder sterqokë.
Prej gazepit qi e ká rrokë
E s'po din mâ kû âsht me kokë.
Jo qi vetë, besa, 'or ju shokë,
Jam tue bâ, po, shum çudí:
Kah na duel sod kjo Shqypní,
S'cilles êmni nuk i âsht ndîe
Kurr n'Europë? Prandej s'e dij,
Kot pse t' rrahim ujë n'havan?..,
Pse t'i a vêm gacen agzotit?...
Se 'i Turkí ká pasë n' Balkan,
Sod qi Shkjau, berqavers Zotit!
T'a shemtoi, n'gjak t' a ká lá,
Kta e kam dijtë, po; por se ká
Kund Shqypní n' fushë a n'rragam,
Kta, vallahi, dijtë s' e kam.
Franz Jozefi ndêjë pështetë:
N' mos e dijsh t'a kallxoj vetë.
Turku motit njat krahinë
Ç' merr prej Shkodret del n' Janinë
Per urë detit ajo shtrî,
N'dorë me pushkë nuk e pat shtî,

130-135 *shakull*: dekun të ngrîm, pa jetë. — *zavalli*: i mjeri, i gjori. — *sterqokë*: cilikokë. — *qi e ká rrokë*: qi e ká mbulue (në të folun kosovarçe).

140-145 *t'rrahim ujë n'havan*: të mifim n'ujë, të bâjm nji punë kot, pa qellim. — *agzotit*: K. I, 80. — *shemtoi*: shkretnoi.

145-155 *n'rragam*: në mal. — *Per urë detit*: gjatë detit.

Si Greqín e njat Serbín
Cilla âsht çue lugat n' ditë t' sodit
M' Europë marë; por mbas nji godit
Me Shqyptarë, e tue lidhë besë
Me i njoftë t' lirë, e n' punë të Fés,
M' gjûhë, e m' doke edhè m' kanû
Mos me u prekë, veç me u sundue
Kta krejt m' vedi: si dishmue
Mâ se 'i herë vetë Turku e ká:
E si puna flet n'ditë t'sotit
N'at Gegní nder Male t'Mdhá,
N'dorë sundimin kû, si motit
E ká vendi: edhè u vendue
Shqyptarët Turkut n' luftë me i shkue
E mâ teper vjetë per vjetë
Me i lá ktí 'i porez të lehtë.
E pse Turku dalkadalë
Besen thei e s'u ndêi n' fjalë
Ashtû krejt si isht' bâ kuvendi,
S' don me thânë, or shoq, se vendi,
N'sŷ t'arsyes e të drejtsís
Ká djerrë tagrin e lirís,
Qi i kje njoftë prej vetë Turkís.
Ket krahinë, tash, t'u ngjatët jeta,
Quejtë Shqypní e ká rrotull jeta.
Pra, n'Balkan, posë se 'i Turkí,
Po kisht' pasë edhè 'i Shqypní:
N' t' cillen Nemse e Italí,
Pasha t' Lumin Perendí,

165-175 *porez*: K. V, 65. — *N'sŷ t'ars... ká djerrë*: në bazë t'ars. ka humbatë.

S'kan per t' lânë kurr Shkján me hî,
M' i u bâ dhâmi ktij sa derrit.
Qaj Kreu i Frances, nji farë sherrit
Kênë gjithmonë, kshtû i a ká nisë,
Si nper hundë aj me angllatisë:
Jo, po, ashtû âsht kênë puna motit,
Si thue ti; veç se n' ditë t' sotit
Krejt ká ndrrue. At herë e kshtênë
Marë Shqypnija ká pasë kênë,
Qi, per shpírt, jo veç se vû
S' do t' kisht besë ajo me Turk;
Por kulsheder mbí tê lshue,
N' fyt do t' i a kisht' njitë m' terfurk
E si 'i gjarpen, si nji bollë,
Krah me i dhânë n' karadreqollë.
Po, por sod puna ká ndrrue,
Pse n' Shqypní t' kshtênët janë pakue...
Prandej pra; t' ngjatët Zoti jeten!
Per me dashtë me thânë t' verteten:
Sod me sod njajo krahinë,
Qi prej Shkodret del n' Janinë,
S' ká si quhet mâ Shqypní:
Si kje quejtun, ndoshta, motit
N' ato kohët e Gjergj Kastrjotit...
Pse edhè sod t'thuesh, marë Shqypnija
Ká rrokë armët e n' luftë ká dalë,
E tue rrahë plajmi e duhija,

185-190 *Si nper hundë... me angllatisë*: mbasi gjuha frenge ká shum hundore): K. I, 209.

195-200 *n'karadreqollë*: n'pus të pafund, ku s'gjindet mâ.

Shí e borë edhè tue rá,
S' keqje thá e bâ terfurk,
Rrin t' u grî enè me Shkjá,
Veç per t' lânë Shqypnín nen Turk.
Kta veç tash, qi Bulgarija
Duel n' Çatallxhe e u thye Turkija,
Varg e vister dalë kan në Vlonë:
Shtŷ prej tejet, si po thonë...
E 'i paçaver kuq e zí
Vjerrë na e paskan per nji hû,
Edhè hunin ngulë m' nji shpí
T' madhe, niskan me këndue
Kin demèk po duem Shqypní,
Kinsè kshtû na jem' Shqyptarë!
Eh Madhní, as na s' hám bár;
Na edhè 'i kem', po, mêt n' kandár,
E kem' sŷ edhè me pá...
Rregji i Itales se ç' i âsht furë:
Edhè ju Françezt dikúr
Jeni vrá, po, vllá me vllá;
Shoqishojn — ofshe edhè grá!
Ndezë i kini flakadâ,
Edhè jo per tjeter gjâ:
Per Fé t' lume, a besë t' harrueme,
A per erz t' moters e t' nanës:
Por per t' lanë Inglizin n' Francë!
Po a per kta tash na m' i a hî,

215-225 *paçaver*: K. IX, 440. — *Kin demèk*: gjojà, ban se... — *as na s'hám bár*: s'jemi të çmendun sá mos me dijtë gjâ.
225-230 *mêt n'kandár*: menden, trût në vend, sá me gjikue.

Me dá Francen me kufî,
Per m' u a lshue fqîjve per brî?
Jo, Zotní; s' âsht gjâ ajo fjalë.
Pse edhè â 'i punë, mor t' u ngjatët jeta:
Muamedant në luftë s' kan dalë,
Veç per t' shitun faculeta
Sa mâ shum... si na nji palë
Sod n' Europë; por veç per fé.
Por nder lufta fjesht fetare,
Ti e din vetë, se fis e Atdhé,
Gjûhë a doke s' kqyren fare;
Veç ngallnimi i njaj ideje,
Veç triumfi i njasaj feje,
N' luftë per t' cillen nieri del:
Pra nuk ké pse kapesh tel,
Mos me qitë m' vedi Shqypnín,
Mos m' i a dhânë asajë lirín,
Pse muhamedant shqyptarë,
N' daç nizamë, n' daç vullndetarë,
S' kan luftue atà per Shqypní;
Por per Mbret e per Turkí,
Atà me të cillin Shtet
Mvedvedsue ki'n fén e vet.
Jo qi pasë ka muamedan
P'rherë n' Shqypní, qi shum zalldan,
Manà, hjekë kan prej Turkís
Per lirí e nám t' Shqypnís;

250-255 *Pra nuk ké pse kapesh tel*: nuk ké pse kapesh per s'tepermit, pse ngulë si mushku, pa lëshue pê.

255-260 *Atà me të cillin Shtet mvedvedsue ki'n fén e vet*: ata, të cilt kishin bâ më nji shtet e fé.

Dbue, plaçkitë e m' dajak shtrue,
Kush me pushkë, kush me helm shue,
Por mohue Shqypnín s' e kan:
Jetë e gjâ i a bânë kurban.
Franz Jozefit s' i u durue;
Tryezës me grusht fort i ká mshue,
Se edhè t' madhe ç' ká ligjrue:
Nji qind fjalë, burra, p'r 'i pare!
A me mkambë mbretnín shqyptare,
A se n' Beçë tash ktheva filli,
E dér neser tue marrë dielli
Lshue i a kam ushtrín Balkanit:
E me maje t' mreftë t' taganit,
Me ndihmë t' Zotit e t' Taljanit,
I a vê vetë kufîjt Shqypnís,
E s' ká burrë, jo, qi m' i lot.
Se ato fjalë t' Francës e t' Rusís,
Qi na i qiten ktû per pod,
Ato janë, po, do fjalë t' shkreta,
Thasha e thâna per gazeta,
E jo per kuvend të Mbretenvet
Kû do t' dahet fati i Shtetenvet:
Si njiky kuvendi i ynë,
M' t' cillin bota ngulë ká sŷn,
Edhè pret qi na n' Balkan
T' shkrefim pushkë, top e havan,

265-270 *me helm shue*: mbytë me helm. — *i ká mshue*: i ka rá.

280-285 *Qi na i qiten ktû per pod*: na i çfaqen, na i qiten sheshas. — *Thasha e thâna*: thana e thasha: rrojme, kallzime të parandsí, lajme të kota, të patembel per...

E me urtí, e me drejtsí,
Tue shue resë, tue shkimë mëní,
T' sjellim paq edhè vllazní.
Edhè trimi at herë âsht çue,
Ká msŷ deren per me dalë.
M' kambë Wilhelmi ká flakrue,
Ka dalë para edhè e ka ndalë,
E ka ndalë qaj miku i vet;
Mbreti i fortë i Germanís;
Cilli u hînë atŷ ndermjet,
Si me i ardhë qi din burrnís,
E krye m' krye me Krajl t'Inglizit,
Herë ul Francë, herë ul Rusí,
Bjeru punve per midisit,
Pajto Nemse edhè Italí,
Ktij lshoj Zot, atij lshoj orë,
Dér qi s' mbrami i u gjet fija
Edhè t' shtatëtit vûne dorë,
Zojë m' vedi me dalë Shqypnija.
E, kokë-fortë, kúr Knjaz Nikolla:
Kû me pushkë e kû me t' holla
S' po do Shkodren me lirue,
Të shtatë Krajlat ç' janë idhnue!
Donamet n' Shqypní kan çue,
Kû Admiralat m' breg sa dolen,

290-295 *Tue shue resë... mëní*: K. VI, 168.

305-310 *lshoj Zot... orë*: perbétoje në Perendí, kush beson më tê; orë, per ata qi s'besojnë.

310-315 *Donamet*: anijat e luftës. — *Admiralat*: kryekomandantat e flotave.

Kapë per veshit Knjaz Nikollen,
Fíll prej Shkodret jashtë e zoren,
Edhè i dhanë m' shtjelm Cernagoren.
N'at Shqypní ká rá nji gjamë:
Padishahi âsht çue në kamë:
Vall a rrfeja âsht tue bumbllue,
A se lufta âsht kund tue vlue,
Qi po rrin kshtû tue gjimue
Thue po bâhet ndokah nami:
Shka ká thânë Shehyl Islami?
Per jetë t' ande, as s' ká rá rrfé,
As s' âsht ndezë kund luftë e ré,
Qi po ndîhet gjithkjo gjamë:
Janë Shqyptarët qi bâjn donám!
N' at London, larg n' at dervend,
Të shtatë Krajlat mledhë kuvend,
Me shoshojn tue bisedue,
S' mbrami atà paskan vendue,
Shqyptarve me u dhânë lirín,
Zojë m' vedi me qitë Shqypnín.
E prandej n' Shqypní pa dá
Rrahin topat nder kalá;
Persè flamri kuq e zí,
Sod mâ s' pari, bukurí
Porsì fleta e Engllit t' Zotit,
Po valvitë mbí tokë t' Kastrjotit,
Si valviti dikúr motit;

315-320 *Cernagoren*: K. I, 295. — *Padishahi*: K. XXIX, 2.
325-330 *qi bâjn donám*: qi bâjnë festë, haré, festim.
335-345 *Porsì fleta e Engllit t' Z.*: K. I, 46.

E dér m' qiellë ushton brohrija,
Kah gerthet fusha e malcija:
Per jetë t' jetës rrnoftë Shqypnija!
Edhè kshtû, mbas sa mjerimit
Mbas sa gjakut e shemtimit,
E p'r inát t' Shkjevet t' Balkanit
Per gazep t' atij Sulltanit:
Si premtue kisht' Perendija:
Prap zojë m' vedi duel Shqypnija.

340-345 *E dér m' qiellë ushton brohrija*: hareja, gëzimi (K. V, 454) arrîn deri në kupën e qiellit. — *fusha e malcija*: banorët e fushës e të malit.

Mbaroi së shtypunit
me 30 Prill 1958 në
Arti Graf. Ed. Comm. A. URBINATI
Via De' Bresciani, 38 A - Tel. 553547

Jetëshkrimi i Át Gjergj Fishtës

Leu në fshatin Fishtë (Zadrimë) me 23 Tetuer 1871. Kreu shkollën fillore në Kolegjën e Troshanit, filozofín e teologjín në Bosnje. Vjetin 1893 kthei n'Atdhé e vjetin mbrapa me 25 Shkurt u shugurue Meshatár. Me nji herë qe emnue msimdhanës në Kolegjën e Troshanit e pak mâ vonë famullitár në Gomsiqe prej kah qe dërgue në Shkodrë. Vjetin 1899 bashkëpunoi me Imzot Prengë Doçin, Abatin e Mirditës, per të themelue Shoqnín letrare « *Bashkimi* ». Vjetin 1902 merr drejtimin e shkollës Françeskane në Shkodrë dhe me nji herë shtjen gjuhën shqipe si gjuhë msimi. Vjetin 1905 boton në Zarë blenin e parë të Lahutës me titull « *Te Ura e Rrzhanicës* » e « *Vjerrsha të Pershpirtshme* » në Shkodrë. Vjetin 1907 qet në dritë të dytin vllim të Lahutës « *Vranina* » në Zarë e « *Anzat e Parnasit* » në Sarajevë. Vjetin 1908 âsht kryetár i Kuvendit të Monastirit per vendosjen e alfabetit. Vjetin 1909 boton « *Pika Voeset* » në Zarë. Vjetin 1912 çfaqë melodramin « *Vllaznija: Sh' Françesku i Asizit* » të botuem në Shkodrë. Vjetin 1913 themelon të perkohshmen « *Hylli i Dritës* » drejtimin e së cilës e mban per mâ se katërmbëdhetë vjet. Vjetin 1914 shkruen të paren tragjedí « *Juda Makabé* ». Vjetin 1916 themelon Shtypshkrojen Françeskane, nga e cila me 5 Dhetuer del fletorja « *Posta e Shqipnís* ». Prej vjetit 1914-1918 merr pjesë aktive me shkrime e vepra në lvizjet kombtare, vuen persekucjone e internime. Gjatë kësajë kohe

bashkë me Luigj Gurakuqin formon « Komisjonin Letrár » të gjuhës shqipe. Vjetin 1919 merr pjesë në Konferencën e Paqës në mbrojtje të çashtjes shqiptare. Pak mbrapa këthen n'atdhé. Vjetin 1921 zgjidhet deputet i Rrethit të Shkodrës në Parlamentin e parë të Legjislaturës shqiptare dhe gadi nji zani emnohet nenkryetár i Dhomës; kryeson komisjonin e Arsimit e atê të bilançit. Vjetin 1922 gjindet n'Amerikë per çashtjen shqiptare dhe per pajisjen materjale të Liçeut « ILLYRICUM », themelue prej tij. Me perkrahjen e Senatorëvet katholikë arrin të fitojë njohjen e Shtetit shqiptár nga ana e Shtetevet të Bashkueme. Vjetin 1923 boton poemin dramatik « *Gomari i Babatasit* » e pak mâ vonë në vjetin 1924 « *Mrizi i Zanavet* »; në vjetin 1925 « *Vallja e Parrizit* ». Vjetin 1927 shtypë melodramin « *Sh'Luigj Gonzaga* ». Vjetin 1930 nga Urdhni Françeskan emnohet « Lector Jubilatus honoris causa ». Po m'atë vjetë dergohet delegat i Shqipnís në konferencën interballkanike n'Atinë; vj. 1931 në Stambollë e 1932 në Bukaresht. Vjetin 1935 zgjidhet Provinçjal i Françeskajvet në Shqipní. Vjetin 1937 boton « *Lahutën e Malcís* » n'edicjonin definitiv. Des vjetin 1940 (30 Dhetuer).

★

Shperndahet nen perkrahjen e Komitetit « *Shqipnija e Lirë* ».

★

Italí: **Lit. 3.000**

Kudo ngjeti: **Dollarë 7**

Lahuta bjen, Fishta këndon, malet ushtojnë;

Shkambijt ruejnë jehonën e kangatarit e dredhin:

Jemi faqet e Lahutës, trolli i Fishtës, kullat e Shqiptarit.